7
8 C
38

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
37 M I
27

A. 2.

J. Johnson

7. 9. C 38 –

~~8 – 4 . E . 24~~

Digitized by Google

Digitized by Google

XVIII. 19. 14

Digitized by Google

INAVGVRATIO, CORONATIO, ELECTIOQVE ALIQVOT IMperatorum: nempe

à D. Maximiliano Primo, ad

D. MATTHIAM AVSTRIAcum Auguſtum &c.

Item

De Inueſtitura Electorum:

Nec non

DISSERTATIO ONVPHRII PANVINII ac MICHAELIS BEVTHERI, de Septemuiratu principum Electorum, quando cæperit, &c. quæ ſequens pag latius demonſtrat.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

HANOVIÆ,
Typis Wechelianis apud hæredes Ioannis Aubrii.
M. DC. XIII.

CONTENTA IN HOC OPERE.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Coronatio Maximiliani I. Archiducis Auſtriæ in Regem Romanorum.

Caroli Quinti electio per Georgium Sabinum deſcripta.

Eiuſdem Coronatio per Hartmannum Maurum.

Maximiliani II. per Adamum & Nicolaum Heydenos fratres.

Matthiæ Auſtriaci in Regem

Hungariæ per Doct. Ieſſenium Eq. Vng.

Eiuſdem in Regem Romanorum.

Inueſtitura Regalium Electoralis Dignitatis Mauritii Ducis Saxoniæ, à Mamerano Lucemburgo deſcripta.

Onuphrii Panuinii de Comitiis Imperatoriis liber.

Michaelis Beutheri de Septemuiratu principum Electorum ſententia.

Aurea Bulla Caroli IV.

Electio & Coronatio Pontificis Romani.

CORO-

CORONATIO ILLVSTRISSIMI ET SERENISSIMI REGIS MAXIMILIANI, Archiducis Auſtriæ &c. in Regem Romanorum: celebrata per Principes Electores Imperii in Aquiſgrano.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ANno Domini milleſimo quadringenteſimo octogeſimo ſexto, vigeſimo octauo die Martis, inuictiſſimus & glorioſiſſimus Fridericus tertius Imperator Romanorum, ſemper Auguſtus, Maximilianus, eiuſdem Friderici filius, Rex Romanorum electus, ac Principes Electores cum inſigni Principum, Comitum, Baronum, multorumque Nobilium comitiua poſt memorati Romanorum Regis electionem adhuc in Francfurdia perdurantium, nauigio Coloniam & Aquiſgranum verſus, pro electi Regis coronatione iter arripientes, eo die Pinguiam attigerunt; vbi Romanorum Regi à Dominis maioris Eccleſiæ Moguntinæ notabilis in vino & auenæ propina eſt oblata.

Viceſima nona die Martii, de mane Imperialis Maieſtas vna cum Romanorum Rege, Duce Alberto Saxoniæ comitante viſitarunt Eccleſiam collegiatam Pingueñſem, audientes ibidem Miſſam: qua finita intrauerunt naues ad deſcendendum. Nautarum tamen conſilio, ob venti mirabilem impetum ac multum periculoſum; in loco perſiſtẽtes, eodem die prandium in nauibus celebrarunt. Dominus vero Archiepiſcopus Moguntinenſis, receſſit in naui ſua cum ſuis: & prandio facto, Albertus Dux Saxoniæ etiam iter arripuit: ſed parum longe proceſſit propter ventum; ceteris in Pinguia tota die relinquentibus.

Trigeſima die Martii de mane, Miſſa finita in Eccleſia Pinguenſi, Imperialis Maieſtas cum filio ſuo Romanorum Rege Maximiliano intrauerunt naues deſcendentes aquam.

Ipſis venientibus in ciuitatem Remis, erat ibi Dominus Archiepiſcopus Moguntinus qui præceſſit. Ibidem Romanorũ Rege exeunte nauem Dominus Archiepiſcopus Moguntinus & Albertus Dux Saxoniæ cum duxerunt ſupra Cathedrã lapideã eleuatam, quæ vocatur *Sedes Regis*, ſituata in campis extra muros ciuitatis Regienſis prope Rhenum, ſupra quam ſedebat Rex, Romano imperio præſtans iuramentum. Quẽdam de domo Ducis Sigiſmundi creauit Militem. Facta quoque per Archiepiſcopum Moguntinum relatione, iterum ſe in naues receperunt.

Trigeſima prima die & vltima Martii Rex Romanorum acceſſit Imperialem Maieſtatem, & ſimul viſitauerunt ibi Eccleſiam Fratrum minorum, audientes ibidẽ Miſſam: qua finita, iterum intrauerunt naues & venerunt Coloniam circa horam quartam. Ipſis venientibus, ad litus aderat Dominus Archiepiſcopus Colonienſis, Princeps Elector, in ſuperpelliceo cum omnibus Eccleſiis collegiatis & Monaſteriis proceſſionaliter. Dominus Archiepiſcopus Treuirenſis, Princeps Elector, & Ernestus dux Saxoniæ, princeps Elector, receperunt Imperialem Maieſtatem, & Romanorum Regem filium ſuum Maximilianum, cum maximo honore ac reuerentia qua decuit; habentes duos pannos Sericos eleuatos in aere ad cooperiendum Imperialem Maieſtatem & Regem Romanorum: ducentes eos proceſſionaliter ad maiorem Eccleſiam Colonienſem ante tres Reges. Oratione ac deuotione eorum ibidem facta & habita, intrauerunt chorum ad ſummum altare. Quibuſdam ceremoniis ibidem peractis duxerunt Imperialem Maieſtatem ad locum Palatii & hoſpitii ſui: & Rege tranſeunte ad hoſpitium ſuũ, aſſociauerunt excellentiæ ſuæ ceteri Principes. Poſt hoc venit Dominus Archiepiſcopus Moguntinenſis in nauigio ſuo.

Prima die Aprilis de mane Imperialis Maieſtas, Romanorum Rex cum ceteris Principibus, viſitarunt maiorem Eccleſiam Colonienſem, audientes Miſſam in ſummo altari, quã finita, duxerunt Imperialem maieſtatem domum: & mox vnuſquiſque Principum ad ſuum ſe tranſtulit hoſpitium. Ex tunc venit Dominus Philippus Comes Palatinus, Princeps Elector, in nauigio ſuo; quem prandio facto Romanorum Rex viſitauit. Item ciuitas Colonienſis fecit

fecit Romanorum Regi propinam de vino & auena & bobus etiam clenodio argenteo, cum certis aureis florenis.

Secunda die Aprilis, Dominus Colonienſis & Treuerenſis venerunt ad Regem Romanorum: & poſt receſſum Domini Colonienſis, Romanorum rex vna cum Archiepiſcopo Treuirenſi, intrauerunt Eccleſiam, audientes ibidem Miſſam per cantores ſuos cantatam. Venit etiam ibidem Epiſcopus Verdunenſis, Orator Regis Franciæ. Finita miſſa redierunt cum eorum nobilibus ad hoſpitia: & Dominus Archiepiſcopus Treuirenſis manſit cum Rege in prandio. quo completo, poſt receſſum Domini Treuirenſis, venerunt Cõſules Electorum Principum ad Regem, habentes conſilium inuicem.

Tertia die Aprilis, de mane Rex viſitauit imperialem maieſtatem; & ipſa recedente aſcendit Imperator currum ſuum, & ceteri Principes Electores cum eo, in optimo ordine, verſus oppidum Duren & Aquiſgranum &c. De poſt, facto prandio Rex Romanorum cum aliquibus de ſuis ſecutus eſt. Item, ante introitum Imperialis maieſtatis in Duren, venit Dux Guliacenſis, in optimo ordine in armis, cum ducentis equis in nigro veſtitis, recipiens Imperialem maieſtatem cum Principibus Electoribus, introducendo eos, faciens eis propinas debitas. Aliqui tamen Principes Electores tranſiuerunt vltra, ad euacuandum hoſpitia, propter multitudinem aduenientium. De poſt, Dux Guliacenſis exiuit iterato obuiam Regi Romanorum, recipiens eundem cum honore & reuerentia, introducendo ſuam Celſitudinem, faciendo ibi propinas.

Quarta die, Miſſa finita, aſcenderũt currum; & equites eorum venerunt Aquiſgranum: vbi applicuerunt circa horam quartam de ſero. Ipſis venientibus circa ciuitatem, erant ibi Domini ciuitatis, recipientes Imperialem maieſtatem, & Romanorum regem, cum ceteris Principibus Electoribus multum gaudenter. Item erat etiam ibi Dux Cliuenſis, in optimo ordine eos Principes recipiens. Imperialis maieſtas cum appropinquaret ciuitati, exiuit currum & aſcendit equum ſuum. Et rege veniente cum aliis Principibus ad portam, erat ibi totus Clerus ciuitatis Aquenſis cum quatuor Ordinibus proceſſionaliter, cum

Crucibus & capite Sancti Caroli Regis, quod per Canonicos ſeniores ferebatur; in quo erat corona ſua quam habuit in vita. Illis ſic viſis, deſcendit Rex de equo, faciens reuerentiã Sancto Carolo, dando oſculum Cruci; credentia facta per Vicedecanum Aquenſem, qui eandem præſentauit. Item Rege de equo deſcendente, erant ibi cuſtodes ante portarium ciuitatis, pro eorum iure equum Regis recipientes.

Item erat talis ordinatio, per Regem & alios Principes, de introitu ciuitatis, & per Albertum Saxoniæ Ducem diſpoſita; quatenus equites communes & nobiles præcederent. De poſt venit Clerus cum reliquiis Sancti Caroli Regis. Deinde Duces & Principes Electores: primo Dux Cliuenſis in veſte aurea: penes eum Dux Guliacenſis cum Chriſtophoro Marchione de Baden: ſecundo Albertus Dux Saxoniæ cum Epiſcopo Strigonienſi, Adminiſtratore Saltzburgenſi: tertio Erneſtus Dux Saxoniæ Princeps Elector & Archimarſchalcus Imperii, deferens in manu ſua Enſem nudum ſeu euaginatum ante Imperialem maieſtatem: penes eum Archiepiſcopus Treuirenſis, & Philippus Comes Palatinus Rheni, Princeps Elector: Item Imperialis maieſtas ſola in ordine: quarto Rex Romanorum in veſte aurea & equo albo. penes eum Archiepiſcopus Colonienſis in latere dextro; Dominus Archiepiſcopus Moguntinenſis in latere ſiniſtro: tranſeuntes iſto modo ad Eccleſiam Beatæ Mariæ Virginis. Item poſt Romanorum Regem venit exercitus ſuus in rubeo veſtitus, in quo erat Epiſcopus Cameracenſis, Epiſcopus Sibenicenſis, Dux Gellerenſis. Poſt illos, exercitus Archiepiſcopi Colonienſis, ſimiliter in rubeo veſtitus, cum lanceis & balliſtis bene armatis; in quo erat Wilhelmus Lantgrauius Haſſiæ. Poſt hoc Ambaſſiatores Ducis Sigiſmundi, & aliorũ Principum, cum multis Nobilibus in magno numero, qui miſſi erant, &c.

Item in illo introitu inerant trini, hoc eſt, tres & tres ſimul: & durauit iſte introitus bene ad horam cum dimidia. Item ab introitu ciuitatis vſque ad Eccleſiam Beatæ Mariæ Virginis, & per totam ciuitatem, tres viri in equis proiecerunt pecunias cum manibus ad populum. Item in porta Eccleſiæ deſcendit Rex Romanorum de equo ſuo: & Marſchalcus Guliacenſis accepit de iure equum ſuum, tanquam præfectus regni.

Item

Item Vicedecanus cum ſeniori Canonico fecerunt ſuæ Excellentiæ interpretationem illorum duorum Signorum, ſtantium ante oſtium Eccleſiæ ſuper duo pilaria lapidea: quorum vnum eſt Lupa, aliud Linguæ multæ: ad interpretationem ſiue ſignificationem; quatenus Rex debet eſſe defenſor regni; quemadmodum Lupa defendit ſuos iuuenes præ aliis animalibus. Etiam Rex debet præeſſe omnibus linguis.

Qua finita, intrauerunt Eccleſiam. Ibi erat vnum paruum ſcamnum in medio, ſupra quod erat tenſus vnus pannus de veluto, cum ſimilibus cuſſinis; in quibus Rex poſuit ſe ad genua. Imperator cum ceteris Electoribus & Principibus ſteterunt, fundentes orationes eorum ante imaginem Beatæ Virginis, & Regis ſancti Caroli. Tempore medio cantabatur, *Te Deum laudamus*, in organis: quo finito, Rex obtulit ad altare B. Virginis certas pecies auri.

Quibus cæremoniis completis, aſſociauerunt Imperialē maieſtatem ad hoſpitium. De poſt veniunt omnes Principes, Electores cum Rege ad ſuam Curiam: & ibi primum portabatur gladius nudus ante Regem, per Erneſtum Ducem Saxoniæ, Principem Electorem & Archimarſchalcum Imperii &c. Deinde vnuſquiſque ad ſuum ſe tranſtulit hoſpitium.

Quinta die Aprilis Romanorum Rex & ceteri Electores Principes viſitauerunt Imperialem maieſtatem. Et prandio facto, venit Rex ad Domum Ciuitatis: ibi erant omnes Electores congregati habentes conſilium. Quo peracto, fuerunt miſſi Archiepiſcopus Moguntinenſis & Archiepiſcopus Colonienſis ad Eccleſiam, ad ordinandum & diſponendum requiſita pro coronatione Regis Romanorum, quæ nondū erat parata. quare prolongata fuerat pro tunc coronatio vſq; ad diem nonam Aprilis, tunc ſexta hora omnia erant parata pro coronatione Regis. Item de Domo ciuitatis Rex viſitauit Imperialem maieſtatem. ipſo ibidem exiſtente, venit Magiſter Curiæ Domini Colonienſis, ſignificans Imperatori & Romanorum Regi prolongationem coronationis, propter nullam diſpoſitionem factam. Et de poſt Rex rediit, ſignificando ſuis eandem prolongationem. Item Ciuitas Aquenſis propinauit Regi ſex boues, & ſex plauſtra vini; & totidem Imperatori.

Sexta die Aprilis, de mane venit Dux Guliacenſis ad Regem; & de poſt ſimul viſitauerunt Eccleſiam B. Mariæ

Virginis, in qua erat Imperator cum cæteris Electoribus, ibidem Miſſam audientes. qua finita, redierunt cum Imperiali maieſtate ad ſuum hoſpitium,& vnuſquiſque ad ſuum locum. Poſt prandium Rex iuit ad domum ciuitatis. ibi erant omnes Electores, habentes conſilium inſimul cum Rege Romanorum,& de poſt ad ſua ſe tranſtulerunt loca.

Septima die Aprilis, de mane Rex acceſſit iterum ad Domum ciuitatis: ibi iterum venerunt ceteri Electores habentes conſilia ſimul.

Item finita Miſſa per cantores Regios in Eccleſia cantata, acceſſit & Imperialis maieſtas ad Domum ciuitatis, conſilium eorundem ineundo. quo peracto Electores iuerunt pranſum. Cum Domino Coloinenſi pranſus eſt Dominus Moguntinus, Comes Palatinus Rheni, & Albertus Dux Saxoniæ.

Item poſt prandium Philippus Comes Palatinus viſitauit Regem ceteri Electores iterato inierunt conſilium in Domo ciuitatis. Et Dominus Palatinus poſt receſſum à Rege, ſimiliter acceſſit eos.

Item Rex Romanorum habuit publicum conſiſtorium in ſua Curia cum Conſulibus omnium Electorum & aliorum Principū.ibi iudicialiter agebatur quædam cauſſa ardua.

Octauo die Aprilis venerunt ceteri Electores ad Eccleſiam ad audiendam Miſſam ante B. Virginem. qua finita, iuerunt in Sacriſtiam, habentes conſilium. Venit ſimiliter Imperator,etiam audiens Miſſam,cantatam de Domina noſtra qua finita,exiuerunt Electores Principes ſimul ad Imperialem maieſtatem, & de poſt ſimul cum Cæſarea maieſtate habuerunt conſilium Rex interim manſit in ſua Curia.

Nona die Aprilis, de mane hora tertia ponebatur vnus integer bos, in valore ſeptem florenorum Rhenenſium,ad aſſandum ante hoſpitium Domini Regis, in quo erat vnus porcus, vna auca, & gallina ſimul aſſati; vt in coronatione Romani Regis moris & conſuetudinis eſt. Poſtea hora debita & determinata venit vnus nomine Regis, ſcindens vnam peciem & partem illius bouis aſſati pro rege. quo facto, omnes vtriuſque ſexus homines acceſſerunt, & dilacerabant illum bouem aſſatum cum gladiis & fuſtibus, tātum quantū poſſibile fuit ſumente vnoquoque. Tempore medio applicuit Iohannes de Horren Epiſcopus Leodienſis, cum ducentis equis

quis & vltra, in ordine bene armatis, & omnes in habitu Curiali [illegible] Regis.

Item ante Palatium Regis Romani erat vnus fons in [illegible], in quo erat vna Aquila nigra habens arma Regis Romani; ex cuius pectore exiuit vinum Rhenenſe. In latere Aquilæ dextro erat [illegible] Leo aureus, tenens banderium cum armis Brabanciæ; ex quo Leone ſimiliter exiuit vinum Rhenenſe. In latere ſiniſtro Aquilæ erat Leo niger cum armis Flandriæ, ſimili modo emittens vinum Rhenenſe. Ibi erat maxima preſſura pauperum & aliorum hominum.

Item circa horam ſextam de mane venerunt Imperialis maieſtas, Comes Palatinus Rheni, Princeps Elector, Erneſtus Dux Saxoniæ Princeps Elector, Dux Cleuenſis, Albertus Dux Saxoniæ, Dux Guliacenſis ad Romanorum Regem. Ipſis ibidem exiſtentibus induebant ſe illi duo Electores quemadmodum ipſis, tanquam Electoribus, conuenit: & eos decuit: tranſeuntes ad Eccleſiã iſto ordine. Nobiles præceſſerunt; de poſt Epiſcopi; poſt ipſos Albertus Dux Saxoniæ, Dux Guliacenſis, Dominus Cleuẽſis, qui habuit vnã manicã cũ perlis precioſiſſimã; in pileo ſuo vnũ cliuodium, etiã cum perlis & gemis precioſis ornatum. Demum Imperialis maieſtas in veſte aurea, cum torq; precioſiſſimã, habente eleuationes vndiq; cum vna cruce precioſiſſima. Penes Imperatorẽ in latere dextro, Rex Romanorũ filius ſuus Maximilianus, cum mantello aureo foderato cũ hermelinis, pendente ſuper humero ſuæ celſitudinis vſque ad medium brachiorum ſuorum; cuius clauſura ante erat de perlis & gemmis precioſis. In capite habuit birretum aureum ſimili foderatura foderatũ, verſum more Italico. Apud Imperialem maieſtatẽ in latere ſiniſtro Erneſtus Dux Saxoniæ Princeps Elector, in ſimili cappa & veſte de veluto rubeo, & magno birreto alto de ſcarlaca rubea, ſubducta ſimili foderatura hermelinis. Philippus Comes Palatinus Princeps Elector in latere dextro Regis, ſimili modo veſtitus cum birreto de veluto rubeo, ſic ſimul intrantes Eccleſiam. In ambitu Eccleſiæ venerunt eis obuiam Principes Electores ſpirituales, ſcil. Archiepiſcopus Colonienſis, Archiepiſcopus Moguntinenſis & Treuirenſis, in Pontificalibus cũ mitris & croceis, ſeu Epiſcopalib. baculis eorũ. Etiam Clerus cũ crucibus, turribulo, & textu Euangelii: etiam quam plures alii Prælati Epiſcopi & Abbates in Pontificalibus co-

rum, recipientes eoſdem Principes. In quorum receptione Archiepiſcopus Colonienſis, tanquam celebraturus officium, dixit; *Adiutorium noſtrum in nomine Domini &c. Sit nomen Domini benedictum, &c.* cum ſequenti collecta: *Omnipotens ſempiterne Deus, qui famulum tuum Maximilianum regni faſtigio dignatus es ſublimare; tribue ei quaſumus, vt ita in præſenti ſeculi curſu cunctorum communem ſalutem diſponat, quatenus à tua veritatis tramite non recedat. Per Dominum &c.* Qua collecta dicta Archiepiſcopus Moguntinenſis & Treuerenſis ſuſceperunt Regem Romanorum; vnus ex vno latere, alter eorum ex altero latere ducentes eum ad Eccleſiam. Et Archiepiſcopus Colonienſis præceſſit, & cum eo prædicta Proceſſio, cantantes vnam antiphonam, ſcil. *Ecce mitto Angelum meum qui præcedat te & cuſtodiat ſemper. Obſerua & audi vocem meam, & inimicus ero inimicis tuis: affligentes te affligam. Et præcedat te Angelus meus.* Verſus; *Iſrael, ſi me audieris, non erit in te Deus recens; neq; adorabis Deum alienum. Ego enim Dominus. Obſerua & audi vocem meam, &c.* Qua finita Rex proſtrauit ſe, ſuper tapetum ad gradus altaris, totum in longum. & Archiepiſcopus Colonienſis ſuper ipſum ſic proſtratum legit: *Domine ſaluum fac Regem.* Aſſiſtentes reſpondebant: *Exaudi nos in die in qua inuocauerimus te*, cum ſequenti collecta: *Deus, qui ſcis genus humanum nulla virtute poſſe propria ſubſiſtere, concede propitius vt famulus tuus Maximilianus quem populo tuo voluiſti præferri, ita tuo fulciatur adiutorio, quatenus quibus potuerit præeſſe valeat & prodeſſe. Per Dominum noſtrum.*

Alia collecta: *Omnipotens ſempiterne Deus, cæleſtium terreſtriumque moderator, qui famulum tuum Maximilianum ad regni faſtigium dignatus es prouehere: concede quæſumus, vt à cunctis aduerſitatibus liberatus, & Eccleſiaſticæ pacis dono muniatur & ad æternæ pacis gaudia peruenire te donante mereatur. Per Dominum, &c.*

Poſt hoc, Rex Romanorum poſuit ſe in vna regia ſede ante altare Mariæ Virginis bene ornata: & modicum retro in vno paruo ſcamno in latere dextro Regis ſedebat Archiepiſcopus Moguntinus, in ſiniſtro latere Archiepiſcopus Treuirenſis: & retro illos ſtabant Epiſcopus Strigonienſis, Dux Gulicenſis, Albertus Dux Saxoniæ, Dux Cleuenſis, & Caſparus Dux Bauariæ, Comes in Feldentz. Item in latere dextero altaris

taris erat Imperialis maieſtas in vna ſede alta trium gradu- um, honorifice ornata. Penes eum in latere ſiniſtro erat Philippus Comes Palatinus Rheni, Princeps Elector, & Erneſtus Dux Saxoniæ Princeps Elector. Et in continenti incipiebatur Miſſa ſolennis de die Epiphania Domini; ſcilicet, *Ecce aduenit Dominator Dominus, & regnum in manu eius, & poteſtas, & imperium, &c.* quæ cantabatur in cātu Gregoriano. Idem Sequentia cantata. Surrexerunt Archiepiſcopi Moguntinenſis & Treuirenſis, & ſuperiorem veſtem Regi depoſuerunt, & ab infra in veſtitu deaurato, inceſſit in medio illorum, & ante altare proſtratus in modum crucis. Et cantabatur Letania à duobus Clericis. De poſt Dominus Archiepiſcopus Colonienſis erexit ſe, tenens baculum ſuum in manu ſua, dixit; *Vt hunc famulum tuum Maximilianum in Regem eligere digneris.* Reſponderunt Clerici; *Te rogamus audi nos.* Item Dominus Colonienſis dixit; *Vt eum benedicere, ſublimare & conſecrare digneris.* Reſponderunt Clerici; *Te rogamus audi nos.* Item Archiepiſcopus Colonienſis dixit; *Vt eum ad regni & imperii faſtigium feliciter perducere digneris.* Reſpōderunt Clerici; *Te rogamus audi nos.* Deinde duo Clerici compleuerunt Lætaniam, *Vt Pontificem noſtrum, &c.* Lętania finita erexit ſe Rex, & Dominus Archiepiſcopus Colonienſis ſtans ante altare, habens baculum paſtoralem in manu ſua, interrogauit à Rege ſex puncta ſequentia: *Vis ſanctam fidem Catholicis viris traditam tenere, & operibus iuſtis ſeruare.* Reſpondit Rex, *Volo.* Colonienſis: *Vis ſanctis Eccleſiis Eccleſiarumque miniſtris fidelis eſſe tutor & defenſor?* Reſpondit Rex, *Volo.* Colonienſis: *Vis regnum tibi à Deo conceſſum ſecundum iuſtitiam prædeceſſorum tuorum regere, & efficaciter defendere?* Reſpondit Rex, *Volo.* Colonienſis: *Vis iura regni, & imperii bona eiuſdem iniuſte diſperſa conſeruare & recuperare, & fideliter in vſus regni & imperii diſpenſare?* Reſpondit Rex, *Volo.* Colonienſis: *Vis pauperum & diuitum, viduarum & orphanorum æquus eſſe iudex, & pius defenſor?* Reſpondit Rex, *Volo. Vis ſanctiſſimo in Chriſto Patri & Domino, Romano Pōtifici, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ſubiectionem debitam, & fidem reuerenter exhibere?* Quibus dictis, Rex per Archiepiſcopos Moguntinenſem & Treuirenſem ductus eſt ad altare, & poſitis duobus digitis manus ſuæ dextræ ſuper altare, dixit, *Volo: & in quantum Dominico fultus fuero adiutorio, &*

precibus fidelium Chriſtianorum adiutus valuero, omnia promiſſa fideliter adimplebo, Sic me Deus adiuuet, & omnes Sancti eius.

Hoc facto, per Archiepiſcopos prædictos reducebatur iterũ ante altare cum baculo Epiſcopali, quã huicque à Principibus Alemanniæ & Clero & Populo circumſtantibus; *Vultis tali Principi ac rectori vos ſubmittere, ipſiuſque regnum firmare fide & ſtabilire, atque iuſſionibus illius obtemperare? iuxta Apoſtolum, Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit, ſiue Regi, tanquam præcellenti.* Ad quã quæſtionem Dominus Moguntinus & Treuirenſis, Principes Alemanniæ, Clerus & Populus adſiſtentes reſponderunt, dicentes, *Fiat, fiat, fiat.*

Deinde adducunt Regem ad altare, qui proſtrauit ſe ad terram in longum, & Dominus Archiepiſcopus Colonienſis dixit ſuper eum benedictionem iſtam: *Benedic, Domine, hunc Regem noſtrum Maximilianum, qui regna omnia moderaris à ſeculo: & tali eum benedictione clarifica, ut Dauidica teneat ſublimitatis ſceptrum, & glorificatus vt in eius protinus reperiatur merito. da ei tuo inſpiramine, cum manſuetudine ita regere populum, ſicut Salomonem feciſti regnum obtinere pacificum. Tibi ſemper ſit cum honore ſubditus, tibique militet cum quiete. ſit tuo clypeo protectus cum Proceribus, & vbique tua gratia victor exiſtat. Honorifica eum præ cunctis Regibus gentium. felix populis dominetur. & feliciter eum nationes adorent. viuat inter gentium cateruas magnanimus. Sit in iudiciis æquitatis ſingularis. Locupletet eum tua prædiues dextra. frugiferam obtineat patriam: & eius liberis tribuas profutura, & præſta ei prolixitatem vitæ per tempora, & in diebus eius oriatur iuſtitia. A te robuſtum teneat regiminis ſolium, & cum iuſtitia ac iucunditate æterno glorietur in regno.*

Item Archiepiſcopus Colonienſis adhuc ſuper eum dixit: *Deus ineffabilis auctor mundi, conditor generis humani, gubernator imperii, confirmator regni, qui ex vtero fidelis amici tui Patriarchæ noſtri Abrahæ prælegiſti Reges ſeculi præfuturos; tu præſentem Regem hunc Maximilianum cum exercitu ſuo, per interceſſionem omnium Sanctorum vbera benedictione locupleta, & in ſolium regni firma ſtabilitate connecte. Viſita eum ſicut Moyſen in mari rubro, Io-*

ſuen

ſuen in prælio, Gedeonem in agro, Samuelem in templo; & illa benedictione eum conſidera, ac ſapientia rore perfunde quam beatus Dauid in Pſalterio, Salomon filius eius te remunerante percepit de cœlo. Sis ei contra acies inimicorum lorica, in aduerſis galea, in improſperis patientia, in protectione clypeus ſempiternus; & præſta vt gentes illi teneant fidem, Proceres ſui habeant pacem; diligat charitatem, abſtineat ſe à cupiditate, loquatur iuſtitiam, cuſtodiat veritatem; & ita populus iſte ſub eius imperio pullulet; ita alitus benedictione æternitatis, vt ſemper maneant tripudiantes, & in pace victores. quod ipſe præſtare dignetur qui viuit & regnat Deus in ſecula ſeculorum, Amen.

Benedictione finita erexerunt Regem ad genua, & denudauerunt ſcapulas ſuas, & pectus, & iuncturas brachiorum ſuorum. Sedit cum deuotione iunctis manibus. Acceſſit Archiepiſcopus Colonienſis; vnxit eum in capite, in pectore, inter ſcapulas, & ambas iuncturas brachiorum circa ſcapulas de oleo cathecuminorum; ita dicens: *Pax tibi.* Clerus reſpondit: *Et cum ſpiritu tuo.* Dominus Colonienſis iterum dixit: *Vngo te in Regem oleo ſanctificato, in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti.* Interim cantauerunt in choro: *Vnxerunt Salomonem Sadoch ſacerdos & Nathan Propheta Regem in Geon; & procedentes læti dixerunt; Viuat rex in æternum.* Poſtea Colonienſis vnxit palmas manuum Regis Romani, dicens: *Vngantur manus iſtæ de oleo ſanctificato, vnde vncti fuerunt Reges & Prophetæ; & ſicut vnxit Samuel Dauid in Regem; vt ſis benedictus & conſtitutus Rex in regno iſto ſuper populum iſtum, quem Dominus Deus tuus dederit tibi ad regendum & gubernandum quod ipſe præſtare dignetur qui viuit & regnat Deus in ſecula ſeculorum, Amen.* Interea Clerus iterum cantauit: *Vnxit te Deus, &c.*

Factis vnctionibus iſtis ſtatim ab Archiepiſcopis ducitur Rex ad ſacriſtiam; & ſeniores Capituli detergentes cum lana mundiſſima loca inuncta, vbi Dominus Colonienſis oleum ſacrum appoſuit.

Item hoc facto Domini de Capitulo induebant eum ſandaliis, alba & ſtola, in modum Crucis in pecto-

re;& rediens ante altare proſternit ſe in modum crucis. Tunc Archiepiſcopus Colonienſis dixit: *Proſpice, Omnipotens Deus, ſerenis obtutibus hunc glorioſum Regem Maximilianum: & ſicut benedixiſti regem Abraham, Iſaac, & Iacob, ſic illum largis benedictionibus ſpiritualis gratiæ, cum omni plenitudine tua potentia irrigare atque perfundere digneris. Tribue ei de rore cœli & de pinguetudine terræ abundantiam frumenti, vini, & olei, & omnium frugum opulentiam, ex largitate diuini muneris longa per tempora; vt illo regnante ſit ſanitas corporis in patria, & pax inuiolata in regno. dignitas glorioſa regalis Palatii maximo ſplendore regiæ poteſtatis oculis omnium fulgeat, luce clariſſima clareſcat, quaſi ſplendidiſſima fulgura maximo perfuſus lumine videatur. Tribue ei, optime Deus, vt ſit fortiſſimus protector patriæ & conſolator Eccleſiarum atque cœnobiorum ſanctorum, maxima cum pietate regalis munificentiæ; atque vt ſit fortiſſimus Regum, triumphator hoſtium, ad opprimendas rebelles & paganas nationes; ſitque inimicis ſuis ſatis terribilis, præ maxima fortitudine regalis potentiæ. Optimatibus quoque atque præcelſis proceribus atque fidelibus ſui regni ſit magnificus, & amabilis & pius; vt ab omnibus timeatur atque diligatur. Reges quoque de lumbis eius per ſucceſſiones temporum futurorum egrediantur, regnumque hoc valeant regere totum, & poſt glorioſa tempora atque felicia præſentis vitæ, gaudia æterna in perpetua beatitudine habere mereantur. quod ipſe præſtare dignetur qui viuit, &c.*

Adhuc alia collecta ſiue benedictio.

Spiritus ſancti gratia humilitatis noſtræ officio in te copioſa deſcendat; vt ſicut manibus noſtris indigenis oleo materiali delibutus pingueſcis exterius: ita eius inuiſibili vnguento delibutus impinguari merearis interius; eiuſq; ſpirituali vnctione perfectiſſime ſemper imbutus, & illicita declinare à tota mente, & ſpernere diſcas, ſi valeas, & vtilia animæ tuæ iugiter cogitare, optare & atque operari queas: auxiliante Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum Deo patre & eodem Spiritu ſancto viuit & regnat Deus in ſæcula.

Adhuc alia benedictio Regis.

Deus qui es iuſtorum gloria, & miſericordia peccatorum, qui miſiſti filium tuum precioſiſſimo ſanguine ſuo genus humanū redimere;

mere, qui conteris bella, & Pugnator es in te ſperantium; & ſub cuius arbitrio omnium regnorum continetur poteſtas; te humiliter deprecamur vt præſentem famulum tuum Maximilianum in tua miſericordia confidentem benedicas, eique propicius adeſſe digneris, vt qui tua expetit benedictione defendi, omnib. ſit hoſtibus fortior. fac eum, Domine, beatum eſſe & victorem de inimicis ſuis. corona eum corona iuſtitiæ & pietatis, vt ex toto corde & tota mente in te credens tibi deſeruiat, ſanctamque tuam Eccleſiam defendat & ſublimet, populumq; à te ſibi commiſſum iuſte regat, nullis inſidiantibus malis eum in iniuſtitiã vertat. Accende, Domine, cor eius ad amorem gratiæ tuæ, per hoc vnctionis oleum, vnde vnxiſti Sacerdotes, Reges & Prophetas, quatenus iuſtitiam diligeres, per tramitem iuſtitiæ populum ſimiliter ducens. poſt peracta à te diſpoſita in regali excellentia, annorum curricula peruenire ad gaudia æterna mereatur. Per eundem &c.

Quibus collectis ſiue benedictionibus dictis, cantabatur vna præfatio pulcra per Archiepiſcopum Colonienſem, quæ ſequetur. *Dominus vobiſcum. Surſum corda. Gratias agamus Deo noſtro. Vere dignum & iuſtum eſt æquum & ſalutare nos tibi ſemper & vbique gratias agere, Domine ſancte pater, omnipotens, æterne Deus, creator omnium, imperator Angelorum, regnãtium Rex, Dominuſque dominantium; qui Abraham famulum tuum de hoſtibus triumphare feciſti; Moyſi & Ioſuæ populo prælatis multiplicem victoriam tribuiſti; humilemque Dauid puerũ tuũ regni faſtigio ſublimaſti, & Salomonẽ ſapientiæ paciſque munere ditaſti, reſpice quæſo ad preces humilitatis noſtræ, & ſuper hunc famulum hunc Maximilianum, quem ſupplici deuotione in Regem elegimus, benedictionum dona in eo multiplica, eumque dextera tuæ potentiæ ſemper & vbique circunda; quatenus prædicti Abrahæ fide fideliter firmatus, Moyſi manſuetudine fretus, Ioſue fortitudine munitus, Dauid humilitate exaltatus, Salomonis ſapientia decoratus, tibique in omnibus placeat, & per tramitem iuſtitiæ ſemper incedat; Eccleſiam tuam deinceps cum plebibus ſibi annexis ita enutriat ac doceat, muniat & inſtruat, contraque omnes viſibiles & inuiſibiles hoſtes eidem potenter regaliterque tuæ virtutis regimine adminiſtret, & ad veræ fidei, paciſq; concordiã eorum animos te opitulante reformet; vt horum populorum debita ſubiectione fultus, cum digno amore glorificatus, ad paternum decenter ſo-*

lium tua miſeratione conſcendere mereatur. Tua quoque protectionis galea munitus, & ſcuto inſuperabili iugiter protectus, armiſque cœleſtibus circundatus, optabilis victoriæ triumphum feliciter capiat; terroremque ſuæ potentiæ infidelibus inferat & pacem tibi militantibus lætanter reportet. per Dominum noſtrum, qui virtute ſanctæ Crucis Tartarum deſtruxit; regnoque Diaboli ſuperato, victor ad cœlos aſcendit, in quo poteſtas omnis regum conſiſtit & victoria; qui eſt gloria humilium; & vita ſaluſque populorum qui tecum viuit &c.

Adhuc alia præfatio.

Deus Dei filius Ieſus Chriſtus Dominus noſter, qui à patre oleo exultationis unctus eſt præ participibus ſuis, ipſe per præſentem ſacræ unctionis infuſionem Spiritus paracleti ſuper caput tuum infundat benedictionem, eandemque vſque ad interiora cordis tui penetrare faciat; quatenus hoc viſibili ac tractabili dona inuiſibilia percipere, & temporali regno iuſtis moderaminibus executo, æternaliter cum eo regnare merearis, qui ſolus ſine peccato, Regum rex, viuit & regnat, & gloriatur cum Deo patre in vnitate eiuſdem Spiritus ſancti, per omnia ſæcula ſæculorum.

Quibus præfationibus finitis, Dominus Rex Romanorum induebatur vna cappa per Archiepiſcopos Moguntinenſem, Treuirenſem & Colonienſem, tradentes ſimul gladium nudum S. Karoli; Archiepiſcopo dicente: *Accipe gladium per manus Epiſcoporum licet indignas (vice tamen & auctoritate ſanctorum Apoſtolorum conſecratas) tibi regaliter impoſitum; noſtræque benedictionis officio, in defenſionem ſanctæ Dei Eccleſiæ diuinitus ordinatum: & eſto memor de quo Pſalmiſta prophetauit, dicens: Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime; vt in hoc per eundem vim æquitatis exerceas, iniquitatis violentiam potenter deſtruas, & ſanctam Dei Eccleſiam eiuſque fideles propugnes ac protegas: nec minus ſub fide falſos, quam Chriſtiani nominis hoſtes execres ac deſtruas: viduas ac pupillos clementer adiuues ac defendas; deſolata reſtaures, reſtaurata con-*

ta conſerues; vlciſcaris iniuſta, confirmes bene diſpoſita: quatenus hac in agendo virtutum triumpho glorioſus iuſtitiaque cultu egregius cum mundi Saluatore, cuius typum geris in nomine, ſine fine merearis regnare. qui cum patre & Spiritu ſancto viuit & regnat Deus.

Quibus dictis, poſuerunt gladium nudum in vaginam, & cinxerunt Regem eodem gladio. Et Archiepiſcopus Colonienſis tradidit ei armillos, pallium, & annulum, dicens: *Accipe Regiæ dignitatis annulum, & per hunc catholicæ fidei cognoſce ſignaculum: & vt hodie ordinaris caput & princeps regni ac populi; ita perſeuerabilis auctor ac ſtabilitor Chriſtianitatis & Chriſtianæ fidei fias, vt felix in opere cum Rege regum glorieris per æuum: cui eſt honor & gloria per infinita ſæcula ſæculorum, Amen.*

Quibus dictis, Colonienſis tradidit ei ſceptrum, & pomum regale, dicens: *Accipe virgam virtutis atque æquitatis, qua intelligas mulcere pios & terrere reprobos, errantibus viam pandere, lapſiſque manum porrigere: diſperdaſque ſuperbos, & releues humiles; & aperiat tibi oſtium Ieſus Chriſtus Dominus noſter; qui de ſe ipſo ait: Ego ſum oſtium: per me ſi quis introierit, ſaluabitur. & ipſe eſt qui eſt clauis Dauid, & ſceptrum domus Iſrael, qui aperit, & nemo claudit; claudit & nemo aperit. ſitque tuus ductor qui educit vinctum de domo carceris, ſedentem in tenebris & vmbra mortis; & in omnibus ſequi merearis eum, de quo Propheta Dauid cecinit: Sedes tua in ſæculum ſæculi: virga æquitatis, virga regni tui: & imitando ipſum, diligas iuſtitiam & odio habeas iniquitatem. quia propterea te vnxit Deus tuus; ad exemplum illius, quem ante ſæcula vnxerat oleo exſultationis præ participibus ſuis, Ieſum Chriſtum dominum noſtrum.*

His finitis, Colonienſis, Moguntinus & Treuirenſis Archiepiſcopi omnes tres ſimul impoſuerunt Regi coronam S. Karoli ſuper caput eius, pariter dicentes: *Accipe coronam regiam ac regni, quæ licet ab indignis Epiſcoporum manibus capiti tuo imponitur, quamquam ſanctitatis gloriam & opus fortitudinis expreſſe ſignificare intelligas: & per hanc te Principem miniſterii non ignoras, ita vt, ſicut nos, in interioribus paſtores rectoreſque animarum intelligi-*

mus; ita & tu in exterioribus verus Dei cultor ſtrenuuſque contra omnes aduerſitates Eccleſiæ Chriſti, defenſor, regniq; tibi à Deo dati exiſtas: & per officium noſtræ benedictionis, vice Apoſtolorum omniumque Sanctorum ſuffragio, tuo regimini commiſſi, vtilis exſecutor, regnatorque proficuus ſemper appareas: vt inter glorioſos Athletas virtutum gemmis ornatus, & præmio ſempiternæ felicitatis coronatus, cum redemptore ac ſaluatore noſtro Ieſu Chriſto, cuius nomen vicemque geſtare crederis, ſine fine glorieris; qui viuit & imperat Deus cum Deo patre in vnitate Spiritus Sancti Deus per omnia ſecula ſeculorum, Amen.

Omnibus his dictis, ductus eſt Rex ad altare per Archiepiſcopos Moguntinum & Treuirenſem. ibi ponens ambas manus ſuper altare, faciens hanc profeſſionem in vulgari: *Profiteor & promitto coram Deo & Angelis eius amodo & deinceps legem & iuſtitiam, pacemque ſanctæ Dei Eccleſiæ ſeruare; populoque mihi ſubiecto prodeſſe, & iuſtitiam facere, & conſeruare iura regni, ſaluo condigno diuinæ miſericordiæ reſpectu; ſicut cum conſilio Principum & fidelium regni atque meorum melius inuenire potero. Sanctiſſimo Romano Pontifici & Eccleſiæ Romanæ, ceteriſque pontificibus & Eccleſiis Dei, condignum & canonicum honorem volo exhibere. Ea etiam quæ ab Imperatoribus & Regibus, Eccleſiis ſeu Eccleſiaſticis perſonis collata ſunt & erogata, inuiolabiliter ipſis conſeruabo, & faciam conſeruari. Abbatibus & Ordinibus vaſallis regni, honorem congruum volo portare & exhibere, Domino noſtro Ieſu Chriſto mihi præſtante auxilium, fortitudinem & decorem.* Qua profeſſione facta, ductus eſt Rex per Dominos Archiepiſcopos Moguntinenſem & Treuirenſem ad ſolium ſuum ſeu ſedem regiam, quæ eſt ſuperius ſuper altum monaſterium, ante altare Apoſtolorum Simonis & Iudæ; Clero cantante reſponſorium iſtud: *Deſiderium animæ eius tribuiſti ei Domine, & voluntate labiorum eius non fraudaſti eum.* Verſus. *Quoniam præueniſti eum in benedictionibus dulcedinis, poſuiſti in capite eius coronam de lapide pretioſo. Et voluntati.* Et Dominus Archiepiſcopus Colonienſis ſequebatur cum ſuis miniſtris Regem, cum ceteris Principibus, ponentes eum ad eandem ſedem regiam Karoli lapideam. Ibi Colonienſis dixit: *Ita retine amodo locum Regium, quem non iure hereditario, neque paterna ſucceſſione, ſed Principum, ſeu Electorum in regno Alemanniæ,*

tibi

tibi noſcas delegatum, maximè per auctoritatem Dei omnipotentis & traditionem noſtram præſentem; & omnium Epiſcoporum cæterorumque ſeruorum Dei. Et quanto Clerum ſacris altaribus propinquiorem proſpicis, tanto ei potiorem in locis congruis honorem impendere memineris; quatenus mediator Dei & hominum, te mediatorem Cleri & plebis in hoc regni ſolio conſernet; & in regno æterno ſecum regnare faciat Ieſus Chriſtus Dominus noſter rex regum & dominus dominantium; qui cum Patre & Spiritu ſancto viuit & regnat Deus &c. Rege ſic in ſede regia ſedente, mox accellerunt qui ad militiã creari deſiderauerant, cum gladium S. Karoli extraxit Rex tenens in manu ſua: & acceſſit primo Philippus Comes Palatinus Rheni Princeps Elector Imperii: deinde Erneſtus Dux Saxoniæ Princeps Elector Imperii; depoſt Dux Guliacenſis, Caſparus Dux Bauariæ Comes in Feldens, Carolus Dux Geldriæ, Marchio de Baden, Wilhelmus Landgrauius Haſſiæ in Caſſel, Wilhelmus de Egmond, cum quampluribus aliis, in numero ducentorum & vltra, facti milites. Et factus eſt ſonus tubarum.

Deinde deſcenderunt inferius in locum priſtinum chori. ibi cantauerunt, *Te Deum laudamus*. quo finito, legebatur Euangelium: *Cum natus eſſet &c.* Depoſt *Credo in Deum &c. Offertur. Reges Tarſis &c.*

Deinde Rex Romanorum ſceptrum in manu ſua portans, ibat ad offertorium, offerens quam plures pecies auri, &c. Deinde ibat Archiep. Moguntinenſis & Treuirenſis, & poſtea alii Principes Electores, &c. Sic proceſſum fuit in Miſſa vſque ad Pacem. Ibi Archiepiſcopus Colonienſis vertit ſe verſus populum, dando Regi & ceteris Principibus benedictionem, dicens: *Benedicat tibi Dominus cuſtodiatque te, & ſicut te voluit ſuper populum ſuum eſſe Regem, ita in præſenti ſæculo felicem, & æternæ felicitatis tribuat eſſe conſortem.*

Reſponderunt Amen. Item Miſſa finita vocatus fuit Comes de Chymay, & factus eſt per Imperatorem Princeps de Chymay. Item venerunt Capitulares Eccleſiæ Aquenſis, recipientes Regem Romanorum in Canonicum; qui ipſis præſtitit iuramentum, quoniam præbendam habet in eadem Eccleſia: & dederunt ſibi locum in choro. Ipſe quoque dedit ſtatuta & vinum admiſſionis, iuxta conſuetudinem Eccleſiæ: & habet duos vicarios in loco, qui capiunt integram præben-

dam,& ſupplent locum ſuum in Eccleſia. Sic coronatio Regis finem habet.

Iſtis ſic peractis exiuerunt Eccleſiam ad locum prandii, ſcilicet Domum Ciuitatis, paratum iſto ordine. Nobiles præceſſerunt; poſtea Comites & Barones in magna multitudine; deinde tubicinatores & heraldi; poſtea Prælati, Epiſcopi & Principes; deinde Electores Imperii primo Archiepiſcopus Treuerenſis, ſecundo Erneſtus Dux Saxoniæ cum gladio nudo ante regem. In latere eius dextro Philippus Comes Palatinus cum pomo aureo: in ſiniſtro latere Electus Auguſtenſis, habens penes ſe vnum deferens ſceptrum, loco Marchionis de Brandenburg, qui obiit. Tunc Romanorum Rex cum corona regia & cappa, habens gladium in femore, & coronam in capite; in cuius latere dextro Archiepiſcopus Colonienſis, in ſiniſtro Archiepiſcopus Moguntinus, cum eorum veſtimentis ac ornamentis, prout eis tanquam Electoribus conuenit & decens erat. Imperialis maieſtas cum ſua corona & cappa Imperiali, & ſuo heraldo.

Item in itinere tranſeundo vſque ad Domum ciuitatis, nomine Regis ſeminabatur vel proiiciebatur ad populum pecunia, floreni ſcilicet Rhenenſes, & moneta argentea in valore trecentorum florenorum. & populus magis ſequebatur pecuniam quam Regem.

Ipſis ſic exiſtentibus ſupra Domum ciuitatis, in qua Rex fecit parari magnum conuiuium omnibus Principibus, & deſcendit Erneſtus Dux Saxoniæ Princeps Elector, & ſacri Romani imperii Archimarſchalcus, aſcendens equum veniens ad magnum cumulum auenæ poſitum in foro ante Domum Ciuitatis Aquenſis; intrans auenam cum equo ſuo vſque ad pectus equi, habens vnum modium & hoſtorium ſiue baculum argenteum in manu ſua, ad menſurandum auenam. Recipiens ſuum modium menſurandi argenteum, impleuit auena, menſurauit, & tradidit vni ex ſuis: & ſic compleuit officium ſuum &c. Et poſt receſſum ſuum incontinenti erat ibi tanta preſſura hominum, reſiduum auenæ recipientium, quatenus ſeminabatur & proiiciebatur quaſi per totū forum, &c.

Item aſcendit Imperialis maieſtas Domum ciuitatis, abſtraxitque ſe in vna camera; exuens Pontificalia ſua, & rediens ad menſam in capite aulæ tranſuerſaliter factam & ornatam ſex gradibus altam & eleuatam, in qua ſedebat ſua maieſtas,

ieſtas, & Rex Romanorum filius ſuus Maximilianus. Item menſa erat cooperta de panno aureo, cum armis Burgundiæ pretioſiſſime ornata. In ſiniſtro latere erat vna credentia ſeptem ſtadiis alta, ornata vaſellis pretioſiſſimis, non paruas ſed magnas, vltra ducentas, pecies aureas & argenteas connumeratas, demptis ſcutellis argenteis ac ſcyphis. Imperator vero, volens locum dare filio ſuo honoris, tanquam ſponſo Dei, nullam parari fecit credentiam, licet inter omnes Principes habeat pretioſiſſimam.

Et cum Imperator & Rex Romanorum ad prandium irent, venit Electus Epiſcopus Auguſtenſis, de Hohenzorn dictus locum Marchionis Brandeburgenſis ſuppleuit cum ceteris Comitibus, Erneſto Duce Saxoniæ præcedente cum baculo, aquam porrexit & manutergium. Aqua in peluibus argenteis erat. Item tres Archiepiſcopi benedictionem & Benedicite dixerunt: & ſigillum de Cancellaria Imperatoris ceperunt, ante Regem poſuerunt cum vno baculo. Ipſis ſic ſedentibus, & Electoribus Romani imperii menſæ aſtantibus, Erneſtus Dux Saxoniæ Princeps Elector, tanquam Archimarſchalcus cum baculo nigro in manu, & Comes Palatinus Princeps Elector ac Dapifer Romani Imperii poſt ipſum, acceſſerunt ad coquinam Regis. Ibi Comes Palatinus equitando de coquina Regis, quatuor ſcutellas argenteas in manibus perduxit. deſcendens ante Domum ciuitatis de equo, aſcendit Domum Ciuitatis. Erneſto Duce Saxoniæ præcedente cum baculo, portauit ſcutellas argenteas cũ ferculis in manibus, & ad menſam Regis collocauit. Et poſtquam Principes Electores ſua officia exercuerant, quilibet Princeps Elector ſolus ſedebat ad menſam ſibi paratam, cum ſua propria credentia.

Ordo ſedentium in prandio.

In capite & in medio Aulæ vel Palatii, ſedebat Imperialis maieſtas & Rex Romanorum filius ſuus Maximilianus, in menſa ipſis parata & ornata, ſex graduum alta: quibus miniſtrando aſtabant Principes, Comites & Barones: inter quos Princeps de Chymay, & Dux Geldriæ erant primi. Vnicuique verò Principi Electori de ſui ipſius familia miniſtrabant Comites Barones ac nobiles.

Item in latere dextro & loco procliuiore Palatii, ſedebat primo Archiep. Colonienſis Princeps Elector imperii. Secũdo parata erat vna menſa pro Rege Behemiæ, quæ erat vacua propter eius abſentiam Tertio Philippus Comes Palatinus Rheni Princeps Elector ſedebat etiam ſolus in menſa ſibi parata. Quarto ſedebant Oratores Ducis Auſtriæ. Quinto loco Epiſcopi, Leodienſis, Wormacienſis, Sibicinenſis & Myſenenſis &c. Sexto ordine vel loco ciuitas Aquenſis. Septimo loco ciuitas Colonienſis. Itẽ Archiepiſcopus Treuerenſis Princeps Elector in propria ſibi mẽſa, parata in medio Aulæ, in faciem Imperatoris & Regis, cum ſua credentia ſedebat.

In ſiniſtro latere Dominus Archiepiſcopus Moguntinus primo loco in ſua propria menſa cum ſua credentia ſedebat. Secundo loco Erneſtus Dux Saxoniæ Princeps Elector ſolus etiam ſedebat in ſua menſa. Poſt hoc, pro Marchione de Brandeburg erat menſa parata quæ erat vacua propter abſentiam ſuam. Deinde Albertus Dux Saxoniæ, Dux Cliuenſis, Caſpar Dux Bauariæ, Dux Guliacenſis, & quidam Orator Comitis de Wirtenberg ſedebant. Quinto loco Conſules ciuitatis Francfurtenſis. Sexto loco Conſules ciuitatis Norenbergenſis. Heic diſſenſio facta eſt Norenbergenſium. Marſchalcum Regis acceſſerunt, cur Francfurtenſes ſuper eos locum haberent? qui reſpondit, ſic ordinatum in ſuo regiſtro. Sed non contenti Regem acceſſerunt: qui ſic reſpondit, quoniam in Francfurdia electi ſumus in Regem, ideo modo locum eorum ſic habere debent. Alio tempore de ſeſſionibus & locis cogitemus. Durabat autem prandium iſtud vſque fere ad horam tertiam. Quid vltra dicam? fuerunt fercula citra quinquaginta, & ſemper ſcutellæ fuerunt repletiſſimæ: integer lepus, agnus, pauo, & de omnibus generibus auium & piſcium & ferarum &c. vina optima ac pretioſiſſima. In ferculis ſigna Principum pendebant. quis omnia enarrare poteſt?

Item in foro pauperes & famelici ſtabant, quibus per feneſtras carnes & panes integri, lepores & agni aſſati proiecti ſunt. Et factus eſt clamor magnus in foro. Sed in Aula ſeu Palatio iſto fuit ſilentium non clamor; niſi in quantum vnus cum alio ſubmiſſa voce loquebatur.

Et prandio facto, iterum aqua in peluibus argenteis adducta eſt cum manutergio ad menſam Imperialis Maieſtatis &

Regis

Regis Romanorum. Deinde Archiepiſcopi tres grates Deo referebant. Poſt hoc, quidam de numero Heroldorum clamauit voce magna, dicens: *Si qui ſunt qui deſiderant creari in milites, accedent Regem heic vel in domo: paratus eſt. & ſi qui acceſſerint hodie qui non ſunt habiles, pro non creatis ſunt habendi, & prohibendi ab aliis ne ſigna militum deferant. & qui de numero illorum velint permanere, Regem debent de hoc certificare &c.* Quibus dictis, omnes ſurrexerunt: Imperatorem & Regem ad hoſpitia ſua perduxerunt, circa horam quartam: & in pace omnia requieſcebant.

Item pauperibus omnibus datæ ſunt eleemoſynæ in abundantia. Sic à fine omnia ſunt denominanda: pauperes Chriſti non ſunt neglecti.

Decima die Aprilis, quæ fuit ſecunda poſt Dominicam *Miſericordiæ Domini*; de mane Miſſa audita oſtendebantur relliquiæ Aquenſes in publico in præſentia omnium Principum præſcriptorum, ac omnium Chriſti fidelium ibidem exiſtentium. Quo facto, Conſules ac tota communitas ciuitatis Aquenſis fecerunt iuramentum vel homagium Romanorum Regi ante domum ciuitatis, in præſentia Imperatoris, Principum Electorum atque aliorum Principum; & Rex confirmauit priuilegia ipſorum. Illo facto, immediate receſſerunt Principes verſus Coloniam, ſcilicet Romanorum rex, Archiepiſcopus Colonienſis, Comes Palatinus Rheni, Archiepiſc. Treuirenſis. Imperialis autem Maieſtas & Archiepiſc. Moguntinus manſerunt ibidem illa nocte. Vndecima die Aprilis quæ fuit quinta poſt *Miſericordiam Domini*, applicuerunt omnes Principes ſimul cum Imperatore & Romanorum rege ante ciuitatem Colonienſem, introeundo in optimo ordine. Conuenerunt enim omnes Principes ante ciuitatem cum ſuis. Conſulatus obuiam venit in veſtitu nigro citra centum equos; & armigeri citra mille, manſerunt prope portam quam Rex conſueuit intrare poſt ſuam coronationem, & anteceſſerunt Regem à longe per ciuitatem: nam propriã habet plateam per quam intrat vſque ad Eccleſiam maiorem. Iſte præmiſit multos de familia Ducis Guliacenſis, Ducum Saxoniæ, Erneſti Electoris & Alberti, & Philippi Ducis Bauariæ Comitis Palatini &c. Deinde tubicinatores & fiſtulatores; & iterum aliqui de familia Archiep. Colonienſis: deinde tres armati, ſcilicet Dominus de Yſelſtein, & Dn. Wil-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

helmus frater eius de Egmund,& Dn. Vitus de Wolkēſtein, quia armati erant cū equis armatis à vertice capitis vſque ad plantā pedis,qui anteceſſerunt Regē: deinde Electores Imperii,Philippus Comes Palatinus Princeps Elector; & Dux Cleuenſis.poſt eos Dux Saxoniæ Erneſtus Princeps Elector cum gladio nudo,& Archiep. Treuirenſis,iuxta ordinē ſuum: deinde Rex Romanorū,etiam armatus à planta pedis vſq; ad verticē capitis in medio Archiepiſcoporū Colonienſis & Moguntinenſis.Imperator ſtatim ſequebatur in curru ſuo & poſt ipſum multitudo magna. Sic intrauerunt ciuitatē in ſono tubarum,vſq; ad portam Curiæ maioris Eccleſiæ; vbi Rex de equo & Principes Electores & ceteri Principes deſcenderūt, Regem ad portas Eccleſiæ perduxerunt. Imperator in curru permanſit. Acceſſit autem Suffraganeus Colonienſis in Pontificalibus habens Crucem,oſculumque dedit Regi: & ceteri cum crucibus,candelis,vexillis;& Prælati omnium Eccleſiarum Regem Romanorum ad Tres Reges perduxerunt; vbi locus paratus erat pro oratione.

Qua completa inceperunt cantare, Te Deum laudamus, & intrauerunt chorum. Illo finito Suffraganeus benedictionem dedit, & Canonici Regem in Canonicum receperunt, iuxta conſuetudinem Eccleſiæ ſuæ. Poſt hæc, Regem ad hoſpitium perduxerunt.

Item poſtquam Rex deſcendit de equo ſuo,tranſeundo ad Eccleſiam,Dominus de Neuwenar iure ſuo recepit equum Regis cum ornamentis ſuis aureis.

Item ſexta,quæ erat duodecima Aprilis, Principes ad conſilium venerunt,& de receſſu Principum concluſum erat: ſed ſuperuenerunt Ambaſſatores Regis Poloniæ magnifice, & retardati ſunt Principes.

Sabbatho mane ſequenti,facto conſilio, Erneſtus Dux Saxoniæ,per Haſſiam via alia reuerſus eſt ad terrā ſuam, Albertus frater eius ibi cum aliis Principibus remanſit. Sic per dies quatuordecim magna conſilia habuerunt. Quid concluſum eſt, exſpectemus cum patientia. Etiam Principes haſtiludia fecerūt inter ſe;& poſt multa conſilia Principes ſeparati ſunt, quilibet ad terram ſuam.

Deſcriptum ex veteri libello, tunc temporis excuſo,ſine nomine Typographi,aut loco.

ELECTIO

AD CLARISSIMVM VIrum Dominum Doctorem Philippum Bucchemerum, illuſtriſ. Principis Alberti Cardinal. & Archiepiſcopi Moguntini Medicum,

Georgii Sabini præfatio.

Vm mihi ſe præſtent faciles in carmine Muſæ
Quæ noua ſit forſan cauſſa Philippe rogas;
Cur magis hiſtoricæ, quam carminis, auctor, haberi
Poſthabito tandem nunc Helicone, velim.
An, quia nulla manent hoc tempore præmia vates,
Me ſacri titulum vatis habere pudet?
Non ita: nam dulces amplector, vt ante, Camœnas:
Et plus Aonia me nihil arte iuuat.
At modo plana dedi numeris quod ſcripta ſolutis,
Non leuis auctoris iuſſa verenda ſequor.
Scilicet armipotens hoc me Germania vatem
Hiſtorico filio texere iuſſit opus.
Eſt gelidas inter valles, lucumq; ſilentem,
Herbidus ad Viadri rauca fluenta locus.
Hic ego dum ſedeo nemoralibus abditus umbris,
Blandaque conſueto carmina more cano:
Ecce gerens frameam dextra, parmamq; ſiniſtra,
Fœmina caſtrenſi venit amicta ſago.
Atque ita, pone metum: neque enim licet arma feramus,
Martia nos tecum bella geremus: ait,
Illa ego ſum genitrix magnorum clara virorum,
Vrbs quibus imperium nunc Tiberina dedit.
Inclita Teutonicis qui gentibus indidit heros
Nomina, me natus matre Tuiſto fuit.

Multa quidem geſſi diuerſum bella per orbem:
Multaq; ſunt armis parta trophæa meis
Ipſa meos illuc deduxi inuicta colonos,
Qua rapido ſpumans amne Garumna fluit.
Ipſa Calidoniis incuſſi bella Britannis,
Anglorumque recens nomen habere dedi.
Quid loquar Hunnorum duriſſima regna? quid vrbes
Heſperias? noſtræ quas domuere manus.
Hei ſed iniqua mihi ſors hunc inuidit honorem,
Clara voluminibus ne mea geſta forent.
Ecquibus Æneadum non viuit gloria chartis?
Græcia præcones eſt quot adepta ſuos?
At mea laude caret virtus: quia nemo notauit
Res, niſi ſcriptorum barbara turba, meas:
Haud tamen indignor, meritis fraudata quod olim
Laudibus, & nullo nomine clara fui:
Tum populus noſtri de ſtirpe Tuiſtonis ortus,
Nil minus, eloquii quam ſtudioſus, erat.
Non ſacra Muſarum, ſed Martis caſtra colebat:
Tempora non doctis artibus ulla dabat.
Culta ſed hæc poſtquam ſtudiis effloruit ætas,
Quod merita careo laudis honore, queror.
Nanq; meos quamuis multi nunc inter alumnos
Facunda docta Palladis arte valent:
Quamuis eloquii præſtantem dotibus æquant
Cecropium Latiocum Cicerone ſenem:
Nullus in his peragit noſtra præconia fama:
Nec patriæ curat facta referre ſuæ:
Tu niſi quod tenero cecíniſti carmine nuper
Prælia Cæſaribus facta Sabine meis.
Ergo per Aonii te fontis amabile nomen:
Te per Apollineas quas colis, oro Deas:
Vt patriæ dignas ad ſidera tollere laudes
Primus, & hiſtorici munus obire, velis.
Quamuis impariter iunctos deducere verſus
Aptius, inque pedes cogere verba, queas.
Aſpice Pontanum, Sebetida cuius ad vndam
Nobilis hiſtoricum Muſa recepit onus:
Nonne ſenis calamo Patauini bellica ſcripſit
Geſta? licet melior carminis auctor erat.

Nec tamen immenſa rerum te mole grauabo;
Tantum clara tui temporis acta refer.
Quantas ediderit me Carolus auſpice ſtrages,
Gallica dum regnis expulit arma ſuis:
Egerit & capto quantum de Rege triumphum,
Aurea qui clypeo lilia trina gerit:
Vtq; rebellantem Tiberim ſuperarit & Arnum;
Depulerit Libyca victor vt vrbe Scytham:
Duxerit Algeræ quantas ad littora claſſes,
Maurus vbi rapido ſole peruſtus agit.
Denique quam celeri virtute ſubegerit hoſtem,
Freta Sicambrorum quo duce terra fuit.
Hæc precor intexas victuris geſta libellis:
Teq; ſinas patriæ, quæſo, mouere preces.
Si tamen aut precibus minus, aut pietate, moueris:
Acre tibi calcar fama perennis erit,
Nam bene ſi longa de poſteritate merentur,
Condere quos patria non piget acta ſua:
Hæc, quibus hiſtoriam referes patriæque triumphos;
Scripta tibi quantum ſunt paritura decus?
Deſierat. cepi: faciam matrona quod optas:
Et præſtabo libens omne quod ipſa iubes.
Illud enim quanquam noſtris eſt viribus impar,
Haud tamen impoſitum ferre grauabor onus.
Nec meus egregia conatus laude carebit:
Nam pius eſt patria facta referre labor.
Vix ea fatus eram: per opacæ deuia ſylua,
In ſua bellatrix illico caſtra redit.
Ergo opus aggrediens: primis exordia cepi
Regibus, extincto Cæſaris huius auo.
Gallus vt ipſe ſibi deſponderit orbis habenas,
Mortuus Imperii cum moderator erat:
Carolus eximia virtutis & indole princeps,
Vt ſit in Auguſta ſede locatus aui.
Hæc modo complexi paruo ſumus acta libello,
Cætera quo referam, grande volumen erit.
Vnica nunc rerum tutela Philippe mearum,
Hoc opus auſpicio nominis edo tui:
Qui mihi cum tali ſis fœdere iunctus amoris,
Taurica vix noſtram ſoluat vt ara fidem:

Inter honoratos merito tu primus amicos,
Ingenii debes munus habere mei.
Hoc igitur læto, quo conuenit, accipe vultu:
Hoc tibi ſinceri pignus amoris habe.
Quin & contigerint vbi mollia tempora fandi,
Fac tuus vt Princeps hæc monimenta legat.
Eius in hoc fiunt etiam præconia ſcripta,
Laudatique frequens nominis extat honos.
Nempe quod is fuerit ſuffragatoribus auctor,
Liligero Regi ne ſua ſceptra darent:
Tradere ſed mallent vt Cæſaris illa nepoti:
Teutona ne patrium perderet ora decus.
Quod niſi tam conſtans ac prouidus ipſe fuiſſet;
Publica res quantis nunc foret aucta malis?
Legibus orba ſuis Germania, turpiter eſſet
Iuſſa ſub externi principis ire iugum:
Quiq; ferus Scythiæ cum gentibus impia iunxit
Fœdera, Cæſareas Gallus haberet opes.
Ipſius æternas igitur teſtantia laudes,
Exhibeas illi ſcripta legenda velim.
Sic triplices ducant tibi ſtamina longa ſorores;
Sic tua ſit fœlix ſoſpite prole domus:
Sic, alter veluti Podalyrius, arte medendi
Languida mortifera corpora tabe leues.

MAMERANVS LECTORI.

HVius te hic admonitum volo Lector, vt cum in Sabino legis Moguntinum ſimul & Colonienſem Cæſari impoſuiſſe coronam, intelligas parum explorate Sabinum retuliſſe: magiſque Mauro credendum, qui ipſemet ſui Domini Electoris conſiliarius interfuit, quam qui relatu vel abſens, vel non officiarius in ea accepit. Nam vere ſcribit Maurus, tres Archiepiſcopos Electores ſimul præſtitiſſe hoc officii. Quanquam ad ſolum Colonienſem ratione prærogatiuæ ſuæ Ditionis, in qua Aquiſgranum eſt, ſpectare perhibeant. Cuius tamen officii mirum eſt nullam prorſus in Aurea Bulla Caroli IV. expreſſam fieri mentionem, ſicuti nec de nonnullis aliis quoque non minus neceſſariis, vt opus reformatione aliqua habere videri poſſit. Cum autem in hoc primo quaternione poſterius impreſſo, paginæ duæ vacarent, libuit

eas epigrammate Comitis Nuenarii qui Electioni interfuit, implere: cuius quoque orationes in Electione habitas, cum quorundam aliorum, quod doctæ & graues ſint & inuentu perraræ, ſeorſum dabimus.

HERMANNI COMITIS Neuenarii Præpoſiti Eccle. Colonien epigramma in defectionem ſolis & Electionem Caroli Regis Ro.

Delituit nuper cœli ſub vertice Phœbus,
Occuluitque ſuum Delius ipſe iubar.
Emerſit ſubito diuinum Cæſaris aſtrum,
Cumq; nouo rediit Cæſare Phœbus ouans.
Ergo hoc iam conſtat, quo pacto regnet vterque:
Phœbus apud Superos, Cæſar in orbe regit.

Eiuſdem epigramma in Cæſarem & Atlantem.

Magnus Atlas humeris geſtare putatur Olympum,
Quamuis Herculea ſit releuatus ope.
Magnus item Cæſar terrarum ſuſtinet orbem
Solus, & ex alto pectore cuncta gerit.
Fortior eſt igitur robuſto Cæſar Atlante,
Ille capit ſocium, rennuit iſte parem.

Eiuſdem ad Carolum Regem Romanorum diſtichon.

Dent Superi ſanum te vincere Neſtoris annos
Carole, iam nequeunt hi dare plura tibi.

DE ELECTIONE ET CORONATIONE Caroli V. Cæſaris Aug. hiſtoria.

CVm Maximilianus exemptus eſſet rebus humanis, & magno in luctu eſſet Germania: exteri reges quaſi cuſtode publicæ pacis à ſtatione remoto, in tanta occaſione rei bene gerendæ non ceſſandum ſibi eſſe ducebant. Alibi Selymus Turcarum Imperator, pacato regno in Syria & Ægypto: magna fœlicitate adiecit animum ad Pannonias occupandas: eamque in rem omni cura & ſtudio incumbebat. Alibi Gallus Mediolanum nemine iam aduerſante tenens, & elatus clariſſima victoria, cum triennio ante ingentes copias Heluetiorum profligaſſet: habere ſe occaſionem optatam arbitrabatur decus ac nomen Imperii ad Gallos transferendi: & recuperandi regni Neapolitani quod aditum in Italiam, & eam partem teneret, quæ quaſi domicilium fuiſſet Imperatorum. Itaque repente nouas res moliri cœpit: cõſcribit exercitus, fœdera cum Burgundis diſſoluit, facit noua cum iis, quorum ſibi profuturam amicitiam exiſtimabat. Et in primis pontificem Leonem X ſibi adiungere ſtudet, vt petitionem Imperii adiuuet. Flagitat etiam ſibi titulum Imperatoris Conſtantinopolitani decerni: Nam vt perſuaderet, ex republica eſſe, vt Imperium ſibi committeretur: pollicetur ſe moturum eſſe Turcicum bellum ad quod gerendum maxime profutura eſſet coniunctio Italiæ, Galliæ, & Germaniæ. Neque hæc Romæ tantum aguntur: inuitantur & Veneti ad ſocietatem conſilii. Mittuntur Legati in Germaniam, petituri Imperiũ apud Electores. Interea ſollicitantur & ciuitates aliquæ in Germania, vt Gallicis exercitibus receptũ præbeant: quæ videbãtur arces belli futuræ, ſi armis poſſeſſio Imperii tuẽda eſſet. Tali tẽpore maxime cõſpici potuit, quantũ ad tranquillitatẽ & ſalutẽ orbis terrarũ conducat Electorũ in Germania conſiliũ. Cum enim impenderet ingens rerũ mutatio: ſapientia, conſtantia, concordia, & fide Electorum, dignitas Imperii & forma Reipublicæ conſeruata eſt. Statim enim Archiepiſcopus Moguntinus Albertus, Marchio Brandenbur-

denburgenſis, Cardinalis titulo diui Chryſogoni, intellecta morte Maximiliani, cum ipſius munus ſit conuocare Electores: ſignificat eis interitum Imperatoris, & Francofordiã eos ad deliberationem de ſucceſſore, & ad electionem vocat. Quos etſi per ſeſe mouebat officii ratio, vt electionem maturare ſtuderent: tamen cum in tantis periculis quæ videbant impendere, magis etiam properandum eſſe intelligerent: ad dictum diem omnes Francofordiam ad Mœnum conueniunt: videlicet Albertus Cardinalis Archiepiſcopus Moguntinus: Hermannus Comes de Vueda Archiepiſcopus Colonienſis: Richardus Archiepiſcopus Treuirenſis: Laſſa Dominus de Sternberga, Ludouici Regis Bohemiæ legatus: Ludouicus Comes Palatinus, Dux Bauariæ: Fridericus Dux Saxoniæ: Ioachimus Primus Marchio Brandenburgenſis. Velut omen fuit fauſtæ electionis, quod nemo Electorum aberat: Sed conuenerant omnes, vt communi conſilio atque animo rem tantam agerent, quæ ad ſalutem totius orbis terrarum, & ad vniuerſam poſteritatem pertineret. Ac die Iunii decimo ſeptimo, Anni Milleſimi, Quingenteſimi decimi noni, in æde Diui Bartholomæi Francofordiæ, vt auſpicia horum conſiliorũ eſſent fœlicia, ſacrum de ſpiritu Sancto celebratum eſt: in quo ad aram ſtantes Electores ſinguli trabeati, inſpectante Eccleſia publice iuſiurandum religioſe dederunt: ſe bona fide ſeruaturos decreta de electione, quæ in aurea Bulla (ſic enim Imperii conſtitutionem vocant) ſancita ſunt. Et articuli ea de re in aurea Bulla publice lecti ſunt. Mox ab ara in ſacrarium interius eius tẽpli, vbi veteri more ſolet electiõ fieri, Principes Electores ingreſſi ſunt. ibi Moguntinus vt deliberationem auſpicaretur, hanc ad Collegas orationem habuit. Vt in publico ſacro vota fecimus, vt Deus gubernet conſilia noſtra de re omnium maxima, videlicet de eligendo Imperatore: ita nunc poſtquam auſpicato ad hanc difficillimam deliberationem inchoandam, inter ipſas aras congreſſi ſumus: iterum precor Deum optimum Maximũ, vt mentes noſtras regat, ad retinendam inter nos concordiã: & flectat, ad eligendum Principem ſalutarem vniuerſo Imperio Romano, & præcipue vtilem Eccleſiæ Chriſtianæ. Nec dubito quin vos omnes magna ſolicitudine & pietate, aſſiduis votis idem à Deo petatis: Nulla enim difficilior deliberatio de vlla re humana incidere poteſt, quam de Imperatore

eligendo. Nam cæteri Reges, non ſuſtinent hoc ingens o[illegible] externa regna propugnandi. Noſter Imperator eligitur, [illegible] ſit Dux publici conſilii inter omnes Reges: vt propug[illegible] Italiam: vt tranquillitatem Eccleſiæ præcipue cuſtodiat. I[illegible] que cum tantarum rerum cura Imperatori commiſſa ſit, [illegible] vt in cæteris regnis, naſcuntur ſucceſſores: ſed grauiſſi[illegible] conſilio conſtitutum eſt, vt iudicio atque auctoritate n[o]ſtri collegii quæratur ſucceſſor, qui molem tantarum rerum ſuſtinere poſſit. Equidem agnoſco huic tam difficili deliberationi, nullam humanam ſapientiam parem eſſe: ſed me in his curis præcipue hæc conſolatio erigit, quod cum Imperia diuinitus conſtituta ſint, non dubito, & noſtrum collegiū à Deo gubernari: qui, ſi nos legibus noſtris obtemperabimus, ſi pietatem, fidem, & diligentiam, quantum proſpici hominum mentibus poteſt, præſtiterimus: aſpiratu[ru]s eſt conſiliis noſtris, vt electio ſit fauſta ac fœlix patriæ a[c] vniuerſo nomini Chriſtiano. Deinde ea quæ in tali Senatu & ſummo conſilio orbis terrarum requiri poſſunt, video in vobis eſſe; rerum vſum, ſapientiam, pietatem erga Deum, fidem erga rempublicam, ſtudium tranquillitatis communis. Cumque præcipue nobis concordia opus ſit, declaraſti[s] ea in re aliqua ex parte voluntatem veſtram, quod ſine contumacia omnes in tempore conueniſtis. Quamobrem vob[is] publico nomine gratias ago. Et modo iuſiurandum dediſtis, cum in cæteris articulis obtemperaturos vos eſſe legibus: tum vero in eo qui ad retinendam communem tranquillitatem præcipue pertinet, vt illi qui plurium ſuffragiis Rex creatus & renunciatus fuerit, omnes obediant. Quar[e] ſatis prouiſum eſt iureiurando, ne qua publica in Imperio diſcordia oriatur. Hic aditus ad cauſam noſtram, bonam mihi ſpem facit, de cæteris quæ reſtant agenda. Sed tamen vt magis muniatur concordia, duxi initio vos cohortandos eſſe: vt priuſquam in ſuffragium itur, inter nos re diſputata, demus operam, vt omnium ſuffragia conſentiant. Multa in hac natione bella ciuilia, plena crudelitatis, & pernicioſa toti orbi terrarum, & antequam concilium Electorum conſtitutum eſt, & poſtea, propter ſucceſſionem aut ſuffragiorum diſſimilitudinem, in electione, exarſerunt. Ludouico Pio filius Lotharius conatus eſt regnum eripere. Capto patre poſtea Lotharius conflixit cum fratribus, tam atrociter,

trociter, vt in eo prælio Francorum vires adeo afflictæ ſint, vt poſtea decus imperii tueri non potuerint. Saxones deinde rerum potiti ſunt, quos exercuerunt aſperrimæ ſeditiones. Aduerſus Henricum primum, dux Bauariæ Arnoldus bellum mouit, quod tamen moderatione Henrici cito ſedatum eſt. Sequens bellum quod Lotharingus mouit aduerſus Othonem, vt Francico nomini Imperium reſtitueret, annos durauit ſex: eſtque Germania fœde igni ac ferro vaſtata, donec ad extremum in acie interfectus Lotharingus pertinaciæ ſuæ pœnas dedit. Othonis Secundi tempore, Galli armis conati ſunt ad ſe transferre Imperium. Othoni tertio eripere conati ſunt Imperium Henricus Bauarus, & quidam Romæ Creſcentius. Hæc certamina vt caueret ad poſteritatem Otho Tertius, grauiſſimo conſilio & comprobante Romano pōtifice, collegium Electorum inſtituit: cuius collegii ſapientia & fide, iam annos quingentos Imperii poſſeſſio in hac natione retinetur. Quod non modo Germanico nomini glorioſum eſt, ſed etiam toti Europæ multis modis ſalutare fuit. Sæpe enim noſtri Imperatores ex Italia barbaros depulerunt, & pernitioſas mutationes magna virtute prohibuerunt: Sed tamen aliquoties contentio de regno, grauiſſime afflixit Germaniam atque Italiam aduerſus Henricum Quartum, virum fortem & impigrum, multi Principes in Germania atque Italia conſpirarunt: qui Rodolpho Duci Saxonum, & Sueuorum, tribuerunt nomen Regium. In hoc bello cum eſſent duæ fortiſſimæ nationes coniunctæ, Saxonica & Sueuica, nec poſſet Henricus ſine acerrimis dimicationibus dignitatem ſuam propugnare: ita ab vtriſque dilacerata eſt patria, nunquam vt poſtea priſtinam maieſtatem recuperauerit Imperium noſtrum. Dum enim ciuilibus bellis domi conflictamur, interea Galli bonam Belgici partem & Sequanos inuaſerunt. Denique multis vbique præſidiis atque ornamentis amiſſis, poſtea cæteris nationibus opem ferre potuimus vt antea, nec Regibus aliis formidabiles fuimus, vt olim. Poteſt & inde æſtimari, quam funeſtum & luctuoſum bellum patriæ fuerit, quod in eo non ſolum profani Principes interfecti ſunt, Rodulphus Dux Sueuiæ, Otho Dux Saxoniæ, & Gerardus Lotharii pater, Egbertus Marchio Miſnenſis; ſed etiam trucidati ſunt aliquot Epiſcopi, quos religio aduerſus bellorum iniurias defen-

dere debebat. Sunt enim occiſi Epiſcopi, Magdeburgenſis, & Vuormatienſis. Ad hæc mala acceſſit & perturbatio reli[illegible] num, & Schiſma. Secutum eſt aliud bellum ortum ex d[illegible] ſimilitudine ſuffragiorum in electione, inter Conrad[illegible] Sueuum, & Lotharium Saxonem: quod, poſtquam mu[illegible] vrbes in Imperio vi captæ ſunt: auctoritate diui Bernh[illegible] ſedatum eſt. Exarſit multo crudelius bellum inter Philipp[illegible] & Othonem Quartum, propter Electorum diſcordiam. Al[illegible] quot prælìis victus Otho fugit ex Germania in Angli[illegible] Poſtea aduerſus Fridericum Secundum à quibuſdam elec[illegible] eſt Henricus Landgrauius Thuringiæ, qui in obſidione [illegible] rnæ ex vulnere periit. Secutum eſt interregnum, quod [illegible] uit annos ferme octodecim: in quo nonnulli Electore[illegible] cerſiuerunt in Germaniam ad Imperium Richardum [illegible] trem Regis Britanniæ. Interea cum ſine rege eſſet Re[illegible] ca, non ſolum defecerunt in Italia ciuitates, ſed etiam [illegible] temptum venit apud omnes Germanica natio. Aliq[illegible] poſt diſſenſio in electione Ludouici Bauari, & Frideri[illegible] ſtriaci, bellum ingens excitauit, quorum alter Bohemo[illegible] Hungarica auxilia in Germaniam adduxit. Ita v[illegible] Barbaris Germania crudeliter vaſtata eſt. Deind[illegible] a [illegible] Ludouicum, electus eſt Carolus Lucéburgenſis. Neque [illegible] electio habuit omnium ſuffragia, & ſtatim nonnulli ex [illegible] ctoribus expetiuerunt Eduardum Angliæ Regem. Al[illegible] inde Comitem Suarceburgenſem. Toties inciderunt [illegible] tamina in hac natione de ſucceſſione, quibus & domi [illegible] ſtas Imperii grauiter concuſſa eſt, & interea foris ne[illegible] eſt Reſpublica. Dum enim occupati ſumus ciuilibus [illegible] aut fracti domeſticis cladibus, non potuimus reprimere T[illegible] cas: quorum potentia nemine obſiſtente, quantum creu[illegible] videtis. Tot igitur exemplis triſtiſſimis moniti, pertina[illegible] mentueri concordiam debemus: præſertim hoc tempor[illegible] Turcæ nobis bellum denunciant: comminantur ſe non [illegible] do Imperium, ſed libertatem & religionem erepturos [illegible] Etſi autem iureiurando veſtro proſpectum eſt, ne qua ſe[illegible] oriatur, etiamſi ſuffragia non conſentirent: tamen vos ip[illegible] telligitis, plurimum referre, vt prorſus conſentiant ſuffra[illegible] Nam qualibet leuis diſſenſio, tamen multas in Rebuſpu[illegible] deliberationes impedit: & ſæpe horribiles motus parit. [illegible] deſunt, qui captant omnes occaſiones diſtrahendæ Ger[illegible]

niæ in diuerſas partes. Multum autem ad illos deterrendos, profuturus eſt conſenſus noſter. Plurimum etiam afferet momenti, ad voluntates Principum ac populi Germaniæ, ad noſtram ſententiam adiungendas. Cogitate omnium Regum ac Principum oculos in nos eſſe coniectos: qui non modo de eo, quiſquis electus fuerit, ſed de nobis etiam iudicium facient: an grauitatem tantam præſtiterimus, quanta in hoc ſummo conſilio orbis terrarum requiritur, an ſaluti orbis terrarum conſulere voluerimus, aut priuatis cupiditatibus morem geſſerimus. Et nos quidem non modo hominum iudicia, ſed multo magis Deum, teſtem atque arbitrum harum noſtrarum cogitationum vereri decet: qui cum Imperia conſtituerit ad defenſionem pacis, iuris, & religionum, nequaquam vult eã diſcordiis non neceſſarijs labefactari, aut diſſipari. Nec dubiũ eſt cultum Deo gratiſſimum eſſe, ſtudiũ concordiæ publicæ, præſertim quæ ad Imperiorũ conſeruationẽ pertinet. Quam opinionem, etſi omnibus hominib. oportet infixam eſſe, tamẽ viros Principes ita amplecti decet vt in publicis conſilijs nunquam ab ea deflectant, vt omnes deliberationes atque actiones referant ad communem concordiam tuendam. Ego quidẽ mori malim, quam auctor eſſe publicæ inter Electores diſcordiæ. Quare ſententiam meam re diſputata libenter cum veſtra coniungam, vt conſentientibus ſuffragijs, id quod optimum erit, Deo adiuuante, ſtatuamus. Velim igitur prius nos de vniuerſa Republica colloqui, quam in ſuffragia eatur. Eſt enim diſputandum etiam quarum rerum curam Imperatorem maxime ſuſcipere velimus: quas impetu partes ſanari initio neceſſe ſit: quomodo conſtituenda iudicia in Imperio, & pax munienda ſit. Et ſunt alia multa, de quibus expedit noſtras opiniones conferre. Locus impoſuit mihi neceſſitatem dicendi, & inchoandæ huius deliberationis. Cæterum meum iudicium non ante fero: voſque pro excellenti ſapientia & grauitate veſtra ſcio venire huc paratos & meditatos. Quare ſententias veſtras audire maxime cupio: voſque rogo, vt orationem meam profectam ab animo & amante Reipublicæ, & de vobis amanter & honorifice ſentientis, boni conſulatis. Etſi autem fortaſſe, non neceſſaria fuit hæc cohortatio (noui enim voluntates veſtras, ac ſæpe comperi vos concordiæ publicæ cupidiſſimos eſſe: & multa nos fœdera coniungunt, cognatio, ſocietas religio-

nis,& huius noſtri ampliſſimi Collegii) tamen huic tempori
videbatur apta hæc oratio. nunc enim toti orbi terrarum ma-
xime opus eſt noſtro conſenſu.

Hæc cum dixiſſet Moguntinus, congreſſi reliqui Ele-
ctores, breuiter colloquuntur: & cum adhortationem de
retinenda concordia in tanto publico periculo, grati-
mam ſibi fuiſſe, oſtendunt: Tum vero ſapientiam Mogun-
tini laudant, quod & dux publici conſenſus eſſet, & mon-
ſtraret viam, qua diſſentio caueretur, ſeque omnes profi-
tur aſſentiri dictæ à Moguntino ſententiæ, & ſummo ſtu-
daturos operam, ne ſuffragia diſcrepent. Hæc iubent com-
muni nomine omnium dici à Ioachimo Primo Marchione,
cui libenter has dicendi partes tribuebant cæteri Princ-
propter excellentem eloquentiam. Erat enim tum qu
virtus & grauitas Principum, vt ſine inuidia ſingulis con-
rentur ſuæ laudes, nec paruin ad communẽ ſalutem tum
dem profuit, quod adhuc priuatim magna inter ſe be-
lentia deuincti erant, quam & Reipublicæ cauſſa dilig-
tuebantur; & quia veteri Germanorum more ſentiebant bo-
na fide amicitias colendas eſſe. Et erat ea magnitudo ani-
non ſolum, vt priuatas ſimultates nullas afferendas eſſe ad pu-
blica conſilia ducerent: ſed etiam vt nullas admitterent
animos aduerſus cognatos, præſertim in Rep. cõiunctos. Sed
ab hac virtute quãtum degenerauerit ſequens ætas, non li-
hoc loco cõmemorare. Videmus. n. in multis magnis Rebus-
publicis cõſilia priuatis odiis impediri. Sed redeo ad hiſto-
cum Ioachimus Marchio, Moguntini frater, dixiſſet cõm
omnium nomine, aſſentiri omnes dictæ ſententiæ, vt p
gato die ſuffragationis, poſtridie ad deliberationem con-
niant: interea venerant Moguntiam legati Caroli Archid-
Auſtriæ & Burgũdiæ, & Regis Hiſpaniæ: Matthæus Epi-
pus Gurcenſis Cardinalis: Fridericus Comes Palatinus D
Baiuariæ: Caſimirus Marchio Brandeburgenſis: Henric
Comes Naſſauenſis; & his adiuncti cõſiliarii aliquot. Hi no-
mine Regis Caroli modeſte petebant, vt eius in electione
tio haberetur: quoniã & indole ad virtutem egregia eſſet,
religionẽ ac iuſtitiam ſummo ſtudio coleret. Natura ver
crudelitate, & ab obſcœnis libidinib. abhorreret: & iã ſpeci-
dediſſet induſtriæ, fortitudinis, & fœlicitatis ſuæ in occup-
dis Hiſpaniæ regnis. Cumq; de eius ingenio ſpes eſſet o

pollicebantur potentiã qua cæteris Principib. antecelle-
futurã eſſe præſidio Germaniæ,& vniuerſo nomini Chri-
o. Admonebant etiã Electores, à Maximiliano Impera-
e, nepotẽ ipſis cõmendatũ eſſe: cuius memoria ipſis, pro-
excellentẽ eius virtutem & ſapientiam, gratiſſima eſſet.
ta autem in Maximiliano grauitas fuit, tantus amor pa-
æ & communis ſalutis, vt niſi probaſſet ingenium nepotis,
icaſſet profuturam orbi terrarum electionem ipſius, nõ
cum cõmendaturus Electoribus. Hæc cum legati Au-
electorib. ſignificaſſent, poſtea Moguntiæ cum ſumma
a euentum electionis expectabant: nulla præſidia cõ-
t, ne quid cõtra Electorum libertatem in interregnó
viderentur. Erant & Confluentiæ Gallici Legati, qui
ingentib. promiſſis, animos non Electorum tantũ,
aliorũ Principũ, & ciuitatum, conciliare Regi Fran-
abantur: diſputabantq; , nihil contra leges facturos
es, ſi Francorum Regem deſignarent Imperatorem;
Francorum Reges à Germanica ſtirpe orti ſunt. Ad-
olim tantam fuiſſe coniunctionem vtriuſque gentis
æ & Germanicæ, non vt diſtractæ in duo regna fuerint:
vnum regnum ſub iiſdem ſignis, ſub eodem Rege
ni, ſocia arma geſſerint: domi iiſdem legibus, eodem
bernatæ ſint: eamq; coniunctionem primũ glorioſam
Germanico nomini: deinde etiam ſalutarem vniuerſæ
æ ac precipue Eccleſiæ. Nam Imperii decus initio par-
uſq. nationis virtute, poſtea Germanos, quaſi vſuca-
entum, poſſediſſe. Quantum vero profuerit cõiun-
lliæ & Germaniæ initio, inde æſtimari poſſe, quod
iam alibi Saraceni popularentur, alibi vero Longo-
n contenti finibus ſuis, Romam ipſam, arcem & ca-
iſtiani nominis in Europa, in barbaricam ſeruitutem
conarentur: diu quaſſatæ Italiæ, hæc vna res, vide-
iunctio Galliæ & Germaniæ, optatam pacem attu-
, quæ durauit annos ferecentum, quoad familia Pipini
li Imperiũ tenuit. Defenſas eſſe, aut pacatas à nobis
ter, & alias regiones in Europa: Saracenos ex Hiſpa-
in Galliam, fuiſſe repreſſos, liberatam Germaniã
nnorum. Sed ſi vnquam, nunc maxime optãdam
iunctionem Galliæ & Germaniæ, ad reprimendam

barbariem Turcicam. Tenere autem Regem Franciſc[um] etiam bonam Italiæ partem, & habere ſtudia reliquoru[m] talorum. Semper Gallicos Reges Romanam ſedem ſin[gu]lari pietate venera[t]os eſſe. Quare & erga Regem Fra[n]ſcum, & Gallicum nomen, optimam eſſe hoc tempore R[o]mani Pontificis voluntatem: nec vero aliam vllam ol[…] poſſe expeditam rationem belli aduerſus Turcicam n[atio]nem gerendi, quam ſi communibus opibus Italiæ, G[alliæ], Germaniæ res ſuſcipiatur. Has regiones propter opportu[ni]tatem locorum, propter copias & exercitus, etiam ant[…] ſas eſſe in primis idoneas, ad hoc bellum gerendum. [N…] & Sigiſmundi Imperatoris tempore, exercitum contr[…] fuiſſe, ex Italis, Gallis, & Germanis. Adhæc quod cl[aſſ]e[m] inſtructam habeat Gallia, vt ſi Veneta claſſis adiuncta […] non dubium ſit, mari toto, quæ velint littora, quas oras […] las, portus, tuto petere & oppugnare poſſent. Porro ſi […] bello Dux quærendus eſſet, Rempublicam ipſam flagi[ta]ram eſſe Regem Franciſcum: quia non ſolum auctori[tate] reliquos Principes anteiret, ſed etiam vſu & peritia re[i mili]taris. Nec deeſſe eius virtuti fœlicitatem. Quantas eni[m …] geſſiſſet, dum recuperaret Inſubriam, omnibus notum e[…] quanta fœlicitate maximas hoſtium copias profligaſſet […] ties toto triennio dimicaſſet acie. In his rebus cu[m] t[…] eius conſpici potuerit: tum vero virtus, magnitudo co[…] que animi, laborum tolerantia, diligentia in omnib[us] prouidendis, quæ ad imperatoris curam pertinent, tan[…] rit, vt peritiſſimorum confeſſione nemo ei Ducum h[…] pore anteferendus ſit. Etenim quod hoc bellum non […] auſpiciis ipſius, ſed etiam conſilus & ductu geſtum fue[…] loca caſtris cœperit, intentus fuerit in occaſiones pug[…] prouiderit, vt non hoſtis arbitrio, ſed ſuo dimicaret: […] nem inierit, quarum artium oppugnatio tentanda eſſet […] hoſtis elici poſſet. Quia vero in Imperatoribus, non […] fœlicitas, quam fortitudo ſpectanda ſit, hactenus Deu[m …] uiſſe inceptis Regis Franciſci: & in ſpem omnes a[…] propter cæteras eius virtutes hanc fœlicitatem di[…] fore. At nihil eſſe, quod Germanici Principes, accerſito […] Galliç metuant veteri ſuæ libertati, cum & Rex ſua vol[…] leges & inſtituta maiorum, libenter obſeruet. Et elec[…] permiſſurus ſit vt conditiones ferant, quas eum in acc[…]

do Imperio ſeruare velint. Quia Rex nō aliā ob cauſam petat Imperiū, niſi quod toti nomini Chriſtiano hanc Galliæ, Germaniæ coniūctionē maxime profuturam eſſe iudicet. Quę coniunctio non eſſet diuturna & ſtabilis futura, ſi alterutri nationi ... ertas eriperetur. Eamque ob rem promittebatur, Regem non collocaturum eſſe Gallica præſidia in Germania, ſed Germanicos exercitus ſuo ſtipendio conducturum ... quibus de conſilio Principum, Duces Germanici, quorum virtus & fides probata eſſet, præficerentur. Oſtendebatur ... quas commoditates allatura paullatim eſſet Principi ... hæc nationum coniunctio, cum Rex etiam Gallicis ... ibus donaturus eſſet Germaniæ Principes: Sicut olim ſub Carolo magno, aliqui Principes tenuiſſent amplos Prin... in vtroque regno. Hæc fere ſumma fuit Gallicæ o... ra ... :cui erat adiecta adhortatio, vt Electores non amitterent hanc occaſionem coniungendæ Germaniæ cum Gallia: quod ea res Germanis eſſet futura glorioſa, qui hac viriū acceſſione facta, multo eſſent futuri ad res maximas gerendas inſtructiores. Et quod ad defenſionem Europæ, & ad Chriſtiani orbis tranquillitatem, nihil hac coniunctione poſſet vtilius cogitari ac reperiri. Recitatis legatorum literis, ... reuiter reſponderunt Electores: gratam ſibi eſſe beneuolentiam Regum, erga nomen Germanicum, ſed de electione Deo adiuuante, optima fide facturos eſſe id, quod poſtula... leges, & inſtituta maiorum, & religio iuriſiurandi, quod ... ſſent. Miſerat autem Gallus paullo ante Legatos in Hel... tiam, petieratque indici conuentum, quod pro veteri amici..., quæ Heluetiis fuit cum Gallico regno, quædam ad vtili... em Europæ pertinentia, ad ipſos referre cuperet. Indicto ... uentu, expoſuerant Legati, Regem Franciſcum re deli... ata cum ſummis Principibus Chriſtianis: adhortatione ... m quorundam, quorum præcipua ſit auctoritas & volun... rga Rempublicam Chriſtianam optima, conſtituiſſe pe... ab Electoribus, vt deſignetur Romanus Imperator. ... memorant, nihil vi, nihil per ſeditionem facturum eſſe ... a Germanorum libertatem, ſed Electorum ſuffragiis, ... ctoritati Pontificiæ rem permiſſurum eſſe. Sed ad hoc ... ium, initio adiungendos duxiſſe Heluetios, vt ſi Ele... m ſuffragiis fuerit electus, ipſi non aduerſentur, ſed po...

tius ſint in partibus,&hanc electionem vna defendant. Quod vt faciant, non modo vetus cum Gallis amicitia, mutuis vtriuſq; gentis beneficiis confirmata, eos hortetur: ſed etiã ſalus totius Chriſtiani orbis. Quia hæc petitio præcipue hanc ob cauſam inſtituta ſit, quod ad pacem in Europa conſtituendam, & ad depellendos Turcas,nihil cogitari accõmodatius poſſit, quam coniunctio Italiæ, Galliæ & Germaniæ:quæ ſi procederet,bellũ terra,mariq; aduerſus Turcas, Rex moturus eſſet. Eſt autẽ Heluetiæ ſitus oportunus, primũ ad Italiæ tranquillitatẽ defendendam,deinde ad expeditiones ad vicina Italiæ loca ſuſcipiendas. Itaq; ferebant Regem,adiuncturum Gallico equitatui, Heluericũ peditem, idq; robur a[illegible] Chriſtiani exercitus fore. Non enim dubitabat Rex [illegible] venturos in ſocietatẽ periculi generoſos Heluetiorũ [illegible] quia nulla ętate iuſtius,aut magis neceſſarium bellum [illegible] geſtum ſit. Depellendus eſt à noſtris ceruicib.hoſtis,[illegible] de gloria Imperii,vt veteres Monarchæ, bella gerit,ſed vt religionẽ Chriſtianam deleat: vt vniuerſam diſcipl nã ciuilem, vt iura matrimoniorũ tollat:vt ad ſtupra noſtras coniuges & liberos rapiat.liberandę ſunt hac miſerrima ſeruitute gentes viciuæ,quæ nobiſcum religione,&aliis multis fœderib.[illegible] coniunctæ fuerunt. Hæ ſunt cauſæ graues & iuſtæ vir[illegible] tib.arma capiendi. Quare non dubitare ſe aiebant,quin Heluetii huius militiæ decus,maxime expeterent. Cum autem [illegible]ctio illa his tantis rebus gerendis opportunitatẽ all[illegible] ſet, debere Heluetios quoque ſuis ſtudiis ac ſignific[illegible] voluntatis,eam adiuuare. Poſtremo pollicebantur, Re[illegible] ſi eligeretur, gentis Helueticæ libertatem nulla in re [illegible] facturum eſſe, ſed potius confirmaturum, & multa ad [illegible]rum eſſe commoda,atque ornamenta: ſi Heluetiorum [illegible] & fortitudo non eſſet communi ſaluti nominis Chriſtiani futura.

Hæc cum Gallici Legati commemoraſſent, quanquam priuatim multos ingenti pecunia & nouis largitionibus [illegible] ligatos, tenebant: tamen honeſti viri delecti ex ciuitatibus modeſte reſponderunt:ſe non impedituros libertatem Principum Electorum, nec ſignificatione aliqua voluntatis [illegible] aut terrore vllo, præbituros occaſionem turbandæ tranquillitatis Germaniæ, quam agnoſcerent patriam. De[illegible]

cun[illegible]

eum nominatim Heluetico fœdere exceperint Romanam Eccleſiam, & Romanum Imperium, profitebantur ſe nihil contra Romani Imperii Maieſtatem facturos eſſe. Pertinet autem ad Maieſtatem, libertas Principum Electorum. Ita Gallis dimiſſis, ſcribunt Heluetii literas ad ſingulos Electores, in quibus commemorant, ſe ſcire quam vehementer ambiat Gallus Imperium, & quod multorum animos ea de re ſolicitet. Narrant etiam quæ apud ipſos petiuerit, quidque ipſi reſponderint. Deinde exponunt, ſe defugere omnia conſilia, quæ videantur eſſe contra Germaniæ tranquillitatem. Et negant ſe vlla in re libertatem Principum Electorum impedituros eſſe. Adiiciunt dehortationem, ne ad Gallos transferatur Romani Imperii decus, neue moueantur Principes, opibus aut viribus Gallicis: quia adhuc in Germanica natione tantum ſit conſilii, & virium, vt nihil opus ſit exteros Reges accerſere. Poſtremo hortantur, vt aliquis eligatur ex Germaniæ Principibus, & pollicentur, ſua arma non defutura eſſe defendendæ tranquillitati Germaniæ. Scribunt & ad Leonem X. Romanum Pontificem, & petunt, ne ſit auctor Electoribus eligendi Regis Franciſci, quod Gallorum dominatio in Germania paritura eſſet ingentia bella, & futura exitioſa vtrique nationi. Nec impliciti Galli Germanicis bellis, Italiam defenſuri eſſent, aut alias res vtiles nomini Chriſtiano moturi. Ad has literas Romanus Pontifex reſpondens, narrat in fœderibus, quæ Romana ſedes habeat cum Regibus Neapolitanis: cautum eſſe, ne quis ſimul Romanum Imperium teneat. Cum autem ſibi Romanæ ſedis priuilegia religioſe & ſumma ope tuenda ſint, ea de re certiores factos eſſe Electores, ne quid fieret contra libertatem & commodum Romanæ ſedis. Quod autem alium quendam Principem euehendum eſſe ad faſtigium Romani Imperii magis ſenſerit, adductum ſe non priuata beneuolentia, ſed certo iudicio: quod cognouerit eum excellenti ingenio, induſtria, & magnitudine animi præditum eſſe, & cupere potentiam ſuam ad communem ſalutem conferre. Hanc excuſationē ſcripſit ad Heluetios Leo Pontifex, omiſſis Regum nominibus. Etſi autem intellexerant Electores, quæ omnium Regum vbique terrarum vel ſtudia eſſent, vel exſpectatio de hac electione, &

quo ſingulorum voluntates inclinatæ eſſent: ipſi tamen ſumma cum grauitate cauebant, ne ad vllum inflectere ſe vnquam videretur, ante ſuffragationem. Nemo vllas ambitiones, nemo parauit ſui ſuffragii defenſores, ſed integris animis conuenerunt in colloquium Electores, è quibus Moguntinus, vnus omnium grauiſſimum onus ſuſtinebat. Nam cum primus ſententiam dicturus eſſet, laborandum ei fuit, non modo vt ſuffragio ſuo aliquem nominaret, ſed etiam cauſſas ſuæ ſuffragationis exponeret, vt reliquos ad ſuam ſententiã adiungeret. Itaq; prius cũ Friderico Duce Saxoniæ de vniuerſa Republica Chriſtiana, & omnib. Imperii Germanici partibus colloquitur. Et his congreſſibus totas impertit noctes: ac re diligenter diſputata, huic oſtendit, ſibi me è Republica ſibi videri vt Carolus Archidux Auſtriæ eligatur. Idem cum videretur Duci Saxoniæ, iubet eum conſtanter in ſententia manere, vt conſenſu ſuo dubitantes confirmarent, & repugnantes vincerent. Cum igitur conſtituto die ad deliberationem Electores in Curiam Francofordiæ (quæ dicitur Romana) conueniſſent: Moguntinus bene præparatam orationem habuit in hanc ſententiam. Non dubito equidem, Principem orbi terrarum diuinitus dari: tamen cum noſtra ſuffragatio requiratur, primum oro Deum optimum Maximum, vt mentes noſtras gubernet: deinde cenſeo nobis quoque diligentiam & fidem præſtandam eſſe, vt quantum à nobis prouideri poteſt, maxime idoneum eligamus, quare primum habenda eſt ratio legum noſtrarum, & [illegible] randi. Et quoniam hic congreſſus inſtitutus eſt non vt ſuffragia feramus, ſed vt libere colloquamur, cum de vniuerſa Republica, tum de electione: dicam quid mihi maxime videatur è Republica eſſe. Et ſi autem mirifice angor animo de euentu electionis: tamen hæc res nonnihil leuat animum meum cura, quod antea polliciti eſtis, vos non commiſſuros eſſe, vt ſuffragia diſſentiant. Diſputabo igitur liberius, vosque vt idem faciatis, adhortor. Deinde collatis opinionibus, ſine priuatis affectibus, vt decet Principes, quorum ſapientiæ & virtuti res omnium maxima commendata eſt: vnam ſententiam eligemus, quæ videbitur vtiliſſima vniuerſæ Reipublicæ Chriſtianæ. Exiſtimo vos omnes de tribus ſententiis diſputare: an Rex Galliæ ſit ad Imperium accerſendus, an Carolus Rex Hiſpaniæ: an vero ſatius ſit, aliquem eligere e

cæteris Germaniæ Principibus, qui virtute & potẽtia aliis an-
tecellere videatur. De his omnibus exponam breuiter meam opinionem. De Gallo, arbitror nos impediri noſtris Legibus & iureiurando. Eſt enim diſerte conſtitutum, ne extero, ſed Germanico Principi Imperium commendemus, ne hoc tantum decus ad exteras nationes transferatur: & non modo Germania veniat in ſeruitutem, ſed etiam in Italia, aut ſtatu Eccleſiæ, mutatio ſequatur. Nec vero dubium eſt, Regem Gallicum eſſe peregrinum Principem, & eo appetere hoc faſtigium, vt ad ſuos transferat: ſicut idem maiores ipſius ſæpenumero ad ſe retrahere conati ſunt. Nec nisi acerrimis dimicationibus, Carolus Craſſus, & Othones, poſſeſſionem Imperii in Germania retinuerunt. Quod autem aliqui referant veterem originem Francorum Regum ad Germanos, hæc leuiora ſunt, quam vt Principes, tanta ſapientia & grauitate præditos, mouere debeant. Conſtitutio poſtulat talem eligi, qui vere ſit hæres alicuius ditionis, quæ huic noſtro Imperio paret. Alioqui ſi illæ veteres fabulæ Gallis patrocinantur, perinde poterunt à Turcis Troiam repetere, atque a nobis Imperium: quia perhibent ſe ab Hectoris filio ortos eſſe. Cum igitur conſtet, excludi Gallicum Regem cõſtitutione publica, quam iurati in electione ſequimur: nihil opus eſt longa diſputatione. Quanquam etiamſi Natio nihil impediret, diſſuaderem hanc electionem. Primum enim in Germaniam adducendus erit Gallus. Quantum ea in re periculi ... rum exercitus peregrinus diſtribuetur in vrbes Imperii? ... ſuperbiam & libidines equitum Gallicorum, ciuitates ... Sed aliud impendet grauius malum. veniet inimicus ... quod ne cui dubium ſit, iam bellum denuntiatum ... antiqua fœdera Burgundionum & Gallorum reſciſſa. ... m etiam Neapoli inferre decreuit. Itaque cum detrectabunt Imperium Gallorum Auſtriaci & Belgæ, & habebunt ... aliorum Principum ſtudia, atque auxilia: videbitis arſuram ciuili bello vniuerſam Germaniam. Porro cum alia no... reſpicienda ſunt: tum hoc natura primum eſt, ne noſtra ... ciuile bellum in Germania accendat. Iam ſi Gallum ... mus, oportebit nos ſuffragia noſtra tueri. Vbi ſi in... diſcordia cum Auſtriacis, num arma geremus ad oppri... dam domum Auſtriæ? nec nos vetus neceſſitudo, nec ... is coniunctio, nec merita & nobilitas domus Auſtria-

cæ: denique non Maximiliani manes à tanto ſcelere deterr-bunt? Deinde oppreſſis Auſtriacis, an putatis libertatem cæteris Principibus in tuto fore? Vt Mediolanum non red... vnquam Germanis, ita, vbi poterit, Gallorum potentiam ... gebit. Nihil me illa magnifica promiſſa mouent, quæ a... ſtis. Non pacta, non Leges plus valent quam iracundia, ſu-perbia, ambitio victoris. Scimus Gallum in patria, quam ... tura amare debebat, quoſdam iam Principatus rapuiſſe: b... uique orbatam videbitis Principibus vniuerſam Gal... Eſt omnino Gallus excelſo animo prædictus, ſed nimis cu... dus Monarchiæ. Nos autem niſi Ariſtocratiam Pri... pum, in Germania omni conſilio, omnibus viribus ac n... uis tuebimur, male conſulemus vniuerſæ poſteri...ti. M... nus etiam mouent me, illa glorioſa promiſſa de bello T... inferendo. Equidem agnoſco coniunctionem Germa... Italiæ, & Galliæ magnum ac ſalutare præſidium Europæ ... ſe: ſi quis teneret pacatas & obedientes. Sed Gallus nihil ... rere aduerſus Turcas, aut volet, aut poterit: niſi prius dom... tis in Germania Belgis: in Italia vero recuperata Neap... Has ad res armare Gallum, hoc eſt, ad crudele bellum ... pſo imperio excitandum, noſtra auctoritas nequaquam ... bet. Nec eſt, quod mihi quiſquam obi...at, vaticinari ... de rebus ambiguis. Ego vero certa & explorata commem... ro Iã enim, vt dixi, bellũ denunciatũ eſt: conſcripti exer... quos tamẽ fama noſtræ electionis, ſi alius fuerit electus, ... reprimet Quare vt finiam hanc diſputationẽ, primũ I... iuramento impediri nos cenſeo, ne Regem Gallicũ Fra... ſcum ad Imperii faſtigium euehamus deinde etiam, ſi el... re eum liceret, cenſeo id non eſſe è Republica, ſed fut... exitiale Germaniæ & fortaſſis vniuerſæ Europæ. Q... profiteor me ſuffragio meo nequaquam accerſere Gallu... Imperium. Reſtant duæ deliberationis partes, an C... ſit eligendus, aut alius quiſpiam Germanicus Prin... Hæc deliberatio multo mihi difficilior eſt. Nam de C... lo, opinor pleroſque veſtrum, propter mult... graues c... dubitare, quæ etiam meum animum non leuiter mo... Primum Hiſpania longe diſſita eſt à Germania, quod ... bertati noſtræ tutius videtur; ita ſi Carolum detinebunt Hi-ſpaniæ, interea ſine præſidio, & ſine cuſtode publicæ tran-quillitatis erit Germania: & vel Turcici belli cauſſa, vel pro-

pte

pter domeſticos Principum tumultus, neceſſitas publica flagitat, vt velut in ſtatione adſit Imperator. Quid? ſi etiam ſubito de Imperio, aut de religione, exarſerit aliqua ſeditio? Equidem perhorreſco, cogitans quantū tunc habitura ſit periculi hæc natio abſente Imperatore. Fateor huius periculi cogitatione angi animū meum. Aliud leuius eſt, ſed tamen non cōtemnendum Si enim iratus aliquando in Germaniā veniret, & Hiſpanos adduceret, libertas noſtra non eſſet in tuto. Fortaſſis & Hiſpani difficulter nobis reſtituent Imperii decus, poſtquā ſemel in hanc poſſeſſionem venerint: præſertim cum aditum ad Italiam eis patefaciat. Et cum ſuo ſanguine recuperabunt Mediolanum, non ſine certamine inde nobis ceſſuri ſunt. Videretur igitur tutius, omiſſis exteris Regibus, eligere aliquem, prudentia, iuſtitia, fortitudine, & fide præſtantem virum, ex reliquis noſtris Principibus, vt ſæpe maiores noſtri fecerunt: qui plerunq; virtutem in electione magis ſpectaſſe, quam potentiam videntur. Agnoſco id quidem, ſed tunc populi Germaniæ minus erant contumaces *Facile erat* (vt dicitur in prouerbio) *imperium in bonis.* Nunc autem quid fieret, ſi electo Imperatore infirmo, nec Belgæ, nec Auſtriaci parerent? Et vt futurum non dubito, ſi bellum inter duos Reges, Gallicum & Hiſpanicum, in Belgico, aut in Italia orietur: an Imperator, velut ocioſus ſpectator, ſineret duas exteras nationes diripere bonam Imperii partem? Quid? quod ipſi Principes Germaniæ, vt nunc ſunt mores, ſpreto ſuo Imperatore, alii ſecum Auſtriacis, alii cum Gallis coniungent. Vt igitur lepores dicuntur fruſtra concionari leonibus, ita ſedebit noſter Imperator, velut lepus, edicta componens leonibus, videlicet iſtis Regibus: quæ edicta derideant omnes exteræ nationes. Minus periculi fuit, cum regnaret Fridericus Tertius: & tamen dedecori nobis fuit, tunc Burgundum ferre ſigna per bona Germaniæ partem Philippum Mariam impune graſſari in Italia: alibi etiam circūſe[d]eri Imperatorem in ipſa Auſtria: nec ſibi Bohemicis auxiliis liberari: poſtremo ab Hungaris pelli Auſtria, & eiici ex ſuis laribus, cum quidem ea ætate haberet coniunctos Principes, meum auum Marchionem Albertum, fortem & ſapientem virum, & Albertum Saxoniæ Ducem. Quid nunc fieret, cum exteri Reges haberent alii

alios Principes ſtipendiis obligatos? Et quam multæ cauſſæ incidere poſſunt, vel Principibus, vel ciuitatibus detrectandæ obedientiæ? Videntur etiam de religione impendere horribiles tumultus. Sunt enim ſemina iam ſparſa de indulgentiis, de poteſtate pontificia, de auctoritate Eccleſiaſticarum traditionum: quæ etiamſi adhuc ſanabilia exiſtimantur, tamen paulo poſt, magnam mutationem vniuerſæ Eccleſiæ afferent. Nullum enim doctrinæ genus maiore applauſu exceptum eſt, quam hoc. Et quotidie plura dogmata mouentur, irritantur ingenia ferociſſimarum gentiū in Germania, Saxonicæ & Helueticæ. Nec poterit ſine Synodo tranquillitas Eccleſiæ reſtitui. Quæ autem erit infirmi Imperatoris auctoritas, vel in petenda Synodo, vel in defendenda: præſertim ſi cæteri Reges aduerſabuntur. Nihil enim de Turcicis bellis dicam, etſi noſtrum eſt, non modo de defendendis finibus noſtris, ſed etiam de liberanda Græcia cogitare. Quam ad rem opus eſt multarum Nationum copiis, & viribus: quas contrahere Imperator, ſi parum habeat auctoritatis, non poterit. Hæc atque alia multa, meum animum adducunt, vt in hac electione potentiæ rationem ducendā eſſe iudicem: nec Imperatorem velimus habere, qui titulum & vmbram Imperii, ſine auctoritate, ſine viribus gerat. Itaque antefero Carolum Archiducem Auſtriæ cæteris Germaniæ Principibus: & incommoda, quæ de illius electione colligi poſſunt, leuiora iudico omnibus, quæ alterius cuiuſquam electionem ſecutura eſſent. Primum origo eſt vere Germana: nec dici poteſt, nos re transferre Imperium ad exteros, tantum titulo tenus Principem habere Germanicum. Poſſidet enim in Germania ditiones plurimas, quæ parent noſtro Imperio, & quarum aliquæ antea pepererunt Imperatores. Nec credibile eſt, hoc animo eſſe Carolum erga patriam, vt velit Auſtriam, aut Belgas, opprimi ſeruitute, ab vlla extera natione: ergo de origine Caroli nulla diſputatione opus eſt. Et ſi quis ſcrupulus eſt, ne transferatur Imperium ad exteros, habemus ſolennem formulam iuriſiurandi, iuxta quam fidem dabit Carolus ſe non labefacturum, aut mutaturum iura electionis noſtræ, & Imperii ſtatum. Cum igitur & origine vere Germanus, & tempora flagitent potentem Imperatorem, cenſeo Carolum Auſtriacum euehendum eſſe ad Imperii faſtigiū. Quod ipſum tamen nō facerem, niſi indoles eius nobis

nota &

nota & probata eſſet. Omnium maximarum virtutum, præ-cipuè in Principe, fons eſt, amor religionis Chriſtianæ. Hæc virtus in primis eminet in Carolo. Quare pactorum, & iuriſiurandi violationem, tanquam ſummum ſcelus deteſtatur. A crudelitate eum abhorrere natura, multis certiſſimis indiciis comperi. In controuerſiis diiudicandis, in coërcendis improbis, iuſtus eſt. Ingenii vis, prudentia ac diligentia, iam conſpici potuerunt. In tyrocinio Regni Hiſpanici magnos motus compeſcuit. Et conſtat eum ſuo ingenio multa grauiter & dextre reſpondere & conſtituere. Magna laus in iuuene & hæc eſt, & ſignum multarum aliarum virtutum, quod pudicitiam amat: quod nullis libidinibus obnoxius eſt. Quare religionis, iuſtitiæ, & pudicitiæ cuſtodem fore credibile eſt. In tali natura nihil tyrannicum exoriri poteſt. Regent enim eum illæ virtutes: vt ſeruet pacta, vt nulla moueat bella iniuſta, vt non mutet veterem & conſtitutam Imperii formam. Excitabunt eum etiam ad liberandum orbem terrarum impietate Turcica: ad propagationem Eccleſiæ Chriſti: ad tuendam & muniendam diſciplinam: vt homines ad pietatem & cæteras virtutes aſſueſiant. Ac ne ingenium eius mihi inexploratum eſſe putetis: prudentiſſimorum hominum, qui eum familiariſſime norunt, & acutiſſime de ingeniis iudicare poſſunt, exploraui ſententias. Hi probant ingenium, ac mirifice eius bonitatem laudant. Poſtremo ſi de ingenio coniectura facienda eſt ex natura maiorum (quia quædam ſimilitudo propagari ſolet) meminimus quanta vis animi, prudentia, iuſtitia, fortitudo, continentia, in Maximiliano fuerit. In patre Philippo dexteritas, & induſtria ſingularis erat. Non dubito autem, quin maiorum naturam Carolus referat. Nec ætas eſt aſpernanda, quæ iam matura eſt rebus gerendis. Nec enim quærendus eſt ſenex Imperator, vt cum biduum aut triduum imperarit, poſtea de electione noui tumultus oriantur. Videtis in hoc noſtro conſenſu, quam varia ſint multorum Regum certamina de electione: quid futurum eſt aliquando, vbi diſſentient Electores? Vtinam quidem Electorum concordia perpetua ſit: ſed multa incidere poſſunt, præſertim in hac diſciplina, ac morum corruptione, & gliſcentibus Eccleſiaſticis diſcordiis: quæ animos eorum diſtrahant. Quare interregna plena periculorum futura ſunt. Accedit & illud, quod Carolus vtetur conſiliariis ſuis, & leget

in ſenatum Principes Germanicos,ſine quorum conſilio, ni-
hil de maximis rebus decernet. Expoſui cauſas, quare Ca-
lum eligendum eſſe ſtatuam:ac meo iudicio,ita multę gr-
cauſæ concurrunt, vt hanc electionem ſperem Germani
toti Europæ ſalutarem fore. Quod autem initio diſputab-
quantum foret incommodi, ſi Imperator perpetuo abe-
extra Germaniam, moueor equidem hac difficultate: ſed
ea re in formula conſtituendi & regendi Imperii, cũ Ca-
agendum erit Cumq; habeat ampliſſimos in Germania
Belgico Principatus, tribuet hoc neceſſitati earum gen-
tribuet patriæ, vt ſæpe in Germaniam veniat. Non ad o-
ſpectacula ſe accerſi intelligit, cum ad Imperium vocatur:
magnæ ei gerendæ erunt. Galli depellendi ex Italia: T-
arcendi ab Auſtria liberandæ & vicinæ regiones: Eccleſ-
menda & conſtituenda. Harum maximarum rerum
ram, vt ſuſcipiat, ipſa eum Heroica natura & virtus ex-
bit. hæc non ſinet eum domi langueſcere ocio & volup-
bus. Et facilis aditus eſt in Germaniam ex Italia, quæ ei
tis de cauſſis ſæpe adeunda erit. Sicut Carolus Mag-us, O-
thones, Henrici, crebro in Italiam venerunt: alias, vt Ec-
ſiaſticos tumultus ſedarent: alias, vt depellerent barbaros
lias, vt ciuitatum ſeditiones opprimerent. An exiſti-natis
non venturum eſſe, vt Auſtriæ, quæ vere ei patria eſt, op-
ferat? cum vel in Pannoniis, vel in ipſa Auſtria Turcicas
giones vagari audiet? Ille vero magno animo accurret,
patriæ & toti orbi Chriſtiano, opem ferat. Quare -ab-
tia cum cogito, qua mente præditus ſit, quæ eum pericula
uſcitatura ſint: etiam minus ſum ſolicitus. Fata etiam
temporibus promittunt Imperatorem, qui maiores,
tudine potentiæ, ſuperaturus ſit. & addunt alteram la-
multo gratiorem: futurum vt bonitate & clementia p-
cæteros Reges excellat, nec alium niſi Carolum, vati-
Quare opto vt Deus Imperium ipſi committat, eumq-
bernet, ad ſalutem orbis terrarum. Dixi, quæ in præſen-
electione colligere potui. Sed quia communis eſt hæc
beratio noſtri ampliſſimi ſenatus, & vos pro veſtra ſap-
plura etiam de Republica cogitaſſe exiſtimo: quæſo, vt
ſi ſuas ſententias exponant, vt deinde eligamus eam, quam
omnes collatis opinionibus maxime è Repub. eſſe iudica-
Hæc cum dixiſſet Moguntinus, & hortaretur cæteros,

ſo quiſq; ordine exponeret ſuā deliberationem: cōgreſſi alii, c pauca collocuti; Treuirum iubent dicere, qui pollebat inenio, doctrina & vſu rerum. nam & Romæ in Iudiciis & neociis publicis diu verſatus fuerat, & in Germania propter doeſticā adminiſtrationem, & dexteritatē in publicis negociis, el Imperii, vel aliorū Principum, magnā prudentiæ laudem it conſecutus. Nec vlli ex noſtris Principib. res Gallicæ eant notiores. Is, quia in priuatis congreſſib. aliquoties opugnauerat Caroli Electionem, videbatur paratus ad dicenum venire. Cæteri, vt liberius ſuam ſententiā exponerent, ↄitio audiendum eum eſſe cenſuerunt. Sic igitur exorſus ſt.

Audio in hac ipſa vrbe, cum patres veſtri ad eligendum Maximilianum conueniſſent: adfuiſſe vatem qui dixerit, vltimum Germanicorum Imperatorum fore Maximilianum. Cumq; initio fabulam, ſine certo auctore natā, exiſtimarent: diligenter inquiri auctorem iuſſerunt. Quem cum ad ſe vocaſſent, & ex moribus & ſermonibus hominis, iudicarent non temere eum has fatidicas voces edere: valde hoc vaticinium admirati ſunt, multaque de poſteritate, mutatione Germaniæ collocuti feruntur. Meminit hæc ſine dubio Dux Saxoniæ Fridericus, qui tunc vna cum patre Erneſto adfuit. Propemodum autem reſpondet illi prædictioni, euentus. Audiui enim attente eloquentiſſimum Principem Moguntinum; qui cum diligentiſſime collegerit omnia, quæ nobis in hac deliberatione proſpicienda ſunt: tamen ad extremum hoc cenſet vtiliſſimum eſſe orbi terrarum, vt peregrinum Imperatorem accerſamus. id ſi fatale eſt, fruſtra repugnamus. Sed illud miror, cur ipſe Hiſpanum anteferat Gallo: Qua in re primum mihi deploranda eſt Germaniæ conditio. Nihil nobis externis præſidiis, nihil peregrinis Ducibus opus eſſet ſi maiorum ſuorum virtutem noſtræ ætatis Principes imitari vellent. Otium & ſeruitutem quærimus, dum externum Principem adducimus. An putatis, aut Auos veſtros, Albertum Marchionem, aut Fridericum Palatinum, aut Albertum Saxonem fuiſſe vnquam externum Dominum adducturos? ipſi militabant, res gerebant. Nec vnquam exercitus, pecunia, arma, noſtris defuerunt, quandocunque vel mediocres Duces habuerunt.

Verum omitto querelam. Si omnino peregrinus Im-
perator habendus eſt, cauſſæ ſunt plurimæ, quare G[illegible]
Rex anteponendus ſit omnibus. Ac priuſquam dica[illegible]
mei iudicii rationes, primùm de lege & iureiurando d[illegible]
bo, vnde exorſus eſt Moguntinus. Opinor maiores
hac lege cauere voluiſſe, ne Germania amitteret Imp[illegible]
cus: eoque peregrinos Reges eligi noluerunt, h[illegible]
qui non haberent in Germania domicilium: ne exter[illegible]
paulatim vſu caperet imperium. Hæc ſi eſt volunt[illegible]
nihilo magis licebit Hiſpanum eligere, quā Gallum. H[illegible]
cus Rex longius à nobis abeſt. & natio ipſa dominat[illegible]
pida & bellicoſa, poſtea ſibi Imperiū extorqueri no[illegible]
poſtea iterum dicendum erit. Et ſi hoc ſatis eſt [illegible]
Carolum eligimus, quia tenet quaſdam ditione[illegible]
rium pertinentes? Valeat idem in Gallo, qui M[illegible]
& Regnum Arelatenſe, veterem noſtrorum Imp[illegible]
ſedem, in poteſtate ſua habet. Denique prorſ[illegible]
quod ad electionem attinet, non minus acceri[illegible]
Imperatorem electo Hiſpanico, quam Gallic[illegible]
iam ſi aliqua ſubtili interpretatione iam inſ[illegible]
Germaniæ, eamque totam deliberationem [illegible]
partem diſputari poſſe iudico: & penes no[illegible]
legis eſſe ſentio. Quærendum igitur eſt, vtrum [illegible]
cum cogito illam auream ætatem noſtri Imper[illegible]
coniunctæ Francorum temporibus, Germania & [illegible]
ac reputo quantum ea coniunctio ad tranqu[illegible]
uerſæ Europæ contulerit: [illegible]abiliter [illegible]
tos duce[illegible] ſi eūm ſtatum reſtituere poſſimus. D[illegible]
autem nunc oblata eſt occaſio eius rei efficien[illegible]
hil dubito vos adhortari, omni ſtudio, vt oc[illegible]
nec ab hoc meo iudicio diſcrepat Italia. [illegible]
Romanum Pontificem, Venetos, Italiæ Pri[illegible]pes, a[illegible]
tes omnes. Cum tot iudicia congruere v[illegible]atis [illegible]
ſapientiſſimorum, nolite exiſtimare leues cau[illegible]
dem tanto conſenſu [illegible] & omnibu[illegible]s exp[illegible]
iunes. Gallica ge[illegible] eſt vere cognata Germa[illegible]
gionibus, ac moribus, libe alitate, clementia, p[illegible]
rum cultura, Germanis ſimillima eſt; &, quod co[illegible]
exterarum nationum maxime amans noſtrorum [illegible]
vt veſtigia quædam cognationum in hac ipſa bene[illegible]

agn[illegible]

agnoſci poſſint. Vicinia vero quam eſt opportuna, ad defenſionem vtriuſque Regionis, ſi quis ſubitus tumultus inciderit. Nec ad Italiæ pacem tuendam reperiri vtilius conſilium poteſt, coniunctione harum duarum gentium: quarum vtraque exercitus ingentes equitum ac peditum conficere, & Gallia ſuppeditare belli neruos: videlicet ingentem vim pecuniæ poteſt. Et quia non ſolum Germaniæ, ſed toti nomini Chriſtiano, in hac electione conſulere debemus, quærendum eſt præſidium aduerſus Turcica arma. Cum enim teneant tam pacatam Aſiam, nihil dubium eſt rurſus in Europa bellum molituros eſſe. Inuadent Pannoniam, & Italiam. In tali diſcrimine, quid erit optatius, quam Imperatorem habere inſtructum, copiis ac viribus Germaniæ, & Galliæ? At contra, de ingeniis ac natura gentis Hiſpanicæ nihil dicam, quæ etiam ſi eſt bellicoſa, tamen non tam viribus pugnat, quam arte. Itaque nulla magna res ab eis in Italia ſine auxiliis Germanicis geſta eſt. Sed cogitate, quam procul diſſita ſit: certe in ſubitis tumultibus non poterit nobis, vel Italiæ, vel Pannoniæ, opitulari. Patria eſt Caroli Auſtria, ne hanc quidem Hiſpani tuebuntur: & vt volent, non poterunt. Non enim niſi exiguas copias domo mittunt, eiuſq; rei cauſſa eſt, quod nauigatione Hiſpania exhauriatur: nec cœli noſtri grauitatem ſatis ferre poſſunt. Eſt & illud commodi, ſi cum Gallis militemus: veſtro ductu omnia gerentur: vos in gloriæ ſocietatem admittent Galli, etiam ſi ſunt glorioſi. At vbi cum Hiſpanis militabitis, illi vos tanquam mancipia regent: ipſi laborib. ac victoriis veſtris fruentur: præripient honores: præerunt prouinciis. Vos tum ſero deplorabitis ſeruitutem veſtram. Sed gentium collationem omitto: de ipſa Electione dicam. Tenet hoc tempore Gallus Mediolanum, qui ſi erit Imperator, ne cauſſa quidem belli in Italia futura eſt. Nam quod Gallus exiſtimatur Neapolim petiturus, veſtra eum auctoritas facile ad alias res vtiliores auertet, ſi habebitis obligatum beneficio veſtro. A Belgis etiam abſtinebit, ſi quieſcant ipſi: vt facient certe, conterriti Germaniæ conſenſu, præſertim ſi non fuerint irritati. Nec ego velim illos irritari. Vicinos enim habuimus Belgas longo tempore, non ſocios Imperii. noſtra edicta nihil morantur: noſtris periculis nihil afficiũtur. Suum quoddam Regnum ibi habent, nihilo magis coniũctũ cum Imperio, quam ſunt Angli aut Scoti. Quare quod verentur

DD

aliqui futurum, vt Germania bello implicetur, ſi Belgæ non obtemperarent, qui Imperia noſtra multis iam ſæculis contemnunt: nihil periculi eſt: nullum ſine veſtro conſilio bellum Gallus mouebit. Et quia Inſubriam tenet pacatam, & hoc tempore optime inſtructus eſt omnibus rebus ad bellum neceſſariis: vnam hanc laudem, vnum hoc decus petit, vt a noſtris ceruicibus depellat Turcas: vt Selymum ingentibus ſucceſſibus, ac minitantem Italiæ exitium, adoriatur omnibus viribus. Quare nihil dubito polliceri, electionem Galli allaturam eſſe Germaniæ tranquillitatem, Pannoniæ atque Italiæ ſalutem. At contra ſi elegerimus Hiſpanum, quam atrox bellum accendetis in Italia ad recuperandum Mediolanum. Etſi autem incerti ſunt exitus bellorum tamen vt tandem ſit fortuna Imperii ſuperior, diu trahet bellum Hiſpanus, vt ſolet aſſiduitate vincere, non Achillæo more properans vt totis viribus dimicet. Interea Italia vaſtabitur crudeliter. Nos occupati rebus Italicis, Turcam non poterimus arcere. Hæc pericula neſcio cur extenuentur, quæ ad totum orbem terrarum pertinent: cum è regione tam diligenter colligantur & amplificentur pericula, quæ Galli electionem comitari videntur: quæ tamen & leuiora & incerta ſunt. Illud certum eſt, Italiæ horribilem vaſtitatem denunciari electione Hiſpani: futurum etiam, vt Turci interea opprimant Pannonias. Nihil dicam de exitu belli Italici, in quo ſi Gallus vincet, tum vero appetet Neapolim, & fortaſſe Romæ coget Pontificem, vt noſtram electionem improbet. Qualem tragœdiam ea res paritura eſſet? Sed vincat Imperii fortuna, quid accidet? Hiſpani tenent Italiam, nunquam nobis reddituri. Noui eam gentem, cupidam Dominationis: Polypi ſunt, quod ſemel prehenderunt, extorqueri ſibi non ſinunt. Et cum Italiæ poſſeſſione retinere Imperium haud dubie volent. Non diuino equidem, ſed de rebus futuris coniecturas colligo probabiles. Nulla eſt tam ignaua natio, quæ ſi Italia potiretur vltro ceſſura eſſet: tantum abeſt, vt genus hominum bellicoſum, gloriæ atq; imperii auidum, ceſſurum nobis exiſtimetis. Omnibus temporib. creuit hoc modo Regnum, & populorum potentia. Carthaginenſes ſemel accerſiti in Siciliam, poſtea multis ſæculis depelli non potuerunt. Sed vetera omitto. Illi ipſi Turcæ, quos iam tantopere formidamus, poſtquam ſemel in

mel in Europam traiecerunt, accerſiti à Conſtantinopolitano Imperatore; progredi, non regredi, poſtea ſtatim conati ſunt. Ipſi Hiſpani infinitas ærumnas perferre maluerunt, quam deſerere Neapolim, quam accerſiti ſpecie ſocietatis, & Italorum ope adiuti, redegerunt in ſuam poteſtatem. Ita nunc inuitati adiuti à Germanis, potietur Mediolano. Quare cenſeo, non eſſe in Italiam adducendos Hiſpanos. De ipſorum Regum ingeniis pauca dicam. Etſi enim exiſtimo indolem in Carolo ad iuſtitiam & bonitatem eſſe dignam iſto genere: & audio, modeſtum ingenium eſſe, tamen ſi quis exiſtimet in adoleſcente conſpici poſſe eas virtutes, quæ in ſummo Principe orbis terrarum ac Duce præſtantiſſimo requiruntur: errat. Opus eſt orbi terrarum primum tali Principe, qui ſapientia & moderatione ſua emendet Eccleſiam. Sapienter enim Moguntinus de Religione, & de impendentibus Eccleſiæ tumultibus locutus eſt, quorum ſparſa ſunt ſemina. Scio autem Regem Franciſcum non modo ſingulari dexteritate ingenii, & prudentia in iudicando præditum eſſe: ſed etiam de Religione cum doctiſſimis hominibus multa ſolere diſputare, multa ipſum legere. Et intelliget hanc eſſe ſummam laudem magni Principis, vt non deſit recte conſtituendæ Eccleſiæ. Deinde hæc tempora requirunt Ducem peritum, acrem, & fœlicem in armis. Hac in re non indolem in Franciſco, ſed ſpectatam iam induſtriam prædicare poſſumus: nemo enim Regum Gallicorum, aliquot ſæculis res geſſit maiores: & quidem exiguo tempore. Cumque vulgo tribuatur Gallis quædam animi mollities, quod inchoata negocia cito abiicere dicuntur, ſi ſubito non reſponderit eorum ſpei euentus: hic Rex conſtantiam ſuam in rebus gerendis declarauit, cumque diuturnum & varium bellum in Inſubria geſſerit, res tantas præcipue ſuis conſiliis gubernauit. Nec defuit ei fortuna: nemo enim profligauit vlla memoria, inde vſque à Iulio, maiores aut firmiores Heluetiorum exercitus. In his negociis, cum fortuna pene indulgens in eum fuerit, ſperandum eſt, & in poſterum eius conſiliis Deum affuturum in Imperii pace tuenda, & in defenſione totius Reipublicæ Chriſtianæ. Quid igitur anteferemus adoleſcentem, cuius indoles nondum ſatis explorata eſt huic Regi? cuius

ſapientia, virtus, & fœlicitas, in toga & in armis cognita eſt. Poſtremo addam hoc vnum argumentum, quo etſi fatetur ſe moueri Moguntinus, tamen nos bene ſperare iubet. Nullis verbis dici poteſt, quantum periculi ſit Imperatorem abeſſe extra Germaniam, & ita abeſſe, vt nō ſtatim cum opus e[...] accurrere poſſit. Quid fiet, ſi vel Turcæ ſubito irruptionem fecerint in Germaniam, vel ſeditiones aliquæ orientur inter Principes? Vt in ſæuis tempeſtatibus nauis ſine gubernatore, ita Reſpublica ſine Imperatore, tali tempore ſeruari non poteſt. Accedit aliud perpetuum incommodum: non aſpiciet res Germanicas ex propinquo. Itaque multa neſciet, multas falſas fabulas credet: leuius afficietur noſtris rebus. Nullos habebit ſecum Principes Germaniæ, qui cum eo libere de Repub. loqui poſſint. Sedebit circumfuſus ab Hiſpanis, quorum de multis reb. iudicia & voluntates à Germanis diſcrepant. Mittet edicta in Germaniam, nec cauſſis nec temporib. congruentia, quæ tranquillitatem perturbatura ſunt. num hæc incommoda leuia ducitis? Quid ſi ipſe etiam incenſus artificiis aliquorum, veniet iratus in Germaniam, & adducet Hiſpanos? qui vt Campaniam, vt Apuliam inter ſe partiti ſunt, ita veſtras ditiones prædam ſuam eſſe arbitrantur. Prouidendum eſt autem ne talis aliquis error Germaniæ vaſtitatem & huic imperio interitū afferat. An illas maiorū veſtrorū ſedes vultis Hiſpanorum colonias fieri? veſtros poſteros à ſummis ortos Heroibus, venire in ſeruitutem? & aboleri ornamenta Reipublicæ, à vobis ſapienter & ſanctè inſtituta iura, iudicia, diſciplinam? hæc enim omnia in ſeruitute mutantur. Sed de hac re plura dicere ominis cauſſa nolo. Si igitur eſt habenda potentiæ ratio in electione, vt ego quoq; arbitror: & fa[...] eſt horum Regum alterū eligi, ego Gallum antefero: [...] quaquam cenſeo Hiſpanum eligendum eſſe. Sed ſi lex impedit, ne Gallus accerſatur, magis etiam impediat, ne Hiſpanus eligatur, cum eius electio, quantum proſpici humanitus poteſt, minime ſalutaris futura Germaniæ videatur. Ac decurramus ad maiorum noſtrorum exempla, & vere, non calliḋa interpretatione, legem ſeruemus. Ac vere Germanicū Principem, qui non aliud domicilium, niſi in Germania habeat, qui origine, ingenio, lingua, morib. Germanus eſt, eligamus. Nec me vſq; adeo mouet quod ait Moguntinus, leporē leonibus imperaturum eſſe: magis illud videndum, ne Ciconi[...]

ranis,ſeu coruis vulturem,præficiamus. Potentia Germaniæ ſatis magna eſt, ſi quem vel genius, qui virtute auctoritatem ſibi cōparare poterit. Accepit hoc Imperium & pene funditus collapſum, Rodolphus mediocris Princeps, tantum propter virtutem electus:ac breui ita erexit, vt regibus vicinis omnibus formidabilis eſſet. Audio Ludouicum Regem Franciæ proximum,cum eſſent de Imperio Germanico ſermones,& quidam Maximilianum per iocum vocaſſet *conſulem Auguſtanum*, ſignificans eum paucis ciuitatibus imperare, duriter increpuiſſe illum,& reſpondiſſe: *Imo vero nequaquam Germanici Imperatoris potentia contemnenda eſt. cum ille Conſul tympanum pulſat,tota Francia tremit.* Honeſte Ludouicus: Noluit enim in Regum Maieſtatem iocos,aut conuicia dici, Sed tamen illud etiam oſtēdit,ſe Maximilianum propter virtutem,cuilibet potentiſſimorum Regum parem ducere. Nec adeo videtur extincta eſſe virtus in familiis veſtris, nemo vt reperiri poſſit,hoc faſtigio dignus. Tres ſunt familiæ,Bauarica, Saxonica,& Marchica,quæ quadam mediocritate potentiæ auctoritatem in Germania tueri poſſunt. Et ſunt in his aliquot Principes,qui ingeniis & virtute ſuſtinere magnitudinem huius adminiſtrationis queunt. Ex his ſi quem elegerimus,conſentientib. ſuffragiis,eumq; nos defenſuros eſſe oſtendemus,vt æquum eſt:omnes Principes & populi erunt in officio. Vt igitur habeat auctoritatem,virtute opus eſt:vt accedant vires formidabiles exteris omnibus, vna re opus eſt, videlicet Electorum conſenſu: quem inter nos quidem perpetuum ſpero futurum eſſe. Nemo eſt enim inter nos,qui ſibi potentiam aliquam quærat:quem ambitio,aut vlla cupiditas incitatura videatur aduerſus communem imperii tranquillitatem. Tali ſapientia & grauitate præditos eſſe Electores,cū ſalutare eſt Reipublicæ, tum vero ad omnem poſteritatem Germaniæ glorioſum. Itaq; mirifice delector recordatione huius veſtræ virtutis. Omittamus igitur Hiſpanum,& virtute cum exteris certemus. Non quæramus alios qui nobis imperent ocioſis. Nihil enim indignius eſt natis Heroico genere,quam inertia fugitantes laborem,aliis cōcedere Imperii gloriam,& ſeruitutem accerſere. Quoties in Germania mediocres Principes cōtraxerunt Regios exercitus, & res præclaras geſſerunt? Fuit recens Dux Saxoniæ, Albertus,qui ſuis ſumptibus magna ex parte bellum in Belgico geſſit. Quid

ante hunc quantos exercitus ſæpe contraxit Marchio Albertus?' Patri tuo, Friderice, Duci Erneſto, bellum denunciarat Rex Pannoniæ Matthias: quantas copias, quantum robur ex vicinis Regionibus ſubito contraxerunt, pater & patruus tuus? Itaque ceſſit vobis Pannonius ſine dimicatione quod non feciſſet, ſi duorum fratrum ingenia & vires contempſiſſet. Quare non dubito poſſe iniri rationem, electo Germanico Principe, ne ei vires, copiæ, arma deſint ad tuendam auctoritatem domi & apud exteros. Expoſui meæ opinionis cauſſas, non vt poſtulat magnitudo negocii: ſed vt in præſentia potui, maximeque cupio audire, quid iudicent cæteri Electores, qui diu Imperii conſiliis interfuerunt, qui Germaniæ ſtatum & vires, qui omnium Principum ingenia & facultates norunt: qui Maximiliani conſilia de rebus his meminerunt: denique qui longum in adminiſtratione Imperii vſum habent: quorum cum audiero orationes, de tota re diligentius diſputare potero.

Cum dicere deſiiſſet Treuir, taciti aliquandiu ſederunt Principes, tanquam defixis animis in cogitatione vtriuſque orationis. Exaggerata enim magnitudine periculorum ex vtraque parte, quorundam animos nonnihil impulerat Treuir, vt ad illud decurrerent, vt omiſſis Regibus quærerent aliquem alium ex Germanicis Principibus. Sed hunc quærentes, animis magis etiam dubitabant. Iubent igitur eundem Fridericum Saxoniæ ducem, natu maximum, ſuam ſententiam exponere: qui pauca præfatus de lege, dixit: Interpretationem Treuiri, ſubtiliorem eſſe quam qua vti ipſos deceat. Addiditque non dubitandum eſſe, quin lex impediat Galli electionem. planum & illud eſſe, Carolum eſſe Germanicum Principem eſſe: & in Germania domicilium habere. Et opus eſſe his turbulentis temporibus Principe, qui auctoritatem virtute & potentia tueri poſſit. Ideo ſe non dubitare, quin omnibus anteferendus ſit Carolus Archidux Auſtriæ. Sed tamen prius conditiones quaſdam conferendas eſſe, vt in tuto ſit Germaniæ libertas, & vt pericula, de quibus diſputatum eſt, quantum prouideri poteſt, caueantur. Eadem ſententia dicta eſt à cæteris Electoribus. Treuir cum videret omnium animos ad Carolum inclinare, agnoſcere ſe, inquit, Germaniæ fatum, & impendentem

Imperii

Imperii mutationem. Quanquam igitur non deſinit hortari, vt diligentius hæc res deliberetur, tamen affirmat ſe publicæ concordiæ cauſſa, ſuum ſuffragium cum illis coniunctum eſſe. Hac acerrima contentione eius diei in multam noctem producta, tandem ita diſcedunt, vt poſtridie conueniant de conditionibus deliberaturi, quas Caroli legatis propoſituri erant, qui Moguntiæ euentum expectabant. Fuit igitur de conditionibus illis poſtea per aliquot dies non minus contentionis: quæ præſcriptæ & Moguntiam ad Legatos miſſæ, cum eſſent receptæ, dies conſtituitur, eundi in ſuffragium ſolenni more. Itaque rurſus ſacro publice facto, ingreſſi in ſacrarium internus templi Diui Bartholomæi ſuffragia ferunt hoc ordine. Cœtus Electorum reliquus interrogat Moguntinum, quem eligat Regem Romanorum & futurum Imperatorem: is reſpondet, ſe eligere Carolum Archiducem Auſtriæ. Deinde & Moguntinus reliquos interrogat. Hoc modo omnium conſentientibus ſuffragiis Carolus electus eſt Imperator. Deinde ſuffragia relata ſunt in literas, & confirmata ſingulorum ſigillis. Poſtea accerſita Nobilitate ac multitudine vniuerſa, publice facta eſt renunciatio, tum in hanc ſententiam habuit Moguntinus orationem.

Quod fœlix, fauſtumque ſit Eccleſiæ Chriſtianæ, Imperio noſt.o, & patriæ, renuncio vobis electum eſſe Regem Romanorum, & deſignatum Imperatorem Carolum Archiducem Auſtriæ & Burgundiæ, Regem Hiſpaniæ. Qua in re primum agendæ ſunt Deo gratiæ, quod ſumma concordia & conſentientibus Electorum Principum ſuffragiis res tanta perfecta eſt. Sæpe enim antea cum diſſentientibus Electorum ſtudiis & voluntatibus diuerſi eligerentur, orta ſunt inter Germanos bella ciuilia, ple a impii furoris & crudelitatis, in quibus domi mutua cæde flos Nobilitatis extinctus eſt; abſumptæ Imperii vires, ac pene vniuerſa Germania in ſolitudinem, vaſtitatemque redacta eſt. Foris autem nomen Imperii noſtri contemni cœpit: Italia deficere, & alios Reges accerſere: Turcæ impune graſſari, dum nos impliciti domeſticis bellis, reprimere eos non potuimus. Porro quantum mali hoc tempore diſcordia Electorum paritura erat? cum nõ ſolũ Germaniæ Principes, ſed fortaſſis etiam exteri Reges in media Germania de Imperii poſ-

Google

ſeſſione dimicaturi fuiſſent. Nec leuiter tentata res eſt, vt cõſenſus noſter diſſolueretur. Quare ego quidem non minus propter cõcordiam noſtram, quam propter electionẽ ipſam lætor: Deoq; gratias ago, qui mentes omnium ad cõcordiam retinendam flexit & gubernauit. Qua incolumi ſperamus huic nationi nõn defuturum conſilium ad defendendam patriam & Imperii dignitatem. Etſi diuinitus potius, quam humana prudentia perfectum eſt, vt voluntates noſtræ cõgruerent, tamen hac in re etiam veſtra virtus ac ſapientia Electores, maximam gloriã vobis apud exteros Reges pariet: conciliabit & beneuolentiam noſtrorum Principum, qui vobis tantæ rei arbitrium ſolis cõmiſerunt, vt dominum ipſis, vt cuſtodem publicæ ſalutis, vt Eccleſiæ, orbis terrarum propugnatorem elegeritis. Apud hos eo plus admirationis hæc veſtra diligentia grauitaſque habet, quod ipſi norunt quoſdam non modo variis artificiis, ſed etiã propoſitis minis ac terroribus, conſcripto exercitu hoc ipſum conatos eſſe, vt noſtras mentes diſtraherent ac diſſociarent. Vtinã noſtrum exemplum & poſteris proſit, qui quantis laudibus veſtram celebrabunt ſapientiam, & virtutem? quod cauiſtis ne diſcordia inter vos orta, bellum æternum & exitiale patriæ excitaretur. Sed vt ante dixi, Deum agnoſcamus auctorem eſſe huius conſenſus: eũq; ardentib. votis precemur, vt ſit perpetuus. Deinde poſtquam electus eſt Carolus, non dubitemus quin Dei conſilio & voluntate ad hoc tãtum faſtigium euectus ſit: Nam haud dubie fato & voluntate Dei Imperia dantur. Agamus igitur Deo gratias, quod Principem nobis optimæ atq; ampliſſimæ ſpei dedit: ac petamus, vt auſpicia Imperii ſint fauſta ac fœlicia, & vt Deus gubernet Regis Caroli animum, conſilia, actiones, ad gloriam Chriſti illuſtrandam, ad Eccleſiæ tranquillitatem cõſtituendam, ad patriæ atq; Imperii pacẽ defendendam, ad Religionis, legum, iuſtitiæ, diſciplinæ, conſeruationem. Hæc ingẽtia bona cogitemus vere eſſe cœleſtia beneficia, quæ generi humano per bonos Principes Deus impertit. Quare a Deo piis & aſſiduis precibus petenda ſunt. Quemadmodum ille, cum inquit de Deo, *Qui dat ſalutem Regibus:* admonet ita eſſe fœlicia Imperia, ſi Deus det ſalutem, ſi gubernet atq; adiuuet eos, qui reſpublicas adminiſtrant. Omnes igitur inuocate Deum & Dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtũ, & hãc Pſalmi vocẽ pio pectore ingeminate, quę precationẽ pro Rege continet:

tinet: *Mittat tibi auxilium de ſancto, & de Sion tueatur te.* Publico etiam nomine poſtulamus, vt Carolo Regi Romanorũ, & electo Imperatori, ac Domino veſtro obediatis. Quod quidem vos pro fide, virtute, ac ſapientia veſtra, facturos eſſe, non dubitamus: præſertim cum ille tanta modeſtia, iudicium noſtrum ac ſuffragia expectauerit. Et quemadmodum nos in electione præſtitimus, ne qua inter nos diſcordia orireturita vos propter publicam Imperii tranquillitatem imitamini noſtrum exemplũ & communi animo electo Imperatori obtẽperate: quem iure ac legib. ſcitis iam eſſe noſtrum Dominum. Nam electio iure ac legibus facta eſt. Nullius noui exempli auctores ſumus cõtra leges. Eſt autem officium neceſſarium, & præſertim ſapientibus ac magnis viris dignum, iuri ac legibus obtemperare, parere Dominis, cauere omni ſtudio, ne contumacia diſſipentur Imperia. Ac tamen vt libentius huic Domino pareatis, eædem vos rationes hortẽtur, quæ animos noſtros in Electione mouerunt. Etenim non ſolum nihil cõtra leges fecimus, ſed etiam quantum proſpici à nobis potuit, Deo gubernante noſtras mentes in deſignando Principe, cõmuni ſaluti orbis terrarum conſulere conati ſumus. Quare, vt ſancitum eſt, Germanicum Principem, & quidem in familia Imperatoria natum elegimus, quem indole ad virtutẽm egregia præditum eſſe cognouimus. Eminent autem in eo duę virtutes, quæ in ſummo Principe maxime neceſſariæ, ſalubres, & gratæ ſunt, videlicet, amor Religionis, & bonitas eximia. Quarum altera eum ad fugiendas libidines, ad vitandas temerarias mutationes, in Eccleſia & Repub. ad fidem ſeruandam, conſtantiamq; in promiſſis, ad defenſionem Religionis & Imperii, exuſcitat. Vtraq; vero prohibet ſæuitiam, crudelitatem, iniuſtam cupiditatem vindictæ. Etſi enim iudicauimus opus eſſe potente Principe, qui auctoritatem etiam virib. tueri poſſit, tamen prius ingenium, & mores cõſiderauimus. Potentia enim non ſalutaris, ſed pernitioſa eſſet orbi, ſi ingenium leue aut malum eſſet. Eſt autem ea iam ætas pene, quæ fuit Alexãdri Magni capeſcentis Imperium: in qua vires corporis prope modum maturuerunt & ingenii vigor, induſtria, ſagacitas, & mores ſe proferunt, vt iudicari, qualis ſit natura poſſit. Itaq; cum ſciremus, Regem Carolum ſuo iudicio multa honeſte & grauiter reſpondere, & non ſolum non hebetem, ſed etiã ſingulari induſtria & diligentia in obeundis negociis, aut proui-

dendis, aut iudicandis, prædítũ eſſe: & cæteras virtutes ha- re, bono & magno Principe dignas, ſtatueremuſq; tali pr ditum natura, opes & potentiam ſuam collocaturum non ad nocendum, ſed ad ſalutem humani generis: po duximus tantis inſtructum viribus eligendum eſſe, quam lium his neceſſariis præſidiis deſtitutum. Hoc conſilio ſuimus boni Principis potentiam auctoritate armand eſſe. Et quoniam nos non tantum Germaniæ, ſed vni ſo orbi terrarum conſulere debemus; vires compar ſunt, aduerſus valentiſſimos hoſtes, non modo Germa ſed totius Chriſtiani nominis. Tantis incrementis, & ſubitis, annos iam ferme centum auctæ ſunt res Turca vt nemini dubium eſſe poſſit, eos Imperium orbis terr ſibi polliceri, non modo propter virium magnitudinem multa magis propter inuſitatos atque admirabiles ſus. Et vt omittamus priora, Selymus nuper non m virtute, quam fœlicitate Perſas, antea inuictos, in prælio ſuperauit, & ex Armenia eiecit. Deinde du ampliſſimis regnis Syria & Ægypto potitus eſt. Et in or te Imperii Turcici limitem eum conſtituit, qui qu n Romani Imperii fuerat. Ac tantam gloriam conſec eſt, vt maiores ſuos non ſolum regni amplitudine, ſed e fœlicitate ſuperare videatur. Nam & pater & auus M metes, cum quidem Dux eſſet vnus omnium eius æta cerrimus, & fœliciſſimus, cum tentaſſent Syriam, ac magnis detrimentis inde ſunt repulſi. At Selymus, ve eodem curſu, profligato Perſico exercitu, Syriam a Ægyptum non ſine acerrima dimicatione in poteſta ſuam redegit. Hunc, cum natura gloriæ & immenſæ pidus ſit, non acceſſio virium, non magnitudo ſucce incitaret ad res maiores ſuſcipiendas? Ille vero iam cla cecinit, & exercitus in Pannoniam miſit. Videmus a fato quodam hoc tempore duas bellicoſiſſimas Nat coniunctas eſſe, Germanicam & Hiſpanicam: ac tenet rolus magnam Italiæ partem. Itaque ſi omnium gen conſiliis Dux aduerſus Turcas legendus eſſet, haud omnium votis expeteretur, & omnium ſuffragiis de retur Imperator Carolus. Quare & vos & pleraſque gentes, quæ cum Imperio noſtro ſocietate, aut fœde coniunctæ ſunt, ſperamus iudicium noſtrum ſummo

dio probaturos eſſe: præſertim cum omnes norint Carolum ſingulari moderatione naturæ præditum eſſe, maximeque a ſuperbia, ſæuitia, cupiditate iniuſtæ Dominationis, abhorrere. Eſſet enim formidanda liberis tanta potentia, eſſent metuendæ Imperii & orbis terrarum graues mutationes, niſi naturæ bonitate & timore Dei potentiam moderaturus videretur: Quod vt ſperemus, grauiſſimis argumentis adducimur. Indoles enim ipſius penitus nobis perſpecta eſt, cognouimuſque eum habere infixam animo mirificam reuerentiam erga Religionem, fidem pactorum conſtantiſſime præſtare, & à crudelitate quam maxime abhorrere. Sunt autem omnium reliquarum virtutum nutrices, religio, veritas, & manſuetudo. Deinde familiæ natura mouemur, quæ Imperium iam annos plus octoginta ita tenuit, vt nondum pœnitere nos Auſtriacorum Principum debeat. in primis enim enituit in vtroque auo & proauo, eximia moderatio & lenitas: quæ quidem in Maximiliano Cæſare non poterat ſegnities videri. nemo enim erat illo in armis acrior. Quoties armis dimicauit ipſe? quoties paruis copiis, ingentes fudit exercitus? nunquam fortunæ ſuccumbebat eius animus. Rurſus in victoria, in toga mitiſſimus erat. & quod ſingularis erat prudentiæ, præcipuo ſtudio cauebat ne iracundia incitatus, præberet occaſionem mutationibus Eccleſiæ aut Imperii. Ab hoc prognatum Carolum, referre auitam moderationem animaduertimus: & ea eſſe grauitate prædi-tum ſcimus, vt intuens in maiorum exempla non ſit commiſſurus, vt ab illis degeneraſſe dicatur: vt alienos mores, indignos maioribus, accerſiuiſſe, vt primus laudatiſſimæ familiæ notam ſuperbiæ, & crudelitatis inuſſiſſe feratur. Meminit etiam aui præcepta, de timore Dei, de cura tuendæ Religionis, de clementia: quæ vt decet, velut oracula obſeruat. Quanquam quid opus eſt longa oratione? Iam ſpecimen induſtriæ & virtutum aliarum dedit in Hiſpania. Auo eius materno extincto, magni motus in regno, & ciuiles diſcordiæ erant exortæ. has aduentu ſuo repreſſit. Cumque eius nationis ingenia bellicoſiſſima ſint, & exteros Dominos non facile patiantur, tamen ille non tam armis, quam virtutis, ac præcipue bonitatis admiratione, totam Hiſpaniam nunc ita retinet in of-

ficio, vt nemo Regum vnquam tam pacatam tenuerit. Q
quantum humanitus prouideri potuit, elegimus Impera
in quo cum virtute potentia coniuncta eſt, vt eius vires p
dio eſſent Religioni, Imperio, & vniuerſo nomini Chr
no. Proinde vos auſpiciis Imperij ipſius læta & fauſta p
mini: eiq; libenter obedite, vt decet Principes & popul
mantes publicæ tranquillitatis. Poſtremo cum ingente
ctum & mœrorem, interitus Maximiliani attulerit, decet
vim fati æquiore animo ferre: poſtquã nepos, quem ille c
riſſimum habuit, & nobis aliquando cõmendauit, ipſi ſu
ſit, vt non omnino extinctus videri poſſit. Deinde ipſi
nib. hoc officium tribuite, vt maiori ſtudio nepoti parea
conſiliis veſtris & copiis, ſuſcipientem grauiſſimam Im
molem, ſumma cõcordia adiuueris. Quod eo etiam v
ciendum eſt maiore cura vt Imperii poſſeſſionem reti
quàm ſine concordia tueri nequaquam poſſumus. Co
autem quantum decus ſit, vnam hãc nationem delectam
quæ non tantum ſuos fines defenderet, ſed cuſtos eſſet c
cæterarum gentium: & pro cõmuni ſalute Chriſtiani n
nis præcipuam ſtationem teneret. Hoc decus magna v
partum à maioribus, & annos fere iam octingētos in ha
tione conſeruatũ, ſapientia & concordia Principum:
nunc per diſcordiam amittere, eaq; in re cum veſtræ g
& tranquillitati, tum vero ſaluti orbis terrarum cõſulite.
officium Principes & eos qui præſunt Reipublicæ, m
debere Deo ſtatuite, vt cõmuni ſaluti omnibus virib. c
lant. Hæc renuncianti, populus cum plauſu acclamabat
hil enim omnibus ordinib. erat optatius, quam cludi ex
tionem Gallorum, qui Imperium ſibi deſponderant. I
audito Caroli nomine, omnes vna voce & conſenſu El
nem approbabant. Agunt gratias Deo Opt. Max. p
quod metus ciuilium bellorum ſublatus erat conſenſu
giorum: deinde, quod omnes iudicabant diuinitus orbi t
rum ſalutarem Principem datũ eſſe. Omnes iam tum o
nabantur huius Caroli virtutem & fœlicitatem præſidio
turam toti Europæ: omnes vota faciebant, vt auſpicia e
fauſta & fœlicia. Secundũ hæc, Legati ipſius Caroli Mog
tia euocantur: qui magno honore excepti, atq; in com
introducti, certius ex ipſis electorib. cognoſcunt, Diui M
miliani nepotem, cuius ipſi Legatos agebãt, cunctis ſuffr

nte electum & renũciatum eſſe Romanorum Imperatorem. Deinde adhibiti in conſilium ab iiſdem Principibus, conſulũ-unt de gubernanda Imperii adminiſtratione, donec rebus in Hiſpania conſtitutis, Carolus in Germaniam veniret. nam i-llo procul abſente efficiendum erat, vt Germania tranquilla eſſet: neue Gallicæ factiones, motus in Germania excitarent. Delectus eſt igitur Caſimirus Marchio Brãdeburgenſis, qui ...iones certis in locis collocatas haberet in præſidiis: & duceret exercitum ſi qua belli gerendi neceſſitas incideret. Adiuncti ſunt Electores certi, quorum conſilio vteretur. His rebus cõſtitutis, legati dimittuntur: quos diſcedentes proſecuti ſunt Principes Electores vſq; Moguntiam. Inde Francofordiam reuerſi, ſuos & ipſi Legatos cum literis ad Carolũ mittunt: cuius legationis, Fridericus Palatinus Rheni, principem locum obtinebat. Interea electionis nuncii magnis, diurnis, nocturniſq; itinerib. in Hiſpaniam contendunt: è quib. vnus nimia coleritate cæteros anteuertens, nono die Barcinũ (vulgo Barſellonã vocant) peruenit, ex eo quo Francofordia profectus eſt: cumq; lætum, exoptatumq; nũcium illuc attuliſſet, Rege, quem in cubiculo mane adhuc quieſcentem inuenit: magno auri pondere donatus eſt. Nec Fridericus Palatinus longam in itinere moram fecit. nam pridie Calendas Decẽbris eodem peruenit: cumq; ad vrbem accederet Barſellonã, ex cognito eius aduentu, ad tria ferme milliaria obuiam ei proceſſit. Legatis benigne & comiter exceptis, inq; oppidum introductis, literæ Regi ab electorib. ſcriptæ redduntur. In literis primum inerat commemoratio beneuolentiæ Principũ erga Carolum, & officii. Cum autem Imperia fato regantur, narrabant diuinitus hanc electionem gubernatam eſſe: vt ſuffragiorum concordiam, & vniuerſæ Germaniæ vota conſenentia oſtenderent: etſi ipſi etiam iudicio ſuo de familia, deq; illius virtute, neminem putarint ipſi anteferendũ fuiſſe. Huic orationi grauiter ſcriptæ, adiecta erat petitio: vt Imperium ſine recuſatione acciperet: & conſtitutis reb. in Hiſpania, maturet iter in Germaniam. Carolus, acceptis & lectis literis, ſi exiſtimaret ſe quaſi diuina voce, tãto cõſenſu totius Patriæ vocari: etſi videbat quãta rerum moles ſibi imponebatur: tamen & Deo obtemperandum, & patriam non deſtituendam eſſe cenſebat. Reſpondit autem Legatis per Mercurinũ Oratorem: huic enim ſumma laus eloquentiæ tribuebatur. Vſus

eſt igitur Mercurinus luculenta Oratione, atque huius m
verba fecit. Iure lætatur Rex Carolus, cum beneuol
tum vero etiam grauiſſimo iudicio ſummi Senatus, Ger
niæ Principum: qui tam dubio tempore, Imperii gub
tionem ipſi vni, tuto commendari cenſuerunt. Quid
aut gratius ei accidere poteſt? quam quod ab vniuerſa P
ſe vere amari intelligit: aut honor ſicentius? quam quo
pientiſſimi Principes tantam ipſi virtutem tribuunt: & q
diuinantes, eam ſpem de ipſius fide & fœlicitate concep
neminem vt ad hoc Imperii faſtigium, quam ipſum, eu
maluerint. Viciſſim igitur & patriæ pietatem, & co
Principibus beneuolentiam perpetuam pollicetur. D
tantem autem de Imperio accipiendo, diuerſæ curæ
exercuerunt. Etſi enim magni animi eſt, non deterreri
rum, & magnitudine periculorum, quæ videatur impen
intuēti nunc Italiā quæ à Gallis tenetur, nunc Turcas de
tiantes bellum Pannoniis: tamen cum vere ſit diuina re
bernatio, nec niſi aſpirante Deo, fœlix eſſe poſſit, contant
religioſe Imperia accipienda ſunt. Hæc etiam Hiſpan
vires ſuas, quæ non ſunt exiguæ, ad ſocietatem rerum
darum offert; tamen ipſum Regem domi, velut in ſpecul
gni, aſſiduum eſſe mallet. Sed è regione durum vid
patriæ opem ab ipſo imploranti deeſſe. mouit etiam ani
gentilitium decus, atq; honeſtum eſſe iudicabat, aui & pro
exempla ſequi. Et cum auus collapſas res rurſus erexerit,
que huic familiæ potitæ hoc faſtigio, tantæ acceſſerint o
arbitratur, diuinitus hanc familiam ad Imperii defenſion
vocari. Poſtremo etiam Principum Electorum votis & i
cio permouetur, vt rem omnium difficilimam, Imp
bernationem, ſuſcipere minus recuſet. Tam multæ g
cauſæ cum concurrerent; cumq; diuinitus ſe vocari ad Im
rium, Patriæ conſenſu, ſtatueret: tandem, quod fœlix fauſt
que ſit, Imperium accipere Rex Carolus decreuit: &
voluntatem ſuam, Dux Friderice, à te exponi Electorib
perferri in totam Germaniam poſtulat. Principio vero
Regum ſapientiſſimus Salomon vnum optabat, id ipſe
que optat: cum humana ſapientia non ſit par tantæ gube
tioni, vt Deus pectus & conſilia ipſius in toga, & in armis
gat: ac perficiat, vt Eccleſiæ & toti generi humano, hæc i
gubernatio ſalutaris ſit. Meminit Rex Carolus, ex h

Hiſpa

Hiſpania duos Principes ad Imperium vocatos eſſe, Traianũ & Theodoſium: quorum alter optimus appellatus eſt: alter non ſolum bonitate & armis Traiano par fuit, ſed etiam hac ...de excelluit, quod vere Deum coluit: ac perfecit, vt Euan...lium latius propagaretur: & concordiam Eccleſiæ, pie, di...mptis diſſidiis, conſtituit. Hi duo Principes ex Hiſpania e...ocati, cum fuerint ſalutares orbi terrarum; lætatur omine. ...orum exempla ſibi proponet: & annumerari laudatiſſimis ...peratorib. volet. Summa virtus maiorum fuit in vtraq; fa...lia, Auſtriaca & Hiſpanica: horum ſimilitudo in Regis Ca...oli natura & indole iã præclare lucet. Comitatur autem fœ...itas cum cæteras virtutes: tum vero præcipue pietatẽ erga Deum quæ in Rege Carolo eminet. Quare ſpes eſt eius gu...ernationẽ fauſtam, fœlicẽ & ſalutarem fore orbi terrarum: ...t fit, omnes boni toto pectore vota facere debent. Tu ve...dux Friderice, ito, & Principib. Electorib. gratias agito, ...orum cognouit eximiã erga ſe beneuolentiam eſſe, ac vo...ntates eorum confirmato: & Imperatorem Carolum pe...re dicito, vt ipſi tanquam cuſtodes publicæ pacis, ſua fide, ...cordia, virtute, Germanię tranquillitatem tueantur: donec ...mperator in Germaniam veniet: qui quidem aduentũ ma...rare quamprimum decreuit. Hæc cum Mercurinus dixiſſet, ...a curia lætitiæ plena, Regi Carolo & Imperatori omnia ...uſta precabatur. Poſtea ſcriptæ ſunt literæ ad Electores, in ...bus Rex ſe Imperium accepiſſe profitetur: & de conſti...endo ſtatu Imperii, nihil ſine conſilio Electorum, facturum ...e profitetur. Commemorat ſibi beneuolentiam ipſorum ...ndiſſimam eſſe: & volũtates eorum confirmat postremo ...ficetur etiam breui ſe in Germaniam venturum eſſe. Vt i...ur ſollicitis Electorib. quamprimum voluntas Caroli Im...ratoris ſignificaretur, Fridericus Palatinus ampliſſ. mune...us ornatus, ſtatim dimiſſus eſt. Cæſar autem initio veris ex ...ſpania ſoluens, traiecit in Angliã, vbi à Rege Hẽrico Octa..., non ſolũ comiter, pro ipſorũ neceſſitudine & hoſpitii iure, ...etiã ſplendidiſſimo apparatu, exceptus eſt. Cumq; fœdera ...r duos Reges confirmata eſſent, Anglus pollicitus eſt, ſe ...aroli coronationi interfuturum eſſe, honoris ipſius cauſſa. ...oſt paucos dies inde venit in Belgicum, vbi magna frequẽ...a omnium ordinum, fauſtis eum ominib. excepit. Gratulan...r reditum eo maiore veneratione; quia iam virum cerne-

bant Principem, qui in Hiſpaniam ante annos aliquot admodum adoleſcens profectus fuerat. Optant læta & fœlicia Imperii auſpicia. Cõmoratur autem Rex Carolus aliquantiſper in Belgico, tum vt ciuitatum ſuarum ſtatum cognoſcat: tum vt Angli aduentum expectet. Sed hunc facile Rex Franciſ. perpulit, ne Carolum comitaretur: ac ſibi Anglum nouis ... ctionib adiunxit, quæ deinde magnas rerum conuerſatio... attulerunt. Tandem igitur Aquiſgranum venit Rex Caro... florem ſecum Burgundicæ & Belgicæ nobilitatis ducens. ... quanquam in oppido & vicinia graſſabatur lues peſtilens, tamen ne noui exempli auctor eſſet, mutare locum coronationis noluit. Aduenienti obuiam proceſſerunt Electores, & fere omnes reliqui Germaniæ Principes. Aderat & cœtus ſacerdotum, Caroli Magni monimenta gerens. Poſtero die, qui fuit dies duodecimus menſis Octobris: coronatus eſt in æde maiori Aquiſgrani, veteri ritu. Moguntinus & Colonienſis indutum trabea ad aram adduxerunt. Dux Palatinus orbis figuram præferebat: Dux Saxoniæ enſem: Marchio Brandeburgenſis ſceptrum: Treuirenſis vero, more à maioribus accepto, Regem vnxit. Hic ad aram iuſiurandum prælectum eſt, deinde corona à Mogũtino & Colonienſi impoſita. poſtea tradita, ſceptrum & enſis. His ceremoniis peractis, regium conuiuium apparatur: in quo Electorum diſtributa ſunt miniſteria. Aſtat Moguntinus codicillos & ſigillum manu geſtans: Marchio Brandeburgenſis ſceptrum: Regis Bohemiæ Legatus, Pincernæ munere fungitur: Palatinus, Dapiferi. Interim in foro Dux Saxoniæ auenam equitibus diſtribuit. Aſſatur & taurus integer, refertus altilibus omnis generis: vnde primum coronato Regi Romanorum apponitur ferculum. Poſt coronationem Cæſar cum Principibus Coloniam venit, vt de futuro conuentu colloquerentur: in quo de veteri more poſt coronationem lex de pace communi renouatur. & de ſumma Reipublicæ deliberatur. Decretum eſt igitur, vt in Calendas Ianuarias indiceretur conuentus Vuormatiæ. His actis & Carolus in Belgicum rediit: & cæteri Principes in ſuas ditiones diſceſſerunt.

CORO

CORONATIO
CAROLI V. CÆSARIS AVG. apud Aquiſgranum,
PER
HARTMANNVM MAVRVM HERmanni Archiepiſcopi Colonienſis Conſiliarium, qui ei coronationi interfuit, deſcripta.

SABINVS ELECTIONEM ET conſilia: hic rei geſtæ in coronatione, ac pompæ celebritatem continet.

SERENISSIMO, ILLVSTRISSIMOQ. Principi, atq; Domino, D. Ferdinando, Hiſpaniarum Principi, Archiduci Auſtriç, Duci Burgundię, &c. Cæſareę Maieſtatis per Germaniam ſupremo Vicario; gratioſiſſ. D. ſuo Hartmannus Maurus, legum Profeſſor, offert immobilem fidem, voluntariamque ſeruitutem.

Sereniſſ. atque Illuſtriſſ. Princeps, gratioſiſſime Domine, aliquanto ante fauſtiſſimam coronationem inuictiſſimi Hiſpaniarum Regis Catholici, fratris Serenitatis tuæ amantiſſimi, in Romanorum Regem Principum Electorum conſiliarii vocatu, Regia Maieſt. cum generoſo atque præſtrenuo viro Florentio de Iſelſtein, Comite de Egmunda; Regio tunc Magiſtro equitum (Aquiſgranum ad apparandum cuncta, ne qua res Cæſarem moraretur) præmiſſo; de cærimoniis tantæ celebritatis rite exequendis, aliquandiu ſimul commentati, ob in medium exhibitas diuerſas ſchedas olim ab imperitis annotatas, non parum difficultatis atq; moleſtiæ, antequam in vnam ſententiam conuenirent, habuere. Quapropter viſum eſt Domino Laurentio operæ pretium fore, tanti ſacri ritus (quos non, niſi ordine tractari conueniret) aliquando ſimpliciter, atq; vere literis ſigillatim quemadmodum oculis ſubiecti fuerunt, commendare: ut ea

Digitized by Google

re, tum populi ab eo, in quo hactenus verſati errore, liberentur: tum poſt futurorum quoq; quieti (præciſis tam ineptis altercationibus) conſuleretur. Tametſi vero iuſſu eiuſdem hanc tam magnificam feſtiuitatem vtcunque iam pridem tumultuario profecto ſtudio, verbiſq; plane caſtrenſibus obiter, aliaque iuxta agendo conſarcinaſſem: imbecillitatis tamen meæ conſcientia deterritus, conſtitui primum has meas qualeſcunque ineptias ſupprimere, vt nunquam emanarent. Sed cum interim multi multa de his rebus temere ſcribere, rerumq; ex confeſſo falſarum admixtu, hanc tam illuſtrem atq; ſplẽdidam dignationem commaculare non erubuere; nec gentes, quibus aquilæ acerbitati, nomenq; Germanum ſempiterno odio diuinis illis honoribus ſuo more maligne interim detrahere veritæ ſunt: non potui me vlterius continere, quin has meas pertenues lucubratiunculas (pro perenni paruitatis meæ erga Cæſaream Maieſtatem deuotiſſimæ fidei) rurſus deſcriptas, tuæ Serenitati (ob hoc potiſſimum, quod eo tempore, quo Regales honores impendebantur, Serenitas tua Bruxellis ſubſiſtens, fraternæq; vt opinor Maieſtati cedens, aut ne vno loco orbis ſalus periclitaretur, fraternos honores coram (quod vnicum tantum maxime lætitiæ, exoptatiſſimæq; congratulationi defuit) ſpectare non potuit, humillime offerrem. Vellem nihil magis, quam quod digna lectu forent. Sed cur hoc haud ſatis cogitata ratione votis expoſco? cum nõ debeam animo præſumere propter meam impolitam ſcriptionem tanto fulgeri, vnde manantibus radiis terra mariaq; illuſtrantur, quicquam lucis atq; ſplendoris acceſſurum, cum eius generis res ſint, quæ proprio ſuo rutilante iubare abſq; ſubminiſtratis collectitiis igniculis ſatis exſplendeſcant, & ſine orationis phaleris atque pigmentis, eo ipſo quod nudæ ſolum veritatis reſpectus habitus ſatis digne quæ legantur. Proinde ſtudii mei certiſſimum iudicium tuæ Serenitati, quam ingeniolum probari malim. Foueor tamen bona ſpe, hunc meum laborem dupliciter tuæ Serenitati acceptum fore: cum quod coniunctiſſimi fratris diuinos honores (quibus eadem Serenitas tua ob effuſiſſimam fraternam beneuolentiam non ſecus quam propriis delectatur quaſi ob oculos præſcriptos (vbi per aliarum rerum occupationes licuerit) legere poterit: tum quod tuæ quoq; Serenitati perbreui (ſi modo communia omnium pene mortalium vota fœlices (de quo non ambigo) procurſus habuerint) vſui aliqua ex parte eſſe poterunt. Sed vt finem faciam, optime Princeps, ſi hunc ſucciſiuum laborem meum læto, ſereno

q

que vultu benigne ſuſceperis, neq; officioſam ſedulitatem meam penitus improbaueris, & laborum præmium me abunde cepiſſe putabo & maiora pro gloria tua Serenitatis omnibus ingenii, corporiſque neruulis multo alacrius conabor. Hilarem te atque fœlicem, optime Princeps (vt ille olim Traianum iuſtiſſimum Cæſarem) & priuatim & publice opto.

DE CORONATIONE CAROLI V. Imperatoris, per Hartmannum Maurum Conſiliarium Archiepiſcopi Colonienſis.

POMPAM proximæ Coronationis, qua haud ſcio, an noſtra ætas magnificentiorem vnquam videbit, uideo rudi, caſtrenſiq; Latinitate ſcribere ſtatui, ne de tam celebri feſtiuitate apud ſucceſſiuam poſteritatem, inepta aliqua diſceptatio, quemadmodum in præſentia ob diuerſiſſimas adnotationes tempore coronarionis Diui Maximiliani factas, vſu euenit, ſuboriatur. Accedit, quod non deſunt, qui ea ipſa, quæ proxime omnium pene mortalium oculis ſubiecta fuere, alio longe modo atque geſta ſunt, in publicum temere incogitataque ratione edere non erubuere, permulta quæ non contigere referendo. Verum non tantum mihi ſumo, vt non arbitrer, perplures hanc tam ſplendidam relatu materiam, pro illuſtriſſima ſua dignitate inquiſitius, expolitiuſque literis mandare, æternitatique conſecrare poſſe. Sed quia omnibus pene præhabitis conſultationibus à Reuerendiſſimo Domino Archiepiſcopo Colonienſi, vocatu Cæſaris Aquiſgranum præmiſſus cum aliis Principum Electorum conſiliarius, allatis antiquis monumentis interfui: propterea citra arrogantiam (vt opinor) polliceri poſſum, rem me totam ex fide ſimpliciter vt geſta eſt, veriſſime traditurum, enixurumque, ne quicquam à me prætermiſſum videatur. Illis autem qui forte me operam non ſatis vtiliter collocaſſe putant, hoc tantum reſpondeo: æquiſſimum mihi videri, dare nos diadematibus Imperatorum (penes quos infinitus cuncta gubernandi labor conſiſtit) veniam, ſi modo laureis, hederariis, gramineiſque tantopere celebratis coronis eandem impetrare volueriмus.

Quanquam deſtinaſſet Imperator poſt fœliciſſimum i
Belgas aduentum die Sancti Michaelis coronari, Principeſ
vt præſto adeſſent,ſeq; ad præſtitutam diem Aquiſgrani ſiſte-
rent,per epiſtolas hortatus eſſet, ob vrgentes tamen (quæ in-
ciderunt) cauſas, res primo in ſextam diem menſis Octobri
aliis literis dilata; quibus licet Imperator certam quoqu
ſpem faceret, præſcripta die ſeſe omnino Aquiſgranum ven-
turum, peteretque, quo omnia maturius peragerentur, v
quiſq; Electorum conſiliarium commentandi cauſa de cæ-
remoniis coronationis ex more perficiendis ad generoſu
& perſtrenuum virum Florentium de Iſelſteyn, Comitem d
Egmunda, Regium magiſtram equitum, Aquiſgranum pr
mitteret, ne rebus inapparatis Regia Maieſtas in loco peſti
lentiæ obnoxio, longiorem moram trahere cogeretur. I
crebreſcente autem interim deſæuientis in Aquiſgrano peſ
rumore, auctoque (vt fit) in maius, Archiepiſcopus Mogu
tinus, Comes Palatinus Rheni, & Dux Saxoniæ, Regis a-
uentum in Colonia Agrippina præſtolantes, miſſis con-
nuo literis, magnis precibus petiere, vt Imperator ob ta
probatam, euidentemque cauſam, tam ſui quam Principu
reſpectu habito, alium coronationis locum indiceret. Cu
autem parum moræ antequam Principibus reſponderetu
interceſſiſſet, ciueſque Aquiſgranenſes Coloniam ad Pri-
cipes oratum miſſi, impenſiſſimis precibus nihil profec
ſent, ſtatuerunt Principes Electores communi conſilio, m
ſa ſolenni legatione prius petita inſtātius flagitare. Nobis a-
tem in itinere exiſtentibus, ad priores literas Regia Maieſt
reſcripſit, quod ad cauſam tantæ neceſſitatis deſideratis Pri-
cipum annueret, atque Nicolaum Ziegler Vicecancellariu
poſt factum ad eos cum mandatis deſtinaret. Sed lega
Principum Electorum actarum rerum ignara; cœptum it
continuauit, quæſitoque fruſtra Rege in oppido Hoy ap
Ebutones, ditionis Epiſcopi Leodienſis, cuius ibidem m
nitiſſima arx viſitur, in ſequenti die Louanij Regiam Ma
ſtatem conuenimus: poſtridieq; bene mane poteſtas dice
di quid petitum venerimus facta conſilio introducti; ma
data quibus accepimus verbis peregimus, locutuſq; eſt D. S
baſtianus de Rothenhan eques germanus, Iuriſq; profeſſo
lingua Alemana in hanc ferme ſententiam.

Principes quidem Electores ad Regia beneplacita ſemp

paratiſſimos fore, ſed vereri, ne dum ſtudeant obſequi ſuæ Maieſtati, & Regem & ſe in manifeſtum, periculoſumque ignem coniiciant, indies magis magiſque peſtem digraſſari. Ideoque ob eam qua Regiæ Maieſtati aſtringerentur fidem atque deuotionem Principes conſulere, rogitareque, ne ſe temere cum Principibus tantò periculo committeret, ſed etiam ſuæ Maieſtati, vnde totius orbis, quam Principum Electorum ſaluti conſuleret. Comes Wilhelmus de Nuenar & nos, qui à Domino Archiepiſcopo Colonienſi, miſſi eramus, licet eadem ex animo poſtulaſſemus, tamen præter ea petitum, oratumque nos deſtinatos diximus, vt videlicet Regia Maieſtas, in hac ſi qua viſa loci commutatione, rationem iuris atque eximiæ prærogatiuæ de non commutando, neque nouando quicquam ex his, quæ ad coronationem, locumque eius ſpectant, Principe noſtro inſcio, habere dignaretur: e veſtigioque exhibuimus vberrimas archetypas nobiſcum allatas diui Ruperti Romani Regis Coloniæ coronati literas, quæ documento eſſent, inter alias inclitæ Eccleſiæ Colonienſis hanc quoque prærogatiuam competere, vt Colonienſis Archiepiſcopus quocunque loco ſuæ prouinciæ ſuo arbitratu coronationi locum præfinire poſſet. Dominus Florentius quoque (vir, vt omnibus virtutibus, ita humanitatis quoque laudibus inſtructiſſimus) vbi reſciuit, quamobrem legati Principum amandati eſſent aduocatione ciuium ſuſcepta, ne qui ſuo incitatu ſupra vires pro expediendis hoſpitiis, comparandiſque eduliis impendia fecere, irrecuperabiliter damnificarentur: neue apparatus per eum ſummo labore, vt tantæ multitudini pateret receptus irritarentur, citatis equis poſtridie quam Aquiſgranum egreſſus, feſtinato itinere Regem Louanij aſſecutus, aliquanto ante aduentum legatorum Regiæ Maieſtati omni ratione affirmauit, peſtem non tam vehementem eſſe, neque tam late deſæuire, ſicut ſupra fidem veri diſſeminatum eſſet. Ea igitur admonitione, etiam quia à Regibus Romanis (vt vulgo perſuaſum) quaſi pro dono vrbi Aquiſgranenſi, olim Gallicanarum prouinciarum capiti aſſignata ſedes Regia, & ab hac gente velut hæreditaria ſemper obtenta, effectum eſt vt mox vbi hæc comperta, in diuerſum demutata ſententia, legatis Principum haud diu dilata conſultatione, ad hunc modum reſponderet.

tur per D. Georgium Lamperter Iuriſperitum, à cuius ore velut beato quodam eloquentiæ fonte idioma Germanicum manabat, Imperatoriam Maieſtatem antiqui moris reſpectum habere, conſtanter decreuiſſe, mentique ſedere, nullibi, niſi in antiqua Carolorum ſede, regni diadema aſſumere: non conſultum eſſe, ob leuem momentaneamque cauſam ritum coronandi priſcum, aduerſum præſcripta bullæ aureæ Caroli, nouari. Et quia Maieſtati ſuæ compertum, morbi vim non tam late vagari, ſicut falſo rumore ad Principum aures delatum, ideo ob expertam Principum erga ſuam Maieſtatem beneuolentiam, ſe nõ dubitare, quin Principes Electores eo conuenirent, quo Maieſtatem ſuam tendere viderint. Et quia aureæ bullæ mentio facta, addam hic non intempeſtiue vnum, vt opinor non vulgo cognitum. Quanquam Carolus quartus Imperator bulla aurea ſtatuerit, Regum Romanorum deſignationes Franckfordiæ apud Moganum celebrari debere, idem tamen Carolus, aureæ bullæ conditor, ea quæ de Electionis loco ſtatuta, contraria ſanctione ad prætextum, quod tantam Electionem loco reſtringi perabſurdum foret, anno à Natiuitate Domini M. CCC. LXIII. palam reſcidit; ſumma (vt meum eſt iudicium) ratione. Non enim è Maieſtate tanti Imperij eſt, vt Principes ſemper circum Rheni margines hæreant immobiles, fierique poteſt, vt Imperator cum Electoribus procul in hoſtili ſolo degat adeo diſſito, vt intra præfinita bullæ tempora nullo pacto Franckfordiam attingere poſſint ad eligendum, ſi Imperator forte occumbat, aut in fata concedat. Hæc non ſcribo, quod putem temere maiorum morem mutandum. magni enim Prouinciales faciunt, teſte Iuriſconſulto, ſeruari ipſis antiquas conſuetudines: ſed quod non ſit Principibus neceſſitas impoſita, ſolum Franckfordiæ electionem celebrare. Nõ me tamen latet olim extra Romanum agrum, qui Italia terminabatur, non potuiſſe dici Dictatorem. Vix audeo aſſerere, quod hæc reuocatio omnes Principum Conſiliarios, aliis maioribuſque rebus intentos latuerit. Sed de his ſatis. Licet Legati hæc reſponſa referre iuſſi, tamen abſque mora generoſus Dominus Maximilianus de Siebenbergen, magnæ ob integre adminiſtratam tumultuantem Sueuiam auctoritatis Coloniam ad Principes reſponſum operientes miſſus, qui hortando monendoque nunc ſingulos nunc

niuerſos tandem effecit, vt Principes ſe in poteſtate futuros eſſe dicerent, morem voluntati Regis geſtu- perataque obedienter facturos, ſequuturoſque quo- e Rex voluerit, etiam Aquiſgranum: magis profecto ulato quam ſpreto periculo, rati hanc ſolicitudinem lus tridui futuram. Solus Dux Saxoniæ Fridericus (cui gloria integritatis nihil vnquam charius) ob aduer- aletudinem Coloniæ manere cogebatur. Die igitur onuenerat, X X I. Octobris Colonia Moguntinus at- Treuirenſis Archiepiſcopi, Legatus Marchionis Ioa- i, Aquiſgranum ingreſſi, ciues inter ſpem metumque os (plures enim hebdomadæ interceſſerant, cum res n certa videbatur) maximopere exhilararunt. Statim e Principes equis deſcendiſſent, Mareſchalci ſiue Ma- equitum ſingulorum Principum in hoſpitio Marchio- Caſimiri conuenerunt, conſultaturi, præſente Domino entio de Yſelſtein, cæteriſque Regiis Conſiliariis, quo ne proxima luce agmina Principum ingrederentur: ne contentionem antelationis aliquis tumultus atque diſſen- oboriretur, Et licet diuerſitas antiquarum annotationum icultatem peperiſſet, omnium tamen vna atque inuaria- ſententia fuit, atque ita conuenit, vt Principum Electo- n agmina iunctim & ex ordine abſque aliorum admixtu, debita interualla ingrederentur.

Cœna peracta, primarij Regis Conſiliarij, principes, viri, pliſſimis honoribus vſi, inter quos erat Epiſcopus Leodi- ſis Princeps fidei, pietatiſque immobilis erga Cæſarem, ominus Florentius, Dominus de Siebenbergen, acceſſe- nt Archiepiſcopum Colonienſem coronatorem, deque tione Coronationis communicarunt. Inter alia autem diſ- eptabatur, an die Sancti Seuerini, quæ inſtabat coronatio ite expleri poſſit, ex quo is dies apud incolas non foret cele- ris. Præſul Leodienſis (in cuius diœceſi Aquiſgranum con- ſtit) afferebat, omnis dubitationis præſcindendæ cauſa ſeſe uſurum proclamari, vt pro celebri vel in foro feriaretur. Complacitumque omnibus, vt is dies feſtus haberetur. Nec hoc cuiquam abſurdum videri debet, tametſi enim Epiſcopo- rum conſecrationes ex more ſolum diebus dominicis fiant: Hoc tamen in vnctione Regum (quę nihil ſignificant: quam

quod datam cœlitus potentiam leuiter placideque eos exercere conueniat) haud opus fuit ſeruare, hoc potiſſimum tempore, & in tanto contagionis metu atque trepidatione, nihil minus expediebat; vbi etiam ex diligenti temporum ſupputatione liquido conſtat, neque Fridericum Cæſarem, neque qui eum præceſſit Sigiſmundum, die dominica fuiſſe coronatos.

Poſtera die Principes Electores, præter Archiepiſcopum Colonienſem, qui aliis rebus intentus in hoſpitio manſit, aſcenderunt domum Senatoriam inferiorem, habitaq; conſultatione de ſingulis, vlterius aſcenderunt ad videndum ordinem menſarum: reliquumque apparatum: deferebanturque ante eos dum aſcenderent deſcenderentq; publice ex iure Regalium vaginis exempti enſes: nondum enim ſupremi poteſtas aduenerat.

Prandio facto, omnis ætas ſexuſque vltra Italicum miliare ſeſe ad ſpectandum effudit, Principeſque cum armatis agminibus Cæſari obuiam prodierunt: & cum haud longe proceſſiſſent, apparuit Regia Maieſtas cum ornatiſſimo equitum peditumque exercitu: quæ cum perueniſſet ad locum editiorem, ad inſtruendum explicandumque ordines militum, atque componendum agmina, opportunum ad hoc à Domino Florentio Mareſcalco præmeditatum (per viam quippe quam Regiam incolæ nominant difficilis in vrbem aditus patebat) aliquandiu Regia Maieſtas ſubſtitit è conſpectu in loco eleuatiore interiacente patente atque equitabili campo, Principum Germanorum agmina ſimiliter exſpectabant, donec Marchio Caſimirus, & D. Florentius ordines diſponerent, agminaque explicarent. Cum autem Regia Maieſtas ſeſe mouere cœpiſſet, atque iam in conſpectu Principum Electorum eſſet, ſinguli Principes aſſumptis duodecim Comitibus cæteriſque ſubſiſtere iuſſis, Regiæ Maieſtati obuiam properarunt, deſilienteſque de equis ſinguli cum quatuor conſiliariis Regiam Maieſtatem equo etiam deſcendere nitentem, permanere coegerunt. Deinde reuerentiſſime honorificentiſſimeque per Archiepiſcopum Moguntinum exceperunt, qui in hunc ferme modũ lingua Teutonica verba fecit: Illuſtriſſime, inuictiſſimeq; Rex, gratioſiſſime Domine, fratres mei Principes Electores, et Legati illuſtriũ Principũ Ducis Saxoniæ, Marchioniſq; Brãdenburgẽſis

fratrum

eorum, & ego, venimus vocatu veſtræ Maieſtatis
tiam. Quantum autem nos omnes de fauſtô fœli-
entu veſtræ Maieſtatis in ſacrum Romanum Im-
Germanicam nationem gauiſi ſumus, haud dubie
ieſtas partim à noſtris perſonis, partim ab ambaſia-
oſtris gratioſe ſufficienterque didicit. Nunc vero
hilaramur, eo quod datur veſtræ Maieſtatis optatiſ-
eſideratiſſimamque perſonam videre, colloquique.
dem parariſſimi ergo adſumus, ad ingrediendũ cum
aieſtate vrbem Aquiſgranum, operam ſtudiumque
ad explendum laudabiliſſimũ veſtræ Maieſtatis pro-
, exſequendumque munus coronationis. Denique ad
m, pertractandum, conficiendumque omnia, Deo ad-
quæ ad eam rem aliquo modo pertineant, atque re-
ur, nos, ſtatuſque noſtros veſtræ Maieſtati, vt Domi-
ro gratioſiſſimo obſequentiſſime commendantes.
nimus Cardinalis Salisburgenſis, homo pro anxia ſua
ntia atque virtute dignus, quod tam fidis eum fortuna
us aluerit, iuſſu Regiæ Maieſtatis hortatus, Principes
ndere equos, nomine Regis Principes reſalutauit: eo-
ue beneuolentiæ gratias agens, dixitque Regiæ Maie-
ob perſpectam ergà ſe Principum amicitiam, gratula-
m eorum probatiſſimam eſſe: nec minorem volupta-
de amiciſſimorum Principum ſuorum conſpectu cepiſ-
ſt mutuam ſalutationem, continuato familiari collo-
extrahebant tempus in Palatini aduentum, qui eadem
bſque eo quod deſcendiſſet equos, ciuitatem pertranſ-
Regi ante portas obuiam venit, qui ſimiliter Regem ex-
, & rurſum equum aſcendit. Dumque hæc agebantur, pa-
erat vltrà horam ſecundam poſt meridiem, ſic, quod niſi
pta altercatio atque concertatio, inter Legatum Ducis
xoniæ, Principem de Anholt, & Ducem Iuliacenſem, vter
rum præequitaret, incidiſſet, potuiſſet ornatiſſimus ſplen-
iſſimuſque exercitus Regius (ad quem videndum, die o-
s fuiſſet) ſumma luce, die ſereniſſima lucidiſſimaque ciui-
tem ingredi, quod magnopere Regia Maieſtas cupere vi-
ebatur, eo quod pridie quàm ingrederetur, in arce quadam
on vltra ſeſquimiliare diſſita, pernoctauerat. Dux etenim
uliacenſis, quià prope quadringentos equites inſtructiſſimos
n campis habebat, non tam aurata atq; diſcolori veſte, quam

ferro atque ære fulgentes, non ſuſtinuit ſuos inter Germa[illegible] equites nullis ſecundos, nouiſſimo loco ordinari. Saxo[illegible] vero ad antiquum morem, repertaſque ſchedulas, quæ eis ſ[illegible] fragabantur, prouocantes obſirmatæ vrgebant, aſſerentes, quidem permiſſuros, vt Iuliacenſis cum viginti quatuor m[illegible] do equitibus, in fidei publicæ eo loci ex iure præfecturæ da[illegible] dæ, ſiue ſalui conductus atque commeatus ſignum, præce[illegible] rent, quemadmodum retroactis temporibus omni ratio[illegible] affirmabant factum, iniurioſque eſſe Iuliacenſes, ſi vltra h[illegible] pergerent, Principi eorum Archimarſcalco Imperii (cui ſ[illegible] tibus, in campis Imperii, & expeditione exiſtentibus, comp[illegible] teret prærogatiua præcedendi, ordineſque inſtruendi (cont[illegible] irrefragabilem, vetuſtiſſimumque morem) petita denega[illegible] Nec potuit hæc pertinax pluſculis verbis habita conten[illegible] quæ rem interturbauit, diu ſedari. Multa igitur deſuper co[illegible] cuti, hanc vnam viam (vt materia tumultus ſubduceret[illegible] tandem inuenere, quod Dux Iuliacenſis cum ſuis copiis, e[illegible] ſtigio ciuitatem, abſque eo quod hoſpitia ſubintrarent, a[illegible] omnes pertranſiret.

Itaque poſt innumeros pene, qui variis armis, veſtitu atqu[illegible] moribus, partim armati, equis inſidebant, partim vero veſ[illegible] bus holoſericeis induti, mulis inhærebant, venit Marchio Io[illegible] annes Brandenburgenſis, ille, qui Reginam vxorem du[illegible] Arragoniæ, in veſte aurea, cum aliquot equitibus leuiter a[illegible] matis. Circum eum currebant ſex expeditiſſimi pedites, ſe[illegible] co diuerſicolore induti. Poſt Marchionem venit D. Ioanne[illegible] Ausburger, cum xxx. equitibus vexilliferis, clipeatis, geſtanti-bus oblongos pileos.

Sequebantur inde tria millia delectiſſimorum peditum ornati Germanicis ſecuribus, haſtis atque bombardis, qui pa-gatim diſtributi, non longe ab Aquiſgrano venientem ex E-buronibus Cæſarem aliquãdiu expectauere. habebant ſign[illegible] militaria, ſi memini ſeptem: magna pars probe thoracib[illegible] armata fuit. Hi in quadrato agmine conſiſtentes, primo [illegible] campo, dum exercitus cliuum ad vrbem ducentem deſcen-deret: deinde ciuitatem ſeptem & ſeptem pertranſeuntes, cu[illegible] ad medium forum peruentum fuiſſet, ſimul quaſi ſigno dat[illegible] adeo formidabilem ſonitum, terrificaque tonitrua ſuis bom-bardis fecere, vt etiam inhorreſcerent, qui ſpectarent ex tur[illegible] & abſque mora, ſine eo quod dilaberentur, aut vſquam ſub ſiſteren[illegible]

,ciuitatem recta egrediebantur. Intrarunt poſtea Se-
ciuitatis, & qui in Magiſteriis municipalibus conſti-
n albis bacillis, comitiua quadraginta equorum. hi ex
o more, Regiam Maieſtatem, vbi ad fines eorum per-
t, ſumma cum obſeruantia deuotiſſimeque excepe-
eges quoque Romanorum coronandi, decretum ele-
s Magiſtratui oſtendunt, antequam patiuntur, Regem
m in ſolium Regale ſublimari. Ideo cum tam Pontifi-
ſu, quam Principũ electorum vnanimi conſenſu, Vuet-
s Imperator, ob ſocordiam atque nequitiam, ſcripta
ntiâ, quam vidi atque legi, depoſitus: & in eius viuentis
m Rupertus, Comes Palatinus ſuffectus fuiſſet, in ſedem
en Regiam eum collocari nequaquam permiſere: præ-
ntes præſtitam fidelitatem: in pœnam tamen contuma-
,paullo poſt multo ære mulctatos fuiſſe, non ignoro. Sed
eo ad deſcribendum ordinem equeſtrium agminum. ſicut
e fuit conuentum, ſequebatur Dux Iuliacenſis cum qua-
ingentis prope equitibus, grauis, fortiſque armaturæ, de-
riſque armis, conſpicuis continentibus ſignis: duo habe-
ant vexilla, quorum vnum altero minus: nigri coloris veſti-
s inſtar omnes ferme. quemadmodum conuentum fuit, vr-
i exceſſerunt, perpaucis ad hoſpitia contra depacta diuerten-
ibus. Saxones vero querebantur aduerſum habitam collo-
ationem actum, & aliquandiu ſubſequi abnuerunt; ſicque
redintegrata altercatio (ob antelationis ineptam contentio-
nem) rem in ſerum protraxit, multorumque oculos gratiſſi-
mo, iucundiſſimoq; ſpectaculo orbauit.

Tandem poſt longum interuallum, equites ſexaginta Du-
cis Saxoniæ nigro veſtiti, ſagittarii inſigniter gemmis ornati
ſubſequuti ſunt.

Exigua intercapedine (præeuntibus duob. cum tibia atq;
tympano quib. Germaniæ pedites vtuntur) ſequebantur co-
piæ Domini Palatini, equites haud pauciores ſeptingentis, in
nigris veſtibus cum tubis & ferreis tympanis, horũ perpauci
ſagittarii reliqui omnes haſtati: & inter eos multi cataphra-
cti, hoc eſt vndequaq; perarmati fuere. Equitib. enim equiſ-
que tegmenta, aut ex laminis chalibeis, ſerie inter ſe conne-
xis, aut ex præduro corio depicto, ſiue auro ſericoue obdu-
cta fuere: galeæ quoque atque capitum geſtamina, gemmis,

margaritiſque diſtincta adornataque , mulrum ſplendo
attulerunt. Licet autem haſtæ eorum fuere breuiarę habi
neque tantæ longitudinis,quantæ illæ ſunt,quibus inferio
Germani vtuntur,nec reliqua armatura tam grauis fuerit,
cundiſſimum tamen de ſe ſpectaculum præbuerunt. Præ
fratres germanos , ferunt Dominum Palatinum plures ali
Principes, Comites atque illuſtres,in ſua comitiua habu
Deinde quadraginta equites ſagittarii , qui in miniſt
Epiſcopi Brandenburgenſis legati Marchionis Ioach
erant induti veſtibus,ſagiſque diuerſi coloribus:hos comi
bantur centum xxx equites Archiepiſcopi Moguntini p
armatura , leui videlicet , atque ſagittarii rubeis veſtibus
duti.

Poſt equites Archiepiſcopi Treuerenſis ducenti , in
gris veſtibus haſtati , probe expediteque armati,cum v
æneatore.

Poſt Treueros , immediate ante Regios ſatrapas,equi
tus Archiepiſcopi Colonienſis proximo loco intrauit,cu
tibicinum cantu,inter quingentos equites haſtatos ; graui
armaturæ nonaginta tres cataphracti fuere apparatiſſimæ
armaturæ.viri enim atque equi inſigniter ornati iuxta ſplen
debant,honorationemque locum ob hoc obtinuiſſe credide-
rim, quod Epiſcopus Colonienſis coronator legitimus ſit,&
Aquiſgranum in ſua prouincia ſitum. Treuiros vero autumo
Moguntinenſium conceſſu , eo quod inſtructiores fuere,
proximum ante Colonienſes locum obtinuiſſe.

Poſt agmina Electorum incedebant Regii aulici ditiſſi-
mi,purpuratorum maximæ amplitudinis , viri precioſiſſimis
veſtibus induti , inſigneſque excellentiſſimo cultu. Tam
abundanti enim auro,gemmis, atque purpura vſi , vt (licet
iam præceps in noctem diei tempus erat)tamen in dubia l
ce enitebant, cultuſque eorum regalem plane opulentiam
præ ſe ferebat;nulla profecto ab eis impenſarum ratio ha-
bita. Fuere enim maiores Satrapæ curiæ ,atque magiſtri cu-
riæ inferiores cubicularii,præſides,rectoreſque prouinciarũ,
ductores turmarũ,& illi qui aurei velleris dignatione honora
ti, Hiſpaniæ. Germaniæ,Burgũdiæq; Principes. Et quia Re-
giorũ equitũ pene duo milia fuere,ideo non vno,ſed diuerſis
agminibus turmatim ingrediebantur , illatis per interualla
decem vexillis , ſingula digeſto numero equitum ſubſequẽte

Horum

Digitized by Google

Horum equitum pars ſub Henrico Comite de Naſſau militabat, pars ductu Marchionis de Schiueren regebatur, alii D. de Rabenſtein, item D. de Fenis. ſuberant nonnulli quoq; D. de Emmeti. Nobiles adoleſcentes, qui in Regia educantur, Regiis equis gradariis inſidebant, omniumq; pene gentium veſtitum, habitumque repræſentarunt. horum reſpectum Regius magiſter ſtabuli habuit. Dominus inſuper de Roy, magnus magiſter curiæ turmam ductabat ornatiſſimam. Nec Hiſpani pro eximia ſua in Regem charitate atque obſeruantia quicquam, quod ad magnificentiam pertinet, omiſere. Sed maximo cultu paratuque rerum Regi affuere, Nobiles adoleſcentes poſt Principes ſuos validas, prælongaſque haſtas auratas, argentoque exornatas ferebant. horum equi tegmina (vnde plura aurea, argenteaque tintinabula propendebant) è ſolido auro habuere. Aliquorum equi nedum inſtrati auro, verum auro aurum ſubductum radiabat, atque ſqualebat. Itaque haud credo ornatiorem apparatum, proximis ſæculis oculis mortalium ſubiectum fuiſſe vnquam.

Pene in medio Regiarum turmarum. xii. tubicines, ad ferrea tympana alacrem ſonitum fecere.

Proxima his quoque turba Monachorum, atque cucullatorum, tam incerta mendicitate, quam alio modo viuentium.

A tergo Monachorum aliqui maiores purpurati Regis, genere, famaque longe clariſſimi, præualentibus equis vehebantur vndequaque tam rutilantibus armis, quam auro argentoque perſpicui.

Deinde duodecim alij æneatores Regii, tubis grauius horridiusq; inſonuere taratantara. Sequebantur eos tres viri Regia Aquila, triumphalibusq; inſignibus ornati, qui equis inſidentes, miſſilia variorum numiſmatum non mediocris ſummæ ex more in plebem, quo clero, principibuſque pateret facilior tranſitus, continuo ſparſerunt. Proximi ibant Canonici, ante quos proceſſit, arte fabricata Caroli Magni effigies, miræ prodigioſæque magnitudinis, geſtans in manibus templum Portabaturq; à Canonicis in ferculis propitiatoriis caput Diui Caroli Magni, & quædam aliæ reliquiæ. Circum caput diſcurrentes vigiles ciuitatis, æneis cornib. ſatis rudem inconditumque ſonitum fecere. Vigilum quoq; vnus Regio

equo, qui ipſis ex veteri conſuetudine ceſſit, inſidens præceſſit. Mos eſt antiquitus introductus, quod vbi Regia Maieſtas peruenerit ad portam exteriorem, quæ hoc tempore fuit Diui Iacobi, quod equo deſcendat: atq; ſanctam crucem, à Canonicis Regem expectantibus illuc delatam reuerentiſſime exoſculetur: factaque reuerentia diui Caroli capiti, dimiſſo equo priore, in alium ſubinde tranſiliat, ciuitatemque ingrediatur.

Tam Canonicos procedentes, quam Principes, atq; Regem cingebant vndique Regii Satellites atque ſtipatores, turbamque ſubmouerunt: hi ſunt ducenti numero, quorum præſidio ſalus Cæſaris cuſtoditur: quorum centum, perpaucis demptis, Germani ſuperiores, cum ſecuribus Germanicis, pedibus Regiam Maieſtatem ſequuntur; Reliqui vero Regis populares, Flandri, Burgundiones, atque Hannonienſes, dum Rex in expeditione fuerit, haſtati equis Regem comitantur. Dumque Cæſarem in aliqua celebri vrbe morari contigerit, ornati tunicis argenteis, auro diſtinctis atque in modum loricæ contextis, vtuntur, grauibus geſis Gallicis, quæ dum Rex in itinere eſt cum ſarcinis vehuntur. Simul tamen diſtributis noctium vicibus, proximi foribus ante ædes, in quibus Cæſar acquieſcit, excubias agunt. Præter hos Regiæ quoq; Maieſtati, cum equum aſcendit deſcenditque, XII. expeditiſſimi, velociſſimiq; Hiſpani curſores præſto ſunt. Reliquias delati Herholdi cum inſignibus Imperii, Regnorumque Hiſpaniæ ſequebantur. Hoc hominum genus, olim cum virtuti maior locus eſſet, vnde ipſis lingua Germanica nomen inditum conſtat, vitiaque liberiore palam cenſura, abſque perſonarum reſpectu coargui, deteſtariq; poterant, maiore in precio apud Germanos atque Gallos fuit, quemadmodum Pius Papa (cui res Germanornm, pluſquam Nationi forte vtile, exploratæ fuere) in quadam epiſtola teſtatur.

Maior natu, ſceptrum Regnorum Hiſpaniæ ante Regem præferebat. Herholdos, ampliſſimi Principes Germaniæ, atque Galliæ Duces, atque Marchiones ſequebantur.

Principes deinde Electores hoc ordine Regem præceſſere: Comes Palatinus dextro, Legatus Marchionis ſiniſtro latere, medium Archiepiſcopum Treuerenſem accepere.

Loco Domini Ducis Friderici Saxoniæ, qui excuſati one aduerſæ

aletudinis Coloniæ manſit nullo mediante, Vdalpenheim, minor Mareſcalcus Romani Imperii, , euaginatumque gladium ante Regiam Maieſtabat. Tandem illuxit *rerum certa ſalus, terrarum* æſarea Maieſt. equo nobiliſſimo, flexibiliſſimoque ,quem auro, argentoq; diſtincta arma, deſuperq; fulma, argentea veſtis maximopere honeſtabant. Caput n tectum erat birreto argenteo, plumula exornato, mque, quantum dinoſci poterat, præ ſe moderatum ſ.

um poſt, neque ita longo interuallo, & quaſi iuxta Re dequitarunt. latere dextro Archiepiſcopus Colonienaiſteriore vero, Moguntinus Archiepiſcopus. Quod adhuc fixum ſit in recentiſſima memoria: demiror quod ulli contra ea, quæ ab omnibus viſa fuere, publice ſcrinon dubitauerunt. Sequebatur Regem Legatus Regis emiæ. Sed neque nuncius Apoſtolicus, neq; legatus Re Angliæ pompæ adeſſe ſuſtinuere, ne ordinarentur poſt ncipes Electores, rati per hoc Principum ſuorum digniderogari.

Subſequi tamen non faſtidierunt, Cardinalis Sedunen, vir acerrimæ prudentiæ, inque excitandis ad alacritatem imis fœliciſſimæ facundiæ, Cardinalis inſuper Salisburenſis, & Cardinalis de Croy, Archiepiſcopus Toletaus, qui poſt tempore conuentus Vuormacenſis in præuiidibus annis, in magna animi & corporis ægritudine via exceſſit, vnde non ſecus quam par erat, Dn. Marchio de Artzot grauiter motus atque affectus fuit. Regem quoq; de ſubita morte nepotis Dn. Marchionis mœſtū fuiſſe, permoleſteque tuliſſe inde apparet, quod funeri magnifico apparatu exquiſitiſſimis honoribus, cum maximo luctu, planctu, atq; lamentatione, pompaque elato cum Principibus adfuit.

Deinde perplures alii honoratiſſimi viri, qui Legationis nomine Regum, Ducum, Marchionum, cōmunitatum Regiam Ma. comitabantur: item tam veteres Maximiliani, quam Regiæ Ma. conſilia ii, & qui à ſecretis erant.

Nouiſſime claudebatur totus exercitus inſtructiſſimis Satellitibus atque ſtipendiariis equitibus Regis, cōſimili modo armatis, veſtituque; videlicet rubeo colore, albo, flauoque diſtincto, ſicut priores Regii equites fuerant: numeruſque

vniuerſorum inſtructiſſimorum equitum quatuor m[illegible]
amplius.

Cum iam ſe intendentibus tenebris, ad porticum [illegible] Virginis ventum, Rex equo, quo introiuit, deſcendiſſet [illegible] mes de Riffersheit, tanquam Archimareſcalcus Ar[illegible] patus Colonienſis, Regium equum pro ſuo iure ex [illegible] conſuetudine ſibi vendicauit, muluſque ſtabulariis (p[illegible] tim Regiis) pertinaciter renitentibus tandem tra[illegible] orta veró ob hoc inter eundem, & D. de Schuart [illegible] eundem ſibi ob ius præfecturæ (cuius hypothecam [illegible] deberi affirmabat, alia quædam concertatio, in C[illegible] reiecta fuit. ibidem de hac controuerſia actum qui[illegible] autem (quantum ego ſcio) excuſſum.

Regiam deinde Maieſtatem eo loci, quo opor[illegible] nienſis atque Moguntinus Archiepiſcopi templo in[illegible] re. Licet autem aliquæ antiquæ annotationes doc[illegible] ſint, id iuris abbati Sancti Cornelii aliquando eo [illegible] eoque tunc vſum, cum Sigiſmundus coronabat[illegible] M[illegible] nus tamen Archiepiſcopus pernegauit hoc, præſ[illegible] chiepiſcopis, Principibus Electoribus, locum habe[illegible] fores ædium ſacrarum ſtant duæ ſtructiles quadratæ [illegible] mnæ, vni vulgus impoſitā æneam lupam arbitratur : [illegible] effigie magis vel vrſa, vel leæna videbatur, quę ſuſcepto [illegible] ctore latiſſimo vulnere, nihilo ſecius pro catulis, [illegible] inde tamen ablatis, moribunda depugnare videtur. [illegible] incolæ loci deſignari, non ſecus Imperatorem, ſub [illegible] ſuorum curam gerere debere.

In altera cernitur quaſi Pyramidalis, ſiue o[illegible]icula [illegible] figura acuminata, & in varias quaſi linguas diſſecta : [illegible] tendunt Imperatorem mundi Dominum, cunctis g[illegible] imperitare debere ſignificari: fides vtriuſque rei p[illegible] res ſit. Nullum enim veſtigium alicuius certę an[illegible] quamuis percurioſe inquirerem, inueſtigare p[illegible] ea, quæ incomperta, vulgariaque traditione dicunt[illegible] falſa ſint, non laboro.

In media templi area, Rex ſub penſili corona paul[illegible] ſuper tapetis, atque ſtragulis proſtratus iacuit, donec p[illegible] chiepiſcopum Colonienſem certæ preces dicerentur, [illegible] inde ſtabat erectus, donec abſoluerentur canticum [illegible]

laudamus. Poſt genu vtroque nixus ante aram Di-
uis, toto orbe celeberrimam, humiliter, deuotiſſime-
um orauit, oblatoque dono ſeceſſit in Sacrarium, re-
e arbitris, cum ſolis Principibus Electoribus ſemi-
cio, quædam ſecretiora pertractauit: Principibuſque
a ſua, ex more, vt autumo confirmauit, ratificauit
d coronandi Reges, olim Rhenum à Franckfordia
ſuper ſaxeam ſedem Regiam ſub diuo, inter crebras
o amœniſſimo Rheni littore, prope oppidulum Re-
m, facere conſueuere. Cumque fuiſſent inuicem
quæ voluerunt, deſideriumque Principum expletū,
inam venerationem, omnibus ſolenni more rite
, ſubſequentibus Principibus Electoribus palatium
turus introiuit, hora fere noctis ſecunda.
,& quaſi vnis ædibus illuſtriſſima domina Sabau-
et: (quæ pridie coronationis curru, quem alben-
hebant, inuecta fuit, cum virginibus facie inclitis,
nodum venuſtis: quę candidis pariter gradariis cum
tur, inſidebant) hoſpitium habuit. Marchioni
que de Arzot, Principi maximæ apud Regem auctori-
gratiæ, hoſpitium in proximo præparatum fuit. Caro-
enim, non vt Regem ſuum modo, verumetiam vt alu-
eximia charitate ſemper coluit.

VAE CEREMONIAE IN TEMPLO *ſeruatæ ſint.*

Ie ſancti Seuerini, Principes Eccleſiaſtici ordinis, cum
miniſtris ſuis Epiſcopis ſuffraganibus cæteriſque
æ religionis Heroibus diluculo templum ingreſſi,
Sacrario decentibus ornamentis Pontificiis ſeſe induere.
autem in templo ex more aſſeribus, tabulatiſque, di-
tia diſtincta fuere, vt ſeparatis, diſcretiſque locis,
ſuum ordinem atque conditionem ſpectaret, e-
ctumque ex inſtituto antiquo fuerat, vt Principes, Comi-
e abſque diſcrimine, & aliorum Electorum quatuor mo-
mores Conſiliarii, cæterorum vero Principum duo tā-
ad Chorum, interioraque ſepta intromitterentur, & reli-
Nobilium multitudo exterius, atque de templi teſtudine

deſuper, è ſublimi proſpectaret: prouiſum inſuper Regia ordinatione fuiſſet, vt ſinguli Principes ſuorum Nobilium nomina, Regio Mareſchalco annotata traderent, eidemque ſuos magiſtros equitum adiungerent, vt militibus poſitis ante valuas, ad cuſtodiam aditus, Nobilium nomina diligenti, exactaque cura darentur, ne ob excluſionem ſeditionem aliquam, ſiue turbas oriri contingeret; tantum tamen hominum ampliſſimorum vndique confluxit, quod antiquus hic mos, atque diutina vſurpatione firmata conſuetudo, præ multitudine variarum gentium ſeruari non poterat. Plærique enim veſtium pretioſarum commendatione adiuti, penetrarunt ignobiles. Alii Nobilitatis fiducia non admiſſi, vel ad altare irrupere. Quanquam enim ante fores armatæ cohortes diſpoſitæ fuerunt, parum tamen abfuit, quin templi fores impulſu turbæ conuellerentur. Fanum autem licet neque laxitate, neque cultu conſpicuum, vt in quo breues columnæ, ſine marmore vllo, aut inſigni pauimento, ob religionem tamen, conditoremque Carolum magnum, tota Germania celeberrimum eſt. Venienti haud longe poſt Regi, cum egregia prorſus atque magnifica comitiua anteambulonum, Principum, Comitum Baronum, Procerum, Satraparum, Purpuratorumq;, induto Archidiacali veſte, aureoque amiculo Pontifices ad cellam Diui Nicolai vſque obuiam proceſſere: Regemque in limine venerabundi cum cruce, thuribulo, libroque Euangeliorum, qui antiquiſſimus, correctiſſimuſq; Aquiſgrani, dono Magni Caroli aſſeruatur, excepere. Tū Archiepiſcopus Colonienſis, indutus omnibus (vt aiunt) Pontificalibus, voce ſubmiſſa cantauit: *Adiutorium noſtrum in nomine Domini.* Cum Clerus reſpondiſſet, & Colonienſis preces ad Deum pro Rege fudiſſet, ordoque ſubinde Clericorum caneret interim: *Ecce mitto Angelum meum*: Moguntinus atque Treuirenſis à dextra, læuaque apprehenſum Regem duxere ſubtus teſtudinem, ante aram Diuæ Virginis toto orbe religioſiſſime cultam. Ante eam prona iacuit Regia Maieſtas ſuper ſtragulis, donec Archiepiſcopus Colonienſis precatus fuiſſet a Deo, quatenus Carolo ſuo adiutorio adeſſet, vt ab aduerſitatibus liberatus, poſſet præeſſe & prodeſſe. Precationibus, quib. Colonienſis opem diuinam poſcebat, peractis, duo Archiepiſcopi alleuatum Regem in aureā ſellam, è regione altaris deduxerunt.

xerunt ſeſſum. Deinde quoque Principes Electores, Eccleſiaſtici, quid[illegible], pari habitu in præparatas ſedes collocarunt. Quia vero ſe[illegible]s multum præpropere tumultuarieq; apparatæ fuere, co[illegible]ebantur earum defectu Regum legati, atque Oratores in promiſcua Principum multitudine ſpectare.

Miſſæ officium inchoante Archiepiſcopo Colonienſi, Regi cantores in medio chori canere cœp[illegible]runt: *E[illegible] aduenit dominator Dominus: Kyrieleyſon: Alleluia: Vidimus ſtellam*, proſa, *Feſta Chriſti*. Deinde cantabatur illud canticum: *Deſiderium animæ eius tribuiſti eis*. Lectione dein per Canonicum Eccleſiæ cantata: *Surge, illuminare Ieruſalem*: prouolutus ad genua Clerus cum Principibus cœpit canere Litaniam, ſiue obſecrationem. Rege iterum ante[illegible]e ſuper tapetas reſupinato, congruo tempore Archiepiſcopus Colonienſis in pedes erectus, baculumque Epiſcopalem in manu tenens, Regi benedicens, bona [illegible]que precabatur. Poſtquam autem ad finem perducta [illegible]tania ſurrexiſſet Rex, rogauit ab eo Archiepiſcopus Colonienſis lingua primo Latina, An fidem Catholicam operibus iuſtis ſeruare? An Eccleſiarum tutor & defenſor? nu[illegible] regnum efficaciter ſecundum iuſtitiam defendere velle[illegible] An iura Regni diſperſa congregare? an viduarum, m[illegible]biliumque perſonarum pius defenſor, & iudex fu[illegible]s? an Romano denique Pontifici debitam ſubiectio[illegible] [illegible]hibere vellet? Vbi hæc omnia ſe facturum adpromi[illegible], ductus ad altare, poſitiſque ſuper dextrum cornu duobus digitis, conceptis verbis, hoc modo iurauit: *Sic volo, & inquantum Diuino fultus fuero adiutorio, precibusque Chriſtianorum fidelium adiutus valuero, omnia præ[illegible]a fideliter adimplebo: Sic me Deus adiuuet, & ſancti [illegible]* Regreſſo Rege Colonienſis ad circumſtantes Principes conuerſus, Latine quæſiuit, *An vellent tali Princip[illegible], ac Rectori ſeſe ſubiicere, ipſiuſque regnum firmare, fide ſtabilire ad iuſſionibuſque illius obtemperare, iuxta Apoſtoli præceptum, dicentis: omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit*. Cum ad rogata illi, qui intellexerunt, *fiat, fiat*, conclamando annuiſſent, Abbas de Prueme ex Comitibus de Ma[illegible]erſcheit, iuſſu Archiepiſcopi Colonienſis, lingua Alemanica eadem à Principibus percontabatur. Regiæ quoque Maieſtati, ſi Latinæ linguæ penitus ignara fuiſſet, idio-

mate Alemanico præſtandum ſacramentum, interpretatum ex more fuiſſet. Sed tantum Maieſtas ſua Latine & loquitur, & intelligit, quantum eſt ſatis ad intelligendum voluntatem, ſacraſque iuſſiones Maieſtatis ſuæ. His tranſactis, Archiepiſcopus Colonienſis iterum Rege proſtrato, precatus eſt à Deo, quatenus Regem ſuo clypeo protegeret, honorificaretque præ cunctis Regibus gentium, vt viuat inter gentium cateruas magnificus, vtque gentes Carolo fidem ſeruent. Quæ omnia his inſerere ſuperuacuum foret, cum omnium ſacrarum precum liber, tam Aquiſgrani, quam alibi extet. Secundum precationem Rex ad genua ſeſe ſubmiſit, inunxitq; oleo Cathecuminorum Archiepiſcopus Colonienſis Regis caput, deinde pectus inter ſcapulas, ambaſque iuncturas brachiorum, dicens: *Pax tibi.* Dein: *Vngo te in Regem de oleo ſanctificato, in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti.* Cecinit dum vngeretur chorus: *Vnxerunt Salomonem, Sadoch ſacerdos, & Nathan propheta, regem in Geon. Et procidentes, læti dixerunt: viuat Rex in æternum.* Palmas quoque manus vtriuſque oleo imbuendo, ſubiunxit: *Vngantur manus iſtæ de oleo ſanctificato, vnde vncti fuerunt Reges & Prophetæ:* choro interim concinente: *Vnxit te Deus.*

Vnctum Regem, Moguntinus & Treuerenſis Archiepiſcopi in Sacrarium deduxere, vbi poſtquam Regii Capellani, mundiſſima lana oleum deterſere: depoſito aureo amiculo (quod in vſus ornamentorum templi ceſſit) indutum rurſus Dalmatica chlamyde aurea, ſocculis, Imperialibuſque ornamentis diui Caroli, Diaconi more iterum Sacrario eduxere.

Ornamenta vero diui Caroli, quibus ex more coronandi Reges induuntur, Nurembergenſis magiſtratus [illegible] diligentia, atque veneratione publice ad aliquot ſæcula aſſeruauit, quæ tempeſtiue Aquiſgranum delata, vbi Reges coronandi fuerint, rurſus coronatione expleta, aſportantur [illegible] que fida cuſtodia recluduntur. Subnotatas [illegible] quas, Nurembergenſes à Carolo geſtatas pro vero [illegible] duntque, & inde eximie coluntur. Da[illegible] ſericam precioſiſſimis margaritis, gem[illegible] q; [illegible] ream ſtolam margaritis quoque ado[illegible]. V[illegible] holoſericam, violacei coloris, cui au[illegible] intextum. Alterum amiculum rubei coloris, colli[illegible]i

modo

modo magna aurea aquila. Inſuper coronam Caroli, non ferream, vt vulgus falſo autumat, & (quod magis pudendum) paſſim in iuris profeſſorum commentariis reperitur: ſed ex puro puto auro fabrefactam: ſic tamen, vt in ea veterum laudabilis parcitas ſatis eluceat.

Pomum, & ſceptrum aurea.

Gladium Caroli admodum grauem, vtpote à viro robuſtiſſimo verſatum: verum non tam prodigioſæ magitudinis, quam a tanto heroe geſtatum credi poſſet.

Præter hæc aduecta ſunt hac tempeſtate duæ Dalmaticæ, vna violacei, altera vero nigri coloris.

Duæ chirothecæ, vnionibus precioſiſque lapidibus ornatæ: Socculi duo aurei, ſtola, zona coriacea, retinaculumq; eius aureum, quæ omnia pretioſis lapidibus affabre picturata, redimitaque fuere.

Rege post egreſſum Sacrarii iterum procumbente, Colonienſis Archiepiſcopus ante traditionem gladii, terna precatione vſus eſt.

Qua in re vnum nequaquam ſilentio prætereũdum, quod Archiepiſcopus Colonienſis in ſacris illis precibus, illud præcipue ſolenniterque inter plura alia comprecabatur, *vt Reges quoque, de lumbis Imperatoris, per ſucceſſiones temporum futurorum egrediantur*. Quo vno ſolo, ſatis plane conſtat non minus inepta, atque frigida, quam inuidioſiſſima ratione illos vti, qui negant optime meritorum Imperatorum clariſſimo ſanguini Imperium deferendum electione, ne ob id videatur quaſi ſucceſſioni deberi, cum eos optimo merito, ſpes ſucceſſionis potiſſimum manere debeat. Aliis quoque ſolennibus comprecationibus pro Carolo factis, Colonienſis aſſociatis Moguntino atque Treuirenſi Archiepiſcopis, Regi eductũ vagina gladium, his additis verbis ſimul tradidere. *Accipe gladium per manus Epiſcoporum, licet indignas, vice tamen & authoritate ſanctorum Apoſtolorum conſecratas, tibi Regaliter impoſitum, noſtraque benedictionis officio, in defenſionem ſanctæ Eccleſiæ diuinitus ordinatum: & eſto memor illius, de quo ille prophetauit, dicens: Accingere gladium tuum ſuper femur tuum potentiſſime, vt in hoc, & per eundem vim æquitatis exerceas, iniquitatis molem potenter deſtruas, & ſanctam Dei Eccleſiam, eiuſque fideles propugnes, ac protegas. Nec minus ſub fide falſos, quam Chriſtiani nominis hoſtes execreris ac deſtruas,*

viduas & pupillos clementer adiuues ac defendas, deſolata reſtaures, reſtaurata conſerues, vlciſcaris iniuſta, conſerues bene diſpoſita: quatenus hoc agendo virtutis triumpho glorioſus, iuſtitiaque cultu egregius, cum mundi huius Saluatore, cuius typum geris, ſine fine merearis regnare: qui cum patre, &c.

Gladio in vaginam recondito, Regia Maieſtas ſe accinxit. Solus deinde Colonienſis Archiepiſcopus, Regis digito annulum immiſit. Pallium quoque diui Caroli, ſimul Regale inſigne aurei velleris loco armillatum: quod ornamenti genus, in vſu eſſe deſiit, collo Regis adaptato, addidit hæc verba: *Accipe Regiæ dignitatis annulum, & per hunc Catholicæ fidei cognoſce ſignaculum: & vt hodie ordinaris, caput, Princepsque Regni, & populi, ita perſeuerabis auctor, ac ſtabilitor Chriſtianitatis, & Chriſtianæ fidei, vt fœlix in opere cum Rege Regum glorieris per æuum.*

Sceptrum vero aureumque pomum tradens, fœlicia Regi ominabatur, admonebatque ſuam Maieſtatem dicens: *Accipe virgā virtutis, atque æquitatis, qua intelligas mulcere pios, & terrere reprobos.* Quemadmodum hæc fuſius in libro, de ritu coronandi, habentur, inibique leguntur.

Coronam autem, atque Regni diadema, tres Archiepiſcopi, Colonienſis, Treuirenſis atque Moguntinus Regi ſimul imponentes, dicebant: *Accipe coronam Regiam Regni, quæ licet ab indignis, Epiſcoporum tamen manibus capiti tuo imponitur.* Hic quoque minime opus eſt reliquam admonitionem apponere.

Coronatione expleta, Regia Maieſtas aram acceſſit, moreque maiorum ſacramentum ſuper altare, ſacrumque librum Euangeliorum è ſcripto legendo, in hanc ferme ſententiam Latine præſtitit: *Profiteor & promitto coram Deo & Angelis eius, leges ſeruare, iuſtitiam facere, iura Regni conſeruare, debitumque honorem Romano, aliiſque Pontificibus, atque vaſallis exhibere, donata Eccleſiis conſeruare, Chriſto mihi præſtante auxilium, fortitudinem, & decorem.*

Ductus inde fuit Rex per Moguntinum, atque Treuirenſem Archiepiſcopos, per deuexum ſupra teſtudinem templi, ſubſequente Archiepiſcopo Colonienſi, ſimulque collocabant Regem in ſaxeam ſedem, poſitam ante altare Simonis & Iudæ Apoſtolorum, addita inueſtitura: *Ita etiam amodo*

ne amo[illegible] locum Regium, quæ hic, ne longior ſim integra ponere conſulto omiſi.

Dum autem aſcenderet cecinit Chorus: *Deſiderium animæ eius tribuiſti ei Domine, & voluntate labiorum eius non fraudaſti eum, & quæ ſequuntur: Poſuiſti ſuper caput eius coronam de lapide precioſo, &c.*

Regi in ſolio Maieſtatis atque in excelſo gloriæ faſtigio reſidenti, Archiepiſcopus Moguntinus nomine collegarum ſuorum, his ferme verbis lingua Alemanica gratulabatur: *S[illegible] illuſtriſſime & gratioſiſſime Domine, ex quo Regia tua Maieſtas tam diuina gratia atque prouidentia, quam Principum Germaniæ concordi electione, ad decus, honorem atque gloriam Imperatorii nominis atque poteſtatis, erecta atque ſublimata eſt, & nunc coronam Regiam, cum [illegible] honoribus atque ornamentis requiſitis ſuſcepit, ſumus nos eo magis lætati, exhilaratique, quo magis ardentiuſque hoc cernere ex animo deſiderauimus. Hunc itaque honorem, Deum Optimum Maximum tuæ Ma. fortunare volumus, optamuſque Regiæ tuæ Maieſtati longæuum, diuturnumque Regnum, corporis ſanitatem perpetuam, plurimumque bonæ fortunæ atque fælicitatis, firmamque ſpem, atque indubitatam fiduciam habemus, Imperium ex tua, maiorumque tuorum virtute adminiſtratum iri. Quodque hæc inprimis Deo Optimo Maximo probata, accepta, grataque erunt, & ad honorem, decorem, incrementumque ſanctæ, atque Orthodoxæ Eccleſiæ Catholicæ ſacri Romani Imperii, inclitæque Nationis Germanicæ, ceſſura ſint. Rogamuſque obnixe, vt nos, cæteroſque Principes, Statuſque ſacri Romani Imperii, Regiæ tuæ Maieſtati, ſicut ſupremo orbis terrarum in temporalibus capiti, ſeſe obſequentiſſime commendantes, gratioſiſſime ſub tutela tuæ Maieſtatis manſuetudini commendatos habere velis, omniumque noſtrum gratioſiſſimus Imperator eſſe & permanere.*

Canonici quoque templi, Regi honorem, bene, fœliciterque cedere optauere, eorumque ordini ex more Rex initiabatur.

Deinde Chorus, tubicines, & organa alternatis vicibus ſumma cum alacritate canticum: *Te Deum*, abſoluerunt.

Creauit interim Regia Maieſtas gladio diui Caroli prægtaui plurimos Equeſtris ordinis viros variarum Na-

tionum,ſumma cum ſolennitate. Horum perpauci Germani fuere, qui hoc decus per hoſtium ſtragem demereri malunt, atque in ponte Tiberino, ſplendidiſſimo ordini initiari, magis pulchrum atque egregium putant: deſieruntque Germani præcipuæ nobilitatis aſſertores, hunc ordinem magnifacere, quando viderunt humilibus, ſordidiſſimiſque mercatoribus precio aditum ad ampliſſimum honorem patere. ſtatim, ardoremque gloriæ plurimum hæc indignitas reſtrinxit. Et forte ob hoc, quidam ab Equeſtri ordine deterrebantur, quod honorem Equeſtrem, titulumque ex lege Equeſtri, intra anni ſpacium ſtatim poſt aſſumere illo tempore creati coguntur, alias ni ſe pro equitibus gerant, ſoli imaginarii equites futuri. Inſuper quamuis ab antiquo non niſi nobiles admittebantur, ordinariqque ſolitum, vt quibus initiari huic ordini votum atque mens eſſet, nomina, & agnomina ſua deſcripta, Magiſtris equitum traderent; hac tamen tempeſtate, in tanta diuerſarum gentium turba, plurimi non ſponte, ſed aliorum impulſu, inuiti, ſiue temere ad Cæſarem delati, flexis genibus dorſum gladio ſubmiſere: quorum multis bene cõſultum foret, ſi cum ictu Equeſtri, cenſum quoque Equeſtrẽ accepiſſent.

Principes ſedi affixi, exſpectabant (præter Archiepiſcopum Colonienſẽ qui ad aram rediit) donec reducendi Regem officio fungerentur. Cumque deſcenderent, vnus Canonicorũ Euangelium: *Cum natus eſſet Ieſus in Bethleem Iudæ* cecinit poſt Symbolum fidei, & cantionem illam: *Reges Tharſis*. Regia Maieſtas delatis ante ſe gladio per Mareſcalcum Imperii, pomoque per Dominum Palatinum, qui dum teſtudinem aſcenderet, ſimiliter præcedebant, ſceptrum manu tenens, obtulit altari nummum aureum, valoris decem ducatorum, qui Capellanis Archiepiſcopi Colonienſis renitentibus aliquamdiu Eccleſiæ Canonicis, tandem cum aliis donis oblatis, remiſſus fuit.

Poſt Regem Principes Electores ordine dona ad altare deferebant, Archiepiſcopo Colonienſe ſingulis oſculandum ſacrum præbente.

Coronæ curam Imperii Subpincerna N. de Limpurch, quemadmodum Comes de Zorn, minor Imperii Camerarius, ſceptri reſpectum habuit. Subminiſtri enim perpetui Impe-

Imperii, Legatis Principum in executione officiorum cedere noluerunt.

Cum deinde Archiepiſcopus Colonienſis pacem pronunciaſſet, Regique & cœtui Pontificis more benedixiſſet, Epiſcopus Leodienſis ſacrum deoſculandum flexis genibus reuerentiſſime ſuſcepit, credentiaque, vt aiunt, mundiſſimo peplo facta, illud Archiepiſcopo Moguntino tradidit: qui eodē modo, credentia facta, ſacrum Regis ori inclinando ſeſe, decenter admouit.

Sacris omnibus rite peractis, Regia Maieſtas flexis genibus ſalutare ſacramentum Euchariſtiæ ſumpſit, tanta quidem mentis deuotione, vt animi inde aſpicientium vehementiſſime commouerentur.

Dextro latere, non longe ab altari erat ligneum ſpectaculum ſub teſtudine, pro illuſtriſſima Domina Margaretha præparatum, vnde ipſa, & Regina Arragoniæ, quondā Ferdinandi vxor, modo Marchioni nupta, cū venuſtiſſimis Virginibus nullo velo, neque vmbraculo tectis, ſic vt ab omnibus viſerentur, ſingula ſpectarunt. Ante omnes illuſtriſſima Domina Margaretha, tam inexpleto ſingula, quæ agebantur, lumine ſpectabat, vt non vane crediderim, tacitum ipſius pectus immenſum gaudium pertentaſſe. Cunctis in templo finitis, Rex ſella aurea reſidens, creandis vlterius Equeſtris ordinis viris, tam diu intentus fuit, quoad Electores Eccleſiaſtici exutis ſacris, induerentur veſtibus rubeis, Electores ſolos decentibus. Quibus ornati, Regiam Maieſtatem, ſumpturi cum eadem ſolenne prandium, ad palatium concomitabantur. Reliquique Principes Regem è templo, cum lætitia, atq; gratulatione ſolenni proſecuti ſunt.

Operæ precium eſt, hic quoque adnotare, qui Comites atque Barones Archiepiſcopo Colonienſi ſacrificanti, officii gratia præſto fuerint. Dum obuiam iretur Regi templum intranti, Comes de Vualdeck Canonicus maioris Eccleſiæ Colonienſis ante Archiepiſcopum crucem, Comes vero de Schuuartzburg thuribulum præferebant.

Comes Georgius de Witgenſtein, Capellarius Colonienſis, cui præter alia incumbit ab antiquo, aulicorum quoque controuerſias dirimere. Hic cum Domino Wilhelmo de Nuuenar Magiſtro curiæ, humeris ante Epiſcopum Colonienſem geſtabāt duo flagra, quibus frumentum excutitur, albi

viridiſque coloris. His ſignificatur, Archiepiſcopum Colonienſem velut prouinciæ Præſidem, ab Romano Imperatore vtile dominium ciuitatis Colonienſis obtinere. Colonia enim Agrippina, hoc tempore inter vrbes ruſticas Imperii numeratur. Licet autem non ignorem prudentiſſimos huic Imperii ſubordinationi, ſiue diſcretioni parum fidei, atque momenti tribuere: ne tamen iſtud penitus commentitium putetur, videantur quæſo Annales, atque libri Chronicorum ciuitatis Colonienſis, quomodo in medio nigræ crucis, colonus cum flagello depictus ſit, Abbati de Pruem, de quo ante mentio facta, commiſſum à circumſtantibus Principibus, poſtulare debitam ſubiectionem.

Comes de Blauue, Decanus maioris Eccleſiæ Colonienſis, ſacrum Chriſma ad inungendum Regem, Archiepiſcopo Colonienſi porrexit. Comes de Hennenberg Canonicus, lanam, qua Epiſcopi manus detergerentur, obtulit. Comes Gompertus de Neuuenar, & Nobilis Baro de Reinegk, mappulam ad eam rem in tempore exhibuere. Comes de Virnenberg, dum opus eſſet, aquam manibus dabat; Comitibus Ioanne atque Bernardo de Naſſau peluim, mappamque tenentibus. Gladium Comes Ioannes de Vuieda frater Germanus Archiepiſcopo adportauit. Comes de Seyne loco armillarum, quæ in vſu eſſe deſierunt, inſigne aurei velleris tulit. Comes Salentinus de monte Ferrato, aureum annulum, pallium Caroli Comes de Schauuenberg è tabula ornamentorum adportarunt.

Sceptrum Comes Theodericus de Manderſcheit, Imperiale pomum Comes Eberhardus de Aiburch, perpetua fide Burgundionibus adhærens, præſentarunt. Comes de Rifferſcheit, & Comes Wilhelmus de Neuuenar, Magiſter curiæ, & Mareſchalcus diœceſis Colonienſis, bacillis turbam arcentes, prouidebant, vt ſinguli ad officia parati, atque tempeſtiue intenti eſſent, cunctaque rite iuſſu eorum exſequerentur. Comes Hermannus de Neuuenar, cuius nomen ob eximiam doctrinam, tota Germania ſuſpicit, librum, è quo omnes precationes, atque obſecrationes legebantur, ſuſtentabat, Comes de Eppenſteyn,

ſteyn, Scholaſticus, & Comes de Bichelen Chori epiſcopus Colonienſis Eccleſiæ baculi, & mitræ Archiepiſcopalis curam habuere. Degenardus de Witte, iuris Pontificii Doctor, Cancellarius Colonienſis tabulæ aſtans, ad cuncta intendebat. Mea vero paruitas deſtinato officio, obſeruandi videlicet ſedis Archiepiſcopalis, præ turba Purpuratorum, qui denſiſſime circumſtabant, ægre ſatisfacere potuit.

QVO APPARATV, ATQVE magnificentia, ſolenne conuiuium in ſuperiore palatii aula celebratum.

REgia Maieſtas Imperiali habitu, atque ornatu induta, delatis ante ſe Imperii inſignibus maximo Electorum, cæterorumque Principum comitatu, palatium tota Germania celeberrimum, cuius latus forum ſpectans, Imperatorum marmoreis ſtatuis ſpectabiliſſimum, aſcendit, vbi omnia ad ſplendorem gloriamque magnificentiſſime, aureis periſtromatibus, ſtragulisque aureis ſic adornata fuere, vt maximam rationem publicæ dignitatis habitam fuiſſe dixiſſes, ſolennique conuiuio, præter Principes Germanos Statusque Romani Imperii nemo interponebatur.

Statim atque Rex aſcendiſſet, minor Imperii Mareſchalcus Vlricus da Pappenheym, equo, cui inſidebat in cumulum auenæ vſque ad pectus, adacto argenteo modio duodecim marcarum, publice in foro, ex more vice Ducis Saxoniç, auenam demetiebatur. A qua deinde aurea pelui Regiis manibus à Marchione Iohanne de Brandenburg, & minore Imperii Pincerna dabatur: tenuitque Comes Palatinus, & alii aſtantes Principes mappam, qua aſpergebantur manus Regiæ.

Comes deinde Palatinus Archidapifer, præcedente Submareſchalco geſtante eleuatum bacillum, cum Dn. de Roy magno, & aliis minoribus magiſtris curiæ, ad coquinam deſcenderunt Regiam. Antequam reuerterentur Electores, Eccleſiaſtici benedictionem menſæ legerunt. Quamuis autē

hoc antiquæ annotationes Archiepiſcopo Colonienſi coronatori ſaltem illa die tribuerunt, tamen Treuirenſis ſibi hoc competere contendebat ad cauſam, quod ſenior in conſecratione foret. Archiepiſcopus meus Colonienſis ob ea, quæ in aurea bulla continentur, cuius auctoritas in dubiis merito ſequenda, æquo animo ceſſit.

Poſt benedictionem Archiepiſcopus Moguntinus, aſſociatis duobus Archicancellariis Colonienſi à dextris, Treuirenſi à ſiniſtris, ſigilla Regia à baculo argenteo duodecim marcarum pendentia, Regiæ menſæ oblata, cum retraderentur, Moguntinus ea collo aptauit, totaque die publice inde dependentia geſtauit: tametſi Treuiri contendebant, Aquiſgranum eſſe Archicancellatus Gallici.

Ante dapes venere tubicines atque æneatores Regis. Herholdi quoque inſigniter ornati: inter quos Anglicus quoque Herholdus, cum inſignibus Regis ſui honoris cauſſa conſpiciebatur.

Tubicines præcinentes vbi ad medium atrii peruenere, ſubſtitere: tubis tamen omnia perſonabant, quouſque Dominus Palatinus per deuexum aſcendendo ſeptem gradus, primum ferculum coopertum, Regiæ Maieſtati reuerentiſſime apposuiſſet. Controuerſia erat inter Legatum Regis Bohemiæ, & Subpincernam Imperii N. de Limpurch, vter eorum Regi vinum aqua dilutum, ex more propinaret. Sed excuſſum pridie fuit, pro Friderico agnomine, & officio Pincerna, cum ille ſemel & primo propinaſſet. Poſt durante prandio Palatinus Fridericus pocillator Regis fuit.

Omnibus Principum Electorum officiis ſolenniter defunctis, ad menſas ipſis præparatas, Principes ſeſe repoſuere. Singuli ſuos Comites, atque nobiles habuere, quibus inter epulas miniſtris vtebantur.

Hic oportunum de ordine menſarum relationem facere.

Regia menſa poſita latere dextro, quod forum reſpicit inter columnas, in meditullio aulæ, & parietem ſubſtructas, eleuataque fuit faſtigio ſeptem pedum. Electorum vero menſæ modicis interuallis poſitæ, pedalis altitudinis faſtigium habuere, & tam Regis, quam Electorum menſæ au-

ſæ aureis ſtragulis ſtratæ. Aulæa quoque aurea ſupra, & à tergo propendebant, magnificentiſſimi operis. Licet prandium prælautum omnibuſque cupediis ciborum inſtructiſſimum abundantiſſime quinquaginta ſcilicet ferculis ſic præberetur, vt dena ſemper edulia apponerentur, inter ea tamen multa non eſui apta, digna ſolum erant vt cum admiratione ſpectarentur. Licebat enim videre ſpecies caſtellorum, arborum, leonum, aquilarum, vnde Romani Imperii, Regnorumque Hiſpaniæ vexilla dependebant, menſis ſingulis ſinguli abaci ordinatim diſpoſiti: priuis, priui miniſtri quoque fuere.

Marchio Caſimirus ſtructor, ſiue prægustator Regiæ Maieſtatis fuit.

Regem ſedentem in aurea ſella, circumſtabant dexteriore latere D. Marchio de Arſchot, & Epiſcopus Leodienſis ſiniſtro latere. Comes de Zorn ſceptriger, pluresque alii Principes, atque Comites, Germaniæ atque Hiſpaniæ. A ſiniſtro erat abacus Regius, oneratus ſpectabiliſſimis vaſis veteris cælaturæ, omnis vſus, duo præſertim vnicornua, admirandæ, prodigioſæque prorſus magnitudinis. Vas item aureum ingentis capacitatis, Regiæ Maieſtati dono à Rege Anglorum, gratulandi cauſſa miſſum, vt ferebatur, viſebatur.

Latere dextro, duobus paſſibus infra regem primæ menſæ aſſedit Archiepiſcopus Colonienſis. Qui ſecus contenderunt, ob annotationes, imperitorum ſcilicet, quod primus diſcubitus Regi Bohemiæ deberetur, ii auream bullam, normam ceremoniarum Principum non viderunt, quæ his rebus ſtatum modum præfinit, moriſque Imperii non ſatis gnari, cæcutierunt. Tametſi ſecundo loco menſa Regi Bohemiæ ſtrata, præparataque fuiſſet, vacua tamen edulio manſit. Non abſurdum erit, hic paucula de Regno Bohemiæ adnectere, cognitu forte non indigna. Quanquam Rex Bohemiæ perraro adſit conuentibus, tractatibuſque Electorum, neque fœdera pro manutenenda communi dignitate, cum eiſdem proximis ſæculis percuſſerit, non operas Imperio, voluntariaſque collationes præſtet, neque gratuita onera ferat,

non denique in circulis illis, in quos Imperium digeſtum atque partitum comprehendatur, tamen Elector Imperii eſt, & tertium in conſilio Electorum, tempore Electionis Regis ſuffragium adhibet: ita, quod impune præteriri non poterit, ob pœnam, quæ in aurea bulla exprimitur. Et cum tempore Electionis Diui Maximiliani, eo, quod forte non ſatis conueniebat inter Fridericum Cæſarem, & Regem, præteritus fuiſſet, adeo non diſſimulanter tulit, vt pœnam aureæ bullæ, in quam inciderunt Principes acerrime interpellando, poſtulare non ceſſaret, armaque præter hoc ſe illaturum minaretur, redireque aliquamdiu in gratiam, litique renunciare, pertinaciter recuſauit: niſi ea conditione, vt remitteretur Regibus Bohemiæ ius illud Imperatorum, quod Reges Bohemiæ, Imperatores in Italiam in perſonis euntes, ſequi coguntur. Aut loco eius ſeruitii, octingentos ducatos quoties Imperatorem Alpes tranſcendere contigerit, exſoluere. Illo negato, à Cæſare Friderico tandem ſub pacto, atque conuentione vlterius, ipſos nequaquam prætereundi Reges Bohemiæ, ſub pœna quingentarum marcarum auri deciſum, tranſactumque fuit, &c. Ladislaus Rex, ratificata Electione Maximiliani, quæſitis liti iurique renunciauit; Principibus hac etiam excuſatione vtentibus, Electionem Maximiliani, non ex prædeſtinato Franckfordiæ, ſed vrgentibus de cauſſis perceleriter, atque ſubitarie celebratam. Habet Bohemus illam prærogatiuam quoque, quod Archipincernæ officium, non amota corona, explere poteſt.

Sed latius euagari libet. Egit Maximilianus Coloniæ cum Principibus Electoribus, vt Archiducibus Auſtriæ, exemptis alioqui, honos ille haberetur, vt ipſis ſuffragii quoque Latio tempore Electionis Regis eſſet. Sed Principes ne antiquiſſima inſtituta maiorum commutarentur, precibus Maximiliani, votoque abnuerunt. Poſt Bohemum ex ordinatione aureæ bullæ Comes Palatinus accubuit, verum eo neglecto, ſecundam à læua, poſt Moguntinum menſam habuit. Et quia aurea bulla ſuo tenore, aut beneuolentia, aut conniuentia, atque diſſimulatione Principum non ſemper ad amuſſim ſeruatur, ob hoc forte futuris

ratis tempeſtatibus nouus aliquis de rebus friuolis labor Imperatori adcreſcet.

Tertia menſa pro Duce Saxoniæ vacua. In quarta prandium ſumpſere Epiſcopi, Wormatienſis, Ratiſponenſis, Dux Otto Henrici Bauariæ. Quinta ad tempus fuit vacua: poſt occupabatur à Regiis Conſiliariis. Sextæ aſſidebat Magiſtratus Aquiſgranenſis, Nurembergenſis Legati, qui Imperialia ornamenta aduexerunt, ad ſeptimam menſam collocati fuere. Reliquæ duæ menſæ conuiuarum vacuæ manſere.

Latere ſiniſtro prope columnam, prima menſa Moguntini Archipræſulis.

Secunda D. Palatini: Marchionis de Brandenburg tertia, ſed eſculentorum vacua, ob Marchionis abſentiam.

Quarto loco Duces Braunſuicenſis & Iuliacenſis accubuere.

Quintam occuparunt miſſi à ciuitate Colonienſi.

E regione Regis directe poſita fuit menſa Treuirenſis Archiepiſcopi, paullum infra menſas Colonienſis atque Moguntini Archiepiſcoporum. Conuiuium Regium, oppiparum, lautiſſimumque, quatuor prope horis, quaſi Regali cum ſilentio agebatur.

Expleto prandio, gratiiſque à Treuirenſi dictis, omnia tubis, tympaniſque perſonabant: ſtrictoque Diui Caroli gladio, iterum Regia Maieſtas viros equeſtris ordinis creauit.

Omnibus abſolutis, Rex Imperialibus ornamentis indutus, cum Electoribus, ſuo quoque peculiari habitu veſtitis, ingentique Principum frequentia, atque comitiua, præcedentibus æneatoribus, hoſpitium intrauit: Regeque deducto, ſinguli Principes ad ſua quoque hoſpitia diuerterunt. Archiepiſcopus Moguntinus ſtatim Regi ſigilla, cum argenteo illo baculo, cuius antea mentio facta, inſuper candidũ, eximiũq; equum dono miſit. Quæ omnia à Cæſare mox remittebantur. Rege ſubiungente, ſe fidẽ Mogũtini adeo exploratam, perſpectamque habere, vt ſigilla Regia nulli tutius, quam eius fidei credi poſſint. Regem inſuper futurum ſuæ perſonæ gratioſiſſimum Dominum, Epiſcopatumque Moguntinum potenter, efficaciterque protecturum. Moguntinus fidei eius commiſſa ſigilla quidem re-

tinuit, argenteum autem baculum, equumque D. Nicol
Ziegler, homini ſolerti, ſuo Viceeancellario pro honorar
liberaliter dedit.

Altera luce Imperator Principes Electores cœna magn
ficentiſſima excepit.

Poſt coronationem, facta abeundi poteſtate, maior Pri
cipum pars, non plus biduo moram Aquiſgrani traxit, ſed
recta Coloniam profecti ſunt. Imperator vero Iouis clyp
protectus, triduanam moram conſtantiſſime traxit.

Sextaque feria, ſacris (quibus Imperator aderat) publice
templo factis, Maieſtas ſua ſacras reliquias (inter quas faſci
lam, qua vagientem Saluatorem noſtrum inuolutum e
cõſtat) deuotiſſime ſuſpexit. Archiepiſcopus inde Mogũtin
lectis apicibus publice edixit, Romanum Pontificem E
ctionem Regis probare, velle iubereque, vt Imperator vl
rius titulo Electi Cæſaris vteretur. Non ignoro Diuum M
ximilianum à Gallis, Venetiſque aduerſum ea, quæ fi
officio, ſimulataque ſedulitate adpromiſiſſent, tranſitu (occ
patis itineribus) prohibitum, impeditumque quo minus
matus, vt Imperatorem tantum decet, pro corona Cæſa
Romani proficiſceretur, cogitata ratione titulum Cæſa
non renuente Pontifice Romano aſſumpſiſſe, ne ſupremu
honorem negligere, atque pro derelicto habere videret
Hic tamen imaginarius honos (ſit venia verbo) inuicti
mo Carolo collatus, ſitim, ardoremque gloriæ heroico M
ieſtati ſuæ pectori inſidentem, non reſtringet, verum adaug
bit, inflammabitq; vt nihilo ſecius pro conſummatione g
riarum ſuarum, refractis, reuulſiſque inimicorum impot
tibus clauſtris, Italiam auitam poſſeſſionem, regni domici
legitimum, Imperii ſedem, non inermis ad hoſtium, per
naciſſimorumque æmulorum præſcriptum, ocioſe, pereg
nantis more, (quod ſaluo capite ſuper hoc, quod parum
corum eſt, ſaluaque tanti Cæſaris Maieſtate ſine ludib
tantorum regnorum, atque inſultu fieri non poſſe reor)
ſuo arbitratu: ne veluti victus, à victoribus leges acci
re cogatur, quam maturrime cum maximo, fulgenti
moque exercitu in ſplendore gloriæ intrabit, deſponſa
que ſuæ Maieſtati prouinciam, gentium Dominam, a
plexabitur. Hoc anxie percupiunt, deſiderantque Germ
ni Principes, egregio aliquo facinore oſtentare, Imperi

non vſquequaque male in Septentrione locatum eſſe, non ſe ſomno inexpergiſcibili torpere. Ea profecto animorum magnitudo in maioribus noſtris fuit; ſicque omnia ad ſplendorem, gloriam, Maieſtatemque reuocauere, quod non ſatiati, Imperatorem coronationis tempore Aquiſgrani præſtito ſacramento, generatim obſtrictum eſſe ad recuperandum ea, quæ Imperio adempta. Verum præter hoc, ſacramento adegere, adnominatim Regiis literis ſancte ad promittendum, quod temeraria inconſiderataque acta Wenzelai Imperatoris, ignaui quidem viri, licet altis imaginibus prognati, reſcinderet; irritaret, & ante omnia reuocaret: quod in non æſtimabile Imperij detrimentum, atque diſpendium Mediolani Ducem, & Padi Comitem conſtituiſſet, terraſq; Longobardiæ, Imperio perpetuo, ne in Italia redditus deeſſent, adiungeret, à tempore quo hæc acta, paulo plus quam centum anni effluxere. Horum veſtigia inſequentes Principes Germani, qui Carolum, collapſi Imperij reſtauratorem, concordibus votis denunciarunt, pro conſeruanda, manutenendaq; eximia Imperij gloria, neque rerum diſpendia, nec perſonarum ſuarum formidabunt pericula. Nec ob hanc expeditionem apparandam opus erit aras ſacris vaſis nudare, non conditoria ſanctorum diſiectis ſacris reliquiis flare: non denique neceſſarium erit, genti ſemper ab ancipiti temporum mutatione pendenti, grauia tributa pendere. Perſæpe concordes Germani, glorioſiſſimam hanc expeditionem ſuo marte, ſuis ducibus, ſuo ære, abſq; commilitio, abſq; ſociis, peregriniſque ſuppetiis, externoq; ſubſidio fœliciſſime perfecere.

Non exaruerunt penitus vires noſtræ: non hebetata vſq; adeo Germanorum arma: non omnino exhauſtus equeſtris ordo: neque ad tenuitatem extremam redactæ bonorum ciuium opes: principeſque quod maxime faciundum ampliſſima vectigalia imperio accepta æquo animo ferunt.

Quæ ergo nunc temporis trahendi ratio vlla hinc deducendi exercitum in Italiam adeſt? affulgente tam pulchra rataq; (quanta profecto nunquam antea) occaſione, vbi Germanis, ſicut fratres, fidiſſima gratia, aſſociati ſunt fortiſſimi Hiſpani, qui præter ingenitam illi inclitæ genti vbique terrarum prædicatam erga Reges ſuos obſeruantiam, atq; venerationē, vix dici, exprimiq; poteſt, quanta omnes Caroli charitate flagrant, qualiterq; quiſq; pro ſe operam ſuam offerat.

Quæ Gens? quæ Natio? qui populi quæſo horridæ duarum fortiſſimarum gentium in ſe connexæ virtuti, robori corporum animorumq; magnitudini, non modo recta fronte concurrere, ſed v rectis oculis inſtructas phalanges fortiſſimarum gentium aſpicere audebunt? Sed huius loci non eſt, de hoc plura verba facere, apud Germanos præſertim ſuapte natura incitatos.: ſed ad inſtitutum à diuerticulis redeundum.

Silentio prætereo, quomodo poſt coronationem tota die vinum duabus cannis, per ſpeciem aquilæ, atque leonis columnellæ ligneæ impoſitis ante palatium Regis, ductu ſubterraneo publice fundebatur. Omitto inſuper, quod magnus bos, multis aliis animalibus minoribus fartus, ligneoque veru ante palatium Dominæ Margarethæ toſtus, reſciſſa caruncula portione pro Rege, à plebe in multas partes tumultuarie lacerabatur.

Triduo poſt coronationem, Imperator feſtinato itinere, & præter conſuetudinem, die etiam dominica iter faciendo, Principes Coloniam ſubſequebatur.

Illuſtriſſima verò Domina Margaretha, retro in Brabantiam, atq; Morinos conceſſit, quam regredientem D. de Rabenſtein, & quidam alij Regij Satrapæ comitati ſunt.

Colonienſis iuuentus, vltra Germanicum miliare, Regi, armata cum militaribus ſignis, ordinatim, honorificeq; obuiam prodiit, effuſaque innumera inermium turma, multis mortalibus maxime proximis, quibuſque eo ſtudio viſendi Caroli confluxis. Pernoctauerat enim Cæſar pridie quam Coloniam ingrederetur, in monaſterio Bruuilre. Ingrediebaturque Cæſar Coloniam cum Principibus, qui nondum Colonia abierant, verum Maieſtati ſuæ obuiam prodierunt, ſumma cum ſerenitate, populiq; exultatione Inde mittebantur, qui vndequaque per Imperium edicta deferrent, quibus Principes, ſtatuſque Germaniæ conuocabantur ad conuentū Wormacienſem, ſexta Ianuarij indictum. Marchio Caſimirus quoque, Coloniæ in fratris ſui (vt creditur) vxoris Reginæ Arragoniæ gratiam, cœnam, vt dicunt additialem, magnifico epularum, conuiuarumque apparatu atque ornatu exquiſitiſſime, comitatis Cæſari, Principibuſque publice exhibuit. Rheno aſcenſurus Imperator Bonnæ biduo cum Archiepiſcopo Colonienſe moratus, ſumptoq; in arce Pop

pelſtorff mane ientaculo, ad venationem ferarum profectus, ſpumantem aprum incurrentem, fortiſſima dextra ſua cuſpide interemit, cœnæq; ab Archiepiſcopo Colonienſe perlaute inſtructæ in oppido adfuit.

Nauibus Archiepiſcopi Colonienſis poſtera luce Cæſar aſcendens, inundatione Rheni retardatus, ſerius opinione primo Moguntiam, vbi parum ſubſtitit, poſt Wormatiam Vangionum vrbem peruenit. Eo loci potiſſimum conuentum celebrari placuit, quod vrbs lacera quidem, atque ruinis deformata, in fertili tamen ſolo poſita, plurimum cōmeatus habet, reque cibaria copioſa, pari interuallo à ſuperioribus, inferioribus Germanis diſtet.

Sed hic addam vnum, quod ſilentio pene præteriiſſem. Tametſi omnes Imperatores à Carolo quarto, atq; plures ante eundem prærogatiua primariarum precum, abſq; vllius conceſſu, aut ipſa fauſtiſſima coronationis die, aut mox poſt ſine dilatione vſi, tamen ea res his noſtris temporibus in vnum, alterumque annum, contra Baſilienſis concilij ſanctionem, ob neſcio quem metum, pene ad deſperationem extracta fuit. Sicque paruo tempore mutata ſunt magnarum rerum momenta.

Quæ vero in magno conuentu, vbi Principes tanta frequentia, quanta nunquam antea congregati fuere acta, ea ferme ſunt huiuſmodi. Quia nulla re niſi conſilio domeſticaque concordia vaſtiſſimæ Turcarum potentiæ, qui quaſi ſignis poſitis reliquiis proſtratæ Europæ inſultare videntur, cæteriſque Imperij æmulis reſiſti poterit; nec imperator perpetuum à florentiſſimis regnis Hiſpaniarum abeſſe poterit, actum de creando ex omnibus ſtatibus Imperij concilio atque regimento penes quod ſumma rerum, perpaucis regalibus iuribus demptis, Cæſare extra Germaniam exiſtente, foret. Antiquæ quoque leges pacis prope abolitæ, nouarum adiutorio fulcitæ, quibus perpurgaretur aliquando Germanica natio; non magis tamen graſſatorum crudelitati, quam monopoliorum fœneratorumq; inexplebili rapacitati obnoxia. Actumq; vt via præſtruatur hoſtibus ne vlterius temerarias manus ſacro Romano Imperio iniiciant, vt ſtata, fixaque erigantur tribunalia Cæſarea, vbi pari cōditione priuatis, atq; Principibus æquabile ius dicatur, iuſtitiamq; expeditam colligantes (ne immortalibus litibus conterantur) obtineant.

Et cum ſtatus Reipublicæ rebus iudicatis maxime continentur, vt decreta perceleriter executioni demandentur, tali adreperta via aliqua, ne opus ſit, ad intempeſtiuas execrationes diraque anathemata Pontificum, veluti ſubſidiarias ſuppetias confugere. Conſultatum inſuper de moneta, ſic per vniuerſum Imperiū flanda, cudendaque, ne ſemper in enorme contrahentium diſpendium incerta æſtimatione fluctuet, atque vacillet, auaroſque fœneratores ad lucrum nephandum inuitet: vt gula, veſtiumq; non neceſſarij ſumptus in ordinem redigantur: tuba etiam ſigno publice in foro dato edicto Imperiali ſub exilij, cuius nulla ſperanda abolitio, pœna prohibitum, ne pedeſtris, equeſtriſq; Germaniæ iuuentus, corruptiſſimo more ſe contra publicam auctoritatem, pro ſcrupulo argenti elici pateretur, mancipiorumq; more, ab hoſtibus contra patriam conduci ſinerent. Cum hoc de induſtria, dataque opera, quemadmodum ſæpe compertum fiat, vt quaſi ad lanienam ducti, inuicem committantur, mutuoq; in viſcera ruant. Satis enim ea in re præteritis diebus voluptatis æmulis noſtris exhibuimus. Hoc etiam fonte vnico inauturatorum armorum omnium ſceleratorum turba vbiq; ſcatet. Tractatum præterea, quo potiſſimū tempore, quibus, quantiſq; copiis, quo ordine expeditio Italica, non minus neceſſaria, quam in Thracas Dardaniam, aut Miſiam pro coronatione, recuperandiſq; his, quæ Imperio magis dolo, atq; fraude quā vi, apertoq; Marte adempta. Multa alia inſuper ad conſtituendam Rempublicam vulneraq; eius procuranda prouidentiſſime conſulta, quę nunc non eſt narrandi locus: dicam autem alias latius, exactiuſque. Conſultantibus Principibus ne iuuentus interim ocio marceſſeret, indici Cæſar ſpectacula iuſſit, propoſitis præmiis, conſtitutiſque iudicibus, haſtis in foro publice de virtute certatum. Cæſar etiam cum nobiliſſimis Principibus, equis eximiæ velocitatis inſidentibus, fugacem pugnam Sarracenicam, iucundiſſimū ſpectaculum exhibuit, ſæpe Cæſare in recentes equos ex feſſis, mira agilitate tranſſultante. Sub idem tempus Gallorum machinatione, incurſionibus crebris, temere irritata fœdera, feroq; Principes per epiſtolas efficere conati, vt vtrinque rediretur in gratiam, ſed re multifariam per Gallos male geſta, plus cladium, quam intulerunt, acceperunt. Nec dubito crebris victoriis contuſos criſtas, quas plus nimio ſuſtulerunt demiſſuros, prægrandiſq;

aquilæ

aquilæ iuſſionibus, cuius iuſtam indignationem excitarunt, tandem pariturós, Imperiumq; comiter obſeruaturos. Pridie quam abiret Cæſar, libri Lutheri Theologi tanquam nouatoris, pollutoriſque priſcarum cæremoniarum, ne animi hominum auocarentur à Pontificum inſtitutis, ante palatium poſt tubicinum concentum, facto igne publice, recitatiſque decretis Cæſaris cremabantur. Soluto conuentu, Rheno Cæſar deſcendens, Moguntiæ ad aliquot dies moram traxit. Ferunt Franckfordienſib, ſpem quidem aduentus ſui feciſſe, ſed non fuit eius commode præſtandi facultas.

Compotes igitur votorum facti, atq; tam magno honore à Carolo honorati: cumq; ſub tutela manſuetudinis ſuæ acquieſcentes, plena libertate fruimur, palamque perſpicimus verbis adpromiſſa re præſtari, Cæſarem nihil, præter diſpenſandi laborem, ſibi vendicaſſe: nihilq; maieſtatem ſuam tam cupere, quam Rempublicam æquabili iure ſtabilire, militarem diſciplinam reformare, vicia acriter vindicare, virtuteſq; benigniſſime fouere: deniq; in omnibus ſummi Imperatoris ſpecimen oſtendere: propterea illuſtriſſimi Principes, cum vos maxime deceat immobilis fidei puritas, ſinceræq; deuotionis affectus, ſi rem recta reputaueritis via, omni pectore incumbendum eſt ad fortiſſimos Caroli conatus promouendos, non Cæſarem, neq; rempublicam, imo nec voſmetipſos (qui non ſalua republica ſubſiſtere vlla conditione poteritis) fruſtrabimini. Neque de leuiſſimis rebus cauſando, opportunitates optimas corrumpi ſinetis. Proinde æquum eſt, nos omnes pro inuictiſſimi Cæſaris noſtri ſalute, perpetuaq; incolumitate omnibus delubris votis excubare, Deumque immortalem omni mente comprecari vt cum penes Carolum, tum hominum, tum Dei conſenſus, maris, terrarumq; habenas eſſe voluerit, vt Cæſarem fauſtiſſimis auſpiciis coronatum, diuturna vita, æternaque maieſtate ſeruet, actuoſamque viam ingreſſo diuina ſuffragatione clementiſſime adſit, valere nunc, & ſemper, perq; eum res Reipublicæ Chriſtianæ, nationiſq; Germanicæ meliores, auctioreſq; fieri; de hoſtibus (effuſo à cœleſtis concordiæ ſinu, inter Satrapas amore mutuo) triumphare, & in ſplendore gloriarum conſeneſcere ſinat.

DE ELECTIONE ET INAVGVRATIONE MAXIMILIANI Auſtrij II. Roman. Regis, Francofurti ad Mœnum, Anno 1562.

HISTORIA EX GERMANICO LATINE reddita, per Adamum & Nicolaum Heydenos fratres, Gemellos.

ACCESSIT EBRAHIMI STROTſchii Turcici Legati coram Cæſarea Maieſtate, Rom. Rege, cæteriſq; Imperii Electoribus, Principibus atq; Statibus, habita Propoſitio.

REVERENDISSIMO AMPLISSIMOque Principi ac præſuli Domino Iohanni à Leyhen, Archiepiſcopo Treuerenſi, & Electori, Sacri Romani Imperij per Galliam & Regnum Arelatenſe Cancellario, Domino noſtro colendiſſimo atque obſeruandiſſimo.

QVum non ſine multa diligentia homines ſtudioſi, qui nos noſtraq; præceſſerunt tempora, ſuam poſteritatem inſigni amore & beneuolentia proſecuti, non tantum memorabiles Romani Imperii viciſſitudines, aut Romanorum imperatorum ſucceſſiones, ſed etiam ritus præcipuos actuſque illuſtriores, nouo aliquo Rege atq; Imperatore deſignato, habitos atque celebratos ſcripto comprehẽderint, Illuſtriſſime & Reuerendiſſime in Chriſto Præſul, ſane quam optimis quamq; honeſtiſſimis eorum exemplis nos iuniores quoq; inſiſtere cumprimis decet. Itaq; nuper nobis Francofurtum profectis, at inibi actu ritibuſque perquam memorabilibus, quibus vos Romani noſtri Imperii Electores & Principes in eligendo inaugurandoq; Romanorum Rege Maximiliano Auſtrio II. vtebamini, partim viſis partimq; aliorum indicio exploratis, vt eos ex Germanico edito ſcripto Latine ſuc-

ciſiuis

uſiuis operis redderemus, cum honeſtiſſimis, quæ diximus, maiorum exemplis, tum ſingulari ad hoc ſtudii genus amore incitati ſumus. Verum enimuero etſi id noſtrum ſcriptum primo quidem intuitu minime dignum, quod ſub dium raperetur iudicaremus, & quia rudi, vt aiunt Minerua, magis compuctum quam fabrefactum eſſet, & quod alios hanc ipſam materiam dignioribus illuſtraturos verbis conſideremus, ſecius tamen à quibuſdam noſtrorum amiculorum admoniti; Typographo quoq; importunis identidem ſollicitante precibus, ſupprimere, niſi difficiles & moroſi omnino perhiberi vellemus, diutius nequiuimus. Quale vero quale eſt, ſub bono R. T. A. auſpicio emittere auſi ſumus, tribus potiſſimum cauſis adducti: prima eſt, quod exiſtimauimus nos noſtrorū ſtudiorum fœturam nulli rectius conſecrare poſſe, quam ei Principi, qui & rerum geſtarum magna pars fuit, & noſtræ patriæ æquabili, Deo ſecundo, præſidet moderatione. altera vt vel huiuſmodi munuſculo pro innumeris beneficiis, quibus R. T. A. ſibi nos noſtroſq; felicis memoriæ parentes in perpetuum deuinctos tenet, gratum declararemus animum. vltima vt ſi hinc R. T. A. guſtum aliquem percipere vellet, quos in Latina progreſſus fecerimus lingua, eiuſdem R. T. A. iudicio cœptum Iuris ſtudium vel continuaremus, vel prorſus intermitteremus. Continuare vero etiamſi R. T. A. ſuadeat, noſq; ſumme cupiamus, difficulter, hoc difficillimo præſertim tempore, poterimus, ſine R. T. A. ſimiliumq; Mecœnatum liberali ſubſidio. Si vero ſint Mecœnates non ſolum Marones non deerunt, ſed nec alii qui ſua ſtudia eo cupide relaturi ſint omnia, vt vel Eccleſiaſticæ vel politicæ Reipublicæ ornamento atq; vtilitati eſſe queant. R. T. A. diuinus fauor diu ſeruet incolumem, cui nos totos communiſque patriæ ſalutem ita commendamus, vt maiore obſeruantia magiſue ex animo commendare nequeamus. Datæ Heidelbergæ 18. Martii, Anno 1563.

R. T. A.

addictiſſimi clientes,

Adamus & Nicolaus Heydeni, fratres, Gemelli.

MAXIMILIANI AVSTRIACI II. in Romanorum Regem Electio, è Germanico Latine reddita per Nicolaum Heydenum Eyſlandrum Dunenſem.

CVm præter Cæſarem, alioſq; complures Romani Imperij Principes & Dominos, etiam Septemuiri (qui alias Electores dicuntur) Francofurti, quod eſt ad Mœnum flumen oppidum, menſe Nouembri, Anno 1562. cum aliis Reipublicæ de cauſis, tum vel maxime, vt Romanus aliquis Rex, qui ſecundum Cæſarem velut alterum Imperij Caput eſſet, deligeretur, conueniſſent: ad vigeſimum quartum eiuſdem menſis diem, hora antemeridiana ſexta, Curiam, Romana dictam, ingreſſi, ibi ad horam nonam remanſerunt. Deinde trabeati ſimul, Rege verò Bohemiæ auream in capite coronam geſtante, ad Diui Bartholomæi equites ſeſe cōferunt; eo ordine, vt Moguntinum & Treuericum, Rex & Colonienſis, hos vero Palatinus, Saxo, & Brandenburgicus ſimul inſequerentur. Horum ſingulis ſinguli Mareſchalli, equis quoq; inſidentes, diſtrictos præferebant gladios. Vt autem hoc quo dixi ordine, in fani Chorum, aureis hinc atque hinc exornatum ſipariis, peruentum eſt, ſinguliqúe ſuas cœperunt ſtationes: Wirzeburgicus inſigniis Pontificalibus, vti vocant, indutus, clare voce ſacram illam, qua diuini Spiritus imploratur aduentus, cantilenam auſpicatur, eamque tum Cæſariani Regiique Symphoniaci abſoluerunt: Electoribus interim poſitis genibus, pro fœlici conſiliorum augurio, ſummiſſa voce ſupplicantibus. Poſtea Wirzeburgicus Liturgiam de ſancto Spiritu, ex Aureæ Bullæ præſcripto (ſic enim Carolinam Imperij Conſtitutionem nominant) peragere cœpit. Tunc Palatinus, Saxo, Brandeburgicus, ex Choro in proximum conclaue diſcedunt, inibi donec Liturgia ad coronidem deducta eſſet permanentes, Inſequentibus eos Gulielmo Lantgrauio Iuniore, Georgio Palatino, Franciſco Lauenburgico, Anhaldino, aliiſque compluribus, vna cum ſuis Conſiliariis, Principibus atque Ducibus. Finita igitur Liturgia, cunctiſque his ad ſuas denuo ſeſſiones reuerſis, Ode illa: *Veni creator Spiritus*, cantatur. Tum Septemuiri ad ſummum altare ſimul procedentes, ibiq; librum ſacratum, vt appellant, manibus

manibus contingentes, verbis conceptis per eam, qua Deo ſint & Imperio deuincti, fidem, religioſe iurant, ſe creaturos eſſe Reipublicæ Chriſtianæ nouum atque ſummum à Cæſare Magiſtratum, id eſt, Romanum Regem, quem eo munere dignum & inprimis idoneum ac ſalutarem eſſe cenſerent, quantum quidem iudicio poſſint ac ingenio conſequi; nullo neque pacto neque largitione, neque mercede, neque pollicitatione, interueniente. Poſt repetita iam tertio æterni Spiritus inuocatione à Cantoribus, Electores interius Conclaue, vbi antiquitus Electio fieri conſueuerat, ingrediuntur: illic ſoli occluſi tum aliis imperii de rebus deliberantes, tum nominatim de aliquo in Regem adoptādo ſuffragia ineuntes. Poſt elapſum autem ſeſquihoræ ſpacium, Moguntini Cancellarius, vnaque cum eo quidam Secretarius intro accerſuntur, concepta Septemuirorum ſuffragia excepturi, necnon è ſingulorum Septemuirûm Conſiliariis bini, quibus quaſi religioſis teſtibus præſentibus, legitima fieret ſuffragiorum pronunciatio. Sub hæc Moguntinus à reliquis Septemuirorum interrogatus, quemnam ipſe eligat Romanorum Regem, deinceps in Cæſarem promouendum? Reſpondit: Se eligere Maximilianum Bohemiæ Regem. Tum hos viciſſim Moguntinus ſigillatim rogat. Atque ita vna omnium voce Rex renunciatur Maximilianus. Hoc facto, Gulielmus Lantgrauius, Georgius Palatini Germanus, Franciſcus Lauenburgicus, Meckelbergicus & Anhaldinus ab Electoribus è Choro, vbi adhuc ſubſtiterant, accerſiti, ad Cæſarem amandantur, ei ipſorum in Electione conſenſionem denunciaturi, cumque vt ad ipſos in D. Bartholomæi Aedem venire, dataque audire ſuffragia dignetur, oraturi. Interea Electores eodem quo fuerant coacti loco, renunciationem Regis deſcribendam, inq; litteras ſua relata ſuffragia, propriis ſinguli ſignis obſignanda curant.. Porro Cæſare circiter horam diei duodecimam aduentante, ei Electores pariter ex Choro in medium vſq; Fanum obuiam prodeunt, quos ille comiter ſalutatos, benigne ex ordine appellat: comitatus Bauaro, Iuliacenſi, Wirtembergico, Vranienſe, & aliis præterea permultis Principibus, Comitibus atque Dominis. Mox vna in Sacrarium proceditur, ibique Cæſare Pontificalibus induto inſigniis, & capiti Imperiali impoſita corona, ſimul ſeſe in Conclaue recipiunt. Hîc Moguntinus & ſuo & Collegarum nomine, Cæſari

quemadmodum ſumma concordia conſentientibuſq; omnimodo ſuffragiis, Regem Bohemiæ, ipſius dilectum Filium Regem Romanum crearint renunciare exorſus: ac vt Cæſar hanc Electionem ſuo aſſenſu approbare, nouumque Magiſtratū pro Romano Rege,& à ſe ſecundum deinceps agnoſcere minime grauetur, demiſſe orare. Hæc referenti, Cæſar cum plauſu annuens, Electoribus ſummas agit gratias,& quod optime de Republica ſentiāt, & ſuæ progeniei non minimam rationem habuiſſe reipſa deprehendantur. Poſthęc progredientes, Cęſar in ſuam à dextra Chori parte ſedem ſeſe contulit, Electores vero electum à ſeſe nouum Regem acceptum, altari ex more veteri impoſuerunt. Tum Symphoniaci & Ornagiſtæ alternis vicibus hanc Diui Auguſtini & Ambroſii Oden: *Te Deum laudamus, &c.* recinunt, quibus Tubicines ſuccinentes taratantararum clangore totum Tēplum perſonant. Campanarum quoque pulſus haud mediocrem edit ſonitum, nec non maiora in vallis, muris ac turribus emiſſa tormenta, tantum efficiunt fragorem, vt ipſum cœlum tonare videretur. Tandem huiuſmodi abſoluta lætitiæ ſignificatione, Rex de altari ex Choro in editum quoddam tabulatum, variis inſtructum aulæis, deductus, ibidem regali imponitur ſolio. Tum à Moguntinenſis Collegii Decano ſuffragiorum Decreto recitato, quidam pro concione, quod tanta conſenſione Electio eſſet facta, Deo maximas agendas gratias oratione docere, & vt cuncti nouo Regi fidem omnem officiumque præſtent, exhortari: ac in ipſius laudationem digreſſus, quamobrem ex omnibus ſolum hunc creandum Septemuiris viſum eſſet, demonſtrare. Hanc orationem auditorum atque ordinum applauſus & admurmuratio ſubſecuta eſt. Poſthæc Cæſar ſolenni pompa, in ligneo ſtrato, à Senatu Francofurtenſi ob platearum immundiciem apparato, domū deducitur. Præibant aulici, Nobiles, Conſiliarii, Comites frequenti numero. Inſequebantur Saxonis, Brandenburgici, Regis atq; Cæſaris tubicines & tympaniſtæ, ex ordine per vices tubis ęreiſque tympanis clangentes. Tum Imperii Duces atque Principes permulti. Poſt eos quatuor Præcones, Heroldii dicti, Cæſarianis Aquilis triumphalibuſque inſignibus conſpicui. Deinde Treuericus ſolus. Ab eo Palatinus aureum Malum ferens, figuram orbis terrarum. Iuxta Palatinum Brandeburgicus cum Regio Sceptro. Pone

hos

hos Saxo,ſtrictum prægeſtans Cæſari gladium. Cæſar aureo inſignis pallio, Imperialique diademate ornatus, ſub aureo quadrato velo,à ſex Senatoriis Francofurtenſibus viris, Chriſtophoro Keller, Carolo Kuhorn, Antonio zum Iungen, Carolo à Glauburg, Iuſtiniano ab Holtzhauſen, & Daniele ab Hinſsberg, in argenteis geſtato fuſtibus,incedebat. Parum poſt,neque ita longo interuallo, & quaſi iuxta Cæſarem,electus in regio ornatu Romanorum Rex. poſt eum Moguntinus & Colonienſis ſimul. Pompam claudebant Centuriones & Tribuni,haſtati cum ſuis cohortibus, reliquiſque & Cæſaris & Regis & Principum ſtipatoribus & adminiſtris. Ab vtraque vero ſtrati parte,ciues armati, qui viam facerent, turbamque ſubmouerent, aſtabant. Atque ita deducto in ſuam aulam Cæſare, Rex cæterique Principes ſinguli domum diuertunt.

MAXIMILIANI AVSTRIACI, II. in Regem Romanorum Inauguratio, ex Germanico Latine reddita, per Adamum Heydenum.

QVanquam in veteri ſit more pōſitum, vt Rex Romanorum Francofurti creatus, inde in ſaxeam ſub dio Regiam ſedem, crebras inter nuces in amœniſſimo Rheni littore, ſupra confluentiam ad Reenſium oppidulum poſitam deducatur, & ibi Electoribus omnia priuilegia, ac quicquid adipſorum dignitatem, decus, libertatem & immunitatem, ſpectat,confirmet,poſtea apud Aquiſgranenſes Belgiæ incolas,ex aureæ,vt vocant, Bullæ decreto inauguretur: attamen cum aliis grauiſſimis de cauſſis,tum ingruentis hyemis incōmoditate obſtante,denique vt etiam immenſis in totius Reipublicæ commodum parceretur ſumptibus, vtrumque tam Cæſari & Electoribus, quam Aquiſgranenſibus, Francofurti vltima die Nouembris, hoc eſt, ipſis Andreæ feriis fieri placuit. Ea igitur die illuceſcente, Archiepiſcopi Moguntinus, Treuericus, Colonienſis, vna cum adminiſtris Wirziburgo atque Spirenſi Epiſcopis, hora imminente ſeptima, ædem Diui Bartholomæi ingreſſi, in ſacrarium, vt ibi Pontificalibus ſe induant ornamentis, diuertunt. Rex

vero Bohemiæ, Electoreſque reliqui, Palatinus, Saxo, Brandeburgicus, in Cæſarea conueniunt aula. Hi ſeptima audita vna cum Cæſare Templum petunt ligneo ſtrato, eo fere ordine, quo in Electione proceſſum eſt, ſeruato: Electoribus trabeis ornatis, Cæſare autem Archiducali veſte, & Rege aureo amiculo inſignitis. Eos fanum ingreſſos, Archiepiſcopi comiter honorificeque in ipſo Chori limine excipiunt, ex quibus Moguntino, quod eſſet ſacrificaturus, quidam Canonicus argenteam crucem, alius quidam Baculum Epiſcopalem, alius item ordinis Equeſtris Imperii ſigilla ex argenteo Bacillo pendentia præferebat. Cæſar in ſuam à dextera Chori parte ſeſſionem deductus, Electores politicos iuxta ipſum inſigniis Imperialibus aliquantiſper aſſiſtentes, infra ſeſe loca ſingulis præfinita capere iubet: Reliquis viris Principibus, Teutonicæ familiæ Magiſtro, Georgio & Wolffgango Palatinis, Bauaro, Iuliacenſi, ac Meccelburgenſi, loco ex aduerſo ſedendi dato. Intermedia ſcamna à Wirtenbergicis, duobus iunioribus Palatinis, & Lantgrauiis, item Lauenburgico, Anhaldino, Vranienſi, Arſchoto & Lotharingio occupātur: Pontificio Legato, ſeorſim eodem in tabulato, quo & Cæſar, cæterique Electores reſidebant, edita ſeſſione cōſignata. In alterum ſtratum quod ſupererat, reliqui Legati item Barones, Comites, principum Conſiliarii ac Nobiles ſpectatum admiſſi, promiſcue ſeſe conferunt. In medio pene fani ſub Chori introitu ſtat Ara Sanctæ Cruci ſacra. hic Rex ad genua aliquandiu prouoluitur, interea dum Moguntinus pro ipſo Deum implorat, qui ei ſuo opituletur fauore, eumq; ab omnibus aduerſitatibus ita vindicet, quo tanto rectius communi Reipublicæ præeſſe atque prodeſſe valeat. Deinde Treuericus & Colonienſis alleuatum in ſolium auratum, è regione Altaris compoſitum, deducunt ſeſſum: ibi ei Treuerico cum Wirziburgo dextra, Colonienſi & Spirenſi læua in ſubſelliis ex ordine iuxta præparatis, aſſiſtentibus. Moguntinus Pontificalibus amictus, vbi facere Sacra cœpit, Palatinus omnium primus, poſt illum etiam Saxo & Brandeburgicus in Conclaue ſimul ſecedunt. At Moguntino in Sacris peragendis aliquouſque progreſſo, Rex, Treuerico atque Colonienſi vtrinque ſtipatus, veſtemq; trabeam indutus, procedit ad aram. illic à Moguntino, Epiſcopalem manu tenente bacillum, hac vel ſimili formula, verbis Latinis concepta, rogatus:

An

An fidem Catholicam ſeruare, Eccleſiam defendere, iuſtitiam adminiſtrare, Imperium augere ac protegere, viduas, pupillos, & id genus calamitoſos miſeriæque obnoxios homines tueri: deni-que an æquabiliter iudicare, ac debitum Romano Pontifici honorem velit exhibere? Reſpondit, *Volo*: Hoc dato reſponſo ad Aram propius ductus, liquido verbiſque conceptis iurat, facturum ſe, Deo propitio, Chriſtianorumque adiutum deprecationibus, pro viribus omnia. Sic iureiurando præſtito, ad ſolium regreditur, Moguntino interim ad Principes hinc inde ſtantes & aſſurgentes conuerſo & interrogante: An huic Regi ſecundum illud Apoſtoli, Omnis anima ſuperioribus poteſtatibus ſubdita ſit, fidem & obſequium præſtare, eiuſq; regnum confirmare velint. Eo compromiſſo, Regeque ad Aram redeūte, Moguntinus Deo ſuppliciter agit gratias, quod eum diuino aſſertum clypeo, ſupra cunctos totius terræ Reges euehere, & eius ſubditos prompta ornare obedientia ſit dignatus. Secundum hæc in pectus & caput, & brachiorum flexus, manuumque palmas inungit, inquiens: *Ego te hoc chriſmate in Regem Romanorum inauguro, Deus autem te Lætitiæ oleo, quo veteres Sancti Prophetæ & Reges perfuſi leguntur, vngat.* Vnctum Regem Treuericus, Colonienſis & Palatinus, qui commodum ad hoc è Conclaui prodibat, vna in ſacrarium ad detergendū oleum abducunt, inibi aureo amiculo depoſito, Imperialibus Diui Caroli ornamentis, à Senatu Noribergico, qui ea de veteri conſuetudine aſſeruare ſolet, tranſmiſſis, more Diaconi induunt, atque ſic eum veſtitum ad Altare ſtatuendum producunt. Hic Moguntinus Archiepiſcopis collegis adhibitis, enſem vagina liberatum eius tradit manibus, huiuſmodi verba ſubiiciens; *Accipe Gladium hunc per manus noſtras, eoq; accinctus, parcas ſubiectis, ac ſuperbos debelles, memor interim ſpiritualis iſtius Regis, de quo Dauid ad hunc modum vaticinatus eſt: Accinge femori gladium tuum, potentiſſime heros.* Gladium, hac qua dixi verborum formula, traditum, vt Rex in vaginam recondidit, Saxo progrediens illius lateri accommodat. Rurſum Moguntinus accedens, eius digito precioſiſſimum inſerit annulum, hæc verba faciens: *Accipe Regiæ dignitatis annulum, & eo Catholicæ fidei recorderis ſignaculi.* Poſtea ei Diui Caroli ſplendidiſſimum iuxta ac maximi precii pallium inijcit, optans, vt quemadmodum nunc in Romanorum Regem inauguretur, ita,

Deo fortunante, ſtola fidei amictus, in Chriſtiana fortiter perſeueret profeſſione, regnaturus deinceps cum Regum Rege in æterna gloria. Exin Regium ſceptrum, pomumque orbis terrarum figuram repræſentans, porrigit, admonens rurſum, vt Chriſtianæ Reipublicæ orbis iuſtitiam æquabiliter adminiſtret, paci conſulat, leges Imperii omneis pro virili tueatur. Diadema autem tres Archiepiſcopi ſimul eius capiti ſuperimponunt, dicentes: *Accipe Regiam Regni coronam, quæ licet ab indignis, Epiſcoporum tamen, de vtteri conſuetudine manibus capiti tuo coaptatur.* Hiſce peractis, Rex iterum Moguntino iurat, facturum ſe boni Principis officium, ac leges, vt Chriſtianũ Regẽ apprime deceat, ſartas tectas ab omni violatione conſeruaturum. Poſt in locum editiorem picturatiſſimis vſquequaque aulæis prætenſum; comitantibus Archiepiſcopis, aſcendit, & ibi in Saxeam D. Caroli ſedem collocatus, hoc ritu Romani Imperii poſſeſſionem init. Hic Moguntinus lingua populari verba facere cœpit, eique multam ſalutem precatus; ſe ipſi ſuoſque collegas, & omneis totius Imperii Ordines, diligenter & officioſe commendat. Mox Symphoniaci & Organiſtæ vicibus alternis, ſummo cum iubilo canticum illud, *Te Deum laudamus*, recinunt. Tubicinibus etiam clangoris iucunditate & dulcedine publicam lætitiam excitantibus interim inauguratus Rex, Georgium, Ludouicum, Ioannem Caſimirum Palatinos: Item Landgrauii filios duos, Eberhardum Wirtebergicum, Albertum Meccelburgenſem, Carolum Munſterbergicum, D. Carolum Carlouitium, Eraſmum Magerum, Iohannem Georgium Preitingerum, & complures alios Duces illuſtreſque viros, eo quod eorum humeros ſtricto Diui Caroli Gladio, leniter quodam modo feriebat, in ordinem Equeſtrem recipit. His expeditis ad Altare regreditur. Moguntino ſacrificanti multos aureos offerens, inde rurſum ad ſolium digreſſus, ibi ad exitum omnium Cæremoniarum hæret.

Tandem ex familia Canonicorum Aquiſgranenſium duo accedunt, multamque ſalutem precati, in ſuum illum Collegium, more antiquitus recepto, alliciunt. Harum autem omnium quæ in fano fiebant rerum & ſolennitatum, ſpectatrix erat Maria Regis vxor, in priuato quodam tabulato aſtans, vna cum duobus Regiis filiis, totidemq; filiabus. Item

Lotharingii Vidua, eiuſdemque filia, nec non Saxonis & Bauari coniugibus. Celebratis iam in fano omnibus Cæremoniis, in curiam inde pro prandio Cæſaris, Regiſque ac reliquorum Imperii ordinum, ſumptuoſiſſime apparatum illuſtriſſima pompa, & quâ vix vllum viderat Germania ſplendidiorem, proceditur. Pone tres Regii ſtipatores inſequuntur, qui equis inſidentes, in vulgus miſſilia iactant, nummos ſcilicet aureos & argenteos, ita vtrinque ſignatos, vt in altera parte, *Maximilianus D.G. Bohemiæ Rex*; in altera, *Coronatus eſt in Regem Romanorum, An. 62.* legeretur. In Curiam, vt ventum eſt, vbi Cæſar & Rex ſuæ menſæ, omnibus aliis ſeptem gradus editiori, conſidere cœperunt, Electores ſinguli ſua ex aureæ Bullæ ordinatione officia obeunt. Et quidē omnium primo Brandeburgicus, qui pocillatoris munere fungitur, Curia deſcendens, in generoſum equum aſcendit, & ad menſam quandam medio foro ſtratam properans, auream inde peluim & mappam accipit, iiſque in curiam rediens Cæſari & Regi, vt manus lauent atque abſtergāt, adminiſtrat, poſt peluí, mappa & equo Comiti Zollerano, ex iure antiquo cedentibus. Deinde Saxo qui Imperii Enſiferum & Mareſcallum agit, in equum agillimus inſiliens, eo in auenaceum aceruum, prope Curiam effuſum, incitato celerrime fertur, indeque modium implet argenteum, ſubinde modio & equo inferiori Mareſcallo, Friderico Pappenheimio, attributo: auena autem pro derelicto habita, vulgique direptioni conceſſa. Poſtea Palatinus Archidapifer ad coquinam extra Curiam, propter Franciſcanorum ædem conſtructam, expeditus in equo aſpirat, indeque aſſumptis ferculis, Curiam verſus reditum maturat ibi equo relicto, fercula ad menſam Cæſaris, ei Saxone nigrum bacillum præferente, defert. Eius equum vna cum argenteis, quibus fercula geſtabantur, patinis, iure quodam peculiari Dominus Seldekius adipiſcitur. Conſecrant menſam Archiepiſcopi, Treuerico verbis præeunte, cui reliqui duo reſpondent. A conſecratione Moguntinus, ſe comitantibus Treuerico & Colonienſi, Codicillos, Imperiique ſigilla, ex oblongo argenteo bacillo, plus minus duodecim marcarum precio, appendentia, Regi affert, Rex ſigilla allata, Moguntini collo accommodat, recipiens ſe ſibi tum ipſos Archicancellarios, Electoreſque reliquos, ac vniuerſos Imperii Ordines quam commendatiſſimos habiturum:

Tum iura atque priuilegia ipſorum non modo ab omni defenſurum violatione,ſed quum res ita feret, amplificaturum etiam. Hiſce officiis poſteaquam Electores ſolenniter ſunt defuncti,ſinguli ſeparatim menſis, in eadem aula ſplendidiſſime inſtructis, diſpoſitiſque ad vtrunque Cæſaris & Regis menſæ latus,diſcumbunt. A latere dextro primam occupat Moguntinus, alteram Palatinus. Ad ſiniſtrum poſitarum primam tenet Colonienſis,ſecundam Saxo,tertiam Brandeburgicus.Contra Cæſarem & Regem menſa poſita erat, cui Treuericus iuxta legis Carolinæ formulam accumbit. Hæ autem menſæ omnes tam Cæſariana,quam Electorum, aureis adornatæ ſtragulis magnificentiſſime nitebant, ſupra etiam & à tergo aureis aulæis affabre ſumptuoſiſſimoque opere confectis propendentibus. Præter iam dictas menſas adhuc aliæ duæ oblongæ in eadem ſtabant aula; ad quas collocantur Teutonicæ familiæ Magiſter,Wirziburgicus & Spirenſis Epiſcopi,item Bauarus,Iuliacenſis,ac plures alii Duces atque Principes viri.In contiguo aulę hypocauſto etiam quatuor aliæ menſæ inſtructæ erant,quarum primæ aſſident Legati Colonienſes,D.Arnoldus à Sigen,Conſtantinus à Leiſkirchen,Caſpar Geilukirchen,Philippus Geyll,Conſules & N.Lithocomus,I.V.Licentiatus,Syndicus. Secund[illegible]granenſes,Nicolaus Wildermannus ſenior Conſul, Io[illegible]nes Ellerbornius, Franciſcus Blockius,D.Gerlacus R[illegible]er macherus Syndicus.Tertiæ Norici, D. Sebaldus Hal[illegible]rus ab Hallerſtein ſenior conſul, & Gabriel Nutzel. Qua[illegible] Francofurtenſes Ordinati,D.Nicolaus Stallberger Prętor Iohannes à Glauburg, Hogerus à Molheim, Daniel zu[illegible] Iungen,D.Conradus Humbracht,Scabini, & D. Iohanne[illegible] Fichardus, Syndicus. Menſis ſingulis ſinguli abaci, omnis generis aureis atque argenteis vaſis, in tricliniis expoſitis, opulentiſſimi adiecti.Menſam Cæſarianam procurabant,pręter ceteros,duodecim præcipui Imperii Comites,Electorum vicem obeuntes. Habebant quoque Electores & Principes ſuos ſinguli Comites ac Nobiles, qui illis à dapibus & poculis erant.Legatis quatuor Ciuitatum certi etiam attributi miniſtri. Cæterum licet conuiuium inſigni magnificentia ingentique epularum apparatu inſtructiſſimum ſenis ſic præberetur ferculis,vt dena ſimul edulia apponerentur, inter ea tamen plurima non eſui apta, digna ſolum erant, quæ cum admira-

admiratione oculos paſcerent. Bellariis etiam ſecundæ præſertim menſæ conquiſitiſſimis viniſq; pretioſiſſimis fuerunt inſtructæ. Interim dum ſic

Regifice extructis celebrant conuiuia menſis,

ante Curiam album & rubens merum, duab. fiſtulis per ſpeciem bicipitis Aquilæ, editę columellæ impoſitæ, ſubterraneą deriuatione profundebatur. Veteri etiam conſuetudine Bos integer, multis aliis animalibus farctus, ligneo veru in foro torrebatur, ex quo parte aliqua ad inauguratũ Romanorum Regem delata, reliquum multitudinis direptioni ceſſit. Menſis remotis Treuericus gratias egit, poſtea Cæſar & Rex ſuis ornati inſignibus ab Electorib. cæteriſque Principibus, Ducibus, Comitibus, Baronibus, & anteambulonibus domum deducuntur, quib. deductis ſinguli in ſua ſe receperũt Palatia.

NOMINA ET COGNOMINA TVM Turcici legati, tum eorum qui Conſtantinopoli & Budæ ipſum deducentes, vna cum eo Francofortum ingreſſi ſunt, Anno 1562. die 23. Nouembris.

1. Ebrahimus Statius, ortu Polonus, Solymanni Turcici Cæſaris Legatus, 23. miniſtros adduxit, habens ſecum 29. equos, & 6. camelos.
2. Waſcha Budenſis Auli præfectus, miniſtros 7. equos 10.
3. Raſſius Muſtaffa Quinque eccleſienſis, min. 3. equos 4.
4. Iſtraphius Zauſchus, min. 2.
5. Perchaimus Zauſchus, min. 2.
6. Berinanus Byli Waſcha Budonenſis, miniſt. 2.
7. Durachius Pulius Waſcha Budonenſis, min. 2.
8. Dellius Conſtraſſius Budonenſis, miniſt. 2 eq. 3.
9. Hoſlenius Bulius Waſcha Budonenſis, min. 2. eq. 3.
10. Durateſon Budonenſis, min. 1. eq. 2.
11. Dalli Achmallius, min. 1. eq 3.
12. Odauerdus, min. 1. eq. 3.
13. Kadalius, eq. 2.
14. Dallius Sachemitus, eq. 2.
15. Muſtaſſius, min. 1.
16. Huſlamius.

TVRCICI LEGATI EBRAHIMI Strotſchii ortu Poloni, Propoſitio, Schlauonica lingua coram Cæſarea Maieſtate, Rom. Rege, & cæteris ſacri Romani Imperii Electoribus Principibus atque Statibus, Anno M. D. LXII. ad 27. Nouembris diem Francoforti habita.

MAxime & potentiſſime Chriſtianorum electe Ferdinande, Inuictiſſimus, maximus & potentiſſimus Dominus, Turcarum Imperator, Dominus meus clementiſſimus, miſit me cum mandatis ad Maieſtatem veſtram vt illius Maieſtatis nomine plurimam ſalutem, proſperos rerũ euentus, & longam vitam Maieſtati veſtræ precarer, propenſumque illius erga Maieſtatem veſtram animum, beneuolentiam & amorem quam ampliſſime commendarem: quam miſſis hinc inde legationibus ita auctam eſſe ſperat confiditque, vt illius Maieſtas ſigna confirmatæ amicitiæ certiſſima rel[illegible]rit. (id faxit Deus) Hic ſubiicuit Orator.

Deinde vt Maieſtas veſtra argumenta maximi & potentiſſimi Imperatoris Domini mei amicitiæ certio[illegible] videret, miſit dono ad Maieſtatẽ veſtram captiuos Chriſtianos, quos nullo nec precio, nec muneribus, nec interceſſione Principum quorumcunque redimi à ſua Maieſtate paſſus fuiſſet, at maluit in eo inſignem ſuæ Maieſtatis erga veſtram Maieſtatem beneuolentiã teſtatam facere; prorſus cõfidens, Maieſtatem veſtram eadem animi liberalitate quos detinet captiuos Turcas ad priſtinam libertatem domum & religionem ſuam dimiſſuram. Quod quidem vt Maieſtas veſtra faciat, vehementer & amice rogat.

Gratulatur autem Maieſtati veſtræ de quieto ſenio & imperio pacifico, idque in poſterum Maieſtati veſtræ conſeruatum optat, dabitq; Maieſtas eius porro diligenter operam, ne à ſua Maieſtate, quæ iuſtiſſima & æqui obſeruantiſſima eſt, quicquam præter pacta pacis fœdera, vel à quoquam minimo ſubditorum ſuæ Maieſtatis committatur.

Rogat

Rogat autem Maieſtatem veſtram, vt ad ſuæ Maieſtatis literas, quas ego Maieſtati veſtræ trado, quam poteſt amice & interpolatim reſpondeat. Quod quidem ſi Maieſtas veſtra fecerit, intelliget porro ſe cum amico Principe & potentiſſimo Turcarum Imperatore in officiorum beneuolentiæque certamen venire, in quo Maieſtas ipſius nunquam inferior futura eſt, nec palmam cedet Maieſtati veſtræ, ſed quotidianis officiis ſeniles animos magis ad mutuum amorem excitabit.

Deinde quærens ab Imperatoria Maieſtate, quis eſſet Maximilianus, Maieſtatis eius filius, & futurus hæres, in ea procerum corona? Imperatore digito commonſtrante à ſiniſtris ſedentem filium, Turcice ſeſe inclinat Orator, & admota pectori manu, Maximiliano felicem vitam, futuramq; Imperii ſucceſſionem proſperam precatus eſt, non metuere ſe ex tali & tam excelſo patre natum Filium patre inferiorem futurum, ſed ex nominis augurio ſuperiorem.

Deinde ad Imperatorem conuerſus, cœpit munera, hoc eſt, gradarium Equum, & quatuor Camelos, ornare verbis, quæ ſtudioſè à ſe quæſita Conſtantinopoli fuiſſe aiebat: excuſabat poſtea macilentiam ex itinere quatuor menſium contractam.

CATALOGVS PRINCIPVM SACRI Rom. Imp. Qui ad Electionem & Inaugurationem Rom. Reg. Maximil. Francofurtum ad Mœnum venerunt, Anno 1562.

Ferdinandus Cæſar, Rom. Imperator.

Maximilianus Bohemiæ Rex, qui tum & electus & inauguratus eſt Rex Rom.

Maria eiuſdem Coniux, nata Hiſpaniæ Regina, Caroli V. filia.

Rudolphus & Erneſtus, Archiduces Auſtriæ, fratres, Regis Max. filii.

Anna & Eliſabeta, ſorores Archiduciſſæ Auſtrię, Regis Max. filiæ.

Daniel Princeps Elector, & Archiepiſcopus Moguntinenſis, ex nobili familia Brendelorum ab Homburg.

Iohannes Princeps Elector, & Archiepiſcopus Treuirenſis, ex nobili familia à Leyen.

Fridericus Princeps Elector, & Archiepiſcopus Colonienſis, ex nobili famil á Comitum à Wida.

Fridericus Princeps Elector, Palatinus Rheni, &c.

Auguſtus Princeps Elector, Saxoniæ Dux.

Anna eiuſdē Vxor, ex Regio ſtemmate Regum Daniæ, nata.

Ioachimus Princeps Elector, Marchio Brandeburgenſis.

Albertus Bauariæ Dux, &c.

Anna eius coniux, nata Archiduciſſa Auſtriæ, Ferdinandi Cæſaris filia.

Dux Georgius, Palatinus &c. Simmeranus.

Dux Wolffgangus, Palatinus, &c. Bipontinus.

Dux Ludouicus & Iohannes Caſimirus, Palatini Rheni, Friderici Electoris filii.

Wilhelmus Dux Iuliacenſis, Cliuenſis, & Bergenſis.

Erneſtus Dux Grubenhagenſis, & Brunſuicenſis.

Iohannes Albertus Dux Mechlenburgenſis, Megapolenſis.

Carolus Dux Lotharingiæ.

Chriſtina eius mater, ex Regio ſtemmate Regum Daniæ nata.

Renea Duciſſa Lotharingiæ Chriſtinæ filia.

Franciſcus Dux Lauenburgenſis.

Wilhelmus Landgrauius Heſſorum Princeps Iunior.

Ludouicus Landgrauius Heſſorum Princeps, fratres.

Chriſtophorus Dux Wirtenbergicus &c.

Eberhardus eius filius.

Bernhardus Princeps Anhaldicus.

PRINCIPES ECCLESIASTICI Imperio addicti.

Wolffgangus Teutonici ordinis Magiſter.

Fridericus

Fridericus Epiſcopus Vuirzeburgenſis, & Dux Franciæ orientalis.
Marquardus ab Hattſtein, Epiſcopus Spirenſis.
Wolffgangus Abbas & Princeps Fuldenſis.
Georgius Hohenhemius, dictus Bombaſt, S. Iohan. Ordinis Magiſter per Germaniam.
D Iohannes à Rehe, Prouinciç Marpurgenſis præfectus.
Chriſtophorus Sigiſmundus Romanus, S. Iohan. Ordinis Præfectus Meilbergenſis.
Franciſcus ab Holfeld, Præfectus Griffſtattenſis.

PRINCIPES, HEROES, EPISCOPI, item Magnatum & Archiepiſcoporum Legati, ac alii plures qui pro ſeipſis præſto fuerunt.

Zacharias Delphin, Patritius Venetus, Epiſcopus Phari, Papæ Pii 4. Legatus.
Bernhardus Bouchetel, Epiſcopus Rouenſis, in Britargne, Regis Franciæ Legatus & Orator.
Philippus Dux Arſcotus, Philippi Hiſpaniæ Regis Legatus, & vna cum illo Wilhelmus Marchio à Rentin, fratres.
Augerius à Busbeck, Cæſaris Ferdinandi Legatus ad Solymannum Turcarum Cæſarem, qui ex Turcia tum venerat.
Ebrahim Stroſch, vel Stratius, natione Polonus, Solymanni Turcarum Cæſaris Legatus.
Martinus Cromerus, Sigiſmundi Auguſti Polonorum Regis Legatus.
Georgius à Seyen, Comes à Witgenſtein, Subdecanus Colonienſis, Iohannis Gebhardi à Mansfeld Principis Electoris & Archiepiſcopi Colonienſis Legatus, & cum eo Georgius à Leyen Magiſter Curiæ, Rudingeius ab Horſt Mareſchallus, & Franciſcus Burckhardi Cancellarius, hi adiuncti fuerunt Conſiliarii octo.
Franciſcus Vorgach, Epiſcopus Vuardeinenſis, Cæſ. Maieſt. in Hungaria Vicecancellarius.
Wilhelmus Princeps Vranienſis, vna cum aliquot Equitibus aurei Velleris.

Nicolaus Dux à Vademont.
Carolus Dux à Munſterberg, Regiæ Maieſt aulicus.
Lamoral ab Egmund Princeps Gauerenſis.

Legati Principum.

Lucas Tangel D. Iuniorum Ducum Saxoniæ Legatus.
Ludouicus Haluerus Doctor, Henrici Ducis Brunſuicenſis Legatus.
Valentinus ab Eickſtett Pomeraniæ Ducis Legatus.
Theobaldus Grumerus, Ottonis Ducis Luneburgenſis Legatus.
N. Finerus Iuris Doctor, & N Vlmenſis, Caroli & Philiberti Marchionum Badenſium Legati.
Iohannes Michaelius Pat. Ven. Legatus Venetus.
Hieronymus Faletus Comes, & Sigiſmundus Diſcaltius I.V.D. Ordinarius, Alphonſi Aſtenſis Ducis Ferrarienſis Legati.
Antonius de Aloiſiis, Coſmi Medices, Ducis Florentini, Legatus.
Iohannes Franciſcus Angulosa, eques auratus, & Doctor, Gulielmi Gonzagæ Ducis Mantuani Legatus.
Ioachimus Sylenis, Regenonæ Gubernatricis per Brabantiam Legatus.
Iacobus Spitame, Dominus à Paſſy, & Iohannes de Schelles, Principis Condei in Gallia Legati.

QVI CVM FERDINANDO ROM. Cæſare Comites, & Barones 24. Octobr. Francofortum venerint.

Georgius Comes ab Helffenſtein.
Ernfridus Comes ab Ortenburg.
Ludouicus Comes à Leuenſtein.
Simeon Comes ab Arch.
Carolus Comes à Zollern.

Gunterus

Gunterus Comes à Schuuartzenburg.
Auguſtinus Comes à Lodran.
Iacobus Comes à Caſtaldo
Otto Comes ab Eberſtein, Stipatorum Præfectus.
Scipio Comes ab Arch, Camerarius ſummus.
Dominus Iohannes a Weiſpriach.
Sebaſtianus Comes a Guttenſtein.
D. Iohannes Trautſon, Baro a Frechenſtein &c.
Wolffgangus Baro a Saurau.
Otto Dominus ab Heideck.
Wolffgangus Burck, Baro.
Georgius Baro ab Herberſtein.
Georgius Baro ab Egk.
D. Lasla Poppel Cæſ. Maieſtatis Conſiliarius, Bohemenſis Curiæ ſupremus Mareſchallus.
D. Wercho Cæſ. Ma. Conſiliarius & Camerarius.
D. Nicolaus Polluueiler.
D. Georgius Ilſing, Prouinciæ Sueuicæ præfectus.
Wenzelius Holizki a Sternberg.
D. Hislerle cum ſuis comitibus.
D. Hamma Truchſeſs.

Doctorum & Conſiliariorum nomina.

D. Georgius Sigiſmundus Seldius Vicecancellarius.
Ioachimus D. a Neuhauſen, Supremus Bohemiæ Cancellarius.
D. Franciſcus Epiſcopus a Wardein, per Hungariam Vicecancellarius.
D. Iohannes Donner.
D. Vlricus Zaſius.
D. Iohannes Baptiſta Weber.
D. Gerhardus Ach.
D. Thomas Schoberus.
D. N. Lauffner.
D. Paulus Priſmannus.
D. Timotheus Iung.
Chriſtophorus Philippus Zott a Perneck.
Ioachimus a Monte.
D. Chriſtophorus a Carlouitz.

D. Eraſmus ab Hera.
D. Eraſmus Heydenreich.
Eraſmus Mager.

Secretarii.

Wolffgangus Hallerus Imperii Secretarius.
Leopoldus Kirchſchlagerus.
Hermannus Igelius.
Dionyſius à Roſt.
Iohannes Kouuentzel.
Marcus Sinckmoſerus.
D. Andreas Rapicius.
Nicolaus Walthèrus Bohemenſis Curiæ Secretarius.
Alphonſus de Gæmintz rerum Hiſpanicarum Secretarius.
Hieronymus de Rhockhe rerum Burgundicarum Secretarius.

Cameræ Secretarii.

Iacobus Zollerus.
Chriſtophorus Kubacherus.
Vlricus Wimburgerus.
Iacobus Huberus.

Cæſ. Maieſt. Medici.

D. Iulius Alexandrinus.
D. Stephanus Laureus.
D. Claudius Richardus Chirurgus.
Petrus Azaila Pharmacopæus.

Prægustatores.

Seufridus Primerus.
Ihoimus Kintzki.
Iohannes à Welſperg.

Pocillatores.

Georgius Comes Nogarolenſis.
Auguſtinus Comes Ladronenſis.

Mar-

Marquardus vom Stein.
Ferdinandus Hoffmannus.

Dapiferi.

Chriſtophorus Chontzin.
Petrus Keglawitſch.
Georgius Baro ab Heberſtein.
Iohannes Hagerus.
Przemeck Proſnoski.
Bilgram à Reſchah.
Wolffhartus Strein.
Iohannes Trautſon Iunior.
Hieronymus Turſche Bethlehemſdorffius.
Iacobus Comes à Caſtaldo.
Otto Pflugius.

Aliorum quorundam Aulicorum nomina.

D Matthias Zittardus Aquiſgranenſis, concionator Aulicus.
Alexander Vaginus Eleemoſynarius.
Petrus Noſcenus Muſicorum Præfectus.
Iohannes Hauſſuuirt Præceptor.
Iacob Paris.
Chriſtophorus Khrell, Organiſtæ ambo.
Thomas Dornerus nobilium Pædagogus.
Lucas de Baſtian Hypodidaſcalus.
Wolffgangus Garſcherus puerorum nobilium Palęſtricus.

QVI VNA CVM MAXIMILIANO Bohemiæ Rege, &c. Comites, Barones, & Conſiliarij, 23. Octobr. vrbem ſunt ingreſsi.

Dux Carolus Chriſtophorus à Münſterberg, Regis Pocillator.
Caſparus Comes à Ladron.
Otto Comes ab Eberſtein.

Claudius Triuultius Comes à Maltz.
Mauricius Schlickius, Comes à Baſſa.
Ludouicus & Wolffgangus Comites ab Eberſtein, Barones à Neugarten.
Chriſtophorus Baro ab Eitzingen, Archicamerarius hæreditarius Auſtriæ, Regiæ Mt. Conſiliarius, & Curiæ Magiſter.
D. Leonhardus ab Harrach, Baro ad Korau, ſupremus Equariorum magiſter hæreditarius, Cæſ. Mt. intimus Conſiliarius, & Regiæ Mt. ſupremus Camerarius.
Vratislaus Dn. à Bernſtein Dobiſchawenſis, aurei Velleris Eques, Regiæ M. Camerarius, & magiſter Equitum.
Conradus à Bappenheim, S. R. Imp. Mareſcallus hæreditarius.
Ludouicus Vngnad, Baro à Sonneck.
Georgius Proskuski, Baro.
Petrus Dominus à Roſenburg.
Leonhardus ab Harrach, Baro, Iunior.
Georgius ab Eitzingen.
Bernhardus Dom. à Tzeratin.
Wentzelius Dom. à Boskowitz, Trubenſis.
Wentzelius Burggrauius à Don.
Schembra Dom. à Tzernaha.
Henricus Dom. à Schleinitz.
Fabianus Zeme, Chriſtburgij Dominus hæreditarius.
Leopoldus & Iulius Barones ab Herberſtein.
Balthaſarus Comes à Buchorn.
Sigiſmundus Kutzbachius Baro.
Maximilianus Baro Bolhemius.
Adamus Dom. à Dietrichſtein. Baro Holenburgicus, &c. Camerarius hæreditarius in Kärnten.
Georgius Smerzantzki Dom à Martrinit, Dapifer.
Dom. Iohannes Chilis, Eques auratus.
Pera à Molart, Regiæ Mt. Camerarius.
Georgius Proslohowlecht, Baro.
Rudolphus Khuen à Belaſio Liechtenbergenſis, Camerarius.
Philippus à Thun.
Don Iohan. Manrique de Mendoza.
Sigiſmundus Kurtzbachius, Baro.
Wolffgangus Bolaich à Iarmeth.
Adamus Hohenwarter a Geriaſtein.

Iohan-

Iohannes Dom. à Wartenberg.
Iſaacus à Seidlitz.
Georgius Imetſantzki.
Chriſtophorus Zwick.
Henricus Dom. à Schleinitz.
Georgius Schenk à Stauffenburg.
Alexius Turtzo Bethlehemſdorffius.
Rudolphus à Binau.
Balthaſarus Buthion Baro.
Iohannes Alphonſus Gaſtaldus.
Hartwig Schlehuſitzki.
Iohannes Ludouicus Speth à Schepffigheim.
Caſparus Lindeg Luſanus, Cæſ. Mt. Conſiliarius & Secretarius.
Hornādus de Matzuello, rerum Hiſpanicarum Secretarius.
Petrus Hallerus Rom. Cæſ. Ma. Quæſtor ærarius.
Georgius Fridenreich.
Franciſcus Partin Medicinæ Doctor.
Barthelius à Rinckingē, dictus Tarrichter, Medicus aulicus.

Reginæ aulam Procurantes.

Don Franciſco Laſſo de Caſtillia, magiſter Curiæ.
Adamus Dn. à Ditrichſtein Baro in Hellenburg, Wirckenſtein & Talberg, Camerarius hæreditarius in Kernten, ſupremus Equariorum magiſter.
Don Diego Manriq; de Mendoza, Equariorum magiſter.

QVI CVM DANIELE PRINCIPE Electore, & Archiepiſcopo Moguntinenſi, Canonici & Comites, 24. Octob. venerunt.

Iohannes Andreas Mosbachius à Lindenfels, Decanus Moguntinenſis.
Arnoldus a Bucholtz Presbyter.
Conradus Comes in Solms, & Dom. in Muntzenberg.
Georgius Comes in Eiſenberg.

Wolffgangus Comes in Eiſenberg.
Henricus Comes in Eiſenberg, & Dominus in Büdingen.

Conſiliarij & Docti.

Eberhardus Rude à Kollenberg, magiſter Curiæ.
Chriſtophorus Matthias Cancellarius Licent.
Iohannes Leonhardus Kadwitz ab Aulnbach Mareſcallus
Iohannes Brendel ab Homberg, Senior.
Philippus Brendel ab Homberg.
Petrus Echterus à Meſſelbrun.
Philippus à Groenrod.
Melchior à Groenrod, Præfectus Aſchaffenburgenſis.
Iohannes Oygenus Brendel ab Homberg.
Chilianus Eler D.
Philippus Koltz à Schwappenhauſen, D.
Balthaſarus Saxo, D.
Lemannus Scheller ab Hedern D.
Wendelinus Heſſus Licent.

Secretarij.

Simon Wag.
Hieronymus Ples.
Andreas Erſtenberger.
Theobaldus Wagnerus.

Magnates & Nobiles.

Albertus ab Adelsheim.
Antonius Spar.
Petrus à Schwalbach.
Philippus à Dinheim.
Hartmutius à Cronberg.
Theodoricus ab Ernberg.
Wildericus à Wallendorff.
Fridericus Mosbachius à Lindenfels.
Henricus à Selber.
Iulius à Thungen.
Philippus à Bickhen.
Albertus à Dinheim.
Philippus à Thungen in Reuſenberg.

Wolffgangus Albertus Rude à Collenberg.
Wilhelmus à Carben.
Quirinus à Carben.
Henricus à Waſſen Submareſcallus.
Ludouicus ab Hutten.
Philippus à Gunſtatt.
Iohannes Eytel à Knöringen.
Conradus Brendel ab Homburg.
Conradus Stommel Equariorum magiſter.
Laurentius à Schwalbach.
Eytel à Walbrun.
Iacobus Hund à Saulheim.
Theodoricus à Weiler.
Iohannes à Labenberg.
Sebaſtianus à Thüngen.
Gottfridus ab Eſthauſen.
Engelhardus à Lautern.
Conradus Riedeſel à Bellersheim.
Crato Wilhelmus Hilchen à Lorch.
Eberhardus ab Heiſſenſtam.
Georgius Truchſeſs ab Hennenberg.
Philippus à Stockheim.
Stephanus à Rechenbach, Venatorum Præfectus.
Fridericus Hund à Saulheim.
Ludouicus à Marsheim.
Chriſtophorus Ries à Sultzbach.
Melchior Heus.
Chriſtophorus à Dhun.

QVI VNA CVM IOHANNE PRINcipe Electore & Archiepiſcopo Treuirenſi, &c. Canonici Comites, & Domini 22. Octobr. venerunt.

Capitulares.

Dn. Bartholomæus à Leyhen, Scholaſticus.
Dn. Iohannes à Schönberg.

Dn. Henricus à Naſſau.
Dn. Wilhelmus Quaad in Landskron.

Comites.

Emmericus Comes in Leiningen & Dagſpurg, Dominus in Apermont.
Iohannes Comes in Eiſenburg & Greſslau.
Sebaſtianus à Dhaun, Comes in Falckenſtein, & Dom. in Oberſtein.

Conſiliarij & Docti.

Michael à Leyhen, Mareſcallus.
Georgius Dominus in Eltz, Præfectus in Munſtermenfeld.
Philippus à Reiffenberg, Præfectus in Molſpurg, Montabaur, & Limpurg.
Iohannes à Leyhen, Præfectus Confluentinus.
Philippus à Naſſau, Præfectus in Niderlainſtein.
Nicolaus ab Enſringen, Dom. in Schwartzenburg, Præfectus in Witlich & Manderſcheidt.
Henricus à Buhel, L. L. Præfectus in Pfaltz & Grumberg.
Iohannes à Lainſtein, Præfectus Kochemiæ & Vlmæ.
Theodoricus à Dietz, Præfectus in Dietz, Altenau & Camberg.
Antonius Waldbott in Baſsheim.
Iohannes Richardus ab Eltz, Præfectus in Schoneck, Hundſruck, & Baldoneck.
Bernhardus Clawe, Præfectus in Mayen & Hammerſtein.
Iohannes Dom. in Helffenſtein.
Damius Quaad Dom. in Landskron.
Chriſtophorus Haber, I. V. D.
Iohannes Wimpfius, I. V. D.
Cuno ab Homburg, I. V. D.
Conradus Cocus, L. L.

Nobiles.

Gerhardus ab Heyden, Magiſter curiæ.
Philippus Waldecker à Kaineſt. Equariorum Magiſter.
Arnolphus à Schetdle.

Adolphus

Adolphus Schilling à Lainſtein.
Chriſtophorus ab Eltz.
Emmericus ab Eltz.
Gottfridus à Palland.
Georgius à Leyhen, Mareſcallus.
Henricus à Filtz.
Wolffgangus Kemmerer à Wormatia, dictus à Dalberg.
Antonius Roſs à Waldeck.
Hermannus ab Herfel.
Nicolaus à Neidbruck.
Carolus Mul ab Vlmen.
Carolus à Metternich.
Iohannes Philippus à Wachenheim.

Theologi & Medici.

Iohannes Adler, D. Theologiæ.
D. Chriſtophorus Tholes Sacellanus.
Petrus Vinemannus, Medicus D.

QVI VNA CVM FRIDERICO Principe Electore, & Archiepiſcopo Colonienſi Canonici, Comites, & Domini 23. Nouemb. venerunt.

Georgius à Seyn, Comes in Wittgenſtein, &c qui antea Legatus fuerat.
Dom. Henricus Comes in Seyn, Dom. in Homberg, Epiſcopus Chori Colonienſis, & Præpoſitus.
Dom. Iohannes Comes in Manderſchid, & Blanckenheim, Scholaſticus.
Dom. Hermannus Comes in Neuenar & Mörſs, Dom. in Badbur, Epiſcopatus Colonienſis Curiæ Magiſter hæreditarius.
Dom. Ludouicus à Seyn, Comes in Wittgenſtein, & Dom. in Homburg.
Reinhardus, Philippus, & Ludouicus, Comes ab Eiſenburg, Dom in Büdingen, fratres.

Chriſtophorus Ladiſlaus Comes in Nellenburg & Tengen.
Cuno Comes in Manderſchid, & Blanckenheim, Dominus in Schleiden.
Iohannes & Meinolffus, Domini in Bûren.

Conſiliarij & Docti.

Georgius à Leyen, Dominus in Saffig. Magiſter Curiæ.
Rüdingerus ab Horſt, Mareſcallus.
Franciſcus Burckhardi, D. & Cancellarius.
Wilhelmus Dominus in Breitenbach, Dominus in Boretsheim.
Iohannes à Brembt.
Michael Glaſer. D.
Degenhartus Has, D.
Gerhardus Kleinſorg.
Iohannes Auerdunck.

Officia gerentes.

Egmundus à Flatten, Magiſter Curiæ.
Eraſmus à Beel, Equariorum magiſter.
Bernhardus Colmannus, à poculis.
Wilhelmus ab Holtzheim, Culinæ magiſter.
Philippus à Viermund, Prægustator.
Damus Wolffgangus à Metternich, Scutariorum Præfectus.

Nobiles.

Theodoricus ab Eyl.
Hermannus Kettler.
Theodoricus Quaad.
Iohannes à Bermersberg.
Iohannes à Raſsfeld.
Goſsweilus à Raſsfeld.
Philippus Wilich.
Adolphus Schleiffart.
Theodoricus à Wittenhorſt.
Iohannes à Plettenberg.
Laurentius Schungel.
Wilhelmus à Steyrath.
N. Degenbroch.
N. Mordion.

Q V I

QVI VNA CVM FRIDERICO Comite Palatino, Principe Electore, Duces, Comites, & Domini 21. Octob. venerunt:

Dux Ludouicus, Palatinus, &c.
Dux Iohannes Caſimirus, Palatinus, &c. fratres.
Comes Eberhardus in Erbach, Curiæ magiſter ſupremus.
Comes Chriſtophorus ab Oldenburg.
Comes Philippus à Naſſau, & Wisbaden.
Comes Iohannes Henricus à Leiningen.
Comes Albertus à Naſſau, & Weilburg.
Comes Chriſtophorus ab Oſtfriesland.
Comes Valentinus ab Erbach Burggrauius in Altzheim.
Comes Georgius Iohannes ab Erbach, Iunior.
Schenckius Fridericus à Limpurg.
Iohannes Baro in Schwartzenburg.

Conſiliarij & Docti.

D. Chriſtophorus Probus, Cancellarius.
Iohannes Bleickhardus, Landſchad, Mareſcallus.
Eraſmus à Venningen, Curiæ Prætor.
Iohannes à Dirichheim.
Adolphus Herman Riedeſel, Præfectus Germershemius.
Chriſtophorus à Gottfart, Submareſcallus.
Carſilius Bauarus à Bellenheim.
Fridericus à Flersheim, Præfectus Lutrenſis.
D. Philippus Heylos.
D. Chriſtophorus Ehemius.
D. Vlricus Bitterer.
Sebaſtianus Heuring.
Wenceslaus Zuleger. L. L.
M. Georgius Weisbrot Secretarius.
Petrus Kleinmannus Cameræ Secretarius.
Iohannes Meyer Regiſtrator.
Leonhardus Grun Secretarius.
Vlricus Hanſner, Burggrauius Starckenburgicus.
Iacobus à Seldeneck, Imperij Archimagirus.
Blickhardus Landſchad Præfectus Mosbacenſis.

II

Iohannes ab Hirſchhorn.
Conradus à Grumbach, Præfectus in Beckelheim.
Nicolaus à Schmidberg, Præfectus Oppenhemius.
Melchior à Feilitſch, Curiæ magiſter.
Iohannes Erhardus à Flerſsheim.
Iohannes Engelhardus à Schönberg.
Sebaſtianus ab Herda.
Iohannes Eytelfetzer.
Meinhardus à Schonberg.
Ludouicus Wolffius à Flehingen.
Bernhardus Geller à Raffenſpurg.
Philippus Schlichterer à Greyffenſtein.
Caſparus Lerck à Dirnſtein.
Eytel Albertus Trautwein, Equitum Præfectus.
Sebaſtianus à Brant Stebler.
Wilhelmus à Meiſſenburg.
Bernhardus à Rüdickheim.
Eberhardus à Cronberg.
Seufridus à Dinheim.
Iacobus à Maluille.
Theodoricus à Dalberg.
Franciſcus à Sickingen.
Iohannes Philippus Landſchad.
Georgius Boſs à Waldeck.
Iohannes Philippus ab Helmſtat.
Chriſtophorus à Seckendorff.
Leonhardus à Gemmingen.
Eytel Iohannes a Bleimingen.
Iohannes Conradus a Franckenſtein.
Wolffgangus ab Oberſtein.
Fridericus à Lauenburg.
Ludouicus ab Hirſchhorn.
Philippus Ludouicus à Venningen.
Martinus Mal.
Chriſtophorus Leutſch.
Georgius Bellendorffer.
Stephanus Thurm.
Iohannes Bertoldus à Flerſsheim.
Iohannes Philippus ab Helmſtatt, Iunior.
Iohannes Piſsbort à Trier.

Comitum Nobiles.

Iohannes à Deckelnburg, Capitaneus.
Iohannes Troſt.
Iohannes ab Erntraut, Naſſauienſis Curiæ Præfectus,
Philippus à Wolmershauſen.
Bernhardus Zorneck à Weinheim.
Otto à Dhurn.
Iohannes Schutz.
Guntherus à Wahrn.
Georgius à Schönberg.
Paulus ab Helmſtatt.
Iohannes ab Hall, dictus Minheim.

QVI CVM DVCE AVGVSTO Principe Electore Saxoniæ, Duces, Comites, ac Domini 16. Octobr. venerunt.

Erneſtus Dux Brunſwicenſis.
Wilhelmus Landgrauius, Heſſorum Princeps, Iunior.
Franciſcus Dux Lauenburgenſis.
Bernhardus Princeps Anhaldiæ.
N. Comes ab Hollach.
N. Comitiſſa à Solms, Vidua.
Iohannes Guntherus Comes à Schwartzenburg.
Iohannes Albertus Comes à Mansfeld.
Iohannes Comes ab Oldenburg.
Dn. Georgius, & Hugo, Fratres, Comites à Schönberg, Domini in Glauchau, Penig, & Harteuſtein.
Dom. Iohannes à Ponickau.
D. Vlricus Mordeiſen.
Georgius Waiſe Raſtenbergicus, Mareſcallus.
Wolffgangus à Schönberg.
Caſparus à Schönberg.
Christophorus à Ragenwitz
Ioachimus Kobel, Præfectus in Schleinitz.
Georgius à Schönberg.

Henricus à Schönberg, Conſiliarius.
Dillius à Trottha.
Henricus à Pappenheim.
Vitus Conradus à Pappenheim, ambo Imperij Mareſcalli.
D. Hieronymus Kommerſtat, nomine Canonicorum Merſburgenſium.
Eraſmus à Konneritz, Curiæ Prætor.
Iohannes à Schleinitz.
Sigiſmundus à Miltitz, Schenkenburgi degens.
Nicolaus Miltitz.
Henricus à Schleiſſenthal.
Wolffgangus Dieffſtetter.
Sigiſmundus Pflugius.
Nicolaus Pflugius.
Hadrianus à Steinberg.
Georgius ab Holl.
Henningus à Bortfeld, Præfectus Gomerenſis.
Henricus à Staupitz, Præfectus in Beltzig.
Iacobus à Schullenburg.
Mauricius à Friſan.
Iohannes à Wolffen.
Iohannes à Rhebück, quatuor Equitum Præfecti.
Iohannes à Carleuitz.
Iohannes Loſer in Gretzſch.
Henricus à Bunlau.
Ericus Volckmarus à Berlepſch.
Georgius Werther.
Wolffgangus Keller zum Stein.
Abraham Bock.
Haupoldus à Starſchedel, in Mülſtein.
Rudolphus à Bünau Præfectus Curiæ.
Conradus Præfectus Eckſtattenſis.
Iohannes à Taubenheim.
Wolffgangus à Chemniz.
Dham à Sibottendorff.
Wolffgangus Rauchhaupt.
Iohannes Georgius à Bonickau.
Henricus Schleinitzius.
Georgius Caſparus Pflug.
Conradus Benſs.

Ioachi-

Ioachimus à Berdau.
Lipoldus à Klitzingen.
Wernerus Vitzthumb.
Wilhelmus Ioachimus à Carlewitz.
Ioachimus à Carlewitz, Iunior.
Otto à Carlewitz.
Fridericus Vitzthumb, Præfectus Curiæ.
Georgius Küninger, à poculis.
Ioachimus à Pella.
Theodoricus à Trotha.
Alexander à Miltitz.
Hermannus à Bodenleuen.
Iohannes Wolffgangus, Haupoldus, ambo à Schonberg.
Abrahamus ab Einſidel.
Henricus Monachus.
Conradus ab Hochberg.
Melchior ab Oſtnitz.
Georgius à Bernſdorff.
Einfrid ab Ende.
Ioachimus ab Hartz.
Georgius ab Holdau.
Petrus Cæſar.
Iohannes à Taubenheim, Iunior.
Iohannes Mareſcallus.
Adamus Strobeditzki.
Abrahamus à Kögkeritz.
Iohannes Kitſcher.
Wolffgangus à Mergenthal.
Sigiſmundus à Kögkeritz.
Sebaſtianus Vitus, Reder.
Henricus à Gruna.
Iohannes Reuterus.
Chriſtophorus Bernſtein.
N. à Pollentz.
Laurentius Lindenman, D.
Georgius Craco, D.
Paulus Vogel, D.
Iohannes Ihenitzius.
Valerius Krakhau, ambo Secretarij.
Iohannes Neffe Medicinæ D.

Iohannes à Linden Pharmacopæus.
D. Daniel Geiſer Superintendens, Concionator Aulicus.

QVI VNA CVM IOACHIMO PRINcipe Electore Brandenburgenſi, Comites & Domini, 28. Octobr. venerunt.

Iohannes Georgius Comes in Mansfeld.
Albertus Georgius Comes in Stolberg.
Comes Wilhelmus ab Honſtein Marchionatus ſuperioris Præfectus.
Dn. Wilhelmus Pôcklin Præpoſitus Eccleſiæ Magdeburgenſis.
Iobus Comes in Barbi.
Chriſtophorus Spar Mareſcallus.
Adamus Trotta.
Dn. Liberius à Bredau, Præpoſitus Eccleſiæ Brandeburgenſis.
Georgius à Blanckenburg.
Ioachimus à Schulenburg.
Leuinus à Schulenburg, Præpoſitus Eccleſiæ Hauelburgenſis
Anshelmus à Zaſchwitz.
Erneſtus à Mandeslau.
Franciſcus Spar Præfectus Neopolitanus.
Henricus à Saltza Præfectus in Neuendorff.
Fladius Pôcklin.
Iohannes à Buch Præfectus Trebinus.
Bernhardus Spigelius, Præfectus in Poſtampt.
Dn. Georgius Platau.
Albertus à Schulenburg.
Iohannes Flancius, Præfectus in Bolitz.
Georgius Flanſius, Præfectus in Spadau.
Chunradus Flanſius.
Iacobus à Saldern.
Albertus à Schlaberndorff.
Iohannes à Rieſen.

Iohannes

Iohannes Rhor.
Chunradus ab Arnim.
Wernerus ab Arnim.
Nicolaus ab Arnim.
Bernhardus ab Arnim.
Iohannes à Schlieben.
Iohannes à Bredau.
Matthæus à Veltheim.
Wolffgangus à Kloſter, Camerarius.
Andreas Klitzing, Camerarius.
Thobias Spigelius.
Chriſtophorus Dorikhe, Pocillator.
Nicolaus à Iagau.
Chuno à Chumen.
Matthias ab Vchtenhagen.
Henricus Schônbeck.
Iobus Brant.
Andreas Carolopolites.
Chriſtophorus à Rochau.
Iohannnes à Fronhau.
Achilles Klitzing.
Sigiſmundus Bergſtorffius.
Antonius à Rochau.
Wilhelmus Krummenſee.
Chuno à Bardeleben.
Theodoricus à Schulenburg.
Melchior à Gelnhorn.
Andreas Kundorffius.
Dauid Spigelius.
Gotfridus ab Ende.
Iacobus à Stirſtetten.
Eraſmus Bettinus.
Hermannus Obſopæus.
Henricus Konau.
Luderus ab Hunoe,
Ludouicus ab Vchteritz.
Samuel Sproffsky.
Georgius Schwanebegk.
Fridericus Britzke.
Bartholomæus Zabellitz.

Conſiliarij & Docti.

D. Lampertus Diſtelmarius, Cancellarius.
Andreas Zochius, D.
Adrianus Albinus, D.
Paulus Goltſtein, D.
Albertus Thumus, D.
Chriſtophorus Hornburgius, D.
Lucas Hofmeiſterus, D.
Vlricus Buchnerus.
Chriſtophorus Meyenburgerus.
Pantaleon Thurm, Secretarius.

Theologi & Medici.

D. Iohannes Agricola Islebius, Superintendens.
Dn. Ioachimus Pasken.
Dn. Abdias Prætorius M.
Auguſtinus Stæhlin, Medicinæ D.

QVI VNA CVM VVOLFGANGO adminiſtratore Pruſſiæ, & Teutonici Ordinis Magiſtro, in vrbem ſunt ingreſſi.

Dn. Iohannes à Rehen, Prouinciæ Præfectus.
Balthaſarus Comes in Naſſau.
D. Philippus ab Altorff, dictus Wollenſchlager.
Georgius Hund à Wenckheim, Domus Teutonicæ Præfectus Francofurti ad Mœnum.
Dn. Franciſcus ab Hatzfeld.
Adolphus Rau ab Holtzhauſen.
Caſparus Michlingus.
Iohannes à Steinach, Mareſcallus.
Georgius Vlricus ab Hagenbach.
Iacobus Hungler Heylbrunnenſis.
Iohannes Henricus ab Ernberg.
N. à Kelckhun.
N. Kimpingus.
N. Honſtalius.

QVI

QVI VNA CVM FRIDERICO Epiſcopo VVirzeburgico, & Duce Franciæ Orientalis, Canonici, Comites, & Domini, 23. Nouembris venerunt.

Wolffgangus Theodoricus ab Hutten, Decanus.
Eraſmus Neuſtetter, cognomento Sturmer, Ducatus Francici Orientalis Præfectus.
Iohannes Egenolphus à Knöringen.
Georgius Ludouicus à Sensheim.
Iohannes Nelhardus.
Soldanus à Wirsberg, Vicemareſcallus.
Balthaſarus ab Hell, Cancellarius.
Melchior à Gunderod.
Vlricus Laurentius ab Hutten.
Iohannes Wolffgangus à Carlſpach.
Wolffgangus ab Hartheim.
Sebaldus à Schletten.
Georgius Sigiſmundus ab Aletzheim.
Wolffgangus Adamus à Seckendorff, Camerarius.
Georgius Balthaſarus à Wenckheim.
Balthaſarus Heus ab Euſſenheim.
Philippus à Gertrang.
Balthaſarus à Schönberg.
Chriſtophorus à Kintzingen, Dapiferi tres.
Andreas à Steinau.
Petrus Raben, Subcamerarius.
Conradus Wanerus, Secretarius.
Conradus Mollerus.

QVI VNA CVM MARQVARDO Epiſcopo Spirenſi, Canonici, &c. 24. Nouembr. venerunt.

Andreas ab Oberſtein, Scholaſticus.

Henricus à Zaickheim, Curiæ præfectus.
D. Hieronymus Moſerus, Cancellarius.
Wolffgangus à Talberg, Senior.
Wolffgangus ab Hattſtein.
Philippus ab Angeloch, Prureinenſis ditionis Præfectus.
Wilhelmus à Leuuenſtein, Præfectus in Reittesheim.
Iohannes Speth à Sultzberg, præfectus Luterburgicus.
Petrus Nagel à Dinſtein, Præfectus in Marientraut.
Iohannes Holtzapffel ab Hirxheim.
N. à Stein.
Georgius ab Hattſtein.
Eberhardus a Reiffenburg.
Gothus ab Ende.
Chriſtophorus a Stein Collenfels.
Iobus Kolenbeck, Curiæ Præfectus.

QVI VNA CVM ALBERTO DVce Bauariæ, Comites & Barones, &c. 20. Octobr. venerunt.

Fridericus Comes Oetingenſis.
Heinricus Comes in Fürſtenberg.
Vlricus Comes in Montefurt.
Ioachimus Comes in Ortenberg.
Albertus Comes in Sultz.
Albertus Comes in Leuenſtein.
Degenhardus Baro à Stauff.
Dn. Iohannes Fuggerus Baro.
Dn. Iohannes Warmundus a Bern.
Dn. Georgius ab Hegenberg, Eques auratus.
Dn. Carolus a Frauuberg, Eques auratus.
Dn. Iohannes Georgius a Gumpenberg.
Dn. Adamus a Ternis, Eques Auratus.
Achacius a Leimingen.
Wolffgangus a Dhanberg.
Burckhardus a Kaltenthal.
Iacobus a Thurn.
Adolphus a Sanditzel.
Vitus a Ternis.

Wigelius

Wigelius a Weis.
Vitus Mareſcallus a Pappenheim.
Oſuualdus ab Eck.
Adolphus a Schuuartzenſtein.
Iohannes Adamus a Marolringen.
Wolffgangus ab Haunſperg.
Marquardus a Stein.
Ioachimus a Freyberg.
Fridericus a Bentzenau.
Georgius Rorbacenſis.
Iohannes Erneſtus a Weldan.
Conradus a Piecham.

Conſiliarii.

Alexander a Wildenſtein, Mareſcallus.
Wilhelmus Löſch.
Henricus Comes a Lupffen.
Wolffgangus Wilhelmus a Machſtein, Baro in Waldeck.
Wilhelmus a Bern, Baro.
Wigelius Hund, D.
Iohannes Hagenmüller, D.
Iohannes Eingehürn, Archimagirus.
Bernhardus Dichtelius.
Petrus Oberburgerus, Secretarius.

Dapiferi & Camerarij.

Iohannes Adamus a Minckenthal.
Samuel a Quiccelberg.
Leonhardus Meiningerus.
Carolus a Freiburg.
Burckhardus Nothafft.
Sigiſmundus a Mintau.
Erneſtus a Rechberg.
Wernerus a Sebelſtorff.
Ioachimus a Sichenſtein.
Iohannes Henricus a Muckenthal.
Wolffgangus Dauid a Nusdorff.

Nobiles aulici.

Andreas Peningerus, Capitaneus.

Nicolaus Warnſtett, Capitaneus.
Bernhardus ab Vtina.
Hieronymus Wiliuualdus à Siebelſtorff.
Henricus Volckerus à Freyburg.
Erhardus à Muckenthal.
Ludouicus Welſerus.
Iſaacus Lamprechtingerus.
Iohannes Adamus à Fraunberg.
Vlricus à Preiſingen.
Dauid à Danberg.
Iohannes Sigiſmundus à Parſperg.
N. Mundelius.
Caſparus Liechtenfelderus, Quæſtor ærarius.
Chriſtophorus Wolfius.
Vlricus Pauo.
Caſparus Achaçius Widerſprecher.
N. Honolt.
N. Gerſtorffer.
N. Thonhauſer.
Chriſtophorus ab Hoburg.
N. Seuerus.
Onophrius Forſterus.
Nicolaus Vngerus.
Leonhardus Kushammerus.
Wilhelmus Marius.
Wigelius Hund.
Iohannes Sigenmullerus.
D. Iohannes Danmullerus, Medicus.
D. N. Caucius, Medicus.

DVX GEORGIVS COMES PALAtinus Rheni, Dux Bauariæ, &c.

Conſiliarii.

Henricus Geiſpitzhemius, Præfectus Bolandius.
Iohannes Valentinus à Schonenburg, Præfectus Strombugicus.
Matthias Rhodlerus, D. Cancellarius, & Præfectus Simmeranus.

Contra-

Conradus ab Obentraut.
Sebaſtianus Marius. L. L. Prætor Crucenacenſis.
Otto Seela.
Cyprianus Vomelius Stapertus, D.
Andreas Sexheldanus, D.
Georgius Artopæus, D.

Nobiles Aulici.

Philippus Wolffgangus à Spanheim, Præfectus Caſtellanus.
Georgius à Breidenbach.
Conradus ab Ixſtatt, dictus Hattſtein.
Iohannes Henricus Hagius.
Dauid à Reyhel.
Henricus à Wachenum, dictus à Bechtelsheim.
Bernhardus à Geyſpitzheim.

Ad Cancellariam pertinentes.

Iohannes Naſtetterus, Secretarius.
Nicolaus Kernerus.

QVI VNA CVM DVCE VVOLFGANgo Comite Palatino, &c. Comites, Barones, ac Nobiles, 30. Octobr. venerunt.

Georgius Comes in Caſtel.
Quirinus Dom. in Hohengeroltzeck.
Henricus Reus, Dom. à Blauen.
Andreas Fuchs à Binbach, & Mehrn, Adminiſtrator Neuburgenſis.
Wilhelmus Crancius à Geiſpoltzheim, Adminiſtrator Bipontinus.
Henricus à Stein, Mareſcallus.
Philippus à Gemmingen, Præfectus in Neucaſtell.
Alexander Pflugius.
Ludouicus Grempius. I. V. D.

D. Vlricus Sitzinger Præfectus in Sultzbach.
Dionyſius Grempius.
Iohannes Stieberus.
Conradus a Bimmelberg.
D. Waltherus Drechſelius.
Ludouicus Dhur, Conſiliarius.
Caſparus Benbelius, Camerarius.
Iohannes Francus, Camerarius Bipontinus.
Fridericus a Schönberg, Præfectus in Trauuach.
Fridericus a Schmidberg, Præfectus Birckefeldenſis.
Fridericus Kratzius a Scharffenſtein, Præfectus Liech[illegible]bergenſis.
Iohannes Dihn, Præfectus Meiſenheimenſis.
Chriſtophorus Meiſnerus, Curiæ Præfectus.
Bohemus a Kitſchir, Equitum Præfectus.
Albertus a Krailsheim.
Apollo a Dötha.
Conradus Teuffel.
Henricus ab Vlm.
Chriſtophorus Vait.
Georgius a Rottenburg.
N. Stingelheimer.
N. Cleraual.
Iohannes a Limpach.
Caſpar Zollerus.
Wigelius Hund.
Licenciatus Schuuebelius.
Erneſtus a Rechenberg.
Iohannes Waltherus a Gemmingen.
Hugo a Kreuch.
Burckhardus Reſinus a Wolfframsdorff.
Martinus Poelius.
Marquardus a Freyburg.
Georgius Chriſtophorus Adelmannus ab Almansfelden.
Fridericus Schenck a Geyern.
Arnoldus a Leuenſtein.
Philippus Geyer a Gibelſtat.
Martinus a Baumgartten.
Hermannus Goldackerus.
Iohannes Eblebenus.

Iohannes

Iohannes Schuuebelius.
Iohannes a Derſch.
Iohannes a Rottenberg.
Wolrabus Benenberg.
Iohannes a Finſterlohe.
Iohannes Georgius a Berchlingen.
Georgius Otto a Brandt.
Hector a Werriau.
Iohannes ab Hattſtein.
ohannes Conradus ab Helmſtatt.
3lickhardus a Gemmingen.
Ienricus Rudingerus.
ieorgius Lefflerus.
Colmannus Weiſenuuentzius.

QVI VNA GVM GVLIELMO DVce Iuliacenſi, &c. Comites, Barones, ac Nobiles, &c. 20. Octobr. venerunt.

:rmannus Comes in Neuenar & Mörs.
ınciſcus Com es in Waldeck.
ırdus Comes & Dominus in Phryſia.
olphus & Ludouicus, Comites in Naſſau.
lhelmus Comes in Schuuartzenburg.
eodoricus Comes in Manderſcheid.
ännes Gerhardus Comes & Dominus in Gerhardſtein.
ippus Comes in Mansfeld.

Conſiliarii.

:rnerus Dom. in Gimnich, Mareſcallus.
helmus a Bern[illegible]u Dom. in Hardenberg.
ldus a V Vachendunck, equariorum Præfectus.
cus ab Eller, Præfectus Lineburgicus.
helmus ab Harff, Dom in Alſtorff & Hurt.
doricus ab Horſt, zum Haus.

Theodoricus à Palant Dom. in Breitenbend, & Præfectus in Waſſenborg.
Victor Knippingus, Præfectus zum Ham.
Iohannes à Kniſchenberg, Dom. in Setterich.
Henricus à Reck, Præfectus in Lymers.
Iacobus Omphalius D.
Carolus Harſt, D.
Hadrianus a Biland Dom. in Wel & Præfectus Gennep...
Chriſtophorus a Kolhauſen Præfectus Monhemius.
Otto a Biland Dom. in Reide, & præfectus in Halmsb...
Iohannes ab Harff Præfectus Bornenſis.
Iohannes a Paland, Præfectus in Wilhelmſtein & Eſch... uueiler.
Cuno a Binsfeld Præfectus in Nideggen & Schonforſt.
Wernerus a Rongart, Camerarius Iuliacenſis hæreditarius.
Caſparus Lappius, Præfectus Altenanus.
Iohannes ab Holtorx, Præfectus.
Theodoricus ab Hal.
Vlricus a Mayraid, dictus Schiffart, in Nerueiden.
Wilhelmus a Willich.
Chriſtophorus a Willich.
Arnoldus a Stommel.
Adolphus Barſch, dictus Olyſchlagerus.
Franciſcus a Lohe, Præfectus in Godenſon.
Gotthardus Baro in Schuuartzenburg, Curiæ Præfectus.
Georgius a Romberg, Equariorum Præfectus.
Ludouicus Dom. in Polheim.
Damus ab Harff.
Georgius a Bouen, Archimagirus.
Iohannes Spies.
Bertramus a Lansberg.
Iohannes Kettelerus.
Wilhelmus a Lutzenraid.
Volmarus a Scheid.
Degenhardus a Meynraiht in Schloſberg.
Otto Spenneck.
Arnoldus Pickius.
Wilhelmus Spies.
Adolphus a Battenburg.
Iohannes ab Eſſern.

Georgius à Lamperg.
Theodoricus Iohannes ab Aldenburckheim.
Iohannes ab Ochſſenbrach.
Sibertus à Bernſau.
Conradus à Romburg.
Gotthardus Schirpius.
N. Hüttenbrecherus.
Quadius à Wickenraid.
N. Firmund.
M. Waltherus,
Paulus Langerus, ambo Secretarii.
Gotthardus à Mergen, Commentarienſis.

QVI CVM DVCE LOTHARINGICO &c. 29. Nouembr: venerunt.

Iohannes Comes in Salm.
Ludouicus Scheiffardus à Meynradt.
Adfuere cum illo etiam complures aliæ Perſonæ illuſtres, quarum nomina propter ſubitum diſceſſum in hunc Catalogum referri non potuerunt.

QVI CVM IOHANNE ALBERTO Duce Meccelburgico, &c. 18. Octobr. venerunt.

Andreas Bugenhagius, Mareſcallus.
Theodoricus Moltzan.
Wernherus Han.
N. Cancellarius.
Dominus a Dhen.
Reimerus Winterfeldius.
Melchior à Luhe.
Iohannes Voigtius.
Ioachimus Rhor, Senior,

Caſparus Warmsdorffius.
Ioachimus Moltzan.
Harcuuichius Moltzan, Iunior
Balthaſarus Moltzan.
Chriſtophorus Han.
Henricus Kleinau.
Iohannes Cheſſelius Poeta.

QVI CVM CHRISTOPHORO DVCE VVirtenbergico, &c. Principes, Comites, & Barones, 19. Octobr. venerunt.

Ludouicus Landgrauius Heſſorum Princeps.
Eberhardus Dux Wirtenbergicus.
N Curiæ Præfectus.
E. khardus a Boll.
Volandus.
N Mareſcallus.
Gebhardus Comes in Helffenſtein.
Henricus, Comes in Caſſel.
Chriſtophorus & Henricus, ambo Dom. à Limpurg.
Dn. Albertus Comes in Hohenlohe.
Iohannes Comes in Tubingen.
Iobus Dom. in Heideck.
N Dom. a Schuuartzenburg.
Nicolaus Werſtorff.
Anshelmus a Leipſig.
Wolffgangus D ab Heideck.
Wolffgangus Schenck.
Iohannes Wilhelmus Schenck.
N. Wolffgangus Theodoricus Megentzer
Hugo à Rechberg.
N. Leininger.
N. Ingeltzhoffer.
N. Brumullerus.
N Pãnhemius.

Georg

Georgius Mareſcallus.
N. Breitenbach.
N. Binau.
N. Liechtenhan.
N. Mentzingerus.
N. Landauer.

Conſiliarii & Magnates.

E.. hardus à Stein.
Wernerus a Munchingen.
Wolffgangus à Dienſtett.
N. Dalackerus.
Dn. Iohannes à Steinheim.
Wolffgangus Theodoricus Nothafft.
N. Bernhauſer.
Iohannes Sigiſmundus à Freyberg.
Vitus Schonerus.
N. Henegkerus.
Melchior à Salhauſen.
L. Balthaſarus Eyslingerus.
Franciſcus Kurcius.
D. Iohannes Schuuartz.
D. Iohannes Sechelius.
Ambroſius Reſchius.
Hermannus Ochſenbach.
Conradus Schlerffius.

Theologi.

D. Iohannes Brentius.
M. Balthaſarus, Concionator Aulicus.

QVI CVM VVILHELMO PRINCIpe Vranienſi,&c. Comites,& Magnates, 9. Nouemb. venerunt.

[illegible]us Comes in Naſſau.
[illegible]nes Comes in Arnberg.

Anthonius Comes in Hochſtratten.
Albertus Comes in Schuuartzenburg.
Henricus Comes in Eiſenberg.
N. Comes in Nugarol.
N. Baro in Beirſtell.
N. Dom. in Eldern.
N. Dom. in Heher.
N. Dom in Seher.
N. Dom. à Meher.

NOMINA COMITVM ET MAGNA tum, qui ſuis ſumptibus Francofurtum venerunt.

Guntherus Comes in Schuuartzburg, Dominus in Arnſtatt & Sündershauſen, & cum eo,
Chriſtophorus Comes in Oldenburg.
Arnoldus Stammerus Prouinciæ Præfectus.
Dauid Schifferdecker, I. C.
Henricus Müllerus M. & Conſiliarius.
Lazarus Streckenfus, Capitaneus.
Rudolphus Rauhhaupt, Capitaneus.
Sebaſtianus Kalb, magiſter Equitum.
Philippus à Berliſch.
Iohannes Dobnerus, Curiæ Præfectus.
Henricus Roſech.
Albertus Volradus Rauchhaupt.
Iohannes Wilhelmus à Berliſch.
Iohannes Bartholomęus à Kolnitz.
Nicolaus Schneidla, Camerarius.
Cornelius N. Equariorum magiſter.
Georgius Romanus, Secretarius.
Lazarus Rauchhaupt, Cameræ Secretarius.
D. Petrus Auianus, Medicus.

Præterea

Fridericus Comes in Oetingen, & cum eo D Iohannes [illegible] tzerius, Cancellarius.

Ludouico

Ludouicus à Dimentſtein.
Wolffgangus Chriſtophorus Lungius.
Iohannes Wernerus à Treppach.
Albertus à Trepach.
Iohannes Georgius à Caſſau, Iunior.
Martinus Schletzius.
Wolffgangus Comes in Oetingen.
Carolus Ludouicus, Comes in Oetingen.
Iohannes Comes in Reupoltskirchen.
Floris Comes ab Horn.
Anthonius & Chriſtophorus Comites in Oldenburg & Delmenhorſt.
Ludouicus Caſimirus Comes in Hohenlohe.
Volradus, Iohannes, Carolus, fratres, Comites in Mansfeld.
Ernfridus Comes ab Ortenburg.
Iohannes Comes à Naſſau & Sarbrucken.
Sebaſtianus Comes ab Helffenſtein.
Albertus Comes a Sultz.
Vlricus Comes in Muntfurt.
Henricus Comes in Fürſtenberg.
Egenolphus Comes in Rapoltſtein.

Legati Aquiſgranenſes.

Gerlachus Radenmacher, I. C.
Dn. Nicolaus Willerman.
Dn. Franciſcus Block.
Dn. Iohannes Ellerborn.

Legati Norinbergenſes.

Sebaldus Hallerus.
Gabriel Nuzelius.

Legati Colonienſes.

Dom. Arnoldus à Sigem, Eques Auratus. Cæſ. M. Conſiliarius.
Dom. N. Leiskirchius.
Dom. Philippus Geil, tres Conſules.

Legati Magdeburgenſes.

N. N.
N. N.

EQVITES AVREI VELLERIS cuius Ordinis hac tempeſtate primus eſt Philippus Rex Hiſpaniæ.

Ferdinandus Cæſar Rom.
Maximilianus Rex Rom.
Albertus Dux Bauariæ.
Philippus Dux Arſcotus.
Wilhelmus Princeps Vranienſis.
Lamoral Comes ab Egemont, Princeps in Gaueren.
Florentius Comes ab Horn, Adminiſtrator inferioris Germaniæ.
Iohannes Comes ab Arnberg.
Antonius Comes in Hochſtratt.
Vratislaus Dom. à Bernſtein.
Wilhelmus Marchio à Rentul.
Ioachimus Dom. à Neuhauſen, ſupremus Bohemiæ Cancellarius.

PEDESTRIS ARMATVRÆ Tribuni ac Præfecti, ſeu Capitanei.

Chriſtophorus Comes ab Oldenburg.
Philippus Comes ab Eberſtein.
Lamoral ab Egemont, Princeps in Gaueren.
Iohannes Georgius à Gumpenberg.
Iohannes Comes a Naſſau.
Georgius Comes ab Helffenſtein.
Georgius ab Hegneberg, Eques Auratus.
Nicolaus ab Hattſtett.
Wolffgangus Dieffſtetter.
Lazarus à Schuuendi.
Georgius ab Holl.
Iohannes Schnabel.
Nicolaus Dom. a Poluueil.
N. Siglinger.

Equitum præfecti.

Ernestus Dux Brunſuicenſis.
Guntherus Comes a Schuuartzenburg.
Iacobus a Schulenburg.
Henricus a Staupitz.
Adrianus a Steinberg.
Albertus a Roſenberg.
Ioachimus Röbel.
Adamus Trot.
Erneſtus a Mandelsloh.

ENVMERATIO EORVM, QVI OFficia Rom. Imp. hæreditaria gerunt.

Chriſtophorus Baro in Limburg, Pocillator.
Henricus a Pappenheim, Imp. Mareſcallus.
Vitus Curtius a Pappenheim, Imp. Mareſcallus.
Conradus a Pappenheim Imp. Mareſcallus.
N. a Pappenheim Imp. Mareſcallus.
Iacobus a Seldeneck, Imp. Archimagirus.
Carolus Comes a Zolrn, in Hohenzolern, Imp. Camerarius hæredit.
Carolus a Fraunberg, Imp. Auratus Eques Hæreditarius.
Iohannes Chriſtophorus a Fraunberg eius frater.
Iohannes Adamus a Fraunberg eius Cognatus.

QVI EDITIS SCRIPTIS SVNT celebres, ac tum temporis Francofurti fuerunt

Theologi.

Iohannes Agricola Islebius apud Brandeburgicum.
Georgius Wicelius.
Iohannes Brentius, Apud Wirtenbergicum.

Abdias Prætorius Gotſchalcus.
Immanuel. Tremelius, Profeſſor Hebræus in Academia Heidelbergenſi.
D. Hieronymus Zanchus, Profeſſor Theologiæ, Argent...

Iuriſconſulti.

D. Apollinaris Ordinis S. Iohan. Cancellarius.
D. Melchior Klingius.
D. Sebaſtianus Meiſnerus.
D. Franciſcus Hottomannus.
D. Nicolaus Ciſnerus.
D. Simon Schardius.
D. Georgius Tradelius.
D. Egidius Mommerius Limpurgicus.

Hiſtoriographi.

Iohannes Voerthuſius, Præpoſitus Dauentrienſis.
Michael Beuterus, Iuriſconſultus.
Samuel à Quickelberg, apud Bauariæ Ducem.
Laurentius Schradeus Antiquarius.
Iohannes de Francolin Cæſ. Mr. Heroldus.
Henricus Mullerus, apud Guntherũ Comitẽ in Schwartz-burg.

Oratores & Poetæ.

Iohannes Sturmius Orator, & Rector Scholæ Argentinenſis.
Cyprianus Vomelius, Colonienſis, Poeta.
Michael Toxites Medicinæ D. Poeta & Orator.
Andreas Rapicius, Poeta & Iuriſconſultus.
Iohannes Poſthius Germershemius, Poeta.
Iohannes Lauterbachius, Poeta.
Martinus Huberus Baſilienſis.

Mathematici & Muſici.

Iohannes Taiſnerus I. V. D. Mathematicus.
Orlandus de Laſſo Muſicus, apud Ducem Bauariæ.

Equites

EQVORVM NVMERVS.

Cæſarea Maieſtas cum Aulicis ſuis habuit Equos,	1463
Regia Maieſtas cum Regina, &c.	900
Princeps Elector Moguntinus, &c.	360
Princeps Elector Colonienſis, 14. Curribus Vngaricis ei obuiam miſſis Francofurtum venit.	
Princeps Elector Treuirenſis Naui venit.	
Palatinus Princeps Elector, cum filiis Ludouico & Iohanne Caſimiro.	364
Princeps Elector Saxoniæ, cum Coniuge, item Erneſto Duce Brunſuicenſi, Wilhelmo Landgrauio Heſſiæ, Principe Anhaldino, & Franciſco Duce à Lauenburg.	802
Princeps Elector Brandeburgicus.	452
Teutonici Ordinis Magiſter.	79
Epiſcopus Wirzeburgicus.	77
Epiſcopus Spirenſis.	66
Dux Bauariæ cum Coniuge.	707
Georgius Dux Palatinus.	40
Wolffgangus Dux Palatinus.	281
Wilhelmus Dux Iuliacenſis.	314
Dux Lotharingiæ, cum Matre & Sorore.	400
Dux Meccelburgicus.	162
Dux Wirtenbergicus, cum filio, & Ludouico Landgrauio Heſſiæ.	316
Princeps Vranienſis.	174

Ante Aduentum Ducis Arſcoti, Teutonici Ordinis magiſtri, Ducis Lotharingiæ, multorumque aliorum Comitum, & Magnatum, ab Imperatorio Mareſcallo in Octobri Francofurti numerati ſunt Equi, 9065.

MATTHIÆ AV-STRIACI CORONATIO IN REGEM HVNGARIÆ

SERENISSIMO, POTENTISSI-moque Principi, Domino, D. Matthiæ II. Co[illegible]nato Vngariæ Regi, deſignato Bohemiæ, Ar-chiduci Auſtriæ, Marchioni Mora-uiæ, &c. S. D.

QVod olim, Domine Clementiſſime, de Fabia, Nob[illegible] & Ampliſſima Domo, Ouidius cecinit:

Vna Domus, Vires, & Onus ſuſceperat Vrbis
Romæ

Id ipſum, citra aſſentationem, multo verius, de [illegible] Au-ſtriadum Familia, diuini Numinis gratia, hiſce ſeculis [illegible] exhibita, poteſt vſurpari: vt hæc,

Vna Domus, Vires, & Onus ſuſciperet Orbis,
Chriſtiani.

Non enim hoc æuo Sublimior, & Potentior, tot[illegible] Co-ronis, & Sceptris fulgentior Stirps; non fauſtioris [illegible] tis Genus; ex quo, plures Imperatores, Reges, quam [illegible] Troiano, Principes prodierant: de qua Hercule, idem [illegible] de Iulia proſapia Horatius modulatus eſt, licet p[illegible]

——Micat inter omnes
Auſtrium Sydus, velit inter ignes
Luna minores.

Adeſt quoque Auguſtiſſimæ Domui Huic, quod in Per-ſarum Regibus, apud Platonem, admiratus Socrate[illegible] rum Corporibus, peculiare infuiſſe ſcribit, maximam [illegible] ris teſtatum faciens Excellentiam; Quando, & hi[illegible] bus, cum decoro, prominentiore Mento naſci, g[illegible]nu[illegible] quo, iuxta Phyſiognomos, Maieſtatem præ ſe ferentes [illegible] rationem depoſcunt ſummam. Felicem igitur Te, a[illegible] tum, Matthia Rex, huiuſmodi Aboriginibus p[illegible] Nihil nunc de magnificæ geſtis Maiorum, toti [illegible]

[illegible]ſimis; nihil de virtutibus Tuis propriis, vndique con-[illegible] dicam: Id enim prolixe, alia mea Muſa, Auſtriadum [illegible]ortalitas, actura eſt. Satis ſit interim, Fratris Imperatoris F[illegible]ore, in Vngaria ſubſtitutum, à Gente, Lectum, & Coro-[illegible] commemoraſſe. Exaltationem hanc, Maieſtati Tuæ, [illegible]ter ego & ſubditus, gratulaturus, Inaugurationis Hi-ſ[illegible] porrigo, in Mentemq; reuoco: Cætera monumenta [illegible]a, nobiſcum cum ſint mortalia, interire; vnicam Hiſto-[illegible] famæ teſtem ſupereſſe perpetuam, eaque vi præditam, [illegible] vniuerſum Orbem diffuſa, quod Rerum aliarum edax [illegible] cuſtodem habeat, tempus. Viue, Val[illegible], & F[illegible]ore, Rex [illegible]e, [illegible]c in dies, fortibus factis Tuis, ſcribendi materiam [illegible]ggere, & clementiſſime Faue.

Reg. Maieſt. T.

Fidiſſimus

DOCTOR IESSENIVS
Eques Vngarus.

REGIS VNGARIAE, MATthiæ II. Coronatio;

P[illegible]ſteaquam, Auguſtiſſimus Imperator Rudolphus II. Vngariæ, Boemiæque Rex, Archidux Auſtriæ &c. Ot-[illegible]corum, pro barbara impietate, ſanctum Induciarum [illegible] violantium, extremeq; Vngariæ Regno inhiantium, [illegible] vi prouocatus, armis in periurum & nequam genus [illegible] aperto multorum annorum continuo Bello Inſolen-[illegible] iniuriam, toties, fuſis, fugatis, captis hoſtibus, occupatiſ-[illegible]onibus, adeo vltus, vt ductos admiſſæ temeritatis pœ-[illegible], Pacis conditiones optare, & rogare compuliſſet; [illegible] derepente inteſtinis Commotionibus (quod facile [illegible]it apud Martis filios,) ne effœtæ Pannoniæ, fortiſſimi [illegible]tatis & Imperij Sacri Propugnaculi, reliquiæ, an-[illegible] immanis aduerſarij, vltima etiam conantis, im-[illegible]inutæ, occurſu Ciuium mutuo & conflictu, [illegible], penitus conciderent, Cæſar, grandæuior, diuturnis,

Magni Imperij gerendi, curis feſſus, Matthiæ Archiduci, Germano ſuo proximo, illarum primo partium abſolutam Adminiſtrationem conceſſit; deinde Ordinibus maximo- pere flagitantibus, Eum quoque Regio Diademate inaugu- randi poteſtatem fecit: Ipſi præterea, conciliatis Boemorum animis, illo in Regno, Succeſſionis ſpem impetrauit.

Quapropter Archidux Matthias, Gubernatorio nomine, Regnicolis, Menſe Octobri, Anno præterito, Milleſimo ſex- centeſimo octauo, Poſonij Comitiis indictis, Anti- Magnatum, Nobilium, & Liberarum Ciuitatum C in tempore Præſentes, & Frequentes, per Comitem P Sixtum Trautſonium, Conſiliarium intimum, vigeſi- Octobris conuenit: qui, vbi prius, Maximatum quorun- dam ſimultates, facilitate ſua ſuſtuliſſet, in Præpoſituræ Au- la, loco ſolito conuocatis, quæ in commiſſis habebát, facunde expoſuit.

Initio, plurimam ſalutem, & gratiam, Domini Verbis Cœtui precatus eſt vniuerſo, retulitque imperatum ſibi ſi- gnificare, Archiducem, illo ipſo die Vienna ſoluiſſe, recta Poſonium, cum Regni Statibus, neceſſaria, ac Publicæ ſaluraria, pertractatum, læto animo contendere; ac pro- expectare, Honoratiſſimos Ordines, ſuo quoſq; loco, appa- ratu eorum, quę huiuſmodi congreſſui opportuna eſſe ſolent, vltro omnia diligenter curaturos.

Legato comiter audito, Curiæ Magiſtro, Comite Stepha- no Illieshazy, interprete, reſponſum: Gaudere Vngaros ve- hementer de Sereniſſimi Gubernatoris incolumitate, pa- cundumq; ipſis auditu hoc acceſſus nuncium, nihil pri- hil antiquius, habituros eo ſtudio, quo, erga Se, promp- eſſe animo, experiatur; idque denuo Nicolao Iſtwanff, Ste- phano Palffio, & Stephano Niari, emiſſis, Eidem, iam Ham- burgum appulſo, renunciarunt.

Conſtitutus erat ingreſſui vigeſimus ſecundus Octobris V t igitur honorificentiſſima, Magni & Cari Principis, fieret exceptio, Primores Regni, ſuo, quo quiſque inſtructus aderat, tam equeſtri, quam pedeſtri milite, obuiam pro- inſtituẽtes, exercitus Præfectum ſummum, Comitem Geor- gium Turzonem; Produces, Michaelem Czobor & T mam Bozniak, delegerunt: Hi exoriente illo Sole, ſigno da- to, milites conuocatos, ad officium præſto, educunt, ac recen- ſitos,

ſtros, in ſeptem agmina; rurſum ſingula, in equeſtres & pedeſtres Turmas atq; Phalanges diſtribuunt, qualibet Cohorte, ſub vexillis centuriata.

Primum locum; Strigonienſis Archiepiſcopi, Cardinea dignitate præditi, Franciſci Forgach, & Sigiſmundi Fratris, equites quadringenti, pedites trecenti, occuparunt: Secundum, Illieshazy, equites quingenti: ſexcenti pedites: Tertium, Georgij, Nicolai, Stanislai, Chriſtophori, Emerici, Turzonum Comitis equites quingenti, pedites trecenti: Quartum, Comitis Thomæ Erdody, Dominorum, Nicolai Peranffy, Iohannis Drakowity, Iohann. Keglowity, equites trecenti, pedites ducenti: Quintum, Archi- & Epiſcoporum. Iaurienſis, Nitrienſis, & Zagrabienſis, equites ducenti, trecenti pedites: Sextum, Dominorum, Georgij Homonnai, Michaelis Czobor, Georgij Zechy, Stephani Niary, Stephani Thöekely, Petri Melith, & Sigiſmundi Balaſſa, equites ſeptingenti, pedites centum: Vltimum, Dominorum, Sigefridi à Kolonich, Stephani Palffy, Petri Rewai, Andreæ & Stephani Doczy, Stephani Hozzutoti, & Dauidis Pongranz, equites quingenti, ducenti pedites, tenuerunt: Qui, ordine, laciniatim, militari greſſu, in occurſum Archiducis procedentes, non longe à finibus, in aprico campo, aduentum præſtolati ſunt. Ibi potior Vngaricæ Nobilitatis pars, (nondum enim qui in remotioribus Regni partibus degunt accurrerant) Spectabilis; Reguli prouinciarum, Tribuni militum; ibi apparatus Martius; illic diſtincta equorum generoſorum familia; pompatici, bellatorij, calcitrones, mordaces, ſternaces, ruffi, gilbi, candidi, maculati, nigri, ſellis, ſubicibus, antillis, poſtillis, loris, frontalibus, habenis; gemmis, ac aureis bullis refulgentibus, ſplendidiſque ſtragulis perornati; vndique, pro gentili, phalerati; quos, furibundos premebant, Coloſſeæ quaſi proceritatis, horrido & minaci vultu, terribiles Viri.

Veſpertinarum precum circiter hora, Archidux, ipſum tota Aula, plurimis item Auſtriacis & Morauis, quingentis prętercea Buchaimio Ductore, Equitibus; totque è vicinis præſidijs accerſitis Vngaris, comitantibus, Stationi appropinquans, comitatu in alas abſcedere iuſſo, cum Nobilium globo ad Vngaros tranſabiit; quorum Optimates in pedes conſiſtentes, ſibiq; venerabundos obuios cernens, equo excendens;

ſubſiſtit, quem inſtar omnium ita affatus Cardinalis: Quàm diu, multumque, Sereniſſime Deſignate Bohemiæ Rex, Inclyti Regni Vngariæ *Gubernator*, à Deo Optimo Maximo ingentibus votis precati ſumus, vt Regnum hoc Patrium diuturnis, & variis tempeſtatum procellis aſſidue iactatum, tuto alicui portui induceret, id, hodie, diuinitus datum, quam ſperato auxilio conſecutos nos arbitramur, contueri. Eum conceſſum eſt, Cuius virtute ſingulari, indefeſſo labore, fauſtoq; ſucceſſu Arx, Foc[illegible] que, Turcicam contra rabiem, Hoſtem Chriſti nominis, ti Orbi formidabilem, proprij etiam Tui corporis [illegible] cæſis & profligatis hoſtium copiis, defenſi, ſeruatique. Teſtis inſignis illa aduerſus Barbarum, Tuis Auſpiciis, tenta ad Abam, ab Inaugurationibus & Tumulandis Principantium Regalem dictam, neſcio vllane [illegible] lo Illuſtrior Victoria, Vrbs ipſa expugnata, defenſum Strigonium; noſque ipſi horum ſpectatores, fatis melioribus reſeruati, idem conteſtamur. Hæc quidem macte abs te fortiter præſtita; iſtud vero prudenter, quod in diuerſa tra[illegible] Vngarorum animos, magna iudicij dexteritate co[illegible] priſtino conſenſui reſtituiſti. Hiſce, Princeps Sereniſſime, [illegible] licibus conatibus Tuis, totam Gentem adeo deuinxiſti, [illegible] Tibi ſumma debere lubens, volenſque profiteatur, [illegible] ceque acceſſu Tuo confirmata, gaudium ſuum o[illegible] hac, teſtatum faciens, optima quæque è Clementia [illegible] pollicetur.

Finito Sermone Archidux, alacri vultu, Gratiſſimum [illegible] bi hunc Vngariæ Regni Ordinum conſpectum, [illegible] rum [illegible] officia acceptiſſima, precari Deum [illegible] greſſum omnibus eſſe auſpicatum; nihil, quod non [illegible] uando & amplificando Regno idoneum, Maiorum [illegible] gijs inſiſtentem, vti antehac, ſic nec in poſterum præ[illegible] rum, ſolitaque proclıuitate, & gratia cunctos ampl[illegible] ſubiecit.

Digreſſis repetitiſque animalibus, factus illico [illegible] rum & tympanorum applauſus, militum ludicra [illegible] & ſcl. eorum [illegible] explosione, ſtrepitus, ma[illegible] è Fortalitio, Vrbis propugnaculis, numeroſè diſpoſitæ, item ad Danubij ripam collocatæ maiores Machinæ [illegible] effuderunt tonitruationes.

In

In Vrbis aditu, miles Vngaricus præiuit; hos ſecuti Claſſici incentores; poſtea Nobiles iuuentutis; mox præcipui Curiæ Officiales, Patritiis Vngaris intermiſti; Archiducem Satellitio ſtipatum, Cardinalis, Legatus Apoſtolicus, cæterique Epiſcopi inſecuti; nouiſſime Germanicus exercitus ingreſſus. Vbi ad alluentem Danubium ventum, eo loci ille, diuortium quaſi facturus, reciprocatu Inſulam progignit fluuialem, geminus naualis pons (alias pontonibus traiicitur) ſtratus, commodum & ſecurum tranſitum indulſit. Inde tres Ciuium pedeſtres vexillationes, ex vtraque parte ordinatæ, Portam vſq; ſe extenderunt; cui prætor cum collegis Vrbicis aſſiſtens Archiducem prætergradientem, geſtu & ſermone congratulante ſalutauit. Hinc per accliue, milite ſclopetario alio obſitum, Caſtrum in ſublimi exædificatum, intrans, repetito tormentorum fragore, exceptus. Vngaricus miles ad ſuburbij mœnia ſtabulatus, Germanus vero trans fluuium in caſtra metatus eſt.

Vigeſimo quarto Octobris (erat is deſiderio Gubernatoris auſcultando determinatus) abſoluto per Zagrabienſem Epiſcopum de Spiritu Sancto Officio, Archidux, in capaciori cœnaculo, nobiliſſimis aulæis veſtito, Thronum erectum ſubiens, Status frequentes ibidem collectos, in hunc modum allocutus eſt.

Omnium pacis, belli que temporibus abs Me geſtorum, atque conficiendorum ſocios, veſtrum conſcios cum habeam plurimos, illa prolixe hic commemorare haud arbitror neceſſarium. Conuocationis cauſam ſcripto complexus exhibeo, minime gen[illegible]ium addubitans, & meorum bene Meritorum, & veſtrarum Pollicitationum memores, Mihi, vos beneuolos præbituros.

Dicta hæc cum domeſtico Idiomate conuerſa, Archiepiſcopus Colocenſis repetiuiſſet, Vlricus à Krenberg Cancellarius Auſtriacus, Propoſitionis libellum productum, Cardinali exhibuit, quem Is reuerenter aſſumens, ad Principem conuerſus, paratos quam primum de hiſce conſultationem inſtituere maturimeque, quæ viſa fuerint, Sereniſſimo Ipſius referre [illegible] verba fecit. Illico relictâ Arce, Regnicolæ [illegible] Præpoſituræ locum adeunt, è lectione Poſtulatum co[illegible]tum, quod illud erat:

Quandoquidem Archidux Matthias, Vngariæ Regum

Sanguine Cretus, inde vſque à prima iuuentute, proſperis & aduerſis rebus, pro Regni Salute, Ipſorummet teſtimonio, indefeſſe laborarit, itaque ſtrenue egerit, vt abs Se præ... Patratorum penſitatione habita, Sacra Cæſarea Maie... Regni huius,& aliarum Prouinciarum Recturam Sibi conceſſerit, Diadema, Sceptrum, cæteraque Regalia obtulerit, vtque Suam in vicem Rex Inueſtiretur,apud Status, H...gij remiſſa & condonata Fide diligentet interceſſerit; Ordines præterea vltro multoties Eum Dignitatis huius po...dæ Spe affecerint; Idcirco Sui rationem Proceres h...ros, hiſq; Comitiis hoc potiſſimum fine initis, abſq; pro...tione,vno adſenſu Regem Se Electuros, Sacra...ſque ... fidere; Sancte Promittere, Salua Ipſorum Iura fore, Li...tates & Priuilegia, daturumq; operam impenſe, vt ſub p...ſtate Regia,Patrem Patriæ perpetuo perſentiſcant.

Illa hora Princeps Carolus Liechtenſteinius, Comes Trautſonius,& Dn Krenbergius, Cæſareæ Maieſtatis ma... ac ſigillo confirmatas Ceſſionis & Reſignationis, in Propoſitione allegatas Tabulas, Ordinibus inſpicienda... obtulerunt, quibus numeris omnibus abſolutis comp...s, reddi tiſque, cætus ſolutio facta.

Sequente die, ex more, in partes ſeceſſum: Archiep... cum Suffraganeis,Stirpſq; Magnatum,in aſſignato ſib... conſultationis loco, perſtiterunt. Prælatis vero con... Nobilitas,in Franciſcanorum Cœnobio,& ſuo item co...to Regiarum Ciuitatum Nuntij coiuerunt. Quot die ... Primores proprio cincti ſinguli armato ſatellitio, ... Beſtiis, Ornamentiſq; mutatis, quemadmodum cæteri Ordines, ad deſignata Collegia cateruatim matutini accu... Omnes libere Sentire, ſenſa aperte Dicere, Deliberat... Internuncios mutuo ſibi communicare; Perpendere, a... concorditer Statuere; nihil quod non ex vtilitate Pat... Gubernatoris dignitate, Agere. Iudicabant prompte V...uerſi, Rebus iam Domi, Foriſque compoſitis, Moderatore opus eſſe, propius Rempublicam adminiſtrante. Sed ... Palatini, qui ſummus Regni Curator Vicarius eſſe ſolet, ...ctuumque talium Director, vacet Officium, admonend... Archiducem rati, ex Re futurum, ſi in primis ad Pala... conſtitutionem animum aduerteret. Palatinum vero, ...niam in Regias manus obedientiæ & fidelitatis iura...

tum

tum præſtare oporteat, Regis nuncupationem præmitti, requiſitum neceſſarium, renunciatum vbi eſſet, ſententiæ melior acquietum.

Principio igitur de creando Rege in ſuffragia itum, actũ nemine prorſus contradicente, vnanimi Corde, Oreque Ordinum, Sereniſſimus Archidux Auſtriæ, Matthias, Rex Boemiæ deſignatus, Caput & Rex Vngariæ, decima quarta Nouembris optatus eſt.

Dominica proxima, Status, magna frequentia Arce petita in Regis conſpectum admiſſi, Ipſum, Orationem Cardinale habente, hoc pacto compellarunt. *Agnoſcit Sereniſſime Rex, Senatus, Populusque Vngaricus, Tua in ſe cumulatiſſime collata Beneficia, recordatur abs Maieſtate tua ſubitorum Illius cauſa Diſcriminum, Curarum perpeſſarum; durátorum Laborum, quibus hac ſtat ſeruata Patria noſtra; Lætuſque de conceſſo ſibi diuinitus Auguſtiſſimi Sanguinis Heroe plurimum gratulatur. Quocirca, quod maximo Tuo merito, iurè quodam Tibi debet, liberaliter præſtiturus, Regiam Maieſtatem tuam concordi voto Electam, accedit, per me Regem ſalutatem, pronunciatum ac proclamatum; Seque in protectionem Tuam recipi, Domi Legibus, Foris Armis, Regnum defendi, pulſis hoſtibus, fines protendi, libertatique priſtinæ reſtitui rogat, & ad quæuis Obſequia paratum offert; vtq; hæc rata, Auſpicataque Rector Mundi iubeat, comprecatur.*

Ad hæc Rex: *Quemadmodum*, inquit, *nunquam de ſincerò erga Me Ordinum affectu dubitaui, ſic eo iucundius audire accidit, ſumma ánimorum, vocumque conſonantia ad Regium hoc faſtigium euectum. Faxit ille præpotens Cælorum Imperator, cum Collega Filio, Saluatore noſtro, per Sancti Spiritus gratiã, vt hoc Archiregnum, pro quo vitam, fortunãmque impendere nunquam recuſaui, quondam florentiſſimum aſſurgens, priſtino ſuo nitore refulgeat! Veſtrum neminem ſtudii in Me Sui vnquam pœniteat, mea parte cauebo diligenter.*

Vix dicendi finem fecerat, cum tota Aula ingens oboritur applaudentium clamor; *Viuat Rex, Feliciter agat, Æternum Viuat, Viuat, Triumphet.* Multitudo Regem circumfuſa, manus, pedes, & quicquid attrectari poterat deoſculatur, *Sit Regi Vita, Salus* ingeminans. Rege poſtmodum in Sacelli Oratorium concedente, Nitrienſis Antiſtes Compoſitum ad Dei laudem Hymnum cantu exorſus eſt, quem vocalis

Muſicæ Chorus, alterque tubicinum, tympaniſtarum [illegible] bellicus, imitatus, viciſſim perſecuti ſunt, exploſis interim [illegible] chinis crepantibus.

Pertractata Religione, reuerſoq; in conclaue Rege, [illegible] quot Menſæ miniſterio deſtinati Nobiliores Vngari, o[illegible] ſuo defuncti ſunt; Summatibus prandentem Herum ci[illegible] ſtantibus & reuerentibus.

Porro de modo & ratione Palatini poſcendi varie h[illegible] controuerſum, ac deliberatum cum eſſe[illegible] Rex, Statib[illegible] tificari volens, Carolo Liechtenſteinio, Trautſ[illegible]o, [illegible] bergio, totidemque Vngaris, Sigiſmundo Forg[illegible]ch, [illegible] Zechy, Magnatib. Megoti vero Nobili, amanda[illegible] Religionis geminos, Thomã Erdodi, & Sigiſmund[illegible] gach, Catholicæ Profeſſionis; Euãgelicæ autẽ Step[illegible] liechazy, Georgiũ Turzonẽ nominauit, quẽcunque [illegible] culorum numero ſuperiorẽ, Palatinum confirmaturus [illegible] cretum Regis humillime acceptantes Ordines, Lega[illegible] miſſis, iiſque quorum intererat loco, excedentibus, con[illegible]eſt[illegible] paucis, & aperte ſuffragia tulerunt. Vicit votis [illegible]hazy [illegible] teros, quibuſcum in Senatũ reuocatus, Regni Pa[illegible]tinus [illegible] ctis geſtientibus acclamatus, moxque Regi præſ[illegible]ntatus [illegible]

Iuramento exſoluendo poſtero dicto die vbi a[illegible] paruiſſent Proceres, Rege Throno aſſiſtente, Franc[illegible] Mihaly Regni Secretarius, Statutis cõprehenſum [illegible] fidei Palatinatus Sacramentum, quẽ præeuntẽ cl[illegible] erectiſq; digitis ille ſecutus: *Ego Stephanus Illiesbaz[illegible], [illegible] ro per Deum viuum, me Sereniſsimo Regi Matthiæ, D[illegible] meo Clementiſsimo, Cuius ſingulari Gratia, aliis præ[illegible] Palatinatus Regni ſublimitatem exaltatus ſum, cult[illegible] quium & fidem, pro viribus præſtiturum: nihil exoſius pop[illegible] ri factione & conſpiratione habiturum; conaturum potius [illegible] lo, vt Regiæ Maieſtatis auctoritas & decus illibatũ con[illegible]eruet[illegible] augeatur. quæcunq; periculoſa, aut aduerſa, Eidẽ exiſtim[illegible] omni ſtudio auertere; vtilia cũcta prouehere; ſummoper[illegible] rum. prouentus, reditus, aliaq; Regis Fiſci bona, ne quid de[illegible] capiant, diligenter cauturum; publica non vſurpaturũ, nec m[illegible] meorumq; agnatorum emolumenta, inde quæſiturum, n[illegible] Regis ſcitu alius permiſſurum: Vice quoq; Regiæ Maieſt[illegible] tum quidem meum concernit munus, vt omnes Spiritua[illegible] Secidares Ordines, libertatibus, iuribus definitis gaud[illegible]*

frua[illegible]

ſruantur, inhibita omni iniuria, illegitimaq; offenſione, curatu-rum: Iudicia item conſuetis locis & temporibus vt habeantur, ...ium fortalitia vt inſtaurentur, muniantur; nec non, quæ Of-... Palatinatus ſunt reliqua fideliſſime executurum: nihil A-...ri, nihil Odio, Iudicio, inimicis affectibus, nihil Prece, nihil ...io tributurum; Adiutet me Deus.

Hiſce peractis, in Cardinalis Palatio conuenere Epiſcopi, Palatinus, & quidam ex Grandioribus, quibus Trautſonius coniunctus, de Regiæ Inaugurationis die, ritibus, Officiorum, ad ...m Solennitatem requiſitorum, diſtributione, conſulta-... habuerunt. Coronationis ſane Ceremoniarum primos ...ctores Ægyptios exſtitiſſe veriſimile. Nam hi, teſte Pli-..., Regium Principatũ ſuſtinuerunt, nulloq; momento po-...ant, vti Herodotus refert, abſq; Rege viuere. Plinio vero ...rrore nemo Rex creabatur, niſi Sacerdotio foret prædirus, quos e Philoſophis deligebant. Si quis igitur forte profanus ...r vim in Regnũ penetraſſet, is poſtea ſacris initiari cogeba-...ur, quo expiatus Sacer euaderet & illibatus. Deputatus qui ...ſtabat Eliſabethæ Diuæ Vngariæ Reginæ feſtus conſigna-...ique Officialium nominibus, fiebat ad tantæ celebrationẽ ...itatis diligens apparatus. Magnus vero vndique Regẽ ...meroſo Equitatu Archiduci Maximiliano obuiam egre-...tem, & redeuntem ſpectandum, populi concurſus, quem ...o tenebræ diremerunt. Occumbens Sol nihil minari vide-...ur in craſtinum tempeſtatis, ſtellatum cœlum quietus aer; ...ilominus nocte intempeſta, ſubita, denſaque, qualẽ proxi-... Coronationis tempore ferebant delapſam continuam ...it pluuia. Et licet è nubibus cœlum vndique velantibus ſe-...itatis Spes ſumi non poterat, præter expectationẽ tamen ...bus affulſit conſtans.

...uculo, aderant iam ex deſtinato, ad Cathedralis Eccleſiæ ...res, manu militari Maximilianus Lichteſteinius, Aulæ Ma-...ſchallus, Michael Czobor, Georgius Zechy, Thomas Bo-...nia..., & Ladislaus Barkoczy, ne quis ex plebe ſe infunderet, ...hibitores. In Arce Trautſonius, & Draskovvitius circa mo-...ilia Inueſtituræ Regiæ Ornamenta occupabatur. Hæc de-...nde capſula cõprehẽſa & obſignata, auratoq; tegmine indu-...a, Regis iuſſu Balthaſar ab Hoy..., & Ferdinandus Helfridus ... M...u Barones Auſtriaci in anterius cõclaue extulerũt: quæ ...xcipientes eiuſdẽ Ordinis Vngari Cubicularii, Theorekius Iſtuan, Georgius Homonnai, Stephanus Palffy, & Georgius

Zechy, in aream deportata, Regio currui impoſuerunt; qu[illegible]
Prætoriano milite cinctum, atque ſexiugis lente prorra[illegible]
Trautſonius, Draskovvitius, Anteſignani equitando p[illegible]
tes, ad Cœmiterium deduxerunt; Inde cum iidem B[illegible]
Templi Sacratiorem cellam detuliſſent ciſtam, exempta [illegible]
ieſtatis Inſignia, Aræ holoſerico obnuptæ, ſigillatim, [illegible]
Draskovvitio addito, indita. Trautſonius, cui Cerem[illegible]
præfectura vnice commiſſa, fabricas luſtratum, Choru[illegible]
tentem ſatis locum, paulloque ſublimiorem, cætera diſp[illegible]
conſcendit. Ibi ſupra ſuggeſtum tres gradus altum, c[illegible]
tus Thronus, aureo pallio veſtitus; & ex ſimili mater[illegible] p[illegible]
tecto vmbellatus Altare, ad quod religioſe induti c[illegible]
Regni Pontifices, exornatiſſimum; poſt cuius princip[illegible]
bernaculum tapetibus exſtructũ, in quo Regis Steph[illegible]
lium, aliaque id generis ſupellex, ſepoſita. Subſellia [illegible]
holoſerico rubro amicta. Iuxta columnas ſiniſtras e[illegible]
prælongum Podium aulæis decoratum, Auſtriaco, Vng[illegible]
coque Gynæcio præbebat proſpectum: oppoſitæ vero pa[illegible]
aliud, Symphoniſtis apparatum, primum explebat interc[illegible]
mnium. Nil deerat præterquam Regis præſentia. Qui pa[illegible]
poſt, Generoſorum Hominũ equitatu circumſeptus, Vn[illegible]
rico habitu precioſe veſtitus, equoq; nobili & ditiſſime [illegible]
lerato vectus, cum fratre Maximiliano ſimiliter an[illegible]
ce deſcendit, Enſe nudato Sigefrido Kolonich pro te[illegible]
Agaſonum Magiſtro antecedente, & hunc in Synd[illegible]
Caduceo, Feciali præeunte; Nuncio vero Papæ P[illegible]
Placidio de Mara, ſupremo item Cubiculario Leo[illegible]
Helfrido à Megau, Stabuli præfecto Octauio G[illegible]
cæteriſque Regem ſubſequentibus.

Ad Templum poſtquam peruentum, Trautſonius R[illegible]
um Candidatum Sacello induxit: quo primum l[illegible]men[illegible]
gente, inflatæ tubæ, pulſata tympana, cunctis aliquandiu [illegible]
nantibus. Interea Regalia diſtributa geſtamina; accerſi[illegible]
Regem Choro inducerent, duo Antiſtites, Archiepiſco[illegible]
Colocenſis, alter Præſul Zagrabienſis. Repetito clang[illegible]
proceſſum. Vexilliferi & quidem bini præiuerunt. Th[illegible]
Nadasdy vexillum Bulgariæ; Stanislaus Turzo, Cum[illegible]
Stephanus Palffy, Lodomeriæ: Georgius Zeczy, G[illegible]
Petrus Revvai, Seruiæ: Andreas Doczy, Ramæ: Ch[illegible]
tus Erdody, Sclauoniæ: Georgius Homonnai, Cro[illegible]: Ste-

phanus

phanus Thocrock, Dalmatiæ: Nicolaus Zerinius Vngariæ geſſit. Poſt Heraldum inceſſere fere ſinguli: Gladium euaginatum Kolonich prætulit; auream Crucem Franciſcus Batthiani; Pacem Thomas Zechy; Gladium Sancti Stephani vagina reconditum, Georgius Turzo; Pomum, Sigiſmundus Forgach; Sceptrum, Thomas Erdodi; Coronam, Palatinus. Rex inter Epiſcopos medius, Archiducem Maximilianum, Summi Pontificis Legatum, & reliquos Aulæ Primarios, aſſeclas habuit. Caduceator ante Solii gradus ſubſtitit; ad latera quini Signiferi; cæteri progreſſi, Cardinali onera ſua exhibuerunt Aræ imponẽda. Archidux ſubſellii dextri caput occupauit, a quo remotiores, Palatinus, Georgius Turzo & pauci alii: Siniſtri autẽ, Nuncius Apoſtolicus, Carolus à Liechtẽſtein, Breuner, Khan, Loſenſtein, Harrach, Mansfelt, Wartenberg, complureſque Auſtriaci Dynaſtæ, tenuerunt; Choro, Viris præſtantibus quibuſvis, refertiſſimo. Rex coram Altari ſupra auro obductam culcitram in genua ſe ſubmittens, Crucem, (hanc autem Benedictus Pontifex, Anno Milleſimo vna cum Corona, Miſconi Poloniæ Duci, deſtinatam, nocturno Dei Internuncio commonitus, Regi Stephano Primo, Vito Sancto, Chriſtianæ Fidei ad Getas & Sarmatas vſque propagatori, dono miſerat, atq; ad augendam illius dignitatem, hoc Pontificiæ Legationis Inſigne, quod alteram Armorum Regni partem conſtituit, Ei perpetuam præferẽdi potestatem fecerat) per Cardinalem porrectam, honorario Oſculo petiuit, ac Iuſiurandum ab eodem prælectum hoc præſtitit.

Ego Matthias, Archidux Auſtriæ, Polliceor coram Deo, & Sanctis Ipſius Angelis, daturum Me pro viribus operam, vt Diuina, Humanaque Iura in tuto ſint, Deo dicata Eccleſiæ bona intacta permaneant, Sacro Ordini decus ſuum conſtet, & Ius cuique Subditorum tribuatur. Mox Ieſu Chriſti Noui Teſtamenti Libro, à Præſule aperto ſeruato, vtraque manu admota, iuſpiciens: *Sic Me Deus adiuuet, & Sancta Eius Euangelia,* iurauit. Pontifex vero ita precatus eſt:

Omnipotens, æterne Deus, Creator omnium, Imperator Angelorum, Rex Regum, Domine Dominantium, qui Abraham fidelem ſeruum tuum, de hoſtibus triumphare feciſti; Moyſi & Ioſuæ Populi Tui Ducibus, multiplicem Victoriam conceſſiſti; Humilem Dauid in Regium Faſtigium extuliſti; Sapientia

Salomonem ſupra Mortales omnes, atque mirifica pace donaſti; exaudi quæſumus, Domine, demiſſiſsimas ſupplicatione [illegible] ſtras, reſpice ſuper Hunc Miniſtrum Tuum Matthiam R[illegible] noſtrum Electum, protege potenti Brachio, corrobora S[illegible] Tuo, circumda Gratia, quo omnes conatus Ipſius ad Diu[illegible] Nominis Gloriam, Patriæq; beatitudinem, conuert[illegible]ur [illegible] Filium Tuum vnigenitum, & Conſubſtantialem, Do[illegible] noſtrum Amen.

Inde Regem deuote proſtratum Subſidentes circum[illegible] re Antiſtites, donec preces, Choro recinente, finirentur. [illegible] ſurgentem Leonhardus Helfridus à Megau, Sup[illegible]m[illegible] [illegible] bicularius, & Iohannes Draskovvitius, Regni Came[illegible] Sacræ Vnctioni præpararunt. Cardinalis dextro pol[illegible] [illegible] tioſo Oleo madefacto, nudatum Regis digniorem C[illegible] Carpis vtrinque ductim illeuit, prorumpenſque in Vota [illegible] *mine*, infit, *Prehende, Fortifica, & Dirige Ha[illegible] amu[illegible] Dexteram, vt ſe digna Operetur.* Et iterum: *Actiones n[illegible] Deus, quæſumus Adſpirando præueni, & Adiuuando pro[illegible] re, vt cuncta noſtra Oratio & Operatio, à Te ſemper Incipiat, [illegible] per te cœpta Finiatur, per Chriſtum Saluatorem noſtrum.* [illegible] denuo immerſum Chriſmati digitum interſcapul[illegible] Re[illegible] intulit, tranſuerſimque partem vnxit, comprecatus [illegible] *ſte, Fili Dei, qui à patre exaltationis Oleo vnctus es, præ[illegible] tibus tuis, Impingua Cor Regis noſtri Spiritus Tui lar[illegible] ſione. Sancte Deus, qui Azachel ſuper Syriam, & Ieho[illegible] rael, per Eliam, per Samuelem vero, Saulum, & Dau[illegible] deunxiſti, tribue, Obſecramus, manibus noſtris efficaci[illegible] per Te ſubleuata hac noſtra indignitate, Seruum h[illegible] Matthiam, dignum hac delibutione, Regem efficiam[illegible] tute Tua fretus, impoſitum Humeris Principatum, [illegible] fortiter ſuſtineat, & Populi Director vigeat, per Chri[illegible] noſtri meritum.*

Symbolum Cyprianus explicat: *Oleo*, ſcribit, *antiqu[illegible] cerdotes & Reges ſacrabantur, Spiritale, intelligi vol[illegible] myſteriis ineſſe pinguedinem: & ſicuti Oleum omni[illegible] bus ſuperfertur; ita Sacerdotalem & Regalem Dign[illegible]ate[illegible] um eſſe excellentiſſimā.* Hæc ille. Admonere prætere[illegible] detur alacritatis. Nam olim Gymnaſium adituri [illegible] quo agiliores euaderent, oleo induebantur. Ole[illegible]

fer-

Fœtri ſitus prohibetur, & abſtergitur. Fragrantia denique huius Balſami, Gratiæ emanationem pollicetur.

Perunctus Rex, ductoribus Epiſcopis, in vicinum conceſſit Tabernaculum: Inde S. Stephani, auro, Dedalæo opere [illegible] to Pallio, (Sanctitatis & Honeſtatis amiculo) aureiſque Cothurnis (innocentiæ Calciamento) indutus, reductus cum eſſet, Rem Diuinam facere Cardinalis cœpit. Dū vero Chorus nunc aſſa voce, nunc organice, alternis accineret, Regi poplitibus innitenti, Diui Stephani euaginatum tradit Enſem; *Accipe*, dicens, *Gladium Tibi diuinitus porrectum, quo propugna Dei Eccleſiam, imbelles Tuere, Macta noxios.* Mox vagina reconditum Regis lateri accinxit, compellans: *Accingere Gladio hoc potenti, ſemper ad ſtrictum paratus, memor tamen, quod ſancti non Vi, ſed Fide vicerint, debellarintque Imperia.* Rex Aræ obuerſus, vultu ſubiracundo, ferro educto, triplicatoque in tot partes ictu, acrē feriit; quo ritu, pro Chriſti Aris pugnaturum ſpopondit.

Extat in Macabæorum Hiſtoria (vnde Ceremoniæ huius vſurpatio forte deſumpta) Iudam, Iſraelitici exercitus Ducem, priuſquam contra Nicanorem inierat prælium, ſecundū quietem vidiſſe: Hieremiam Prophetam aureum Gladium ſibi tradentem, cum huiuſmodi exhortatione: Cape Gladium, Sanctum à Deo munus, per quem deuinces aduerſarios populi Mei. Rei vanitatem abfuiſſe, euentus oſtendit. Nam cum hoſte Sabbatho compulſus conſerere, triginta quinque millia fudit.

Abdito à Rege rurſum Enſe, Palatinum Cardinalis adſciuit, in eiuſque manus Diadema reſignauit, qui id attollens, conuerſus ad Populum, ex veteri conſuetudine, vulgari Sermone, *Numne Hunc Regem eſſe Iubeant*: ter alta voce rogauit; a quibus cum toties acclamatum eſſet, *Placet, Fiat, & Viuat Rex*, Coronam Cardinali reſtituit.

Hic Regem contra in genua demiſſus, Regni Theſaurum, varia fortuna vſum; nunc ſubtractum; nunc Turcæ manibus interceptum; errantem modo; modo latentem; poſtliminio tamen ſemper reuerſum, Capiti Illius ſuperindidit, inſimul prolocutus: *Cape in Diuinæ & Indiuiduæ Trinitatis nomine hanc Coronam, qua reſplendeat Maieſtate facies Tua, veluti olim à Dei Colloquio diſcedentis Iſraelitarum Ducis & interpretis Moyſis vertex: ac Cæleſtem im-*

marceſcibilem coronam promerere Chriſto propitio Auxiliante.

Diadematis, quod Regium eſt Inſigne, Plinius, Liberum Patrem, auctorem ſcribit; cuius inuenti rationem Diodor Siculus redditurus, vinoſam exhalationem eius preſſura pelli ſentit. Sed cur non potius, & verius, *Maieſtatem, oneri coniunctam*, indicabit? Quod certe iam dudum Corona Ferrea, qua tum Italiæ Reges & Imperatores redimiti, deſignauit, atque illud Poetæ: *Perfer & Obdura.* Cæterum præter alia quæ inſunt Coronæ huic conſideratu digna ſingularia quaternæ ſunt inde dependentes, Aureſque verberantes Appendices, quæ iſtud forte agere mihi videntur, quod ſolitus apud Perſas Cubicularius, quem Plutarchus refert quotidie Regibus inſuſurraſſe: *Surge, Age Rex Negocia.*

Vlterius, Sceptrum offerens: *Accipe* addit, *Veritatis & Iuſtitiæ Virgam; hac obſequentes Dirige; Contumaces Aterre; Oppreſſos Erige, idque Dei ſubſidio feliciter perfice.*

Videtur hoc Herculis monſtrorum domitoris nodoſam Clauam innuere, qua Populorum Rectores, in propulſandis, expugnandiſque prauis hominũ moribus tricoſæ commonefiant difficultatis. Cum enim Pecudum Inſpectoribus Induſtria opus ſit & Labore; quanto magis hominum, animalis, adeo varii & intractabilis? Sed quia in Aduerſis Pugnandum, in Secundis Imperandum Regis eſt; Belli Symbolũ, Gladium; Placide vero Gubernationis Signum, Sceptrum, fortaſſis non perperam exiſtimauero: atque hoc in Republica Principi eſſe, quod in Choro Præcentori Plectrum; quo ſicut hic omnem inhibet in Symphonia diſſonantiam; Ita ille mutuos ſubditorum Animos, Affectuumque motus recte Conciliat, ac harmonice Contemperat.

Poſtremo, Auream cum eminente Cruce *Sphæram* ſiniſtræ *Regis* indidit Manui, Arrhabonem Regni deſponſati Amplectendi, Gerendique. Globus verſatilis, de vno in alium deuolui Imperia, Deo ſic impellente, denotat; nihil in hac Mortalitate Stabile, nihil Diuturnum, nedum Perpetuum; Adeo vt Regnorum Ætates ſint, Æſtates Regum: Solum Deum omnium expertem Mundi Præſidẽ Permanere in æternum. Defixa Crucicula, in animũ merito Reuocat, Orbẽ Ieſu Chriſti Sanguine redẽptũ, hoc Dictatore Iudicatum iri nouiſſi-

nouiſſimis; aliis patratæ Tyrannidis pœna irrogata; aliis ob Rem bene geſtam, beata Æternitate retributa.

Regalibus ſacris initiatus Rex, gladioque, quem Georgius Turzo excipiens, prætulit, decinctus, per Pontifices in ſolium (Iſraelis Rex huiuſmodi honorum Sedes Peſtilentiæ Cathedras appellat, quod eas fere nemo conſcendat, cui à laboribus quies, a periculis ſecuritas concedatur, præſertim ſi ex hac Specula negligentius deſpiciant) Sublatus eſt, hæc Cardinale proloquente: *Occupa auguſtiſſimum Locum hunc Dei Gratia Tibi conceſſum, & per nos Miniſtros adſignatum; Firmetur ac Stabiliatur Thronus Tuus.*

Tum omnis Muſicorum Chorus: *Laudetur Deus* cantare, Tormentis bellicis ſolutis Cœlum intonare, ſubſultare Terra, cæteraque Elementa geſtire, & Nouo Regi congratulari. Populus intra Templi parietes, plebs foris conglomerata, Vitam Regi, Salutem, Felicitatem, Victoriam exoptare.

Sopito Strepitu, Precibus incubitum: *Deus, qui ad Te extenſas Moyſis manus intueri dignatus es, hæreditati tuæ aduerſus Abimelech Victoriam tribuens, reſpice nos de Sede Maieſtatis Tuæ, confirma quod operatus es in hoc Rege noſtro, viſita Eum, ſicut Moyſen in Rubo, Ioſuam in prælio, Gedeonem in agro, Samuelem in Templo; Tu ſis Ipſi in Conſilio Sapientia, in Acie Lorica, Clypeus & Galea; effice vt ſub Eius Imperio pullulet Fides, Pax & Charitas ſeſe exoſculentur, homines loquantur veritatem, Tuaque circumdati miſericordiæ vmbra, pii vitam degamus tranquillam.* Et iterum; *Munera, quæſumus, oblata ſanctifica, vt Corpus & Sanguis vnigeniti Filii Tui, ad æternam Salutem, felicemque Gubernationem, Regi Noſtro proficiat. Amen.*

Hæc vbi Clerus iuxta Thronum perorâſſet, ad Altare reuolutus eſt. Sceptrum, Pomum, portitoribus Solio adſtantibus, reddita: Cardinalis vero reliquum Sacrum operatus: Sancti Euangelii Codicem deoſculandum Regi Colocenſis Epiſcopus detulit; Idemque poſtea cum Socio Eundem Oblationē facturum, ad Aram deduxit. Rex, ibi Cardinalem Aurea Cruce armatum ter perueneratus cum eſſet, ſuperiori gradui ingeniculans, in auream Pateram, quam Epiſcoporum quidam ſubmittebat, manum Auro grauidam, exonerauit; oblatoq; Cruci Baſio, ad Locum, prioribus Comitibus, rediit; geſtu deuoto, ſacris intentus perſiſtens. Durante Sublatione, qui Re-

gia tenebant Auguſtalia, eorum apices terram verſus inclinarunt. Rex ſub finem Sacrificii, priuſquam ad Communionem, quam, Miniſtrante Cardinale, obiuit, duceretur, Coronanti Capiti demere Trautſonium iuſſit, qui, dicto parens, [illegible] ſumptam Anteſedili adpoſuit, Reuerſoq;, iterum. Leonh[illegible] Helfrido de Megau (vterq; toto Actu Regi proximu[illegible] petias ferente, applicuit. Supererant exſequenda reliqu[illegible]

Patefacta maiori, Præpoſituram contra, Eccleſiæ p[illegible] à qua per aliquot platearum anfractus, ipſumque foru[illegible] marium, ad Franciſcanorum vſque Templum, ex aſſe[illegible] tignis ſuffultis, candidi, rubri, viridiſque Coloris, quot R[illegible] Inſigne pingitur, pannis, (priſco admodum apu[illegible] He[illegible] honorationis modo) com mutatim iniectis, ſtrata via, a[illegible] que parte armatis Ciuibus munita, magna item Hey[illegible] multitudine, Panni prædæ inhiantium obſita, quo eti[illegible] diq; ſpectatum adcurrerat populus, tranſitum, niſi prohi[illegible] obſtructurus; aliis ædiū ianuas, feneſtras, & paſſ[illegible] plentibus. Hac primū, quæ ex Germanis & Vngaris [illegible] Nobilitatem proficiſcentem, ſequebantur vexilli[illegible]; hos F[illegible]cialis, mox Gladii S. Stephani geſtator, Pomi itemque Sceptri latores; Ante Regem ibat Scipioni innixus Palatin[illegible] cum Enſifero Sigefrido Kolonichio. Rex demum ta[illegible]m Numen quoddam omnium in ſe conuertebat oculos. [illegible]chidux Maximilianus ſiniſtrum fratris adibat latus; a te[illegible] Cardinalis, Nuncius, cæterique Præſules, tum Cubi[illegible] ceſſerunt: Poſtremas partes Regiæ Cuſtodiæ præfectu[illegible] F[illegible]dinandus Elbogner habuit, cum aliquot militum manipul[illegible] in quorum medio, duo à Cancellis, Aureis, Argente[illegible]tim Regis Icone, partim nominis Hieroglyphico ſ[illegible] Nummata ſpargentes, equitarunt. Factum ex priſco [illegible]rum Romanorū Imperatorum inſtituto; qui veſtes v[illegible]ta, & id genus miſſilia in vulgus iacere Coronati conſ[illegible]runt; luxu hoc, futuræ liberalitatis Signum, ab inita ſtatim [illegible]gnitate ſtatuentes.

Scripto nequit exprimi quantæ ibi coortæ Turbæ, pars certatim calcatum pannum rapere, pars numinorum iactum excipere, & in præuenientem quemque veluti hoſtem [illegible]ſilire; aliis protritis, verberatis, ſauciatis aliis: Tumul[illegible] non niſi ferreis catenis, per tranſuerſum tentis, extreme [illegible]hibito.

In

In Ædem vbi Rex pertigiſſet, alteri adornato inſedit Solio, creandis auratæ militiæ Equitibus vacaturus. Hoſce vero ad pedes deuolutos, atque è Scheda ſeriatim à Palatino recitatos, Georgium Homonnai; Thomam Nadasdy, Stephanum & Iohannem Palffy; Ludouicum Racoczy; Michaelem Czobor; Stephanum & Chriſtophorum Erdodi; Iohannem & Georgium Keglovvitz; Georgium Zechy, Nicolaum Forgach, Stephanum Doczy; Benedictum Pograny, Stephanum Oſtroſith; Iohannem Deſtoffy; Stephanum Korlat; Thomam Boſniack; Georgium Pograny; Nicolaum Abaffy; Laurentium Poliany; Georgium Ketche; Ægidium Nag; Chriſtophorum Mrianchich; Georgium Peteo, Iohannem Perrichovvit; Wolffgangum Baycortum; Baronē Herberſtainium; Stephanum Balaskovvyth Matthiam Kralich; Iohannem Peteo; Matthiam Dorodit; Georgium Batthovvith; ſingulos honoris Brabæo afficiens, ipſorum Terga, aſſiduis Caſtrenſibus laboribus (non enim in ocio, nec vno die, aut aliunde, ſed ex ſeipſa, longo & difficili partu, naſcitur, Virtutis Soboles, vera Nobilitas) ad ferri ſoliditatem quaſi obfirmata, S. Stephani Gladio, percuſſit.

Hiſce abſolutis exceſſum Templo eſt: & quo ante ordine, pedes, eques quiſq; extra Vrbis, ab Archangelo cognominatam, portam ſenſim perrexit Illic prope, patenti in loco, editū, rubroque panno circumdatum Tabulatum Rex conſcendēs, aureæque ſellæ inſidens, pro conſuetudine, ab antiquo vſurpata, eleuatis digitis, in hæc, Cardinale exprimente, concepta verba, dixit: *Nos Matthias, Dei Gratia, diuinis auſpiciis ad Regnum Vngariæ euocati, Iuramus per Deum viuum, per beatam Virginem, Regni huius Tutricem, cæteroſque Cœleſtium Numinum Ordines; velle, Sanctas Dei Eccleſias, & harum Adminiſtros, Præſules & Prælatos, Barones item & Nobiles, Ciuitates liberas atque vniuerſos Regnicolas paterna cura complecti; Libertatem, Leges, Sanctiones, & cæteras Immunitates ab anteceſſoribus Regibus impetratas, nunquam violare: Inprimis Andreæ quondam Regis Decreta obſeruare, citra reſpectum ius cuique dicere, de publicis, fideli Senatus Conſulto debite ſtatuere: non modo de conſeruandis, ſed & amplificandis Regni finibus omnem viam & rationē inire; ac quæcunq; boni Regis officia ſunt, diligenter obire; Sic Nos cum omnibus adiuuet Deus.* Non licebat iam olim etiam apud

Romanos Rempublicam gerere, niſi Iurato. *Eſt autem Iuſiurandum*, iuxta Ciceronem, *Religioſa affirmatio, quo, Deo inuocatus teſtis; Ipſe exigit promiſſum.* Extat hoc, cōtra violentum quodque metuendum, vnica ſecuritatis Teſſera, qua Principes cum ſubditis mutuo & reciproce obſtringunt, eadem fide obligant; *quam abrogare, omnem Hominum Societatem eſſet*, vt Liuius inquit, *tollere*; *Seruare autem*, quemadmodum Xenophon ſcribit, *cum in aliis omnibus, tum vero in ro Principe, res præclariſſima.* Exſoluto iuramento, Cœtus, qui circumſtabat detecto capite innumerus, in a... mas, & longas vociferationes prorupit; *Salus ſit Regi, Vi... Perennitas*; tumque iterum Tormentis tonitruatum. Mœnia aliquouſque circumeuntem cum Pompa Regem, aliquot ex Vngarorum Nobilium cenſu ſollicitare cœpe... quo ex tempore infeſtis congredi haſtis, proque vita d... di poteſtatem ipſis faceret: quod Ille ſerio detrectans, non ... cere tantam feſtiuitatem Chriſtiano ſanguine cruentari, reſpondit.

Progreſſus Rex, in ea præurbii parte, quæ Danubium aſpicit, dedita opera excitatum aggerem, ſiue tumulum, equo calcaribus commonito, curſu petit; eductumque Diui Stephani Gladium verſus quatuor Mundi plagas vibrans, q... cunque parte Hoſtibus infeſtantibus (Romanorum exemplo, quo à Columna Campi Martii in partem tranferen... belli Conſul haſtam iacere conſueuerat) bellum intern... tus; ibi tertio maiorum bombardarum intonatu læt... gnum datum.

Abſoluta Coronationis Celebritate, Solenni tractu ... ra die in Arcem reditum. Illic ſtrata Regia Menſa, d... ad geſtus mulſi, & varii apparatus cibi. Dapiferorū M... Georgium Turzonem, ſecuti ferculis onerati, Thomas ... dodi Sigefridus à Kolonich, Nicolaus Zerinius, Michael Czobor, Stephanus Palffy, Staniſlaus, Nicolaus & Chriſtophorus Turzo, Stephanus Theorok, Thomas Nadasdi, Georgius Homonnai, Sigiſmundus Balaſſa, Chriſtophorus Banffi, Franciſcus & Georgius Koglovvith, Stephanus L... ſt... us, Paullus Aponi; qui omnes Magnates. Regi loturo aquam adfudit Andreas Doczy; manutergium porrexit, Palatinus Prægustatoris munere perfunctus, Batbiany; Pocillatoris o... iit, idem, qui lauacrum exhibuit. Ianitorum Regalium M...

giſtr

giſtri, Nicolai Iſtvvanffi, recens in loco hemiplexia tacti, vices ſubiit, Comes Turocienſis Petrus Revvai.

Regio habitu, capiti menſæ, Rex accubuit; quem propter Patina aurea collocata, poſt temporis interuallum, nimium aggrauans, ſexpondium Diadema, excepit: Dextrum latus, paullatum remotius Archidux Maximilianus occupauit; Siniſtrum Cardinalis, cum Pontificis Legato: Poſtremo loco, Palatinus conſedit; Regale Conuiuium, diuerſo, at ſuauiſſimo concentu, Chorocitharedis exhilarantibus.

In humilioribus Arcis Conclauibus, Antiſtites, Barones, Nobiles, ſplendide epulati, proque Regis noui Auſpiciis ſecundis pocula libantes; *Viuat Rex, iterumque Viuat*, vocales, exoptarunt. Proximo vero Pomerio, aliquot Heydonum centuriæ, refectæ; quæ aſſiduo Regis nomine inclamato & collaudato, rata ipſis paſcua exſaturatæ, plurimiſque vini vaſis exantlatis, pergræcati ſunt. Ciuitatis compita, vici foraque vndique gaudiis perſonarunt. Die, hoc pacto, tranſacta, ſub vltimum ingruentis noctis crepuſculum, Meteora illa, artificialia; excitata; è terra, quaſi ſydera ſurgētia, lepidi ſpectabiles ignes: quibus abſumptis, Martius tormentorum poſtremus applauſus, Feſto attulit Colophonem.

Sequentibus diebus, Rex, de Officiis diſtribuendis deliberatione habita, exacta a ſingulis miniſterii fide Metropolitam Strigonienſem, Cardinalem Franciſcum Forgach, Regni Primatem, ac ſecretum Cancellarium declarauit: Poſtea è Sacro Ordine, Conſiliarios hoſce; Archiepiſcopum Coloccenſem Demetrium Napragy; Epiſcopum Zagrabienſem Simeonem Bratulich: & Aulæ Regiæ Cancellarium, Præſulem Nitrienſem, Valentinum Lepes, ordinauit: Seculares vero Senatores, Petrum Revvai, Sephanum Theorek, Ladislaum Petco, Michaelem Czobor, Thomam Viskelethy, Franciſcum Alay, Benedictum Pograni, cōnſtituit. Excelſiora autem munera bene meritis hiſce contulit. Iudicem Curiæ, abſentem, Valentinum Homonnai deſtinauit; Banum, ſiue præfectum Sclauoniæ, Thomam Erdodi fecit; Georgio Turzoni, Quæſturæ, ſiue Theſaurarii prouinciam obtulit; Magiſtrum Tabernicorum (eſt hic quaſi ſcopulus quidam iudiciorum, ad quem ſententiis prægrauati liberarum Vrbiū ciues prouocant) Sigiſmundum Forgach; Agaſonum Franciſcum Batiani (Dapiferorum hactenus ſuſtinet Georgius

Turzo) Cubiculariorum Iohannem Draskovvith; Ianitor Nicolaum Iſtvvanffi; Pincernarum, Andream Doczy, Curi Thomam Czechy, eſſe iuſſit: Perſonæ vero Regis in ... præſentiam gerere, Iohannem Lyppay, voluit. Rebus ita diſpoſitis, vbi de tuto reponendæ Coronæ loco Rex q... diligentiſſime proſpexiſſet, Petro Revvai, & Stephan... delectis aſſeruatoribus, Statibus, miſſione data, Valed... ſexta Decembris Viennam recurrit.

Actus Electionis, ſiue

RELATIO

HISTORICA, QVA RATION... Dn. Matthias II. Hungariæ, & Bohe... &c. Rex, Francofurti Anno 1612. die 3. Iunii, in Regem Romanum electus fuerit.

NOtum eſt tam ex hiſtoriis, quam ex veteribus ... buſque in Imperio ſuſceptis tractationibus, recept... ſemper & vſitatum in Sacro Romano, Nationis G... Imperio fuiſſe, vt vel ob ingraueſcentem Imperato... mani ætatem, vel ob cauſſas grauiſſimas alias; viuente ... Cæſare, Rex Romanus alius, à Sacratiſſimi Imperii S... uiris, iuxta conſtitutionem Bullæ, quam vocant, aureæ, ... rolo IV. Norinbergæ Anno ſupra milleſimum tre... quinquageſimo ſexto conditam, eligeretur; vt eſſet ita, ... Imperatorem in adminiſtratione Imperii iuuaret, & e... modum defuncto, faſces Imperii ſtatim capeſſeret, ... ab incommodis periculiſque imminentibus vindicaret ... ſeruaret. Quemadmodum id in Wenceſlao & Ma... I. qui viuente adhuc Carolo IV. & Friderico III. itemq... Ferdinando, qui tempore Caroli V. fratris ſui, nec no... Maximiliano II. & Rudolpho II. qui viuentibus etiam... & imperantibus auguſtiſſimis parentibus ſuis, in Reges ... peratoreſque Romanos electi fuerunt, videre eſt.

Eaſde

Eaſdem igitur ob cauſſas, maxime vero ob imminentia Romano Imperio hoc tempore pericula, & pro vitandis omnis generis, quæ interregna comitari plerunque ſolent, incommodis, Illuſtriſſ. Imperii Septemuiris, qui vna cum Electoratus Palatini Adminiſtratore, & Legatis Brandeburgicis, Menſe Octobri ſuperioris 1611. Anni, viuente adhuc Auguſtiſſimo Cæſare Rodolpho II Norinbergæ conuenerant, nouum quendam Regem Romanum, qui Cæſareæ Maieſtati ad beatiorem vitam, inſperato fortitan caſu, translato, in Imperio poſtmodum ſuccederet, eligere viſum eſt, die ad actum Electionis 11. Maii Anni huius 1612. in vrbe Imperiali Francofurto ad Mœnum, vbi electionem iſtam Conſtitutio Bullæ aureæ fieri iubet, præſtituto & denominato.

Tametſi vero interim Cæſarea Maieſtas ſub initium huius Anni, 10. nempe Februarii die, ex vita hac mortali excedens, immortalitatem adiret, atq; ita electionem intra menſis ſpatium ſuſcipere, ex Conſtitutione Bullæ aureæ, neceſſarium eſſet, ob cauſſas tamen grauiſſimas à dicto iſto & conſtituto tempore diſcedere religio Electoribus fuit.

Quare 10. Maii, qui Solis dies erat, Anno hoc currente ſupra milleſimum ſexcenteſimum duodecimo, Francofurtum Reuerendiſſimi & Illuſtriſſimi Principes Dn. Iohannes Schvvichardus Moguntinus, & Dominus Ferdinandus Colonienſis, Archiepiſcopi & Sacri Romani Imperii reſpectiue per Germaniam & Italiam Archicancellarii & Electores; Necnon Illuſtriſſ. & Celſiſſ. Principes Dominus Iohannes, Comes Palatinus Rheni, Dux Bauariæ, Electoratus Palatini pro tempore tutor & adminiſtrator; Et Dominus Iohannes Georgius, Saxoniæ, Iuliæ, Cliuiæ, & Montium Dux S. R. I. Archimareſchallus & Elector, vterque pro tempore Imperii Adminiſtratores Vicarii, &c. aduenerunt.

Sequenti Lunæ, 11. nempe Maii die, Reuerendiſſimus & Illuſtriſſimus Princeps Dn. Lotharius Archiepiſcopus Treuirenſis, S. R. Imperii per Galliam & regni Arelatenſis Archicancellarius & Elector: Quemadmodum etiam circa veſperam, Illuſtriſſimi & Potentiſſimi Principis, Dn. Iohannis Sigiſmundi Marchionis Brandenburgenſis, S. R. Imperii Archicamerarii & Electoris, Boruſſiæ, Iuliæ, Cliuiæ, Montium & Stetini Ducis Legatus aduenerunt.

Digitized by Google

Quos omnes tandem die Mercurii 13 nempe Maii Sere
& Potentiſſimus Princeps Dn. Matthias II. Hũgariæ &
hemiæ,&c. Rex, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Sty
Carniolæ & Wirtembergæ, Marchio Morauiæ, & Co
Tyrolis,&c. cum ſpectabili admodũ & probe armato e
tu, ſecutus eſt. Qui quidẽ Principes omnes ab equitatu
cofurtenſi, qui ex ciuibus maxima parte conſtabat,
ante portam loci excepti & per diſpoſitos vtrinque arm
ciues in vrbem traducti fuerunt. Poſtquam autem S. R.
perii Electores, Moguntinus nempe, Treuirenſis & Col
enſis, quemadmodum etiam Electoratus Palatini A
ſtrator, Dux Saxoniæ, & Legatus Brandenburgicus, Fr
furtum aduenniſſent, deliberationum & conſultation
rum initium die Mercurii, 13. nempe Maii, fecerunt,
curiæ Francofurtenſis ſenaculo quodam ad eam rem p
riter deſtinato & parato, vbi ſequentibus deinde etiam
ſemper conuenerunt, erantque in ſenaculo iſto ſedes
holoſerico nigro veſtitæ, vno ordine prope feneſtras p
ctoribus diſpoſitæ, in quibus Electores cũ Adm. niſtrator
Legato ita conſederunt, vt primam à dextris Palatinus, ſe
dam ab illo Rex Bohemiæ, tanquam Elector; tertiam M
guntinus, quartam Treuirenſis, quintam Colonienſis,
Saxo, & ſeptimam Brandenburgicus occuparent, ad me
autem oblongam coram Electoribus poſitam & holoſ
nigro inſtratam Cancellarii & Secretarii; in ſcamnis v
ſubſelliis reliquis Conſiliariorum primarii quique c
runt.

Inter alia autem, quæ ſub deliberationem ſtatim ve
iuramentum etiam fuit, quod ciues Francofurtenſes e
ſcripto Bullæ Aureæ præſtare tenentur. Hoc cum
ctores tam à ſenatu, quam à ciuibus & ad excubias de
copiis requirerent, Senatus quidem pridie eius quo
tum dicẽdum erat die, pulſo per ciuitatem tympano, v
xima Die Sabbathi, 16. nempe Maii in area magn
riam ciues omnes conuenirent ſignificari per plateas
omnes curauit, mandato ſeueriſſimo, de peregrinis ad
principum Electorum non pertinentibus omnibus ex
tate dimittendis, addito.

Sabbathi, 16. nempe Maii die, Senatus primo F
furtenſis, congregatis in curia Electoribus & Legato
denb

denburgico, cum in ſuperiori curiæ palatio, locoque nonnihil eleuato, ſubſellia ſua holoſerico nigro conſtrata conuenienti ordine Adminiſtrator Palatinus, Bohemus, Moguntinus, Treuirenſis, Colonienſis, Saxo & Legatus Brandenburgicus Adamus Ganſius Dominus in Putlitz, occupaſſent, iuramentum de ſecuritate præſtanda, ex Aureæ Bullæ præſcripto, præſtitit, prælegente id quidem ei Cancellario Moguntinenſi Franciſco Philippo Fauſto; tali ferme ſententia, quod nimirum Senatus Francofurtenſis Reuerendiſſimo Principi & Domino, Dn. Iohanni Schwichardo, Archiepiſcopo & Electori Moguntino reliquiſque Dominis Electoribus, Adminiſtratori Palatino & Legato Brandenburgico fidem dare, eamq; iureiurãdo confirmare deberet, quod omnes generatim Electores, itemq; ſpeciatim ſingulos à vi & iniuria alterius vel Electorum, (ſi quidem diſſenſio inter eos exiſtere forte contingeret,) vel aliorum hominum, cum vniuerſo, quem ſecum ſinguli haberent, ducentorum nempe equitum comitatu, ſub pœna in Aurea Bulla expreſſa, pro virili ſua defendere: neminem toto illo electionis tempore, cuiuſcunque dignitatis & conditionis eſſet, in vrbem exceptis ſolum Electoribus, eorumque Legatis & Commiſſariis admittere, & ſi qui peregrini in vrbe eſſent, eorum diſceſſum modis omnibus promouere vellet. Quæ quidem omnia ſenatus diligenter ſe obſeruaturum, ſtipulata manu, & verbis ex ore Cancellarii Moguntinenſis repetitis, in magna ſpectatorum copia, ſanctè pollicitus eſt.

Accepto hoc à Senatu iuramento, Electores cum Adminiſtratore Palatino & Legato Brandenburgico ſurgentes, ad feneſtras Palatii conuerſi ſunt, vti viderent, quomodo à ciuibus, qui interea ad aream iſtam magno numero confluxerant, iuramentum illud præſtaretur: quod ipſum quidem etiam à deſtinatis ad excubias militibus, qui in aream eandem producti in circulum diſponebantur, eadem ſolennitate præſtitum fuit. Sequentibus diebus ſeſſiones & conſultationes ab Illuſtriſſimis Electoribus, in prædicto loco, ad 3. vſque Iunii diem, qui Electioni dictus fuit, & quo ea etiam feliciter poſtmodum peracta eſt, habitæ inſtitutæq; fuerunt.

Pridie autem eius diei, qui dies nempe Martis, 2. Iunii era[illegible]proclamari Senatus adhibito tympani pulſu per ci-

MM

uitatem curauit, vt peregrini omnes, qui nec ad aulas Electorum pertinerent, nec iureiurando ſenatui obſtricti eſſent, vrbe quam primum excederent, eoque facto portæ ciuitatis poſt meridiem omnes occluſæ & obſeratæ fuerunt.

Die Mercurii, qui 3 Iunii Anni currentis 1612. erat, regia tandem Electio modo ſequenti peracta eſt. Principio ciues veſtibus & armis elegantioribus induti atque inſtructi, per plateam, ex curia ad templum San Bartholomæo iterũ ducentem, hinc inde diſpoſiti ſunt. Deinde campana ingens, à dimidia ſeptima ad ſeptimam vſque, de mandato Senatus pulſa eſt, eoque facto, cum ſeptima audita eſſet, Septemuiri omnes ad curiam equis vecti ſunt. cumque ibi horam fere integram morati & habitum Electoralem in peculiariter vnicuique adſignato conclaui induti eſſent, eo poſtmodum ornati, ex palatio curiæ deſcenderunt, equoſque conſcendentes, horam circiter octauam, in templum San-Bartholomæi, tali quidem ordine vecti ſunt; pedites primo Conſiliarii nobiles aulicique & miniſtri Electorum quam plurimi incedebant, ſequebantur equites Reuerendiſſ. Moguntini & Treuirenſis Electorum Aulæ magiſtri & Mareſchalli hæreditarii, Iohannes Philippus ab Hoheneck, & Melchior Dominus in Eltz, gladium vterque in vagina deaurata reconditum præferentes. Hos è veſtigio inſequebantur coniuncti, Reuerendiſſimi Illuſtriſſimique Principes & Domini, Dn. Iohannes Schvvichardus, Archiepiſcopus & Elector Moguntinus, & Dn. Lotharius Archiepiſcopus & Elector Treuirenſis, toga electorali ex panno coccineo rubro, pellibus ex albo, & nigro variegatis, quas Hermelinas vocant, ſuffulta, & prætexta induti; & pileo ex eiuſdem coloris panno conſtante, pellibuſque variegatis prætexto, caput tecti.

Equis porro vecti incedebant Archiepiſcopatus Colonienſis, & Regni Bohemiæ Mareſchalli hæreditarii; quorum Colonienſis quidem gladium in vagina deaurata, Bohemus vero in vagina ex rubro holoſerico conſtante reconditum præferebant, inſequentibus mox Reuerendiſſ. & Illuſtriſſ. Principibus & Dn. Dn. Ferdinando Archiepiſcopo & Electore Colonienſi à dextris, & Matthia Bohemiæ Rege & Electore a ſiniſtris, quorum Colonienſis quidem, habitu prioribus ſimili, Rex vero habitu ex holoſerico

rico rubro pellibus Hermelinis ſuffulto & prætexto indutus, coronaq; Bohemica precioſiſſima ornatus cernebantur. Incedebant porro equites Pleichardus ab Helmſtet, Electoratus Palatini; & Maximilianus à Pappenheim, Sacri Romani Imperii Mareſchallus hæreditarius, gladium ſinguli in vagina deaurata reconditum vt priores, præferentes, inſequentibus eos Illuſtriſſimis & Celſiſſimis Principibus & Dominis, Dn. Iohanne, Comite Palatino Rheni, Electoratus Palatini Adminiſtratore à dextris, Dn. Iohanne Georgio Saxoniæ, Iuliæ, Cliuiæ, & Montium Duce, Electore, in medio, & Adamo Ganſio, Domino in Putlitz, Electorali Brandenburgico Legato, à ſiniſtris, quorum vterque Palatinus nempe & Saxoniæ Principes, toga Electorali ex holoſerico rubro, pellibus Hermelinis ſuffulta, & prætexta induti, pileoque electorali eiuſdem coloris & materiæ caput tecti, cernebantur. Legatus vero Brandenburgicus, habitu ſuo conſueto nigro indutus erat, cui etiam, quod Elector Brandenburgicus ipſemet non adeſſet, gladium nemo prætulit.

Hoc ordine ad portam vſque templi primariam inter vtrinque conſtitutos armatos ciues vecti Principes, equis deſcenderunt. Simul atque autem templum ingreſſi eſſent, Tubicines ſtatim & Æneatores Electorales, qui magno numero in deſtinato ad vſum iſtum loco, aduentum eorum præſtolabantur, tubis canere, & pulſare tympana magno impetu cœperunt, cantu iſto (donec Septemuiri omnes Chorum Templi, qui tum quidem vndique tapetibus & periſtromatis ex ſerico auroq; & argento precioſiſſime & artificioſiſſime contextis, ſtratus & obductus fulgebat, ingreſſi eſſent, ſedeſque ſuas, quarum ſex pro Electoribus & Legato Electorali, holoſerico nigro, vna autem pro Rege Bohemiæ panno Attalico ſiue aurato ſtratæ & obductæ erant, occupaſſent) continuato.

Cum igitur in ſubſellia ſua, Electores, in dextro nempe Chori latere Moguntinus, Bohemus & Palatinus, in medio Chori loco, nimirum præcentori alias deſtinato, Treuirenſis, & in ſiniſtro latere Colonienſis, Saxo & Legatus Brandenburgicus conſediſſent, præcipuis quibuſdam Conſiliariis cum Clero in Chorum admiſſis, fores per hæreditarium Imperii Mareſchallum Pappenheimium nempe occluſæ, organaque pulſari cœpta ſunt inchoato ſimul Hymno: *Veni*

Sancte Spiritus. quem Electorales Muſici in eleuato Chori veſtibulo conſtituti, canendo abſoluerunt. Hymno eo finito, Suffraganeus Moguntinus ad Altare conſtitutus, Miſſam celebrare cœpit, Palatinus vero, Saxo & Brandenburgicus Legatus, qui Sacris iſtis intereſſe haudquaquam ſolent, ſurgentes, in Sacellum, quod prope Chorum eſt, cum Conſiliariis aulicis que ſuis, dum ea celebraretur, conceſſerunt. qua finita cum prodeuntes iterum loca ſua occupaſſent, Hymnus, *Veni creator Spiritus, &c.* cantari cœptus eſt. Finito autem eo, Electores omnes, vna cum Legato Brandenburgico præcedentibus eos cum gladiis, (excepto tamen Legato Brandenburgico) Mareſchallis, ad Altare, iuramentum ex præſcripto Bullæ aureæ præſtituri, proceſſerunt. cumque in gradum ſupremum aſcendiſſent, & ad aſtantes faciem conuertiſſent, Moguntinus, in medio conſtitutus, cauſſas conuentus ſui, nempe vt iuramentum, requirente ita Bulla aurea, præſtarent, paucis expoſuit, primuſque iuramentum iſtud, verba ei prælegente Treuirenſi, præſtitit. poſtmodo Electoribus reliquis idem iuramentum Moguntinus prælegit, quod ipſi itidem magna promptitudine & alacritate, Eccleſiaſtici quidem admotis ad pectus ſuum, ſeculares vero ad Euangeliorum librum digitis, præſtiterunt.

Hoc facto, Moguntinus, duos Notarios requiſiuit, & vt Actum iſtum notarent, vnumque vel plura ſuper eo inſtrumenta conficerent, hortatus eſt: qui fidelitatem, obſequium & promptitudinem ſuam ad officium hoc ſubmiſſe ei deferentes, Nobiles & Adſtantes reliquos in teſtimonium requiſiuerunt.

Electores vero interea ad loca ſua iterum ſeſe receperunt; cumque poſtmodo Hymnum, *Veni ſancte Spiritus*, cum pertinentibus ad eum collectis & precatiunculis canentes abſoluiſſent, Sacellum ordine Cæſarium, quod concameratum & oblongum Choro ad meridiem adiacens conclaue eſt, Altari eleganter extructo & pulcherrime exornato conſpicuum, multiſque vndique magni precii appenſis tum tapetibus condecoratum, ad Electionem futuri Regis faciendam ingreſſi ſunt. Erat tum in veſtibulo Chori, vbi Cantores & Muſici Electorales ſtationem ſuam habebant, pro iuniore Comite Palatino, Electoratus Palatini hærede, ſedes parata pannoque Attalico & aurato

rato magnifice contecta. Similiter & pro Regina eiuſque Gynæceo in fornice templi ſuperiore è regione Sacelli Cæſarii, tapetibus precioſiſſimis conſtratus & obtectus vndique ad feneſtram Choro obiectam intermediam locus erat, vnde quæ in Choro agerentur, videri omnia quàm commodiſſime poterant.

Poſtquam igitur Electores horam fere integram in Sacello Cæſario ſiue electorali commorati fuiſſent, & accerſitis ſemel atque iterum & dimiſſis iterum præcipuis conſiliariis & Notariis ſuis, Electio noui Regis, eiuſdemque proclamatio in Sacello facta eſſet, hoc tandem ordine ex Sacello iterũ prodierunt, vt præcedentem Moguntinum Colonienſis & Treuirenſis ſequerentur, Sereniſſimum Hungariæ & Bohemiæ Regem, tanquam Electum iam Regem Romanum ducentes, & latus eius vtrumque claudentes, comitantibus eos Palatino, Saxone, & Brandenburgico Legato. Quam primum autem Sacello egreſſi eſſent, tubicines, æneatoreſque Electorales, officio ſuo tam probe perfuncti ſunt, vt tubarum tympanorumque clangore omnia in templo perſonarent, pulſis ſimul, quæ in turri iſta ſunt, ad teſtandam lętitiam campanis maioribus, & tormentis, machiniſque in vallo ciuitatis exoneratis atque diſploſis.

Interea Electus nouus Rex ad Altare adductus, flexis in ſuperiori gradu genibus ad orandum ſe compoſuit, Electoribus ad latera vtrinque conſiſtentibus. Tum vero ſtatim: *Adiutorium noſtrum in nomine Domini:* Pſalmuſque: *In virtute tua latabitur Rex.* cum pertinentibus ad eum precatiunculis, ſuper nouo Rege dicta ſunt. quibus finitis Rex in Altare ab Electoribus eleuatus & collocatus, Hymnuſque Ambroſii & Auguſtini: *Te Deum laudamus.* tribus Choris, in Organis, Canticis tubiſque & tympanis à cantoribus, buccinatoribus & æneatoribus Regiis Electoralibuſque decantatus eſt.

His omnibus peractis, porta Chori, quæ verſus dextram eſt, iterum aperta, & Rex ab Altari leuatus, inter medios Electores per Chorum, ad pegma vel theatrum quoddam, extra Chorum in templo excitatum, & tapetibus precioſiſſimis vndique exornatum, vti omnibus ſeſe ſiſteret, proceſſit. Erant in theatro iſto ſubſellia ſeptem pro Electoribus, holoſerico nigro obducta, & præterea vnum vnico gradu reliquis magis eleuatum, & panno aurato ſtratum pro Maieſtate

Regia, poſita. Rege iterum in ſedem ſuam collocato, Electores etiam Moguntinus & Palatinus ad eius dextram, Coloniensis, Saxo, & Legatus Brandenburgicus ad ſiniſtram, Treuirenſis vero coram eo in medio conſederunt, Palatino quidem orbiculum regalem, Saxone diſtrictum gladium, & Legato Brandenburgico ſceptrum regium in manibus tenentibus. Interim vero dum loca ſua Electores occuparent, tubicines & æneatores cantibus indulgentes clangore vniuerſum templum maximo repleuerunt, quibus ceſſantibus publicatio & proclamatio ad populum ab admodū Reuerendo Dn. Georgio-Friderico Greiffencloe à Volrath, Præpoſito Moguntinenſe & Wormatienſe, in hanc ferme ſententiam facta eſt:

Poſtquam per Sereniſſimi & Auguſtiſſimi Principis & Domini, Dn. Rudolphi II. Imperatoris quondam Romani, feliciſſ. recordationis obitum, Imperium vacare cœpiſſet, inter Electores Legatumque Brandenburgicum iam præſentes, de electione noui Imperatoris, poſtulantibus ita legibus conſtitutionibuſque Imperii conueniſſe, vt Sereniſſimus Potentiſſimuſque Princeps & Dominus, Dn. Matthias II. Hungariæ & Bohemiæ, &c. Rex, Archidux Auſtriæ, &c. Rex Romanus in nomine Domini eligeretur, futuruſque Imperator denominaretur. Hanc vero electionem Principum Electorum Legatique Brandenburgici nomine omnibus iam eo fine manifeſtari, & notam fieri, vt omnes Hungariæ & Bohemiæ Regem pro Rege Romano habendum ſibi & venerandum ſciant.

Facta hac proclamatione, tubis iterum tympaniſque tubicines & æneatores canere cœperunt, clangore maximo templum vniuerſum complentes, Electores vero cum Maieſtate Regia ſurgentes, theatro deſcenderunt. Præcedebat autem Treuirenſis, ſequebanturque Septemuiri ſeculares cum Legato Brandenburgico coniuncti, Adminiſtrator nẽpe Palatinus à dextris orbiculum regalem, Saxoniæ Elector in medio gladium euaginatum, & Legatus Brandenburgicus à ſiniſtris, ſceptrum Regium geſtantes. Hos Regia Maieſtas ipſamet inſecuta eſt, Moguntino iuxta eum à dextris, & Colonienſe à ſiniſtris, ita tamen, vt aliquantulum poſteriores viderentur, incedentibus. Hoc ordine templo egreſſi equos iterum conſcenderunt, & ad Maieſtatis Regiæ Palatium, ſiue aulam, domum nempe Brunfelſiam nomine vecti, Regem eo de-

eo deduxerunt, præmiſſis nempe miniſtris aulicis, Saxoniæ, aliorumque Electorum, & Regis ipſius, tubicines atque æneatores, tubis canentes, tympanaque alternis vicibus pulſantes, inceſſerunt, ſequentibus deinde Conſiliariis Electorũ præcipuis, & Septemuiris tandem ipſis eo, quo ex têplo proceſſerant, ordine equis incedentibus.

Atque ſic tandem electio iſta per Gratiam Dei feliciter peracta, & Hungariæ Bohemiæque Rex Matthias II. vnanimi Septemuirum conſenſu, multaque omnium exultatione, & congratulatione, in Regẽ Romanum, & caput vniuerſi Sacratiſſimi Imperii electus eſt. Principes vero Electores ſequentibus diebus æq; vt antea in Curia ciuitatis côuenientes, conſultationibus & deliberationibus, de rebus Imperii variis, horas antemeridianas tribuerunt, poſtmeridianas vero (quantum per conuiuia ab Electoribus aliiſq; Principibus, qui peracta Electione Francofurtum ſtatim frequenter aduenerunt, multa cum ſolennitate agitata & celebrata, fieri potuit) venationibus, decurſationibus, ludiſq; equeſtribus aliis impenderunt, donec tandem Coronatio ipſa 14. Iunii, quæ dies Solis erat, magna cum ſolennitate, feliciter itidem, (vt iam dicemus) peracta eſt. Deus Regiam Maieſtatem cum Sereniſſima ſuauiſſimaque coniuge ſua, ſaluam & incolumem diu conſeruet, victoriamque ei ab hoſtibus ſuis perpetuam largiatur.

CORONATIO REGIS ROMANORUM *Matthiæ I. &c. Die Dominica 14. Iunii Francofurti facta.*

QVæ ante Electionem Regiam, & in ipſo eiuſdem Electionis actu Francofurti acta fuerint, expoſita hactenus & commemorata breuiter ſunt. Conſequens ergo eſt, vt Coronationis etiam Francofurti itidem peractæ hiſtoriam ſimiliter pertexamus. Tametſi enim in Bulla aurea expreſſum ſtatutumque ſit, quod Electio quidem Francofurti, Coronatio vero prima Aquiſgrani fieri, & comitia prima Norinbergæ celebrari debeant: conuenit tamen inter Regem & Septemuiros, Adminiſtratoremque Palatinum, & Legatum Brandenburgicum, vt certis de cauſſis, Coronatio hæc non Aquiſgrani, ſed Francofurti hoc tempore fieret, cum præſertim ex hiſtoriis etiam notum eſſet, actum Coronationis non ſemper Aquiſgrani, ſed aliis etiam locis: vtpote Francofurti, anno 1562. & Ratisbonæ, anno 1575. celebratum fuiſſe.

Cum igitur ad Coronationis iſtum actum dies Dominica 14. nempe Iunii, huius 1612 Anni præſtituta eſſet, ad Aquiſgranenſes & Norimbergenſes mature ea de re relatum eſt, vt ornatum & alia ad Coronationem antiquitus adhiberi & apud eos aſſeruari ſolita, Francofurtum afferrent: vbi quæ neceſſaria ad actus iſtius ſolennitatem videbantur, magno ſtudio per ſeptimanam integram parata ſunt. Et quidem in San-Bartholomæi templo ab vtroque Baptiſterii latere magnæ capacitatis tabulata, ab ortu occaſum verſus, vnde proſpectus vndique pateret, pro Regina eiuſque Gynæceo & principibus perſonis aliis, exſtructa & tapetibus precioſiſſimis argentoque & auro intertexto nitentibus, condecorata ſunt, excitato ſimul in loco templi valde cõſpicuo meridiem verſus, pegmate ſiue theatro eleuato admodum & capaci, eoque tapetibus vt tabulata priora ob artificium & pulchritudinem admirandis admodum conſtrato. In area porro ante Curiam, ingens taberna ex lignis & aſſeribus, pro boue aſſando, in atrio autem Gazophylacii poſt Curiam, culina ingentis capacitatis, pro apparando prandio regali itidẽ

ex lignis & aſſeribus excitatæ ſunt. Pons præterea per forum ſiue plateam, qua ex curia ad San-Bartholomæi templum itur, ſtratus & traductus eſt firmioribus paullo craſſioribuſque quam ad tabernam & culinam lignis aſſeribuſq; ad eum adhibitis. Fons ante Curiam perpetuo ſaliens, linteaminibus ad iuſtitiæ vſque ſuperimpoſitam ei ſtatuam, obuelatus, & coloribus variis gramine hederaque admixtis ita depictus infectuſque eſt, vt excauatæ cuiuſdam rupis formam referret, Aquila nigra bicipiti coronata, in rotundo globo conſiſtente, & ſerto viridi, quod leones duo vtrinque conſtituti, vnguibus quaſi tenebant, incluſa, ad eum appoſita atque adfixa. Palatium ſiue Senaculum Curiæ ſuperius, quod Senatus paullo ante renouari & concamerato opere fornicis inſtar elegãtiſſime conſtrui illuſtrarique imaginibus variis curauerat, multis artificioſiſſime contextis tapetibus ad parietes conſtratum, in pauimento vero, ad partem dimidiam vſq; vnico gradu eleuatum pannoq; rubro obductum eſt, mēſis Electoralibus tali ordine in eo conſtitutis. Ad feneſtrã intermediam, areæ patenti ſiue foro obuerſam, locus erat quinque gradibus reliquo loco magis eleuatus, panno itidem rubro conſtratus, in eo menſa regia. in inferiori autem tabulato ad dextram menſæ Electorales tres, pro Electore Moguntino, Bohemiæ Rege, & Adminiſtratore Palatino; ad ſiniſtram itidē tres, pro Electore Colonienſe, Electore Saxoniæ, & Electore Brandenburgico; Medio vero loco, è regione nempe menſæ regię, menſa Electoralis vna pro Electore Treuirēſe poſitæ, & holoſerico rubro conſtratæ fuerunt, caduceo ſiue tegmine ſupra menſam quamlibet, ex holoſerico pannoque Attalico & aurato conſtante, explicato, & Abaco ſiue Repoſitorio, pro vaſis poculiſque argenteis & aureis menſæ cuilibet magnifico appoſito, nec non pulpito ſiue tabulato in veſtibulo palatii pro Cantoribus Muſiciſque excitato, & panno rubro vndiq; conueſtito atque obducto.

Cum igitur dies Solis, 14. nempe Iunii adueniſſet, portæ ciuitatis omnes occluſæ manſerunt, ciues vero armati & veſtimentis elegantioribus induti, à palatio ſiue aula Regia, ad Curiam, indeque ad San-Bartholomæi templum ab vtraque pontis per plateam iſtam traducti parte conſtiterunt, & campana ingenti ab hora quinta ad ſeptimam vſque ſignum aliquoties datum eſt.

Interea Treuirenſis & Colonienſis Septemuiri habitu electorali, vt Electionis die induti, mox & Moguntinenſis tunica talari nigra indutus, templum San-Bartholomæi ingreſſi ſunt, & in Bibliotheca templi, ab Aquiſgranenſibus & Norimbergenſibus Legatis, habitum ornatumque Cæſariū eo allatum acceperunt, cumque depoſito in Choro habitu Electorali, Pontificalia ſua, veſtitum nempe Epiſcopalem induiſſent, inſignia iſta Imperii, coronam nempe, orbiculum imperialem, annulum, ſceptrum, & duos gladios, vnū oblongum & latum, alterum in formam gladii Turcici incuruatū, in Altari Crucis, quod ante Chorum cernitur, Treuirenſis & Colonienſis depoſuerunt. Paullo poſt horam ſeptimam, Electores Moguntinus, Treuirenſis & Colonienſis, habitu Pontificali illuſtri admodum ornati vna cum Aſſiſtente, Neutræ Epiſcopo & Suffraganeo Moguntino, Præpoſito item Capituli Moguntinenſis, duobus miniſtrantibus, Hugone nempe Cratzio à Scharffenſtein, Adſeſſore Capituli Moguntinenſis & Wormatienſis. Præpoſito Francofurtenſi, &c. & Georgio-Antonio in Rotenſtein, Canonico Capitulari, nec non Eccleſiaſticis perſonis aliis, Choro egreſſi ad Altare cōceſſerunt. cum vero nondum Rex cōpareret, Electores iſti Eccleſiaſtici, Moguntinus maxime, tanquam futurus Conſecrator, habitu Pontificali ſeu Epiſcopali illuſtri admodum ornatus, in ſubſellia ſua, aduentum Regis præſtolaturi, conſederunt.

Seculares porro Septemuiri habitu ſuo Electorali induti poſt horam ſeptimam ad palatium ſiue aulam Regiam equis vecti ſunt, quo vna cum Conſiliariis item ſuis, Principes reliqui Comiteſque Barones & alii proceres, nec non Legati exterorum Principum magno numero conuenerant, vt Regiam Maieſtatem in templum proficiſcentem comitarentur: quod quidem paullo poſt, horam circiter octauam, ordine ſequenti factum eſt.

Præmiſſis tribus Electoris Saxoniæ ſatellitibus, habitu eleganti nigro & flauo indutis, hæreditarius Imperii Mareſchallus, Maximilianus à Pappenheim, proceſſit, baculum manu tenens, quem Aulæ Mareſchallus, cum vtriuſque miniſtris, & Electoralibus Conſiliariis, multiſque nobilibus perſonis aliis, ſecutus eſt. Procedebant porro prætor conſulque & alii ex ſenatu ciuitatis Francofurtenſis ad actum

iſtum

iſtum deputati, ſequebanturque multi Electorales Conſiliarii & nobiles aulici, qui tamen propter incidentem forte pluuiam, ordinem minime ſeruarunt, ſed eo diſtracto, quacunque poterant ratione imbribus ſeſe ſubduxerunt.

Vt remiſit autem paullulum tempeſtas, Comites, Barones, aliique proceres magno numero pedites inceſſerunt, quos Principes, quorum ad viginti tum Francofurti numerabantur, equis ſecuti ſunt. Poſt illos equis albis ſimul vecti inceſſerunt tres Feciales ſiue Caduciferi ſuo habitu ornati, & baculos ſiue caduceos albos manibus geſtantes, quorum primus à dextris equitans Regni Bohemiæ, intermedius regni Hungariæ, tertius vero à ſiniſtris equitans, reliquorum Regnorum inſignia paludamentis ſiue tunicis ſuis ſericis artificioſe attexta geſtabant: quos Fecialis ſiue Caducifer Imperii Aquilam imperialẽ in tunica contextam præferens, & caduceum ſiue baculum itidem album manu tenens ſolus equo albo inſidens ſecutus eſt.

His ita præmiſſis, Adminiſtrator Palatinus, habitum Electoralem indutus, itemque Legatus Brandenburgicus, habitu ſuo conſueto indutus, equites coniuncti inceſſerunt, quorum ille orbiculum imperialem, hic vero ſceptrum manu geſtabant. Deinde ſolus equo pulcherrimo pretioſiſſimoque inſidens Saxoniæ Elector inceſſit, habitum itidem Electoralem indutus, & gladium euaginatum Regi præferens, quos omnes tandem Rex ipſemet habitu pileoque Electorali ornatus, ſub cadurco ſiue tegmine elegantiſſimo (quod ſex Ciuitatis Francofurtenſis Senatores, nempe Nicolaus Heilricus Fauſt ab Aſchaffenburgo, Iohannes Hector zum Iungen, Daniel Stalburgerus, Hieronymus Auguſtus ab Holtzhauſen, Hieronymus Stephanus, & Iohãnes Philippus Weiſs, geſtabant) ſecutus eſt. Dimidia autẽ fere hora, antequã Rex veniret, Regina cũ Gynæceo ſuo, multiſque principibus fœminis & virginibus aliis, aliquot curribus in templum profecta, tabulatum eo fine ſub Organo extructum occupauerat. Cæterũ cum hac ratione per paratum ad hunc viſum pontem, ad San-Bartholomæi templum Rex veniſſet, Electores tres Eccleſiaſtici, cum duobus Suffraganeis adſiſtentibus, & Clericis, Eccleſiaſticiſq; perſonis aliis, quorum alter Euangeliorum librum, alter thuribulum

geſtabant,in occurſum ei ad portam vſque templi proceſſerunt. Et Moguntinus quidem tanquam Conſecrator, habitu Epiſcopali indutus, & infula ſeu pileo epiſcopali caput tectus erat; Crucem ſibi cum baculo Epiſcopali, & ſigillis Regiis præferri curabat, ſequentibus eum duobus ex Clericorum cœtu, qui infulam & baculum obſeruarent.

Rex ad Conſecratorem veniens, dum preces diceret, ſubſtitit, illiſque finitis, cum cæteris perſonis Eccleſiaſticis ad Altare proceſſit. Præmiſſo enim, qui crucem & baculum cum ſigillis Regiis geſtaret, Adſiſtentes ſiue Suffraganei latus Regis vtrumque claudentes, ad Altare eum perduxerunt, præcedentibus Maieſtatem Regiam Septemuiris ſecularibus, cum inſignibus Imperii, & ornatu Cæſario, Treuirenſi vero & Colonienſi eam ſequentibus. Canebatur interea Hymnus: *Ecce mitto Angelum, &c.* Septemuiri vero ſeculares, cum ad Altare veniſſent, traditis hæreditariis ſuis Mareſchallis inſignibus, ſedes ſuas occuparunt, quæ hunc quidem in modum diſpoſitæ cernebantur.

Primo coram Altari ſedes precatoria, vbi preces ſuas Rex perficeret, poſita erat, panno Attalico ſiue aurato obducta, paullo poſt eam Solium Regium excitatum erat, eiuſdem coloris panno aurato conſtratum. Poſt ſolium iſtud ſubſellia duo pro Adſiſtentibus ſiue Suffraganeis, & iuxta ea, ſedes duę aliæ, vna ad dextram pro Electore Treuirenſi, altera ad ſiniſtrā pro Colonienſe, holoſerico rubro ſtratæ erant. Seculares autem Septemuiri prope Treuirenſem, Baptiſterium, ſiue occaſum verſus; Legati ex oppoſito, prope Colonienſem, ſeſſiones ſuas habebant.

Cum Hymnus ſeu cantio iſta; *Ecce mitto Angelum, &c.* finita eſſet, Suffraganei ſeu Adſiſtentes Regem ad Altare, & Conſecratorem, Moguntinum nempe Archiepiſcopum, Pontificalibus ſeu Epiſcopalibus veſtimentis magnifice ornatum, ad humilem quandam ſedem peragendis precibus deſtinatam duxerunt: vbi Maieſtate quidem Cæſarea in genua procidente, precatiunculæ quædam à Conſecratore dictæ ſunt; quibus finitis, Suffraganei Regem eleuatum in ſolium Regium abduxerunt, & ſeſſiones ſuas iterum occuparunt.

Interim ad officium Miſſæ Conſecrator ſeſe accinxit, quæ ſtatim etiam inchoata & celebrata eſt. Simul atque autem

tem Sequens finitus eſſet, antequam Euangelium inchoaretur, Rex depoſito,quo hactenus indutus fuerat,Electorali habitu, à Suffraganeis, comitantibus eum Treuirenſi & Colonienſi Electoribus,ad Altare deductus eſt,ibique in genua, ad ſedem habendis precibus deſtinatam, quemadmodũ & Conſecrator ipſemet,vna cum Epiſcopis & Clericis adſtãtibus omnibus,procidit,quo facto, Litania ſuper eo legi cœpta eſt. cumque ad verſiculum venrum eſſet; *vt nos exaudire digneris* : Conſecrator ſurgens baculumque Epiſcopalem manu tenens, addidit: *Vt hunc famulum tuum Matthiam in Regem eligere digneris* : *itemque vt eum benedicere,ſublimare & conſecrare digneris*; Ac tandem, *vt eum ad Regni & Imperii faſtigium perducere digneris*: Choro ſubinde ſubiiciente & reſpondente, *Te rogamus Domine*, &c. Diaconiſque cœptam Litaniam abſoluentibus,qua finita, Rex cum Suffraganeis & Clero reliquo iterum ſurrexit, & Conſecratori infula impoſita,traditusq; in manus baculus eſt, qui Latino ſermone Regem allocutus *velletne Chriſtianam & Catholicam religionem retinere;Chriſtianam Catholicam Eccleſiam defender ;iuſtitiam adminiſtrare; Imperium augere*; *Viduas & pupillos tueri,& Pontifici Romano debitum honorem praſtare atque exhibere* rogauit. Cumque ad quæſtiones ſingulas affirmando Rex reſpondiſſet: ex ſede precatoria, Altare verſus paullulum progreſſus,omnia ſeſe iſta conſtanter ſeruaturum, iureiurando confirmauit.

Conſecrator porro ad præſentes Electores, Principes, Comites, Barones, & vniuerſum populum conuerſus, Latino ſermone, *vellentne Maieſtati Regia ſe ſubmittere, eius regnum confirmare, mandatiſque & praceptis eius obedire, iuxta doctrinam Apoſtoli, iubentis omnes ſubditos eſſe Magiſtratibus, ſiue Regi tanquam pracellenti, ſiue Ducibus tanquam ab eo miſſis, &c.* quæſiuit. Cumque Electores,Principeſque,& vniuerſus populus,*Fiat,Fiat,Fiat*, reſpondiſſent, Rex ad humilem ſedem precatoriam ab Altari traductus eſt, ibique in genua procidit, & benedictionem à Conſecratore accepit. Interim nudato ad vnctionem Rege, oleum catechumenorum Conſecrator accepit, & ſignũ Crucis vertici primum capitis, poſtmodum ceruici inter vtrumque humerum,porro pectori,& tandem dextro brachio, inter carpum & cubitum inunxit, verba hæc ſubinde; *Vngo te*

in Regem oleo ſanctificato in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, pronuncians, cantarunt poſtmodum Muſici Hymnū; *Vnxerunt Salomonem, &c.* & Conſecrator manus etiam Regis inunxit.

His ita peractis, Suffraganei ſiue Aſſiſtentes Regem per Chorum in Sacrarium ſiue Sacellum Chori duxerunt, abſterſoq; oleo, antiquum imperialem habitum Norinberga allatum, maxime vero ocreas genuales, & tunicam talarem albam oblonga ſtola diuaricatim à collo per pectus ſuperiniecta ei induerunt, atq, ita inſtar alicuius Diaconi vel Sacerdotis veſtitum & ornatum, in ſedem precatoriam, adhibitis Electoribus aliis, duxerunt, vbi Conſecrator iterum benedictione eum impertiuit, canendo verſiculos quoſdam ſacros, quibus Muſici finalem ſemper clauſulam adiecerunt.

Benedictione iſta & precibus finitis Electores duo Treuirenſis & Colonienſis gladium, inſtar Acinacis ſiue gladii Turcici nonnihil incuruatum, qui Caroli Magni fuiſſe perhibetur, ab Altari, in quo (vt ſupra dictum eſt) vna cum Corona & Sceptro poſitus fuerat, depromptum & euaginatum in manus Regi dederunt, Conſecratore dicente: *Accipe gladium per manus Epiſcoporum &c.* Cum vero Conſecrator diceret; *Accingere gladio tuo, &c.* gladius iſte in vaginam iterum reconditus Regi per ſeculares Septemuiros ad latus alligatus fuit. Conſecrator vero Regi annulum ab Altari depromptum cum certorum verborum pronunciatione digito eius induit, Sceptrumque regium & orbiculum imperialem, ab Altari itidem deprompta, & allata in manus ei, Sceptrum quidem in dextram, orbiculum vero in ſiniſtram, his adiectis verbis: *Accipe virgam virtutis & æquitatis, &c.* tradidit. tandem Coronam imperialem ab Altari depromptam tres Septemuiri Eccleſiaſtici, Moguntinus nēpe, Treuirenſis & Colonienſis, capiti Regis ſimul, Conſecratore hæc verba: *Accipe Coronam Regni, &c.* dicente, impoſuerunt, & aurato eum Caroli Magni pallio condecorarunt. Quo facto Rex ex ſede precatoria ſurgens, Electoratus Palatini Adminiſtratori orbiculum, Legato vero Brandenburgico Sceptrum porrexit; moxque à Treuirenſi & Colonienſi ad Altare perductus, iuſiurandum, quod omnia, quæ bonum Imperatorem decent, facturus eſſet, præſtitit.

His

His omnibus peractis, cum & iuramentum præſtitum, & actus Coronationis in medio templi, coram Altari nempe Crucis peractus eſſet, elegans admodum Muſica habita eſt, Rex vero ad Sacrificia conuerſus eſt, & Sacramentum Cœnæ, ſub vna tantum ſpecie, à Conſecratore Archiepiſcopo Moguntino accepit.

Cæterum præeunte Conſecratore Moguntino, Treuirenſis & Colonienſis vna cum Suffraganeis ſeu Aſſiſtentibus aſſumptam in medium Maieſtatem Regiam, in excitatum verſus meridiem pegma ſiue theatrum, multis pulcherrimis & precioſiſſimis tapetibus vndique exornatum, & panno rubro in pauimento conſtratum, abduxerunt, præcedentibus eum Electoribus ſecularibus & Legato Brandenburgico, cum inſignibus Imperii; Cantoribus vero Muſica interim ſuauiſſima ſpectatores oblectantibus. At vero Electores Eccleſiaſtici Regem in ſolium Regium in theatro iſto, loco ſedis Regiæ Caroli Magni, quæ Aquiſgrani eſt, excitatum, panno Attalico, ſiue aurato vndique ornatum, & tegmine precioſiſſimo ſuperinductum, collocarunt, Conſecratore eum ita compellante: *Sta & retine locum regii, quem non iure hæreditario, nec paterna ſucceſſione, ſed Principum electione in regno Alamaniæ tibi nouerıs delegatum*, precatiunculamque ſuper eo dicente, qua finita, Ambroſii Hymnum: *Te Deum laudamus, &c.* Cantores & Muſici tribus iterum Choris in organis, humana voce, & tubis tympaniſque alternatim decantarunt.

Finito hymno Elector Moguntinus pro ſe & reliquorum Electorũ nomine, Maieſtati Cæſareæ gratulatus eſt, vniuerſumq; Romanum Imperium, cum omnibus eius Electorib. Principibus & Statibus, quàm optime & diligentiſſime ei cõmendauit. Hoc facto Conſecrator cum Suffraganeis & Eccleſiaſticis perſonis omnibus theatro deſcendens Chorum ingreſſus eſt, & Pontificalia veſtimenta exuit.

Rex vero in ſolio ſuo permanſit, adſiſtentibus ei Electoribus ſecularibus. Aderant autem Comites itemque Barones & nobiles aliqui, quorũ nomina infra annotata inueniuntur, eos Rex gladio Caroli Magni Imperatoris percuſſos, equites auratos creauit, traditoq; poſtmodũ Electori Saxoniç gladio, ex pegmate ſiue theatro iſto deſcendens, in ſolium ſuum ad Altare extructum ſeſe contulit, eoq; facto Con-

ſecrator Moguntinus, itemque Treuirenſis & Colonienſis habitum electoralem iterum induti, ex Choro ad Cæſarem & Electores reliquos, ad Altare eos præſtolantes reuerſi ſunt.

Interea Eccleſiaſtici duo Cæſarei Aquiſgranenſis Capituli, amiculis candidis linteis induti, coram Maieſtate Cæſarea comparuerunt, librum ſinguli manibus tenentes, quorum alter inuolucrum habebat ex holoſerico, alter ex viliori materia confectum: cumque ex altero Regi aliquid prælectum fuiſſet, ipſe librum exoſculatus, iuramentum præſtitit, inque Canonicum dictæ Eccleſiæ Aquiſgranenſis, veteri more receptus eſt.

Cum igitur omnia iam in templo peracta eſſent, porta eius aperta eſt, vt quilibet inde exire poſſet. Antequam autem templo egrederentur, pons ille, quem à curia ad forum ad templum traductum diximus, panno rubro totus obductus & gramine foliiſque virentibus conſtratus fuit. Proceſſus autem ex templo ad curiam, in qua regale prandium celebrandum erat, tali ratione factus eſt. præmiſſis initio miniſtris aulicis, Conſiliarii Cæſaris, Electorum & Principum, nobiles item & alii quam plurimi pedites inceſſerunt. Aduectarunt deinde tubicines & æneatores Electorales atque Regii, alternis vicibus tubis perpetuo canentes, & tympana pulſantes. Porro Barones, Comites, Principes, qui equis antea vſi fuerant, iam pedites omnes inceſſerunt, ſuccedentibus eis tribus Regiis & vno Imperiali Caduceatoribus, qui baculos ſeu caduceos albos, vt antea, manibus præferebant. Poſtmodo Electores cum Cæſare itidem pedites, Treuirenſis quidem primo ſolus, deinde Palatinus Adminiſtrator, & Legatus Brandenburgicus orbiculum imperialem, & Sceptrum geſtantes, coniuncti; Tertio Saxoniæ Elector cum euaginato gladio itidē ſolus, inceſſerunt. Secutus eſt Rex ipſemet ſolus, Corona imperiali, & reliquo ornatu vetuſto regio, Aquiſgrano & Norimberga allato, indutus, ſub cadurco ſeu regimine pulcherrimo, quod ſupradicti Scabini & Senatores Francofurdienſes geſtabant. Regem comitabantur Moguntinus & Colonienſis Septemuiri coniuncti, ſequentibus eos multis Eccleſiaſticis, & aliis perſonis magno numero. Agmen tandē claudebant ſclopetarii quidam equites, & ante eos aliquis, qui nummos aureos, argenteoſque plenis manibus, tota iſta via in populū ſpargebat. Hinc quantus in populo tumultus extiterit,

terit, æſtimare facile eſt; ſclopetarii certe equites ipſimet impetum furentis, & nummos expetentis populi ſuſtinere amplius non valentes, ſubſiſtere in area publica; & cum eo, qui nummos emiſerat, retrocedere coacti ſunt.

Nummorum autem iſtorum in populum miſſorum duo erant genera, vtraque tam aurea, quam argentea. Alterum magnitudine quadrantem Ioachimici imperialis æquans ab vna parte, Regis laurea ornati effigiem, cum inſcriptione: *Matthias II. D.G.H.B Rex, Coron. in Reg. Rom.* 24. *Iun.* 1612. Ab altera Diadema Regium, quod Sol deſuper radiis ſuis, Luna vero ab inferiori parte colluſtrabant, cũ inſcriptione: *Concordi lumine maior* exhibebat. Alterum paullo minus batzii magnitudine, effigie Regis deſtituebatur, & inſcriptionem tantum; *Matthias II. D. G. H. B. Rex, Coron. in Reg. Rom.* 24. *Iun.* 1612. ab vna, Solemque & Lunam cum intermedio diademate, & adſcripto ſymbolo; *Concordi lumine maior* ab altera parte exhibebat.

Ad pannum autem quod attinet, qui ponti inſtratus erat, cum populus, denſo agmine irruens, quam primum Rex præteriiſſet, tanto cum feruore diſſectum diripuit, vt pedibus etiam poſteriorum equitum eum ſubtrahere videretur. Cæterum dum Coronatio in templo peragebatur, menſæ in palatio Curiæ, pro Rege, Electoribusq; & Principibus aliis ſtratæ, & magnificentiſſime paratæ fuerunt, excepta ea, quæ pro Electore Brandenburgico poſita fuerat: ea enim holoſerico rubro inſtrata manſit, nec quicquam ferculorum in eam, cum Elector Brandenburgicus ipſemet præſens non adeſſet, appoſitum eſt: idque ex Aureæ Bullæ præſcripto, qua conſtitutum expreſſe eſt, quod vbi Elector aliquis; ſiue Eccleſiaſticus, ſiue Secularis, graues ob cauſas electioni adeſſe præſens non poſſit, Legatum tamen cuiuſcunque dignitatis mittat: is perſonam quidem eius ſuſtinere debeat, ad menſam tamen Electori abſenti paratam haudquaquam admittendus ſit. Quod idem etiam de menſa, pro Bohemiæ Rege tanquã Electore poſita, factũ eſt, cum rex Bohemiæ licet præſens eſſet, ad menſam tamen imperatoriam, in loco ſublimiori, tanquam Rex & Cæſar Romanus, ex præſcripto Bullæ aureæ iam accumberet.

Poſtquam igitur Rex cum Electoribus, reliquoque Principum & procerum comitatu, in palatium Curiæ veniſſet, an-

NN

Sancte Spiritus, quem Electorales Muſici in eleuato Chori veſtibulo conſtituti, canendo abſoluerunt. Hymno eo finito, Suffraganeus Moguntinus ad Altare conſtitutus, Miſſam celebrare cœpit, Palatinus vero, Saxo & Brandenburgicus Legatus, qui Sacris iſtis intereſſe haudquaquam ſolent, ſurgentes, in Sacellum, quod prope Chorum eſt, cum Conſiliariis aulicisque ſuis, dum ea celebraretur, conceſſerunt. qua finita cum prodeuntes iterum loca ſua occupaſſent, Hymnus, *Veni creator Spiritus, &c.* cantari cœptus eſt. Finito autem eo, Electores omnes, vna cum Legato Brandenburgico, præcedentibus eos cum gladiis, (excepto tamen Legato Brandenburgico) Mareſchallis, ad Altare, iuramentum ex præſcripto Bullæ aureæ præſtituri, proceſſerunt. cumque in gradum ſupremum aſcendiſſent, & ad aſtantes faciem conuertiſſent, Moguntinus, in medio conſtitutus, cauſſas conuentus ſui, nempe vt iuramentum, requirente ita Bulla aurea, præſtarent, paucis expoſuit, primusque iuramentum iſtud, verba ei prælegente Treuirenſi, præſtitit. poſtmodo Electoribus reliquis idem iuramentum Moguntinus prælegit, quod ipſi itidem magna promptitudine & alacritate, Eccleſiaſtici quidem admotis ad pectus ſuum, ſeculares vero ad Euangeliorum librum digitis, præſtiterunt.

Hoc facto, Moguntinus, duos Notarios requiſiuit, & vt Actum iſtum notarent, vnumque vel plura ſuper eo inſtrumenta conficerent, hortatus eſt: qui fidelitatem, obſequium & promptitudinem ſuam ad officium hoc ſubmiſſe ei deferentes, Nobiles & Adſtantes reliquos in teſtimonium requiſiuerunt.

Electores vero interea ad loca ſua iterum ſeſe receperunt; cumque poſtmodo Hymnum, *Veni ſancte Spiritus*, cum pertinentibus ad eum collectis & precatiunculis canentes abſoluiſſent, Sacellum ordine Cæſarium, quod concameratum & oblongum Choro ad meridiem adiacens conclaue eſt, Altari eleganter extructo & pulcherrime exornato conſpicuum, multiſque vndique magni precii appenſis tum tapetibus condecoratum, ad Electionem futuri Regis faciendam ingreſſi ſunt. Erat tum in veſtibulo Chori, vbi Cantores & Muſici Electorales ſtationem ſuam habebant, pro iuniore Comite Palatino, Electoratus Palatini hærede, ſedes parata pannoque Attalico & au-

gato magnifice contecta. Similiter & pro Regina eiuſque Gynæceo in fornice templi ſuperiore è regione Sacelli Cæſarii, tapetibus precioſiſſimis conſtratus & obtectus vndique ad feneſtram Choro obiectam intermediam locus erat, vnde quæ in Choro agerentur, videri omnia quam commodiſſime poterant.

Poſtquam igitur Electores horam fere integram in Sacello Cæſario ſiue electorali commorati fuiſſent, & accerſitis ſemel atque iterum & dimiſſis iterum præcipuis conſiliariis & Notariis ſuis, Electio noui Regis, eiuſdemque proclamatio in Sacello facta eſſet, hoc tandem ordine ex Sacello iterũ prodierunt, vt præcedentem Moguntinum Colonienſis & Treuirenſis ſequerentur, Sereniſſimum Hungariæ & Bohemiæ Regem, tanquam Electum iam Regem Romanum ducentes, & latus eius vtrumque claudentes, comitantibus eos Palatino, Saxone, & Brandenburgico Legato. Quam primum autem Sacello egreſſi eſſent, tubicines, æneatoreſque Electorales, officio ſuo tam probe perfuncti ſunt, vt tubarum tympanorumque clangore omnia in templo perſonarent, pulſis ſimul, quæ in turri iſta ſunt, ad teſtandam lętitiam campanis maioribus, & tormentis, machiniſque in vallo ciuitatis exoneratis atque diſploſis.

Interea Electus nouus Rex ad Altare adductus, flexis in ſuperiori gradu genibus ad orandum ſe compoſuit, Electoribus ad latera vtrinque conſiſtentibus. Tum vero ſtatim: *Adiutorium noſtrum in nomine Domini*; Pſalmuſque: *In virtute tua lætabitur Rex*. cum pertinentibus ad eum precatiunculis, ſuper nouo Rege dicta ſunt. quibus finitis Rex in Altare ab Electoribus eleuatus & collocatus, Hymnuſque Ambroſii & Auguſtini: *Te Deum laudamus*. tribus Choris, in Organis, Canticis tubiſque & tympanis à cantoribus, buccinatoribus & æneatoribus Regiis Electoralibuſque decantatus eſt.

His omnibus peractis, porta Chori, quæ verſus dextram eſt, iterum aperta, & Rex ab Altari leuatus, inter medios Electores per Chorum, ad pegma vel theatrum quoddam, extra Chorum in templo excitatum, & tapetibus precioſiſſimis vndique exornatum, vti omnibus ſeſe ſiſteret, proceſſit. Erant in theatro iſto ſubſellia ſeptem pro Electoribus, holoſerico nigro obducta, & prætereavnum vnico gradu reliquis magis eleuatum, & panno aurato ſtratum pro Maieſtate

Regia,poſita. Rege iterum in ſedem ſuam collocato, Electores etiam Moguntinus & Palatinus ad eius dextram, Colonienſis, Saxo, & Legatus Brandenburgicus ad ſiniſtram, Treuirenſis vero coram eo in medio conſederunt, Palatino quidem orbiculum regalem, Saxone diſtrictum gladium, & Legato Brandenburgico ſceptrum regium in manibus tenentibus. Interim vero dum loca ſua Electores occuparent, tubicines & æneatores cantibus indulgentes clangore vniuerſum templum maximo repleuerunt, quibus ceſſantibus publicatio & proclamatio ad populum ab admodũ Reuerendo Dn. Georgio-Friderico Greiffencloe a Volrath, Præpoſito Moguntinenſe & Wormatienſe, in hanc ferme ſententiam facta eſt:

Poſtquam per Sereniſſimi & Auguſtiſſimi Principis & Domini, Dn. Rudolphi II. Imperatoris quondam Romani, feliciſſ. recordationis obitum, Imperium vacare cœpiſſet, inter Electores Legatumque Brandenburgicum iam præſentes, de electione noui Imperatoris, poſtulantibus ita legibus conſtitutionibuſque Imperii conueniſſe, vt Sereniſſimus Potentiſſimuſque Princeps & Dominus, Dn. Matthias II. Hungariæ & Bohemiæ, &c. Rex, Archidux Auſtriæ, &c. Rex Romanus in nomine Domini eligeretur, futuruſque Imperator denominaretur. Hanc vero electionem Principum Electorum Legatique Brandenburgici nomine omnibus iam eo fine manifeſtari, & notam fieri, vt omnes Hungariæ & Bohemiæ Regem pro Rege Romano habendum ſibi & venerandum ſciant.

Facta hac proclamatione, tubis iterum tympaniſque tubicines & æneatores canere cœperunt, clangore maximo templum vniuerſum complentes, Electores vero cum Maieſtate Regia ſurgentes, theatro deſcenderunt. Præcedebat autem Treuirenſis, ſequebanturque Septemuiri ſeculares cum Legato Brandenburgico coniuncti, Adminiſtrator nẽpe Palatinus à dextris orbiculum regalem, Saxoniæ Elector in medio gladium euaginatum, & Legatus Brandenburgicus à ſiniſtris, ſceptrum Regium geſtantes. Hos Regia Maieſtas ipſamet inſecuta eſt. Moguntino iuxta eum à dextris, & Colonienſe à ſiniſtris, ita tamen, vt aliquantulum poſteriores viderentur, incedentibus. Hoc ordine templo egreſſi equos iterum conſcenderunt, & ad Maieſtatis Regiæ Palatium, ſiue aulam, domum nempe Brunfelſiam nomine vecti, Regem eo de-

eo deduxerunt, præmiſſis nempe miniſtris aulicis, Saxoniæ, aliorumque Electorum, & Regis ipſius, tubicines atque æneatores, tubis canentes, tympanaque alternis vicibus pulſantes, inceſſerunt, ſequentibus deinde Conſiliariis Electorũ præcipuis, & Septemuiris tandem ipſis eo, quo ex tẽplo proceſſerant, ordine equis incedentibus.

Atque ſic tandem electio iſta per Gratiam Dei feliciter peracta, & Hungariæ Bohemiæque Rex Matthias II. vnanimi Septemuirum conſenſu; multaque omnium exultatione, & congratulatione, in Regẽ Romanum, & caput vniuerſi Sacratiſſimi Imperii electus eſt. Principes vero Electores ſequentibus diebus æq; vt antea in Curia ciuitatis cõuenientes, conſultationibus & deliberationibus, de rebus Imperii variis, horas antemeridianas tribuerũt, poſtmeridianas vero (quantum per conuiuia ab Electoribus aliiſq; Principibus, qui peracta electione Francofurtum ſtatim frequenter aduenerunt, multa cum ſolennitate agitatá & celebrata, fieri potuit) venationibus, decurſationibus, ludiſq; equeſtribus aliis impenderunt, donec tandem Coronatio ipſa 14. Iunii, quæ dies Solis erat, magna cum ſolennitate, feliciter itidem, (vt iam dicemus) peracta eſt. Deus Regiam Maieſtatem cum Sereniſſima ſuauiſſimaque coniuge ſua, ſaluam & incolumem diu conſeruet, victoriamque ei ab hoſtibus ſuis perpetuam largiatur.

CORONATIO REGIS ROMAnorum Matthiæ I. &c. Die Dominica 14. Iunii Francofurti facta.

QVæ ante Electionem Regiam, & in ipſo eiuſdem Electionis actu Francofurti acta fuerint, expoſita hactenus & commemorata breuiter ſunt. Conſequens ergo eſt, vt Coronationis etiam Francofurti itidem peractæ hiſtoriam ſimiliter pertexamus. Tametſi enim in Bulla aurea expreſſum ſtatutumque ſit, quod Electio quidem Francofurti, Coronatio vero prima Aquiſgrani fieri, & comitia prima Norinbergæ celebrari debeant: conuenit tamen inter Regem & Septemuiros, Adminiſtratoremque Palatinum, & Legatum Brandenburgicum, vt certis de cauſſis, Coronatio hæc non Aquiſgrani, ſed Francofurti hoc tempore fieret, cum præſertim ex hiſtoriis etiam notum eſſet, actum Coronationis non ſemper Aquiſgrani, ſed aliis etiam locis: vtpote Francofurti, anno 1562. & Ratisbonæ, anno 1575. celebratum fuiſſe.

Cum igitur ad Coronationis iſtum actum dies Dominica 14. nempe Iunii, huius 1612 Anni præſtituta eſſet, ad Aquiſgranenſes & Norimbergenſes mature ea de re relatum eſt, vt ornatum & alia ad Coronationem antiquitus adhiberi & apud eos aſſeruari ſolita, Francofurtum afferrent: vbi quæ neceſſaria ad actus iſtius ſolennitatem videbantur, magno ſtudio per ſeptimanam integram parata ſunt. Et quidem in San-Bartholomæi templo ab vtroque Baptiſterii latere magnæ capacitatis tabulata, ab ortu occaſum verſus, vnde proſpectus vndique pateret, pro Regina eiuſque Gynæceo & principibus perſonis aliis, exſtructa & tapetibus precioſiſſimis argentoque & auro intertexto nitentibus, condecorata ſunt, excitato ſimul in loco templi valde cõſpicuo meridiem verſus, pegmate ſiue theatro eleuato admodum & capaci, eoque tapetibus vt tabulata priora ob artificium & pulchritudinem admirandis admodum conſtrato. In area porro ante Curiam, ingens taberna ex lignis & aſſeribus, pro boue aſſando, in atrio autem Gazophylacii poſt Curiam, culina ingentis capacitatis, pro apparando prandio regali itidẽ

cx

ex lignis & aſſeribus excitatæ ſunt. Pons præterea per forum ſiue plateam, qua ex curia ad San-Bartholomæi templum itur, ſtratus & traductus eſt firmioribus paullo craſſioribuſque quam ad tabernam & culinam lignis aſſeribuſq; ad eum adhibitis. Fons ante Curiam perpetuo ſaliens, linteaminibus ad iuſtitiæ vſque ſuperimpoſitam ei ſtatuam, obuelatus, & coloribus variis gramine hederaque admixtis ita depictus infectuſque eſt, vt excauatæ cuiuſdam rupis formam referret, Aquila nigra bicipiti coronata, in rotundo globo conſiſtente, & ſerto viridi, quod leones duo vtrinque conſtituti, vnguibus quaſi tenebant, incluſa, ad eum appoſita atque adfixa. Palatium ſiue Senaculum Curiæ ſuperius, quod Senatus paullo ante renouari & concamerato opere fornicis inſtar elegãtiſſime conſtrui illuſtrarique imaginibus variis curauerat, multis artificioſiſſime contextis tapetibus ad parietes conſtratum, in pauimento vero, ad partem dimidiam vſq; vnico gradu eleuatum pannoq; rubro obductum eſt, mẽſis Electoralibus tali ordine in eo conſtitutis. Ad feneſtrã intermediam, areæ patenti ſiue foro obuerſam, locus erat quinque gradibus reliquo loco magis eleuatus, panno itidem rubro conſtratus, in eo menſa regia. in inferiori autem tabulato ad dextram menſæ Electorales tres, pro Electore Moguntino, Bohemiæ Rege, & Adminiſtratore Palatino; ad ſiniſtram itidẽ tres, pro Electore Colonienſe, Electore Saxoniæ, & Electore Brandenburgico; Medio vero loco, è regione nempe menſæ regię, menſa Electoralis vna pro Electore Treuirẽſe poſitæ, & holoſerico rubro conſtratæ fuerunt, caduceo ſiue tegmine ſupra menſam quamlibet, ex holoſerico pannoque Attalico & aurato conſtante, explicato, & Abaco ſiue Repoſitorio, pro vaſis poculiſque argenteis & aureis menſæ cuilibet magnifico appoſito, nec non pulpito ſiue tabulato in veſtibulo palatii pro Cantoribus Muſiciſque excitato, & panno rubro vndiq; conueſtito atque obducto.

Cum igitur dies Solis, 14. nempe Iunii adueniſſet, portæ ciuitatis omnes occluſæ manſerunt, ciues vero armati & veſtimentis elegantioribus induti, à palatio ſiue aula Regia, ad Curiam, indeque ad San-Bartholomæi templum ab vtraque pontis per plateam iſtam traducti parte conſtiterunt, & campana ingenti ab hora quinta ad ſeptimam vſque ſignum aliquoties datum eſt.

Interea Treuirenſis & Colonienſis Septemuiri habitu electorali, vt Electionis die induti, mox & Moguntinenſis tunica talari nigra indutus, templum San-Bartholomæi ingreſſi ſunt, & in Bibliotheca templi, ab Aquiſgranenſibus & Norimbergenſibus Legatis, habitum ornatumque Cæſariū eo allatum acceperunt, cumque depoſito in Choro habitu Electorali, Pontificalia ſua, veſtitum nempe Epiſcopalem induiſſent, inſignia iſta Imperii, coronam nempe, orbiculum imperialem, annulum, ſceptrum, & duos gladios, vnū oblongum & latum, alterum in formam gladii Turcici incuruatū, in Altari Crucis, quod ante Chorum cernitur, Treuirenſis & Colonienſis depoſuerunt. Paullo poſt horam ſeptimam, Electores Moguntinus, Treuirenſis & Colonienſis, habitu Pontificali illuſtri admodum ornati vna cum Aſſiſtente, Neuræ Epiſcopo & Suffraganeo Moguntino, Præpoſito item Capituli Moguntinenſis, duobus miniſtrantibus, Hugone nempe Cratzio à Scharffenſtein, Adſeſſore Capituli Moguntinenſis & Wormatienſis Præpoſito Francofurtenſi, &c. & Georgio-Antonio in Rotenſtein, Canonico Capitulari, nec non Eccleſiaſticis perſonis aliis, Choro egreſſi ad Altare cōceſſerunt. cum vero nondum Rex cōpareret, Electores iſti Eccleſiaſtici, Moguntinus maxime, tanquam futurus Conſecrator, habitu Pontificali ſeu Epiſcopali illuſtri admodum ornatus, in ſubſellia ſua, aduentum Regis præſtolaturi, conſederunt.

Seculares porro Septemuiri habitu ſuo Electorali induti poſt horam ſeptimam ad palatium ſiue aulam Regiam equis vecti ſunt, quo vna cum Conſiliariis item ſuis, Principes reliqui Comiteſque Barones & alii proceres, nec non Legati exterorum Principum, magno numero conuenerant, vt Regiam Maieſtatem in templum proficiſcentem comitarentur; quod quidem paullo poſt, horam circiter octauam, ordine ſequenti factum eſt.

Præmiſſis tribus Electoris Saxoniæ ſatellitibus, habitu eleganti nigro & flauo indutis, hæreditarius Imperii Mareſchallus, Maximilianus à Pappenheim, proceſſit, baculum manu tenens, quem Aulæ Mareſchallus, cum vtriuſque miniſtris, & Electoralibus Conſiliariis, multiſque nobilibus perſonis aliis, ſecutus eſt. Procedebant porro prætor conſulque, & alii ex ſenatu ciuitatis Francofurtenſis ad actum

iſtum

iſtum deputati, ſequebanturque multi Electorales Conſiliarii & nobiles aulici, qui tamen propter incidentem fortè pluuiam, ordinem minimè ſeruarunt, ſed eo diſtracto, quacunque poterant ratione imbribus ſeſe ſubduxerunt.

Vt remiſit autem paullulum tempeſtas, Comites, Barones, aliique proceres magno numero pedites inceſſerunt, quos Principes, quorum ad viginti tum Francofurti numerabantur, equis ſecuti ſunt. Poſt illos equis albis ſimul vecti inceſſerunt tres Feciales ſiue Caduciferi ſuo habitu ornati, & baculos ſiue caduceos albos manibus geſtantes, quorum primus à dextris equitans Regni Bohemiæ, intermedius regni Hungariæ, tertius vero à ſiniſtris equitans, reliquorum Regnorum inſignia paludamentis ſiue tunicis ſuis ſericis artificioſe attexta geſtabant: quos Fecialis ſiue Caducifer Imperii Aquilam imperialē in tunica contextam præferens, & caduceum ſiue baculum itidem album manu tenens ſolus equo albo inſidens ſecutus eſt.

His ita præmiſſis, Adminiſtrator Palatinus, habitum Electoralem indutus, itemque Legatus Brandenburgicus, habitu ſuo conſueto indutus, equites coniuncti inceſſerunt, quorum ille orbiculum imperialem, hic vero ſceptrum manu geſtabant. Deinde ſolus equo pulcherrimo precioſiſſimoque inſidens Saxoniæ Elector inceſſit, habitum itidem Electoralem indutus, & gladium euaginatum Regi præferens, quos omnes tandem Rex ipſemet habitu pileoque Electorali ornatus, ſub caduceo ſiue tegmine elegantiſſimo (quod ſex Ciuitatis Francofurtenſis Senatores, nempe Nicolaus Heilricus Fauſt ab Aſchaffenburgo, Iohannes Hector zum Iungen, Daniel Stalburgerus, Hieronymus Auguſtus ab Holtzhauſen, Hieronymus Stephanus, & Iohānes Philippus Weiſs, geſtabant) ſecutus eſt. Dimidia autē fere hora, antequā Rex veniret, Regina cū Gynæceo ſuo, multiſque principibus fœminis & virginibus aliis, aliquot curribus in templum profecta, tabulatum eo fine ſub Organo extructum occupauerat. Cæterū cum hac ratione per paratum ad hunc vſum pontem, ad San-Bartholomæi templum Rex veniſſet, Electores tres Eccleſiaſtici, cum duobus Suffraganeis adſiſtentibus, & Clericis, Eccleſiaſticiſq; perſonis aliis, quorum alter Euangeliorum librum, alter thuribulum

geſtabant,in occurſum ei ad portam vſque templi proceſſerunt. Et Moguntinus quidem tanquam Conſecrator, habitu Epiſcopali indutus, & infula ſeu pileo epiſcopali caput tectus erat; Crucem ſibi cum baculo Epiſcopali, & ſigillis Regiis præferri curabat, ſequentibus cum duobus ex Clericorum cœtu, qui infulam & baculum obſeruarent.

Rex ad Conſecratorem veniens, dum preces diceret, ſubſtitit, illiſque finitis, cum cæteris perſonis Eccleſiaſticis ad Altare proceſſit. Præmiſſo enim, qui crucem & baculum cum ſigillis Regiis geſtaret, Adſiſtentes ſiue Suffraganei latus Regis vtrumque claudentes, ad Altare eum perduxerunt, præcedentibus Maieſtatem Regiam Septemuiris ſecularibus, cum inſignibus Imperii, & ornatu Cæſario, Treuirenſi vero Colonienſi eam ſequentibus. Canebatur interea Hymnus: *Ecce mitto Angelum, &c.* Septemuiri vero ſeculares, cum ad Altare veniſſent, traditis hæreditariis ſuis Mareſchallis inſignibus, ſedes ſuas occuparunt, quæ hunc quidem in modum diſpoſitæ cernebantur.

Primo coram Altari ſedes precatoria, vbi preces ſuas Rex perficeret, poſita erat, panno Attalico ſiue aurato obducta, paullo poſt eam Solium Regium excitatum erat, eiuſdem coloris panno aurato conſtratum. Poſt ſolium iſtud ſubſellia duo pro Adſiſtentibus ſiue Suffraganeis, & iuxta ea, ſedes duę aliæ, vna ad dextram pro Electore Treuirenſi, altera ad ſiniſtrā pro Colonienſe, holoſerico rubro ſtratæ erant. Seculares autem Septemuiri prope Treuirenſem, Baptiſterium, ſiue occaſum verſus; Legati ex oppoſito, prope Colonienſem, ſeſſiones ſuas habebant.

Cum Hymnus ſeu cantio iſta; *Ecce mitto Angelum, &c.* finita eſſet, Suffraganei ſeu Adſiſtentes Regem ad Altare, & Conſecratorem, Moguntinum nempe Archiepiſcopum, Pontificalibus ſeu Epiſcopalibus veſtimentis magnifice ornatum, ad humilem quandam ſedem peragendis precibus deſtinatam duxerunt: vbi Maieſtate quidem Cæſarea in genua procidente, precatiunculæ quædam à Conſecratore dictæ ſunt; quibus finitis, Suffraganei Regem eleuatum in ſolium Regium abduxerunt, & ſeſſiones ſuas iterum occuparunt.

Interim ad officium Miſſæ Conſecrator ſeſe accinxit, quæ ſtatim etiam inchoata & celebrata eſt. Simul atque autem

tem Sequens finitus eſſet, antequam Euangelium inchoaretur, Rex depoſito, quo hactenus indutus fuerat, Electorali habitu, à Suffraganeis, comitantibus eum Treuirenſi & Colonienſi Electoribus, ad Altare deductus eſt, ibique in genua, ad ſedem habendis precibus deſtinatam, quemadmodũ & Conſecrator ipſemet, vna cum Epiſcopis & Clericis adſtātibus omnibus, procidit, quo facto, Litania ſuper eo legi cœpta eſt. cumque ad verſiculum ventum eſſet; *vt nos exaudire digneris* : Conſecrator ſurgens baculumque Epiſcopalem manu tenens, addidit: *Vt hunc famulum tuum Matthiam in Regem eligere digneris* : *itemque vt eum benedicere, ſublimare & conſecrare digneris*; Ac tandem, *vt eum ad Regni & Imperii faſtigium perducere digneris*: Choro ſubinde ſubiiciente & reſpondente, *Te rogamus Domine*, &c. Diaconiſque cœptam Litaniam abſoluentibus, qua finita, Rex cum Suffraganeis & Clero reliquo iterum ſurrexit, & Conſecratori infula impoſita, traditusq; in manus baculus eſt, qui Latino ſermone Regem allocutus *velletne Chriſtianam & Catholicam religionem retinere; Chriſtianam Catholicam Eccleſiam defendere; iuſtitiam adminiſtrare; Imperium augere; Viduas & pupillos tueri, & Pontifici Romano debitum honorem præſtare atque exhibere?* rogauit. Cumque ad quæſtiones ſingulas affirmando Rex reſpondiſſet: ex ſede precatoria, Altare verſus paullulum progreſſus, omnia ſeſe iſta conſtanter ſeruaturum, iureiurando confirmauit.

Conſecrator porro ad præſentes Electores, Principes, Comites, Barones; & vniuerſum populum conuerſus, Latino ſermone, *vellentne Maieſtati Regiæ ſe ſubmittere, eius regnum confirmare, mandatiſque & præceptis eius obedire; iuxta doctrinam Apoſtoli, iubentis omnes ſubditos eſſe Magiſtratibus, ſiue Regi tanquam præcellenti, ſiue Ducibus tanquam ab eo miſſis, &c.* quæſiuit. Cumque Electores, Principeſque, & vniuerſus populus, *Fiat, Fiat, Fiat*, reſpondiſſent, Rex ad humilem ſedem precatoriam ab Altari traductus eſt, ibique in genua procidit, & benedictionem à Conſecratore accepit. Interim nudato ad vnctionem Rege, oleum catechumenorum Conſecrator accepit, & ſignũ Crucis vertici primum capitis, poſtmodum ceruici inter vtrumque humerum, porro pectori, & tandem dextro brachio, inter carpum & cubitum inunxit, verba hæc ſubinde; *Vngo te*

in Regem oleo ſanctificato in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, pronuncians, cantarunt poſtmodum Muſici Hymnũ: *Vnxerunt Salomonem, &c.* & Conſecrator manus etiam Regis inunxit.

His ita peractis, Suffraganei ſiue Aſſiſtentes Regem per Chorum in Sacrarium ſiue Sacellum Chori duxerunt, abſterſoq; oleo, antiquum imperialem habitum Norinberga allatum, maxime vero ocreas genuales, & tunicam talarem albam oblonga ſtola diuaricatim à collo per pectus ſuperinjecta ei induerunt, atq; ita inſtar alicuius Diaconi vel Sacerdotis veſtitum & ornatum, in ſedem precatoriam, adhibitis Electoribus aliis, duxerunt, vbi Conſecrator iterum benedictione eum impertiuit, canendo verſiculos quosdam ſacros, quibus Muſici finalem ſemper clauſulam adiecerunt.

Benedictione iſta & precibus finitis Electores duo Treuirenſis & Colonienſis gladium, inſtar Acinacis ſiue gladii Turcici nonnihil incuruatum, qui Caroli Magni fuiſſe perhibetur, ab Altari, in quo (vt ſupra dictum eſt) vna cum Corona & Sceptro poſitus fuerat, depromptum & euaginatum in manus Regi dederunt, Conſecratore dicente: *Accipe gladium per manus Epiſcoporum &c.* Cum vero Conſecrator diceret; *Accingere gladio tuo, &c.* gladius iſte in vaginam iterum reconditus Regi per ſeculares Septemuiros ad latus alligatus fuit. Conſecrator vero Regi annulum ab Altari depromptum cum certorum verborum pronunciatione digito eius induit, Sceptrumque regium & orbiculum imperialem, ab Altari itidem deprompta, & allata in manus ei, Sceptrum quidem in dextram, orbiculum vero in ſiniſtram, his adiectis verbis: *Accipe virgam virtutis & æquitatis, &c.* tradidit. tandem Coronam imperialem ab Altari depromptam tres Septemuiri Eccleſiaſtici, Moguntinus nẽpe, Treuirenſis & Colonienſis, capiti Regis ſimul, Conſecratore hæc verba: *Accipe Coronam Regni, &c.* dicente, impoſuerunt, & aurato eum Caroli Magni pallio condecorarunt. Quo facto Rex ex ſede precatoria ſurgens, Electoratus Palatini Adminiſtratori orbiculum, Legato vero Brandenburgico Sceptrum porrexit, moxque à Treuirenſi & Colonienſi ad Altare perductus, iuſiurandum, quod omnia, quæ bonum Imperatorem decent, facturus eſſet, præſtitit.

His omnibus peractis, cum & iuramentum præſtitum, & actus Coronationis in medio templi, coram Altari nempe Crucis peractus eſſet, elegans admodum Muſica habita eſt, Rex vero ad Sacrificia conuerſus eſt, & Sacramentum Cœnæ, ſub vna tantum ſpecie, à Conſecratore Archiepiſcopo Moguntino accepit.

Cæterum præeunte Conſecratore Moguntino, Treuirenſis & Colonienſis vna cum Suffraganeis ſeu Aſſiſtentibus aſſumptam in medium Maieſtatem Regiam, in excitatum verſus meridiem pegma ſiue theatrum, multis pulcherrimis & precioſiſſimis tapetibus vndique exornatum, & panno rubro in pauimento conſtratum, abduxerunt, præcedentibus eum Electoribus ſecularibus & Legato Brandenburgico, cum inſignibus Imperii; Cantoribus vero Muſica interim ſuauiſſima ſpectatores oblectantibus. At vero Electores Eccleſiaſtici Regem in ſolium Regium in theatro iſto, loco ſedis Regiæ Caroli Magni, quæ Aquiſgrani eſt, excitatum, panno Attalico, ſiue aurato vndique ornatum, & tegmine precioſiſſimo ſuperinductum, collocarunt, Conſecratore eum ita compellante: *Sta & retine locum regium, quem non iure hæreditario, nec paterna ſucceſſione, ſed Principum electione in regno Alamaniæ tibi noueris delegatum*, precatiunculamque ſuper eo dicente, qua finita; Ambroſii Hymnum: *Te Deum laudamus, &c.* Cantores & Muſici tribus iterum Choris in organis, humana voce, & tubis tympaniſque alternatim decantarunt.

Finito hymno Elector Moguntinus pro ſe & reliquorum Electorũ nomine, Maieſtati Cæſareæ gratulatus eſt, vniuerſumq; Romanum Imperium, cum omnibus eius Electorib. Principibus & Statibus, quam optime & diligentiſſime ei cõmendauit. Hoc facto Conſecrator cum Suffraganeis & Eccleſiaſticis perſonis omnibus theatro deſcendens Chorum ingreſſus eſt, & Pontificalia veſtimenta exuit.

Rex vero in ſolio ſuo permanſit, adſiſtentibus ei Electoribus ſecularibus. Aderant autem Comites itemque Barones & nobiles aliqui, quorũ nomina infra annotata inueniuntur, eos Rex gladio Caroli Magni Imperatoris percuſſos, equites auratos creauit, traditoq; poſtmodũ Electori Saxoniç gladio, ex pegmate ſiue theatro iſto deſcendens, in ſolium ſuum ad Altare extructum ſeſe contulit, eoq; facto Con-

ſecrator Moguntinus, itemque Treuirenſis & Colonienſis habitum electoralem iterum induti, ex Choro ad Cæſarem & Electores reliquos, ad Altare eos præſtolantes reuerſi ſunt.

Interea Eccleſiaſtici duo Cæſarei Aquiſgranenſis Capituli, amiculis candidis linteis induti, coram Maieſtate Cæſarea comparuerunt, librum ſinguli manibus tenentes, quorum alter inuolucrum habebat ex holoſerico, alter ex viliori materia confectum: cumque ex altero Regi aliquid prælectum fuiſſet, ipſe librum exoſculatus, iuramentum præſtitit, inque Canonicum dictæ Eccleſiæ Aquiſgranenſis, veteri more receptus eſt.

Cum igitur omnia iam in templo peracta eſſent, porta eius aperta eſt, vt quilibet inde exire poſſet. Antequam autem templo egrederentur, pons ille, quem à curia per forum ad templum traductum diximus, panno rubro totus obductus & gramine foliiſque virentibus conſtratus fuit. Proceſſus autem ex templo ad curiam, in qua regale prandium celebrandum erat, tali ratione factus eſt. præmiſſis initio miniſtris aulicis, Conſiliarii Cæſaris, Electorum & Principum, nobiles item & alii quam plurimi pedites inceſſerunt. Aduectarunt deinde tubicines & æneatores Electorales atque Regii, alternis vicibus tubis perpetuo canentes, & tympana pulſantes. Porro Barones, Comites, Principes, qui equis antea vſi fuerant, iam pedites omnes inceſſerunt, ſuccedentibus eis tribus Regiis & vno Imperiali Caduceatoribus, qui baculos ſeu caduceos albos, vt antea, manibus præferebant. Poſtmodo Electores cum Cæſare itidem pedites, Treuirenſis quidem primo ſolus, deinde Palatinus Adminiſtrator, & Legatus Brandenburgicus orbiculum imperialem, & Sceptrum geſtantes, coniuncti; Tertio Saxoniæ Elector cum euaginato gladio itidē ſolus, inceſſerunt. Secutus eſt Rex ipſemet ſolus, Corona imperiali, & reliquo ornatu vetuſto regio, Aquiſgrano & Norimberga allato, indutus, ſub caduceo ſeu regmine pulcherrimo, quod ſupradicti Scabini & Senatores Francofurdienſes geſtabant. Regem comitabantur Moguntinus & Colonienſis Septemuiri coniuncti, ſequentibus eos multis Eccleſiaſticis, & aliis perſonis magno numero. Agmen tandē claudebant ſclopetarii quidam equites, & ante eos aliquis, qui nummos aureos, argenteoſque plenis manibus, tota iſta via in populū ſpargebat. Hinc quantus in populo tumultus extiterit,

terit, æſtimare facile eſt, ſclopetarii certe equites ipſimet impetum furentis, & nummos expetentis populi ſuſtinere amplius non valentes, ſubſiſtere in area publica, & cum eo, qui nummos emiſerat, retrocedere coacti ſunt.

Nummorum autem iſtorum in populum miſſorum duo erant genera, vtraque tam aurea, quam argentea. Alterum magnitudine quadrantem Ioachimici imperialis æquans ab vna parte, Regis laurea ornati effigiem, cum inſcriptione: *Matthias II. D.G.H.B Rex, Coron. in Reg. Rom. 24. Iun. 1612.* Ab altera Diadema Regium, quod Sol deſuper radiis ſuis, Luna vero ab inferiori parte colluſtrabant, cũ inſcriptione: *Concordi lumine maior* exhibebat. Alterum paullo minus batzii magnitudine, effigie Regis deſtituebatur, & inſcriptionem tantum; *Matthias II. D. G. H. B. Rex, Coron. in Reg. Rom. 24. Iun. 1612.* ab vna, Solemque & Lunam cum intermedio diademate, & adſcripto ſymbolo; *Concordi lumine maior* ab altera parte exhibebat.

Ad pannum autem quod attinet, qui pon[illegible] inſtratus erat, eum populus, denſo agmine irruens, quam primum Rex præterîſſet, tanto cum feruore diſſectum diripuit, vt pedibus etiam poſteriorum equitum eum ſubtrahere videretur. Cæterum dum Coronatio in templo perageretur, menſæ in palatio Curiæ, pro Rege, Electoribusq; & Principibus aliis ſtratæ, & magnificentiſſime paratæ fuerunt, excepta ea, quæ pro Electore Brandenburgico poſita fuerat: ea enim holoſerico rubro inſtrata manſit, nec quicquam ferculorum in eam, cum Elector Brandenburgicus ipſemet præſens non adeſſet, appoſitum eſt: idque ex Aureæ Bullæ præſcripto, qua conſtitutum expreſſe eſt, quod vbi Elector aliquis, ſiue Eccleſiaſticus, ſiue Secularis, graues ob cauſas electioni adeſſe præſens non poſſit, Legatum tamen cuiuſcunque dignitatis mittat: is perſonam quidem eius ſuſtinere debeat, ad menſam tamen Electori abſenti paratam haudquaquam admittendus ſit. Quod idem etiam de menſa, pro Bohemiæ Rege tanquã Electore poſita, factũ eſt, cum rex Bohemiæ licet præſens eſſet, ad menſam tamen imperatoriam, in loco ſublimiori, tanquam Rex & Cæſar Romanus, ex præſcripto Bullæ aureæ iam accumberet.

Poſtquam igitur Rex cum Electoribus, reliquoque Principum & procerum comitatu, in palatium Curiæ veniſſet, an-

rèquam menſæ accumberent, Saxoniæ Elector, vt officio ſuo ſatisfaceret, ſicut erat, habitu Electorali indutus, cum Conſiliariis & ſatellitibus ſuis palatio iterum deſcẽdens, equum cõſcendit, & ex curia in ingentem auenæ aceruum, quæ in area publica ante curiam ortum verſus accumulata fuerat, vectus, menſuram argenteam admodum ponderoſam, quam manu geſtabat, auena repleuit, & radio argenteo complanatam, hæreditario Imperii Mareſchallo, Maximiliano à Pappenheim, (cui ea etiam poſtmodum vna cum equo, cui Elector inſederat, propria ceſſit) tradidit, & ad Curiam, multo cum tubarum, æneatorumque clangore, reuerſus eſt, populo ſtatim auenam iſtam omnem diripiente, & ſaxis ingerente, quin & maximam partem pedibus conculcante & per plateas hinc inde diſpergente.

Poſt Electorem Saxoniæ, hæreditarius ſimiliter Electoris Brandenburgici Mareſchallus, equo ex curia in areã vectus, malluuium [illegible] enteum, quod cum gutturnio & mantili, in menſa pro[illegible] culinam poſitum erat in curiam aſportauit: quẽ tubicines & æneatores ingenti itidem, cum tubarum & tympanorum ſonitu euntum & redeuntem proſecuti ſunt.

Vltimo ex curia in aream equo vectus, Adminiſtrator Palatinus aduenit, & fercula quædam patinis argenteis condita, & in menſa itidem prope culinam diſpoſita, accepta in curiam aſportauit; quem ſtatim alii patinas plures geſtantes ſecuti ſunt, tubicinibus & æneatoribus ſimiliter euntem redeuntemque multo tubarum clangore & tympanorum ſono proſequentibus.

Simul atque autem is diſceſſit, populus maxima frequentia in area iſta congregatus, ſummo in culinam impetu irruens, bouem aſſatum diripuerunt, culinaq; ipſa diſiecta & bouem in multas diſcerptum diſſectumque particulas, & veru ipſum, rotaſq; & aſſeres cum lignis, ex quibus culina extructa fuerat, inde ſecum aſportarunt. Interim cum officio ſuo tubicines & æneatores perfuncti eſſent, & Electores tam Eccleſiaſtici quam Seculares conſtitutioni Bullæ Aureæ ſatisfeciſſent, ad menſam quiſque ſuam, Rex & Septemuiri conſederunt, ferculaq; multa & varia ſingulis menſis appoſita ſunt, ad regio plane modo cum ingenti aureorum argenteorumque poculorum & vaſorum apparatu, prandium iſtud peragendum.

Erant

Erant autem præter has Electorum menſas, menſa in inferiori palatii iſtius parte oblonga, pro Principibus aliis, quorum viginti duo numerabantur, itemque in cœnaculis & conclauibus aliis plures pro Comitibus & Baronibus, vt & in peculiari cœnaculo, pro Colonienſi, Aquiſgranenſi, Nurinbergenſi & Francofurtenſi ciuitatibus, menſæ quatuor paratæ. Verum Aquiſgranenſium menſa ſtrata quidem, ſed ferculorum nihil in eam, propter inteſtina,quibus tum laborabant,diſſidia,appoſitum fuit: quemadmodum etiam auditi hoc tempore eandem ob cauſſam plane non fuerunt.

Cæterum de fonte perpetuo in area publica ante Curiam ſaliente & in formam rupis ſiue ſcopuli excauati iam parato ſupra diximus. Erant autem duæ fiſtulæ plumbeæ ex domo quadam è regione fontis ſubter terram ad fontē iſtum traductæ, vt earum beneficio, vinum album rubrumque ad fontē ex vaſis in domo iſta reconditis deriuaretur. Cum igitur Rex & Septemuiri ad menſam quiſque ſuam conſediſſent, vinum ex Aquilæ bicipitis ore, itemque ex globo & leonibus, album rubrumque largiter promanare & profluere cœpit, permiſſumque cuilibet fuit ad ſatietatem bibere. verum ab ingenti furentis quaſi plebis impetu, cum quilibet partem inde auferre, & vel vrceolis vel pileis vinum illud proſiliens excipere ſatageret, factum eſt, vt maxima vini pars in terram profuſa turpiter perierit, plebe nimirum tandem in fontem conſcendente & Aquilam ipſam cum ſerto & leonibus diſcerptam abripiente, & auferente. Ita enim ab impetu plebis promiſcue tutum tum nihil fuit, vt etiam plumbeis iſtis fiſtulis, ſubter terram diſpoſitis, quibus vinum illud ad fontem deriuabatur, minime parſum ſit, ſed ipſæ, licet plurimum adhuc vini in doliis ſupereſſet & longo adhuc tempore fluere potuiſſet, terra erutæ & abreptæ penitus fuerint, in ipſam iam Iuſtitiæ ſtatuam manus iniicientibus aliquibus: vt furori eorum occurrere neceſſe omnino fuerit.

At vero prandium iſtud regale cum ad horam dimidiam ſextam productum munificentiſſime, magnificentiſſimeque fuiſſet, remotis tandem epulis, omnes ſurrexerunt, principeſque ſeptemuiri & alii Maieſtatem Regiam ex curia

deſcendentem ad palatium ſiue aulam ſuam, domum nempe Braunfelſiam deduxerunt.

Curauerat autem & Senatus ciuitatis Francofurtenſis caſtellum quoddam, ingenti in medio turri, cuius faſtigio aquila nigra biceps coronata ſupereminebat, & quatuor ad angulos minoribus aliis turribus conſpicuum, eleganti artificio extrui, pyrobuliſque & multo puluere tormentario expleri, vt eo accenſo ſpectaculum Maieſtati Cæſareæ reliquiſque Principibus forte non ingratum exhiberet. Illud in Mœnum quidem traductum erat, vt eadem veſpera accenderetur, & combureretur, verum propter incidētem pluuiarum tempeſtatem, & impedimenta alia, nec hac ſolenni coronationis, nec ſequenti, ſed Sabbathi demum die, vt ſuo loco dicetur, accenſum fuit.

CORONATIO REGINAE ANNAE Auſtriacæ, &c. Matthiæ I. Rom. Regis coniugis, die Martis 16. Iunii Francofurti facta.

Reginæ Coronatio poſtero ſtatim Lunę die fieri debebat, verum propter incidentia forte impedimēta ad ſequentem diem Martis, 16. nempe Iunii dilata fuit. Ea igitur die æque vt præterita Solis die ſignum campanis maiorib. à quinta ad ſeptimam matutinam horam, aliquoties datum eſt. Poſt auditam ſeptimam Electores duo Eccleſiaſtici, Treuirenſis nempe & Colonienſis, habitu Electorali induti ad templum profecti ſunt, Chorumque ingreſſi habitu iſto depoſito, veſtimenta Epiſcopalia ſiue Pontificalia, quemadmodum Moguntinus etiam, qui paulo tempeſtiuius in templum venerat, induerunt. Ponebantur autem in Altare Sceptrum, Orbiculus, Annulus & Corona, Imperii nempe inſignia, & in palatio ſiue aula Regis, ſeculares Septemuiri, Principes itē, Comites, Barones, & alii proceres frequentes conueniebant.

Poſt horam octauam ad San-Bartholomæi templum tali ordine proceſſum eſt. Principio Cōſiliarii, Nobilęs, aliiq; Officiarii, cum multis Comitibus, Baronibus, proceribuſque

que aliis pedites præceſſerunt ſecuti ſunt eos equis vecti Principes, Francofurti tum præſentes, Caduceatores item quatuor, eodem, quo tempore Coronationis regiæ ordine & habitu ornati, caduceos albos præferentes. Poſtmodū Electores equis itidē aduecti inceſſerunt, Palatinus nempe Adminiſtrator, habitu Electorali indutus, Orbiculumq; imperialē geſtās ad dextrā, Legatus Brandeburgicus in medio, & Mareſchallus Brandenburgicus cū aureo Sceptro ad ſiniſtrā equitans. Hos pedes ſecutus, hæreditarius Imperij Mareſchallus à Pappenheim, vaginam gladio vacuam manibus geſtauit. Succeſſit ſolus equo aduectus Saxoniæ Elector, habitu Electorali indutus, gladiumque euaginatum geſtans, quem ſolus itidem Rex, Corona & habitu Cæſario condecoratus, equo inſidens, ſecutus eſt. Poſtmodum Regina curru precioſiſſimo aduecta ſola inceſſit, Gynæceo eius, principibuſque & nobilibus fœminis aliis, cum viginti & amplius curribus eam comitantibus. Poſtquam in Templum ventum eſt, Electores quidem Eccleſiaſtici Pontificalibus induti, ex Choro obuiam eis ad Altare proceſſerunt, Rex vero in peculiarem quandam ſedem, quæ à dextris iuxta illam, in qua tempore Coronationis ſederat, conceſſit. At Regina in ſedem precatoriam abducta eſt, moxque Suffraganeus Moguntinus, loco Electoris, qui male habere cœperat, ad celebrandam Miſſam ſe parauit, quæ ex Sacello Cæſario præſtanti Muſicæ ad Euangelium vſque continuata eſt.

Poſtquam Epiſtola & ſequentia lecta eſſent, ſuffraganeus ab Altari diſceſſit, Epiſcopus vero Moguntinus impoſita in caput infula, acceptoque in manus Epiſcopali baculo ad altare proceſſit, cumque ad Reginam facie conuerſus conſediſſet, Rex Corona regia ornatus, Sceptrumque dextra, & Orbiculum imperialem ſiniſtra tenens ad Altare itidem acceſſit, conceptiſq; verbis, coniugem vti ſuam in Reginam Romanorum Moguntinus coronaret, rogauit. Interea ſedes Reginæ precatoria propius aliquanto ad Altare promota eſt. Rege igitur ad ſolium ſuum iterum concedente, Regina à Treuirenſi & Colonienſi ad ſedem iſtam precatoriam deducta eſt, vbi vna cum Suffraganeis adſiſtentibus, & Electore Moguntino Conſecratore ipſomet, in genua procidit, preceſque ad Deum fudit. Finitis precibus, & Litania ſuper eam eodem, quo in Coronatione Regis modo lecta, Moguntinus

ſurgens eam interrogabat? numquid Romanorum Regina ſalutari & coronari cuperet? cumque cupere ſe reſpondiſſet, preces iterum habitæ ſunt, & Moguntinus quidem ad populũ conuerſus, precatiunculam quandam pronunciauit. Poſtmodum Regina circa collum à Gynæcei Magiſtra nudata, & oleo à Conſecratore in ceruice primum, & poſtmodum in dextro brachio, addita breui precatiuncula, inuncta eſt.

Hoc facto, Treuirenſis eam & Colonienſis terra leuatam, in Chorũ abduxerunt, duobus Suffraganeis adſiſtentibus, & quibuſdam ex Gynæceo eius, eam comitantibus. Ibi precioſiſſimo regio habitu, ex panno aurato conſtante, & Syrmate longo admodum, quod virgines quædam nobiles geſtabant, conſpicuo, abſterſo primum oleo, induta eſt. cumque ex Choro iterum ad ſedem precatoriam reuerſa, coram Altari in genua procidiſſet, Electores Eccleſiaſtici omnes nouam Coronam ab Altari leuatam, capiti eius, additis quibuſdam verbis, impoſuerunt. Conſecrator vero ſolus annulum ei induit, Sceptrumque in dextram, & globulum Imperii in ſiniſtrã ei tradidit, quæ Imperialibus iſtis inſignibus ornata poſtmodum, facta benedictione, in ſolium regium, in quo Rex Coronationis tempore conſederat, à duobus Electoribus & Suffraganeis abducta eſt, vbi Treuirenſis quidem Sceptrum, Colonienſis vero Orbiculum imperialem ab ea accepta, in Altare iterum depoſuerunt.

Interea Conſecrator ab Altari diſceſſit, Suffraganeus vero Moguntinus Miſſam continuare cœpit. Sub Offertorio autem Regina à duobus Electoribus Eccleſiaſticis ad Altare & Sacrificium ducta eſt: cumque Agnus Dei canendo finitus, & ablutio facta eſſet, Suffraganeo Moguntino recedente, Archiepiſcopus Conſecrator ad Altare iterum acceſſit, vbi reliqui duo Electores Eccleſiaſtici, Coronam capite Reginæ leuatam, præſentibus Legatis Fuldenſibus tenendã tradiderunt: ipſa autem ad Altare producta, puluinaria ibi diſpoſita remouit; inque terram flexis genibus procidens, magna humilitate & deuotione Sacramentum Cœnæ ex manu Conſecratoris accepit, quo facto, Electores eam terra leuatam, in ſolium regium abduxerunt, & Coronam capiti eius iterum impoſuerunt, quam virgines quædam ex Gynæceo eius accedentes, ne dimoueretur amplius, capiti alligarunt.

Poſtea

Poſtea Suffraganeus Moguntinus ad Altare iterum acceſſit, lectaq; finali precatiuncula, Sacrum abſoluit. quo finito, Cantores Regii Hymnum; *Te Deum laudamus, &c.* decantare cœperunt, cantuſque ſuauitate omnium aures, vt & per totum Coronationis actum, mirifice oblectarunt.

Interea Electores Eccleſiaſtici vna cum Suffraganeis adſiſtentibus & miniſtrantibus aliis, Chorū ingreſſi ſunt, depoſitoque ibi veſtimento Epiſcopali, & Electoralē iterum induti habitum, ad ſeculares Septemuiros, qui interea Maieſtati Regiæ aſtabant, reuerſi ſunt. Templo deinde Principes & Septēuiri omnes cum Adminiſtratore Palatino & Legato Brandenburgico, Regem comitati, exceſſerunt, conſcenſiſque equis, eo quo aduenerant ordine ad curiam ciuitatis prouecti ſunt, Regina habitu aurato & Corona aurea exornata, ſola, precioſiſſimo curru incedente, & Gynæceo eius aliiſq; principum fœminis atq; virginibus, multis eam curribus inſequentibus præmiſſis tamen, vt in coronatione Regis factum, Electoris Saxoniæ, aliorumque Electorum & Maieſtatis Regiæ tubicinibus, buccinatoribus atque æneatoribus, qui alternis ſemper vicibus, tubis canere, donec ad curiam venirent, nunquam intermiſerunt. Paratum vero in palatio curiæ prandium iterum regium erat, & Rex quidem cum Regina ſoli ad menſam vnico gradu reliquis ſublimiorem, & caduceo ſiue regnii ne inaurato, tapetibuſque precioſiſſimis condecoratā diſcumbebant. E regione autem menſæ iſtius, menſa oblonga alia in medio palatii, parte tamen inferiori, pro Electoribus poſita erat, eiq; ad dextram Maieſtatis Regiæ Moguntinus, Colonienſis & Treuirenſis, ad ſiniſtram vero Palatinus Adminiſtrator, Saxoniæ Elector & Legatus Brandenburgicus aſſidebant. Vtrinq; autē iuxta parietes, tapetibus, vt antea etiamnum condecoratos, & inſtratos, menſæ longiores pro Principibus aliis eorumque coniugibus & Gynæceo reliquo: in infima autem palatii parte menſæ inſuper aliæ pro Comitibus, Baronibus reliquiſq; proceribus poſitæ & apparatu magnifico inſtructæ erant. Prandium vero ipſum non ſecus atq; alterum illud variis ferculis dapibuſq; & apparatu alio inſtructū atq; ad horam quintam, adhibita ſuauiſſima muſica continuatum fuit. quo finito, Electores principeſque & priores alii omnes Regem Reginamque ad palatium Regium, domum nempe Braunfelſiam comitati, & ad ſua quiſque reuerſi ſunt.

Cæterum in foro equario locus erat, ſepimentis & carceribus vndique concluſus, in quo decurſationes à Principibus, Comitibus reliquiſque proceribus toto electionis & coronationis tempore frequentes factæ ſunt. Maxime autem illuſtris decurſatio habita eſt die Mercurii, 17. nempe Iunii, coronationem Reginæ proxime inſequente, cui Rex ipſemet, cũ Adminiſtratore Palatino, Electore Saxoniæ, & reliquis Principibus proceribuſque fere omnibus interfuit, poculis aliiſq; argenteis & magni precii vaſis, victori propoſitis, vbi Rex primo ſtatim inſultu appenſum ad lineam annulum, haſta correptum abduxit.

Finita decurſatione Rex & Regina cum Electoribus, Principibuſq; & proceribus aliis omnibus in curiam ciuitatis profecti ſunt. Erat enim ibi cœna regia parata, eaq; finita, Choreæ in Reginæ principumque fœminarum aliarum gratiam in curiæ Palatio habitæ, & magna ſolennitate per noctem ad horam vſque tertiam matutinam cõtinuatæ fuerunt. Die Saturni, qui 20. Iunii erat, cùm continuata hactenus tẽpeſtas remiſiſſet, Caſtello ioculari, de quo ſupra diximus, in Mœno paullo ante nonam veſpertinam accenſo, ſpectaculum Cæſari, qui ad Mœnum cum Regina conceſſerat, per vnam atq; alteram horam, multis ſimul pyrobolis ex aqua erumpentib. & tormentis maioribus ex vallo proximo magno cum fragore diſploſis condecoratum, exhibitum eſt.

Et hæc quidem ſunt, quæ circa totum iſtum Electionis & Coronationis actum notatu maxime digna acciderunt, quæ omnia vt in gloriã Dei, Sacri Romani Imperii incrementum, ſubditorumq; Imperii omnium ſalutem cedant faciantq;, ſupremus ille Regum Rex & dominantium Dominus benigne largiatur, qui Cæſaream ſimul Maieſtatem & coniugem eius Sereniſſimam conſtanti corporis animique valetudine, pace, tranquillitate, victoria ab hoſtibus, temporalique & æterna proſperitate clementiſſime donare beareque velit, ita voueo.

ELECTO-

ELECTORVM, ET PRINCIPVM, qui vna cum Maieſtate Cæſarea, prandio regali, in Palatio Curiæ Francofurtenſis, poſt Coronationem Regis, die 14. Iunii interfuerunt,

CATALOGVS.

Iohannes Schwichardus Moguntinus
Lotharius Treuirenſis } Archiepiſcopi & Electores.
Ferdinandus Colonienſis

Iohannes Comes Palatinus Rheni Bipontinus, Electoratus Palatini Tutor & Adminiſtrator.

Iohannes-Georgius, Dux Saxoniæ, Iuliæ, Cliuiæ, & Montium, &c. Elector.

Georgius Guſtauus
Fridericus Elector minorennis } Comites Palatini Rheni, Duces Bauariæ, &c.
Fridericus-Caſimirus
Iohannes-Caſimirus

Iohannes Caſimirus
Iohannes-Erneſtus } Duces Saxoniæ, Iuliæ, Cliuiæ, & Montium, &c.

Ioachimus-Erneſtus
Georgius-Guilhelmus } Marchiones Brandenburgenſes.

Fridericus-Vlricus, Dux Brunſuicenſis & Lunæburgenſis.

Iohannes Fridericus
Ludouicus Fridericus } Duces Wirtembergenſes & Tecenſes, &c.
Iulius Fridericus

Mauritius
Ludouicus
Philippus } Landgrauii Haſſiæ, Comites in Catzenelnbogen, Dietz, Zigenhain, & Nidda, &c.
Fridericus
Otho

Georgius-Fridericus, Marchio Badēſis & Hochburgēſis, &c.

Chriſtianus
Ioachimus-Erneſtus } Principes Anhaltini.

Auguſtus Dux Luneburgenſis, &c.

Albertus Dux Holſatiæ & Sleſuigenſis.

COMITVM, BARONVM ET NObilium, qui à Regia Maieſtate die Solis 14. Iunii Anno 1612. poſt Coronationem Francofurti in æde San-Bartholomæi Equites aurati facti ſunt, &c.

CATALOGVS.

Georgius-Fridericus, Crato } Comites in Hohenhloh, Præfecti.
Fridericus, Comes Solmenſis, &c Præfectus.
Philippus, Caſimirus, Otho } Wildt, & Rheingrauii, &c. Præfecti.
Wolffgangus Comes Mansfeldiæ, &c. Præfectus.
Georgius Andreas ab Hoff Kirchen, Lib. Baro, Præfectus.
Iohannes Chriſtophorus à Bucheim, L. Baro, &c. Præfectus.
Iohannes Fridericus à Mœrſperg, Lib. Baro, &c. Præfectus.
Fridericus à Dieffenbach, L. Baro, &c. Præfectus.
Leonardus Collona, L. Baro à Vels, Præfectus.
Ioannes-Theodoricus à Reiffenberg, Præfectus.
Ioachimus à Schliben, Præfectus.
Pleichardus ab Helmſtadt, Præfectus.
Ioannes Philippus Fuchs, Præfectus.
Ioannes-Philippus ab Hoheneck.
N. Rideſel Spirenſis Præfectus in Magdeburg.

OMNIVM

OMNIVM ELECTORVM ET Principum, tam Eccleſiaſticorum quam Secularium, Comitum item, Baronum, Statuum Imperii, exterorumq́; Principum & Rerumpubl. Legatorum, nec non nobilium, ſuperiorisq́; & inferioris conditionis hominum, qui & Electionis, & poſt eam, Coronationis tempore Francofurti præſentes adfuerunt, quorumcumque nomina inueſtigari potuerunt, Catalogus, & deſignatio.

SERENISSIMVS, POTENTISSImus & inuictiſsimus Princeps & Dn. Dn. Matthias, electus Dei gratia Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus, Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, & Sclauoniæ, &c. Rex, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Styriæ, Carniolæ, Wirtenbergæ, & Sileſiæ, Marchio Morauiæ & Luſatiæ, Comes Tyrolis, &c.

Cum

SERENISSSIMA ET POTENTISſima Principe & Domina, Dn. Anna, Romanorum, itemque Hungariæ & Bohemiæ Regina, Archiducisſa Auſtriæ, &c. coniuge ſua optatiſs. 13. Maii Anno 1612. Francofurtum ingreſſus eſt.

In comitatu eius fuerunt ;

Fridericus Comes in Furſtenberg, Regiæ Maieſt. ſecret. Conſil. & ſupremus aulæ Magiſter.

Leonardus Helfridus à Meggau L. Baro, Reg. Mai. ſecret. Conſil. & præfectus in Eiſenſtat, ſupremus Cubicularius ſiue Camerarius.

Wolffgangus-Sigiſmundus, Dn. in Loſenſtein & Gſchwẽdi, Reg. Maie. Conſil. Camerarius, ſupremus Venatorum ſupra Emſam Magiſtri, & ſupremus aulæ Mareſchallus.

Octauius Curianus Baro, Regiæ Maieſt. Conſil. & Camerarius, præfectus in Oldenburg, & ſupremus Stabulariorum Magiſter

Secret. Conſiliarii, Officia nulla ſuſtinentes.

Melchior Gleſelius Epiſcopus Viennenſis, Reg. Mai. ſecretioris Conſilii Director.

Iohannes Euſebius Khuen Baro, Reg. Mai. ſecret. Conſiliarius & Comorrhæ præfectus.

Abrahamus Burggrauius à Dhona, Reg. Maieſtat. ſecret. Conſiliarius.

Legati.

Nuncius Apoſtolicus.

Legatus Hiſpanicus.

Legatus Gallicus.

Legatus Venetus.

Legatus Florentinus.

Regiæ Mai. Cubicularii ſiue Camerarii.

Georgius-Andreas ab Hoffkirchen Baro, Reg. Mai. Camerarius, conſtitutus ſupremus Aulæ militaris Conſiliarius, & prouincialis Auſtriæ infra Emſam præfectus.

Rudolphus Dominus de Stubenberg Baro, Reg. Maieſt. Camerarius.

Georgius-Fridericus Comes ab Hardeck, Reg. Maieſt. Camerarius.

Adamus ab Herberſtein Baro. Reg. Maieſt. Conſiliarius, Camerarius & ſupremus prouincialis Venatorum Auſtriæ infra Emſam Magiſter.

Bruno Comes à Mansfeld, Dominus in Heldrungen, Regiæ Maieſt. Camerarius, Aulæ militaris Conſiliarius & ſatellitum præfectus.

Iohannes

Iohannes Balthaſarus ab Hoies Baro, Regiæ Maieſtat. Camerarius & Aulæ Camer. Director.

Ferdinandus Helfridus à Meggau Baro, Reg. Maieſt. Camerarius.

Alexander Rudolphus, Eques Ordinis S. Diago, Reg. Mai. Conſiliarius, Camerarius & Stabul. ſub Magiſter.

Iohannes-Chriſtophorus à Bucheim Baro, Regiæ Maieſt. Camerarius, Aulæ militaris Conſiliarius, cõnſtitutus Præfectus, & ſupremus Armamentarii Magiſter.

Aluigus Comes à Furſtenberg, Regiæ Mai. Camerarius.

Iohannes Georgius Dominus in Wartenberg Baro, Regiæ Mai. Camerarius.

Guilhelmus Kinski Baro Reg. Maieſt. Camerarius, & ſupremus prouincialis Venatorũ Regni Bohemiæ Magiſter.

Carolus-Hannibal Burggrauius à Dhona, Reg. Mai. Camerarius.

Fridericus à Tſchernhaus Baro, Regiæ Maieſt. Camerarius.

Rudolphus à Teuffenbach Baro, Reg. Maieſt. Conſiliarius & Camerarius.

Georgius à Lauda Baro, Reg. Maieſt Camerarius.

Maximilianus à Trautmanſdorff Baro, Reg. Maieſt. Conſiliarius & Camerarius.

Fridericus à Teuffenbach Baro, Reg. Maieſt. Camerarius & ſupremus Legatus.

Wolffgangus Comes à Mansfeld, Præfectus, Reg. Maieſt. Camerarius.

Adamus à Trautmanſdorff Baro, Re. Mai. Camerarius, Aulæ militaris Conſiliarius, & conſtitutus ſclopetariorum Equitum Præfectus.

Prouinciales Officiarii Regni Bohemiæ.

Adamus Iunior, Dominus de wallenſtein, Reg. Mai. Conſiliarius, Camerarius & ſupremus Aulæ prouincialis Reg. Bohemiæ Magiſter.

Sdenckho-Adelbertus Poppelius Baro de Lobkovitz, Reg. Maieſt. Conſiliarius, & ſupremus Regni Bohemiæ Cancellarius.

Bertholdus Bohubuk de Leippa, Reg. Maieſt Camerarius, & hæreditarius Regum Bohemiæ Mareſchallus.

Leonardus Collona Baro à Vels, Reg. Maieſt. Conſiliarius, & conſtitutus Præfectus.

Bohuslaus de Michalouitz, Regni Bohemiæ Vicecancellarius.

Georgius Baro à Schœnach in Carelat & Milcken, Re. Ma. Conſiliarius, & Sileſiæ Vicecancellarius.

Iohannes à Wartenberg, Baro, & hæreditarius Regni Bohemiæ pincerna.

Proceres à Rege peculiariter ad comitatum hunc ex Regno ſelecti & acciti.

Anthonius Guntherus Comes in Oldenburg & Delmenhorſt.

Comes de Cantali Ducis Eſpernonii filius.

Georgius-Fridericus Comes ab Hohenloe, Præfectus.

Philippus Comes Solmenſis, Præfectus.

Rudolphus Comes in Helffenſtein.

Guilielmus Comes de Furſtenberg.

Chriſtianus }
Wolradus } Comites in waldeck.

Ioannes Guntherus, Comes in Schvvartzenburg & Hohenſtein, Dominus in Arnſtadt.

wolffgangus Erneſtus }
Theodoricus } Comites à Lœuenſtein, Domini
Iohannes Caſimirus } in Scharffenſtein.

Henricus IV. & Henricus Iunior, Reuſii à Plauen, cum Philipo Iuniore Comite Solmenſi.

Eberhardus, Conradus, & Philippus, Schenckii & Semper Liberi à Limburg.

Gundaccerus, Dominus in Polheim, Baro, & Reg. Maieſt. Conſiliarius.

Georgius-Baro à Fleckenſtein.

Iohannes-Fridericus Baro à Mœrſpurg, Præfectus.

Eraſmus à Landau, Baro, Maximiliani Archiducis Auſtriæ ſenioris Camerarius.

Carolus Teuffel, Baro.

Iohannes ab Altheim, Baro.

Ioannes Andreas Stadel, Baro.

Guntherus à Goltz, Baro & Præfectus.

Carolus-Chriſtophorus Burggrauius in Dhona.

Diet-

Dietmannus Schiffer, Baro & Præfectus.
Gundaccerus Schiffer, Baro & Centurio.
Watichus Cappler, Præfectus.
Wolffgangus à Gera, Baro.
Ioannes Georgius à Stadel, Baro.
Henricus Schliccius, Comes in Paſſaun, & Dominus in Weiſkirchen.
Iohannes Popel à Lobcouitz, Baro.
Wenceslaus, Stephanus, & Fridericus, Barones de Wierben & Freidenthal.
Ioannes-Ferdinandus Reiſchuitz de Kaderzin.
Seſina, Dominus de Werby Præfectus.
Fridericus-Hartmannus de Burgmilchling.
Zacharias Geitzkoffler, eques.
Iohannes Fridericus ab Herberſtein, Baro & Centurio.
Iohannes-Chriſtophorus à Rechenberg.
Fridericus à Schütz.
Wolffgangus à Tſchernhaus, Baro.
Paulus Keuenhuller.
Georgius à Ridern, Baro.
Iohannes Ludouicus Geiman.
Chriſtophorus Henricus Poeſs, Baro.
Iohannes-Erneſtus a Schæffenberg, Baro.
Adamus a Schalnburg, Præfectus.
Ioannes a Glaubitz, & Henricus Leſt, Iunior.
Conradus a Spillern.
Franciſcus a Iechtwitzen, & Iacobus a Iechteritz.
Marquardus Wetznick.
Caſparus a Furſtenau.
Chriſtophorus a Metzerad.
Henricus a Noſtitz.
Georgius a Dobſchitz.
Iohannes Andreas a Grienthal.
Georgius Sigiſmundus Stengel.
Wenceslaus ab Horna.
Iohannes-Georgius ab Oberndorff.
Fridericus Polch in Habendorff.
Carolus a Purkelitz.
Sigiſmundus a Rechen, & Hermannus Zitteritz.

Officiarii aulici.

Hartmannus à Laudau, Baro, ſupremus Aulæ Magiſter.
Franciſcus-Chriſtophorus Keuenhüller Comes, ſupremus Cameræ argentariæ Præfectus.
Chriſtophorus Leiſſerus, Baro, Culinæ Magiſter.

Pocillatores.

Iohannes Caſparus ab Herberſtein, Baro.
Carolus à Serau, Baro.
Eraſmus à Gera, Baro.
Fridericus a Caunitz, Baro.
Maximilianus Iorgerus, Baro.

Prægustatores.

Carolus à Stadel, Baro.
Marcus Weida.
Marcus Cortet.
Abrahamus à Tſchirnhaus, Baro.
Georgius-Sigiſmundus Schœſterſcisl.
Wolffgangus Iacobus ab Herberſtein, Baro.
Iohannes-Laurentius à Tſcherotin, Baro.

Dapiferi.

Paulus-Iacobus à Starnberg, Baro.
Iohannes-Bernhardus ab Hoffkirchẽ, Baro.
Gothardus Weltzer, Baro.
Ioachimus à Landau, Baro.
Iohannes Theodoricus à Greiſs, Baro.
Carolus-Magnus, Baro a Schellendorff.
Iohannes a Zaruba.
Iohannes-Sigiſmundus Leiſſer, Baro.
Nicolaus a Burghauſen.

Cameræ argentariæ Subpræfectus.

Ortenſius a Tiriaco.

Conſiliariorum munere fungentes.

Iohannes Baruitius.
Iohannes Matthæus Waccerus a Wackẽfels.
Rupertus Hegenmullerus.

Conſiliarii Appellationum.

Otto a Noſtitz.
Iohannes Baptiſta Eiſen. D.
Felix Ridingerus.

Otto

Otto MelanderD.
Iohannes à Laber.
Arnoldus Berglas.
Iohannes Martinus Rebmanus D.
Rudolphus Pucherus Secretarius.

Expeditionis bellicæ.

Gerhardus Queſtenbergerus Regiſtrator & Secretarius.
Paulus Kluben Concipiſta.
Wolffgangus Kuenthalerus Cancelliſta.
Iohannes Meltzerus Cancelliſta.

Expeditionis Cameræ Aulicæ.

Vincentius Muſchingerus Cameræ aulicæ Conſiliarius.
wolffgangus Machrle Secretarius.
Melchior Gerlinus Concipiſta.
Daniel Segerus Expeditor.
Iohannes Hechenberger Cameræ aulicæ miniſter.
Georgius Zaunigerus & Iohãnes Weſtervvaldus Ingroſſiſtæ.

Expeditionis Hungaricæ.

Valentinus Lepes, Neutræ Epiſcopus & Regni Hungariæ Cancellarius.
Laurentius Ferentzius Secretarius Hungaricus.

Expeditionis Auſtriacæ.

Chriſtophorus Graplerus Secretarius.
Tobias Gerdinger.
Mathias Marius Alnouienſis
Bartholomæus Maegerle
Simon Capmier

} Scribæ Cancellarii.

Expeditionis Bohemicæ.

Paulus Michna Secretarius.
Adamus Zeus Regiſtrator.
wenceslaus wiſchegl, Expeditor.
Georgius Zabotta Concipiſta.
wendelinus N. Ingroſſiſta.

Expeditionis Germanicæ.

Iohannes Platteiſius à Plattenſtein, Secretarius.
Zacharias Tittel, Taxator.
Iohannes Erneſtus Heintz, Regiſtrator & Expeditor.
Bartholomæus Brunerus, Concipiſta.

Ferdinandus Triuiſius.
Hieronymus Peich. } Ingroſſiſtæ.
Martinus Burgerus.
Wenceslaus Schenccius, Oſtiarius.

Cancellariæ aulicæ.

Daniel Meltzerus Secretarius.
Paulus Otterer ſcriba Cancellarius.

Cancellariæ Sileſiæ.

Adamus Rœslerus Secretarius.
Sigiſmundus Aſchenbergerus.
Balthaſarus Crauſius. } Ingroſſiſtæ.
Caſparus Rohrius.

Legatus Belgicus.

Petrus de Viſchere.

Diuerſoriorum deſignator aulicus.

Maximilianus Wolgemuth, a Murburg.

Miniſtri aulici.

Iohannes Grillius.
Adamus Hager.
Georgius Weisbach.
Erneſtus Lamparter.
Iacobus Bauer.
Seuerinus Amandus Gabelcofer.
Andreas Roriff.

Aulæ deſignatores.

Leonhardus Peſſelmayerus.
Adamus Tredel.
Iohannes Olmanus.
Elias Walckringerus.
Gabriel Stiermaierus.
Leopoldus Fiſcherus.

Miniſtri Cubicularii.

Eraſmus de Sayue.
Iohannes Fiſcherus.
Nicolaus Berchtoldus.
Iohannes Berchtoldus,
Albertus Reitlius.
Philippus Preſchelius.

Caſparus

Caſparus ab Hoffen.
Petrus Gebel Cameræ deſignator.
Chriſtophorus Meyenzweig, Tonſor
Hieronymus Guntherus Cameræ pictor.

Christophorus Straus. Don Bietro de Nagera. Arnoldus de Sayue. Marcus Antonius Moſtus	Muſici Cameræ.

Martinus Valdiuieſo & Antonius Vitoria, Muſici Hiſpani.

Aulici miniſtriales.

Carolus Finckerus, quæſturæ aulicæ Adminiſtrator.
Tobias Iaruſchius poſtarum aulicarum Adminiſtrator.

Iohannes Petrus Magnus. Thomas Mengelinus.	Doctores medici.

Conradus Segerus Pharmacopola.
Hieronymus Moerth, curſor aulicus.

Regiæ Maieſtat. Clerus.

P. Iohannes Bernhardinus Arnoldus, ordinis Franciſcanorum, diſcalceatorum, Regiæ Maieſtatis Confeſſionarius.
Iacobus Chimarchæus Eleemoſynarius.
Franciſcus Mengaccius primus Capellanus, & Capellæ Aulæ Vienneuſis Rector, Diaconus Aulicus.
Carolus weltzelius Canonicus Viennenſis, Diaconus Aulicus.
Pater Matthias Anthonius Laczkius, Reg. Maie. aulæ Confeſſionarius.
Fr. Iohannes Didacus Hinckelmannus Scotus.

Iohannes del Tombor protonotarius Apoſtolicus. Iohannes Baptiſta Bruchmannus. Chriſtophorus Gleichenbergerus.	Diaconi Aul.

Alexander Orolegio ViceCapellanus.
Thomas Podenſtein Organiſta.

Georgius Straub. Franciſcus Mengacius. Matthias de Sayue. Chriſtophorus wagner. Iohannes Creutzer. Iacobus Haeberle.	Altiſtæ.

Andreas de Rotiff.
Iohannes Lippius.
Matthæus Haberainer.
Georgius-Conradus de Lonein
Iohannes-Iacobus Kuppers.
Iacobus Langhuttſius.
} Tenoriſtæ.

Georgius Pleichshirn.
Caſparus Chriſtianus.
Paulus Donatus.
Franciſcus de Faſcoſelos.
Fridericus Lorenkhofer.
} Baſſiſtæ.

Iohannes Dalwinus.
Iacobus Wannerus.
} Diſcantiſtæ.

Pueri nobiles.

Iohannes Guilhelmus Comes ab Ortenburg.
Carolus Straſoldo.
Sigiſmundus-Petrus-Adolphus à Schœnkirchen, Baro.
Sigiſmundus-Stanislaus à Schœnkirchen, Baro.
Ferdinandus Hortenſius à Tiriaco.
Adamus-Michael Spanowskhy de Liſſoua.
Sigiſmundus Litzeck à Kiſſinburg, Baro.
Guilhelmus-Alexander Odersky à Liderzou.
Wenceslaus-Michael ab Heradeck.
Sebaſtianus Berkoswsky à Zebirtzaw.
Paulus à Spaur, Baro in Pflaum.
Ioachimus Collona à Fels, Baro.
Sigiſmundus-Andreas à Spaur, Baro de Valeri.
Ignatius-Albertus Mitzan à Klinſtein & Roſtok, Baro
Albertus-Vratislaus de Mitrowitz.
Iohannes-Petrus Gieba de wolbramowitz.
Iohannes Erneſtus à Tſchernhaus, Baro.
Zdenco-Rudolphus à walſtein, Baro.
Alexander de Fin, Nobilium puerorum Præfectus.
Iohannes Szuilarius, puerorum nobilium Præceptor.
Iohannes-Claudius Stanginus, Equorum domitor.

Tubicines, & alij.

Tubicines viginti.
Æneator vnus.
Satellites centum.

Sclope-

[illegible]lopetarii equites centum, cum multis aliis, quorum nomi-[illegible]a haberi non potuerunt.

[illegible]N CAESAREAE MAIEST. CON-[illegible], Annæ, Electæ Rom. Imperatricis, Hun-[illegible]riæ & Bohemiæ, &c. Reginæ, Archidu-ciſſæ Auſtriæ comitatu fue-runt;

[illegible]us- Sigiſmundus a Lamberg, Baro in Ortneg, Reg. Ma[illegible]ſt. Conſiliarius, & ſupremus Aulæ Magiſter.

Gi[illegible]ertus a Santclier, Præfectus cubiculariorum, Reg. Mai. [illegible]erarius.

[illegible]harina a Collobrath, Aulæ magiſtra.

[illegible]ylma C[illegible]urianin ſuprema cubicularia, Gynæcei præfecta.

S[illegible]n[illegible]- Iſabella, Comitiſſa a Trautſam.

[illegible] Maria, Comitiſſa a Furſtenberg.

[illegible]a-Wenina, Comitiſſa a Trautſam.

[illegible]ſca- Hippolyta, Comitiſſa in Furſtenberg.

[illegible]enia Pollixena a Bernſtein.

[illegible]gna-Catharina a Kollobrath.

[illegible]da Margaretha ab Annaberg.

M[illegible] Eliſabetha Kuenin.

[illegible] Palluin, pygmæa.

[illegible]es Sagatarin
[illegible]a Huebmerin
[illegible]aretha Sartarin
} Cubiculariæ miniſtræ.

[illegible]urentius Finck.
Iohann[illegible] winckel.
Lucas [illegible]dislaus Schwerdfarb
} Miniſtri Cubicularii.

Pygm[illegible].

REVERENDISSIMVS PRINCEPS & Dominus, Dn. Iohannes-Schvvichardus Sacræ ſedis Moguntinenſis Archiepiſcopus, Sacri Romani Imperii per Germaniam Archicancellarius & Elector,&c. Francofurtum decimo Maii, Anno 1612. ingreſſus eſt, fueruntque in comitatu eius:

Conſiliarii & primarii Officiarii.

Iohannes Georgius, Comes in Hohenzollern & Sigmarien, Dominus in Heierloch, Imperii Conſiliarius aulicus & Præſes.

Iohannes-Reinhardus Comes Hanouienſis & Bipon[illegible] Dominus in Lichtenberg & Ochſenſtein, Mareſchal[illegible] Præfectus Argentinenſis.

Philippus Otto, wildgrauius in Duna & Kirpurg, Rh[illegible]grauius Steinii, Comes Salmenſis, & Dominus in V[illegible]ſtingen, Præfectus.

Adolphus wildgrauius in Duna & Kirpurg, Rheingra[illegible] Steinii, Comes Salmenſis, & Dominus in Vinſtinge[illegible]

Georgius-Fridericus Greiffenkloe a Voltatz, Præpo[illegible] Cathedralis Eccleſiæ Moguntinenſis & Wormatien[illegible] Capitularis Spirenſis.

Antonius waldbottus a Baſſenheim, Cathedral[illegible] Eccleſiæ Moguntinenſis Cantor, Præpoſitus San-Alba[illegible] & Choralis Epiſcopus Treuirenſis.

Iohannes-Reichardus a Schœnberg, Dominus in Rolla & Buhr, Præfectus.

Iohannes-Ludouicus ab Vlm, in Marpach, Mittelbibera[illegible] & HohenFreiberg.

Dominus de Barbanſon.

Anshelmus-Caſimirus Wamboltus de Vmſtat, Eccleſiæ cathedra[illegible]

thedralis Mogunt. Capitularis, & Aulæ Præſes.
Caſparus Dominus in Eltz, ſupremus aulæ magiſter, Præfectus in Prodſelden, & Conſiliarius.
Iohannes Philippus ab Hoheneck, ſupremus Mareſchallus, & Conſiliarius.
Iohannes Eberhardus a Cronberg, Burggrauius Fridbergenſis, & Conſiliarius.
Wolffgangus Camerarius de Wormatia, dictus a Dalberg.
Iohannes Reichardus Brœmſer a Ridesheim, Vicarius Ringauienſis, & Conſiliarius.
Iohannes Theodoricus a Reiffenberg, Vicarius Aſchaffenburgenſis, Præfectus.
Iohannes Henricus ab Heuſenſtein, præfectus Dippurgenſis & Conſiliarius.
Iohannes Adamus ab Hoheneck præfectus in Gernsheim & Conſiliarius.
Wolffgangus Fridericus Camerarius de Wormatia, dictus a Dalberg, præfectus Vlmenſis & Conſiliarius.
Fridericus a Furſtenberg, præfectus in Kœnigſtein & Conſiliarius.
Iohannes a Rodenſtein, præfectus in Hœchſt & Hoffheim, Conſiliarius.
Adamus Andreas Ried Eſel, ſupremus Legatus.
Gerhardus Philippus a Schwalbach, præfectus in Amorbach, Conſiliarius.
Echardus a Muckenthal, præfectus in Krautheim, Conſiliarius.
Henricus Greiffencloe de Volratz, præfectus in Orb.
Iohannes Henricus ab Eltz, præfectus in Steinheim.
Reinhardus Guilhelmus a Meckenbach, ſupremus Legatus.
Iohannes Fridericus a Flersheim.
Gerhardus a Walberg, dictus Schenckhern. Conſiliarius.
Ioachimus a Wildberg, Eccleſiæ cathedralis Wormatienſis cantor, Canonicus Moguntinenſis & Spirenſis.
Guilhelmus Ferdinandus ab Effern, Conſiliarius.
Iohannes Ludouicus Reutner, ſub Marſchallus.
Iohan a Blumingen, dictus Fiorentini, Stabul. Magiſter.
Alexander Cratz a Scharpffenſtein Equitum præfectus.
Iohannes Georgius Camerarius de Wormatia, dictus a Dalberg.

Hermannus a Cronberg.
wolffgãgus Fridericus Sturmfeder.
Chriſtophorus ab Ehrnberg.
Daniel ab Hutten.
Iohannes-wolffgãgus à Spanheim.
Iohannes ab Hees.
Iohannes-Philippus Bos a waldeg.
Georgius Meinhardus Beier a Bellenhofen.
Philippus a Parthenhem.
Ioannes-Daniel a Cronberg.
Fridericus ab Hutten.

Nobiles Camerarii.

Caſparus ab Eltz iunior.
Adolphus a waldburg, dictus Schenckhern.
Carolus a Schœnberg.

Nobiles aulici.

Philippus Iulius a Weiler.
Iohannes-Wolffgangus a Leien.
Nicolaus-Wolffgangus a Sphonheim.
Philippus-Eberhardus a Stockheim.
Iohannes-Ioachimus a Neiningen.
Iohannes wœrnerus a Carben.
Gulielmus-Quirinus a wolffskehl.
Philippus-Egenolphus à weiler.
Georgius-Guilielmus Klœppel.
Iohannes-Ludouicus Fuchs.
Fridericus de Pauor.
Georgius Rudolphus ab Oberſtein.
Sigiſmundus a Kœnigsfeld.
Iohannes Chriſtophorus ab Harſtal.
Fridericus Chriſtophorus a Flersheim.
Iohannes-Ludouicus a Kerpen.
Iohannes-Conradus a Walbronn.
Iohannes Philippus Knebel.
Adolphus a Spies.

Ad ſacra requiſiti.

Stephanus weberus, Epiſcopus Miſienſis, Suffraganeus Moguntinus.
Hugo Cratz à Scharffenſtein Capitularis Moguntinus & Præpoſitus Francofurtenſis.

Georgius Antonius in Rotenſtein, Capitularis Moguntinus.
Adamus Philippus a Cronberg, & Præceptor eius, Michael Hecken L.
Franciſcus Langius D.
Iohannes Scheubelius.

Cancellarius & Conſiliarii.

Franciſcus Philippus Fauſt, Cancellarius.
Caſparus Fleiſchbein Licentiatus & Conſiliarius.
Nicolaus Gercon D. Conſiliarius.
Iohannes Rudinger ſcriba Cameræ, Conſiliarius.
Iacobus Henſel Secretarius.
Wendelinus Faber Secretarius.
Georgius-Iacobus Sartorius, dictus Tilmetz D. Medicus.
Ambroſius Seibæus D. Concionator aulicus.
Iohannes Schvichardus Kraichius Diaconus aulicus.
Iodocus Sperling Secretarius Cameræ.
Wendelinus Rothius Quæſtor ærarius.
Andreas Simrock ſcriba ærarius.
Sebaldus Kriegel præfectus culinæ.
Balthaſar Holrawer.
Matthias Foltz.
Iohannes weil.
} Cancelliſtæ.
Iohannes Pfiſter.

REVERENDISSIMVS PRINCEPS & Dominus, Dn. Lotharius Archiepiſcopus Treuirenſis, S. Romani Imperii per Galliam & regnū Arelatenſe Archicancellarius & Elector, Adminiſtrator in Prum, &c. die 11. Mai, Francofurtum ingreſſus eſt, fueruntque in comitatu eius;

Præcipui officiarii.

Carolus Comes in Manderſcheidt & Blanckenheim, Dominus in Geroldſtein.
Iohannes-Guilielmus Huſmannus de Namedi, Choralis Epiſcopus Treuirenſis, & præpoſitus in Limpurg.
Theodoricus ab Horſt, Capitularis Treuirenſis.

Iohannes Reinhardus a Metternich, Capitularis Moguntinus & Monaſterienſis weſtphalıæ.
Iohannes Zand a Merle, præfectus hæreditarius Hammēſis, Dominus in Arras, prouincialis aulæ Magiſter, præfectus in Ham & Baldeneck, Conſiliarius.
Melchior Dominus in Eltz Mareſchallus, præfectus in Mōthabaur & Molsberg, Conſiliarius & præfectus.
Philippus Fridericus, Comes a Falckenſtein, Dominus in Oberſtein, &c.
Antonius Cratz a Scharffenſtein, præfectus in Coblentz, Bergpflegen & Engers, Conſiliarius.
Damianus a Leien, Præfectus in Boppart, weſel, & welmich, Conſiliarius.
Ludouicus-Alexander a Sœttern, Præfectus in Munſtermeinfeld & Cobern, Conſiliarius.
Hugo-Eberhardus Cratz a Scharffenſtein, Domicellarius Moguntinus, & Treuirenſis.
Emmericus a Metternich, Domicellarius Treuirenſis, wormatienſis & Paderbornenſis.
Lupertus ab Heiden, Dominus in Hagenbeck, Præfectus in Limpurg, Camberg, & Vilmaria.
Philippus Anthonius a Stein, Præfectus & Centurio in Ehrenbreitſtein.
Iohānes-Georgius a Fels, Præfectus in Witlich & Bruch.
Gulhelmus a Metternich, Dominus in Berburg, Præfectus in Meyen, Monreal & KaiſersEſch.
Eberhardus Dominus de Pallant & Breitenbend, Scholaſt. Cliuenſis & Canonicus in Santen.
Gwalterus a Tengnagel, in Lhunen, Aulæ Magiſter.
Iohannes-Fridericus Quadus, Dominus in LandsCron, Thonberg & Ehrenberg.
Adolphus a Neſſelrhod Dominus in Creshouen.
Iohannes a wilich in Groſſen Berenſau.
Theodoricus Ludouicus a Bulich, in Butgenbach.
Franciſcus-Ludouicus a warſperg.
Iohannes-Philippus Cratz à Scharffenſtein, Centurio.
Iohannes Petrus a Walterdorff.
Georgius Chriſtophorus a Staffel.
Samſon ab Hagen Stabul. Præfectus.
Otho Nicolaus a Steincallenfels, venationum Magiſter.

Auguſtinus

Auguſtinus Zand de Merle Decurio.
Iohannes-Gerhardus a Metternich.
Iohannes Oberhœltzer.

Nobiles aulici & mandatarii alii.

Petrus-Erneſtus à Metzenhauſen.
Reinhardus-Bernhardus de San-Fontein.
Ludouicus Zand de Merle.
Philippus-Guilhelmus, Præfectus in Hunolſtein.
Iohannes Bernhardus Mohr, de wald.
Philippus Iacobus Waldecker a Keimbt.
Matthias a Kerkering.
Henricus waldbottus a Kœnigsfeld.
Henricus Carolus a Than.
Nicolaus a Guntersdorff.
Iohannes wolffgangus a Lœwenſtein.
Daniel Fick, Centurio.
Guilhelmus Holdthauſen Signifer.

Cancellarius, Conſiliarii, & officiarii alii.

Petrus Schneid D. Cancellarius & Conſiliarius.
Bernhardus Putz, Licentiatus & Conſiliarius.
Cuno de Graenſtein D. & Conſiliarius.
Nicolaus Langmeſſer Conſiliarius & Prouincialis Quæſtor.
Sebaſtianus Federus D. Medicus.
Iohannes Ehinger Secretarius.
Iohannes Braun
Fridericus Leinen } Concionatores aulici.
Georgius Vdalricus wadenſis, Regiſtrator.
Seruatius Eick
Paulus wolter } Cubicularii miniſtri.
Petrus Cuntzer
Franciſcus Hauſman } Cancelliſtæ.
Iohannes-Georgius a Breitbach.
Iohannes-Arnoldus Virmundus
Nicolaus Lellich. } Pueri nobiles.
Franciſcus a Reyer
Iohannes ab Eller.
Iohannes-Iacobus a Duna. } Pueri nobiles.

REVERENDISSIMVS ET ILLVſtriſſimus Princeps & Dominus, Dn. Ferdinandus, Archiepiſcopus Colonienſis, S. Rom. Imperii per Italiam Archicancellarius, & Elector, Luttichii & Monaſterii Epiſcopus, Coadiutor & Adminiſtrator Paderbornenſis, Hildesheimenſis & Berchtergadenſis Eccleſiarum, Princeps in Stabel, Comes Palatinus Rheni, Dux Bauariæ, VVeſtphaliæ, Engerni & Bullioni, Marchio Franchimonti, &c. Francofurtum 10. Maii die ingreſſus eſt, fueruntque in comitatu eius;

Primarii quidam officiarii.

Eitel Fridericus, Comes in Hohenzollern, Signiaring & Vehringen, hæreditarius S. Ro Imp. Cameratius, Eccleſiarum Cathedralium, Moguntinenſis, Colonienſis, Salisburgenſis, & Achſtertenſis, reſpectiue Præpoſitus & Canonicus, ſecre. Conſiliarius, & ſupremus aulæ magiſter.

Iohannes à Grosbeg, S. Ro. Imperii Comes, Baro in Grosbeg Gubernator in Hoy, ſupremus Camerarius.

Iohannes de Houelich in Lohmar, Præfectus in Hulcker... Conſiliarius & Mareſchallus Colonienſis.

Otto de Bongart in Bergerhauſen, Eques, Præfectus in Lechnich, ſupremus Stab. Magiſter.

Stephanus wrede in Melſchede, Droſſardus in Balue, Aulæ Magiſter.

Comites & proceres alii peculiariter conſcripti & acciti.

Guilielmus Salentinus, Comes in Salm, Dominus in Rifferſcheid, Eccleſiarum Colonienſis & Argentinenſis Scholaſter & Canonicus.

Egon Comes in Furſtenberg, Heiligenberg & werdenberg, &c Cathedralis & collegiatæ Eccleſiæ ad San-Gerconem Coloniæ Præpoſitus, & reſpectiue Canonicus.

Arnol-

[illegible] Bucholtz, Eccleſiæ Hildesheimenſis Præpoſitus, [illegible]dralis Eccleſiæ Lutuchienſis & Monaſterienſis Ca-[illegible]cus, Archidiaconus in Hiſpania, ſecret. Conſiliarius.
[illegible]us Wolffgangus, dictus Metternich in Gracht, Cathe-[illegible]s Eccleſiæ Spirenſis Decanus, & Eccleſiæ Wormatiẽ-[illegible]d San-Andream Præpoſitus, ſecret. Conſiliarius.
[illegible]ilus Comes & Dominus in Eiſenburg & Grenſau.
[illegible]au a Bucholtz, Canonicus Monaſterienſis.
[illegible]es a [illegible]rtznich, dictus Sintzig, Præfectus.

Nobiles Conſiliarii.

[illegible] a Furſtenberg in Waterlap & Schnelleberg, [illegible]us in Bilſtein, Fridberg, Fritzlar, & Nauerburg, Conſiliarius.
Io[illegible]nſperg in Marca & Ervvitta, Prouincialis Paderbor-[illegible]nſis Droſſardus.
[illegible]der de Velen, Droſſardus in Walberg & Saſſenberg, Conſiliarius & Mareſchallus Monaſterienſis.
[illegible]doricus a Reckin Cuil. Conſiliarius.
[illegible]us Rantzouius, Conſiliarius.

Camerarii.

[illegible]s Erneſtus a Linden, Dominus in Fredecurt, Comi-[illegible] Fra[illegible]chimontenſis Gubernator.
[illegible] a Linden, S. Romani Imperii Baro in Reckum.
[illegible]Fridericus Comes in Salm, Dominus in Rifſer-[illegible] & Alffter.
[illegible] Comes Marcæ & Manderſchiti, Baro in Leunen & [illegible].
[illegible] Baro in Hollinghouen.
[illegible]ex. (ſis Droſſardus.
[illegible] a Thesling, prouincialis Comitatus Zutphanien-[illegible]otirs, Dominus in Fentf.
[illegible] Herſel in Vochum, præfectus in Bruel.
[illegible] Melchior de Melſchede Droſſardus in Anricht.

[illegible]cellarius & Aulæ Cameræque Conſiliarii.

[illegible]s Biſterfeldus, I. V. D. ſecret. Conſiliarius & Ca-[illegible]s.
[illegible] Kempius D. ſecret. Conſiliarius & præfectus Co-[illegible]enſis.
[illegible]ophorus Wietzlerus Licentiatus.

Arnoldus Prum, dictus Altenhofen, D.

Iohannes Reinhardus, aulæ Cameralis Conſiliarius & Quæſtor prouincialis.

Daniel Schillingus aulæ Cameralis Conſiliarius & Secretarius.

Nobiles Aulici & Dapiferi.

Iohannes-Georgius a Leien, præfectus Ædernacenſis, pincerna.

Adolphus Raetz a Frentz in Schonau, Capitaneus, pincerna.

Eraſmus Boiſſel ab Atzenzel, prægustator.

Ludouicus Arezius, prægustator.

Fridericus a Blumberg.

Iohannas ab Hatzfeld.

De Rauuiel ſupremus Legatus.

Rudolphus a Frentz.

Gerhardus a Waldenberg, dictus Schinckern.

Conſtantinus a Neukirchen, dictus Niuenheim.

Guilielmus Theodoricus Reuen.

Adolphus Raetz a Fretz in Kendenich.

Arnoldus a Bœmer.

Philippus a Rotenſtein.

Caſparus a Meſchede.

Iohannes Henricus Schal in Flersheim.

Cleremontus.

winandus a Berlo.

Horion in Zell.

Hadrianus ab Hohnsbruch.

Iohannes-Guilhelmus Scheffert, dictus weiſweiler.

Guilhelmus weſtphalus.

Fridericus weſtphalus.

Canſteinius.

Iohannes a Reck in Reck.

Iohannes-Adolphus wolffgangus, dictus Metternich in Gracht.

Hugo del Giuſt.

Hieronymus de Rocea.

Cancellaria.

Daniel Metzger, Secretarius Gallicus.

[illegible] Flaecker, Secretarius.
[illegible] Gaukema, Secretarius Italus.
[illegible] Hulsmannus Conſilii aulici Secretar.
[illegible]us Heuſtr, Secretarius.
[illegible] Kentuich Secretarius.
[illegible]es Caſparus Vngſpeg, ſecret. Cancel.
[illegible] Renſingus, Cancelliſta.
[illegible]uus Strelmeier, Cancelliſta.
[illegible]es a Couerden, Cancelliſta.

Doctores, Cubicularii & pueri nobiles.

[illegible]Schulckenius D. Concionator aulicus.
[illegible] inæus Theologus Confeſſionarius.
[illegible]us Geringus D. Medicus.
[illegible] Boſco.
[illegible]edictus Schvndel miniſter Cubicularius.
[illegible]nes Zuckmeſſer.
[illegible]nes Diegel.
[illegible] Milsmannus miniſter Cubicularius.
[illegible]orus Reppelmund, } Miniſtri Cubicularii.
[illegible]es Beretz de Malauanda. }
[illegible]
[illegible]horus Stephani, Diaconus Aulicus.
[illegible]s Dotholtz Diaconus Aulicus.
[illegible]dus Schal.
[illegible]ius Weixner.
[illegible] Diſtlingus.
[illegible]s a [illegible]etlitz.
[illegible]ſcotſch.
[illegible]s Ritzheim.
[illegible]- Guilhelmus Pucher.
[illegible] Amſterot.
(the eight lines above: Pueri nobiles.)
[illegible] Weilandus Chirurgus.

Satellites.

[illegible]us ab Etzbach Equitum Magiſter, & alii.

ILLVSTRISSIMVS ET POTENtiſſimus Princeps & Dominus, Dn. Iohannes, Comes Palatinus Rheni, Tutor & Adminiſtrator Electoratus Palatini, S. Romani Imperii in tractu Rhenano, Francico & Sueuico tum temporis Adminiſtrator Vicarius, Dux Bauariæ, Comes Veldentiæ & Sponheimiæ, &c. Francofurtum 10. Maii die ingreſſus eſt, fueruntque in comitatu eius;

Conſiliarii & Officiarii primarii.

Fridericus Comes Palatinus Rheni, Dux Bauariæ, Electoratus Palatini hæres.
Fridericus Caſimirus, Comes Palatinus Rheni.
Iohannes Caſimirus, Comes Palatinus Rheni.
Chriſtianus Princeps Anhaltinus.
Iohannes-Albertus Comes Solmenſis, ſupremus aulæ Magiſter.
Iohannes Chriſtophorus a Gruen in Weiersberg, Cancellarius.
Pleichardus ab Helmſted, ſupremus aulæ Mareſchallus.
Meinhardus a Schœnberg, Præfectus.
Iohannes-Engelbertus a Lautern ſecret. Conſiliarius.
Henricus Theodoricus a Schœnberg, Burggrauius Starckenburgicus.
Philippus Iacobus ab Affenſtein, Submareſchallus.
Hugo-Fridericus Zorn a Bullach, Magiſter aulicus.
Ludouicus ab Obentraut, Stabul. Magiſter.

Nicolaus a Schmidberg
Iohannes Caſimirus Kolb, a Wartenberg
Iohannes Conradus Plorer a Geiersberg
Gotfridus a Lauretn
Iohannes Conradus a Wonsheim
Pancratius a Gruen
} Nobiles Camerarii.

Otten-

[illegible]ttenſteinius
[illegible]. Bonifoius } Iunioris Electoris Nobiles Camerarij.
Fridericus ab Affenſtein, Capitaneus.
Otto Spigelius.
Iohannes-Philippus à Weingart.
Iohannes-Adolphus à Molſperg.
Reinhardus-Fridericus à Bettendorff.
Matthias à Blitterſchwig, Capitaneus.
Georgius Adamus à Sparenberg.
Ludouicus à Stockheim.
Iohannes Theodoricus Scotus à Fiſchbach.

Comites & proceres conſcripti & acciti.

Ludouicus Comes à Witgenſtein, Præfectus in Simmern.
Ludouicus Comes ab Erbach.
Georgius Comes à Naſſau.
Bernhardus Comes à Witgenſtein.
Philippus Comes à Solms.
Henricus Baro in Waldburg, dapifer hæreditarius.
Philippus à Winnenberg Burggrauius in Altzeu.
Guilhelmus à Winnenberg, Præfectus Crucenaci.

Comites iuniores, Friderico Electori iuniori miniſtrantes.

Iohannes-Conradus Wild & Reingrauius.
Philippus-Erneſtus Comes Eiſenburgicus.
Conradus-Ludouicus Comes Solmenſis.
Iohannes-Albertus Comes Solmenſis.
Ludouicus Comes in Witgenſtein.
Iohannes-Theodoricus à Zerotin, Baro.
Comites duo Ortenburgici.

Officiarij & alij Nobiles conſcripti & acciti.

Iohannes-Michael ab Obentraut, Equitum Magiſter.
Iohannes-Rupertus à Büdingen, Brettæ Præfectus.
Reinhardus à Gemmingen.

Pleichardus Landſchad à Steinach, Præfectus in Germerſheim.
Philippus ab Helmſted.
Iohannes-Reinhardus à Sickingen.
Iodocus Andreas à Waldhauſen.
Henricus Rantzouius.
Otto-Guilhelmus Berliſch, Præfectus in Reinfels.
Philippus-Ludouicus à Flehingen.
Fridericus à Venningen.
Iohannes Fridericus Riedeſel.
Henricus-Hilmanus à Munchhauſen.
Ludouicus à Moſpach.
Fridericus Schenck à Schmidberg.
Georgius-Matthæus à Brand.
Georgius Hartmannus à Walbrun.
Iohannes à Schlandern.
Iohannes-Guilhelmus à Lohauſen.
Georgius Wolffgangus à Wildenſtein.
Henricus Blumius.
Valentinus ab Helmſted.
Georgius Zorn, Tribunus militum.

Conſiliarij & Secretarij.

Ludouicus Camerarius D. ſecret. Conſiliarius.
Georgius Fridericus Paſtor, D. Conſiliarius.
Chriſtianus Rumpff D. Medicus.
Iohannes Sturtz D. Conſiliarius Bipontinus.
Matthias Heilman Secretarius Cameræ & Cancelliſta.
Martinus Hauſmannus Secretarius & Cancelliſta.
Franciſcus Liesfeldius Secretarius.
Bartholomæus Pitiſcus, Concionator aulicus.
Chriſtophorus Fatzmuller, Equorum domitor.
Euſebius Mœnius, Tribunus ærarius.

AD FRIDERICVM-CASIMIRVM Comitem Palatinum Rheni pertinentes.

Philippus-Caſimirus Plorerus, Aulæ Magiſter.

Caſimirus

Caſimirus Plorerus.
Georgius-Matthæus à Brandes.
Georgius-Hartmannus à Walbrun.

AD IOHANNEM-CASIMIRVM Comitem Palatinum Rheni pertinentes.

Carolus à Dam.
Iohannes-Fridericus à Schmitberg.
Philippus-Franciſcus à Flersheim.
Schrayetus Cameræ miniſter.

Ad Chriſtianum Principem Anhaltinum pertinentes.

Burchardus ab Erlach, Magiſter aulicus.
Balthaſarus à Schlammersdorff.
Iohannes Guilhelmus à Ladorff.
Iohannes-Chriſtophorus ab Adoltzheim.
Melchior Eins.

AD ILLVSTRISSIMAE PRINCIpis & Dominæ, Dn. Loyſæ Palatinæ, &c. Illuſtriſſimi Principis & Domini, Dn. Iohannis; Electoratus Palatini Adminiſtratoris, &c. Gynæceum pertinentes.

Catharina Sophia Palatina.
Eliſabetha Scharlotta Palatina.
Amelia, Princeps Vraniæ.
Loyſa-Scharlotta Comitiſſa Hanouienſis.
Sibylla-Pleſſina Gynæcei magiſtra.
Anna Blitterſwickin Gynæcei magiſtra.

Vilhermina Blitterwickin Vrſula à Schelmin Agnes à Quadin Anna-Maria Beblitzin	Nobiles virgines.

ILLVSTRISSIMVS ET POtentiſſimus Princeps & Dominus, Dn. Iohannes-Georgius, Dux Saxoniæ, Iuliæ, Cliuiæ, & Montium, S. Roman. Imperii Archimareſchallus, Elector, & eiuſdē Imperii in tractu Saxonico, pro tempore Adminiſtrator Vicarius, Landgrauius Thuringiæ, Marchio Miſniæ, & Burggrauius Magdeburgenſis, &c. Comes Marchiæ & Rauenſpurgi, Dominus in Rauenſtein, &c. Francofurtum 10. Maii ingreſſus eſt, fueruntque in comitatu eius;

Conſiliarij & Officiarij primarij,

Albertus Dux Holſatiæ & Sleſuigæ.

Carolus-Guntherus. Chriſtianus Guntherus	Comites Schwartzburgenſes.

Iohannes-Georgius ab Oſterhauſen, Aulæ Mareſchallus.

Caſparus à Schönberg ſecret. Appellationum Conſiliarius & Præſes.

Bernhardus à Polnitz, Cancellarius & ſecret. Conſiliarius.

Eſaias à Brandenſtein ſupremus iudicio præfectus & ſecret. Conſiliarius.

Chriſtophorus à Loſs. Imperij Quæſtor & ſecret. Conſiliarius.

Ioachimus à Loſs. ſecret. Conſiliarius.

Marcus

Marcus Gerſtenberger D. & ſecret. Conſiliarius.
Rudolphus à Vitzthumb ſupremus Camerarius.
Guntherus Lœſer, Stabul. Magiſter.
Georgius à Bintauff, Stabul. ViceMagiſter.
Ioachimus è Schliben. } Præfecti.
Carolus Goldſteinius. }
Iodocus Henricus à Schweichel. } Equitum Magiſtri.
Leuinus ab Hayn. }
Fridmannus à Selwitz. }
Ludouicus Guilhelmus à Trotta. }
Bernhardus à Starſchedel, ſupremus Legatus & Centurio in Plauen.
Henricus à Bunan, in Treben.

Nobiles Camerarij.

Theodoricus à Taub.
Sigiſmundus à Luckawin.
Chriſtophorus Rudolph. Winckelius.
Henricus Schenck.
Wolffgangus à Boclau.

Dapiferi.

Henricus-Sebaſtianus Metzſchius.
Iohannes à Schönberg.
Iohannes à Taube.
Iodocus à Wüſtenhoff.
Gundius Wahſs.
Vlricus à Grunrod.
Henningus Stammer.
Guntherus ab Hermbſdorff.
Guilielmus Brem.
Georgius Chr ſtophorus ab Olſnitz.
Chriſtophorus à Schleinitz.
Iohannes ab Oſterhauſen.
Georgius Pflugius.

Cubicularij Miniſtri.

Wolffgangus à Mœhl.

Henricus à Taube.
Fridericus à Rödern.
Albertus à Borkam.
Iodocus Clemens à Reitzenſtein.
Georgius à Vitzthumb.
Iohannes-Caſparus Lindemannus.
Iohannes-Albertus à Bernſtein.
Carolus-Chriſtophorus ab Herda.
Chriſtophorus à Libenau.
Georgius à Bintauff.
Wernerus à Lutzelburg.
Iohannes Guilhelmus Römerus.
Ludouicus à Taube.
Matthæus-Clemens à Raeppichen.
Georgius à Diſſenhauſen.
Caſparus Erneſtus à Weisbach.
Georgius à Schmeling.
Iohannes à Rohra.
Caſparus à Rohra.

Secretarij & alij Officiarij.

Ludouicus Guilielmus Moſerus, Conſiliarius & Cameræ Secretarius.
Iacobus Zehnerus Secretarius.
Iacobus Cocus D. } Medici.
Georgius Beltzer D. } Medici.
Daniel Haynichen M. Concionator aulicus.
Iohannes-Vopelius ſatellitum præfectus.
Sebaſtianus Oſterlandus ſatellitum præfectus.
Melchior Rupertus ſcriba Cameræ.

ILLVSTRISSIMI ET POTENtiſſimi Principis & Domini, Dn. Iohannis-Sigiſmundi, Marchionis Brandenburgenſis, S. Rom. Imperii Archicamerarii & Electoris; Boruſſię, Iuliæ, Cliuiæ, & Montium, Stetini, Pomeraniæ, Caſſubiorum, Vandalorum, & Sileſiæ, &c. Ducis, Burggrauii Nurembergenſis, Principis Rugiæ, Comitis Marchiæ & Rauenſpurgi, Domini in Rauenſtein, &c.

Legatus

Adamus Ganſius, Dominus in Putlitz, Wolffeshagen & Wittenberge, Elector. Brandenburg. Vicarius & ſecret. Conſiliarius, nec non Electoratus Brandenburg. Mareſchallus hæreditarius

Francofurtum ingreſſus eſt 11. Maii, fueruntq; in comitatu eius;

Conſiliarii primarii.

Abrahamus Burggrauius & Baro à Dhona, ſecret. Conſiliarius.
Fridericus Pruckmannus D. ſecret. Conſiliarius, & Vicecancellarius.
Simon-Vlricus Piſtorius in Seiſelitz, ſecret. Conſiliarius.
Chriſtianus à Bellin in Markau, ſecret. Conſiliarius.

Nobiles & alij Officiarij.

Nicolaus Hahn in Baſedou.

Chriſtianus à Bredou in Groſzieten.
Georgius & Dietloffus fratres, à Winterfeld.
Georgius à Gröben.
Otto Diſcouius in FinſterWald.
Conradus à Brunen D.
Ioachimus Bonus, Secretarius.
Chriſtophorus Dreherus Camerarius, ſcriba & Quæſtor.
Vitus Friſchmannus Cancelliſta.

ILLVSTRISSIMVS ET POTENtiſſimus Princeps & Dominus, Dn. Georgius-Guſtauus, Comes Palatinus Rheni, Dux Bauariæ, Comes Veldentiæ & Sponhemiæ, &c. 2. Iunij die Francofurtum ingreſſus eſt, fueruntque in comitatu eius;

Conſiliarii & Officiarii primarii.

Georgius-Chriſtophorus à Molſperg, Aulæ Magiſter.
Philippus-Adolphus à Molſperg.
Hermannus à Köteritz, Conſiliarius.
Iohannes-Sixtus à Lammerſchein, Conſiliarius.
Iohannes-Henricus Keslerus à Sarmsheim, Gynæcei Magiſter.
Georgius Fridericus ab Hager.
Georgius-Fridericus à Mauchenheim, dictus Bechtolſheim, Equitum Magiſter.
Conradus-Nicolaus ab Obentraut.
Iohannes-Gangolphus à Brand.
Andreas à Sopp.
Iohannes-Chriſtophorus à Spanheim, dictus Bachorach.
Iohannes-HartWinus à Winningen.
Iohannes-Fridericus, Præfectus in Hundſtein.
Iohannes Georgius Würth, D. Conſiliarius.
Helmerus Struuinga, Secretarius
Daniel Hafnorius, Camerarius Scriba.
Iohannes-Henricus Winckeliaſs, Cancelliſta.

ILLV-

ILLVSTRISSIMÆ PRINCIPIS & Dominæ, Dn. Mariæ-Eliſabethæ Palatinæ Rheni, &c. Illuſtriſsimi & Celſiſsimi Principis & Domini, Dn. Georgii Guſtaui &c. coniugis, Gynæceum.

Amelia-Iacobe, Palatina Rheni.
Anna-Magdalena, Palatina Rheni.
Anna Amelia Comitiſſa in Wiedt.
Maria-Dorothea à Lindau, Gynæcei Magiſtra.
Anna-Magdalena à Kellenbach.
Anna Maria à Stein Callenfels.
Eliſabetha-Margaretha à Stockheim.

ILLVSTRISSIMI ET POTENTISſimi Principes & Domini, Dominus Fridericus-Caſimirus, & Dn. Iohannes Caſimirus, Comites Palatini Rheni, Francofurtum die 5. Iunii ingreſſi ſunt.

Eorum vero comitatus ſupra in Electoratus Palatini Adminiſtratoris deſignatione annotatus reperitur.

ILLVSTRISSIMVS ET POTENTIſſimus Princeps & Dominus, Dn. Iohannes-Caſimirus, Dux Saxoniæ, Iuliæ, Cliuiæ, & Montium, Landgrauius Thuringiæ, Marchio Miſniæ, Comes Marchiæ & Rauenſpurgi, Dominus in Rauenſtein, &c. 4. Iunij die Francofurtum ingreſſus eſt, fueruntque in comitatu eius;

Conſiliarii & officiarii primarii.

Chriſtophorus Hundt, Conſiliarius & Aulæ Magiſter,

Albertus a Steinau, dictus Steinruck, Præfectus in Sonnefeld.
Iodocus Marſchalcus à Bricken, Equitū & Stabul. Magiſter.
Iohannes Georgius ab Eiche } Nobiles Camerarii.
Iohannes Henricus à Keslau }
Iohannes à Steinau dictus Steinruck.
Iohannes a Chricholzey.
Iohannes Georgius à Schœnberg.
Sebaſtianus à Bernſtorff.
Vitus-Vlricus à Rotenhan.
Erneſtus Fohmannus D. Conſiliarius.
Iohannes-Gerhardus D. Superintendens.
Rumpelius D. Medicus.
Secretarius Cameræ.
Scriba Camerarius.
Georgius Geroldt, O Economus.

ILLVSTRISSIMVS ET POTENtiſſimus Princeps & Dominus, Dn. Iohannes-Erneſtus iunior, Dux Saxoniæ, &c. 6. Iunii Francofurtum ingreſſus eſt.

In comitatu eius inter alios fuerunt:

Caſparus à Dietleben.
Wolffgangus Marſchalcus } Nobiles Camerarii.
Lucas Daniel. }

ILLVSTRISSIMVS ET POTENtiſſimus Princeps & Dominus, Dn. Ioachimus-Erneſtus, Marchio Brandenburgenſis, Boruſſiæ, Stetini, Pomeraniæ, Caſſubiorum & Vandalorum, Sileſiæque Dux, Burggrauius Nurenbergenſis, & Princeps Rugenſis, &c. 5. Iunij Francofurtum ingreſſus eſt, fueruntq́; in comitatu eius:

Conſiliarii & officiarii primarii.

Ioachimus-Erneſtus, princeps Anhaltinus.

Henricus-

Henricus Guilielmus Comes Solmenſis.
Erneſtus Comes in Mansfeld.
Philippus Fuchs, Eques auratus, præfectus militiæ & ſecret. Conſiliarius.
Eraſmus Schenck à Limberg.
Vitus-Theodoricus ab Eip, Aulæ Magiſter.
Magiſter Aulicus Anhaltinus.
Dominus à Promnitz.
Goldſteinius ſupremus Legatus.
Ludouicus Zoch, Stabul. Magiſter.
Capitaneus Bulach.
Eitel Henricus à Stein.
Wolffgangus-Andreas Stiberus.
Iohannes-Vitus Stiberus.
Adamus-Hermannus Rottenheimerus.
Iohannes Henricus ab Abſperg.
Georgius Fridericus à Lendesheim.
Wolffgangus-Chriſtophorus Stiber.
Iohannes-Hermannus Zobelius.
Iohannes Georgius Gertzius.
Albertus à Creilsheim.
Comitis Erneſti Legatus.
Grans Legatus.
Iohannes à Stremp.
Durno.
Balthaſarus Neub, Cameræ Secretar.
Octauianus Heler, Trib. ærarius.

ILLVSTRISSIMVS ET POTENtiſſimus Princeps & Dn. Dn. Georgius-Guilhelmus, Marchio Brandenburgicus, &c. Francofurtum 5. Iunii ingreſſus eſt, fueruntq́; in comitatu eius;

Conſiliarii & præcipui officiarii,

Iohannes à Burck, Magiſter aulicus.

Gabriel a Dhona, Stabul. Magiſter.
Ioachimus à Retzdorff. } Camerarii Nobiles.
Iohannes Ecbertus Weſtphalen. }
Iohannes Gauronius, Præceptor.
Iohannes Lybingius, Secretarius.
Fridericus Alemeierus, Quæſtor.

ILLVSTRISSIMVS ET POTENtiſſimus Princeps & Dominus, Dn. Iohannes-Fridericus, Dux Wirtembergenſis & Teccenſis, Comes Mompelgardenſis, Dominus in Heidenheim, &c. Francofurtum 10. Iunij ingreſſus eſt, fueruntque in comitatu eius;

Conſiliarii & officiarii primarii.

Ludouicus-Fridericus, Dux Wirtembergenſis & Teccenſis, &c.
Iulius-Fridericus, Dux Wirtembergenſis & Teccenſis, &c.
Crato Comes in Hohenloë, Dominus in Langenberg, præfectus.
Iohannes-Iacobus, Comes in Eberſtein, Dominus in Frauenburg & Forpach, Conſiliarius & ſupremus aulæ Mareſchallus.
Philippus Comes in Oetingen, Conſiliarius & præfectus in Heidenheim.
Caſimirus Comes in Lœuenſtein, Wœrtheim & Roſchefurt, Dominus in Scharpffeneg & Breuburg.
Albertus Baro in Limpurg, S.R. Imperii pincerna hæreditarius & ſemper Liber.
Georgius Ludouicus à Freyberg, Baro in Iuſtingen & Oepfingen.
Georgius Baro in Merſpurg & Beffort.
Hammannus ab Offenburg, Tribunus & ſubMareſchallus.

Beniami-

Beniaminus Büwinckhauſen à Walmerode, Conſiliarius aulicus & præfectus in Allencon.
Melchior à Reichau in Corſchvitz, præfectus in Blaubauren.
Ioachimus à Gruenthal, Conſiliarius, Magiſter aulicus in nouo Collegio Tubingenſi, & præfectus in Wiltberg.
Ludouicus Fridericus ab AnWeil, Stabul. Magiſter.
Chriſtophorus à Laiming, Conſiliarius.
Franciſcus-Ludouicus Zorn à Bulach, præfectus in Vaehingen.
Iohannes-Iacobus Wurmſerus à Vendenheim, Ducis Ludouici-Friderici aulæ Magiſter.
Dauid à Stein. } Camerarii Nobiles.
Achatius à Laming.
Henricus-Teuffel à Bircksheim. } Dapiferi.
Sebaſtianus Schavalitzky.
Ludouicus à Weiler. } Tribuni militum.
Henricus ab Vlm.
Elias Haack, Ducis Ludouici Friderici Stabul. Magiſter.
Ludouicus Guet à Sultz, Ducis Ludouici-Friderici, Camemerar. Nobilis.
Chriſtophorus à Tann, Ducis Iulii-Friderici, Camerar. Nobilis.
Ludouicus ab HalbWeil in Baihingen, Conſiliarius & iudicii prouincialis Tubingæ Adſeſſor.
Kilianus Brasbergerus, Conſiliarius.

Nobiles aulici.

Iohannes-Ludouicus à Dachſperg.
Ludouicus ab Hoheneg.
Eraſmus Nothafftus ab Hohenberg.
Albertus à Weiler.
Iacobus Heronnier.
Melchior à Seidlitz.
Wenceslaus Redelfeſter à Welmerſdorff.
Ludouicus-Eberhardus à Morſtein, Hohenloicus Atrii Magiſter.

Hermannus-Guilhelmus à Waichmar, Hohenloicus Stabul. Magiſter.

Iohannes-Georgius à Sigmarshofen, Nobilis Oetingicus.

Iohannes-Iacobus ab Helmſtetter, Limpurgicus Atrii Magiſter.

Conſiliarii & Cancellaria.

Sebaſtianus Faber D. Vice Cancellarius.

Vitus Braitſchwert, Conſiliarius.

Iohannes Sattler, Conſiliarius & Cameræ Secretarius.

Iacobus Rathgeber, Cameræ Secretarius.

Chriſtophorus Binder M. Concionator aulicus.

Abrahamus Schopff D. Medicus.

Paulus Schnepff, Conſiliarius.

Iohannes-Auguſtinus Aſſum.

Philemond Claſquin, Ducis Ludouici Friderici Secretarius.

Michael Fenderich, Ducis Iulii Friderici Secretarius.

ILLVSTRISSIMVS ET POTENtiſſimus Princeps & Dominus, Dn. Mauritius, Landgrauius Haſſiæ, Comes in Catzenelenbogen, Dietz, Zigenhain & Nidda, &c. 3. Iunij Francofurtum ingreſſus eſt, fueruntque in comitatu eius:

Conſiliarii & officiarii primarii.

Iohannes-Ludouicus, Comes Naſſouiæ.

Guilielmus Comes Naſſouiæ.

Iohannes Wolffert Strein.

Ericus Volckmarus à Berlips Aulæ Mareſchallus.

Volpertus Rideſſel, Mareſchallus hæreditarius.

Otto Guilielmus à Berlips, Præfectus Comitatus Catzenelnbogenſis.

Hierony-

Hieronymus Curion,ſecret. Conſiliarius.
Iohannes-Melchior a Schwalbach, Armamentarii ſupremus legatus.
Georgius Leuinus de Marten, Camerarius.
Fridericus ab Hertingshauſen, Stabul. Magiſter.
Conradus-Henricus ab Vfflen, Equitum Præfectus.
Fridericus Weiters, Magiſter Equitum.
Auguſtinus Curion, Regiæ Maieſtatis in Gallia conſtitutus ſatellitum ſignifer.
Theodoricus à Werder, Nobilis Camerarius.
Henricus Ludouicus à Kalmberg, Nobilis Camerarius.
Erneſtus à Borſtel, Nobilis Camerarius.
Rudolphus Rau, Nobilis Camerarius.
Iohannes à Meiſenbug ſenior, Dapifer.
Henricus-Guilielmus ab Eſchvvege.
Guilhelmus Keudelius.
Ludouicus à Bœneburg.
Iohannes-Chriſtophorus a Pappenheim, Dapifer.

Iohannes-Melchior ab Hartſtal. Otto-Fridericus Quad. Ericus ab Amelunxen. Helmertus ab Hack.	Dapiferi.

Reinhardus Schœffer D. Cancellarius.
Moſanus D. Medicus.
Paulus Steinus M. Concionator aulicus.
Henricus-Ludouicus Schœffer, Cameræ Magiſter.
Lubertus Sartorius, Cameræ Secretarius.
Iohannes-Wolffgangus, ſatellitum Legatus.
Bartholomæus Wintherus, ſatellitum Corrector.

ILLVSTRISSIMI ET CELSISſimi Principis & Domini, Dn. Mauritii, Haſſiæ Landgrauii, &c. coniunx, Iuliana Naſſouia, &c. Francofurtum ingreſſa, in comitatu ſuo habuit;

Eliſabetham, filiam.
Gynæcei magiſtram.

Quatuor nobiles virgines, & alias ad Gynæceum pertinentes.

ILLVSTRISSIMVS ET POTENtiſſimus Princeps & Dominus, Dominus Ludouicus Haſſiæ Landgrauius, Comes in Catzenelenbogen, Dietz, Zigenhain & Nidda, Francofurtum 5. Iunij ingreſſus eſt, fueruntq́ in comitatu eius:

Conſiliarii & officiarii primarii.

Georgius, Iohannes } Landgrauii Haſſiæ.

Iohannes Caſimirus, Comes in Leiningen, &c.

Iohannes-Philippus Comes, cum duobus fratribus.

Philippus-Georgius Comes in Leiningen.

Reinhardus-Henricus à Lerbach, Conſiliarius & Aulæ Mareſchallus.

Iohannes Piſtorius, Cancellarius Darmeſtadinus.

Iohannes Struppius de Gelnhauſen, Cancellarius Gieſſenſis.

Balthaſarus à Weitelshauſen, dictus Schrautenbach, Præfectus in Lichtenberg.

Arnoldus Schwartz, Præfectus in Nidda.

Iohannes-Wolffgangus à Weitelshauſen, dictus Schrautẽbach, ſupremus Legatus & Præfectus Gieſſenſis.

Bernhardus-Fridericus Prechter, Georgii Landgrauii Atrii magiſter.

Iohannes-Philippus à Buſeg, Præfectus in Romrot.

Melchior à Lerbach, Præfectus in Grumberg.

Georgius Rideſel ab Eiſenbach.

Georgius-Bernhardus ab Hertingshauſen, Venationum Magiſter.

Iohannes-Henricus Mosbachius, Equitum Magiſter.

Iohannes Ludouicus à Sehbach, Stabuli Magiſter.

Guilhel-

Guilhelmus Schaetzel, Syluæ curator in Romroth.
Volpertus } Rideſelii.
Iohannes
Iohannes Georgius à Bechtelsheim.
Adamus-Arnoldus ab Einhauſen.
Iohannes-Georgius à Trohe.
Caſparus à Breidenſtein.
Chuno Quirinus Schutzius.
Iohannes-Balthaſarus Schrautenbach.
Hermannus Otto à Buſeg.
Iohannes-Conradus à Schwalbach.
Fridericus-Echardus à Bellersheim.
Ioachimus à Brieſſe.
Euſtachius ab Harras.
Andreas de Gall, Equorum domitor.
Leo à Steinfurt.
Nicolaus ab Etmansdorff.
Iohannes-Georgius a Brandenſtein.
Georgius Henricus Truchſeſſius.
Chriſtophorus à Storndorff.
Iohannes Victor D. Concionator aulicus.
Gotfridus Antonius D. } Conſiliarii.
D. Faber.
D. Horſtius, Medicus.

ILLVSTRISSIMI ET POTENTISſimi Principis & Domini; Dn. Ludouici, Haſsiæ Landgrauii; &c. coniunx; Magdalena Brandenburgica, Francofurtum aduenienſ, in comitatu ſuo habuit;

Eliſabetham Magdalenam } Landgrauias Haſſiæ.
Annam Eleonoram.
Eliſabetham Mansfeldicam.
Duas virgines Nobiles:
Gynæcei Magiſtram, & alias ad Gynæceum pertinentes.

QQ

ILLVSTRISSIMVS ET POTENtiſſimus Princeps & Dominus, Dn. Fridericus, Landgrauius Haſſiæ, &c. in comitatu ſuo habuit;

Valentinum-Gotfridum-Atrii Magiſtrum.
Carolum à Frieſs,& alios.

Fuerunt etiam cum eo,

Fridericus-Vlricus Dux Brunſuicenſis & Luneburgenſis.
Philippus Landgrauius Haſſiæ.
Dominus à Krichingen.
Magiſter Aulicus à Wehe,vna cum aliis Officiariis.

REVEREND. ILLVSTRISS. ET Potentiſſimus Princeps & Dominus, Dn. Otto, poſtulatus Adminiſtrator Eccleſiæ Hirsfeldenſis, Landgrauius Haſſiæ, &c. 4. Iunij Francofurtum ingreſſus eſt, fueruntque in comitatu eius:

Philippus a Schollei præſes.
Hieronymus Ducherus Aulæ Magiſter.
Burchardus Schetzel.
Theodoricus a Falckenberg.
Iohannes Zobel, Conſiliarius.

ILLV-

ILLVSTRISSIMVS ET POTENtiſſimus Princeps & Dominus Dn. Georgius-Fridericus, Marchio Badenſis & Hochburgenſis, Landgrauius in Sauſſenberg, Dominus in Rotel & Badenvveiler, &c. die 12. Iunii Francofurtum ingreſſus eſt, fueruntq́ in comitatu eius;

Conſiliarii & officiarii primarii.

Caſimirus Wilt & Rheingrauius.
Otto Wilt & Rheingrauius.
Henricus a Starſchedel, ſecret. Conſil. & Magiſt. aulicus.
Engelhardus Goller a Rebenſpurg ſecret. Conſiliarius.
Fridericus a Fleckenſtein, ſecret. Conſiliarius & Durlachii præfectus.
Iohannes-Reinhardus Mosbach a Lindenfels, Conſiliarius & Pfortzheimii præfectus.
Philippus-Chriſtophorus a Munchingen.
Chuno-Eckbrechtus a Durckheim.
Schwichardus a Sickingen.
Henricus Weinſchencken, præfectus prouincialis in Raſtad & Cuppenheim.
Erneſtus Fridericus Hornecker ab Hornberg, Stabul. Magiſter.
Iohannes-Philippus Stetten a Kockerſtetten, Nob. Camer.
Iohannes-Chriſtophorus Ecbrechtus a Durckheim, Nobilis Camerarius.
Erneſtus-Chriſtophorus a Munchingen, Nob. Camer.
Philippus-Chriſtophorus ab Helmſtad.
Georgius Chriſtophorus a Flersheim.
Wolffgangus Sigiſmundus Deuffel.
Iohannes Henricus a Schœnberg.
Iohannes Burckhardus ab Hertingshauſen.
Matthæus Müllerus D. Medicus.
Georgius Geidtacker.

ILLVSTRISSIMVS ET POTENTiſsimus Princeps & Dominus, Dn. Chriſtianus, Princeps Anhaltinus, Comes Aſcaniæ, Dominus Serueſtæ & Bernburgi, &c. Francofurtum ingreſſus, quem comitatum habuerit, vide ſupra in deſignatione & commemoratione comitatus Illuſtriſsimi Adminiſtratoris Electoratus Palatini, &c.

REVERENDI PRINCIPIS ET DOmini, Dn. Iohannis-Friderici, Abbatis Monaſterii Fuldenſis, Romanæ Imperatricis Archicancellarij & Primatis, &c.

Legati;

Iohannes Bernhardus Scheuckius in Schweinsburg, Capitularis & Præpoſitus in Plauckenau.
Leonhardus Agricola D. Cancellarius, & alii.

IN ILLVSTRISSIMI ET REVErendiſsimi Dn. Placidi de Marra, Epiſcopi Melphien. & Rapollani, per vniuerſam ſuperiorem Germaniam, Vngariam, Boemiam, &c. cum poteſtate Legati de latere, Nuncii Apoſtolici, apud Sacr. Cæſ. Maieſtatem commorantis, familia atq; comitatu fuerunt;

Saluator Gragnanus Nobil. Neapol. eiuſdem Illuſtriſ. Dn. Nuncii Oeconomus.
Abbas Lutius Valanſanus Proton. Apoſt. Nob. Neap. Proauditor.

Ioannes Baptiſta Puppinus Bononienſ. Eques auratus Sec.
Vitus Auconius Beneuentanus Capellanus.
Gregorius Cadmanus Canonicus Budiſinenſis Capellanus.
Nobilis Camillus Giraldinus Bononienſis, Dapifer.
Bernardus Rederius, Nobilis Auſtriacus, Pincerna.
Carolus Piſellus Romanus, Cubicularius.
Martialis Contius Soranus, Architriclinus.

IN ILLVSTRISS. ET REVERENDiſſ. Dn. Antonij Albergati, Epiſcopi Vigiliarum, Nuncij Apoſtolici per totum tractum Rhenanum, & inferioris Germaniæ partes, cum poteſtate & facultatibus Legati de latere, apud Cæſarem commorantis, familia & comitatu fuerunt;

Illuſtris & Reuerendus Dom. Hieronymus Saracenus Protonotarius Apoſtolicus, Auditor Generalis, Nobilis Bononienſis.
Arnoldus Rhodius Abbreuiator ſupra memorati Illuſtriſſimi
Nicolaus Cruiſen, Theologus eiuſdem Illuſtriſſimi, Ordinis Sancti Auguſtini, Vltraiecten.
Paulus Saracenus Nobilis Bononienſis, Oeconomus Illuſtriſſimi.
Dionyſius Bruſatus, Aulæ Præfectus.
Gerardus Eueruinus Calcarienſis Sacellanus Illuſtriſſimi.
Fuluins de Blanchis Architriclinus Illuſtriſſimi, & Ciuis Mediolanenſis.
Valerius Menſotius Cubicularius Illuſtriſſimi, & Ciuis Bononienſis.
Ioannes Bartolinus I.V.D. Illuſtriſſimi Pincerna, Bon.
Georgius Rhymel Monacenſis, Cubicularius Illuſtriſſimi.
Ioannes Capella, Venetus.

DESIGNATIO ILLVSTRISSIMI Legati Regis Hiſpan. Catholici.

Don Baltaſar de Zuniga del conſeio de Su Mag. Catholica.
Y Su Embaxador en Alemanna
El Coronel Don Baltaſar Marradas y Vique
Don Phelippe de Cardona
El Capellan
Petro Montauana
Antonio de Caſtro, Mayordomo
Iaques Bruneau, Secretario
Franciſco de Albis, Secretario
Iuan Ordouez, Cauallerizo
Iu. Bapt. Bulteelos de Rinnegelht Copero
Diego Henrrique de Echaide Copero.
Nicolas Venegas Maeſtreſala
Criſtoual de Mercadillo Theſorero
Roberto de Scheildre
Iuan Bruno
Guilielmo Portugal
Maximiliano Precler
El Capitan Don Gaſpar Rodrignez
El Alferez Martin de Huerta
Iuan Conrrado Amſtat
Cornelio Van Bonrrine
Iuan Cultine Veedor
Iaques de Lis, ſoto Cauallerizo
Chriſtian de Hertoge, Repoſtero
Iuan Baptiſta, Credenzero
Pedro Coens, Comprador

DESIGNATIO ILLVSTRISSIMI Legati Magni Ducis Hetruriæ.

L'Illuſtriſſ. & Reuerendiſſ. Sig. Guiliano Medici.
Ambaſſadore del Sereniſſ. Gran Duca de Toſcana.
Il S. Lorenzo Medici, fratello dell' Illuſtriſſ. S. Ambaſſadore.
Gabbre-

Gabbretano Guidi.
Il S. Ottavio Martelli Maeſtro di Caſa.
Il S. Aurelio Sozziſanti.
Il S. Andrea Minucci.
Il S. Dauid Wurm.

L' Ambaſſadore dell Sereniſs. Archiduca ALBERTO.

L' Conte Ferrante de la Somaglia.
L' Conte de Maluarano.
Don Franceſco la Conia.
Don Franceſco Capaca.

ILLVSTRIS ET GENEROSVS Comes & Dominus, Dn. Ludouicus Comes Naſſouius in Sarprucken & Saruverden, Dominus in Lohr, VVisbaden, & Itzſtein, Francofurtum 13. Iunÿ ingreſſus eſt, fueruntq; in comitatu eius:

Conſiliarii & officiarii primarii.

Iohannes-Nicolaus ab Hagen, Conſiliarius & Præfectus in Sarprucken.
Iohannes-Gotfridus a Stein, Conſiliarius & Præfectus in Weilburg.
Iohannes-Meinhardus à Leyen, Conſiliarius & Præfectus in Itzſtein.
Matthias ab Hirſchbach, Cancellarius.
Philippus Daniel ab Hagen, Præfectus in Kirchheim.
Iohannes Eberhardus Strens à Lauenſtein, Conſiliarius & Præfectus Comitatus Sarwerdenſis.
Iohannes Wolffgangus à Livenſtein, Præfectus in Wiesbaden.
Iohannes-Chriſtophorus à Lievenſtein, Magiſter aulicus.

Philippus Fridericus à Wachenheim, Præfectus in Vingen.
Iohannes Guilhelmus Reinfurt, Tribunus prouincialis.
Bernhardus à Lindenau in Polenitz, Aulæ Magiſter Weilburgi.
Guilielmus à Lippen.
Iohannes Georgius Schvantner, Nobilis Cubicularius.
Georgius Henricus à Schœnberg in Falckenburg.
Iohannes-Schvichardus, Præfectus in Hunolſtein.
Iohannes Georgius à Lindenau in Polenitz.
Henricus-Erneſtus à Kerpen.
Fridericus-Wolffgangus Bœckelius à Bocklinsau.
Iohannes-Caſparus Kœchlerus à Schvondorff.
Andreas Guilhelmus Naſſouius, dictus Braun.
Iohannes-Ludouicus à Camberg D. Conſiliarius.
Raimundus Iæger, D. Conſiliarius.
Iacobus Frentzel, Præfectus & Quæſtor in Neuenweilnau.
Iohannes Heſs, Cameræ Secretarius.

Balthaſar Lôſch à Milheim. Rudolphus Zigler. Adamus Wœlffersdorff.	Miniſtri cubicularii.

IN ILLVSTRIS ET GENEROSI Comitis & Dn. Dn. Ludouici, Comitis Naſſouiæ in Sarprucken, &c. coniugis, Annæ-Mariæ Haßiacæ, &c. comitatu & Gynæceo fuerunt;

Cathatina Naſſouia in Sarprucken.

Erneſta Loyſa.	Comitiſſæ Naſſouiæ in Sarprucken.

Catharina à Stein, de Landſcron.
Catharina à Leien, ab Eltz.
Anna-Margaretha Loſchin, à Mylnheim.
Maria-Magdalena ab Entzenberg.

IN GENEROSI COMITIS ET DOmini, Dn. Iohannis ſenioris Comitis in Naſſau, Catzenelenbogen, Vianden & Dietz, Domini in Beilſtein, &c. comitatu & familia fuerunt;

Conſiliarij & Officiarij primarij,

Georgus Comes Naſſouiæ.
Iohannes-Erneſtus Comes Naſſouiæ.
Iohannes Comes Naſſouiæ Iunior.
Philippus-Eraſmus à Langenbach, Præfectus.
Iohannes-Guilhelmus à Welſchen Engſten, dictus Berukoch, ſupremus Legatus.
Iohannes à Lohe, Magiſter Equitum.
Burchardus à Waltmanshauſen, Capitaneus.
Bernhardus Vogt ab Elſpen.
Iohannes-Balthaſarus ab Irmtraut. } Aulæ Magiſtri.
Hermannus à Waltmanshauſen. } Aulæ Magiſtri.
Iacobus Witz Tribunus militum.
Antonius de Caligny, Capitaneus.
Iohannes Gebertus Gogrefe.
Iohannes Winther.
Bertholdus Schoreius D. Conſiliarius.
Philippus-Henricus Haen, D.
Iacobus Schickhardus, Conſiliarius.
Iohannes La Main, ſignifer.
Henricus-Petri, Secretarius.
Simon Hieph. } Camerarij ſcribæ.
Erneſtus Klenck. } Camerarij ſcribæ.
Philippus Bellerſpach. } Cancelliſtæ.
Iohannes-Leonhardus Blech. } Cancelliſtæ.
Arthus Feyter. } Cancelliſtæ.

IN GENEROSI COMITIS ET DOmini, Dn. Alberti Comitis in Hanau & Rineck, Domini in Müntzenberg, &c. comitatu fuerunt;

Melchior Reinhardus à Lautern.
Engelbertus à Lautern, & alij.

IN GENEROSI COMITIS ET DOmini, Dn. Ludouici-Georgij, Comitis in Stolberg, Königſtein, Rutſchefort, VVernigerode & Honſtein, Domini in Epſtein & Müntzenberg, comitatu fuerunt;

Chriſtophorus Comes Stolbergenſis.
Iohannes-Martinus, Comes Stolbergenſis.
Chriſtophorus-Ludouicus, Comes Stolbergenſis.
Botho-Vlricus, Comes Stolbergenſis.
Georgius Terhellius D. Conſiliarius & præfectus.
Conradus-Nicolaus à Kellenbach.
Gerhardus à Meiſenbuch.

IN GENEROSI COMITIS ET DOmini, Dn. Ludouici-Georgij, Comitis Stolbergenſis, &c. coniugis, Annæ-Mariæ Wilt & Rheingrauiæ, &c. comitatu & Gynæceo fuerunt;

Hedwigs, Comitiſſa Stolbergenſis, Generoſi Comitis Chriſtophori Stolbergenſis vxor.
Anna-Hedwigs, Comitiſſa Stolbergenſis, Comitis Ludouici-Georgij Filia.
Barbara-Maria } Comitiſſæ Stolbergenſes.
Eliſabetha. }
Anna à Bornſtadt.
Margaretha à Kellenbach.

IN GENEROSI COMITIS ET DOmini, Dn. VVolffgangi-Erneſti, Comitis in Eiſenburg & Büdingen, &c. comitatu fuerunt;

Iohannes-Guilielmus à Lautern, Conſiliarius & Præfectus in Birſtein.
Conradus Paul, &c. Conſiliarius & Præfectus in Büdingen.
Iohannes Quad de Landscron, Conſiliarius & Præfectus in Aſſenheim, Cleberg & Peterweil.
Iohannes Weis, Conſiliarius & Præfectus Hainenſis.
Caſparus-Wœrnerus Aurochs in Opffershauſen, aulæ Magiſter.
Gerhardus Pauli, Conſiliarius aulicus.
Iohannes-Adolphus à Merlau, Stabul. Magiſter.
Erhardus Guilielmus à Salfeld, Venationum Magiſter.
Adamus-Vlricus à Burghauſen, ſyluæ curator.
Theodoricus Meier D.
Guilielmus Geiſſel. } Conſiliarij.
Andreas Schauffel.
Leonhardus Rucker, ſcriba Cameræ.

Adfuerunt præterea Francofurti

GENEROSVS COMES ET DOMInus, Dn. VVolffgangus-Henricus, Comes in Eiſenburg & Büdingen, cum coniuge ſua, eiuſq; Gynæceo, Officiariis & miniſtris aliis.

GENEROSVS COMES ET DOMInus, Dn. Philippus-Ludouicus, Comes in Eiſenburg, & Büdingen, vna cum quibuſdam Officiariis & miniſtris.

GENEROSVS COMES ET DOMInus, Dn. Iohannes-Ludouicus, Comes in Leiningen, &c. cumque eo adſuerunt:

Petrus à Flin, Magiſter aulicus, & Officiarij, miniſtrique alij.

GENEROSVS COMES ET DOMInus, D. Guilielmus, Comes Widdanus, &c. cum Coniuge, Gynæceo, Magiſtro aulico, & aliis Officiariis atq; miniſtris.

GENEROSVS COMES ET DOMInus, Dn. Carolus-Ludouicus, Comes Sultzenſis, &c. cumq; eo fuerunt:

Iohannes Huntz, Præfectus.
Iohannes-Iacobus Beck, de & in Wilmadingen, Conſiliarius.
Iohannes-Emericus Rignoult à Broſwalden, Stabul. Magiſter, & alij.

GENEROSVS COMES ET DOMInus, Dn. Arnoldus-Iuſtus, Comes in Bentheim, Teckleburg, Steinfurt, & Limburg, Dn. in Rheda, VVevelinghoven, Alpen & Helffenſtein, Baro in Lennep, Hæreditarius Præfectus in Cœlle, &c. vna cum coniuge, Gynæceo, Secretario, & aliis Officiariis atque miniſtris.

GENE-

GENEROSVS BARO ET DOMInus, Dn. Maximilianus, S. Romani Imperii Mareſchallus hæreditarius, Landgrauius in Stullingen, Dominus in Pappenheim, Hevven, & Greuenthal, &c. in cuius comitatu fuerunt;

Gotfridus Baro à Pappenheim.
Philippus } fratres, Comites in Leiningen.
Ludouicus }
Henricus Petri, D. Conſiliarius.
Martinus Mendius, Conſiliarius, & miniſtri alij.

Legati ciuitatis Colonienſis.

Iohannes Harderodt Conſul.
Iohannes-Michael Cronenburger D. Syndicus.

Legati ciuitatis Norinbergenſis.

Wolffgangus Löffelholtz à Colberg } Senatus inferioris
Leonhardus Grundler } Conſules.
Bernhardus Prætorius, Syndicus.

Legati ciuitatis Aquiſgranenſis.

Nomine Præpoſiti, Decani, & Capituli Cæſarei Aquiſgranenſis, ad San-Mariam.
Henricus Stravius Decanus.
Theodoricus à Wuſtenrad, Cantor & Vicarius.
Godefridus Schnellius, Licentiatus & Syndicus.
Henricus Duſterwaldus, Secretarius.

Legati ciuitatum Anſenticarum.

Iohannes Brambach, Præpoſitus & Syndicus Lubecenſis.
Vincentius Mullerus D. ciuitatis Bremenſis Syndicus.
Nicolaus Winecken, Senator Roſtochienſis.
Stephanus Oluenſted D. Legatus & Syndicus ciuitatis Magdeburgenſis, vna cum miniſtris eorum.

INVESTITVRA REGALIVM ELECTORALIS DIGNITATIS,

nonnullorumque aliorum Dominiorum Mauritii Ducis Saxoniæ 24. Febr. Anno 1548. Auguſtæ facta: vbi ſimul & veſtitus & incedendi, ſedendique in publicis huiuſmodi, aliiſq; celebritatibus Cæſaris aut Regis Rom. & Electorum ordo deſcribitur,

Ab

MAMERANO, LVCEMBVRGO DESCRIPTA.

REVERENDISSIMO, ILLVSTRISſimoq; Principi Melchiori, ex nobili Zobeliorum Franconiæ familia, Epiſcopo Herbipolitano ſeu Wurzeburgo, Duci Franconiæ, Mameranus.

IN deſcriptione eius ſolennis actus Cæſaris & Electorum, in quo Mauriti⁹ Dux Saxoniæ, Electoralis dignitatis inueſtiturã ſuſcepit, Clariſſime Princeps, ordinẽ & incedendi & ſedendi Cæſaris aut Regis Romanorũ, Principumq; Electorũ, in publicis celebritatibus eum poſui, qui in Aurea, quam vocant, Bulla per Carolum IV. Imperatorem, Nurembergæ Anno 1356. erecta, exprimitur, & in hodiernum vſq; diem firmus & inconcuſſus obſeruatur. De Principum præterea Imperii non Electorum, reliquorumque Imperii Statuum ſeſſione, & ſi inter nonnullos de eo ſedendi ordine nondum adhuc ſatis, & ex toto conuenit, tamen vti communiter fere ſedere ſoleant, figuram adponere,

haud

haud præter propoſitum omnino fore duxi. Pauci autem ſunt, & ex Principibus tam Eccleſiaſticis, quam Secularibus, & ex reliquis Imperii ordinibus, qui inter ſe de hoc ſedendi ordine diſſentiant. Interdumq; honoris gratia ſibi inuicem alii aliis deferunt: Inuenias tamen vbi pertinacius ſuo quis iuri, quod habere ſe exiſtimat, inhæret, adeo vt potius in ſeſſione comparere non velit, quam alteri cedere inferior. Quamobrē nolui hic valde eſſe anxius, omnia exquiſite nimis perueſtigādi, quæ præterea forſan ex ea re adponi poſſent, tum ob cōtentiones: tum quod huiuſmodi libelli, vt res extēporaneæ, continent, ita nec perpetui ſunt, nec in vſum hominum perinde vtiles aut neceſſarii, niſi quantum ad ſedendi ordinem aliquo modo cognoſcendum ſpectat. Et ob id ſuperuacaneum eſt multum ſeria in eos opera collocare, vt elaboratius quid continere videantur. Quanquam ſi exacta omnia perueſtigari, & ad amuſſim poni deberent, haud ſane minimum diligentiæ requirerent; quamlibet in ſpeciem minuti adpareant, vt pene nullius momenti eſſe videri poſſint. Id quod tamen nonnulli haud ita candide conſiderant, quorum nimirum animus ſemper in calumniam, quam in rationem & ſanum iudicium pronior inclinat. Qui ſi ipſi tale quiddam cudere deberent, & in libellum congerere, vel minoris etiam induſtriæ, non decima forſan pars ſatis ſibi cohæſura eſſet: Non autem loquimur hic niſi de iis libellis, in quibus de rebus Principum variis, & non leuibus pertractatur, vbi diligentia & iudicium magis requiritur, temporiſque in maturitatem diuturnitas. Ad quod tempus ab hominibus ocioſis præ tædio, quod ex ocio percipiunt, deducendum [fallendum]que varia ſæpe luſuum genera & exercitamenta conquiri ſolent: quod illis nimis prolixum adpareat, tardeque nimis & nauſeanter abire hora videantur, adeo vt eius rei prouerbium apud illos natum ſit; Pro deductione temporis videlicet. Hinc ſtertunt illi & ſæpe & diu, aut oſcitanter vigilantes, ventri dediti viuunt, aliove quouis modo ſupine ocia terunt. Studioſis autem & qui ad res agendas nati ſunt, ac ocioſi nunquam eſſe poſſunt, quique vitæ præſentis ad paucu-los & incertos annos datæ fragilitatem: futuræ vero æternitatem, & nunquam finiendam cum Deo aut Diabolo permanentiam conſiderant, contra omne tempus ſemper nimis anguſtum eſt, contractumque, nimis auolat omnis hora feſtinanter, & veluti de inopinato elabitur, vt ſemper de breuitate eius & anguſtia conquerantur, indoleſcantq; tam properanter effugere.

& libenter, ſi fieri poſſe arbitrarentur, ad prorogandas omnes horas, didutendaſque, non deducendas, rationem conquirerent, atque malint aurum ſæpe, quam perdere tempus. Quicquid autem hoc minutæ & leuis operæ noſtræ eſt, tuæ, Illuſtriſſime Princeps, celſitudini pro raro illo tuo in omnes meliorum diſciplinarum ſtudioſos fauore ac benignitate offerre non erubuimus: licet enim multo maiora pro illa, qua & Wormatiæ aliquando & hic vſus es in me liberalitate, deberentur, tamen pro tempore hæc minuta offerre in gratitudinis aliquod teſtimonium libuit. Quæ vt pro candore illo tuo perpetuo & indeſinenti, boni conſulere tua celſitudo velit, & oro & obſecro. Vale Auguſtæ Rheticæ ſexto Idus Aprilis M.D.XLVIII.

QVOMODO MAVRITIVS DVX Saxoniæ, Electoratus, dominiorumque nonnullorum Regalia & inueſtituram ſuſceperit. Simulq; quis ordo incedendi & ſedendi in publicis huiuſmodi ſolennitatibus, vbi Cæſar aut Rex Roman. cum Electoribus, aliiſq; Principibus, & Imperij ordinibus adeſt, ſeruetur.

MAuritius Dux Saxoniæ Electoralis dignitatis Regalia & inueſtituram à Carolo V. Rom. Imp. Auguſto ſuſcepit 24. Febr. à meridie inter ſecundam & tertiam, Anno Domini 1548. ſuper tabulato cathedræ pro chorearum domo Auguſtæ ſub aperto & nudo cœlo ante hoſpitium Cæſaris in foro vinario, luculenter & magnifice extructo.

Egreſſus Palatio cum Electoribus Cæſar, ipſum tabulatum conſcendit, quod per medium pertranſiens dictam chorearum domum ipſi tabulato & cathedræ à tergo contiguam ingreſſus eſt, habitu ſe in ipſa ad eam celebritatem ſpectante veſtiturus, cum Maieſtatis Imperatoriæ corona ſimul adſumpta. Veſtituſq; inibi per Electorem Brandeburgum Archicubicularium vna cum ipſis Electoribus itidem ſuo habitu Electorali indutis, regreſſus in tabulatum, ſub velamento aureo in ſolium tenui rubro velamine ſericio ſuper aurea velamenta, quibus ſeſſionis locus veſtitus erat, ac puluinaria inſtratum reſedit.

De veſtitu Cæſaris.

Habitus Cæſaris is erat, quo Pontifices Miſſæ ſacrificium facturi indui ſolent: ſignificans Romanum Imperatorem Religionis Chriſtianæ adſertorem, promotorem & defenſorem ſemper & vbiq; eſſe debere: hocq; illi in primis & ante omnia incumbere, ſummæque curæ & ſolicitudini infinitæ ſemper eſſe debere. Conſtat autem is habitus hoc ferme ordine ab imo vſque ad ſummum progrediendo.

Primo, caligæ ſunt, quas Bruſſechinas vocant, paulo ſupra genua aſcendentes ex nobiliſſimo illo rubro oſtrino byſſo, quod Carmeſinum adpellant: ſuntq; eis adhærentes & connexi calcei ex villoſa rubra purpura, margaritis & gemmis ſeriatum per totum diſtincti & ornati.

Secundo, veſtis longa & laxa, ante aperta, ex dicto oſtrino byſſo ſeu carmeſino cum manicis, ſe verſus manus adſtringentibus cum parua fimbria ſuperne & inferne ex panno coccineo ſeu rubro Scharlacho.

Tertio, Humerale, quod vocant, ex lino albo & tenui, cum vnionibus à tergo & adamantibus ornatum.

Quarto, Alba, quam vocant, veſtimentum ex lino albo, ante & retro ſupra fimbriam, ſed & ſuper manicis larga quadratura ex auro & margaritis, precioſiſq; lapidibus exornatum.

Quinto, cinctura alba, ſericia cum nodo craſſo & diuite, ad vtramque extremitatem ex punctis aureis circum extantibus, frequentique & condenſata vnionum ſeu margaritarum rotundarum & grandium copia ornata.

Sexto, Stola ex auro tortili, flauoq; ſericio filo circumuoluto phrygiata, cum cruce vtrinque ad extremitatem ex margaritis opulenta, & cum fimbriis aureis ex obiectu intextis.

Septimo, tunica prima ex tortili flauis ſericiis filamentis auro phrygiata: ad fimbriæq; & manicarum largos limbos ex margaritis, auroq; bracteata: intus oſtrino byſſo ſeu carmeſino ſubdita ante & retro clauſa, ad latera vtrinq; paulum ab inferiore parte ſciſſa & aperta.

Octauo, tunica ſecunda eodem modo facta, ſed ex vnionum nobilium copia opulentior, cum collari ex iiſdem contexto.

Nono, Manipulus ex auro textus, rubroq; byſſo ſubditus, cum crucibus de auro & margaritis concinnatis.

Decimo, Cappa choralis, quam vocant, ex puris aureis filamentis per totum texta, cum bicipiti grandi Aquila ex nigro ſericio filo ſuper intexta. Eaq; ſuperne ad fimbriam, limbum ſeu faſciam largiſſimã habet ex vnionũ rotundorum & grandium, Adamantum, Smaragdorum, Saphyrorum, Rubeorumque maximorum, quos Baleſios vocant, diuite copia cultam. Superne à tergo capitium de ceruice inter ſcapulas dependulum, ex margaritis, variiſq; precioſis lapillis variegatum eſt & diſtinctum cum Caroli Magni Imperatoris facie, ſupra quam cœleſtis patris imago, item et gemmis lapidibus precioſis intexta eminet: quæ duæ imagines vtrinq; Calpen & Abylam, Herculis columnas habent, inter quas Oceanus ſtrictim immiſſus in fretum mediterraneum late diffunditur. Ante cuius ingreſſum in ipſo Oceano Balænæ vndoſo veluti ac turbulento natatu fluctuantes, Smaragdos, Rubeos, [illegible] grandes, alioſq; varios precioſos lapides velut procelloſo eructatu [illegible] è fluctibus euomunt. In apice eius capitij ab extremo nodus ex auro implicito textus [illegible] mentis infra ſe aureis ex vago fluxu dependulis, maximoque intermedio Saphyro dependet.

Vndecimo, Corona Cæſarea, intra cuius ambitum mitra Epiſcopalis bicorni acumine ac vertice exurgit. Hæc corona ad frontem, crucem habet ex quinq; maximis & peropulentis Adamantibus deſignatam, intra quos margaritarum nobiliorum concinnata ſeries crucis figuram abſoluit. At occipitio coronæ, duæ adpendiculæ ex auro tortili Phrygiatæ, [illegible]braque byſſo cum fimbriolis aureis dependent. Tota autem corona cum ipſa intra ſe mitra, ex puro puto auro eſt, & circumquaq; ac per totum ex precioſorum peropulentorum lapidum diuite copia, veluti Rubeorum maximorum, Adamantum, Smaragdorum & vnionum varie in [illegible] gratam ac delectabilem diſtincta & exornata. Habet [illegible] ea ſemicirculum, recta ſupra mitram ambientem, [illegible] anſæ recuruum & vtrinque in ſe reflexum.

Duodecimo, Chirothecæ ex puro bracteato auro textæ, margaritiſq; ornatæ, cum margaritarum vnitarum nodulis ex filamentis aureis dependulis.

De Veſtitu Electorum.

Habitus Electorum veſtis longa eſt, larga & fluxa, in pedes

des vſque demiſſa, vndique clauſa, vt non poſſit niſi de iniectu ſu[illegible] a capite indui, cum largis item manicis ab ipſa ſe-pa[illegible], quæ poſtea faſciola ſub veſte poſt tergum protracta, in ipſam coaptantur. Et eſt tota vna cum ipſis manicis ex pre-[illegible]llis albis pellibus Hermelinorū, quos vocant, ſeu mu-[illegible] Ponticorum ſubdita, cum limbo & ipſius veſtis & ma-nicarum ad palmi amplius latitudinē largo ex iiſdem pellibus fo[illegible] verſis reducto. Huic veſti collare in orbem, ex perpetuā ſutur[illegible] & contextu continuum ex iiſdem pellibus, ſed pilis per totum foras verſis, cum plurimis earū pellium caudis circum d[illegible]lis, de capite itidē, ſicuti ipſa veſtis, iniicitur, vſq; in pe-[illegible] ceruicem & ſuper humeros, ac ſupernam brach orum p[illegible] dependulum. Ex quo faſcia larga ex eiuſdem veſtis ge-ne[illegible], & eode modo pellibus ſubdita, cum breui & ſtricto re-[illegible] earundem pellium fimbriæ reflexamento, in tergum v[illegible] pendet. Iſq; habitus ſecundum Electorum ſtatum & d[illegible]am in materiæ ſeu ſubſtantię contextu variat: in co-lore & [illegible]ma atq; factura non variat. Nam Spiritualibus ſeu Ec[illegible] ex precioſo illo ac nobili coccineo & rubro pā-no e[illegible] vulgo Scharlachum vocamus. Sæcularibus ve-ro ho[illegible]is eſt ex byſſo rubro, hoc eſt, villoſa purpura.

P[illegible], qui illis largus eſt, fluxuſq; ex iiſdem albis pellibus ſubd[illegible]tus eſt, cum largo quoq; in ambientem limbū reflexa-[illegible] pilos idē earum pelliū foras verſos habente. Apexq; i[illegible]e in ipſo vertice ex particula earū pellium caudatus [illegible] Eodemq; modo, quo ipſa veſtis in materiæ contextu dif-[illegible] colore & forma non differt. Sed tamen thoracas, cali-[illegible] & calceos ex rubro vel byſſo, vel purpura ſoli Seculares [illegible]ent. Eccleſiaſtici nō habēt, ſed ex nigro panno aut ſerico.

Quomodo proceſſerint.

[illegible] Cæſarem è Palatio prodeuntem præceſſerunt, primum duo columniferi, Symboli Cæſaris, Calpen & Abylam, nimi-rum Herculis columnas geſtantes. deinde Principes aliquot, veluti Maximilianus Archidux Auſtriæ: Philibertus Ema-nuel Princeps Pedemontium: Wilhelmus Dux Iuliacenſis: Erneſtus Archiepiſcopus Salisburgenſis: Wolffgangus Ma-giſter Teutonum: Melchior Epiſcopus Herbipolitanus: Mau[illegible]tius Epiſcopus Aichſtetenſis: Iulius Pflug Epiſcopus

Numburgenſis: Iohannes Epiſcopus Miſnenſis: Valentinus Epiſcopus Hildeshemenſis: Maximilianus Comes Buranus: Ioachimus Dominus à Rie Præfectus cuſtodiæ Cæſaris: Philibertus Baro à Monfalconeto: & Dn. Iohannes Marinq. de Lara œconomi Cæſaris, &c.

Poſt hos ibat proximus Elector Treuerenſis: nam Heraldi, quibus proximus ante Treuerenſem locus eſt, tum non aderant. Sed cum veſtitus Cæſar cum Electoribus è chorearum domo in tabulatum rediret, ac inde poſtea finita ſolennitate in aulam ſe referret, ſuo illi tum loco præibant.

Poſt Treuerenſem proximi ibant duo Electores Seculares, Palatinus videlicet, globum mundi geſtans, ac Brandeburgus ſceptrum gerens. Inter quos medius locus Electori Saxoniæ enſifero eſt, qui tum candidatus Regalia Electoratus petebat. Deinde proxime poſt hos & ante Cæſarem, Marſchalcus Imperij ibat, qui Cæſari enſem præferebat. Nam Rex Bohemiæ, cui proximus ante Cæſarem aut Regem Romanorum & poſt Marſchalcum, ſi Archimarſchalcus Elector abſit, in huiuſmodi ſolennitatibus locus debetur, non interfuit, vt qui idem quoq; & ipſe Rex Romanorum ſit. Marſchalcum vero Cæſar eueſtigio proxime ſequebatur. poſt quem duo Electores Eccleſiaſtici, Moguntinus ſcilicet & Agrippinus proximi & poſtremi. Qui ordo incedendi in huiuſmodi celebribus actibus ac feſtiuitatibus cum Cæſar aut Rex Romanorum cum ſolis Electoribus incedit, tali conſtitui figura poterit.

SINISTRA.

Vlt.	Penult.	Quint.	Quart.	Tert.	Secund.	Prim.
Colon.	Cæſar vel, Rex Bohem.		Brandeburg Sceptrum.			
			Saxo enſem fert	Treuir:	Heral:	Columniferi.
Mogunt.	Rex Romanorum.		Palat. Mundum.			

DEXTRA.

Quo ordine ſederint.

A dextris proximus Cæſari ſedebat Sebaſtianus Archiepiſcopus Moguntinus Elector, Archicancellarius per Germaniam.

Deinde ſecundus locus Regi Bohemorum coronato & vncto, Archipocillatori abſenti vacabat. Nam neque eius locum tenens Carolus ſemper liber à Limburg hæreditarius Sacri Romani Imperij Pincerna adfuit.

Poſt huius locum, Fridericus Comes Palatinus Rheni Elector, Archidapifer ſedebat, cuius locum tenens eſt, Iacobus à Seldeneck, Sacri Romani Imperij hæreditarius culinæ Magiſter.

A ſiniſtris proximus adſidebat Adolphus Archiepiſcopus Colonienſis Elector, Archicancellarius per Italiam.

Deinde Ioachimus Marchio Brandenburgus Elector, Archicubicularius, qui & Cæſareę aut Regię Maieſtati ad menſam manus loturæ, peluim tenet & aquam fundit: cuius locum tenens eſt Carolus Comes in Zolnern Sacri Romani Imperij hæreditarius Camerarius ſeu cubicularius.

Nam medius locus inter vtrumque Mauritio Duci Saxoniæ Electori, Archimarſchalco, eius dignitatis inueſtituram petenti, vacabat. cuius locum tenens eſt, Wolffgangus à Bappenheim Sacri Romani Imperij hæreditarius Marſchalcus.

E regione ante Cæſarem, rectaq; in eius vultum contrariam, ſedebat ſolus in ſede Iohannes Archiepiſcopus Treuerenſis Elector, Archicancellarius per Galliam & Regnum Arelatenſe.

Arelatum oppidum in Lugdunenſi Gallia ad Rhodanum flumen inter Maſſiliam, quam ex Oriente habet: Mare mediterraneum, quod à Meridie: Aquas mortuas, quas ab Occaſu: & Auinionem, quam à Septentrione Atq; ab hoc oppido proprium Regnum Arelatenſe nomen accepit, quod olim fuit ampliſſimum, in ſeptem nimirum prouincias diſtinctum: in Maſſilienſe: in eam, quę poſtea in Ducatus Sabaudię nomen tranſiit: & quæ in Delphinatum, qui tempore Caroli Quarti de Imperio per venditionem ad Regem Franciæ deuolutus eſt: & quæ vtriuſq; Burgundiæ nomen habet: & quæ Lotharingiæ & Heluetiæ partem: continebatq; ſub ſe antiquis nominib⁹ populos Allobrogorum, Heduorum, Vocuntiorum,

Sequanorum & Heluetiorum. Eratq; à mari mediterraneo vſq; Ireueros & Ardennæ ſiluam protenſum. fuit autem totum hoc Regnum cum patentiſſimo illo ſuo ſeceſſu, virtute bellica, olim à Germanis occupatum, penituſq; ſub ipſos redactum, vt adhuc de Iure Imperium agnoſcere deberet. Mira tunc Germanorum virtus bellica pollebat, vt tanquam pro inueterato habuerint, terras & regna acquirere, & parta non amittere, ſed in propagationem vlterius extendere, fortiterq; & pertinaciter vſq; tueri. Vide Strabonē lib. 4. Pomponium Melam lib. 2. Paulum Diaconum lib. 3. c. 8. Ammianū Marcellinum lib. 14. Ligurinum lib. 5. Procopiū in hiſtoria Francorum: Antoniū Pium in Itinerario: Suidā & Philoſtratū in vita Φαβωρίνου: Æneā Siluiū & Abbatem Spanhemiū. Huius aūt ſeſſionis, vt ad propoſitū reuertamur, ordo cum Cęſar aut Rex Romanorū cum ſolis Electoribus ſedet, ſic diſponitur.

DEXTRA,
Palatinus
Rex Bohemiæ
Moguntinus
ANTE: Treuir: Cæſar, vel Rex Roman. RETRO
Coloniēſis
Saxonicus
Brandenburgus.
SINISTRA,

Reliqui Principes non Electores, qui ſimul in tabulatum conſcenderant, omnes ſtabant & pene indiſcriminatim.

A tergo Cæſaris ſupra cathedræ tabulaturam in prominente inambulacro ſtabant tubicines Cæſareis ac tympaniſtæ equeſtres, qui & ad egreſſum è Regia, aſcenſumque Cæſaris cum Electoribus in tabulatum, & ad circumcurſitationem equitum, inflatis lituis ac tubis ebuccinabant, ac tympana equeſtria ſeu ænea pulſabant.

In foro & vtrinque ad tabulatum, duo ſigna peditum Germanorum conſiſtebant. Multa præterea hominum ſpectatorum, & in ipſo foro & in feneſtris & in tectis, millia.

Quomodo res acta ſit.

Et cum ſic conſediſſent, dat tubicen, inter equites circumcurſuros ante cathedram ad plateæ cuiuſdam angulum conſiſtentes, ad circumcurſitandā eam Inueſtituræ & Regaliū una cathe-

cathedram, ſubito inflata buccina ſignum: ſimulque ebuccinando præuolat ipſe, quem eueſtigio inhærens tota equitum turma in ternos & ternos ordine diſtincta, plenamq; in curſum effuſa ſubſequebatur. Inter quos in ſexto ternario, vexillum rubrum, quod ſanguineum vocant, ab omni armorū ſeu inſignium pictura vacuum ac purū à Chriſtophoro a Ragewitz ferebatur. Erantq; equites circumcurrētes numero circiter centum. inter quos Elector Palatinus Rheni ternarios ordines ex nobilitate, quatuor habuit: & Brandeburgius Elector, quinque. Nobiles autem aulæ Ducis Mauritij circiter triginta ſex nigro holoſerico ſeu byſſo villoſa, oēs veſtiti erāt. In commune vero oēs ij equites pariter rubra vexillula cum ſignis Electoralis dignitatis & Saxoniæ, pileis impoſita gerebant. Similiterq; & ipſi equi, quibus inſidebāt, eadē ad aures erecta cum plumis vt plurimū rubris, albiſq; mixtis, & in capite & poſt tergū ſuper caudę principiū aptatis gerebāt. Ad hanc aūt circumcurſitationē & tubicines Cæſaris tubicinabant, & tympana cacabaria ſiue equeſtria tympaniſtę pulſabāt.

Interim Dux Mauritius Elector, ad alterius plateæ angulū è regione ante cathedrā in fine pene fori cum ſua equitum turma conſiſtebat, q̄ conſtabat equitibus circiter centū & viginti. Erantq; ij oēs, Principes, Comites, Barones, Dñi, equites aurati ac nobiles. Inter quos Elector Moguntin⁹, tres ordines ternarios habuit: Treuericus, quatuor: Colonianus, quatuor: Cardinalis Tridentinus, quinque: Cardinalis Auguſtanus, tres: Magiſter ordinis domus Teutonici tres: Henricus Dux Brunſuichius, quinque: Wolffgangus Comes Palatinus, tres: Ericus Dux Brunſuichius, duos: Lantgrauia, duos. Quorum omnium nomina ponerem, niſi prolixum nimis eſſet, & tædioſum fortaſſis etiam legenti.

Et cum ter iam prima illa equitū turma ipſam cathedram circumcurſitaſſet, pdeunt de hac poſtrema Ducis Mauritij turma, tres Principes, Henricus videlicet Dux Brunſuichius, qui dexter: Albertus Dux Bauariæ, qui medius: & Wolffgangus Comes Palatinus Rheni in Gemino Ponte, qui ſiniſter. Proueētiq; ad ipſam cathedrā, traditis, quibus inſidebant, in cuſtodiā equis, aſcendunt tabulatū, ſubinde inter aſcendendū geniculantes, in reuerentiā. Prociduntq; ſimul ante Cæſarē in genua, tanq̄ miſſi Oratores petituri pro Duce Mauritio Electoralis dignitatis Regalia. Henricus Dux Brunſuichius verbū facit: Nimirū, *Mauritiū Ducē Saxoniæ, poſtq̄ ...*

Digitized by Google

ſarea atq; Catholica Maieſtas ipſi Electoralem dignitatem vna cum nõnullis Dominiis, quæ ante Iohannes Fridericus Dux Saxoniæ poſſediſſet, donauerit, huncq; diẽ comparendi ad inueſtiendum præſtituerit, comparere illum iam, ſuppliciterq; petere, Cæſarea Maieſtas eius dignitatis, eorumq; ſimul dominiorũ Regalia & inueſtituram iam ipſi ex eadem benignitate & clementia, elargiri velit. Ad quod erga Cæſaream Maieſtatem, Sacrumque Romanum Imperium demerendum, omne & perpetuum obſequium, ſeruitiumq; ſe ſemper promptum & paratum [illegible]. Et cum ad hunc ferme modum peroraſſet, Cęſar Moguntinum alloquitur, qui ſurgens, oẽs Electores ſimul conuocat: [illegible]teſq; ante Cæſarem, collatis inter ſeſe capitibus cõſilia cor[am] Cæſare ſubmiſſe conferunt. Deinde vbi decretum & concluſum eſt, Moguntinus aperta voce ad rogata per Brunſuichiũ, reſpondet: Nempe *Maieſtatem Cæſaream, perpenſis & conſideratis ſeruitiis, quæ Dux Mauritius, eiuſq; frater Dux A[ugu]ſtus ſuæ Maieſtati & ſacro Imperio præſtitiſſent, benigne promptam eſſe ac paratam, quæ peterẽtur, præſtare: quatenus ipſemet Dux Mauritius eadem petiturus compareat.* Quo reſpõſo audito, mox tres illi Legati, actis nomine Ducis Mauritij Cæſareæ Maieſtati, pro tam clemente & fauorabili voluntate, humiliter & reuerenter gratiis, exurgentes de cathedra deſcendunt, equiſq; conſcenſis, ipſum Ducem Mauritium longius à tabulato in habitu Electoratus, quo de hoſpitio vſq; ſuo vectus aduenerat, equo inſidentem adeunt, reſpõſum datu[m] [re]ferentes. Quo ille tum accepto & cognito, procurrit eueſtigio cum ſua equitũ turma, q̃ tubicines ipſius duodecim, vnumque tympanũ equeſtre ſeu cacabarium, atq; vexilla rubra decem, cum Electoralis dignitatis, ſingularumq; ipſius ditionũ & dominiorũ inſignibus & armis depictis, præibant, vſq; ad ipſam cathedrã, deſcendenſq; de equo vna cum dictis primis illis tribus Principibus, qui ex legatione reuerſi iam reſponſum retulerant, nonnulliſq; aliis Ducibus, Comitibus ac Dominis, qui vexilla Electoratus & Dominiorum gerebãt, tabulatum cathedrale conſcendit, præeuntibus dictis decem vexillis, proximeque ipſum dicti tres Principes ſubſequuntur. In aſcenſu vſque ad Cæſaream Maieſtatem genibus ter in reuerentiam inclinatis. Venienti Duci Mauricio, puluinar aureum ante pedes Cęſaris collocatũ eſt. Sed Mauritius primum ante illud in ſubſtratũ velamentum in genua procumbit: ſimulq; cum

ipſo

ipſo à dextris Henricus Dux Brunſuichius: à ſiniſtris Iohannes Ho[illegible] Comes à Mansfelt, nomine ducis Auguſti fratris Ma[illegible] Electoris pariter Regalia ſuſcepturus. A tergo reliq[illegible] Principes, qui ante vna cum ipſo Brunſuichio Regalia p[illegible]m venerant, proximi procumbunt. Deinde poſt hos, u[illegible]uit[illegible]s aurati conſiliarii, Chriſtophorus à Taubenheim, C[illegible]ra[illegible]s a Bemmelberg, & Mauritius à Feilitzſch: tum vtr[illegible] ad latera illi, qui vexilla tenebant, conſiſtunt. Ac tum H[illegible]us Dux Brunſuichius, eandem pene, quam ſupra in lega[illegible] orationem pro Duce Mauricio habuit, reperit, ea[illegible] pro ipſo iam præſente rogans. Qua oratione abſoluta, C[illegible] Moguntino, in reuerentiam adſurgenti, reſponſum dema[illegible]: *Reſpectis videlicet & conſideratis Ducis Mauritii Ele[illegible], eiuſque fratris Ducis Auguſti fidelibus, diligentibus & mu[illegible]s ſeruitiis ſuæ Maieſtati, & ſacro imperio exhibitis, huc mo[illegible] eſſe ſuam Maieſtatem, vt procliuis & parata eſſe velit u[illegible], q[illegible] peterentur, clementer præſtare: quatenus iuramentũ ſolitu[illegible] conſuetum, illi præſtiterint.* Quæ verba Moguntinus co[illegible]s mox reliquis Electoribus, ſic vt iam dictum eſt, pro[illegible]. Tunc Dux Mauritius ſurgens, propius accedit, inq[illegible]e p[illegible]unar ante pedes Cæſaris genibus flexis procumbit. Tum Marquardus à Lapide Præpoſitus Moguntinus librum E[illegible]geliorum ex purpura colligatum, Electori Moguntino po[illegible]it, qui illum apertum in gremium Cæſaris collocat, ſta[illegible] locum ſuum reſidens, iuramenti ſacramentũ ac formam ex charta Electori Mauritio prælegit: præſtatq; in eius [illegible] verba ipſi Cæſari, ſacroq; Imperio Dux Mauritius conſuetum iuramentum, ad eum ferme modum, ſicuti in vſibus f[illegible]orum ponitur. Deinde adlatus per Wolffgangum Bappen[illegible]mium Imperii Marſchalcum gladius, Cæſari in manus porrigitur: qui eius capulum ipſi Mauritio deoſculandum obfer[illegible], ſimulque in manus, tanquam Sacri Romanii Imperii Arch[illegible]arſchalco, dat. Ille tum Bappenheimio Marſchalco eum r[illegible]dit. Capulus huius gladii cum tribus ipſius crucis nodis atq; ipſo internodio totus ex puto auro eſt, ex precioſiſq; lapidibus; veluti Rubeis, Saphyris, Smaragdis & vnionibus in diſtinctionem & relucentiam excultus.

Hæc vbi peracta eſſent, decem illa vexilla, quæ aderant, ordine a ſingulis, qui ea tenebant, Cæſari in manus porriguntur, initio facto ab eo, quod Electoratus inſigne habebat: qui

ordine ſibi porrecta, ſuperne manu arripit, ſimulq; eadem Electori Mauritio, dictoq; Comiti Mansfeldio, nomine Ducis Auguſti, inferne & ſub ſua manu arripienda, tenendaq; tradit: donans ſimul ipſis eorũ inſignium ditiones & terras, quas ante Iohannes Fridericus Dux Saxoniæ poſſederat M... deinde iis, à quibus ea adlata & porrecta eſſent, reddidit. Tum rurſum Cæſari gladius per Marſchalcum porrigitur, quem illum Electori Mauritio in manus tradit, quo accepto, gratias reuerenter cum omni officii promptitudine Cæſar. Ma... ti & ſacro Romano Imperio actis, ſurgit, mediuſq; inter Colonianum & Brandenburgum Electores, in locum ſibi de more & iure debitum, reſidet.

VEXILLORVM, EORVMQVE, qui ea geſtarunt, nomina.

A Dexteris.

Primum vexillum Electoratus erat; idq; geſtabat Ericus Dux Brunſuichius.

Secundum Thuringiæ, quod Carolus Victor Dux Brunſuichius ferebat.

Tertium Burggrauiatus Magdenburgii, quod Iohannes Henricus Comes à Leiningem tenebat.

Quartum Comitatus Brenæ, quod Bertoldus dominus à Leipa in Cromau, Marſchalcus Regni Bohemiæ, habebat.

Quintum Burggrauiatus Aldenburgii, quod Eckius Comes Salmonenſis portabat.

A Siniſtris.

Primum vexillum Saxoniæ erat, quod Philippus Dux Brunſuichius gerebat.

Secundum Miſniæ, quod Erneſtus Comes à Regenſtein tenebat.

Tertium Palatinatus Saxoniæ, quod Iohannes Comes à Ortemburg geſtabat.

Quartum Dominii ad Pleiſam, quod Wilhelmus Dominus à Leippa in Cromau geſtabat.

Quintum vexillum rubrum, quod ſanguineum vocant, ſine vllis armis ſeu inſignibus, quod Chriſtophorus à Ragewitz, vt ante dictum eſt, vehebat.

Deinde

Deinde Elector Saxonicus cum in locum ſuum cum gladio vt Archimarſchalcus iam conſediſſet, Auſtriacus Cæſaris Heraldus ſingula vexilla ordine à ſingulis capit, incipiens ab eo, quod Electoralis dignitatis inſigne continebat, deinde veniens ad id, quod Saxoniæ, quod Thuringiæ, quod Miſniæ, quod Burggrauiatus Magdenburgii &c. ac ea Cæſareæ Maieſtati reuerēter & prone oſtenſa, mox de tabulato vtrinq; in vulgus promiſcuū ac cirūfuſum, cuiuis auferenda, deiicit.

Quibus omnibus deiectis, Cæſar vna cum Electorib. ſurgens, domum Choreatum, ad deponendum habitum, ingreditur: Elector Saxonicus illum cum gladio, tanquam Archimarſchalcus, anteit: deinde paullo poſt idem in veſtitu Electoratus ſolus egreditur, tabulatoq; deſcendit atq; conſcenſo equo vna cum omnibus Principibus, Comitibus, Baronibus, dominis, equitibus & nobilibus, qui ipſi in ea celebritate interfuerant, hoſpitium ſuum repetit.

Cæſar deinde cum reliquis Electoribus, depoſito eius ſolennitatis veſtitu, egreditur & ipſe, præeuntibus ſuo illi ordine coluinniferis, Heraldis & Bappenheimio Imperii Marſchalco cum gladio, tabulatoq; deſcendens, in ſuam ſe Regiam ac Palatium recepit.

DE SESSIONE ORDINVM, STAtuumque Imperii præſente Cæſare aut rege Romano, & abſente.

QVoniam de ſeſſione Cæſaris aut Regis Romani cum ſolis Electoribus in publicis celebritatibus, quando ditionum & dominiorum Regalia & Inueſtituræ conceduntur, ſupra ordinem ac figuram poſuimus, conſentaneum quoque fore arbitrati ſumus, ſi & de ſeſſione Ordinum, Statuumque Imperii in Comitiorum conſiliis, iudiciorumq; deciſionibus tam præſente Cæſare aut Rege Romano vna cum Electorib. & non Electoribus Principibus, reliquiſque Imperii ordinibus, quam abſente, nonnulla quemadmodum communiter ſedere ſoleant, ex variis Imperii Receſſibus collecta, ad finem ſubiiceremus. Etſi enim certus & ex præſcripto perpetuus inter omnes nō Electores Principes, præſertim ſæculares ſedēdi aut ſtandi ēt ordo, nullus adhuc definitus ſit (q̃ nōnulli adhuc de hac ſedēdi ratione inter ſeſe delitigēt atq; digladiētur)

tamen communis quidam, licet & is confuſaneus interdum inter nonnullos ac promiſcuus pro tempore, dum illa ſub iudice lis fluctuat, reſeruato ſuo cuiq; in hac parte iure, ordo habetur, quem ipſum hic ſubiicere placuit. Quamobrem nolim hunc ſeu ſedendi, ſeu ſtandi etiam, ſecundum loci vel opportunitatem vel inopportunitatem, ordinē alicubi communem, alicubi non communem, ſed confuſaneum, vt diximus, licet inter paucos quidem, cuiquam in præiudicium poſitum & prærogatiuam videri.

A dextris itaq; Cæſaris aut Regis Romanorum ſedent,

Elector Moguntinus

Rex Bohœmiæ

Elector Palatinus

Archidux Auſtriæ

Archiepiſcopus Salisburgenſis

Archiepiſcopus Bremenſis

Archiepiſcopus Rigenſis

Archiepiſcopus Biſuntinus

Magnus Magiſter Ordinis Teutonici, Adminiſtrator magni Magiſtratus Pruſſiæ, veluti Archiepiſcopi vices ſubiens

Epiſcopus Bambergenſis. nam ille eſt tanquam Archiepiſcopus in ſua ditione, nullumque agnoſcit Archiepiſcopum.

Epiſcopus Herbipolitanus ſeu Würtzeburgus.

Epiſcopus Wormatienſis. Hi duo, excepto primo & vltimo die, in quo Herbipolitanus Wormatiano præſidere ſolet, per vices alter alteri præſidet.

Epiſcopus Spirenſis

Epiſcopus Argentinenſis

Epiſcopus Eyſtetenſis

Epiſcopus Ratiſponenſis

Epiſcopus Conſtantienſis

Epiſcopus Auguſtenſis

Epiſcopus Pataujenſis

Epiſcopus Friſingenſis

Epiſcopus Baſilienſis

Epiſcopus Curienſis in Heluetia

Epiſcopus Hildeshemenſis

Epiſcopus Paderbornenſis.

Epiſcopus Miſnenſis

Epiſcopus Tridentinus

Epiſcopus

Epiſcopus Brixienſis
Epiſcopus Mersburgenſis
Epiſcopus Lubecenſis
Epiſcopus Numburgenſis
Epiſcopus Sedunenſis
Epiſcopus Monaſterienſis
Epiſcopus Mindenſis
Epiſcopus Halberſtatenſis
Epiſcopus Verdenſis
Epiſcopus Metenſis
Epiſcopus Tullenſis
Epiſcopus Verdunenſis
Epiſcopus Oſnabrugenſis
Epiſcopus Leodienſis
Epiſcopus Curienſis in Curlandia Liuoniæ
Epiſcopus Reualienſis
Epiſcopus Oeſilienſis
Epiſcopus Derptenſis ſeu Atrebatenſis in Liuonia
Epiſcopus Lebuſſenſis
Epiſcopus Hauelburgenſis
Epiſcopus Ratzenburgenſis
Epiſcopus Schuerinenſis
Epiſcopus Caminenſis
Epiſcopus Secouienſis
Epiſcopus Gorcenſis
Epiſcopus Gebenſis
Epiſcopus Schleſuicenſis
Epiſcopus Kemſenſis.

PROVINCIALES SEV COMMENdatores Ordinis Dominorum Teutonicorum.

Magiſter ordinis Dominorum Teutonicorum per Germaniam & Italiam.
Magiſter ord. Teutonicorum per Liuoniam
Magiſter Iohannitarum per Germaniam.

PRÆLATI SEV ABBATES,
Principes Imperii.

Abbas Fuldenſis, Archicancellarius Imperatricis

Abbas Campidonenſis
Abbas Murbachcenſis
Præpoſitus Weiſſenburgenſis in Alſatia
Abbas Richenauenſis ſeu maioris Augiæ
Abbas Hirsfeldenſis
Abbas Sancti Galli
Præpoſitus Berchtolſgadenſis
Præpoſitus Elwangenſis ſupra Wormatiam.
Abbas Stabulenſis.
Abbas Corbienſis.
Abbas Salueldenſis.
Abbas Werdenſis in Weſtphalia.

ABBATES SEV PRÆLATI Imperii, non Principes.

Abbas Cæſarienſis ſeu Keisheimenſis.
Abbas Echternacenſis.
Abbas Prumienſis.
Abbas Elchingenſis.
Abbas Weingardenſis.
Abbas Ochſenhuſenſis.
Abbas Marchthalenſis.
Abbas Maulbrunnenſis.
Abbas Schafhauſenſis.
Abbas ſancti Heimerani Ratiſponæ.
Abbas Weiſſenauenſis, ſeu minoris Augiæ.
Abbas Monaſterii ſancti Cornelii apud Aquiſgranum.
Abbas Salmans Weilerenſis.
Abbas Creutzlingenſis.
Abbas Walckenredenſis.
Abbas Schutternenſis.
Abbas Sancti Blaſii ad ſiluam Herciniam.
Abbas Schuſſenredenſis.
Abbas Rickershauſenſis.
Abbas Rockenburgenſis.
Abbas Hundelshauſenſis.
Abbas Reckenhauſenſis.
Abbas Conigsbrunnenſis.

Abbas Sancti Petri in Hercinia.
Abbas Rockenhauſenſis.
Abbas Cuntzlingenſis.
Abbas Blanckenburgenſis.
Abbas Waltſachſenenſis.
Abbas Vallis Sancti Georgii &c.

COMMENDATORES PROVINciales quatuor Baliuarum Imperii, Ordinis Teutonicorum.

Commendator Baliuatus Confluentiæ.
Commendator Baliuatus in Alſatia & Burgundia.
Commendator Baliuatus Auſtriæ.
Commendator Baliuatus ad Atheſim.

PRÆLATÆ SEV ABBATISſæ, Imperii Principes.

Abbatiſſa ſuperioris Monaſterii Ratiſponæ.
Abbatiſſa Gandershemenſis.
Abbatiſſa in Geinrat.
Abbatiſſa in Quedelburg.

ABBATISSÆ IMPERII, non Principes.

Abbatiſſa inferioris Monaſterii Ratiſponenſis
Abbatiſſa Lindauenſis
Abbatiſſa Rotmonaſterii
Abbatiſſa Buchauenſis
Abbatiſſa Ebbachcenſis
Abbatiſſa Bunnenſis
Abbatiſſa Guttecellenſis
Abbatiſſa Cauffingenſis.

A Siniſtris.

Elector Treuericus
Elector Colonianus. Hi duo per vices alternis diebus ſeſſionem mutant.

Elector Saxonicus
Elector Brandenburgus.
Dux Bauariæ
Dux Brunſuicenſis & Lunenburgenſis.
Dux Iuliacenſis, Cliuenſis, & Bergenſis.
Dux Mechelburgenſis
Dux Wirtembergenſis.
Dux Sabaudiæ. Hic ob contentionem, & quod rarius comparet, ægre in ſeſſionem recipitur.
Dux Pomeraniæ
Dux Holſatiæ
Marchio Badenſis
Landgrauius Heſſiæ
Landgrauius Leuchtembergenſis
Princeps Anhaltenſis
Comes Hennenbergenſis, Imperii Princeps
Burggrauius Miſnenſis

Comites Imperii.

Comes à Naſſouia
Comes ab Oettinga
Comes ab Helffenſtein
Comes à Montfordia
Comes à Furſtemberga
Comes à Zolnern
Comes à Stolburgo
Comes ab Ortemburgo
Comes à Mansfeldia
Comes à Solmis
Comes à Salm
Comes à Sultz
Comes ab Iſemburgo
Comes à Manderſcheida
Comes ab Eberſteino
Comes à Nuenari, ſeu noua Aquila
Comes ab Hoenloch
Comes ab Hanau
Comes ab Haideck
Comes ab Honſteino
Comes ab Hag
Comes à Wittemberga

Comes ab Armberga & Marca
Comes à Falckenſteino
Comes a Conigſteino
Comes à Lupſen
Comes a Wertheim
Comes à Dengen
Comes à Leiningen
Comes ab Altemburg
Comes à Gleichen
Comes à Rhineck
Comes à Waldeck
Comes a Bitſch
Comes à Weſterberg, ſemper liber
Comes à Steinhart & Benthaim
Comes à Schaumberga & Gennua in Weſtphalia
Comes à Lewenſtain.
Comes à Barbei
Comes à Schuartzenburgo
Comes ab Erbach
Comes a Sayne
Comes a Zimmern.

Barones.

Baro à Limburgo, ſemper liber
Baro à Waltburgo
Baro à Geroſeck
Baro a Ripolskirch
Baro à Gondelfinga
Baro à Falckenſteino
Baro a Schuarzenberg & Hoenlantzberg
Baro a Wolckenſteino
Baro ab Heydeck
Baro ab Cuntzeck & Altdorf
Baro a Conigſeck
Baro a Rogendorf
Baro a Tautemberga
Baro a Mörsberga & Beffort
Baro a Kriechingen in Weſtria
Baro a Superiore Holtzburgo
Baro ab Alendorf

Baro à Degemberga
Baro à Rifferſcheida
Baro à winsemberga
Baro à Stauf & Ernfeltz. &c.

DE SESSIONE ORDINVM STAtuumque Imperii in abſentia Cæſaris aut Regis Romanorum, in Electione Cæſaris aut Regis Romanorum & in Comitiorum actionibus aut iudiciis.

Ordinum, Statuumque Imperii cum ad vota deſcenditur atque voces ſeu ſuffragia colliguntur, duplex ſeſſio eſt: Altera Principum Electorum ſeorſum: Altera non Electorum vna cum Prælatis, Comitibus, & Baronibus Imperii, abſentiumque legatis, itidem ſeorſum:

Electores Eccleſiaſtici vna cum Sæcularibus vnum habent conclaue in quo hoc ordine conſident.

A DEXTRIS	A SINISTRIS
Moguntinus	Treuericus
Bohemus	Colonianus per vice
Palatinus	Saxonicus
	Brandenburgus.

DE RELIQVIS PRINCIPIbus, Statibusq; Imperii.

Reliqui Principes Imperii Eccleſiaſtici & Sæculares, vna cum Prælatis, Comitibus & Baronibus vnum item habent conclaue, in quo ſic fere ſedere ſolent.

A Dextris.

Archidux Auſtriæ receptus in ſeſſionem Eccleſiaſticorum ob contentionem primi loci apud Sçculares, ſed ita vt vices ſedendi proponerentur inter ipſum & Archiepiſcopum Salisburgenſem

burgenſem quas tamē honoris gratia fere ſemper remittunt, ipſiq; Archiduci deferunt.

Archidux Auſtriæ.

Archiepiſcopus Salisburgenſis.

Archiepiſcopus Magdenburgenſis ſeu Parthenopolitanus, qui licet Primas Germaniæ ſit, & fortaſſe ratione Primatus, primus illi locus deberetur, tamen Archiepiſcopatus Salisburgenſis, cum vetuſtior eſſe memoretur, primus ipſi locus defertur.

Archiepiſcopus Bremenſis.

Archiepiſcopus Rigenſi.

Archiepiſcopus Biſuntinenſis.

Magnus Magiſter Ordinis Teutonici vt Adminiſtrator magni Magiſtratus Pruſſiæ.

Epiſcopus Bambergenſis tanquam Archiepiſcopus in ſua dice el. Ac poſt hunc ſedent deinde ſingulorum Archiepiſcoporum ſuffraganei, hoc eſt, ſubiecti Epiſcopi ordine, ſi adſunt, veluti

Moguntini

Epiſcopus Herbipolitanus
Epiſcopus Wormatienſis
Epiſcopus Spirenſis
Epiſcopus Argentinenſis
Epiſcopus Eyſtetenſis
Epiſcopus Churienſis
Epiſcopus Werdenſis
Epiſcopus Conſtantienſis.
Epiſcopus Auguſtenſis
Epiſcopus Hildeshemenſis
Epiſcopus Paderbornenſis
Epiſcopus Halberſtatenſis.

Treuerici.

Epiſcopus Metenſis
Epiſcopus Tullenſis
Epiſcopus Verdunenſis.

Agrippini.

Epiſcopus Monaſterienſis

Epiſcopus Traiectenſis
Epiſcopus Leodienſis
Epiſcopus Mindenſis
Epiſcopus Oſnabrugenſis.

Salisburgi.

Epiſcopus Ratiſponenſis.
Epiſcopus Pataujenſis
Epiſcopus Tridentinenſis
Epiſcopus Brixienſis
Epiſcopus Friſingenſis
Epiſcopus Chremenſis, perpetuus Vicarius in Pontificalibus.

MAGDENBVRGI SEV Parthenopolitani.

Epiſcopus Mersburgenſis
Epiſcopus Miſnenſis
Epiſcopus Numburgenſis
Epiſcopus Brandenburgenſis
Epiſcopus Hauelburgenſis

Bremani.

Epiſcopus Lubecenſis
Epiſcopus Schuerinenſis
Epiſcopus Lebuſſinenſis
Epiſcopus Schleſuicenſis
Epiſcopus Ratzemburgenſis.

Rigani.

Epiſcopus Reualienſis
Epiſcopus Curienſis
Epiſcopus Oeſelienſis
Epiſcopus Derptenſis.

Biſuntini.

Epiſcopus Baſilienſis
Epiſcopus Lauſanenſis
Epiſcopus Gebenenſis

Epiſcopus

Bellicenſis

Cabilonenſis ad Sonam fluuium in Burgundia.
oſtremi, non ſunt Principes Imperii.

ECTI MAGNO MAGISTRO Pruſsiæ, tanquam vicem gerenti Archiepiſcopi.

Ordinis Dominorum Teutonicorum per Ger-
m & Italiam.
Ordinum Dominorum. Teutonicorum per Li-
m.
Ordinum Dominorum Iohannitarum per Ger-
m.
os ſedent Prælati ſeu Abbates & Commendatores
m Ordinum Teutonicorum & Prælatæ ſeu Abba-
dem ordine, quo ſupra poſiti ſunt. Atque hunc poſtre-
ccleſiaſticorum ordinem, crediderim etiam in illa ſu-
leſſione obſeruari debere, licet mihi aliter a nonnullis
ſit.

A Siniſtris.

Bauariæ, qui iidem Comites Palatini.
Saxoniæ
iones Brandenburgenſes
Brunſuicenſes & Lunenburgenſes
uliacenſis, Cliuenſis & Bergenſis.
Mechelburgenſes
Wirtembergenſis.
Sabaudiæ &c. ſicuti in ſuperiore ordine memorati ſunt
incipes ſæculares vna cum Comitibus & Baronibus.
bent autem omnes Imperii Principes tam Eccleſiaſti-
am Sæculares in huiuſmodi conſeſſibus ſuam ſinguli in
nſilio vocem præter Regem Bohemiæ, qui vocem non
t, ſed ſi quid forte diſſentionis & controuerſiæ inter Ele-
es oboriri contingat, id componit, & in quam ille par-
accedit, hoc ratum, diſcluſa omni controuerſia, habetur.
lati vero ii, qui non ſunt Principes, ſed tantum Imperii
bates, habent vna cum ipſis Imperii Abbatiſſis Prælatis,
ū duas voces omnes ſimul: quemadmodum & Comites

atque Barones Imperii, omnes tantum duas voces ſimul obtinent. Porro Principes poſtquam concluſerunt, proponunt Ciuitatibus quid concluſerint. Quæ conſultatione ſuper propoſitis & concluſis à Principibus habita, ſi in quo grauati ſibi forte videantur, id referunt. Quod ſi tum moderari & componi forte per Principes nequit ipſi offerunt Cæſari qui vt pronunciauerit, ita ratum & firmum permanet. De qua re cum grandis ſit inter Principes & Ciuitates contentio, non conſultum eſt plura ponere Ordinem autem ſedendi, quem ſeorſum quoque in ſuo conclaui Ciuitates habent, in duo diuidunt latera, dextrum nimirum & ſiniſtrum. In dextrum Rhenanas Imperii Ciuitates collocant: In ſiniſtrum, Sueuicas. Contendunt autem & altercantur nonnullæ etiam Ciuitates inter ſeſe de ſeſſionis honore. Quare nec hic ordo certus vbique & ſine diſſentione indubitatus haberi poteſt.

Latus dextrum.

Colonia.

Aquiſgranum. Sunt qui putant Aquiſgrano primum deberi locum, quod & antiquiſſima Imperij ciuitas ſit, & prima Imperatoris in ipſa coronatio fiat, verum an honoris gratia an de conſuetudine neſcio, Colonia fere ſemper ipſi præſidet.

Argentina.

Metæ ſeu Mediomatrices.

Wormatia.

Lubecum.

Spira.

Francofurdia.

Hagenoa.

Columbaria.

Schletſtadium.

Goslaria.

Northuſium.

Mülhuſium in Thuringia.

Dantzig.

Tremonia.

Landauia.

Baſilea.

Biſuntium.

Geneua.

Lauſan-

Lauſanna
Tullum
Verdunum
Cameracum
Keiſersberga
Wetzlaria
Fridburgum
Weiſſemburgum ad Rhenum
Geylenhuſium
Offenburgum
Gegenbachium
Zell
Durckheimium
Buchauia
Fridberga
Rosheimium
Rhenheimium ſuperius
Monaſterium in valle ſancti Gregorii &c.

Latus Siniſtrum.

Ratiſpona
Auguſta
Nuremberga
Conſtantia
Vlma
Eſſelinga
Nortlinga
Hala Sueuorum
Rotemburgum ad Tuberim
Memminga
Campidunum
Rotwila
Reitlinga
Hailbrunna
Dinchelſpuhela
Gemunda
Weiſſemburgum in
Nortgouià
Wintzem

Lindauia
Donauerda
Kaufbeura
Rauensburgum
Bibracum
Wimpina
Bopſinga
Wangena
Gienga
Lickircha
Pfullendorpium
Schueinfurdia
Vberlinga
Mulhuſium in Alſatia
Buchorna
Weil
Iſny &c.

Nunquam tamen viſum eſt in vllis Imperii conuentibus, vt vel ex maiore parte omnes hi Imperii Principes (exceptis Electorib.) Status & Ordines ſic perſonaliter ſimul in vnam ſeſſionem comparuerint.

FIGVRA QVOMODO ELECTOR Moguntinus in priuata ſynodo cum ſuis ſuffraganeis ſedere ſoleat.

DEXTRVM	*Moguntinus Archiepiſcopus.*	SINISTRVM
Herbipolenſis		Wormatienſis
Eiſtetenſis		Spirenſis
Argentinenſis		Werdenſis
Churienſis		Hildeshemenſis
Paderbornenſis		Conſtantienſis
Halberſtatenſis		Auguſtenſis.

Sed Prognoſtica apud Moguntiam impreſſa alium habent ordinem, nimirum hunc qui ſequitur.

DEXTRVM	*Moguntinus*	SINISTRVM
Spirenſis		Herbipolenſis
		Eiſte-

Wormatienſis
Churienſis
Argentinenſis
Halberſtatenſis
Paderbornenſis.
Eiſtetenſis
Werdenſis
Hildeshemenſis
Conſtantienſis
Auguſtenſis.

Verum, vti intelligo, confuſaneus hic ordo eſt: licet Melchior Secretarius Moguntini ſæpe à me ſuper hac re interrogatus, nihil prorſus omnino certi vel de hoc vel de iſto ſcire ſe dixerit, niſi fortaſſe pro ea, qua eſt auſteritate, ſciens dicere noluerit. Turpius eſt enim Secretarium ſui domini in rebus ſeriis ac grauibus ordinem neſcire, quam ſcire & nolle cuiuis dicere.

EXEMPLVM STATIONIS PRINCIPVM AD FRIDERicum III. Imperatorem apud Ratiſponam in Comitiis.

Delineatio quo modo Electores & Imperij Ordines ante & iuxta Fridericum III. Imperatorem in Comitiis Ratiſponenſibus Anno 1471. in campo ſuper prandium adfuerint & ſteterint; excerpta Spiræ ex pictura in domo cuiuſdam Canonici ante Ædem Maiorem. Quam rem quidam Otho eius Eccleſiæ quondam Canonicus ſic depingi ſuper panno lineo ad parietem curauit. Eſtque eadem cum illa, quæ Halæ Saxonicæ in noua illa Regia eleganti pictura expreſſa eſt: niſi quod illa Halenſis & locupletior eſt, pluresq; ex Statibus continet, & paulo ordinatior. nam in hac ſtatione, vt campeſtris fuit, ita non adeo ſuperſtitioſe, neque ad exactam cuiuſq; iuris portionem obſeruatus dignitatum ordo eſt; quod ſibi inuicem nonnulli, alius alij honorem detulerint.

Cæſar in territorio defixo, in Maieſtatis ſuæ ſplendore reſidet, ſtatque parata ante ipſum menſa, ante quam Electores Eccleſiaſtici iuxta ſe inuicem conſiſtunt.

Moguntinus dexter: Treuericus medius: Colonianus ſiniſter. Poſt horum terga tres miniſtri cum vexillis ſingulorum iſtorum Electorum inſignium.

Poſt hos ſtat Elector Saxonicus Archimarſchalcus, tenens menſuram auenaceam, à Bappenheimio hæreditario Marſchalco ſibi oblatam. Poſt quem ſtat miniſter quidam cum vexillo armorum ſeu inſignium ipſius Electoris Saxonici. A dextra menſæ accedit Elector Brandenburgus Archicubicularius, ferens peluim argenteam, à Falckenſteino hæreditario cubiculario ſibi porrectam, cum mappa nitida ad proluendas extergendaſque manus. Eumque ſequitur miniſter cum vexillo inſignium eius Electoris.

A ſiniſtra menſæ accedit Elector Palatinus Archidapifer, geſtans diſcos aliquot argenteos ad menſam cum ferculis, porrectos ſibi à Nortembergo hæreditario culinę Præfecto. Quem & ipſum ſequitur miniſter cum vexillo armorum ſeu inſignium Palatini.

E regione Palatini paulo infra accedit Rex Bohemiæ Archipincerna, portans Phialam cum potu à Limburgo hæreditario Pincerna ſibi porrectam: quem quoq; miniſter cum vexillo armorum Regis Bohemiæ ſubſequitur.

Reliqui autem Principes hoc ſtant vtrinq; ad menſam ordine, cum charta ſupra ſingulorum capita, in qua ſinguli cuiuſque nomen inſcriptum eſt.

A DEXTRIS.

Archiepiſcopus Salisburgenſis.
Archiepiſcopus Magdemburgenſis.
Archiepiſcopus Bremenſis.
Epiſcopus Bambergenſis.
Epiſcopus Herbipolenſis.
Epiſcopus Eiſtetenſis.
Epiſcopus Wormatienſis.
Epiſcopus Spirenſis.
Epiſcopus Conſtantienſis.
Epiſcopus Argentinenſis.
Epiſcopus Curienſis.
Epiſcopus Verdenſis.
Epiſcopus Hildeshemenſis.
Epiſcopus Walburnenſis.
Epiſcopus Auguſtenſis.
Epiſcopus Halberſtatenſis.

Epiſcopus Metenſis.
Epiſcopus Tullenſis.
Epiſcopus Traiectenſis.
Epiſcopus Leodienſis.
Epiſcopus Monaſterienſis. hic habet literas in manu.
Epiſcopus Miſnenſis.
Epiſcopus Tridentinenſis.
Epiſcopus Patauienſis.
Epiſcopus Brixienſis.
Epiſcopus Friſingenſis.
Epiſcopus Gaecenſis.

A SINISTRIS.

Rex Poloniæ.
Rex Daniæ.
Rex Suediæ.
Rex Nortuegiæ.
Dux Bauariæ.
Dux Auſtriæ.
Dux Brunſuichiæ.
Dux Sabaudiæ.
Dux Lotharingiæ.
Dux Bergæ, qui habet literas in manu.
Dux Brys.
Dux Cliuiæ.
Dux Stetinæ.
Marchio Miſniæ.
Marchio Morauiæ.
Marchio Badenſis.

Hic ſtat quidam Princeps ſine charta ſupra caput, quæ nomen contineret, in eius ſcuto ſunt duo Leones cœrulei in flauo campo.

Dux Schueidenitz.
Dux Ligenitz.
Lantgrauius Thuringiæ.
Comes Lucemburgiæ.
Comes Wirtembergiæ.
N. Marca.
Marchio Luſatiæ.
Dux Holſatiæ.

Et hic ſtat quidam Princeps ſine charta, ſed eius ſcutum habet Rhomboides in flauo campo veluti hodie Dux Wirtembergiæ & Teck geſtat.
Dux Mechelburgiæ
Lantgrauius Leuchtembergiæ.

Atq; hic ordo Principum etſi confuſaneus videri queat, nec in ſui cuiuſque iuris obſeruationem diſtinctus, tamen ſic ibi ponitur, tanquam ita in eo conuentu conſtiterint.

ONV-

ONVPHRII PANVINII VERONENSIS FRATRIS Eremitæ Auguſtiniani

DE COMITIIS IMPERATORIIS LIBER;

In quo præter cætera ſeptem Imperii Electorum origo demonſtrata eſt, atque communis, quæ adhuc obtinuit fama, refutata.

ONVPHRII PANVINII VERONENSIS fratris Eremitæ Auguſtiniani

DE COMITIIS IMPERATORIIS LIBER.

Varia creandi Romanos Imperatores ratio demonſtratur, ab Auguſto Cæſare vſq; ad veteris Romani Imperii declinationem.

IMperium populi Romani à Iulio Cæſare Dictatore fundatum, atq; ab eius adoptiuo filio & hærede Auguſto ſtabilitum, hæreditarium principio fuit. Diuus enim Auguſtus Tiberium Cæſarem, Tiberius Caium Caligulam, hæredes potentiæ reliquerunt. Caio cæſo, ius electionis principium habuit: quæ, tribus aut quatuor Imperatoribus exceptis, Nerua Maximo & Balbino, ac Tacito (quos ex Senatuſconſulto renuntiatos fuiſſe conſtat) penes milites ſemper fuit. duplexque deinceps facta eſt ſuccedendi ratio: aut ex militum electione, aut ex Imperatorum voluntate. omnes enim deinceps Romani principes, præter illos quatuor, vel priuati ad Imperium euecti ſunt, & tunc exercituum populi Romani ſuffragiis præfecti fuerunt: vel ex Imperatorum ſuperiorum voluntate deſignati ſunt, quorum filij vel adoptiui vel naturales fuerunt, & tunc hæreditario quaſi iure Imperium ſunt adepti. Quæ omnia qua ratione facta fuerint, explicaturus; primo loquar de eis Imperatoribus, qui vel iure hæreditario, vel ex prædeceſſorum voluntate rerum potiti ſunt quorum primus fuit Tiberius Cæſar. Quum enim Lepidi Antoniiq; arma, quibus nefanda illa ciuium proſcriptione, patriæ libertas omnino ſublata fuerat, atque in Triumuirorum poteſtatem Reſpublica deducta erat, in ſolum Auguſtum demum ceſſiſſent, ipſe cunctis diſcordiis ciuilibus feſſis, ſub Principis nomine Imperium populi Romani primus accepit. Quod

quum iam multis artibus ſtabiliſſet; ſubſidia dominationi quærens, Claudium Marcellum ſororis Octauiæ filium, admodum adoleſcentem, pontificatu & curuli ædilitate: mox Marcum Agrippam ignobilē loco, militiæ tamen idoneum, victoriarum ſuarum ſocium, Tribunicia poteſtate, & geminatis conſulatibus extulit. quem etiam Marcello defuncto generum ſibi ſumpſit. Tiberium Neronem, & Claudium Druſum, priuignos, Imperatoriis nominibus auxit. Agrippa genitos Caium & Lucium, in Cæſarum familiam induxit: nec dum poſita puerili prætexta, Principes Iuuentutis appellare, deſtinare quoque Conſules, ſpecie recuſantis flagrantiſſime concupierat. Vt Agrippa vita conceſſit, Lucium Cæſarem euntem ad Hiſpanienſes exercitus, Caium remeantem Armenia, & vulnere inualidum, mors præpropera, vel nouercæ Liuiæ dolus abſtulit: Druſoque pridem extincto, Nero ſolus è priuignis erat. Illuc autem, cuncta Auguſtus vergere: filius, conlega Imperij, conſors Tribuniciæ poteſtatis aſſumitur, omneiſque per exercitus oſtentatur, non obſcuris (vt antea) matris artibus, ſed palam. Nam ſenem Auguſtum deuinxerat adeo, vt nepotem vnicum Agrippam Poſtumum, in inſulam Planaſiam proiiceret; nullius flagitij compertum, ſed corporis viribus ſtolide ferocem. Germanicum vero Druſo ortum, octo apud Rhenum legionibus impoſuit, adſcirique per adoptionem à Tiberio iuſſit; quanquam domi eſſet Tiberij filius iuuenis: ſed quo pluribus firmamentis rem ſuam ſtabiliret. Sub Auguſti autem exitu Tiberius in Illyricum profectus, vixdum Prouinciam ingreſſus fuerat, quum properis matris litteris accitur. Neque ſatis compertum eſt, ſpirantem adhuc Auguſtum apud vrbem Nolam, an exanimem repererit. acribus namque cuſtodiis domum & vias ſepſerat Liuia: lætiq; interdum nuntij vulgabantur, donec prouiſis quæ tempus monebat, ſimul exceſſiſſe Auguſtum, & rerum potiri Tiberium fama tulit. Quo Romæ audito, ruere in ſeruitium Conſules, patres, equites: quanto quis inluſtrior, tanto magis falſi ac feſtinantes, vultuq; compoſito, ne læti exceſſu principis, neu triſtiores primordio, lacrimas, gaudium, queſtus adulatione miſcebant. Sextus Pompeius, & Sextus Appuleius Conſules, primi in verba Tiberij Cæſaris iurauere: apudque eos Seius Strabo, & Caius Turannius, ille Prætorianarum cohortium Præfectus, hic

annonæ. mox Senatus militeſq; ac populus Romanus, &c. Hac itaque ratione Tiberius Cæſar iure hæreditario Imperium adeptus eſt. Huius quoq; rei Velleius Paterculis libro ſecundo meminit: *Mortuis* (inquit) *Caio & Lucio Cæſaribus, Tiberius Nero reuerſus Rhodo, incredibili lætitia patriam repleuerat. Nō eſt diu cunctatus Cæſar Auguſtus: neq; enim quærendus erat quem legeret, ſed legendus qui eminebat. Itaq; quod poſt Lucii mortem, adhuc Caio viuo facere voluerat, atque vehementer repugnante Nerone erat inhibitus, poſt vtriuſq; adoleſcentum obitum facere perſeuerauit, vt & Tribuniciæ poteſtatis conſortionem Neroni conſtitueret, multum quidem eo tum domi, tum in Senatu recuſante: & eum Ælio Cato & Caio Sentio Conſulibus, quinto Calendas Iulii, poſt vrbem conditam annis ſeptingentis quinquaginta quatuor, adoptaret. Adoptatus eadem die etiam Marcus Agrippa, quem poſt mortem Agrippæ Iulia enixa erat. Sed in Neronis adoptione adiectum, his ipſis Cæſaris verbis: Hoc (inquit) Reipublicæ cauſa facio, &c.* Et paulo poſt: *Poſt obitum Auguſti, vna tamen veluti luctatio ciuitatis fuit, pugnantis cum Cæſare S. P. Q. R. vt ſtationi paternæ ſuccederet: illius, vt potius æqualem ciuem quam eminentem liceret agere principem. tandem magis ratione quam honore victus eſt: quum quicquid tuendum non ſuſcepiſſet, periturum videretur, &c.* Tacitus quoque libro XVII. vbi de Galba Imperatore Piſonem adoptante agit: *Igitur* (inquit) *Galba apprehenſa Piſonis manu, in hunc modum loquutus fertur: Si te priuatus lege Curiata apud Pontifices, vt moris eſt, adoptarem, & mihi egregium erat tunc Pompeii & M. Craſſi ſobolem in penates meos adſciſcere, & tibi inſignia Sulpitiæ ac Lutatiæ domus decora nobilitati tuæ adieciſſe: nunc me deorum hominumque conſenſu ad Imperium vocatum, præclara indoles tua, & amor patriæ impulit, vt principatum, de quo maiores noſtri armis certabant, bello adeptus quieſcenti offeram: exemplo Diui Auguſti, qui ſororis filium Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes ſuos, poſtremo Tiber. Neronem priuignum, in proximo ſibi faſtigio collocauit. Sed Auguſtus in domo ſucceſſorem quæſiuit, ego in Republica: non quia propinquos aut ſocios belli non habeam, ſed neq; ipſe Imperium ambitione accepi, vt iudicii mei documentum ſit, nō mea tantū neceſſitudines quas tibi poſtpoſui, ſed tuæ, &c.* Tranquillus quoq; in vita Diui Auguſti, capite 101. ait: *Teſta-*

Teſtamētũ L. Planco, C. Silio Coſſ. tertio Nonas Aprilis ante annum & quatuor menſes quam decederet, factum ab eo, ac duobus codicibus partim ipſius, partim libertorum Polybii & Hilarionis manu ſcriptum, depoſitumque apud ſex virgines Veſtales, cum tribus ſignatis æque voluminibus protulerunt, quæ omnia in Senatu aperta & recitata ſunt. Hæredes inſtituit primos, Tiberium ex parte dimidia & ſextante, Liuiam ex parte tertia: quos & ferre nomen ſuum iuſſit. Secundos Druſum Ti. filium, ex triente, & ex partibus reliquis Germanicum, liberoſque eius tres ſexus virilis. Hoc igitur modo Ti. Cæſar poſt exceſſum D. Auguſti populi Romani Imperium tanquam eius hæres ſuſcepit. Qua ratione C. quoque Cæſar Caligula, Germanici Cæſaris filius, Tiberio mortuo Imperium obtinuerit, Tacitus declarat in fine lib. ſexti Annalium, his verbis: *Mortuo Ti. Cæſare, multo gratantium concurſu ad capienda Imperii primordia C. Cæſar egrediebatur: quum repente adfertur, redire Tiberio vocem, ac viſus, vocarique qui recreandæ defectioni cibum adferrent, &c.* Et Tranquillus in Tiberio cap. LXXVI. ita ſcribit: *Teſtamentum duplex ante biennium fecerat, alterum ſua, alterum liberti manu, ſed eodem exemplo, obſignaueratque etiam humillimorum ſignis: eo teſtamento hæredes æquis partibus reliquit Caium ex Germanico, & Tiberium ex Druſo nepotes, ſubſtituitque inuicem, &c.* Idem in Caligula cap. XIIII. *Ingreſſo* (inquit) *Caio vrbem, ſtatim conſenſu Senatus, & inrumpentis in curiam turbæ, inrita Tiberii voluntate, qui teſtamento alterum nepotem ſuum prætextatum adhuc cohæredem ei dederat, ius arbitriumque omnium rerum illi permiſſum eſt, &c.* Hoc etiam modo Nero Imperator in Claudii defuncti locum Imperium populi Romani obtinuit, quippe quod Agrippinæ matris artibus à Claudio adoptatus fuerat, Britannicoque filio naturali prælatus. De qua adoptione ita Tacitus Hiſtoriæ Auguſtæ libro XII. loquitur: *C. Antiſtio, M. Suillio Coſ. adoptio in Domitium auctoritate Pallantis feſtinatur, qui obſtrictus Agrippinæ, vt conciliator nuptiarum, & mox ſtupro eius inligatus, ſtimulabat Claudium, vt conſuleret Reipublicæ, Britannici pueritiam robore circundaret. ſic apud Diuum Auguſtum quanquam nepotibus ſubnixum viguiſſe priuignos, à Tiberio ſuper propriam ſtirpem Germanicum aſſumptum, ſe quoque accingeret iuuene partem curarum capeſcituro. His euictus biennio maiorem natu Domitium fi-*

lio anteponit, habita apud ſenatum oratione in eundem, quem à liberto acceperat, modum. Annotabant periti, nullam antehac adoptionem inter patricios Claudios repperiri: eoſque ab Ap. Clauſo continuos durauiſſe. Cæterum actæ principi grates exquiſitiore in Domitium adulatione: rogataque lex, qua in familiam Claudiam & nomen Neronis tranſiret. Augetur & Agrippina cognomento Auguſtæ. Item in fine libri duodecimi *Mortuo Claudio, tunc* (inquit) *medio diei* III. *ant. Idus Octobris, foribus palatii repente deductis, comitante Burrho, Nero egreditur ad cohortem, quæ more militiæ excubiis adeſt: ibi monente Præfecto feſtis vocibus exceptus, inditur lecticæ. Illatuſque caſtris Nero, & congruentia tempori præfatus, promiſſo donatiuo ad exemplum paternæ largitionis, Imperator conſalutatur: ſententiam militum ſequuta patrum conſulta. Nec dubitatum eſt apud prouincias.* Tranquillus quoque in Claudio cap. XXXX. *Adſciturus* (inquit) *in nomen familiæ Neronem, quaſi parum reprehenderetur, quod adulto iam filio priuignum adoptaret, identidem diuulgauit, neminem vnquam per adoptionem familiæ Claudiæ inſertum.* Idem cap. XLV. *Mors eius celata eſt, donec circa ſucceſſorem omnia ordinarentur. Itaque & quaſi pro ægro adhuc vota ſuſcepta ſunt, & inducti per ſimulationem comœdi, qui velut deſiderantem oblectarent.* Idem in Nerone cap. VII. *Vndecimo Nero ætatis anno à Claudio adoptatus eſt: & paulo poſt ſeptemdecim natus annos, vt de Claudio palam factum eſt, inter horam ſextam ſeptimamque proceſſit ad excubitores, quum ob totius diei diritatem, non aliud auſpicandi tempus accommodatius videretur: proque palatii gradibus Imp. conſalutatus, lectica in caſtra, & inde raptim appellatis militibus in curiam delatus eſt. Diſceſſit iam veſperi, ex immenſis quibus cumulabatur honoribus, tantum patris patriæ nomine recuſato, propter ætatem.* Eadem quoque ratione Titus & Domitianus patri ſuo naturali Veſpaſiano ſucceſſores fuerunt. Itemque Neruæ Traianus, Traiano Hadrianus, Hadriano L. Aelius Cæſar primo, mox eo mortuo Antoninus Pius, Pio M. Aurelius & L. Verus, prædeceſſorum omnes filii adoptiui, Marcoq; Commodus filius naturalis, ſucceſſerunt. Similiter Seuero filii Geta & Caracallus; Antonino Alagabalo Alexander filius adoptiuus, Valeriano ſeniori Gallienus & Valerianus iunior filii; Caro Carinus & Numerianus liberi; Diocletiano & Maximia-

Maximiano Conſtantius & Galerius adoptiui filii; Galerio Maximinus & Licinius ſimiliter adoptiui; Conſtantio filius Conſtantinus Magnus; Conſtantino tres filii Conſtantinus & Conſtantius iuniores ac Conſtans: Conſtantio iuniori cõſobrinus Iulianus: Valentiniano Valens frater, & filii Gratianus, iuniorq; Valentinianus; Theodoſio filii Arcadius & Honorius; Arcadio Theodoſius iunior filius, Honorio vero tertius Valentinianus ſororis demum ſuæ filius ſucceſſerunt. Eadem etiam ferme ratione Diadumenus a patre Macrino, Maximus a Maximino, Gordianus Iunior a patre Gordiano ſeniore, Philippus Iunior a patre Philippo, Decius Iunior & Hoſtilius Valens a Decio patre Voluſianus, a patre Gallo, Valerianus tertius & Gallienus Iunior a patre Gallieno, Herculius Maximianus a Docletiano, Seuerus a Galerio, Gallus a Conſtantio, Theodoſius ſenior a Gratiano Imperatores partim Cæſares, partim Auguſti appellati ſunt. Hos autem a ſuperioribus ideo ſeparaui, quod ſuperiores ſuperſtites prædeceſſorib. ſuis fuerint: hi autem, Herculeo & Theodoſio ſeniore exceptis, omnes vel cum iis qui eos Imperatores appellauerant, vel ante eorum obitum mortui ſint. Hæc autem prima fuit Imperii ſucceſſionis ratio, cuius forma ex iis quæ ex Tranquillo & Tacito decerpſi, ſatis manifeſta eſſe poteſt: altera vero fuit, qua cæſo, vel morte naturali ſublato Imp. nouus Princeps ex S.C abſq; vel ante militum ſuffragia creatus fuit: quæ raro admodũ vſu venit. Ex quib. Nerua primus fuit, qui occiſo Domitiano, ex S. C. accedentib. etiã militum prætorianorũ ſuffragiis, Auguſtus renunciatus eſt, vt in eius vita prodit Dio Caſſius. Lõgo quoq; poſt Neruam interuallo, cõtra Maximinum Thracem (qui necato Alexandro optimo Imperatore, Imperium in Germania nondũ Senator primus ex corpore militari arripuerat: occiſiſq; duob. Gordianis, qui Imperatores contra eum in Africa creati fuerant) Romæ ex S.C. ex concione Vettii Sabini patres Imperium duobus Senatoribus decreuere & populus Romanus ſciuit. Hi fuere, D. Celius Balbinus, & M. Clodius Maximus Pupienus. Hic enim etſi homo nouus, per gradus dignitatis ſatis inluſtris erat, & grauitate ac ſeueritate venerabilis; Balbinus vero nobilitate familiæ (ſummo namque loco natus erat) fortuniſq; & clementia ſatis cognitus fuit: hic Cæſaris, ille Catonis morib. comparatus; hic vrbis gubernationem ſuſcepit, illius auſpi-

ciis cæſi Maximini, huius bonitate tumultus in vrbe inter ciues, & prætorianos exortus eſt. Tandem neque illi ſeueritas, neque huic clementia profuerunt: ambos milites, tanquã non à ſe electos, ſed à Senatu datos, occiderũt, Senatorios Imperatores tollẽdos clamitantes. Intereſt autem ſcire, quo modo ex S. C. creati fuerint: quod ex Iulio Capitolino in eorum vita colligitur. ait enim: *Interemptis in Africa Gordiano ſeniore cum filio, quum Maximinus ad vrbem furens veniret, vt quod Gordiani Augusti appellati fuerant vendicaret: Senatus pertrepidus in ædem Concordiæ VII. Calend. Iunii concurrit, ludis Apollinaribus remedium contra furorem hominis improbiſſimi requirens. Quum igitur duo Conſulares & eminentes quidem viri, Maximus Pupienus, & Balbinus, quorum bonitate & virtute, alter etiam ſeueritate clari habebantur, ingreſſi eſſent Curiam, ac præcipue timore aduentu Maximini ferrent, oſtenderentque, referente Conſule de aliis rebus, qui primam ſententiam erat dicturus, ſic orſus eſt: Minora nos ſolicitant, & prope aniles res feruentiſſimo tempore tractamus in curia. Quid enim opus eſt de reſtitutione templorum, de baſilicæ ornatu, de thermis Titianis, de exædificatione amphitheatri agere, quum immineat Maximinus, quem hoſtem mecum antea dixiſtis? Gordiani duo, in quibus præſidium fuerat, interempti ſunt: neque in præſenti vllum ſit auxilium, quo reſpirare poſſimus. Agite igitur P.C. Principes dicite. Quid moramini, ne dum ſingillatim pertimeſcitis, in timore potius quã in virtute opperiamini. Poſt hac tacentibus cunctis, quũ Maximus, qui & natu grandior erat, & meritis ac virtute & ſeueritate clarior, dicere ſententiam capiſſet, qua oſtenderet, duos principes eſſe faciendos, Vettius Sabinus ex familia Vlpiorum rogato Conſule, vt ſibi dicere atque interfari liceret, ſic orſus eſt: Scio P.C. hanc rebus nouis ineſſe oportere conſtantiam, vt rapienda ſint conſilia, non quærenda: verbis quinetiam plurimis abſtinendum ſit, atque ſententiis, vbi res perurgent: ceruicem ſuam quiſque reſpiciat, vxorem ac liberos cogitet: auitas patriaſque fortunas, quibus omnibus imminet Maximinus, natura furioſus, truculentus, immanis. Cauſſa vero (vt ſibi videtur) ſatis iuſta, truculentior ille quadrato agmine caſtris vtique poſitis, ad vrbem tendit: vos ſedendo, atque conſultando diem teritis. longa oratione opus non eſt, faciendus eſt Imperator. Imo faciendi ſunt principes: vnus qui res domeſticas, alter qui bellicas curet: vnus qui in vrbe reſi-*

be reſideat, alter qui obuiam cum exercitu latronibus pergat. Ego Principes dico, vos firmate, ſi placet: ſin minus, meliores oſtendite. Maximum igitur atque Balbinum, quorum vnus in re militari tantus eſt, vt nobilitatem generis ſplendore virtutis allexerit: alter ita clarus nobilitate eſt, vt & morum lenitate Reip. ſit neceſſarius, & vita ſanctimonia, quam à prima ætate in ſtudiis ſemper, & in litteris tenuit. Habetis ſententiam P.C. mihi fortaſſe periculoſiorem quam vobis, ſed nec vobis ſatis tutam, ſi non aut alios, aut hos principes feceritis. Poſt hæc acclamatum eſt, vno conſenſu: Æquum eſt, iuſtum eſt, ſententiæ Sabini omnes conſentimus. Maxime, & Balbine, Auguſti, Dii vos ſeruẽt, Dii vos Principes fecerunt, Dii vos cõſeruent. Vos Senatũ à latronib vendicate, vobis bellum contra latrones mandamus. Hoſtis publicus Maximinus cum filio pereat. Hoſtem publicum vos perſequimini. Felices vos iudicio Senatus. Felicem Rempublicam veſtro Imperio: quod vobis Senatus detulit, fortiter agite. Quod vobis Senatus detulit, libenter accipite. His itaq; atq; aliis acclamationibus Imperatores ſunt facti Maximus & Balbinus. Egreſſi igitur à Senatu primum Capitolium aſcenderunt, ac rem diuinam fecerunt. Hæc quoque omnia breuiter explicat libro VII. Hiſtoriæ temporum ſuorum Herodianus, Græcus ſcriptor, his verbis: *Poſtea vero quam Romæ audita eſt mors ſenioris Gordiani, ingens perturbatio S.P.Q.R. ingenſque terror inuaſit, extincto in quem vnum ſpes ſuas conlocauerat. Neque enim illos præteribat, nemini iam parſurum Maximinum, cum ſponte alienum ab ipſis atque hoſtili animo, tum iuſtis etiam cauſis & profeſſo quaſi odio ſuccenſentem. Itaque frequentes in vnum conuenere, ac de toto negocio deliberantes, quando ſemel in periculum venerant, bellum comparare decreuerunt: duobus electis Imperatoribus qui Remp. pari poteſtate adminiſtrarent, ne rurſus principatus auctoritas in tyrannidem proueheretur. Conuenerunt igitur non quidem in curiam, quo ante conſueuerant: ſed in templum Capitolini Iouis, quod in arce ſummo præcipuæ venerationis Romani habent: ibi clauſis foribus, ſoli quaſi teſte & confeſſore atque adeo rerum omnium inſpectore Deo, ſelectis qui ætate ac dignitate cæteros anteirent, de quibus ſuffragia ferrentur, duo ex omni numero Maximus atque Balbinus plurimis ſuffragatoribus Imperatores creati. Horum Maximus quum ſæpe exercitibus præfuerat, tum præfectura vrbi egregie geſta, maximam ingenii, prouidentiæque,*

præterea vitæ continentis opinionem vulgo de ſe præbuerat. Balbinus autem Patricii generis homo, Conſulatu iterum geſto, multiſque prouinciis ſine vlla querela adminiſtratis, morum ſimplicior habebatur. Ita creati Principes, Auguſtique appellati, ac S.C. omnibus Imperatoriis honoribus affecti ſunt. Qua ratione vero à Senatu creatus fuerit Imp. Tacitus, docet Flauius Vopiſcus Syracuſius, eius vitæ ſcriptor, his verbis: *Interfecto ſerui nequiſſimi calliditate Imperatore Aureliano, cœptum eſt quæri, quis fieri deberet ex omnibus princeps. Tunc odio præſentium, exercitus qui creare Imperatores raptim ſolebat, ad Senatum litteras miſit, vt ex ordine ſuo Principem legerent. Verum Senatus ſciens, lectos à ſe principes militibus non placere, rem ad milites rettulit. Dum id ſæpius fit, ſextus peractus eſt menſis. Demum* VII. *Cal. Octob. die, quum in curiam Pompilianam ordo ampliſſimus conſediſſet, Vettius Cornificius Gordianus Conſul dixit: Referimus ad vos P. C. quod ſæpe rettulimus: Imperator eſt deligendus, exercitus ſine Principe recte diutius ſtare non poteſt: ſimul quia cogit neceſſitas. Nam limitem trans Rhenum Germani rupiſſe dicuntur, occupaſſe vrbes validas, nobiles, diuites, & potentes. Iam ſi nihil de Perſicis motibus nuntiatur: cogitate tamen leues eſſe Syrorum mentes, vt regnare vel fœminas cupiant, potius quam noſtram perpeti ſanctimoniam. Quid Africam? quid Illyricum? quid Ægyptum? earumque omnium partium exercituum, quouſque ſine Principe credimus poſſe conſiſtere? Quare agite P. C. & Principem dicite: aut accipiet eum exercitus quem delegeritis: aut ſi refutauerit, alterum faciet. Poſt hæc quum Tacitus, qui erat primæ ſententiæ conſularis, ſententiam incertam quam vellet diceret, omnis Senatus adclamauit: Tacite Auguſte Dii te ſeruent: Te deligimus, te principem facimus, tibi curam Reipub. orbiſque mandamus. Suſcipe Imperium ex Senatus auctoritate: tui loci, tuæ vitæ, tuæ mentis eſt, quod mereris. Princeps Senatus recte Auguſtus creatur, primæ ſententiæ vir recte Imperator creatur. Et quis melius quam grauis imperat, & quis melius quam litteratus imperat? Quod bonum fauſtum ſalutareque ſit. Diu priuatus fuiſti: ſcis quemadmodum debeas imperare. Qui alios Principes pertuliſti, ſcis quemadmodum debeas imperare, qui de aliis Principibus iudicaſti. Acclamatum quoque eſt à populo: Feliciſſime Tacite Auguſte Dii te ſeruent, & reliqua quæ ſolent dici. Inde ad exercitus profectus, ibi quoq; quum*

primum tribunal aſcendit Mætius Gallicanus Præfectus prætori, in hac verba diſſeruit: Dedit ſanctiſſimi commilitones Senatus Principem, quem petiiſtis: paruit præceptis & voluntati caſtrenſium, ordo ille nobiliſſimus: plura mihi apud vos præſente Imperatore non licet loqui. Ipſum igitur qui tueri vos debet, loquentem dign anter audite. Poſt hæc Tacitus Auguſtus dixit: Traianus ad Imperium ſenex venit: ſed ille ab vno deductus eſt. At me ſanctiſſimi commilitones primum vos, qui ſcitis principes approbare, deinde ampliſſimus Senatus dignum hoc nomine iudicauit. Curabo, enitar, efficiam, ne vobis deſint, ſi non fortia facta, at ſaltim nobis atque Imperatore digna conſilia. Poſt hæc ſtipendiũ & donatiuũ de more promiſit. Hi igitur ſunt omnes Imperatores qui ex S. C. ad Imperiũ euecti ſunt. Qua ratione autem reliqui deinceps omnes Romani principes ab exercitibus creati fuerint, nunc eſt diſſerendum. Quum Imperium populi Romani longe lateque per Europam, Aſiam & Africam extenderetur, multi per diuerſas orbis partes exercitus Romani erant, per legiones à Diuo Auguſto diſtincti, qui fluuiorum ripis rem Romanam à Barbaris diuidentibus, vel extremis Imperii finibus inſidentes, ditionis Romanæ limites tuebantur, ne ex ſolo barbarico in Romanas proximiores prouincias barbari excurſiones & prædas agerent. Ex iis præcipuum robur, commune in Germanos Galloſque ſubſidium, legiones VIII. ſuper Rhenum à Diuo Auguſto conlocatæ ſunt, in duos exercitus diſtinctæ: quorum vnus, qui erat quattuor legionum in Germania inferiore, alter vero totidem legionum in Germania ſuperiore manebant, qui Germanorum in Gallias excurſiones prohiberent. Tres in Hiſpania recens perdomita, vna in Africa quæ Garamantum, duæ in Ægypto quæ Arabum, quattuor per omnem Suriam, & ſuper Euphratem, quæ Parthorum: tres in Pannonia, duæ in Mœſia, & totidem in Dalmatia Danubii ripis inſidebant, quæ eorundem Germanorum, Getarum, Dacorum, Sarmatarumque impetus coercerent. Quæ omnes ſuos quum duces tum præfectos habebant: qui ſi vni legioni præerant, *legati legionis*: ſi pluribus, *legati conſulares* appellabantur. Vrbis vero præſidio vrbanæ cohortes III. vigilumque totidem, quibus præfectus vrbis: & prætoriæ VIII. quibus Præfectus prætorio præerant, adſcriptæ. Italiam vero vtroque mari duæ claſſes tuebantur,

quarum altera in ſinu Baiano, altera prope Rauennam locatæ erant. Proximo verò Galliæ littori roſtratæ naues præſidebant, quas Actiaca victoria captas Auguſtus, in oppidum Foroiulienſe miſerat valido cum remige. Hæc erant Romani Imperii præſidia, quum Auguſtus exceſſit. Quibus ſequentes principes noua ſupplementa, prout temporum ratio exigere videbatur, in dies addidere. Superius enim relatis legionibus, quas Diuum Auguſtum conſcripſiſſe dixi, Nero vnam, Galba duas, Domitianus duas, Traianus & Marcus ſinguli totidem, Seuerus tres, & ſequentes Imperatores pleraſque alias legiones adiunxere. Quæ omnia accuratè docet Herodianus lib. II. Hiſtoriæ Auguſtæ: *Hæc* (inquit) *dum agitaret, leui incertaque ſpe ſubnixus, fama iam per Pannonios Illyricoſque increbuerat, perque exercitus omnes, qui pro ripis Danubii Rhenique excubantes; cohercendis barbaris Romanum tuentur Imperium.* Item paulo poſt, de Seueri aduentu ad vrbem loquens ait: *Homines in Italia pridem ab armis belloque remotiſſimi, agros pacemque colebant. Etenim quamdiu libera ciuitas egit, atque à Senatu belli Duces eligebantur, fuere in armis Italiæ nationes: Græciſque & barbaris ſubactis, terra ſibi mariſque Imperium pepererunt. Poſtea vero quam Auguſtus rerum potitus eſt, & laborem Italis ademit, & arma detraxit, milites tantum quoſdam certis auctoramentis habuit mercenarios, qui Romanum tuerentur Imperium, tam fluuiorum magnitudine quam foſſarum, montibuſque aſperrimis deſertiſque locis circumſeptos, Imperii limites communiuit.* Hæc autem haud temere à me relata ſunt: ab iis enim exercitibus Imperatores reliqui variis deinceps temporibus creati fuerunt. Nam Claudius, Otho, Pertinax, Iulianus, tertius Gordianus, Maxentius, & alii quidam Romæ à Prætorianis: Galba autem ab Hiſpanicis, Vitellius & Maximinus à Germanicis, Albinus & Carauſius à Britannicis: Veſpaſianus, Niger, Macrinus, Alagabalus, Philippus, Probus, Diocletianus, Iouianus, & Valentinianus à Syriacis, vel Orientalibus: Seuerus, Decius, Galluſque à Pannoniacis & Moeſiacis: duo Gordiani ab Africanis: Valerianus, Claudius ſecundus, Aurelianus, & Carus ab Illyricianis legionibus, & alii per diuerſas orbis Romani partes Imperatores creati fuerunt. Quod qua ratione ſinguli exercitus fecerint, reponamus. Quoties Imperatorem Romanum abſque filiis vel legitimo hærede

decedere

decedere contigiſſet, ſæpiſſime vſuuenire ſolebat, vt vel Romæ ſtatim Prætoriani Principem darent, vel duo aut tres, & aliquando quatuor, aut Senatores, aut legati conſulares Imperatores renunciarentur, & Romæ à Prætorianis, & extra ab eis potiſſimum quibus præerant exercitibus: quibus poſtea inter ſe bello ciuili digladiantibus, ad hoc demum deuenire neceſſe erat, vt vel mutuo ſe conficerent, vel à validiore minus fortes perderentur: vnuſque tantum reliquus eſſet, qui rerum potiretur. Primæ ſucceſſionis exemplum peti poteſt à Claudio Imperatore, qui Caio cæſo, à Prætorianis Auguſtus appellatus eſt. Cuius rei Tranquillus cap. x. in Claudio meminit his verbis: *Per hæc ac talia, maxima ætatis parte tranſacta, quinquageſimo anno Imperium cœpit, quantumuis mirabili caſu, excluſus inter cæteros ab inſidiatoribus Caii, quum quaſi ſecretum eo deſiderante turbam ſubmouerent, in diætam cui nomen eſt Hermæum receſſerat: neque multo poſt rumore cædis exterritus, prorepſit ad ſolarium proximũ interque prætenta foribus vela ſe abdidit, latentem diſcurrens forte gregarius miles animaduerſis pedibus, è ſtudio ſciſcitandi quiſnam eſſet, agnouit: extractumque, & præ metu ad genua ſibi accidentem Imperatorem ſalutauit. hinc ad alios cõmilitones fluctuantes, nec quicquam adhuc quam frementes perduxit, ab his lectica impoſitus, & quia ſerui diffugerant viciſſim ſuccollantibus in caſtra delatus eſt: triſtis ac trepidus, miſerante obuia turba, quaſi ad pœnam raperetur inſons. Receptus intra vallum, inter excubias militum pernoctauit, aliquanto minore ſpe quam fiducia. Nam conſules cum Senatu & cohortibus vrbanis forum Capitoliumque occupauerant, aſſerturi communem libertatem. accituſque & ipſe per tribunos plebis in curiam, ad ſuadenda quæ videre ntur, vi ſe & neceſſitate teneri reſpondit. Poſtero vero die ſenatu ſegniore in exequendis conatibus, per tædium ac diſſenſionem diuerſa ſentientium, & multitudine, quæ circunſtabat, vnum rectorem iam & nominatim expoſcente, armatos pro concione iurare in nomen ſuum paſſus eſt: promiſitque ſingulis quinadena, primus Cæſarum fidem militis etiam præmio pigneratus.* Hæc ipſa accuratiſſime enarrantur à Ioſepho Antiquitatum libro xix. capitibus I. II. III & IIII. Eadem fere ratione à prætorianis cæſo Commodo Pertinax, occiſiſque Maximo & Balbino tertius Gordianus, Imperatores appellati ſunt. De vtriſque multa Herodianus libris II.

& VIII. Hiſtoriæ temporum ſuorum, & in ipſorũ vitis Iulius Capitolinus, qui de Pertinace loquens: *Commodo* (inquit) *interempto, Lætus præfectus prætorio, & Electus cubicularius ad eum venerunt, vt eum confirmarent: atque in caſtra ducerent. Illic Pertinax milites allocutus eſt, donatiuum promiſit, ingeri ſibi Imperium à Læto & Electo dixit. Fictum eſt autem, quod morbo eſſet Commodus extinctus: quia & milites ne tentarentur pertimeſcebant, denique a paucis primum eſt Pertinax Imp. appellatus.* In Gordiano vero ait: *Poſt mortem duorum Gordianorum Senatus trepidus, & Maximinum vehementius timens, ex XX. viris, quos ad Remp. tuendam delegerat, Pupienus ſiue Maximum, & Clodium Balbinum, Auguſtos appellauit, ambos ex Conſulibus. Tunc populus & milites Gordianũ paruulum, annos agentem XI. alias XIII. vel vt alii XVI. petierunt vt Cæſar appellaretur: raptuſque ad Senatum atque inde in concione poſitus, indumento Imperatorio tectus, Cæſar appellatus eſt. Qui Cæſar factus, apud matrem educatus fuit. Quum autem extinctus Maximinus, Maximus & Balbinus interempti eſſent, Gordianus adoleſcens, qui Cæſar creatus fuerat a militibus, & populo, & Senatu, & omnibus gentibus, ingenti amore, ingenti gaudio & gratia Auguſtus eſt appellatus.* Herodianus vero lib. II. de Pertinacis imperio loquens: *Occiſo Commodo Lætus* (inquit) *& Electus, Marciaque, quid agendum foret diu deliberato, tandem decernunt, ita de eius morte rumores ſerere, quaſi repente in apoplexiam incidiſſet: quod facile de illo creditum iri exiſtimabant, quem conſtabat identidem ſolitum immoderatis epulis ſaginari. ſed ante omnia tamen viſum eſt aliquem profectum ætate, ac modeſtum hominem deligere ad Imperium, per quem & ipſi incolumes forent, & omnes a ſæua immoderataque tyrannide reſpirarent. Igitur diu conſultato, neminem ſic idoneum inuenerunt, vt Pertinacem. Erat autem Pertinax genere Italus, domi belliqúe rebus geſtis clarus, multiſque inſignis trophæis, quæ aduerſus Germanos atque Orientales Barbaros erexerat. Hunc igitur nocte intempeſta ſopitis omnibus, Lætus atque Electus cum paucis eiuſdem factionis adeunt: & quum ianuam occluſam offendiſſent, ianitorem excitauerunt. qui vbi adaperuit, militeſque & electum adeſſe vidit, perterritus atq; expauefactus Pertinaci renunciat. is admitti eos illico iubet. Qui omni re intellecta, totum ſe illorum poteſtati permiſit. Placuit igitur primo exercitum adiri, & mili-*

tum

tum tentari animos, quos tamen Lætus in ſententiam ſuam facile ſe adducturum pollicetur: quippe cuius aliqua, vtpote Præfecti, futura eſſet apud illos auctoritas. Quocirca omnes quotquot aderant, ad exercitum feſtinant. Quum igitur multum noctis proceſſiſſet, inſtante Cal. Ian. die. Ad caſtra autem cum veniſſent, ingreſſi Lætus & Electus vna cum Pertinace ſunt. ibi conuocatis militibus, orationeque a Læto habita, minime iam ſe cohibuit populus, qui frequens conuenerat, quin ceſſante adhuc & dubitabundo milite, Auguſtũ illum declararet, patremq; appellaret, & fauſtis omnibus adclamationibus proſequeretur. Idem etiam milites factitabant, quanquam non pari alacritate: ſed circumfuſa vndique inermib. feſtumque agitantibus diem populi turba, facile illos adclamare, atque Pertinacem vocare Auguſtum coegit. Mox iurati de more in illius nomen, factaq; re diuina laureati omnes populus atque exercitus proſequebantur.
Item lib. VIII de Maximo atq; Balbino loquens: *Maximo* (inquit) *vrbem poſt cæſos Maximinos ingredienti, etiam Balbinus occurrit, Gordianum Cæſarem ſecum adducens. Senatus autem populuſq; vniuerſus lætis acclamationibus veluti triumphantes exceperunt. Poſt id autem quum publice priuatimque, magna modeſtia & grauitate imperium gubernaretur, omneſque omnia bona dicerent, lætareturque populus, & gloriaretur Patricius imperioque dignis Principibus, militum tamen vlceroſi animi populares illas acclamationes haud æquis auribus accipiebant: ipſamque illam nobilitatem grauabantur, indignantes datos ſibi a Senatu Principes. Quum itaque ludi Capitolini celebrarentur, deditis feſto ac ſpectaculis omnium mentibus, repente diſſimulatum diu ſenſum milites indicarunt. Namque ita inſtincti, ac veſano quodam motu vnanimiter ad regiam concurrentes, ſenes Principes ad necem poſcebant: impetuque in aulam facto, turbatis ianuarum cuſtodibus, ſenem corripiunt vtrunque: laceratiſque veſtibus quas gerebant, nudos ipſos ex aula abſtrahunt, ac per omnem ignominiam, contumeliamque cedentes, irridenteſque ſenatorios Imperatores, barbamque & ſupercilia vellentes, neque vlli parcentes corporis totius ludibrio, per mediam vrbem ad caſtra deducebant, ne occidere quidem illos in regia decreti, ſed lento mortis genere prius excarnificare, quo dolorem diutiſis perpeterentur. Sed vbi Germanos re cognita raptis armis in auxilium concurrere nunciatum Prætorianis eſt, ſtatim illos nullo non*

ludibrio prius affectos contrucidant: relictiſq; in via cadaueribus, tollentes in altum manibus, Gordianum Cæſarem, quando aliud nihil occurrit, Imperatorem conſalutabant, identidem ad populum vociferantes, iacere ipſorum manu quos populus ab initio recuſauerat, electumque Gordianum Gordiani nepotem, quem ipſe Romanus populus ad Imperium compuliſſet. Hunc igitur ſecum deducentes coiere in caſtra, clauſiſque portis quietem agitabant. at Germani, vbi occiſos proiectoſque audierunt, quorum cauſſa properauerant, quum nollent irritum bellum pro viris vita functis ſuſcipere, in ſua diuerſoria reuertuntur. Hunc finem vitæ habuerunt, indignum videlicet ac nefarium, ſancti ac venerabiles ſenes, claritudine generis atque egregiis meritis ad Imperii faſtigium prefecti. Cæterum Gordianus quum annorum eſſet ferme XIII. princeps ab vniuerſis declaratus, Romanum ſuſcepit Imperium. Ex Imperatoribus autem, qui à variis exercitibus, per diuerſas populi Romani prouincias eodem tempore creati ſunt, exemplum haberi poteſt, de Galba qui in Hiſpania, Vitellio qui in Germania, Othone qui Romæ à prætorianis, & Veſpaſiano qui in Iudæa, Syria, à legionibus quibus præerant, Nerone occiſo, intra vnius anni ſpacium Imperatores renuntiati ſunt. Ex quibus Galbam Otho, Othonem Vitellius, Vitellium Veſpaſianus acerrimis ciuilibus bellis confecerunt, ſolusque rerum Veſpaſianus potitus eſt: quæ omnia accuratiſſime explicantur à Tacito, Hiſtoriæ Auguſtæ quinque poſterioribus (qui extant) libris. Tranquillus quoque breuiſſime principio vitæ Veſpaſiani his verbis comprehendit: *Rebellione trium principum & cæde, incertum diu, & quaſi vagum Imperium ſuſcepit firmauitque tandem gens Flauia.* Idem fere accidit cæſo Pertinace Imperatore, quando Iulianus Romæ à prætorianis, Peſcennius Nigerius in Oriente a legionibus Syriacis, Seuerus in Pannonia ab Illyricianis, & Albinus in Britanniis ab iis quibus præerant exercitibus Auguſti eodem fere tempore appellati ſunt: quum tres ex iis eſſent conſulares earum prouinciarum, & exercituum legati. Quos omnes Seuerus bello ciuili victos interfecit, ſolusque rerum annos XVIII. potitus eſt. quæ diligentiſſime enarrantur ab Herodiano libro III. Hiſtoriæ Auguſtæ, Aelio Spartiano, & Iulio Capitolino in horum quatuor Principum vitis. Eadem ratione militum ſuffragiis, Alagabalus contra Macrinũ in Syria, Maximinus cõtra Alexandrum

xandrum in Germania, duo Gordiani contra Maximinum in Africa, Philippus contra Gordianum in Oriente, Decius contra Philippum in Moeſia, Æmilianus contra Gallum & Voluſianum in Illyrico, Valerianus contra Aemelianum in Alpibus ab exercitibus Illyricianis: triginta tyranni per varias orbis Romani prouincias, à diuerſis legionibus, contra Gallienum: item Aurelianus contra Quintillum in Illyrico, contra Florianum Probus in Oriente, contra Carinum Diocletianus in Syria, poſtremo contra Conſtantinum Maxentius Romæ a prætorianis, Imperatores renuntiati ſunt. Qui vel bellis ciuilibus ſuſceptis, vel tumultu militari cõcitato, eos principes, contra quos Imperium arripuerant, occiderunt. Diuerſa autem ratio fuit in eorum Principum creatione qui ab iis exercitibus Augusti renuntiati fuerunt. Nam ante Conſtantini tempora, quum per omnem Romanum orbem diuiſæ eſſent Romanæ legiones, quum Imperator a militibus legendus eſſet, dux ſiue legatus conſularis eius exercitus qui Imperatorem facere decreuerat, cæteris præferebatur: vt fuere Galba, Vitellius, Veſpaſianus, Seuerus, Niger, Albinus, & plerique alii, qui ex legatis conſularibus earum legionum, a quibus Augusti ſalutati fuerant, ad Imperium euecti ſunt. Porro autem, quum Imperator Romæ a prætorianis creandus eſſet (quod quinquies vel ſexies tantum quod ſciam, accidit) certa ratio tradi non poteſt, cur vnus cæteris prælatus fuerit: ſed alii aliis cauſis præpoſiti: & ſi ea militum colluuies hoc vnum præ cæteris ſemper intendiſſet, vt eum potiſſimum Imperatorem renuntiarent, qui maius eis donatiuum clargiri poſſet, nulla nec dignitatum, nec ætatum ratione habita. Claudius enim, qui primus a prætorianis ad Imperium euectus eſt, cæteris ideo prælatus, quod tum cum legendus eſſet Imperator, ipſe vnus potiſſimum occurrit qui ex gente & familia Imperatoria eſſet. nefas enim milites tunc exiſtimarunt, alienum ab ea gente Auguſtum creare, quæ Imperiũ ipſum orbi Romano intulerat: tum etiã, quod rigidam & ſeuerã timebant Senatus poteſtatem, ad quem ius Imperii, niſi nouum principem facere maturaſſent, deuenire facile poterat. Qui occiſo Caio, adeo conſtans in aſſerenda libertate fuit, vt non amplius in Baſilicam Iuliam, vt moris erat, ſed in Capitolium congregatus ſit. Militibus enim vniuerſis gratior ſemper fuit vnius principis arbitrio, quam ex

Senatus auctoritate regi. Otho vero cæteris ſenatoribus, occiſo Galba à prætorianis, potiſſimum præpoſitus eſt, quod eius conſpiratione Galba ipſe cæſus eſſet, cuius intempeſtiua ſeueritate, & immani auaritia quam maxime offenſi fuerant, ſimulque quod maximum eis pollicebatur donatiuum. Poſtremo quod, quum Imperator creandus eſſet, ne Germaniciano exercitu, qui Vitellium paulo ante principem legerat, inferiores eſſe viderentur, nemo eius eſſet competitor qui ſibi Imperium procuraret: præſertim quum eum exercitum, qui primus Imperatorem appellaſſet, maiore donatiuo honorari mos eſſet. Cæſo autem Commodo, Pertinax præfecti prætorio potius aſtu, quam prætorianorum militum votis, Auguſtus renunciatus eſt: quem etiam non longe poſt, quum eius mores & ſanctimoniam non probarent, impie interfecerunt. Quo neci dato, Didius Iulianus ſuo competitori Sulpiciano præpoſitus eſt, tum quod maiorem pecuniæ ſummam ipſis polliceretur, tum etiam quod Sulpicianum ſuſpectum haberent, tanquam Pertinacis occiſi generum, ne ſi Imperium adeptus eſſet ſoceri, necem vlciſceretur. Gordianum quoque puerum, in odium Balbini & Pupieni principum à Senatu creatorum, quos etiam ipſi ob eam potiſſimum cauſſam occiderant, Imperatorem acclamauerunt, quum & nepos eſſet Imperatorum, & diu ante ex S. C. Cæſar appellatus eſſet: nulluſq; eo aptior eo tumultu occurriſſet, in quo matura & propera electione opus erat. Maxentius Herculii filius nouiſſimus omnium Romæ a prætorianis, contra Conſtantinum Magnum, Auguſtus acclamatus fuit: quum quod eos ingenti ſibi donatiui ſpe conciliaſſet, tum etiam vt haberent nobiliſſimum Principem, & fortiſſimi Imperatoris filium, quem Conſtantino opponerent in Galliis, & non ab ſe iam Auguſtum vocitatum. bella enim ciuilia eorum commodis ſemper cedere videbantur: quod ſecus atque interpretabantur euenit. Ea namque præcipua cauſſa fuit, vt victo & occiſo Maxentio, vrbeque ipſa in Conſtantini poteſtatem redacta, caſtrum ipſum prætorium, omnibus prętorianis cohortibus, quæ tot ante Imperatoribus negocium fecerant, in perpetuum exauctoratis atque dimiſſis, penitus exſcinderetur. Quæ ab Auguſto ad principum tutelam in vrbe inſtitutæ, mox vagantes per vrbem, & ſine certa ſede palantes, à Tiberio Cæſare, Seiani præfecti prætorio conſilio,

caſtro

caſtro in extremis vrbis partibus, inter portas Tiburtinam & Nomentanam prope viuarium extucto, in vnum congregatæ fuerant. Hicque fuit tam caſtri prætorii, quam prætorianorum militum exitus. Alia quoque ratione milites ſiue exercitus Imperatorem aliquando crearunt, à ſuperioribus diuerſa, quæ tam ante quam poſt Conſtantini imperium in vſu fuit. Ea autem erat: Si quum plurium Romani Imperii limitum legiones Imperatorum iuſſu, vel ad bellum vel ob alias cauſas in vnum coiſſent, atque ex variis legionibus exercitus vnus congregatus, vel de nouò conſcriptus eſſet, Imperatorem eo potiſſimum tempore vel occidi, vel ſine hærede legitimo mori contigiſſet: vt eo tempore, quo Caracallus, Decius, Gallienus, Iulianus, Iouianus, & plerique alii ceciderè. Quo caſu in noua principis lectione hoc ſeruari ſolitum fuit, vt is, in quem plurium ducum, præfectorum vel legatorum conſularium, legionum, tribunorum & centurionū ſuffragia conueniſſent, Imperator deſignaretur. Perinde ac occiſo Caracallo accidit Macrino, qui ex præfecto prætorio Auguſtus in eius locum, ab iis potiſſimum quos ſupra nominaui profectus eſt. Ita caſo Alexandro Maximinus ex tribuno, Imperio abrogato Gordiano tertio, Philippus ex præfecto prætorio, mortuo Decio, Voluſianus ex duce limitis Moeſiaci, occiſo Gallieno, Claudius trucidato Quintillo, Aurelianus necato Floriano, Probus ex legato conſulari, occiſo Probo, Carus ex præfecto prætorio, occiſo Numeriano, Diocletianus ex præpoſito domeſticorum, ſublato Iuliano, Iouianus ex tribuno militum, & eo breui mortuo Valentinianus Agens ſcholam ſecundam Scutariorum, ſucceſſere. Quæ electionis forma, tam Romæ in Occidente, quam Conſtantinopoli in Oriente, obſeruata fuit. Omnes enim deinceps Imperatores vel militum ſuffragiis, vel ex ſucceſſione ſiue hæreditario iure, ſiue ex Imperatorum prædeceſſorum voluntate renunciati fuerunt. In Occidente quidem vſque ad Auguſtulum, in Oriente vero vſque ad Conſtātinū Eirenes. Poſt cuius tempora Conſtantinopoli aliquando variata eſt ſuccedendi ratio. mulieres enim quatuor diuerſis temporibus rerum in Oriente potitę ſunt: ex quarum auctoritate, Imperatores quoq; aliquot cōſtituti. Antiquitus vero nullum Imperatorem fieri mos erat, qui Senator nō fuiſſet. Primus autē ex corpore militari nondū Senator Auguſtulus in Germania appellatus fuit

Maximinus Thrax: quod an ante Conſtantinũ terũ acciderit, nunquam memini me legiſſe. Qualis autem fuerit ea militum electio, quibuſque artibus ac conditionibus duces populi Romani ad imperium prouehebantur, elegantiſſime explicatur ab Eraſmo in præfatione; quam in Tranquillum editam ad duces Saxoniæ Fridericum & Georgium miſit; cuius partem quod ad hoc opus maxime inluſtrandum commoda ſit, ſubiicere placuit. *Sed multo magis* (inquit) *ad rem pertinet, in his contemplari nomen illud Imperii, quod & olim ſacroſanctum Auguſtumque fuit, & nunc etiamnum multorum affectibus religioſum ac venerabile eſt: quum nihil fere ſuperſit præter inanem magni nominis vmbram, quam fœdis initiis in mundum inrepſerit: primum in Iulio ſcelerate, mox in Octauio, Antonioque & Lepido ſceleratius. Quid non poteſt fortunæ libido in rebus humanis? poteſtas ea quam poſtea Diis æquauit hominum conſenſus, impietate, cædibus, parricidiis, inceſtis, tyrannide condita conſecrataque fuit. His felicibus auſpiciis cœpit illa regibus adorata maieſtas, ac ſceleratius fere propagata fuit quam nata. Fœda barbarorum militum colluuies non ſuffragiis, ſed inſanis tumultibus dominum orbi dabat. Non alia ſuccedendi lex, niſi mactato ſuperiore. His auibus auſpicabatur Imperium: quod nihilo ſecius tamen interim emendum erat, quanticunque inexplebili militum auaritiæ libuiſſet. Nec ſatis erat, in vnum ſæuire caput: ad liberos, ad affines, ad amicos omnes crudeliſſima laniena proferebatur, ac ſæpenumero reciprocantibus (vt fit) vindictæ vicibus. Quos viros, quas matronas efferà immanitas indigna laniabat? Sæpe pluribus hinc & hinc imperium ad ſe trahentibus, miſcebantur omnia. Ita ſemper ad nouum Imperii ſucceſſorem totus terrarum orbis concutiebatur, ſumma rerum in manibus erat, non Senatus, non populi Romani, ſed mercenarii facinoroſique militis: nec aliter, neque diutius imperare licuit, quam illis belluis collibuiſſet: qui nec bonos nec malos principes diu ferre poterant. alius parcior erat, alius profuſior, alius eruditior quam vellent, alius matri obſequentior, alius militaris diſciplinæ tenacior, alius imbellis, alius immodice bellator, alius in Senatum propenſior, aliis cognomen obſtabat militi parum gratioſum, aliis affinitas. Quælibet leuis cauſſa ſatis erat ad iugulandum orbis Principem, denique vt nihil erat cauſſæ, expediebat illis ſubinde mutare Principem. Inſatiabilis habendi fames ad res nouandas incita-*

incitabat. Trucidabatur vt inutilis, quem iam exſuxerant: acerſebatur alius, qui exhauriretur, mox & ipſe trucidandus. Atque hiſce rebus factum eſt, vt nonnullorum Imperium paucis modo menſibus, nonnullorum pauciſſimis etiam diebus finiretur Vt me quidem inter legendum crebro ſubeat admiratio, fuiſſe vllos qui vellent Imperii vices capeſcere: quum tot exemplis didiciſſent, quibus legibus eſſet ſuſcipiendum. Et hoc honoris ſic venditum, immo locatum, Imperium vocabant. O miſerum ac deplorandum illorum temporum ſtatum. Oppreſſa Senatus auctoritate, oppreſſis legibus, oppreſſa populi Romani libertate, ſic creato principi ſeruiebat orbis, princeps ipſe ſeruiebat iis, qualem nemo vir bonus domi vellet habere ſeruum. Imperatorem timebat Senatus, Imperator ſceleſtam illam militum turbam formidabat. Imperator leges dabat regibus: at huic leges dabant conducticii milites. Summa rerum orbis ab armata paucorum temeritate pendebat. O magnificam & exoptandam omnibus monarchiam: & tamen neſcio quo pacto velut ex compoſito conueniebat inter Cæſares, & milites Cæſarum dominos, quos legimus aliquoties ſe decimari paſſos, ab iis quos mox erant ſuo arbitratu iugulaturi, quaſi vices alternas inter ſe paci dominandi ac ſeruiendi, &c.

VETERVM IMPERATORVM INſignia.

IMperatorum autem inſignia erant, ſella eburnea, XXIIII. lictores cum faſcibus & ſecuribus, corona radiata vel laurea, ſceptrum eburneum, veſtis purpurea, & quod ſupremum erat, ignis prælatio. Poſterioribus vero temporibus Conſtantinopoli ocreæ ſiue talaria purpurea addita ſunt. Hæc autem ſunt, quæ breuiter de antiquis Imperii Romani comitiis, a Iulio Cæſare vſque ad Auguſtulum in Occidente, & vſque ad Conſtantinum XIIII. Palæologum in Oriente, dicenda propoſui. Conſtantinopoli autem, vel ſub Iuſtiniano, vel poſt eius ſtatim obitum electioni Imperatoris additum, vt quum primum Imp. renunciatus eſſet a patriarcha Conſtantinopolitano in magna Byzantii baſilica oleo vnctus diademate aureo redimiretur, quem ritum *coronationem* appellarunt, exemplo ab antiquis Hebræorum regib. ex ſacris Bibliis petito, qui a prophetis primo, mox a ſummis ſa-

cerdotibus vngebantur: vnde etiam in Sacris litteris reges *Chriſti*, hoc eſt vncti appellari ſolent.

DE DISCRIMINE INTER CAESAris Auguſtique appellationes.

POſt Auguſtum, omnes Romani principes, quum ad ſupremũ Imperii faſtigium euecti eſſent, Auguſti appellati ſunt: quo nomine ſummum eis rerum arbitrium permiſſum eſſe deſignabatur, ab Auguſto primo tanquam hæreditarium acceptum. Quoniam vero Diui Auguſti filii adoptiui (naturales enim non habuit) & cæterorum ſequentium Imperatorum, quod familiæ Cæſarum eſſent inſiti, Cæſares omnes appellabantur, vt Caius Lucius, Tiberius, Germanicus, Nero, Druſus, Caligula, & alii plerique, qui omnes Cæſares dicti ſunt: hoc eſt, è Cæſarum gente, in quam adoptati fuerant: ex quibus poſtea Auguſtis fato functis, vnus vel teſtamento vel electione cæteris Cæſaribus prælatus, Imperator & Auguſtus in defuncti principis locum ſubrogabatur. Hinc ortum eſt, vt poſterioribus temporibus, ſi qui ad Imperii faſtigiũ, atque Auguſti nomen eſſent promouendi, primo *Cæſares* appellarentur, hoc eſt Imperii hæredes vel ſucceſſores: quo nomine à priuatis gradus erat ad Auguſti ſupremam poteſtatem, quũ duos ſimul Auguſtos eſſe ante M. Aurelii Imperatoris tempora nunquam auditum fuerit. Quare factum eſt, vt, & Imperatorum ſequentium filii, quamuis ex Cæſarum gente non eſſent, Cæſares tamen ſtatim appellarentur: hoc eſt, Imperii ſucceſſores: perinde ac in Auguſti gente Cæſares, eius filii vel nepotes dicebantur, qui poſtea ei in Imperio ſuccedentes Auguſti appellati ſunt. Nam ſicut Diuus Auguſtus viuens Auguſtus dicebatur, & eius filii & hæredes Cæſares: ita & ſequentes poſt Neronem, vltimum ex gente Cæſarum Imperatorem, Romani principes quũ Auguſti appellati fuerunt, filios quoque ſuos vel naturales vel adoptiuos Cæſares appellarunt: id eſt Imperii ſucceſſores, & qui eum locum apud ipſos obtinerent, quem apud Diuum Auguſtum, C & L. Cæſares primo, mox eis defunctis Ti. Cæſar, eius filii adoptiui, & apud ipſum Tiberium Germanicus adoptiuus, & Druſus naturalis, filii Cæſares, Tiberiuſque & Caius Cæſares eius nepotes,

nepotes, poſtremo apud Claudium Auguſtum Britannicus naturalis & Nero adoptiuus filii Cæſares obtinuerunt. Ex quibus Diuo Auguſto Tiberius, Tiberio Caius, Claudio Nero ſucceſſerunt: qui omnes ex Cæſarum gente ratione adoptionis fuerunt. Nam & D. Auguſtus Cæſar quoque appellatus fuit, quod à D. Iulio Cæſare maiore auunculo in Iuliam familiam adoptatus fuiſſet, cuius Cæſar cognomen erat: ex qua adoptione ipſe & omnes eius hæredes & ſucceſſores vſque ad Neronem Cæſares dicti ſunt, quod omnes Iuliæ genti inſiti per varias adoptiones fuiſſent. Porrò autem, etſi reliqui deinceps Imperatores Cæſares quoque ſuos haberent, tamen ad familiam Cæſarum quæ in Nerone defecit, nulla ratione pertinebant. Tiberii autem Cæſaris fuerunt (vt dixi) duo filii, alter naturalis Druſus Cæſar, alter adoptiuus, Druſique fratris ſui filius, Germanicus Cæſar: quorum alter, vel ſi vterique Tiberio ſuperſtites fuiſſent, Auguſti appellati fuiſſent, perinde ac Tiber. Cæſar qui ab Auguſto adoptatus, pro Ti. Claudio Nerone, Ti. Iulius Cæſar eo viuente nominatus eſt, mox eodem mortuo in eius locum Imp. factus, Auguſtus vocitatus eſt. Germanico autem & Druſo ante Tiberium mortuis, Nerone quoque & Druſo Cæſaribus Germanici filiis occiſis, vtrorumque Ti. filiorum liberi ſuperfuerunt Cæſares dicti, videlicet Tiberius ex Druſo, vt Caius ex Germanico, ipſius Ti. nepotes. Ex quibus mortuo auo Tiberio Auguſto, Caius Cæſar Auguſti nomen ac poteſtatem accipiens, conſobrinum Tiberium adoleſcentulum, eique ab auo cohæredem inſtitutum interemit. Mortuo Caio, Ti. Claudius Cæſar, Cæſarum genti ratione matris Iuliæ inſitus, Auguſtus & Imperator appellatus, duos Cæſares filios reliquit, alterum naturalem Britannicum Cæſarem, alterum adoptiuum vxoris ſuæ Agrippinæ filium Neronem Cæſarem: qui mox Claudio mortuo Auguſtus appellatus, fratrem Britannicum veneno necauit. Nerone vero, in quo Cæſarum gens defecit, è medio ſublato, quum Galba Imp. creatus, Cæſaris & Auguſti cognomen accepiſſet, liberoſque non haberet, exemplo Diui Auguſti filium ſibi adoptauit ex familia Calpurnia L. Piſonem, quem & *Cæſarem* appellauit, hoc eſt Imperii ſucceſſorem: ſicut ipſe Imperium adeptus Cæſar & Auguſtus nominatus fuerat, licet nullo gradu Auguſti gentem attingeret: qui eum locum apud ſe Piſonem

habere voluit, quem Tiberius apud patrem Auguſtum habuerat, cui mortuo poſtea in Imperium ſucceſſit. Galbæ exemplum imitatus eſt Veſpaſianus, qui Imperator Auguſtus appellatus, duos filios ſuos Titum & Domitianum Cæſares ſtatim nominauit, videlicet Imperii ſucceſſores: quod etiam factum eſt. Idem fecit Nerua, qui occiſo Domitiano Auguſtus creatus, adoptiuum filium Traianum Cæſarem creauit. Neruæ exemplo Traianus Hadrianum, Hadrianus L. Commodum primo, mox Antoninum Pium, Pius Marcum & L. Verum adoptarunt, Cæſareſque nominauerunt. Mortuo autem Imperatore Pio, Marcus maior eius adoptiuus filius, ex Cæſare Auguſtus factus, fratrem adoptiuum quoque natu minorem L. Verum ex Cæſare ſecum Auguſtum nominauit. Tuncque primum duo Auguſti eodem tempore eſſe cœperunt, quod antea nunquam factum fuerat. Non longe poſt Imperatore L. Vero mortuo, idem Marcus filio Commodo, quem Cæſarem antea appellauerat, eundem contulit honorem, ſecumque Auguſtum dixit, qui pari poteſtate cum patre erat: erantque ſimul duo Auguſti, hoc eſt, duo æqualis auctoritatis Imperatores. Nam Cæſares Auguſtis minores erant, iiſque tãquam pater filio ſubiecti erant. M. Antoninum imitatus eſt Imp. Seuerus, qui ante obitum duos filios ſuos Caracallum & Getam Cæſares primo, mox vtrumque Auguſtum appellauit. Quo tempore primum tres Auguſti ſimul fuerunt. Marci & Seueri exempla omnes deinceps fere ſequentes Imperatores ſequuti ſunt, qui filios ſuos vel naturales vel adoptiuos Cæſares primo, deinde Auguſtos dixerunt. Idque fieri ſolebat, non ſine militum & Senatus conſenſu atque approbatione: quibus tamen nunquam refragatum fuiſſe legi. Cæſaris igitur nomen & dignitas, Imperii tantum certam ſucceſſionem ſignificat, ſicut Auguſti certam rerum poſſeſſionem, ſimilitudine ab antiquis Imperatoribus ex Cæſarum genere ortis accepta, qui ante Imperium Cæſares, mox eo adepto Auguſti appellabantur. Principes autem Romani, *Imperatores & Auguſti*, non *Reges* vel *Dictatores* dicebantur, etſi omnia regia vel dictatoria iura haberent (nominibus enim odioſis abſtinuere) quod regis poſt exactos Tarquinios lege Iunia, Dictatoris vero Caio Cæſare occiſo lege Antonia, ex S.C populique iuſſu nomina abolita & ſublata fuerant. Imperatoris autem nomen erat veteris Reipublicæ

blicæ Ducum, Conſulum, Proconſulum, Prætorum & Dictatorum: qui quum res triumpho dignas contra populi Romani hoſtes geſſiſſent, eo nomine à militibus honorabantur, dicebanturque Imperatores exercitus. Cæſaris nomen habent à primo Cæſare Dictatore, qui ſingulare Imperium fundauit, tanquam hæreditarium, quo Cæſar Auguſtus eius adoptiuus filius primo, mox ſequentes Imperatores nominati fuerunt Ab Auguſto quoque iidem Imperatores *Auguſti* etiam dicti ſunt, quod Auguſtus ipſe primus omnium imperium ſingulare populi Romani, additis certiſſimis quibuſdam firmamentis ſtabiliuit, & tanquàm hæreditarium [illegible]it.

ORIENTALIS IMPERII ORIGO Et Occidentalis excidium cum eius reſtitutione edocentur.

AVito autem imperandi more CCCXXV interregni anno reſtituto, poſtea quam abdicante Auguſtulo Imperium Occidentale eſſe deſierat, Caroloque Magno Francorum rege Romæ S. P. Q. R. ſuffragiis Imperatore appellato, atque à Leone III. pontifice Maximo, more Imperatoris Conſtantinopolitani inuncto, & aureo diademate redimito, nouæ quædam paullàtim ſuccreuerunt in hoc Imperio conſuetudines, de quibus in præſenti ſum verba facturus. Sed quo omnia accuratius intelligantur, non ab re erit exponere, quanam ducti occaſione Romani, Carolum Magnum tunc Imperatorem Occidentis appellauerint, quum non longe ante Imperii Orientalis pars fuerint, Res autem eſt paullo altius repetenda.

Conſtantinus Magnus Imperator Maximiano Galerio mortuo, Maxentio, Licinio, Maximino, cæteriſque aduerſarum factionum tyrannis è medio ſublatis, quum ſolus iam orbis terrarum imperio potiretur, id ſibi in animum induxit agere, quod Cæſar dictator primo, mox Seueri Imp. filii Caracallus & Geta aliquando cogitarunt, vt nouam & maximam in Oriente vrbem conderet, in qua parte opum Imperii tranſlata, eam in omnibus Romæ parem faceret, qua

Orientis Imperium firmaretur, atq; Perſarum opes toto Orienti imminentes & formidabiles facilius contuderentur. Germanos enim Dacos, Getas, Sarmataſq; & cæteras barbaras nationes, quæ inter Rhenum, Danubium, mare Oceanum, & Scytharum ſolitudines continentur, adeo grauib. & atrocibus bellis repreſſerat, coercueratq; in ſolo etiam barbarico, vt nullæ incurſiones, nullaque vis amplius ex Septentrione, nullus quoq; metus ab iis gentibus oriri poſſe facile arbitratus eſt: tutiſſimaſq; exiſtimauit eſſe eas imperii; quod poſtea Occidentale dictum eſt, prouincias, quæ antea earum gentium excurſionibus infeſtatæ fuerant. Quare ad Perſarum opes, longe lateq; per Orientem omnem ſe extendentes euertendas, vel ſaltim debilitandas, hanc nouam vrbem in iis partibus extruendam curauit, qua facillime Perſæ adoriri poſſent, atq; etiam ea nouæ vrbis à ſe conditæ exædificatione ſibi gloriam quæſiſſe viſus eſt. Commodiſſimum enim tunc videbatur, & ad Imperii conſeruationem quam maxime profuturum, ſi altera vrbs Romæ par in Oriente eſſet, cuius robore ita Orientis Imperium firmaretur, ſicut vrbis Romæ fortitudine Occidentale ſubſtentabatur. Quumque Orientalium omnium, & Syrorum præcipue, animos leuiſſimos eſſe conſtaret, & ad quamlibet rebellionem pronos, eos in officio teneri poſſe exiſtimauit hac nouæ vrbis in iis partib. conditione. Tandem quum multos per diuerſas Orientis partes ſitus tentaſſet, & quæſiſſet, neque omnino ſibi ſatisfaceret, ad hoc tandem deuentum eſt, vt antiqua Byzantium, quam in anguſtiſſimo Europæ Aſiæq; Euripo Lacedæmonii Pauſania duce olim coloniam condiderant, & bello ciuili Peſcenniano, quod Nigro conſtantiſſime adhæſiſſet, Seuerus Imperator penitus exciſam in vici formam redegerat, reſtitueretur. Tuncque Conſtantinus vrbem ampliore mœnium circuitu conſtruxit, Romæ operibus etiam & nomine æmulam futuram. quam cum variis ſignis ac monimentis vndique conquiſitis ornaſſet, eam ex ante diem v. Idus Maii Mariæ virgini dedicauit, anno Salutis CCCXXXI. Annio Baſſo & Ablabio Ægyptio Conſulibus: Anno vero ex quo Auguſtus appellatus fuerat, XXV. Tuncque populi Romani Imperium diuiſit. in Orientale, cuius caput fuit vrbs à ſe condita, tunc *Noua Roma* dicta: & Occidentale, cuius ſedes fuit antiqua Roma. Duos quoque in futurum Imperatores fieri procurauit,

uit, alterum qui Occidenti, alterum qui Orienti præeſſet. Prouinciæ omnes tranſmarinæ Orientales ab Auguſto Propõtidis freto ad Nili vſq. oſtia & Ægyptum, qua Africæ conterminа eſt. Illyricus quoque, Epirus, Achaia, Græcia, Theſſalia, Macedonia, Thracia, Creta, Dacia omnis & Mœſia, cæteræq; eius tractus prouinciæ Imperio Orientali adiudicatæ. Hiſpania vero, Britannia, Galliæ Noricum, Pannoniæ, & cæteræ Germaniæ prouinciæ, Dalmatia, Africa omnis, & Italia, Occidentalis Imperii fuerunt. Et quum orbi Romano diu ante ciuitas data fuiſſet ab Antonino Caracallo, Senatores omnes lecti ex Occidentalis Imperii prouinciis Romæ manſerunt, ex Orientalis vero Conſtantinopoli tranſlati Eadem & de Conſule ratio fuit. Quum enim duo Conſules more vetuſto eſſent, quo vrbem à ſe cõditam in omnibus Romæ parem faceret, alterum ex Conſulibus Conſtantinopoli, alterum Romæ manere inſtituit. Tuncq; Imperium omne Romanum tutiſſimum factum eſſe exiſtimauit, duabus vrbibus tanquam firmiſſimis propugnaculis, hinc à Germanis, illinc a Perſis defenſum. Eadem quoque priuilegia, immunitates, dignitates, & honores, quibus vrbs ipſa ab antiquis Imperatoribus exornata fuerat atq; inluſtrata, Conſtantinopoli conceſſit. Quam etiam in XIIII. regiones diuiſit, eius Præfectum inſtituit iiſdem priuilegiis donatum quibus Præfectus vrbis Romæ. Pleraſque nouas dignitates, & magiſtratus excogitauit. Quum enim prætorianos, quod pro Maxentio contra ſe ſtetiſſent, exauctoraſſet: quattuor Præfectos prætorio inſtituit, quibus poſt principem ſuprema auctoritas eſſet, quorũ munus longe diuerſum ab antiquis Præfectis prætorio eſſet. Orbem enim vniuerſum Romanæ ditionis in quattuor præcipuas partes ſiue diœceſes diuidens, ſingulis vnum ex iis Præfectis præpoſuit, qui in prouinciis ſibi creditis Imperatorum vices gererent. Vnum enim Africæ & Italiæ, alterum Hiſpaniæ, Galliis, Britanniæ & Germaniæ præpoſuit: quorum prior Præfectus prætorio Italiæ, alter Galliarum dicebantur: eoſque Imperatori Occidentis ſubiecit. Prouinciis autem reliquis ciſmarinis, qui Orientis Imperatoris ditioni ſuberant, quas omnes vno Illyrici nomine comprehendit, Præfectum tertium præpoſuit, dictum Præfectum prætorio Illyrici. Quartum vero Præfectum prætorio Orientis ordinauit, qui omnibus trans mare Romanis prouinciis præerat.

Hos vero duos præfectos Orientis Auguſto parere voluit. Hoc autem vnum neſcio quam bene fecerit, quod præcipua imperii ſubſt-ntacula, limites videlicet Romani orbis, qui ab Auguſto ſuper Rhenum & Danubium xv legionum præſidio addito, prouidentiſſime firmati fuerant translatis in Orientem exercitibus ſubſtulit: quorum loco caſtella & munitiones quaſdam condens, debilibus admodum præſidiis eas ripas munitas reliquit, quæ per tot anuos egregia Romanorum militum virtute ab immaniſſimis barbaris defenſæ fuerant. Ex qua re Occidentalis Imperii primo, mox etiam Orientalis ruina manauit. Orientale enim Imperium, quia fortioribus præſidiis munitum, & à minoris roboris barbaris inuaſum fuit, diutius manſit: quamuis paullatim Imperatorum Græculorum incredibili ignauia, ad nihilum fere redactum, demum à Turcis auorum memoria omnino abſumptum fuerit. Imperium vero Occidentis Romanum, xv ad minus fortiſſimis legionibus ſpoliatum, quibus ad ea vſque tempora conſeruatum fuerat, atque a valentiſſimis Barbarorum, Gothorum, Alanorum, Burgundionum, & Francorum copiis inuaſum, quum qui cohercerent eorum impreſſione, nullus amplius eſſet exercitus, quamprimum corruit, & in barbarorum poteſtatem deuenit. Vandali enim Africam Franci & Burgundiones Gallias, Saxones Angli, Picti, & Scoti Britanniam, Hunni, Gepidæ, & Longobardi Germaniam, Oſtrogothi & Alani Hiſpanias, Heruli & Viſegothi Italiam cum Vrbe ipſa olim rerum domina, breuiſſimo temporis interuallo, pulſis iis qui remanſerant Romani Occidentalis Imperii debilibus præſidiis, occuparunt: qui omnes barbari Septentrionales fuerunt, iis potiſſimum ripis egreſſi, quas tanto ſtudio, xv que fortiſſ. legionibus ad Imperii tutelam contra eorundem barbarorum incurſiones diu ante D. Auguſtus prudentiſſimus princeps, & ad æternitatem Romani nominis natus, munitas, Conſtantinus demum abductis, quo res ſuas in Oriente firmaret, legionibus ſpoliauit. Barbari enim, quos omnino ſtrauiſſe Conſtantinus exiſtimauerat, haud diu poſt eius obitum fluuiorum ripis traiectis, nullo negocio oppida & caſtella tenuioribus præſidiis munita, quæ vtrique ripis Conſtantinus extruxerat, expugnantes Romanas prouincias & Imperium ipſum primo miſere deuaſtarunt: & poſtremo Italia capta, & Imperatoribus

pibus exactis, breui præclariſſima omnium vrbs Roma Imperii paulo ante domicilium, fœdiſſimorum barbarorum mancipium facta fuit. Vix enim c & xl anni a Conſtantini morte elapſi erant, quum Odouacer Herulus rex Gothorum Auguſtulum nouiſſimum Occidentis Imperatorem, Oreſte patre ſuo qui filio Imperium parauerat, occiſo, Imperio Italiæ, quæ vna tantum prouinciarum omnium Occidentalium ſupererat, exegit: Italiaque & vrbe Roma, nobiliſſima Imperii Occidentalis parte, potitus eſt. Poſt quem, octo alii Gothorum reges rebus Italicis LXXVII annorum interuallo præfuerunt. ii fuere, Theodericus, Athalaricus, Theodahatus, Vitiges, Ildoualdus, Araricus, Totilas, & Teias. Quorum incredibili virtute, quum longo temporis ſpacio, quo in Italia fuerunt, tam mores Italicos imbibiſſent, & ſapientia, vrbs ipſa priſtinum Imperii decus recuperare poſſe videbatur, ſi per Iuſtinianum Imperatorem licuiſſet. qui adeo egregie, prudenter & perhumane res Italicas moderati ſunt, vt eorum Imperium non Barbarorum, ſed nobiliſſimorum ciuium videretur. Romanas enim litteras, mores & conſuetudines adeo hauſerant, vt nihil inter eos & Romanos ipſos diſcriminis eſſe appareret. Belli quoque & pacis artibus clariſſimi euaſerant, vt cum antiquis bonis Imperatoribus conferri poſſent: quæ tamen omnia ipſis parum valuerunt. A Iuſtiniano enim Imperatore iniuſte admodum bello petiti tanquam Imperii inuaſores, decimo octauo anno tandem non ſine maximis totius orbis, & præſertim miſeræ Italiæ cladibus, per Iuſtiniani duces Beliſarium & Narſim, Italia omni penitus exacti ſunt, quæ ſtatim Orientis Imperio acceſſit. Quæ res omnium malorum, diſſenſionum, diſcordiarum ciuilium, inteſtinorumque bellorum, quibus poſtea infelix Italia toties & per tot annos vexata fuit, maximam attulit occaſionem: ita vt præclare admodum nobiſcum actum fuiſſet, ſi id Iuſtinianus ipſe nunquam attentaſſet. Gothis exactis, & Italia Imperio Orientis adiuncta, proprium Imperatorem vel regem habere deſiit, quæ olim Imperium ipſum pepererat: atque ad eas prouincias tranſiit, quæ a Romanis ipſis victæ fuerant. adeo vana, fluxa, mutationibuſque & interitui obnoxia ſunt, ea quæ tantopere vt æterna miramur. Quo interim tempore quum Narſes, qui pro Imperatore ducis titulo Italiam obtinebat, iniuriis Sophiæ Imperatricis laceſſitus, Lon-

gobardos ad Italiam poſſidendam euocaſſet, quorum præcipue opera bello Gothico vſus fuerat: rurſum, vix ſextodecimo anno finito, ex quo Gothi Italia exacti fuerant, ſæuiſſimis bellorum procellis infelix prouincia ex poſita fuit. Lōgobardi enim eam ingreſſi, omnia reſiſtentia ferro flammiſq; immanium Barbarorum more conſumpſerunt. Nam per ea tempora mortuo Narſe, in eius locum Imp. Iuſtinus Iunior contra Longobardos Lōginum patricium Præfectum ſuum ducem miſit: qui Exarchi titulo eam Italiæ partem obtinuit, quam Longobardi primo illo impetu inuadere non potuere. hinc variæ cædes, crebra prælia, vrbium expugnationes, direptiones, incendiaq; fieri cœperunt, dum illi aliena appetunt, is ſua defendere nititur: atq; per ducentos fere annos iis cladib. laboratum eſt. Quorum denique interuallo Longobardi poſt multas cædes, rapinas, incendia prælia, & alia id genus quæ in bellis contingere ſolent, Imperatoris Orientis & Græcorum omnibus præſidiis, qui eorum primo impetu ſuperfuerant, pulſis atque cæſis, libere Italia fere omni potiti ſunt, vrbe ipſa excepta. Ad quam obtinendam, Rauenna Exarchorum ſede paulo ante poſt multos labores capta, aſpirare cœperūt. Quo interim tempore eorum furori, à Romano pontifice, cuius tum auctoritas maxima eſſe cœperat, partim precibus, partim pollicitationibus (bello enim decertare impar erat) obuiā itum eſt. Durum namq; & aſperum Romanis videbatur, Barbarorum tum iugum ſubire, libertati iam per CC. fere annos aſſuetis. Romanus quoq; pontifex, qui ſanctitate & doctrina & vitæ integritate præfulgebat, Romanorumque caput, Princeps & conſeruator appellabatur, non æquo animo populum ſibi creditum Longobardorum ſæuitiam & diritatem ſubire ferebat. Quare quum ab Imperatoribus Orientalibus ſæpius auxilia à Romanis contra Longobardorum immanitatem implorata eſſent, eaque ab eis negarentur: tum quod imbecille factum Imperium ad vicina loca à Sarracenis, Auaribus, Bulgaris, Hunnis, & cæteris circumuicinis barbaris tuenda vix ſibi vires ſuppeditarent: tum etiam quod Conſtantinopolitani Imperatores in fœdam Iconomachiæ hæreſim lapſi, maximas & pluſquam hoſtiles cum Romano pontifice acriter ipſorum inſaniæ aduerſanti, ſimultates gerebant: tunc primo ad Francorum potentiſſimos reges à Romana ſede religioſe expetitum, eorumque præſidium contra Longobardos

implo-

imploratum. Non poſſum autem vehementer non mirari horum temporum conditionem; Orientalium principum maximam ſine fructu impietatem, qua præcipue factum eſt, vt occidentalia iura omnino amiſerint, nouuſq; Imp. Romæ in Occidente creatus ſit Carolus Magnus. Quum enim Diuorum imagines Conſtantinopoli & in Oriente vndiq; impie admodum abradi iuſſiſſent, id quoq; Romanum pont. interminato mortis metu facere perſuaſerunt: ſed inuicta aduerſus eorum amentiam Conſtantini & Gregorii II. Romanorum pontificum pectora, ipſorum nefaria iuſſa non ſolum contempſere, ſed eos etiam variis notis & ignominiis affecerunt. Nam Conſtantinus papa, Philippici hæretici Imperatoris nomen in Miſſarum ſolennis reticuit, eius imaginem Romæ in nummis cudi vetuit, atq; eam in eccleſiam introduci nõ permiſit, epiſtolas omnes & decreta reſpuit: primuſq; omniũ Romanorum Pont. fuit, qui aperte & palam Imperatorum furori reſiſtere poſſe docuit. In Leonis quoq; Iſauri Imperatoris, Iconomachorum omnium perditiſſimi, contumeliam Gregorius papa II. paulo maiora auſus, tributa omnia & vectigalia tam Italiæ quã vrbis Romæ, ei impendi ab vllo, acri ſub anathemate prohibuit. Quare factum eſt, vt ipſorum impietate quicquid eorum ditionis reliquũ fuerat in Occidente, paucorum annorum interuallo amiſerint. Quam ob cauſſam Romanus populus, ipſeq; pontifex Gregorius II. cum a Longobardis premerentur, ad Francorum regum opes longe lateq; per Occidentẽ florentes primum confugere, quas contra Longobardos in ſui auxilium ſæpius euocarunt. Karolus enim Martellus, Francorum dux potentiſſimus, primo pro Gregorio ipſo apud Luitprandum Longobardorum regem precib. egit, mox eius filius Pipinus contra Aiſtulphum Stephanum II armis defendit. Deinde paternæ atq; auitæ pietatis hæres Carolus Magnus, Romanam ſedem vrbemque ipſam, pro Hadriano primo contra Deſiderium Longobardũ bello egregie tutatus eſt, donec quum quieſcere nollent, poſtremo ab eodem Carolo prælio victi Papiaq; eorum regni ſede cum rege Deſiderio in ſuam poteſtatem redacta à Francis in deditionem omnes accepti ſunt. Quum autem his factis, Romanam præterea ſedem magnis opibus & tẽporali ditione extuliſſet (quippe Rauennam cum Exarchatu, Flaminiã & Picenũ prouincias de Longobardis captas, ſedi Romanæ

næ liberaliſſime largitus eſt) & ipſe viciſſim ab eadem ſancta ſede magnis honoribus & dignitatibus auctus fuit. Francorum enim primo, mox Longobardorum rex inunctus Patricius Romanorum poſtea creatus eſt: quæ tum ſuprema in Vrbe dignitas erat. Hæc autem dum in Occidente gererentur, Cōſtantinopoli Eirene mulier filio Conſtantino Imperio priuato, oculiſque (familiari Græcorum pœna) erutis, Imperii habenas ſola ſuſceperat tractandas, quod nouum omnino, & ad eam vſque diem Conſtantinopoli inauditū fuerat. quare quum Rom. Imperii maieſtas, omnia ſibi barbaris vendicantibus, obſoleſceret, neque in ea fœmina quamuis altę indolis multum præſidii ineſſe videretur, eius rei occaſione Romanæ adducti, & præcipue Leo papa III. qui tum viuebat, eiuſdem populi ſcito, cleriq; rogatu, Carolum Magnum Francorum regem, & patricium Romanorum, qui per eos dies in Vrbem venerat, ob egregia in Chriſtianum nomen & Romanam ſedem merita, Romanorum Occidentis Imperatorem primus appellauit, inunctumq; ac diademate aureo redimitum, Auguſtum appellauit, VIII. Cal. Ian. die, celeberrimo Chriſtiani natalis ineunte anno a partu Virginis DCCCI poſteaquam vero in Italia imperari deſitum fuerat, CCC & XXV. Regni vero eius, ex quo Francis præerat, XXXIII. Subſequutaque mox populi Romani adclamatio eſt, Carolo Auguſto Magno, & Pacifico, vita & victoria. Hac igitur ratione Carolus Francorum rex primus ex Francis, Romæ veteris & Occidentis Imperator creatus eſt, auito imperandi more poſt longiſſimum interregnum occidenti tandem reſtituto.

QVA RATIONE IMPERATORES Francos occidentales in eius Imperii primordiis creari mos fuerit.

IMperium autem Francicum Romanum, hæreditarium in ſui primordio fuit. Carolus enim Magnus Hludouicum Pium filium, Hludouicus Pius Hlotharium, Hlotharius Hludouicum II filios hæredes Imperii reliquerunt. Mox Hludouico ſine liberis mortuo, eius patruus Carolus iunior Pii Hludouici filius, rex Francorum Occidentalium, tan-

quam

quam ei cui ex hæreditate Imperii iura rite deuenirent, Romam veniens, Imperatoris nomen à Romanis proceribus, & Ioanne VIII. papa magna pecuniarum ſumma mercatus eſt. Cui filius Hludouicus Balbus ſucceſſit. Quo vita functo, Carolus III. Hludouici Regis Germaniæ filius, Hludouici Pii Imp. nepos, Imperium à Romano populo, & eodem Ioanne papa VIII. obtinuit, quod Hludouico Balbo affinitate cæteris coniunctior erat, cui ſine liberis decedenti, eius fratris Carolomanni filius Arnulphus ſuffectus eſt. poſt quem, eius filius Hludouicus IIII. Imperium obtinuit. iique omnes ſunt Imperatores ex Caroli magni gente, qui iure potius hæreditario, quam aliqua principum lectione ad imperium euecti ſunt. Quorum temporibus nulli ritus, nullæ cæremoniæ in Imperii comitiis erant, præterquam quod cum primum Imperator & Auguſtus renuntiatus fuiſſet, à Romano pontifice vngebatur, aureoque diademate coronabatur, tanquam Romani Imperii, immo totius orbis primario ſacerdote: more accepto ab Imperatoribus Orientalibus, qui a patriarchis Conſtantinopolitanis, primariis Imperii Græcanici pontificibus conſecrati, aurea corona redimibantur. Cuius conſuetudinis (quamuis nihil certi quod afferam habeam) Iuſtinum iuniorem Auguſtum facile mihi perſuaſerim. neque enim ante ipſum aliquem Imperatorem Conſtantinopoli coronatum fuiſſe, vel vnctum initio Imperii iis cum cæremoniis ab aliquo patriarcha, vnquam (quod ſciã) me legiſſe memini. Hunc vero coronandi Imp. Occidentis morem, primi inſtituiſſe videntur Leo papa III. & Carolus Magnus. Eratque coronatio ipſa perinde ac præcipuum ſignum legitimi Imperii, ſicut antiquis Imperatoribus erat Ignis prælatio. Qua coronatione demonſtrabatur, eum hominem vel regem, aut ex priuato ad Imperium euectum, aut id iure hæreditario conſequutum, ius habere in omnes Imperii partes tanquã veros & legitimos Rom. principes. Porro autem, etſi ſatis conſtet, aliquos Imperatores bis inunctos & cõſecratos à Rom. pont. vel ex eius auctoritate ab aliis epiſcopis, id variorũ regnorũ ratione factum fuit. Nam Carolus Magnus primo a Stephano II. papa, rex Fran. inunctus eſt: mox ab Hadriano pont. Max. Longobardorum: poſtremo à Leone papa III. Imp. Rom. coronatus fuit. Simili ratione Hludouicus Pius, eius filius, ab Hadriano primũ coronatus

fuit rex Fräcorũ, mox à Stephano II. Auguſtus appellatus. Item Hludouicus iunior à Sergio papa II rex Longob. primo deinde ab Hadriano II. pon. Max. Imp. Auguſtus inunctus fuit. Reges enim vngi, paulo ante in Occidente vſurpari cœptum fuerat. Idq; in Galliis primo factum quod à Conſtantinopolitanis Imperatorib. mutuatum eſt, qui id ab Hebræis didicere. Primus enim (quod ſciam) regum in Occidente vnctus eſt Pipinus rex Fran. à S. Bonifacio Moguntino archiepiſc. ex auctoritate Zachariæ papæ: fortaſſis quia primus eſſet qui ex priuato, & non ex regio ſtemmate Francis præpoſitus fuerit, Merouingorum ſtirpe regia regno mulctata. quem deinceps cæteri reges Francorum primo, mox Imperatores imitati ſunt. iccirco igitur Imperatores primo reges Francorum vel Longob. vngebantur. Quum enim nunquam in hoc Imperio vſuuenerit, vt non niſi reges ad Imperii faſtigiũ proueherentur, regeſq; & Imperatores vngi mos inualuiſſet, ideo iterum Auguſtos vngi & coronari contingebat. Illud autem non ignorandum, à quatuor primis Francis Imperatorib. minime obſeruatum fuiſſe, quod ſequentes principes religioſe admodum coluere. Ipſi enim cum ex ſola hæreditate, nullo electionis iure, ſibi inuicem ſucceſſiſſent, Auguſti vel Imp nomen nõ die ſuæ coronationis à Rom pont. aſſumpſere, ſed eo potiſſimum die quo à patre appellabatur Imperator: à quo etiã die eorum Imperii annos numerare ſolebant, nulla habita conſecrationis Pontificiæ ratione. Id autẽ ſatis ex eorũ priuilegiis & diplomatibus liquet, in quibus tam ante quàm poſt Romani pontificis coronationem, ſe ipſos Imperatores Cæſares Auguſtos appellant. Quod nullus ſequentium deinceps Imperatorum fecit: qui ante Pontificiam coronationẽ ſe reges tantum, vel electos Imperatores appellare conſueuerunt poſt ſupremam vero, quæ Romani pont. erat, vnctionem, omnes antiquorum Auguſtorum titulos aſſumere ſolebant. Idq; primus omniũ obſeruauit Carolus II. cognomine Craſſus, Hludouici Pii Imperatoris natu minor filius: qui quum poſt mortem Hludouici II. Imperatoris, fratris ſui, Hlothar Auguſti filii, ſtatim Imperator appellatus fuiſſet, non tamen ſe Imperatorem vel Auguſtum nominauit, ſed tantum regem Francorum, vſque ad VIII. Cal. Ianuarias proximas, ineuntis anni Chriſti DCCCLXVI. quo die à Ioanne papa VIII. Romæ inunctus & Imperator coronatus fuit. A quo tempore deinceps

ceps ſe & Imperatorem & Auguſtum dixit, atque hoc modo in diplomatib ſcribebat: *Datum anno regni noſtri* XLII. *& Imperii* I. Quod omnes poſtea eius ſucceſſores vſque ad noſtra tempora religioſe admodum obſeruarunt. Eius autē rei cauſa fuit, quod ipſe primus omnium Imperium nec ſola hæreditate, nec ſola electione habuit nam neque hæres à Hludouico II. Imp. ſine liberis decedente, inſtitutus fuerat: neque ab vllo electus, ſed per ſe ipſum Imperii titulum accipiens (tanquam is ad quem hæreditario iure pertineret, quod ipſe Imperatoris filius, & defuncti Auguſti patruus fuiſſet) Pontificiam Imperii coronam Romanique pont. conſenſum magna pecunia emit. Multi enim præterea tūc erant Hludouici Imp. mortui propinqui, qui ad Imperiū aſpirabant: vt Hludouicus ipſiuſmet Caroli natu grandior frater, & eius filii Germaniæ reges: quumque mortuo Hludouico II. incertum eſſet, an ipſe Carolus, vel frater eius atq; ipſius filii Auguſti eſſent appellandi. Ideo ab eo potiſſimū coronationis Pōtificiæ die Imperii nomina & titulos ſuſcepit, qua tum ei vni ſtabilitū Imperiū fuit, tam ex papæ, quā ex Rom. pop. conſenſu. Quod poſtea à ſucceſſorib. Imperatoribus obſeruatum eſt. Ei autē vita functo, in regno Francorum & Imperio ſucceſſit filius Hludouicus III. Balbus & ipſe bis conſecratus, primo rex Franc. ab Archiepiſcopo Remenſe, & Imp a Ioanne VIII. papa quo breui ſine legitima prole mortuo, regnū quidem Francorum Occidentalium ad eius filios ſpurios deuenit: Imperii vero iura & titulos nulla electione expectata, tanquam in ea gente hæreditaria atripuit, eadē qua Carolus II. ratione ductus, Carolus III. cognomine Caluus, defuncti Imp. Balbi patruelis, filius Hludouici regis Germaniæ, nepoſque Imp. Hludouici Pii. qui tum Germaniæ regnum iure hæreditario obtinebat. Carolus enim Magnus rex Francorum & Imperator, eiuſque ſucceſſores, prouincias & Imperii regna filiis partiri ſunt, vt nūc in rebus priuatis fieri ſolet. Mortuo vero Carolo III. ſine filiis, regnum Germaniæ, & Imperii titulos, tam iure hæreditario quam ex principum lectione deuenit ad Arnulphum, eius fratris Carolomāni regis Bauariæ filium qui à Metropolitano Germaniæ Moguntino archiepiſc. Liutberto coronatus, rex tātū Germaniæ primo appellabatur. Deinde IX anno poſt a Formoſo papa Ro. conſecratus, Imp. & Auguſti titulos aſſumpſit. Omnes autem ſuperiores principes, Auguſti appel-

lati ſunt, & in Imperatorum numero ideo a poſteriorib. cenſentur, quod Imperii diadema omnes a Romanis pont. habuerint. Ex quibus primus Carolus Magnus ex Romanorum lectione, tres ſequentes ſola hæreditate: quatuor vero poſteriores ex hæreditate quidem; verum accedentibus Romani pontificis, Romanorum, Italiæ, & Francorum conſenſu atque approbatione. Hludouicus vero Arnulphi filius iure hæreditario Germaniæ regnum, poſt patris mortem obtinuit. Coronatus autem ab archiepiſcopo Moguntino Hattone rex Germaniæ tantum dictus eſt. Imperatoris autem vel Auguſti nomina nunquam aſſumpſit, quod pontificia coronatione caruerit. qui ſi a Romano pontifice, more maiorum ſuorum conſecratus fuiſſet, inter Imperatores enumerari debe-ret, ſeque ipſum Imperatorem appellaſſet. Quo demum ſine filiis vita functo in Germaniæ regno, tunc primum pura puta electio eſſe cœpit: quæ ex ſolo procerum regni arbitrio & voluntate dependebat, quum nullum iam hæreditarium ius amplius eſſet. Verum Auguſti & Imperatoris ſpecioſa nomina atque Imperii dignitas trans alpes multis annis omnino eſſe deſiit. Arnulphi enim & eius filii Ludouici ignauia, incredibilique ſocordia, cum Italici aliquot principes ab Imperio Francico defeciſſent, Italiæ ſibi regnum vendicantes, Imperii quoque inſignia & titulos a Romanis pontificibus per multos annos obtinuerunt. Quorum primus fuit Vuido quidam dux Spoletanus, Longobardici ſanguinis vir: qui contra Arnulphum, competitore Berengario fugato, Imperium ſibi Italiæ vendicans anno Do. DCCCXCVII Imperatoris quoque & Auguſti nomina a Romano pontifice coronatus aſſumpſit. Poſt quem etiam eius filius Lambertus, Italiæ regnum ſub Auguſti nomine, a Romano & ipſe pontifice inunctus, obtinuit. Quo mortuo, Berengarius ex duce Foroiulienſi, ſub Auguſti & Imperatoris titulis, & poſt eum Rodolphus Burgundionum rex, Hugo comes Arelatenſis, Hlotharius eius filius, Berengarius II. primi ex filia nepos, & eius filius Adelbertus, regum nomine Italiam tenuerunt. Germaniæ vero reges poſt Arnulphum, Imperii nomina & titulos omnino amiſere: quum iam vſu confirmatum eſſet, id regnum Imperium vocari non debere, vbi Romani pontificis deeſſet conſecratio. Quod ita eſſe, manifeſte liquet ex Imperatoribus ipſis, vel Germaniæ regibus

à Carol

[illegible] Carolo II deinceps, qui ante Romani pont. coronationem [illegible] Imperatores, ſed reges tantum ſeipſos nominarunt: [illegible] papæ [illegible] inaugurationem non reges amplius, ſed Imperatores & Auguſti vocitantur. Non poſſum autem hic non [illegible]menter mirari & reprehendere aliquot recentiorũ Germanicarum rerum ſcriptorum audaciam, ne dicam temeritatem, [illegible] vndique clamant, Italos omnes, & præſertim Romanos, male agere, rem indignam facere, quod non omnes Germaniæ reges Imperatores appellant, neque omnium [illegible] ratio habeatur in eis numerorum notis, quibus diſtinguuntur inter ſe ii principes, qui idem nomen habẽt. nam volunt omnes Germaniæ reges, quamuis à Romanis pontificibus inaugurati non fuerint, Imperatores & Auguſtos ap[illegible] [illegible]que habendam eſſe rationem in iis ipſis qui[illegible]er ſe diſtinguũtur numerorum notis, quamuis à Pont. Max. non fuerint coronati: vt in Henricis, Chunradis, & H[illegible]cis. Quod an recte factum ſit, iudicent ii qui veterum diplomatum perquirendorum ſtudio vacant. Neque [illegible] arbitror nos debere eos principes iis nominibus appellare, quibus ipſimet conſulto abſtinuere: & iis notis inſignire, quas ab eis approbatas non fuiſſe conſtat. Quum [illegible] nulla ratione prohibi[illegible] vnquam fuerint, quin ſe [illegible] appellationibus nominarent. Neſcio enim cur Ludouicum IV, Chunradum primum, Henricum Aucupem, Chunradum Sueuum, Rodulphum, Adolphum, Albertum, R[illegible]ertum, & cæteros Germaniæ reges, qui Imperiali [illegible]ione caruerunt, Imperatores Cæſares & Auguſtos a[illegible] velit, quum ipſimet principes in ſuis diplomatibus, [illegible], & cæteris publicis actionibus, his nominibus abſtinuerint: quod etiam ab eorundem ætatum ſcriptoribus, [illegible]m Germanis ipſis, diligentiſſime obſeruatũ eſt, [illegible] eos nunquam Imperatores vel Auguſtos, ſed tantum reges, ante Pontificiam coronationem vocant. Item cur Henricum [illegible] Chunradi filium III, & eius filium IV, eiuſque nepotem V. Itemque Chunradum Sueuum III vocent, neſcio. quum Henricus ipſe auus II, alter III, & eius filius IV, ſe ipſos vbiq; nominarint, & ita etiam vocentur à maiori parte illorum temporum ſcriptoribus. Simili ratione Chunradus Sueuus Friderici Ahenobarbi patruus, ſeipſum ſecundum vocat. Extant adhuc Spiræ Chunradi & trium Henricorum ſepulchra,

ſum, Alemannorũ, & cæterorũ Germaniæ principũ ſuffr
fuit, quũ tamẽ nullũ præ cæteris principib. ius ante in Im
rio habuiſſet. nã etſi principũ voluntas in ſuperiorum In
comitiis acceſſerit, eã tamen cõſenſus, quidã potius quam
ctio dici debuit: cũ ex Caroli Magni & Hludouici Pii Im
hæreditate, a quib. Imperium partum fuerat, imperarint.
rum eo ſtẽmate deficiente, quod vnum ius in Imperio hæ
ratis ratione habebat, quũ à gẽte imperatoria alieni in re
ſucceſſiſſet, cũ primũ ea Imperii comitia ſola principũ elec
ne fieri cœpta ſunt: qualia fuerunt in Chunrado I, ſucceſſ
Hludouici IV. Eadẽ quoq; ratione, mortuo Chunrado, i
mera principũ electione Henricus cognomine Auceps, Sa
niæ dux, rex Germanorũ ſalutatus eſt quẽ etſi regni proc
ꝑcipue ob Chunradi defuncti cõmendationẽ regẽ creaſſe
nihilominus libera comitia dici debẽt, cũ nullius vi (vt id
rent) coacti ſint, & cũ ipſe quoq; ob Chunradi cõmendatio
ſupra cæteros multũ haberet in Imperio iuris. Poſt Henric
ipſum, omnes deinceps Germaniæ reges, qui etiã Imperato
vel deſignati, vel coronati fuerunt, non amplius per ſucceſſ
nẽ, ſed ex principũ ſuffragiis ad Imperii faſtigiũ euecti ſu
quæ electio deinceps duplex fuit: aut om   ino libera, aut c
cta. libera fuit electio, quæ habebatur, cũ Impp. ſine legit
hærede morientes, nullũ Imperii ſucceſſorẽ ante obitũ de
gnaſſent: vti fuerũt comitia Henrici I Saxonis, & Chunr
Franci, Hlotharii II Saxonis, Chũradi II Sueui, Friderici I
henobarbi, Philippi Sueui, Othonis IV Saxonis, Henr
graui Thuringiæ, Guilelmi comitis Hollandiæ, Rodul
Adolphi, Albertorum I & II, Henrici VI dicti, VII
uici, IV Bauari, Caroli IV Boemi, Ruperti Bauari, Sigiſmun
Friderici III, & nouiſſime Caroli V Imperatorũ qui ab
prædeceſſorũ ſuorũ volũtate Imperatores libere ab iis q
eligendi habebant renuntiati ſunt. Electio vero nõ adeo li
ra ſed quaſi coacta eſt, quũ Imperator ſe viuo, mo   vete
principũ Romanorũ, Imperii ſucceſſorẽ deſignare ſacit, C
uocatis enim Imperii Romani Electorib. quẽpia vel filiũ
fratrẽ ſuos eligere, ſe præſentẽ, procurat, in Romanorũ
Germaniæ regẽ, qui gradus proximus eſt ad ſupremũ Imp
rii faſtigium: quæ ſuffragia non adeo libera ſunt, quũ mul
immo fere omnia in gratiã Imperatoris fiant. Atq; hac ra
ne tres Othones priores, quattuor Hẽrici, II, III, IV, & VI, F
dericus II, Wenceſlaus, Maximilianus, & nouiſſime Ferdina

[illegible] Cæſar creati ſunt. Qui viuentib. prędeceſſorib. ſuis, Imperii [illegible]ſores deſignati fuerũt, & iu Germanię reges inuncti.

[illegible] de ſeptem Imperii Electorum origine fama hactenus obtinuit, [illegible]ta, & qui Principes ante eorundem inſtitutionem Imperatores creare conſueuerint, demonſtrantur.

QVi ante fuerint hi principes, ad quos Imperatoris electio [illegible]t, nũc enarrare operæpreciũ eſt. Quinã autẽ fuerint ante Henricum primũ Imp. Saxonẽ, vel Othonẽ III, nõ [illegible]catur, quod ſciã, à recentiorib. ſcriptorib. Poſt Othonẽ vero [illegible]es fere, quos vidi tã Germanicos quã Italicos ſcripto[illegible] vnũ ſentiunt, quod fuerint VII illi Germanię principes, [illegible] nunc Electores vocant: tres ſcil. archiepiſcopi, Moguntinus, Treuerenſis, & Colonienſis: ac quattuor profani principes, rex Boemiæ, dux Saxoniæ, marchio Brandeburgenſis, & [illegible] Palatinus Rheni, quos ſub Othone III a Gregorio V [illegible] Max. Saxone, in gẽtis ſuæ gratiã inſtitutos ſi[illegible] ſcribũt. Quod quia falſum & abſurdũ ſit, ac à veritate omnino alienũ, [illegible] eſt explicandũ: prçſertim, quũ huius rei deſcribẽdæ cauſa, [illegible]ius comẽti veritatẽ eruere, hoc vniuerſum opus mi[illegible] deſumpſerim explicãdum. Atq; ante omnia non inficias eo, [illegible] quãdo etiã huius fuiſſe ſententiæ, quæ tot eruditiſſimorum ſcriptorũ auctoritate iã cõfirmata eſt: adeo vt ſi quis cõtra [illegible] reclamare audeat, piaculũ facere videatur. Verũ quũ ad [illegible]m Germanicarũ rerum ſcriptorũ monumẽta euoluẽda [illegible]ntius animum intendiſſem, & hiſtorias à fontibus ipſis [illegible] mihi iãdiu propoſuiſſem, recentiorib. quãuis grauiſſimis [illegible]oribus neglectis, diligenter & paulo accuratius cœpi [illegible]q[illegible] Germanicis hiſtoricis operam nauare, vt Reginoni, Sigeberto, Ammonio, Lamberto, Witichindo, Luitprando, O[illegible]ni, Radeuuico, Abbati, Helmoldo, & cæteris id genus vetuſtis Germanis ſcriptoribus: ex quibus quũ pleraq; vel [illegible] incognita, aut nõ obſeruata, multarũq; rerũ veritatẽ eru[illegible], quæ à recentiorib. ſcriptoribus vel ſilẽtio prçteritæ ſunt vel [illegible]æ, hoc vnu præ cæteris percepi, quã maxime recẽtiores hiſtor[illegible]os errare in tradẽda origine horũ VII virorũ Imperii Electorũ: ex quo errore infinita propemodũ in cçteris Germanicis hiſtoriis à recẽtiorib. cõſcriptis mẽdacia manarũt, quę [illegible] ab hiſtoria abeſſe debeãt, omnes exiſtimare poſſunt. Quum autẽ hæc VII Imperii Electorũ inſtitutio ita peruerſe [illegible]lecta, & ab omnibus perperam deſcripta, mihi digna vi[illegible] diligenti examinatione, cæteris omnibus quæ ad hoc

rum, Alemannorũ, & cæterorũ Germaniæ principũ ſuffecti fuit, quũ tamẽ nullũ præ cæteris principib. ius ante in Impe rio habuiſſet. nã etſi principũ voluntas in ſuperiorum Imp comitiis acceſſerit, eã tamen cõſenſus quidã potius quam el ectio dici debuit: cũ ex Caroli Magni & Hludouici Pii Imp hæreditate, a quib. Imperium partum fuerat, imperarint. V rum eo ſtem̃ate deficiente, quod vnum ius in Imperio hæred tatis ratione habebat, quũ à gẽte imperatoria alieni in regi ſucceſſiſſet, tũ primũ ea Imperii comitia ſola principũ electio ne fieri cœpta ſunt: qualia fuerũnt in Chunrado I, ſucceſſo Hludouici IV. Eadẽ quoq; ratione, mortuo Chunrado, ite mera principũ electione Henricus cognomine Auceps, Saxo niæ dux, rex Germanorũ ſalutatus eſt: quẽ etsi regni procer præcipue ob Chunradi defuncti cõmendationẽ regẽ creaſſen nihilominus libera comitia dici debẽt, cũ nullius vi (vt id age rent) coacti ſint, & cũ ipſe quoq; ob Chunradi cõmendatio ſupra cæteros multũ haberet in Imperio iuris. Poſt Henricum ipſum, omnes deinceps Germaniæ reges, qui etiã Imperatore vel deſignati, vel coronati fuerunt, non amplius per ſucceſſio nẽ, ſed ex principũ ſuffragiis ad Imperii faſtigiũ euecti ſun quæ electio deinceps duplex fuit: aut om[illegible] libera, aut co ãcta. libera fuit electio, quæ habebatur, cũ Impp. ſine legitim hærede morientes, nullũ Imperii ſucceſſorẽ ante obitũ de gnaſſent: vti fuerũt comitia Henrici I Saxonis, & Chunrad Franci, Hlothari II Saxonis, Chũradi II Sueui, Friderici I A henobarbi, Philippi Sueui, Othonis IV Saxonis, Henrici Lã grauii Thuringiæ, Gullelmi comitis Hollandiæ, Rodulph Adolphi, Albertorum I & II, Henrici VI dicti, VII Hlu[illegible] uici, IV Bauari, Caroli IV Boemi, Ruperti Bauari, Sigiſmund Friderici III, & nouiſſime Caroli V Imperatorũ, qui ab iis qu prædeceſſorũ ſuorũ volũtate Imperatores libere ab iis qui i eligendi habebant renuntiati ſunt. Electio vero nõ adeo libe ra ſed quaſi coacta eſt, quũ Imperator ſe viuo, more veteru principũ Romanorũ, Imperii ſucceſſo[illegible] deſignare facit. C uocatis enim Imperii Romani Electorib. quẽpiã vel filiũ v fratrẽ ſuos eligere, ſe præſentẽ, procurat, in Romanorum Germaniæ regẽ, qui gradus proximus eſt ad ſupremũ Impe rii faſtigium; quæ ſuffragia non adeo libera ſunt, quũ multa immo fere omnia in gratiã Imperatoris fiant. Atq; hac ratio ne tres Othones priores, quattuor Henrici, II, III, IV, & VI. Fr dericus II, Wenceslaus, Maximilianus, & nouiſſime Ferdinã-

dus Cæſar creati ſunt. Qui viuentib. predeceſſorib. ſuis, Imperii ſucceſſores deſignati fuerũt, & in Germaniæ reges inuncti.

Ea quæ de ſeptem Imperii Electorum origine fama hactenus obtinuit, excogitata, & qui Principes ante eorundem inſtitutionem Imperatores creare conſueuerint, demonſtrantur.

QVi autẽ fuerint hi principes, ad quos Imperatoris electio ſpectarit, nũc enarrare operæpreciũ eſt. Quinã autẽ fuerint ante Henricum primũ Imp. Saxonẽ, vel Othonẽ III, nõ explicatur, q̃ ſciã, a recentiorib. ſcriptorib. Poſt Othonẽ vero III, omnes fere, quos vidi tã Germanicos quã Italicos ſcriptores, hoc vnũ ſentiunt, q̃ fuerint VII illi Germaniæ principes, quos nunc Electores vocant: tres ſcil. archiepiſcopi, Moguntinus, Treuerenſis, & Colonienſis: ac quattuor profani principes, rex Boemiæ, dux Saxoniæ, marchio Brandeburgenſis, & comes Palatinus Rheni, quos ſub Othone III à Gregorio V papa Max. Saxone, in gẽtis ſuæ gratiã inſtitutos ſimile ſcribũt. Quod quiã falſum & abſurdũ ſit, ac à veritate omnino alienũ, non eſt explicandũ: præſertim, quũ huius rei deſcribẽdæ cauſa, vt huius cõmẽti veritatẽ eruerẽ, hoc vniuerſum opus mihi deſumpſerim explicãdum. Atq; ante omnia non inficias eo, me aliquãdo etiã huius fuiſſe ſententiæ, quæ tot eruditiſſimorũ ſcriptorũ auctoritate iã cõfirmata eſt: adeo vt ſi quis cõtra hanc reclamare audeat, piaculũ facere videatur. Verũ quũ ad veterum Germanicarũ rerum ſcriptorũ monumẽta euoluẽda diligentius animum intendiſſem, & hiſtorias à fontibus ipſis haurire mihi iãdiu propoſuiſſem, recentiorib. quãuis grauiſſimis auctoribus neglectis, diligenter & paulo accuratius cœpi antiquis Germanicis hiſtoricis operam nauare, vt Reginoni, Sigeberto, Ammonio, Lamberto, Witichindo, Luitprando, Othoni, Radeuuico, Abbati, Helmoldo, & cæteris id genus veteribus Germanis ſcriptoribus: ex quibus quũ pleraq; vel cæteris incognita, aut nõ obſeruata, multarũq; rerũ veritatẽ eruiſſem, quæ à recentiorib. ſcriptoribus vel ſilẽtio preteritæ ſunt vel falſatæ, hoc vnũ præ cæteris percepi, quã maxime recẽtiores hiſtoricos errare in tradẽda origine horũ VII virorũ Imperii Electorũ: ex quo errore infinita propemodũ in cæteris Germanicis hiſtoriis a recẽtiorib. cõſcriptis mẽdacia mararũt, quæ quãtum ab hiſtoria abeſſe debeãt, omnes exiſtimare poſſunt. Quum autẽ hæc VII Imperii Electorũ inſtitutio ita peruerſe intellecta, & ab omnibus perperam deſcripta, mihi digna viſa ſit diligenti examinatione, cæteris omnibus quæ ad hoc

opus non multum faciant, omiſſis, hoc vnum mihi aſſumpſi explicandum, huiusque obſcuriſſimæ cæteris, mihi vero clariſſimæ rei veritatem eruendam. res digna, quæ ab omnibus hiſtoriarum ſtudioſis & intelligatur, & cognoſcatur: quum infiniti propemodum errores ex eius rei cognitione tolli poſſint. Hic autem non poſſum non vehementer mirari recentiorum quorundam rerum Germanicarum ſcriptorum parum accuratam in rebus propriis conquirendis diligentiam, & præſertim omnium eorum qui hiſtorias Germanicas intra ducenteſimum annum conſcripſere: vno tantum Ioanne Auentino, viro accuratiſſimo & doctiſſimo, excepto, quem honoris ergo hic nominare volui. qui huius & multarũ præterea rerum veritatem attigiſſe viſus eſt, à cæteris omnibus tanquam ſibi vno agmine incognitas, præterita. omnes enim, vbi ſeſe occaſio offert, non ceſſant hiſtoricos Italos carpere & lacerare, tanquam ineptos, negligentes, & mendaces, & præſertim quum in rebus Germanicis tradendis laborant. Quaſi hoc vnum ſibi ipſis propoſuerint, propriis domeſticiſque actionibus relictis, rebus tantum Germanorum tradendis vacare: ipſi vero adeo diligentes & accurati rerum ſuarum ſcriptores, tam fœde omnes lapſi ſint, in re Germanica, & omnium quidem nobiliſſima tradenda, quæ apud omnes veteres hiſtoricos apertiſſima eſſe, vel cæco videri poſſit. omitto errores innumeros, dictorum inconſtantiam, contradictiones, quas in genealogiis ſuorum principum deſcribendis habent, in enarrationibus actionum eorundem principum, ciuitatum, & prouinciarum. Hæc omnia autem miſſa faciam, quod forte illis obſcura eſſe potuerunt. quamuis nullam excuſationem admittere non deberem: ſed in hac re tam nobili, graui, cognitu non ſolum digna, ſed plane neceſſaria cui tot hiſtoriarum actiones nituntur, ex cuius ignoratione infiniti errores in dies oriũtur, qua cognita multæ hiſtoriæ explicantur & illuſtrantur, quæ ex vetuſtis ipſis Germanicis hiſtoriis apertiſſime colligitur, ab eis neglecta eſt & ignorata, atque abſque aliqua diligenti examinatione præterita: & nēpe à quibus à Crantzio, Cuſpiniano, & Munſtero, viris alioqui doctiſſimis & diligētiſſimis, qui ex inſtituto Imperatorum vitas deſcripſerunt: ab Eirenico, qui rerũ præcipue Germanicarum magnum centonem edidit, & ab omnibus demum qui hiſtorias Germanicas noſtris vel auorũ

temporibus conſcripſerunt. Hæc autem non, vt clariſſimis viris & tanquam literarum ſideribus & de omni diſciplinarum genere benemeritis ac iam diu vita functis conuiciarer, dixi; ſed vt omnes homines ſciant ignoſcere iis, qui cum quod potuerunt præſtiterint pro laudibus maledicta, & debitis honoribus ſæpe iniurias referunt. Sed iis iam querelis omiſſis inſtitutum nobis propoſitum aggrediamur. Omnes igitur hoc vnum ſentiunt, VII Imperii Electores à Gregorio V inſtitutos fuiſſe, ſub tertii Othonis principatu. Quod falſiſſimum eſſe, eoſque trecenteſimo anno poſt in ordinem hunc redactos fuiſſe, poſt Friderici II Imperatoris obitum, nunc demonſtrabo, atque inter tempora Henrici I & Friderici II Imperatorum, eundem obſeruatum fuiſſe morem in Romanorum principum comitiis, quem ante Othonem III, nullumque ſub tertio Othone nouam factam fuiſſe eligendi Imperatoris inſtitutionem, ſed eandem omnino fuiſſe in iis qui poſt eum fuerunt Auguſtis, quæ ante eius creationem fuerit, ab obitu vſque Hludouici IV, filii Imp. Arnulphi. Quo temporum interuallo hoc ſemper obſeruatum fuit, vt rex Germaniæ, vel Imperator, ab omnibus ſaltim regni Germanici principibus tam eccleſiaſticis quam ſæcularibus, qui ideo *Imperii principes* appellabantur, eligeretur. Ad quam rem demonſtrandam non niſi grauiſſimos & accuratiſſimos Germanicarum rerum Germanos hiſtoricos citabo: rationeſque adducam, quibus meum inſtitutum aperte probari poterit. Quæ omnia vt accuratius explicari poſſint, commodiſſimum erit, primo enarrare qui fuerint ii principes, quorum ſuffragiis ante tertii Othonis tempora Imperatores creari ſolebant: quum ſine controuerſia ab omnibus affirmetur, non hos VII fuiſſe Electores. Hi igitur erant, Romanus Pontifex, qui id per legatos ſuos Cardinales facere ſolebat; Italiæ aliquot ſæculares principes, vt comes Taurini, Marchio Mōtisferrati, & alii quidam; omnes Germaniæ Principes tam laici quam eccleſiaſtici, videlicet abbates aliquot, epiſcopi, & archiepiſcopi, quotquot ex iis comitiis adeſſe volebant, & cæteri omnes Germani comites, marchiones & duces. Quæ ita fuiſſe, teſtimonio eſt ante omnes vetuſtiſſimus ſcriptor rerum Germanicarum, Vitichindus monachus: homo Germanus, qui lib I de geſtis Othonis primi Imperatoris, ſub quo vixit, quum de Chunradi primi electione, qui re-

gio genere Caroli Magni Imp in Hludouico IV Arnulphi filio extincto, rex Germaniæ in eius locum factus eſt, loquitur, ita ait: *Regi autem Hludouico mortuo non erat filius, omniſq; populus Francorum atq; Saxonum quærebat Othoni diadema imponere regni: ipſe vero quaſi iam grauior, recuſabat Imperii onus: eius tamen conſultu Chunradus quondam dux Francorum vngitur in regem, penes Othonem tamen ſummum ſemper & vbique vigebat Imperium, &c.*

Luitprandus quoque Ticinenſis lib. II rerum ſuo tempore per Europam geſtarum, capite VII. [illegible] *autem* (inquit) *tempeſtate Hludouicus rex moritur. Chunradus ergo Francorum ex genere oriundus, vir ſtrenuus, bellorumque exercitio doctus, rex cunctis à populis ordinatur. ſub quo po[tentiſ]ſimi principes, Arnoldus in Baioaria, Burcardus in Sueui[a], Euerhardus comes potentiſſimus in Francia, Giſilbertus du[x in] Hlotharingia erant; quos inter Henricus Saxonum & Thuringorum dux præpotens clarebat, &c.*

Otho epiſcopus Friſingenſis lib. VI. cap. XVI. Hiſtoriarum ſuarum: *Anno* (inquit) *ab incarnatione Domini DCCCCXIII. Chunradus, Chunradi quem Albertus occiderat filius, conſilio præfati ducis Othonis, conſenſu omnium Orientalis Franciæ rex creatur. Hunc quidam Hludouici fratris filium fuiſſe dicunt, & ob hoc nouiſſimum eum Carolorum ponunt, &c.*

Abbas vero Vrſpergenſis ſic ait; *Regi autem Hludouico quum non eſſet filius, poſt mortem eius omnis populus Francorum atque Saxonum, quærebat Othoni diadema imponere regni: ſed ipſe quaſi iam grauior, recuſabat onus Imper[ii]: eius tamen conſultu Chunradus quondam dux Francorum, filius illius Chunradi quem Adelbertus occidit, vngitur in regnum, &c.* vt Vitichindus.

De electione autem Henrici primi ad regnum Germaniæ, Luitprandus libro ſecundo cap. VII loquens ait: *Septimo regni Chunradi anno, vocationis ſuæ ad Dominum tempus cognouit. quumque memoratos principes ſe adire feciſſet, ſolummodo Henrico abſente ita conuenit: Ex corruptione ad incorruptionem, ex mortalitate ad immortalitatem vocationis meæ tempus agnoſco, & vt cernitis præſto eſt. Proinde pacem atque concordiam vos ſectari, etiam atque etiam rogo. Me hominem exuente, nulla vos regnandi cupiditas titillet, nulla*

præſi-

præſidendi ambitio inflammet. Henricum Saxonum & Thuringorum ducem prudentiſſimum, regem eligite, Dominum conſtituite. Is enim eſt & ſapientia pollens, & iuſtæ ſeueritatis cenſura abundans. His itaque prolatis, propriam coronam, non auro, quo cuiuſcunque ordinis pene principes pollent; verum gemmis precioſiſſimis non ſolùm ornatam, ſed grauatam, ſceptrum & cuncta quæ regalia ſunt indumenta, in medium venire præcepit; & prout valuit huiuſmodi verba effudit: Hæredem regiæque dignitatis vicarium, regalibus meis ornamentis Henricum conſtituo: cui vt obediatis, non ſolùm conſulo, ſed etiam oro. Quam iuſſionem mox ſequitur interitus, & interitum eſt obedientia proſequuta. Ipſo namque mortem obeunte, memorati principes coronam cunctaque regalia indumenta Henrico duci contulerunt, atque vt rex Chunradus dixerat, cuncta per ordinem narrauerunt. Qui regiæ dignitatis culmen prius humiliter declinauit, ac paulo poſt non ambitioſe ſuſcepit, &c.

Vitichindus quoque libro de geſtis Imp. Othonis Magni: *Rex* (inquit) *Chunradus profectus in Baioariam, dimicauit cum Arnulpho, & ibi (vt quidam tradunt) vulneratus, reuertitur in patriam ſuam. Qui cum que ſe morbo ſenſiſſet laborare, pariter cum defectione primæ fortunæ vocat fratrem, qui eum viſitandi gratia adierat. Quem ita alloquitur: Sentio, inquit, frater diutius iſtam vitam me tenere non poſſe, Deo qui ordinauit ita imperante, grauiq; morbo id cogente. Quapropter conſiderationem tui habeto, & quod ad te maxime reſpicit Francorum toti regno conſulito, attendendo fratris tui conſilio. Sunt nobis frater copiæ exercitus congregandi atq; ducendi. ſunt vrbes & arma cum regalibus inſignijs, & omne quod decus regium depoſcit, præter fortunam atque mores. Fortuna, frater, cum nobiliſſimis moribus Henrico cedit: rerum publicarum ſecus, Saxones ſumma eſt. Sumptis igitur his inſignijs, lancea ſacra, armillis aureis, cum chlamyde, & veterum gladio regum, ac diademate, ito ad Henricum, facito pacem cum eo, vt eum fœderatum poſſis habere in perpetuum. Quid enim neceſſe eſt, vt cadat populus Francorum tecũ coram eo? Ipſe enim vere rex erit, & Imperator multorum populorum. His dictis frater lacrimans, ſe conſentire reſpondit. Poſt hæc autem ipſe rex moritur, vir fortis & potens, domi militiæque optimus, largitate ſerenus, & omnium virtutum inſignijs clarus. ſe-*

petiturque in ciuitate ſua Quidelingaburg, cum mœrore ac lacrimis omnium Francorum. Vt ergo rex imperauit, Euerhardus adiit Henricum, ſeque cum omnibus theſauris illi tradidit, pacem fecit, amicitiam promeruit, quam fideliter familiariterque vſque ad finem obtinuit. Denique congregatis principibus & natu maioribus exercitus Francorum, in loco qui dicitur Fridisleri, deſignauit eum regem coram omni populo Francorum atque Saxonum. Cumque ei offerretur vnctio cum diademate, à ſumma Moguntinæ ſedis pontifice, qui eo tempore Herigerus erat, non ſpreuit, nec tamen ſuſcepit: Satis (inquiens) mihi eſt, vt præ maioribus meis rex dicar & deſigner, diuina annuente gratia, ac veſtra pietate: penes meliores vero nobis vnctio & diadema ſit, tanto honore nos indignos arbitramur. Placuit itaque ſermo iſte coram vniuerſa multitudine: & dextris in cœlum leuatis, nomen regis cum clamore valido ſalutantes frequentabant. Hoc autem ordine rex factus fuit Henricus dux Saxonum, &c.

Regino autem monachus & abbas Prumienſis, vel is qui eum ſuppleuit antiquus ſcriptor chronici illius vniuerſalis, lib. II: *Anno* (inquit) *Dominicæ incarnationis DCCCCXX, Henricus dux, conſenſu Francorum, Alemannorū, Bauarorum, Thuringorum & Saxonum, rex eligitur, qui initium ſui regni diſciplina ſeruandæ pacis inchoauit, &c.*

Eadem referunt abbas Vrſpergenſis, & Sigebertus monachus Gemblacenſis in Chronicis, quæ ab orbe condito ad tempora ſua perduxit. Vixit autem ante annos quadringentos & quinquaginta. Ait vero: *Chunradus rex moriens, coram Principibus regni regem deſignat Henricum, filium Othonis Saxonum Ducis, &c.*

Ea quoque Imperii comitia, quibus Otho Magnus Henrici filius, rex creatus eſt, ſubiicere placuit, quod etſi adeo libera non fuerint quod patre viuente deſignatus ſit, tamē poſt Henrici mortem habita fuerunt, vt qua ratione facta fuerint cognoſcatur, & qui mos per ea tempora in regum coronatione ſiue inauguratione vſurpari ſolebat, intelligatur.

Luitprandus libro IV capite VII. *Eo tempore* (inquit) *rex Henricus in caſtello quod eſt inter Thuringorum & Saxonum confinia, & dicitur Himeleuna, grauiſſima valetudine correptus, migrauit ad Dominū. Cuius corpus in Saxonia deportatum, in Quintelingaburch monaſterio repoſitum eſt. Cuius filii*

Othonis

Othonis potentia mundi partes Aquilonaris & occidua reguntur, ſapientia pacificantur, religione lætantur, iuſtique iudicii ſeueritate terrentur, &c.

Vitichindus quoque in principio libri II de geſtis Othonis Imp. ait: *Defuncto itaque patre patriæ, & regum optimo Henrico, omnis populus Francorum atque Saxonum, iam olim deſignatum regem à patre filium eius Othonem elegit ſibi in principem. vniuerſaliſque electionis notantes locum, iuſſerunt ad Aquiſgrani palatium. Quumque illo ventum eſſet, duces ac Præfectorum principes, cum cætera principum militum manu congregati, in ſiſtorio baſilicæ Magni Caroli cohærenti, collocarunt nouum ducem in ſolio ibidem conſtructo, manus ei dantes, ac fidem pellicentes, operamque ſuam contra omnes inimicos ſpondentes, more ſuo fecerunt eum regem. Dum ea geruntur à ducibus & cætero magiſtratu, pontifex Maximus cum vniuerſo ſacerdotali ordine, & omni plebe infra in baſilica præſtolabatur proceſſionem noui regis: ſuaque dextra lituum geſtans, linea indutus ſtola, planetaque infulatus, progreſſuſque in medium vſque fani ſubſiſtit, & reuerſus ad populum qui circumſtabat (nam erant deambulatoria infra ſupraque in baſilica illa in rotundum facta, quo ab omni populo cerni poſſet) En* (inquit) *adduco vobis à Deo electum, & à Domino rerum Henrico olim deſignatum, nunc vero à cunctis principibus regem factum Othonem: Si vobis iſta electio placeat, dextris in cœlum leuatis ſignificate. Ad hæc omnis populus dextras in excelſum leuans, cum clamore valido imprecati ſunt proſpera nouo duci. Proinde procedit Pontifex cum Rege, tunica ſtricta more Francorum induto, pone altare, ſuper quod inſignia regalia poſita erant, gladius cum balteo, chlamys cum armillis, baculus cum ſceptro ac diademate: eo quippe tempore erat ſummus pontifex Hildebertus nomine, Francus genere, monachus profeſſione, nutritus vel doctus in Fulda monaſterio, & ad id honoris merito progrediens, vt pater eiuſdem loci conſtitueretur, deinde ſummi pontificatus Moguncíacæ ſedis faſtigium promeruerat. Et quum quæſtio eſſet Pontificum in conſecrando rege, Treuerenſis videlicet, & Colonia Agrippina: illius, quia antiquior ſedes eſſet, & tanquam à B. Petro apoſtolo fundata; iſtius vero, quia eius ad diœceſim pertineret locus, & ob id ſibi conuenire arbitrati ſunt huius conſecrationis honorem. Ceſſit tamen vterque eorum*

Hildeberti cunctis nota ſanctitati. Ipſi autem accedens ad altare, & ſumpto indeque gladio cum balteo, conuerſus ad regem ait: Accipe hunc gladium, quo eiicias omnes Chriſti aduerſarios, auctoritate diuina tibi tradita omni poteſtate totius Imperii Francorum, ad firmiſſimam pacem omnium Chriſtianorum. Deinde ſumptis armillis ac chlamyde, induit eum: His cornibus humerotenus demiſſis (inquit) monearis, quo telo fidei ferueas, & in pace tuenda perducere vſque in finem debere. Exinde ſumpto ſceptro, baculoque: His ſignis (inquit) merito paterna caſtigatione ſubiectos corripias, primumque Dei miniſtris, viduis ac pupillis manum miſericordiæ porrigas, nunquam de capite tuo oleum miſerationis deficiat, vt in præſenti & in futuro ſeculo ſempiterno præmio coroneris. Perfuſus ſt que oleo ſancto, & coronatus diademate aureo ab ipſis pontificibus Hildeberto & Vuichfrido, ac omni legitima conſecratione completa ab iiſdem Pontificibus ducitur ad ſolium, ad quod per cocleas aſcendebatur, & erat inter duas marmoreas miræ pulchritudinis columnas conſtructum, vnde ipſe omnes videre, & ab omnibus ipſe videri poſſet: diuina deinde laude dicta, ſacrificioque ſolemniter celebrato, deſcendebat rex ad palatium, & accedens ad menſam marmoream regio apparatu ornatam, reſedit cum Pontificibus & omni populo. Duces vero adminiſtrabant: Hlothariorum dux Giſelbertus, ad cuius poteſtatem locus ille pertinebat, omnia procurabat: Euerhardus menſæ præerat: Herimannus Francus pincernis, Arnulphus equeſtri ordini, & eligendis locandiſque caſtris præerat: Sifridus vero Saxonum optimus, & à rege ſecundus, gener quondam regis, tunc affinis, eo tempore procurabat Saxoniam. Rex autem poſt hæc vnumquemque principum iuxta munificentiam regalem congruenti ſibi munere honorans, multitudinem dimiſit, &c.

Regino vero Prumienſis abbas, vel qui eum ſuppleuit antiquus Auctor: Anno Dominicæ Incarnationis (inquit) C ∞ XXXVI. *Henricus rex præcipuus pacis ſectator, ſtrenuuſque paganorum inſequutor, poſt plures fortiter, & viriliter actas victorias, dilatatis vndique regni ſui terminis, VI nonas Iulii diem clauſit extremum. cui filius ſuus Otho conſenſu primorum regni ſucceſſor eligitur.*

Otho autem Epiſcopus Friſingenſis libr. VI. capit. XIX Hiſtoriæ ſuæ ſic ait: *Anno ab incarnatione Domini* DCCCCXXXVI. *Otho Henrici filius patri nobilis hæres*

in

in regno ſuccedens, in palatio Aquis à Moguntino archiepiſcopo Hildeberto coronatur. Idem abbas Vrſpergenſis & Sigibertus Gemblacenſis.

Comitiorum vero, quibus ſecundus Otho, à patre Othone primo Imperatore renuntiatus fuit, meminit antiquus auctor qui Reginonẽ ſuppleuit, his verbis: *Anno Dominicæ incarnationis DCCCCLXI, Rex in Italiã ire diſponens, maximã ſuorum fidelium multitudinem Vermaciæ coadunauit: vbi conſenſu & vnanimitate regni procerum, totiuſq; populi, filius eius Otho rex eligitur. Indeq; progrediens, conniuentia quoque & electione omnium Hlotharienſium Aquis rex ordinatur. Ordinato vero filio pater in Saxoniam rediẽs, diſpoſitis regni negociis, filium Wilhelmo archiepiſcopo, tuendum & nutriendum cõmiſit.*

De electione vero tertii Othonis, qui patre ſecundo Othone Imperatore mortuo, rex renuntiatus eſt, mentionẽ facit Sigebertus Gẽblacenſis his verbis: *Anno Do. DCCCCXXCIII, Otho Imperator tædio & angore animi deficiens, Romæ moritur. De Imperatore ſubſtituendo inter primates diſſentitur, aliis filio ipſius Othoni III imperium deberi certantib. aliis alio Imperatores à filio eius imperium transferre volentib. ad Henricum ducem filium Henrici, qui fuit frater primi Othonis. Hic Henricus ipſum Othonem puerum factioſe raptum in cuſtodiam tenet: ſed principes puerum de manu Henrici extorquentes, in regno ſublimant, &c.*

Clare & manifeſte ex tot veterum & grauiſſimorum auctorum locis videri poteſt, quomodo ab omnibus Germaniæ proceribus, tam reges Germani quam Imperatores renuntiati fuerint, inter Hludouici IV regis obitũ, & Henrici I Imp. creationem. Quam certe cõſuetudinem adhuc poſt Othonis II Imp. mortem multis annis in Germania perduraſſe, nunc demonſtrabo: qua ratione fiet, vt VII Imperii Electorum inſtitutio nullo modo ſub hoc Othone III Imp. à Gregorio papa V inuenta eſſe poſſit. Quod antequã multis veterum rerum Germanicarum accuratiſſimorum ſcriptorũ teſtimoniis demonſtrẽ id primo rationibus in medium adductis conuellendum eſſe exiſtimo. Nam ante Friderici II fortiſſimi Imp obitũ, qui anno Chr. ∞ CCL exceſſit, nullus eorum ſcriptorũ, quorum teſtimonia mox citabo, de hac electionis vel electoris voce, ſiue officio vnquam mentionem facit, nec cum conuentus Imperiales, quos Diætas vocant, nec etiam cum comi-

tia ipſa Imperii deſcribit. Quod ſi tunc hoc munus vel etiam vocabulum fuiſſet, illud profecto nō reticuiſſent veteres ſcriptores, ſaltim vbi occaſio ſeſe offert loquendi de eis VII Germaniæ principib. qui poſtea his titulis inſigniti ſunt. Omnia enim Imperatorum comitia ab omnibus Imperii ſiue regni principibus, ſiue ſacris ſiue profanis, fieri ſolita eſſe deſcribunt; inter quos non tantum referunt VII illos principes, ſed & omnes alios Germaniæ proceres. Illud etiam multum refert, quod cum in Imperatorum comitiis multorum principum mentio ſit, nunquam tamen marchionis Brandeburgēſis, vel comitis Palatini Rheni mentionem fieri inueni; quum cæteri epiſcopi, duces & principes nominentur. Quod ſi hi duo ex VII præcipuis fuiſſent, negligentes profecto fuerunt tot hiſtorici, qui eos ita ſilentio prætererint. qui adeo diligentes eſſe ſolent, vt quum aliquando nimii ſint, faſtidium lectoribus faciant: dum, vbi Imperator ſingulis noctibus pernoctauerit, vbi Paſcha, Pentecoſte, Natale & Quadrageſimam ſingulis annis tranſegerit, ſcribunt, rem vero tanti momenti tacuerunt. Itaque cum nullus nec Germanus nec Italicus, nec cuiuſuis gentis auctor, qui tamē ante Friderici II obitum vixerit, vel verbum quidem de hac re faciat: profecto neceſſe eſt, vt longo tempore poſt Othonis tempora hoc inſtitutum fuerit, nempe poſt Friderici II obitum, vt me demōſtraturum arbitror. Illud etiam adde, quod huius inſtitutionis nullus vnquam auctor meminit, qui vitas vel Gregorii V, vel ipſius Othonis III ſcripſerit, qui tamen ante Friderici II Imp. tempora vixerit: quod indignum profecto fuiſſet, rem tanti ponderis omiſſam eſſe, ab his præſertim auctoribus, qui vitas eorum accuratiſſime ſcripſerūt: à quibus, Gregorium V papam, Othonem III coronaſſe tantum inſcribitur. Ad hæc eius pontificis adhuc extat in baſilica principis Apoſtolorum ſepulchri elogium, in quo omnia ipſius præclare geſta breuiſſime enumerantur, de hac vero inſtitutione nulla mentio eſt: digna alioqui, quæ non omitteretur ab auctore eius epitaphii, quod eſt:

Hic quem tegit humus oculis vultuque decorum
Papa fuit quintus nomine Gregorius;
Ante tamen Bruno Francorum regia proles
Filius Othonis de genetrice Iudith
Lingua Teutonicus, Vuangia doctus in vrbe:

Sed

Sed iuuenis cathedram ſedit Apoſtolicam
Ad binos annos, & menſes circiter octo,
Ter ſenos Februo connumerante dies.
Pauperibus diues per ſingula ſabbata veſtes
Diuiſit numero cautus Apoſtolico.
Vſus Franciſca, vulgari, & voce Latina
Inſtituit populos eloquio triplici.
Tertius Otho ſibi Petri commiſit ouile,
Cognatis manibus vnctus in Imperium.
Exuit & poſtquam terrena vincula carnis
Æquiuoci dextro ſubſtituit lateri.

DECESSIT XII. CAL. MARTII.

Illud deinde conſiderandum, quod rex Boemiæ, quem propter regiam dignitatem VII. Electorem factum ſcribunt (tanquam, ſi aliqua inter æquales Electorum partes controverſia orta eſſet, in legendo Imperatore, compoſitorem) tunc dux erat: nec niſi longo tempore poſt regiam adeptus eſt dignitate. de quo mirum, quod in nullis imperialibus comitiis ante Fridericum II. vnquam mentio eſt apud quenquam ſcriptorem, quum cæteri fere omnes principes nominentur. Poſtremo in ſchiſmate Imperii, quod inter Philippum Sueuũ, Friderici Ahenobarbi Imp filiũ, & Othonem IIII. exortum eſt, omnes principes referuntur, qui vtrorumque comitiis interfuerunt: quo tẽpore archiepiſcopus Moguntinus Chunradus in Syria erat, nulluſque omnino eorum ſæcularium principum recenſetur, qui nunc Electores dicuntur, nec quenquam illorum quid pro poteſtate egiſſe ſcribitur: ſed vtrorumque comitia ab iis potiſſimum Germaniæ principibus habita fuiſſe narratur, quorum nullus noſtra ætate electionis ius, vel Electoris titulum habet. Hæc autem vix ante CCCL. abhinc annum facta ſunt, trecenteſimo videlicet poſt Othonis III. Imperatoris obitum anno. Quibus rationibus adductus, mihi perſuaſi, hanc VII. Imperii Electorum inſtitutionem lõge poſt Gregorii papæ V. & Othonis III. Imperatoris tempora exortam fuiſſe.

Sed age examinemus ſingulas deinceps Imperatorum electiones, quæ poſt Othonis III. Imp. obitum fuere: videamuſ-

que à quibuſnam, & qua ratione Imperatores ipſi renunti
ti fuerint. ac primo recenſeamus, quid veteres auctores
Henrici II regis, & primi Imperatoris (quem primum V
Electorum tantum ſuffragiis renunciatum fuiſſe hiſtorici r
centiores ſcribunt) comitiis referunt.

Otho epiſcopus Friſingenſis, qui ante annos quadringe
tos vixit, libro Hiſtoriarum ſuarū VII, capite XXVII. *An*
(inquit) *ab incarnatione Domini* ∞ *primo mortuo ſine pa*
de Othone III, *Henricus patre Hezilone, natione Noricus,*
iuſdemque gentis dux, ab omnibus regni primoribus elect
LXXXVII *ab Auguſto rex creatur. Hic multis in Germania, Bo*
mia, Italia, Apulia fortiter ac proſpere geſtis bellis, poſtremo ep
ſcopatum Babergenſem fundauit, &c.

Abbas Vrſpergenſis: *Anno Domini* ∞ I, *Henricus*
primum dux Baioariæ, deinde Othone III *abſque filiis defunct*
in regni prouectus culmine, LXXXIV *loco ab Auguſto, regnu*
accepit: & annis XXIII, *ac menſibus* V *regnauit,* XII *ann*
ſub nomine regis, XI *dignitate & nomine Imperatoris. H*
in regni ſede ſublimatus, quum Henricum marchionem, alio
que in initio regni ſui ſibi reſiſtentes ſuperaſſet, Italiam, ac B
miam, & Bolezlaum cum omni gente Sclauorum ſubiuga
ſet, data ſibi requie à Domino, epiſcopatum Babimbergenſe
fundauit, &c.

Sigebertus vero Gemblacenſis: *Otho Imperator* (inqu
degens Romæ, dum cum Romanis ſe remiſſius agit, tracta
qualiter iura regni & eccleſiæ ad antiquum ſtatum reform
ret: Romani per hoc ad contemptum eius adducti, ſubito co
tra eum conſpirant: & aliquot militum eius peremptis, eu
in palatio obſident. unde per induſtriam Henrici ducis Baio
riæ & Hugonis marchionis Italiæ ſimulato pacto vix extract
Roma decedit cum Silueſtro papa: & quia vxor Creſce n
Imperatorem ſpe regnandi ad amorem ſui pellexerat, dolo
pro eius deceſſu venenum ei miſit: quo ille eo ſumptus in
remeandum in Italia moritur. Milites autem Tranſalpin
corpus Imperatoris defuncti cum inſignibus Imperii ad Ga
liam referentes, crebris Italorum incurſibus laceſſiti, armis ſi
viam parant: ſed quum iam res in tuto eſſe putaretur, dux B
ioariæ Henricus iniuriato Heriberto Colonienſium archiepiſc
po, à cuius ore omnes pendebant, inſignia regni ab eo viole
ter extorſit, quaſi iure hereditario ſibi competentia. Erat quip

ſi

filius Henrici ducis,qui fuit genitus de Henrico fratre primi Othonis Imperatoris. Henricus ergo dux, conciliatis ſibi animis quorundam principum regni, vngitur in regem à Villigiſo Moguntino archiepiſcopo,& imperauit annos XXII,*&c.*

Lambertus quoque Schafnaburgenſis, monachus Hirſueldenſis, homo Germanus, qui ante annos quingentos hiſtoriam rerum ab Imperatoribus Henricis II & III geſtarum ſcripſit,cum de Henrico Imp primo loquitur, ait: *Anno Dom.* ∞ II, *Otho* III *Imp.obiit.cui Henricus Baioarius ſucceſſit. Egginhartus marchio,regni vſurpator, Palodi occiſus eſt. Plerique principes a rege deficiunt:ſed poſt modicum correpti, in gratiam recipiuntur,&c.*

Credi igitur, vel coniici poteſt, ex ſuperiorum ſcriptorum teſtimoniis, Imp. Henricum I, VII Electorum ſuffragiis renunciatum fuiſſe? Minime omnium. Sed videamus, quid de Imperatore quoque Chunrado I ſcribant, qui ſtatim mortuo Henrico primo,in eius locum Imperator vel rex Germaniæ creatus fuit.

Otho Friſingenſis lib. VI capite XXVIII: *Anno* (inquit) *ab Incarnatione Domini* ∞ XXV, *defuncto ſine filiis Henrico, Chunradus,natione Francus,conſilio anteceſſoris ſui, cuius tamen dum adhuc viueret, gratia carebat, ob omnibus electus,* LXXXVIII *ab Auguſto regnum ſortitur.*

Abbas vero Vrſpergenſis ait: *Anno Dominica incarnationis* ∞ XXV, *Chunradus ex regni primoribus vnus,ſed regno antea per rebellionem aduerſus,principibus pro eius electione diſſidentibus: Aribone autem Moguntino archiep.& Eberhardo Babembergenſi præſule ſibi fauentibus* LXXXV *loco ab Auguſto regnum ſuſcepit,&c.*

Sigebertus autem: *Anno* (inquit) *Dom.* ∞ XXIV, *Henricus Imp.conſulentibus ſibi principibus ſuper ſubſtitutione regni, Chunradum virum egregii generis,& egregia libertatis, quippe qui nunquam ſe ſubmiſerat alicuius ſeruituti,moritur. Cono vero dux præpotens,quum ad Imperium aſpirare vellet, repudiatur inſtinctu Abbonis Moguntini archiepiſcopi, & aliquot regni primatum, & Chunradus ad Imperium ſublimatus, imperauit annis* XV. Nec plura Lambertus dicit.

Eſt ne in his quoque comitiis aliqua Electorum mentio? poteſtne ex his dictis, eos ſaltim fuiſſe coniici? Quid epiſcopo Babimbergenſi cum noſtræ ætatis Electoribus, cuius

& Aribbonis Moguntini archiepiſcopi ſtudiis, Chûnradum hunc potiſſimum Imperatorem vel regem creatum fuiſſe, ſcribit abbas Vrſpergenſis.

In comitiis quoque Imperii, quibus Henricus II Imp. Chunradi huius filius, rex renunciatus eſt, quæ patre viuente, & procurante ſunt habita, nulla vnquam Electorũ VII mentio eſt apud hos ſcriptores, quibus diligentiores adhuc nullos inueni, qui tantum regni principum meminerũt, quo tempore Dux Boemiæ rebellis erat: tantum abeſt, vt electionis iure Imperii ardua hæc negotia tractaſſet.

De electione quoque Henrici III Imperatoris, qui patre Henrico II viuente rex appellatus fuerat, ſic ſcribit Lambertus Schafnaburgenſis, qui eo tempore viuebat: *Anno Domini* ∞ *L I I Imp. Henricus* II *natalem Domini Poletha celebrauit, vbi filio ſuo Henrico adhuc catechumeno principes regni ſub iuramento fidem promittere fecit.* Quod ſi quis clarius & apertius hæc videre vellet, legat eiusdem Lamberti Hiſtoriam, vbi electionem Rodulphi ducis Sueuorum deſcribit, qui rex Germaniæ in ſchiſmate contra Henricum III à principum Imperii parte renunciatus fuit: quibus comitiis præter multos Germaniæ principes cum ſacros tum profanos, interfuerunt quoque duo Gregorii papæ VII legati cardinales. Inquit autem: *Interea Moguntinus, Vuirceburgenſis & Metenſis epiſcopi, Rodulphus Welf, Berdolphus duces, & alii plerique ex principibus Teuthonicis conuenientes, tractare de vtilitatibus reip. ſtatuerunt: vt principes Saxoniæ, & omnes quibuſcunque Reſp. curæ foret,* III *Idus Martii in Forcheim occurrerent, & communi conſilio quid facto opus eſſet decernerent: præſertim cum per abſentiam regis tranquillis rebus tempus opportunum deliberationibus ac conſultationibus nacti fuiſſent. Romano quoque pontifici ſcripſerunt, vt quoniam in purificatione ſanctæ Mariæ Auguſtam, iuxta condictum, dolo regis præuentus occurrere non potuerat, ſaltim in Forcheim ſtatuta die præſto eſſe ſatageret & ſedandis bellorum ciuilium tempeſtatibus, quibus tam diu periclitaretur Reſp. apoſtolici moderaminis gubernaculum adhiberet. Qui vnum ex cardinalibus epiſcopis Romanæ eccleſiæ, Gregorium nomine, & alios, quos ei negocio idoneos arbitrabatur, ad regem Henricum miſit, qui ei dicerent: tempus eſſe, vt promiſſa compleret. Conuenien-*

uenturos in Forcheim III Idus Martii Principes Teuthonici regni, ad componendum ſtatum Reip. Veniret ergo, vt pollicitus fuerat, & ipſe ad conuentum. Legatis autem mandata perferentibus, ille diſſimulatis mediocriter his quæ animo agitabat, reſpondit: ſe poſt acceptum regnum hac primum vice Italiam intraſſe, & ideo multis nunc & magnis reipublicæ negociis implicitum, non poſſe tam cito infectis rebus prouinciæ excedere. quia ſi id faceret, Italos, quos longo tempore anxia aduentus ſui expectatione ſuſpendiſſet, grauiſsime offenderet. In hac & alia præterea multa verba legatos dimiſit. Papa autem certior iam factus de immutatione animi eius, & cæteris rebus quas ad eum iampridem fama detulerat, miſit protinus Bernardum abbatem de Maſsilia, item alium Bernardum S. R. E. diaconum cardinalem, vt principibus Theutonici regni, qui, vt ſupra dictum eſt, III idus Martii in Forcheim conuenturi erant, occurrerent, eoſque per ordinem ea quæ geſta erant edocerent. Se iuxta placitum dedita opera enixum fuiſſe, vt die & loco ſtatuto, communibus ſanctæ eccleſiæ vtilitatibus tractandis præſto eſſet. Sed Henrici diligentia ita circumuentum, & omnes per quas tranſitus eſſe potuiſſet itinerum anguſtias præoccupatas, vt nec tuto in Germaniam progredi, nec tuto Romam regredi valeat. Proinde monere eos, vt ſuis interim rebus, & regno Francorum, quod diu iam vnius hominis puerili leuitate vexetur, quaqua poſſint ratione moderentur: donec, ſi Deus velit, adempta itineris difficultate, ipſe venire, & collatis in medium conſiliis, quid vtilitati, quid honeſtati omnium, quid paci eccleſiaſticæ expediat, ſecundum eccleſiaſticas leges decernere poſsit. Et hic hiſtoriæ finis eſt, quam Lambertus ipſe, vſque ad electionem Rodulphi in regem, ſe perduxiſſe ſcribit. qui à ſuperius relatis principibus in Forcheim rex creatus fuit, in ſchiſmate cõtra Henricum regem.

Porro autem hanc hiſtoriam ſequitur abbas Vrſpergenſis, his verbis: *Anno Domini* ∞ LXXVII, *Rodulphus indigena Sueuiæ, quæ regalibus omnino ſtemmatibus eſt aliena, mediantibus Sigefrido Metropolitano, & Adalberone Wirciburgenſi epiſcopo, Bertholdo quoque duce Carinthiæ, ac prædicto Othone, aliiſque nonnullis principibus, in præſentia quorundam Romanæ ſedis legatorum non voluntarie annuentium, apud Forcheim in regẽ eleuatur. à quibus etiã dedu-*

ctus Moguntiam, in media Quadrageſima XII Cal. Apr. *à Sigefrido epiſcopo in regem vngitur, &c.* Si igitur tantum fuerunt VII Electores Imperii, quod ius hoc tempore habebant in Imperatore deligendo Virciburgenſis & Metenſis epiſcopi? quod Bertholdus dux Carinthiæ? Quod Otho olim dux Baioariæ, quum nondum (ex Munſteri ſententia) dux Bauariæ Palatinus Rheni eſſet? quod cæteri principes? Alia igitur hoc tempore fuit eligendi Imperatoris ratio, diuerſa ab ea quam poſteriores ſcriptores ſomniarunt. Quod etiam confirmatur in electione Henrici IV Imperatoris, & abrogatione Hen. III, pro qua, Moguncię LII Imperii principes congregatos fuiſſe, nullumque defuiſſe, excepto duce Saxoniæ Magno, ſcribitur Quo loco aperte liquet, an VII Electores, vel omnes Imperii proceres, abrogato Henrico III, ſuffecerint eius filium Henricum IV.

Videamus itaque, quid de hac re ſcribat Otho Friſingenſis, qui libro VII Hiſtoriæ ſuæ, capite XL. ſic ait: *Anno ab incarnatione Domini* ∞ CVI *in natali Domini, maximus conuentus principum Moguncia factus eſt: vbi ſuperuenientes Apoſtolicæ ſedis legati, anathema à Romanis pontificibus in Imperatorem factum, manifeſte omnibus qui aderant promulgabant. Ea propter dum ipſe in caſtro quodam poſitus, ac cuſtodiæ mancipatus audientiam peteret, principes ſeditionem vulgi timentes, ei apud Ingelheym occurrunt. ibique multis modis commonitum, vel iuxta alios circumuentum ac coactum inſignia regni reſignare ac filio mittere,* XLIX *regni ſui poſt mortem patris, Imperii* V *anno, perſuadent. Reuerſi ad filium optimates, Imperialia deferunt: eumque primo à patre electum, per impoſitionem manus Apoſtolicæ ſedis legatorum, cunctorumque electione,* LXXXV *ab Auguſto regem creant: Anno, vt dixi,* ∞ CVI.

Abbas vero Vrſpergenſis rem latius declarat, his verbis: *Anno Domini* ∞ CVI *mediante Henrico iuniore, tantus apud Moguntiam factus eſt in natali Dominico totius regni Theutonici conuentus, quantus per multa annorum curricula nunquam eſt viſus. Referunt enim qui aderant,* LII *ibi tunc optimates vel eo amplius affuiſſe: adeo vt ſolus dux Saxoniæ Magnus nomine, quem iam grauior ætas impediebat, notaretur defuiſſe. Ibi ſuperuenientes Apoſtolicæ ſedis legati, epiſcopus ſcilicet Albanus, cum Conſtantienſi, ſententiam*

tiam anathematis in Henricum ſeniorem dictum Imperatorem, à tot ſibi ſuccedentibus Apoſtolicis ſæpius ſæpiuſque promulgatam ſcriptis ſimul & dictis teſtificantes, vniuerſam multitudinem, immo totam toto orbe diffuſam eccleſiam ab eius communione ſepoſitam confirmabant. Qua de cauſa quum ipſe de caſtello quo manebat, Moguntiam ſe exhibere tentaret, principes propter cauendum tumultum vulgi, ſuæ potius quam filii parti fauere ſolentis, ipſi Ingelheym occurrerunt: tandemque generali illum circumuenientes conſilio: vſque ad reatus confeſſionem ſatisfactioniſque profeſſionem perducunt. Cui quum legati communionem ſeu pœnitentiæ modum abſque generalis Synodi & Apoſtolicæ diſcuſſionis cenſura reddere ad præſens non poſſent, ipſe partis vtriuſque conſiliis annuens, regalia vel Imperialia inſignia, crucem ſcilicet & lanceam, ſceptrum, globum atque coronam, filii poteſtati tradidit, proſpera illi imprecans, illum primatibus multo fletu commendans. & extunc iuxta ſummi ſacerdotis, totiuſque eccleſiæ decreta, ſuæ conſulturum animæ promiſit. Hoc ordine Henricus illius nominis rex v, primum à patre, deinde ab vniuerſis Germaniæ Principibus in regem iam ſecundo electus, ab Apoſtolicis quoque legatis per manus impoſitionem catholice confirmatus, acceptus tam ab epiſcopis quam laicis iuxta morem patriæ ſacramentis, regnare cœpit, LXXXVIII *loco ab Auguſto: Domini vero, vt dictum eſt,* ∞ CVI. Idem refertur à Sigeberto, & reliquis Germanis ſcriptoribus.

Hic autem animaduertendum, Henricum hunc electum fuiſſe regem non à VII Electoribus: ſed (vt abbas Vrſpergenſis, vel is auctor à quo ipſe hæc decerpſit, quem per ea tempora vixiſſe conſtat) ab vniuerſis Germaniæ principibus.

Videamus etiam quid de electione Hlotharii II. Imp. afferant, num VII Electorum meminerint? Robertus abbas Montis, qui Sigebertum ſuppleuit, huiuſque Hlotharii tempore vixit, de eius electione verba faciens, ita ſcribit: *Anno Domini* ∞ CXXV, *mortuo Imp. Henrico, corpuſque eius Spiræ ſepulto, proximo menſe Auguſto legati Apoſtolicæ ſedis, & archiepiſcopi, cum epiſcopis & optimatibus Imperii, ex condicto conuenientes Moguntiæ, conſultant ſibi & toti Romanorum Imperio, de ſubſtituendo rege. Hlotharius dux Saxonum, vir ſapiens & induſtrius, eccleſiaſtico iuri deuotus, præpotens diuitiis & victoriis, omnium aſſenſu eligitur. Hic*

menſe Septembri cum eiſdem legatis, duobus archiepiſcopis, octo epiſcopis, multis abbatibus & cum eminentiorib aula regalis primatibus, Aquiſgranum veniens, Dominica die Idibus Septem. à Friderico archipræſule Colonienſi in regem benedicitur & vngitur, omni clero & populo feſtiuum Epinicium acclamantibus, &c.

Hoc autem loco ſcribitur, Hlotarium regem declaratum fuiſſe ſuffragiis legatorum Romani pont. duorum archiepiſcoporum, octo epiſcoporum, ac cæterorum aulæ Palatinæ procerum: & non VII Electorum. Ita vt liquido pateat, an per hæc tempora fuerit eorundem magiſtratus. hoc idem iis verbis lib. VII, cap. XVII. confirmat Otho epiſcopus Friſingenſis. ait enim: *Anno Dominica incarnationis* ∞ CXXV, *defuncto abſque harede Henrico rege V, Principes Moguncia conueniunt: ibique habito de ſucceſſore conſilio, quattuor regni optimates, Hlotharius dux Saxonum, Fridericus Dux Sueuorum, Leopoldus marchio Orientalis, Carolus comes Flandria, ad regnum deſignantur. Tamen Hlotharius natione Saxo, patre Gebehardo, voto omnium renitens valde, ac reclamans ad regnum tractus ſub præſentia ſedis Apoſtolica legati,* XXCIII *ab Auguſto regnauit.* Libro vero I. cap. XVI. de geſtis Friderici Ahenobarbi Imp. idem refert his verbis: *Igitur Albertus (nam id iuris, dum regnum vacat, Moguntini archiepiſcopi ab antiquioribus eſſe traditur) principes regni in ipſa ciuitate Moguncia tempore autumnali conuocat: malorumque ſibi à duce Friderico illatorum haud immemor, cum prædictus dux ad regnum à multis expoſceretur, ipſe Hlotharium ducem Saxonum, virum tamen ex probitatis induſtria omni honore dignum (plus familiari rei quantum in ipſo erat, quam communi commodo conſulens) in regem à cunctis qui aderant principibus eligi perſuaſit. quæ res laudabiliter facta, grauiſſima tamen ſciſſura ſeminarium denuo fuit.* Eadem refert Abbas Vrſpergenſis. Comitia vero quibus Chunradus rex III Imp. II appellatus eſt, diligenter admodum explicantur ab eodem Othone, qui per ea tempora vixit. Is enim libro primo cap. XXII, de geſtis Friderici Ahenobarbi Imperatoris: *Defuncto* (inquit) *Imp. Hlothario, ac in monaſterio Lutre, quod in eius proprio fundo ſitum eſt, humato, principes regni apud Gallia oppidum Confluentiam, vbi Moſella Rhenum influit, conueniunt, & de*

& de eligendo principe conſilium ineunt. Igitur Chunradus Friderici ducis frater, ab omnibus qui aderant expoſcitur: ad regnumque leuatus, in palatio Aquis coronatur. quod eo facilius fieri potuit, quod Imp. Henrici odium in mentibus plurimum iam deferbuerat, Albertuſque Moguntinus archiepiſcopus iam recenter viuendi finem fecerat. Acceſſit etiam ad huius negocii promotionem, quod Henricus Noricorum dux, pro nota ſuperbia pene omnium qui in expeditione Italica cum Hlothario Imp. fuerunt, odium contraxerat, &c. Idem lib. VII hiſtoriarum capite XXII hæc propemodum his verbis refert: *Anno Domini* ∞ CXXVIII *defuncto in autumno ſine filiis Imp. Hlothario, conuentus generalis principum Moguncia in proximo Pentecoſte indicitur. Quidam autem ex principibus timentes, ne forte in generali curia Henricus dux, qui tunc pracipui & nominis & dignitatis in regno fuit, per potentiam praualeret, circa mediam Quadrageſimam conſilio habito in oppido Gallia Confluentia, conuentum celebrant, ibique Chunradum Imp. Henrici ſororium, praſente Theodeuuino epiſcopo cardinali, ac S. R. E. legato, ſummi Pont. ac totius Rom. pop. vrbiumque Italia aſſenſu promittente,* XXCIV *ab Auguſto regem creant. qui mox ad palatium Aquis veniens, à pradicto cardinale (nam Colonienſis, qui id facere iure debuerat, nouiter intronizatus pallio carebat) cooperantibus Colonienſi & Treuerenſi archiepiſcopis in regem vngitur. Proximum dehinc Paſcha Colonia celebrans, Moguntiam poſtea venit. At Saxones, & dux Henricus aliique qui electioni non interfuerant, Regem non legitime, ſed per ſubreptionem electum calumniabantur. quibus omnibus in proximo Pẽtecoſte generalis curia Babemberg indicitur. Itaque Chunradus R. Pentecoſten & curiam in praſata ciuitate, vt cõdictum erat, cum maximo regni faſtigio & maximo conuentu principum habuit, vbi omnes Saxones ſimul cum vidua imperatrice Richinza venientes, vltro ſe ſua ditioni ſubdidere. ſolus ex principibus dux Henricus regalia ſeruans aberat, ad qua reddenda in feſtiuitate Apoſtolorum Petri & Pauli dies ei praſigitur Ratiſponæ. quo veniens, regalia quidem multis illectus promiſſis reddidit, ſed tamen ea minime conſequutus, infecto pacis negocio, ſine gratia eius receſſit.*

Abbas vero Vrſpergenſis: *Anno Domini* ∞ CXXXVIII (inquit) *Hlotharius rex obiit, ſine filiis, in autumno: dux*

vero Henricus, in cuius finibus obierat, regalia reſeruauit, vt in generali conuentu principum, qui in proxima Pentecoſte Moguncia indictus fuerat, præſentaret. Quidam vero ex principibus timentes, ne forte in generali curia, Henricus dux, qui tunc præcipui & nominis & dignitatis in regno fuit, per potentiam præualeret, circa mediam Quadrageſimam conſilio habito, in oppido Rheni Confluentia conuentum celebrant: ibique Chunradum fratrem Friderici, præſente Theodeuuino epiſcopo cardinali, regem creant. Cui primum Saxones & Dux Henricus, aliique qui eius electioni non interfuerunt, reſiſtunt, calumniantes eum non legitime, ſed per ſubreptionem electum fuiſſe. Quibus omnibus in proxima Pentecoſte generalis curia Babemberg indicitur: quo Saxones omnes, ſimul cum vidua Imperatrice Richinza venientes, vltro ſe Chunrado regi ſubdidere. Henricus Dux regalia ſeruans aberat: ad quæ reddenda, in feſtum apoſtolorum Petri & Pauli Ratiſpona dies ei præfigitur. Quo veniens, regalia quidem multis illectus promiſſis reddidit: ſed ad ea quæ vlterius inter eos tractanda erant, dies ei breui poſt Auguſtæ præſcribitur, &c. Nõ aliena ab his dictis refert quoque Robertus Abbas Montis, qui Sigiberti Chronicon ſuppleuit.

Omnium vero clariſſima ſunt ea comitia Imperii, quibus Fridericus primus Ahenobarbus rex creatus fuit, ab Othone epiſcopo Friſingenſi, qui iis interfuit, libro ſecundo capite primo de Geſtis eiuſdem Friderici Imp. deſcripta. ait enim: *Anno ab incarnatione Domini* ∞ CLII, *decedente ab hac luce vernali tempore Bambergæ piiſſimo rege Chunrado,* III *nonas Martii, in oppido Francofurt, de tam immenſa Tranſalpini regni latitudine vniuerſum (mirum dictu) principum robur, non ſine quibuſdam ex Italia baronibus, tanquam in vnum corpus coadunari potuit: vbi quum de eligendo principe primates conſultarent (nam id iuris Romani Imperii apex, videlicet non per ſanguinis propaginem deſcendere, ſed per principum electionem reges creare, ſibi tanquam ex ſingulari vendicat prærogatiua) tandem ab omnibus Fridericus Sueuorum dux, Friderici ducis filius, petitur, cunctorumque fauore in regem ſublimatur.* Et cap. III: *Aſtrictis igitur omnibus qui illo confluxerant, fidelitate & hominio principibus, cum paucis, quos ad hoc idoneos iudicauit, cæteris in pace dimiſſis, rex cum multa iocunditate naues ingreditur.*

ingreditur : ac per Mogum & Rhenum nauigans, in villa regali Sinciche applicuit, ibi equos aſcendens Aquiſgranum venit. vbi ſequenti die, id eſt, Dominica quarta Quadrageſima, ab epiſcopis, à palatio in eccleſiam beatæ Mariæ ſemper virginis deductus, tum omnium qui aderant applauſu ab Arnoldo Colonienſi archiepiſcopo, aliis cooperantibus, coronatus, in ſede regni Francorum, quæ in eadem eccleſia à Carolo Magno poſita eſt collocatur : non ſine multorum ſtupore, quod in tam paruo temporis ſpatio, non ſolum tanta principum ſeu de regno nobilium confluxerat multitudo, ſed & quod de Occidentali Gallia, ad quam nondum huius facti rumor perueniſſe putabatur, nonnulli aduenerant, &c. Et capite IIII : *Peractis omnibus quæ ad coronæ decorem ſpectabant, rex, vocatis prudentioribus ſeu maioribus de numero principum, de ſtatu Reip. conſultans, Legatos ad Romanum pontificem Eugenium, vrbem ac totam Italiam deſtinandes, diſpoſuit, de promotione ſua in regnum ſignificaturos. Mittuntur itaque Hillinus Treuerenſis electus, & Eberhardus Babembergenſis epiſcopus, viri prudentes & literati, &c.*

Abbas vero Vrſpergenſis : *Anno Domini* (inquit) ∞CLII, *Fridericus huius nominis primus regnum accepit, magis ex delegatione patrui ſui, quam ex electione principum. Huic autem Imperium ceſſit, quod Velpho auunculus eius, & alii principes Alemanniæ proxima linea conſanguinitatis eum attingerent, &c.* Eadem Robertus abbas Montis ſcribit. Abbas item Vrſpergenſis, vbi de electione Henrici V Imp. cuius tempore vixit, loquitur, ſic ait : *Anno Dom.* ∞CXCI, *Henricus huius nominis* VI (*vel ſecundum Chronica Romanorum* V, *qui Henricum patrem primi Othonis in numero Imperatorum non ponunt*) *Friderici* I *Imp. filius, regnum accepit. Qui prius à patre Friderico rex deſignatus fuerat, & de conſenſu principum coronā Aquiſgrani acceperat, &c.*

Verum nulla Imperatorum comitia clarius & diligentius explicantur, quam ea quibus in ſchiſmate duo ſimul Imperatores vel reges creati ſunt : nempe Philippus Sueuorum dux, Henrici V frater, & Otho IV. Ex his enim manifeſte colligere poterimus, an ad illud vſque tempus VII Electorum nomina & munus inuenta fuerint, cum iam ab Othonis III Imp. obitu CC anni fuiſſent elapſi. Enarrantur autem accuratiſſime ab abbate Vrſpergenſe, qui per ea tempora in Ger-

mania vixit. ait enim: *Mortuo Henrico rege* VI, *Imp.* V *Friderici primi filio, Philippus Sueuorum dux, frater eius, eo tempore exierat de Alemannia, vt veniret ad ipſum in Siciliam: proceſſeratque vſque ad Montem Flaſconem prope Viterbium, vbi de morte Imp. nuntiatum eſt ei. Quare ipſe ſtatim ab Italia receſſit, & laborioſe peruenit in Alemanniam, vbi iā principes iuramenta ſua poſtponentes (nam procurante Henrico Imp. principes Alemanniæ pene omnes filium paruulum ipſius Fridericum, adhuc in cunis vagientem, ſibi aſſumpſerant in regem, fidelitatemque ei iurauerant, & litteras de hoc facto cum ſigillis ſuis tranſmiſerant Imperatori) de electione noui Imperatoris tractare cœperunt, cupientes diripere hæreditates, quæ ad præfatam Imperatoris generationem pertinebant. Sed Deus conterens omnem impietatem, & perfidiam ipſorum, hoc fieri non permiſit: inſpirans cordibus hominum, vt ſuos natiuos dominos non derelinquant, & alienis adhæreant. Ideoque præfatus Philippus ad partes Rheni ſe contulit in continenti, & natalem Domini in caſtro Haginou celebrauit: vbi venerunt ad eum & officiales & miniſteriales, & quidam de principibus & baronibus terræ, cum quibus habuit myſterium conſilii ſui. vbi etiam aderat Chunradus Argentinenſis epiſcopus, qui etiam promiſit fauorem & auxilium ſuum duci de obtinendo imperio. Volebat enim tenere Imperium, cum in poteſtate ſua haberet inſignia Imperialia, vtpote coronam & crucem, & alia quæ attinebant. non enim cautum eſſet ſibi, vt ad alium tranſiret Imperium: & ſic tam ipſe quam fratruelis ſuus, licet tunc paruulus, omni hæreditate ſuā priuarentur. quod etiam non placuit Altiſſimo, quamuis multa cœperint interuenire impedimenta, &c. Innocentius ſiquidem papa* III, *tunc de nouo in ſede Apoſtolica ſublimatus, omni ſtudio cœpit aduerſari eidem, hoc agens vt ipſum impediret, ne ad ſublimitatē culminis Imperialis poſſet aſcendere: improperans ei, quæ frater ſuus & pater crudeliter peregerant contra eccleſiam, &c. His interpoſitis de oppoſitione ſedis Apoſtolicæ, vt regium genus deperiret, redeamus ad deſcribendum labores, quos iniquiſſimorum principum machinatione ſubſtinuit in Alemannia. Primum quidem de prudenti conſilio quum videret ſibi imminere aduerſitates & bella, acquiſiuit ſibi fauorem principum & magnatum. De Saxonia quidem habuit*

habuit ducem Bernhardum, marchionem Moeſiæ, & alios principes ſæculares potentiſſimos: inſuper archiepiſcopos Magdeburgenſem & Bremenſem, & ſuffraganeos eorundem. Sed genitrix & nutrix omnium malorum diſcordia noluit quieſcere: quin potius Alemannos, qui omnem iuſtitiam deteſtantur, & odio habent, ad hoc commouit, vt in præiudicium dominationis antiquæ, & generationis in regno diuturnæ, condicerent curiam apud Andirnach oppidum Rheni, quatenus ibidem eligerent Imperatorem. Quo audito, Philippus tranſmiſſis illuc legatis effecit, vt nulla ibidem celebraretur electio: tum propter ſui & quorundam principum abſentiam, tum propter regiæ generationis non deſtituendam proſapiam, quum propter iuramenta principum eidem generationi exhibita. Ideoque plus confidentes in diuitiis & potentia Colonienſium, illuc conuenticulum ſuum indicunt. Vbi rurſus Philippus nuncios ſuos tranſmiſit, impediens, ne in præiudicium ſuum qualibet fieret electio. Aſſerunt enim quidam, quod propter hoc promiſſa fuerint archiepiſcopo Treuerenſi duo millia Marcarum. Attamen Bertoldus dux Zaringiæ tunc denominatus fuit in regem, non propter hoc quod iuſtus eſſe videri poſſet: ſed quia pecunioſus videbatur, cum eſſet auariſſimus, & omni iniquitate plenus. Videns autem Philippus, quod à tali inſolentia nollent Alemanni ceſſare, ipſe cum principibus ſibi fauentibus conuentum adunauit in oppido Mulhuſen, vbi à Sueuis, Saxonibus, Bauaris, Boemis, & Principibus quamplurimis regni eligitur in regem. Tunc cœperunt multiplicari mala in terris, &c. Item paullo poſt: Iam tunc Colonienſes & Argentinenſes, cum epiſcopis ſuis, & alii quidam cogitauerunt, & machinati ſunt nequitiam, miſerantque nuncios ſuos, Albertum videlicet de Tagisburgh, & de Liningen, comites in Angliam, vt inde aduocarent & adducerent Othonem, pro eo quod ſuperbus & ſtultus, ſed fortis videbatur viribus, & ſtatura procerus, præſumentes nihilominus auxilio Richardi Angliæ regis, eiuſdem auunculi Hunc igitur apud Coloniam elegerunt in regem. Factaque eſt hæc abuſio, vt fieret quaſi portentum multarum abuſionum quæ ſubſequutæ ſunt in terris, &c. Item paullo poſt: Properant electi reges, vterque vt occupet ſedem regni Aquiſgrani. Sane Philippus prior oppidum illud obtinuit, & ibidem viros ſtrenuos & nobiles in præſidio conſtituit. Superuenit autem Otho cum Colonien-

ſibus, & aliis fautoribus ſuis, & obſederunt ciuitatem: quumque interiores concluſi reſiſtere non potuiſſent, accepta pace ac ſecuritate perſonarum, dederunt ciuitatem. Tunc Adulphus archiepiſcopus Colonienſis coronauit in regem ipſum Othonem. Tota vero curia Imperialis, & officiales Imperii adhaſerunt Philippo, cum principibus quam plurimis. Interim redierat de vltramarinis partibus Chunradus Herbipolenſis epiſcopus, qui fuit cancellarius. Hic declinauit in partem Philippi. Hermannus vero Lantgrauius de Thuringia, cœpit aduerſari Philippo, ſperans ad ſe poſſe deuolui ius Imperii. Philippus itaque prudenti vſus conſilio, cenſuit primum eos qui viciniores erant bellis auertere, & ſuo dominio ſubiugare. anno ſequenti Argentinam obſedit, vbi ſuburbia prius incendit, & terras ciuium vaſtare cœpit. tunc videntes ciues ſe non poſſe reſiſtere, Philippum tanquam dominum ſuum in ciuitatem receperunt, & ei fidelitatem iurauerunt. epiſcopus quoque in gratiam ipſius rediit. Principes vero Imperii nec curabant iuramenta infringere, nec fidem violare, & ius omne confundere, nunc recedentes à Philippo, & Othoni adhærentes, & è conuerſo. Verum multis bellis feliciter geſtis, decreuit agere bellum contra Colonienſes. Cum magno igitur exercitu venit in fines illorum, fiuntque incendia & vaſtationes terrarum, capiuntur oppida quædam in partibus illorum: multi ſiue compulſi, ſiue muneribus aut promiſſionibus illecti, recedunt ab Othone, & adhærent Philippo, inter quos præfatus Adolphus Colonienſis archiepiſcopus cum rege reconciliatus, ſecum venit Aquiſgranum, & ipſum coronauit in regem. Interim quoque redierat de vltramarinis partibus Chunradus archiepiſcopus Moguntinus, qui callide propter timorem papæ ſe geſſit in hoc facto: latenter tamen aduerſatus Philippo, potius quam fauens. timebat enim eum. Sed hic in breui vitam finiuit, &c.

Item, vbi Philippo rege occiſo, loquitur de Othonis confirmatione, ſic ait: *Anno Domini* ∞CCIX, *Otho* IV *ex patre de Sueuia & Saxonia, ex matre de Anglia, vbique nobiliſſima ſtirpe progenitus, regnum ſolus occiſo Philippo, accepit. & quum quattuor annis regnaſſet, regno pulſus eſt: quod propter illius ſuperbiam præcipue contigiſſe creditur. Primum ſiquidem in Francfurt adueniens, conſenſu principum accepit.*

accepit. veneruntque ad eum papæ duo legati, &c. Qui vero Imperio Othoni abrogato, Fridericum II iuuenem regem renuntiauerint, referuntur ab eodem Abbate Vrſpergenſe. ex quo grauiſſimi auctoris teſtimonio colligi licet, num à VII Electoribus creatus fuerit, an ab aliis, qui modo tempore nullum in electione Imperatoris ius habent. Inquit enim: *Anno Dom.* ∞ CCX, *Otho excommunicatus denuntiatur. Tunc principes Alemaniæ, rex videlicet Boemiæ (qui paullo ante ex duce aſſumptus fuerat ab Henrico V Imp. ad regnum) dux Auſtriæ, dux Bauariæ, Lantgrauius Thuringiæ, & alii quamplures conuenientes, Fridericum regem Siciliæ elegerunt in Imperatorem coronandum, cui etiam olim, quum adhuc in cunis eſſet, iurauerant fidelitatem, &c.*

His igitur tot grauiſſimorum auctorum teſtimoniis ſatis liquere exiſtimo, an ante Friderici II tempora VII hi fuerint Electores, qui noſtra ætate ſunt: vel longe plures, omnes videlicet Germaniæ, tam eccleſiaſtici quam ſæculares principes. Inter quos hi etiam qui noſtro ſeculo principes Electores ſunt, numerandos eſſe exiſtima, etſi nulla vnquam de marchione Brandeburgenſi, vel comite Palatino Rheni, in tot comitiis Imperatorum mentio habita ſit. Sed quum inter Germaniæ principes numerentur, eos proculdubio hiſce electionibus interfuiſſe credendum, verum non ſupra cæterorum principum æqualitatem. Porro autem ex ſuperius citatis auctoritatibus, ante Friderici II Imp. tempora colligitur, Imperii electores fuiſſe omnes Germaniæ principes, tum ſacros tum profanos, qui in eius (vt opinor) rei memoriam hodie dicuntur principes Imperii, quorum numerum ad LIII, vel LIV fuiſſe, liquet ex Abbate ipſo Vrſpergenſe, vbi de Henrici IV Imperatoris comitiis verba facit. Antiqui autem Imperii principes eccleſiaſtici quos omnes Imperatorum comitiis intereſſe potuiſſe exiſtimo, hi fuerunt: Archiepiſcopi VIII, videlicet

Moguntinus, cuius vrbs Germaniæ Metropolis eſt.
Colonienſis } qui nunc tantum ſunt Imperii Electores ex
Treuerenſis } eccleſiaſticis

Magdeburgenſis in Saxonia, qui dicitur Germaniæ primas.
Saltzburgenſis, alias Iuuauienſis in Bauaria
Bremenſis & Hamburgenſis in Saxonia.

Biſuntinus in Burgundia
Rigenſis in Liuonia

Epiſcopi xxxvII In his epiſcopi ſuffraganei archiepiſcopi Moguntini xII, videlicet

Argentinenſis	Auguſtanus	Curienſis
Conſtantienſis	Ehiſtatenſis	Herbipolenſis, alias
Halberſtatenſis	Hildeſeimenſis.	Vircemburgenſis
Paderburnenſis	Spirenſis	Verdenſis, &
Vormatienſis		

Epiſcopi ſuffraganei Archiepiſcopi Colonieſis v, videlicet
Mimigardeuordenſis, alias Monaſterienſis

Traiectenſis	Tungrenſis, alias Leodienſis
Mindenſis	Oſnaburgenſis

Epiſcopi ſuffraganei archiepiſcopi Treuirenſis III, videlicet

Metenſis	Tullenſis	Virdunenſis

Epiſcopi ſuffraganei archiepiſcopi Magdeburgenſis IIII, videlicet
Merſeburgenſis in Thuringia
Citicenſis in Miſnia
Brandeburgenſis in veteri Marchia
Hauelburgenſis in Saxonia

Epiſcopi ſuffraganei archiepiſcopi Saltzburgenſis VI, videlicet

Tridentinus	Patauienſis	Viennenſis
Gorcenſis	Brixinenſis	Friſingenſis

Epiſcopi exempti ſeptem

Babinbergenſis	Ratiſponenſis	Baſileenſis
Ratcemburgenſis	Lubecenſis	Suerinenſis
Miſnenſis		

Abbates v

Fuldenſis	Hirſueldenſis	Campidonenſis
Viſſemburgenſis	Murbacenſis	

Magiſter militum ordinis Teuthonicorum, poſteaquam inſtitutus fuit. laici vero Imperii principes erant

Dux primo, poſtea rex, Boemiæ		Dux Saxoniæ
Dux Bauariæ	Dux Sueuiæ	Brunſuicenſis
Marchio primo, poſtea dux Auſtriæ		Dux Carinthiæ

Comes

Comes Palatinus Rheni Marchio Brandeburgenſis: & alii multi, quorum nomina incerta & obſcura ſunt.

Horum autem principum nomina collegi ex Lamberto Schafnaburgenſi, abbate Vrſpergenſi, & cæteris Germanis hiſtoricis. Hi igitur principes vel omnes, vel quotquor adeſſe poterant ante Friderici II Imp. obitum, comitiis Imperii adeſſe ſolebant. interregni enim tempore vocati, ad præſcriptū ſibi locum veniebant: perinde ac noſtra ætate fieri ſolet in eis Germanorum principum conuentibus quos Diætas vocant. Qui autem ex competitoribus quos plures fuiſſe aliquando legimus, plura ſuffragia ab his qui aderant ferebat, is rex Romanorum demum appellabatur. Hanc autem conſuetudinē ſeruatam fuiſſe vſque ad Friderici II Imp. obitum, ſatis ex tot auctorum ſuperius citatis teſtimoniis liquere arbitror.

Porro autem, ex his omnibus principibus Imperii, antiquitus inſtitutum fuit, vt tres priores archiepiſcopi, videlicet Moguntinus, Colonienſis, & Treuerenſis, Imperii cancellarii eſſent: Moguntinus ſiquidem in Germania, Colonienſis in Italia, Treuerenſis per Burgundiam, Hlotharingiam, reguum Arelatenſe, & cæteras Galliarum prouincias quæ Imperio ſuberant. Per has enim potiſſimum prouincias Imperii Romani ditio tum extendebatur: regno Arelatenſi & cæteris per Gallias Imperialibus prouinciis, nondum à Francis Occidentalibus occupatis. Hos autem tres archiepiſcopos ideo præcipue electos fuiſſe præ cæteris, qui cancellarii Imperii eſſent, exiſtimo, quod vetuſtiſſimi & nobiliſſimi omnium Germanicorum epiſcoporum eſſent. Moguntinus enim Metropolitanus eſt totius Germaniæ à S. Bonifacio primo archiepiſcopo inſtitutus: Colonienſis vero archiepiſcopus ideo cancellarii dignitatem obtinuit, tum propter antiquitatem, tum etiam quod in eius diœceſi Aquiſgrani regis inauguratio celebretur. porro omnium vetuſtiſſimus eſt Treuerenſis epiſcopatus, à S. Petro Apoſt. inſtitutus in Galliis Ex abbatibus vero, Fuldenſis archicapellanus erat Imperii. Hinc poſtea manaſſe crediderim, vt cum VII Electores inſtituti fuerunt, potiſſimum hi tres archiepiſcopi cæteris prælati ſint, ſolique electionis dignitate inſigniti, tanquam Imperii Romani digniores principes, & eiuſdem cancellarii, vel vt poſtea vſurparunt archicancellarii, ob

quod munus aliis archiepiſcopis eminentiores erant. Horum autem trium cancellariorum Imperii inſtitutionem paulo ante, vel potius circa primi Othonis Imp. tempora exortam fuiſſe, ex ipſorum Imperatorum priuilegiis vel diplomatibus publicis obſeruaui. Quando victo Italiæ tyranno Berengario II, Germaniæ regnum, quod diu ante ab Italico ſegregatum fuerat, Otho ipſe rex primus ex Germanis, accepto à Ioanne XII papa Imperii Romani diademate, coniunxit. Quo etiam tempore Otho ipſe regnum Arelatenſe, & aliquot præterea Galliarum prouincias ſuo imperio adiunxit. Tunc enim negociorum prouinciarumque adminiſtrationem his tribus potiſſimum partitus eſt Archiepiſcopis, quod tunc principaliores & digniores in Germania & Imperio trans Alpes eſſent. Sicque ſcribebant, *N. Archiepiſcopus, &c. S. Romani Imperii, per Italiam, vel Gallias, vel Germaniam archicancellarius, &c.* Quoties enim Imperator eſſet in Italia, archiepiſcopus Colonienſis priuilegia vel diplomata Imperialia ſignabat, & eius interuentu & nomine edebantur. Quoties Imp. eſſet in Galliis, id munus obtinebat Treuerenſis, in Germania vero Moguntinus. Quæ conſuetudo vſque ad Friderici II tempora in vſu fuit: poſtque Romano Imperio ad nihilum fere redacto, id munus paullatim deficiens ſolo nomine, vel potius eius quædam vmbra remanſit. Hæc etiam omnia (vt dixi) obſeruaui ex Imperatorum priuilegiis à Carolo Magno ad noſtra vſque tempora, quorum multa ſunt apud me exemplaria, ex ipſis archetypis per varias terræ Italiæ vrbes conquiſitis, exſcripta. Atq; hactenus de antiquis electoribus Imperatoris Franci. ante Friderici II obitum, & VII virorum inſtitutione, dicta ſufficiant.

Varia

Varia explicantur ad Imperium pertinentia ante VII. Electorum inſtitutionem.

Locus comitiorum Imperij ante Fridericum II. Imp. incertus fuit: pro eius ſcilicet arbitrio, cuius munus erat principes ad nouam Imperatoris creationem conuocare. Legimus enim, Arnulphum apud Triburias, Hludouicum IV. in Forcheim, Henricum primum regem Fritzlarij, Othonem primum Aquiſgrani, ſecundum Wormaciæ, tertium Romæ, Henricum primum Imperatorē Moguntiæ. Chunradum I. Imp. & Henricum II. Imp. Aquiſgrani, Henricum III. Imp. Polethæ, IV. Henricum Moguntiæ, Hlotharium item Moguntiæ, Chunradum II. Confluentiæ, Fridericum Ahenobarbum Francofordiæ, & alios alibi renunciatos fuiſſe: qui locus poſtea ſtabilitus fuit Francofordiæ, vt non longe poſt oſtendam. Ius conuocandi principes ad noua comitia, ſi habebantur vel viuente vel mortuo Imperatote, erat Archiepiſcopi Moguntini: qui loco vel ſibi, vel principibus commodiore, eos ad nouam Imperatoris creationem ſtato die per litteras conuocabat: quod poſtea munus ei continuatū adhuc etiam retinet. huius rei auctor eſt Otho Friſingenſis Epiſcopus. Congregatis principibus ad Imperij comitia, prima ſuffragia ferebat Archiepiſcopus Moguntinus: quod videre licet in Epiſtola Epiſcoporum Germaniæ ad papam Hadrianum IV. de Imp. Friderico primo, aiunt enim: *Duo ſunt quibus noſtrum* (Friderici ipſius Imp. verba ſunt, ab eis Epiſcopis Papæ ſcripta) *regi oportet Imperium, leges ſanctæ Imperatorum, & vſus bonus prædeceſſorum & patrum noſtrorum, iſtos limites Eccleſiæ nec volumus præterire, nec poſſumus. Debitam patri noſtro reuerentiam libenter exhibemus, liberam Imperii noſtri coronam diuino tantum beneficio adſcribimus: electionis primam vocem Moguntino Archiepiſcopo, deinde quod ſupereſt cæteris ſecundum ordinem principibus recognoſcimus: regalem vnctionem Colonienſi, ſupremam vero quæ Imperialis eſt, ſummo Pontifici: quicquid præter hæc eſt, ex abundanti eſt, à malo eſt, &c.* A maiori autem eligentium parte rex appellatus, Aquiſgranum ſtatim proficiſcitur (quod ſemper à primi Othonis tempore obſeruatum fuiſſe conſtat, vbi olim Caroli Magni Imp regia fuit,

& nunc extat ſepulchrum, ibique eius diadema ſeruatur, quo ipſius ſucceſſores coronari conſueuerunt. Ibi autem rex electus, in Caroli Magni ſede locatur, quæ eſt in Baſilica beatæ Virginis ab eo condita, eiuſque diademate redimitus inauguratur in Germaniæ & Franciæ regem. Munus autem eius Epiſcopi qui eum conſecrabat & vngebat, varium fuit. Primo enim (vt memoria extat) Arnulphus, eius filius Hludouicus I V. & Chunradus primus reges coronati ſunt, & conſecrati ab Archiepiſcopo Moguntino, à quo etiam Pipinus rex Francorum, & pater Caroli Magni primo: deinde Hludouici Pij Imperatoris filij, Hludouicus & Carolus II I. reges Germaniæ vel Francorum Orientalium coronati fuerant. Nam reges Galliæ vel Francorum Occidentalium vnctionem ſumere cœperunt ab Archiepiſcopis Remenſe vel Senonenſe, quod regni eorum Primates vel Metropolitani eſſent. Henricus vero rex primus vnctionem & conſecrationem ab Archiepiſcopo Moguntino Hildeberto ſibi oblatam renuit. Hos autem reges ideo hoc tempore à Moguntino Archiepiſcopo coronatos fuiſſe crediderim, quod ipſe totius regni Germaniæ Metropolitanus eſſet: ideoque à quibuſdam horum temporum ſcriptoribus etiam *Summus vel Maximus pontifex* appellatur. neque coronationem ipſam in aliena diœceſi fieri tum conſuetum erat. Eo vero tempore quo Otho I. electus fuit, quum Aquiſgrani comitia haberi contigiſſet, tum primum controuerſiam natam fuiſſe legi inter duos Archiepiſcopos, videlicet Treuerenſem & Colonienſem. De eius conſecratione, vt libro etiam II. de geſtis primi Othonis Imp. refert Vitichindus, qui ita ſcribit: *Et quum quæſtio eſſet Pontificum, in conſecrando rege, Treuerenſis videlicet & Colonia Agrippina, illius quia antiquior ſedes eſſet, & tanquam à B. Petro Apoſtolo fundata, huius vero, quia ad eius diœceſim pertineret locus; & ob id ſibi conuenire arbitrati ſunt huius conſecrationis honorem: ceſſit tamen vterque eorum Adelberti Moguntini Archiepiſcopi cunctis notæ ſanctitati, &c. Atque Moguntinus ipſe more maiorum ipſum Othonem conſecrauit, & coronauit.* Qua ratione autem duo illi Archiepiſcopi tum primum quæſtionem illam excitauerint, incertum. Forte, quia tum Aquiſgrani libera comitia habita fuerant, videlicet extra Moguntini diœceſim. Hincque forte orta eſt illa controuerſia, quod Colonienſis ad ſe ſpectare conſecrationem

tionem diceret, quæ in eius diœceſi celebranda eſſet. Satis illud conſtat, omnes Francorum reges à Pipino ad Othonem vſque, qui in Germania regnarunt, & à Papa eos primo coronari non contigiſſet, ab Archiepiſcopo Moguntino conſecratos fuiſſe. Quis autem Othonem II. primo coronauerit, incertum; ſed quantum coniectura conſequi poſſum, conſecratus fuit à fratre ſuo Guillelmo, qui eo tempore erat Archiepiſcopus Moguntinus. Porro tertium Othonem primo inaugurauit Iohannes Archiepiſcopus Rauennas Aquiſgrani, cæteris forte Archiepiſcopis prælatus; quod ibi eſſet Apoſtolicæ ſedis legatus. Henricum & Chunradum primos Imperatores inunxerunt Archiepiſcopi Moguntini. Henricum vero IV. regem, tertiumque Imperatorem, primo conſecrauit Archiepiſcopus Colonienſis: fuitque primus rex Germaniæ vel Imperator, qui à Colonienſi Archiepiſcopo conſecratus fuiſſet. quod cur factum fuerit, explicat Lambertus Schafnaburgenſis his verbis: *Imperatoris filius Henricus conſecratus eſt in regem Aquiſgrani, ab Herimanno Colonienſi Archiepiſcopo, vix & ægre ſuper hoc impetrato conſenſu Luipoldi Archiepiſcopi, ad quem propter primatum Moguntinæ ſedis conſecratio regis, & cætera negotiorum regni diſpoſitiones potiſſimum pertinebant. Sed Henricus Imperator, Herimanno Archiepiſcopo hoc priuilegium vendicabat; propter claritatem generis eius, & quia intra diœceſim ipſius conſecratio hæc celebranda contigiſſet; &c.* Ex quo loco liquet, antiquitus conſuetum fuiſſe, Moguntinum Archiepiſcopum primo ſacrare regem Romanorum: eamq; controuerſiam quæ ſub Othone primo inter duos Archiepiſcopos exorta fuerat de eius coronatione, propterea natam, quod locus in quo ea inauguratio habita fuit, videlicet Aquiſgranum, in diœceſi eſſet Archiepiſcopi Colonienſis. Quapropter etiã ab hoc tempore deinceps prima regum conſecratio pertinuit ad Archiepiſcopos Colonienſes: cuius inſtituti primus auctor fuit Herimannus hic Archiepiſcopus Colonienſis, quo etiã munere noſtra ætate potiuntur. Rudolphus autem, qui in ſchiſmate contra Henricum III. rex creatus fuit, vnctionem ſuſcepit à Moguntino Archiepiſcopo Sigefrido. Henricus vero IV. Lotharius II. & ſequentes deinceps legitimi Imperatores, vſq; ad noſtra tẽpora, ab Archiepiſcopis Colonienſibus coronati fuerunt. Quod cõcedente Moguntino factũ fuiſſe credi-

derim, quod Aquiſgrani in diœceſi Colonienſi ea inauguratio fieri iam ſoleret. Quod etiam referunt Epiſcopi Germaniæ in Epiſtola nomine Friderici Ahenobarbi Imperatoris, ad Hadrianum Papam IV. conſcripta. ſic enim ſcribunt: *Liberam Imperii noſtri coronam diuino tantum beneficio adſcribimus, electionis primam vocem Moguntino Archiepiſcopo: deinde quod ſupereſt, cæteris ſecundum ordinem principibus recognoſcimus. Regalem vnctionem Colonienſi, ſupremam vero quæ Imperialis eſt ſummo Pontifici.* Auctor Radeuicus Friſingenſis Canonicus, qui Othonis Friſingenſis libros suppleuit, de vita Friderici primi Imperatoris libro 3. cap. 16.

Otho quoque Friſingenſis libro 7. Hiſtoriarum, capite 22. de Chunrado II. in regem electo ita inquit: *Qui mox ad palatium Aquis veniens, a Theodevvino Epiſcopo Cardinale Papæ legato (nam Colonienſis, qui id facere iure debuerat, nouiter inthronizatus pallio carebat) cooperantibus Archiepiſcopis & Epiſcopis in regem vngitur, &c.* Poſt quæ tempora (vt dixi) cæteri omnes Impp. legitime creati, à Colonienſi Archiepiſcopo coronati ſunt. Cuius conſecrationis, eius videlicet quæ hodie fit, formam, quia vulgo nota eſt, atque ex libris ritualibus, quos cærimoniales vocant, peti poteſt, conſulto prætermitto. Antiquæ vero formam ſuperius in Othone primo adpoſui, vti à Vitichindo deſcribitur. Prima autem conſecratione & coronatione celebrata, qua reges Germaniæ & Romanorum, Cæſareſque appellati, Imperatores quoque deſignantur, ad vrbem ſtatim legatos mitti conſuetum eſt, ad Romanum Pontificem, pro Imperij diademate ex eius manibus ſuſcipiendo: quo impetrato, ad Vrbem properant, vbi in Baſilica S. Petri à Romano Pontifice, vel eius legatis cardinalibus ex ipſius auctoritate Imperiali corona iterum exornati vnguntur, & Romani Imperatores ac Cæſares Auguſti appellantur.

Porro autem, omnes poſt Othonem primum Imperatores, qui Imperij diadema obtinuerunt, coronati ſunt Romæ in baſilica S. Petri à Romano Pontifice, vbi Imperatores conſecrari mos fuit, quod Carolus Magnus primo ibidem inauguratus eſſet: exceptis Friderico II Henrico VII. alias VI. & Carolo IV. qui ex Romani Pontificis auctoritate à legatis cardinalibus Apoſtolicæ ſedis (quod Papæ tunc abſentes ab Vrbe eſſent) conſecrati fuerunt. Soli vero Hlotha-

rius II. qui à Papa Innocentio II. & Henricus VII. qui à legatis Papæ Clementis V. coronati ſunt in Baſilica S. Petri, conſecrati non fuerunt, quod ab eorundem hoſtibus forte tum occupata eſſet: ſed Laterani, in Baſilica S. Saluatoris imperialia inſignia aſſumpſerunt. Nouiſſime Carolus V. Imp. Bononiæ coronatus fuit, à Clemente VII. primus & ſolus omnium Imperatorum poſt Othonem, qui Imperij coronam extra vrbem ſuſceperit. Pro qua obtinenda, vetus mos fuit, vt Imperatores aliquod munus Eccleſiæ Romanæ largirentur, vel prouincias vel oppida, aut vrbes aliquas, vel Eccleſiæ hoſtes domarent, Papam pulſum reſtituerent, vrbes ab Eccleſia vi extortas prælio & armata manu, ſi opus eſſet, reſtituerent, vel ſimilium aliquod agerent: omnia item prædeceſſorum ſuorum priuilegia, vel donationes, aut conceſſiones Eccleſiæ Romanæ factas ſanctiſſimo iuramento confirmarent, quæ à Carolo Magno & ſequentibus Imperatoribus facta fuerunt. Imperatorem autem deſignatum ad Vrbem pro Imperij diademate venientem Pont. Max in gradibus Baſilicæ S. Petri expectare ſolet, miſſis interim ei obuiis omnibus tam Eccleſiæ quam vrbis magiſtratibus & inſigniis, vexillis, clericis, & cantoribus. mox venientem, pedeſque ſibi oſculantem, ad oriſque oſculum poſtea ſuſceptum, comitatur in Eccleſiam Apoſtolorum principis: vbi ſimul oratione facta, vterque poſtea ad ſibi parata hoſpitia proficiſcitur. Qui mos iam inde à Carolo Magno manauit, quem ad vrbem venientem Hadrianus Papa primus hac ratione ſuſcepit. Nam antiquis Imperatoribus ad vrbem venientibus, Romanus Pontifex ad VI. vel VII. lapidem obuiam ire ſolebat. Cæterum Hadriani Papæ inſtitutum ſequentes Pontifices & Imperatores Franci Occidentales ſeruarunt. Coronationis rationem ideo, vt ſuperius dixi, omitto, quod à libris ritualibus, quos cærimoniales vocant, peti poſſit. Coronatus autem, quum ad eam diem tantum rex dictus fuiſſet, Imperator poſtea & Auguſtus appellatur. Hæc autem fuit conſuetudo ante ſeptem Electorum inſtitutionem, & Friderici ſecundi Imperatoris obitum, &c.

De rege Romanorum, & ornamentis Imperialibus.

IMperator vero & Auguſtus poſt Romani pontificis vnctionem appellatus, ſi filios, vel nepotes aut fratres habet, procurare ſolet, vt vnus ex iis Cæſar & rex Germaniæ ac Romanorum more antiquorum Cæſarum à Germaniæ principibus vel Electoribus renuncietur, qui ſit tanquam Imperij hæres & ſucceſſor, ne ſe decedente, ſucceſſoreque ex eius ſententia non deſignato, Imperij iura ad alienas familias tranſirent. Qui Imperator deſignatus conſecratur prima vnctione Aquiſgrani ab Archiepiſcopo Colonienſi: Romani vero Pontificis vnctionem non niſi poſt prædeceſſoris ſui obitum aſſumere ſolet, ne duo ſimul eſſent pari poteſtate Imperatores, quod vſque ad noſtra tempora obſeruatum eſt. Duos enim Auguſtos ſimul eſſe, nefas eſſe creditur. Solus enim poſt liberam Imperatorum electionem Otho primus Imperator filium ſuum Othonem iuniorem à principibus in Cæſarem electum, primoque Aquiſgrani conſecratum, ſe viuente à Romano Pontifice Iohanne Papa XIII. iterum inungi & ſacrari in Auguſtum & Imperatorem fecit: quo tempore, quod nunquam poſtea fuit, duo ſimul viuentes fuerunt Imperatores Auguſti. Poſtea enim ex duobus vnus Imperator, alter Rex vel deſignatus Imperator appellari conſueuit. Imperatorum autem Occidentalium poſt Carolum Magnum, ornamenta & inſignia erant, chlamys aurea vel purpurea, torques aurea, crux cum labaro purpureo, ſceptrum aureum, enſis, lancea, globus rotundus in orbis formam ſphæricus, clypeus aureus cum aquila bicipiti nigra, corona aurea ſiue diadema. His ornamentis à quibuſdam additur vexillum cum aquila bicipiti, ſed eius rei mentionem fieri non inueni. Noſtri temporis Imperatores multa ex his retinuerunt: gladium videlicet, coronam, globum. & chlamidem cum clypeo. Crucem vero, lanceam, labarum, & vexillum, ni fallor, in vſu eſſe deſierunt. Hæc autem ſunt quæ de Imperatorum electione, ante Friderici II. obitum, & VII virorum inſtitutionem, dicenda hinc inde collegi.

Verior

Verior VII. Imperij Electorum inſtitutio edocetur.

MOrtuo vero Friderico II. ſub quo multis cauſis, quas modo enarrare alienum eſt à noſtro inſtituto, Romani Imperij Maieſtas ad nihilum fere redacta fuit: eo enim vſq; eius ſtetit magnitudo & potentia, quo inter tot diſſenſiones & bellorum tumultus mortuo, quum diu Imperium Rom. ſine certo & potenti principe fuiſſet, variiſque bellorum procellis & ſeditionibus, inteſtiniſq; diſcordiis miſera Germania & Italia vndique quaterentur (quod tempus poſteriores ſcriptores Imperij interregnum appellarunt) multa exorta ſunt paulatim inſtituta, quæ in Imperio antea non fuerant. Dum enim mortuis Friderico II. Chunrado IV. eius filio, Henrico Lantgrauio Thuringiæ, & Guilelmo comite Hollandiæ qui in Imperij ſciſſura reges renunciati fuerant, hinc Richardus Anglus, hinc Alphonſus Hiſpanus inanem magni nominis vmbram retinent, Imperij interregnum ab obitu Friderici II. Imperatoris in annos plus minus XXIII. protractum eſt, quibus ſine certo principe Imperium Romanũ fuit: quo interim temporis interuallo, quum alia multa, tum VII. Electorum inſtitutio exorta ſunt. Siquidem per hęc tempora, tam muneris Electorum quã etiam particularium eorundem actionum, apud horum vel poſteriorum temporũ ſcriptores ſpeciatim mentio haberi cœpit: ſingulorumq; nomina cum dignitatis appellatione recenſentur. Imperatorum quoq; deinceps habentur comitia omnia, quæ tantum ab his VII. viris, quos Electores vocant, habita fuiſſe manifeſte liquet, cæteris Germaniæ principibus excluſis. Rodulphus enim Habſpurgenſis. Adolphus, Albertus, Henricus VII. & cæteri Imperatores ſequentes, tantum VII. virorũ electorũ ſuffragiis renunciati fuerunt. Quo fit, vt vehementer mirari nõ deſinam incredibilẽ huius ſeculi ignauiam, atq; in primis Romani Põnt. poſt Italiæ, deinde cæterorum Germaniæ principum inertiam, quos omnes comitiis Imperij intereſſe ſolitos fuiſſe, tot ſuperius citatis teſtimoniis ſatis demonſtratum eſt: quod ius tantæ electionis ſibi è manibus eripere permiſerint, atque in VII. tantum hominum poteſtate tantæ molis rem collocatam fuiſſe. Nam Pontifex max. ea potiſſimũ ratione excuſari poteſt, quod in compenſationem amiſſæ poteſtatis,

maior ei auctoritas data ſit. nam etſi Apoſtolicæ ſedis legati comitiis Imperij non interſint, hoc tamen ei conceſſum eſt, ne Imperator quicquam pro Imperio agere poſſit, antequam Romanis Pontificis confirmationem electionis de ſe factæ, atque approbationem obtineat. cæteri vero principes (his VII. exceptis) omnino excluſi ſunt. Porro autem, etſi certe conſtet hanc VII. Electorum inſtitutionem, inter annum Chriſti M. CCL. & M. CCLXXX. exortam fuiſſe: tamen quo potiſſimum anno, vel quibus de cauſis, aut à quo Pontifice, vel in quo Germanorum Principum conuentu, aut generali vel prouinciali Concilio, id factum fuerit, mihi adhuc incompertum eſt. quod etiam diu multumq; me torſit, quod tanta res, ita ab illorum temporum ſcriptoribus ſilentio præterita ſit, ex qua re factum eſt, vt eius primordia modo obliterata ſint, & obſcuriſſima. Quare vel inuitus aliquando queri cogor, de tanta eorum hominum qui ſuperioribus ſeculis vixerunt negligentia. Vt autem nullis coniecturis conſequi potui (nihil enim certi habeo quod affirmem) hæc inſtitutio exorta fuit ſub Gregorio X. Placentino, circa tempora comitiorum, quibus poſt longum Impêrij interregnum Rodulphus Habſpurgẽſis rex appellatus fuit: & in magno Concilio Lugdunenſi ſecundo, quod ex auctoritate Gregorij Papæ X. anno poſt Rodulphi electionem celebratum fuit, recepta & confirmata. Cuius rei non paruum eſt argumentum, quod ab eo deinceps tempore multa Electorũ mentio haberi incipiat, atq; ſingulorum Imperatorum comitiorum quæ ab his VII. Electoribus habita fuiſſe illorum temporum auctores ſcribunt: præſertim quum ante hæc tempora nulla omnino huius vocis mentio ſit, vt ſuperius viſum eſt. Hinc etiã ortam crediderim opinionẽ illam, hos VII. Electores inſtitutos fuiſſe à Gregorio Papa V. errore mq; ſimilitudine nominum ſubortum, nimirum V. pro X. ponentium. Cuius etiam rei maximum eſt argumentum, quod hic Gregorius X. Papa in eodem Concilio electionem Romani Pontificis nouã quandam inſtituerit, vt conclauis ingreſſionem, Nouendialia, ſubtractionem ciborum, conclauis cuſtodiam, rationem ſcrutinij, & ſimilia, quę ante inaudita fuerant. Quare facile fieri potuit, Papæ electione ordinata, idem vt de Imperialibus comitiis faceret cum Epiſcoporum Germaniæ, qui Concilio illi interfuerunt, conſenſu: præſertim quod eo potiſſimum procurante,

curante, interregnum Imperii, Rodulpho Habſpurgenſe in regem creato, ſublatum ſit XXIII anno interregni. Quo temporis interuallo Imperii maieſtas adeo obſoluerat, vt nihil præter inane Imperii nomen reliquum eſſet. Verum ex Gregorii papæ auctoritate creato Rodulpho, Imperium quod omnino deſtitutum erat, reſtitui & reſtaurari paullatim cœpit: ad priſtinumque ſplendorem reduci potuiſſet, ſi bonos principes & publicæ commoditatis ſtudioſos nactum fuiſſet: & non eius quod ſupererat dilapidatores, vt plerique ſequentium Imperatorum fuerunt, qui id parum Imperii quod tot calamitatibus ſupererat, quo ſuis priuatis commodis conſulerent, omnino diſſiparunt, & extinxerunt. meliores enim & opulentiores Imperii prouincias & vrbes priuatis concedendo, illud tanquam caput ſine membris fecerunt, ita vt nihil amplius præter inanẽ Imperii vmbram ſupereſſe videamus. Qua re facile fuit vt eo potiſſimum tempore, quo res Imperii ciuilibus diſcordiis afflictiſſimę erant, ius eligendi Imperatorem à cęteris principibus ad VII hos Electores tantum transferretur, hæcque inſtitutio exorta ſit. Quam poſtea, cum adhuc noua & nutans eſſet, Carolus IIII Imp. reformauit, ſtabiliuit atque in auream bullam redegit. Porro autem, VII tantum inſtituti Electores, quod is numerus ſufficere viſus eſt, vt ſeditionum, ſchiſmatum, & diuiſionum tollerentur occaſiones, quæ in hiſce Imperii comitiis ob eligentium multitudinem aliquando ſubortæ erant. Maxime enim ad electionem is numerus accommodatus videtur. Tribus enim Electoribus ab aliis tribus diſſidentibus, quartus omnem diſſenſionem & diſcordiam tollere poteſt, cuius vnius ſuffragio Imperator vel rex eligitur. Quattuor enim, & non pauciora ſuffragia ex VII Imperatorem vel regem creant. Hic quoque numerus tum etiam ob aliam rationem ſufficiens viſus fuit. Nam quum Germani principes ex eccleſiaſticis & laicis conſtent, ex vtroque ordine Electores aſſumere placuit. Et primo ex eccleſiaſticis tres tantũ Archiepiſcopi, & nõ plures ideo cooptati, quod hi tres ſolum eſſent archicancellarii Imperii, eſſentque præterea cæterorum Germaniæ epiſcopatuum antiquiores & nobiliores, propter eas cauſſas quas non ſemel ſuperius reddidi: ideoque hi tres potiſſimum cæteris archiepiſcopis & epiſcopis prælati, qui omnes eis & dignitate & antiquitate inferiores erant. Vetuſtis enim temporibus ſemper

horum præcipue trium archiepiſcoporum in omnibus Imperii negociis ratio quam maxime habita eſt. Plures quoque non additi, quod is numerus ſufficere viſus eſt, non vnus vel duo archiepiſcopi vel epiſcopi, ne cæteris præiudicium fieret, qui Moguntino, Colonienſi, & Treuerenſi archiepiſcopis multa æquo animo propter eorum nobilitatem conceſſiſſent, quæ reliquis collegis archiepiſcopis vel epiſcopis negaſſent: quum nulla deinceps eſſet ratio, cur vnus archiepiſcopus alteri, vel epiſcopus epiſcopo præferendus eſſet. Ex principibus vero laicis, quattuor Electores aſſumpti, quod totidem gradus veterum nobilium in Germanico Imperio tantũ eſſent. Rex enim vnus, dux vnus, marchio vnus, & comes vnus adſcripti, quod vnum ex ſingulo ordine ſufficere viſum fuit: tum etiam, ne ſacris principibus, qui tres tantum erant, præiudicium eſſet. vel ſi plures ex ſingulis ordinibus aſſumpti eſſent, confuſio, quam maxime tollendam decreuerant, exoriretur. Hæc autem omnia ex coniectura potius, vel ex ingenio dixi, quam ex lectione aliqua. Si quis melius rei veritatem inuenire poterit, boni viri munus erit, eam huic noſtro commentariolo addere. Hanc autem ſeptem virorum Electorum inſtitutionem, etſi omnes (vt dixi) tam Germanicos quam Italicos ſcriptores latuerit, vnus tamen omnium quod ſciam, rem cognouiſſe, vel potius attigiſſe viſus eſt Ioannes Auentinus, Germanicarum rerum ſcriptor diligentiſſimus, quem honoris cauſa hic nominare volui. Is enim libro quinto hiſtoriæ ſuæ, quam de geſtis Boiorum inſcripſit, rem hanc cognouiſſe proculdubio viſus eſt. Sed tanquam rem difficilem forte & perarduam, quæque proprium requireret commentarium, leuiter perſtrinxit, intactamq; præteriit. Quod quum ipſe legi, incredibili quodam gaudio affectus fui, quod vnum ſaltem hominem inuenerim, & eum quidem grauiſſimum & doctiſſimum, cuius teſtimonio hanc rem cõfirmare poſſem, ne ſolus contra tot doctiſſimorum ſcriptorum aciem in campum deſcenderem, potiuſq; declamaſſe hîc quam verum ſcripſiſſe viderer. Is ergo (vt dixi) rem acu tetigit: verum neſcio quas ob cauſſas indiſcuſſam præteriit.

Varii

Varii ritus poſt VII Imperii Electorum inſtitutionem, in Imperio exorti, enumerantur.

POſt Friderici vero tempora, huius nouæ inſtitutionis occaſione, multa Imperii comitiis addita ſunt, præter antiqua inſtituta, & pleraque ex antiquis adempta. Cuius ratio & forma, quam in Bulla ſua aurea Carolus IIII Imp. fecit, in hunc modum eſt:

Primo inſtituti ſunt VII Germaniæ Principes, tres videlicet eccleſiaſtici, & quattuor laici, qui ab officio eligendi Romanorum regem, principes Electores appellati ſunt. Sunt autem: archiepiſcopus Moguntinus, Germaniæ Metropolitanus per Germaniam: archiepiſcopus Colonienſis, in cuius diœceſi conſecratio celebratur, per Italiam: & archiepiſcopus Treuerenſis. vetuſtiſſimus omnium Galliarum & Germaniæ epiſcoporum, per Gallias & regnum Arelatenſe Romani Imperii archicancellarius. Laici vero: rex Boemiæ, Romani Imperii creatus archipincerna: dux Saxoniæ, archimareſcallus: marchio Brandeburgenſis, archicamerarius: & comes Palatinus Rheni, qui olim erat dux Bauariæ, archidapifer. Hi igitur ſunt VII Germaniæ principes Electores, ad quos ſolos, & non alios, Imperatoris vel regis Romanorũ eligendi ius trãslatũ eſt. Porro autem electorib. archiepiſcopis ius electionis ea ratione datum eſt, vt is eã habeat, dum viuat, qui legitime ad vnã ex trib. Metropolitanis ſedem aſſumptus fuerit, laicis autẽ ius eligendi hæreditarium conceſſum eſt. Sicut enim regnum Boemiæ hæreditarium eſt, ita & omnis qui eo regno legitime potitur, vbi primũ rex deſignatus eſt, ſtatim ius electionis obtinet, qui primogenitus regis defuncti, vel maior filiorũ viuentiũ, vel ſi is mortuus ſine liberis fuerit, eius propinquior eſſe ſolet. idem vſu venit cæteris tribus Electoribus laicis, quorum primogeniti vel grandiores natu filii, ſicut in paternis ditionib. ſuccedunt, ſic & in Electoris dignitate. Verũ aliqua ex eis familiis deficiente, munus eſt Imperatoris, cuius illorũ ditiones feuda ſunt, aliũ & honore electoratus, & prouincia Dominio orbata douare. Solent quoq; tres Electores laici, diuerſorũ criminũ dãnati, hac dignitate ab Imperatore

mulctari, eaque dignitas pro imperatoris arbitrio ad alios transfertur: ſicut noſtro ſæculo fecit Imp. Cæſar Carolus v. Auguſtus, qui Ioannem Fridericum Saxoniæ ducem, & principem electorem, crimine læſæ maieſtatis damnatum, dignitate electionis priuauit: cui ex eadem tamen familia aliũ ſubſtituit, Mauricium nomine, Saxoniæ etiam ipſum ducem. Quæ omnia & cæteris Electoribus contingere poſſunt. Hi itaque ſunt VII principes electores, qui noſtra ætate ſoli Romanum creant Imperatorem: à qua electione Romanus Põtifex primo, mox Italiæ, deinde Germaniæ, reliqui tam ſæculares quam eccleſiaſtici principes, penitus excluſi ſunt. Pontifex vero maximus in eius locum obtinuit (vt etiam ſuperius dixi) ne Imperator Imperii negocia tractare poſſit, antequam confirmationem & conſenſum Romani pontificis obtineat, idoneuſque ad tantum imperii faſtigium gubernandum iudicetur. Nam antiquitus ſtatim ab electione, multa Romani pontificis expectata auctoritate ſiue approbatione, Imperii negocia tranſigebat: cuius rei locum tum obtinebat ius, quod in electione cum cæteris Italiæ & Germaniæ principibus habebat. Quum igitur noua regis Romani vel Imperatoris deſignandi noua comitia habenda ſunt, vel ſint libera, vt ea quibus Carolus v. Rex creatus fuit: vel procurante viuo Imperatore cõgreganda, qualia fuerunt Ferdinandi Cæſaris comitia: archiepiſcopi Moguntini munus eſt, datis ad ſingulos alios Electores literis, eis diem & locum comitiorum Imperii præſcribere. hoc ei ex vetuſto iure relicto. Qui die ſibi ſtatuto ad locum præſcriptum conuenientes, Imperii comitia habent. Huius rei hoc eſt decretum in bulla aurea Caroli IIII. Imp. confirmatum. Ait enim:

Præterea ſtatuimus & ordinamus, vt archiepiſcopus Moguntinenſis, qui fuerit pro tempore, ſingulis principibus coelectoribus ſuis eccleſiaſticis & ſæcularibus, electionem eandem per ſuos nũcios patentibus debeat litteris intimare, in quibus quidem litteris talis dies & terminus exprimatur, infra quem eædem litteræ ad ſingulos eoſdem principes veriſimiliter poſſint peruenire. Huiuſmodi vero litteræ cõtinebunt, vt à die in literis ipſis expreſſa, infra tres menſes continuos, omnes & ſinguli principes electores Francfort ſuper Moganum eſſe debeant, conſtituti, vel ſuos legales ad eundem terminum atque locũ nuncios deſtinare cum plena & omnimoda poteſtate, ſuiſq; patentib. literis maiori cuiuslibet

iuslibet eorum ſigillo ſignatis, ad eligendum Romanorum regem, in Imperatorem promouendum. Qualiter autem & ſub qua forma tales litteræ confici debeant, &c.

Locus autem electionis ſtabilitus eſt, vt ſit Francfurdia Germaniæ celebris vrbs, ad quam omnes Electores conuenire debent, quando noua regis Romanorum habenda ſunt comitia. Sic enim in ipſa bulla ſcriptum eſt: *Debet autem vnuſquiſque princeps elector, vel ſui nuncii ciuitatem Francfort cum ducentis equitibus tantummodo præfatæ electionis tempore introire, in quorum numero quinquaginta tantum armatos, vel pauciores ſecum introducere poterit, ſed non plures, &c.* Item:

Decernimus, vt quandocunque futuris temporibus neceſſitas ſiue caſus electionis regis Romanorum in Imperatorem promouendi emerſerit, & principes electores ad electionem huiuſmodi iuxta antiquam laudabilem conſuetudinem habuerint proficiſci, vnuſquiſque princeps elector, ſi & quando ſuper hoc fuerit requiſitus, quoslibet principes, coelectores ſuos, vel ipſorum nuncios quos ad electionem ipſam tranſmiſerint per terras, territoria & loca ſua & etiam vltra, ſicut longius poterit, conducere teneatur, & eis abſque dolo præſtare conductum verſus ciuitatem, in qua talis electio fuerit celebranda, ac ab illa etiam redeundo ſub pœna periurii ac perditionis (pro illa duntaxat vice) ſuæ vocis, quam in electione huiuſmodi fuerit habiturus.

Quum autem ad hoc peruentum fuerit, quod de Imperatoris vel regis Romanorum obitu in diœceſi Moguntina conſtiterit, extunc infra vnum menſem à die notitia obitus huiuſmodi cōtinue numerandum, ſingulis principibus electorib. obitum ipſum & intimationem per archiepiſcopum Moguntinum fieri decernimus: congregati autem electores omnes, vel abſentium electorum principum legati Francfordiæ, in baſilica S. Bartholomæi, quæ vrbis primaria eſt, ea omnia rite ſeruant, quæ hic in bulla continentur.

Poſtquam autem Electores, ſeu eorum nuncii, ciuitatem Francfordienſem ingreſſi fuerint, ſtatim ſubſequenti diluculo in eccleſia S. Bartholomæi apoſtoli, ibidem in omnium ipſorum præſentia, miſſam ſpiritus ſancti faciant decantari. Qua finita, omnes illi Electores ſiue eorum nuntii, accedant ad altare, in quo miſſa fuerit celebrata, vbi principes Electores eccleſiaſtici coram Euangelio beati Ioannis, In principio erat verbum, quia illic ante

ipſos poni debebit; manus ſuas pectori cum reuerentia ſupponant. Sæculares vero principes dictum Euangelium corporaliter manibus ſuis tangant: qui omnes ibi debebunt cum omni eorum familia in armis aſſiſtere. Archiepiſcopus vero Moguntinus formam iuramenti eis dabit, & vna cum ipſis, & ipſi vel abſentium nuntii vna cum eo iuramentũ præſtabunt. Quo ab omnibus facto, ad electionem hac ratione procedant. Archiepiſcopus Moguntinus ſingulorum coelectorum vota inquiret ordine ſubſequenti. Primo quidem interrogat Treuerenſem, cui primam vocem competere declaramus, ſicut inuenimus hactenus competiiſſe: ſecundo Colonienſem archiepiſcopum; cui competit dignitas Romanorum regi primum diadema regium imponendi. tertio regem Boemiæ, qui inter electores laicos ex regia dignitatis faſtigio, iure & merito obtinet primatum: quarto comitem Palatinum Rheni: quinto ducem Saxoniæ: ſexto Marchionẽ Brandeburgenſem. Horum itaque omnium vota hoc ordine archiepiſcopus Moguntinus perquiret: quo facto, dicti electores principes ipſum verſa vice interrogabunt, vt & ipſe intentionem ſuam exprimat, & ipſis aperiat votum ſuum.

Nulla autem ratione ex dicta vrbe Francfurt ſeparentur, niſi prius maior pars ipſorum temporale caput mundo elegerit, ſeu populo Chriſtiano, regem videlicet Romanorum in Imperatorem promouendum. quod ſi facere diſtulerint intra XXX dies, à die iuramenti continuè numerandos, ex tunc tranſactis eiſdẽ XXX diebus, amodo panem tantum manducent, & aquam bibant, nec niſi Imperatore deſignato exeant ciuitatem.

Poſtquam autem in eodem loco ipſi vel pars eorum numero maior elegerit regem, talis electio legitima haberi & reputari debebit, ac ſi foret ab ipſis omnibus nemine diſcrepante celebrata: &c.

In caſu deniq; quo tres principes electores præſentes, ſeu abſentium nuntii quantum ex ſe, ſeu eorum conſortio, videlicet principem electorem præſentem vel abſentem in regem Rom. eligerent, vocem illius electi, ſi præſens fuerit, aut nuntiorum illius, ſi eum abeſſe contigerit, plenum vigorem habere; & eligentium augere numerum, partemque maiorem decernimus conſtituere adinſtar cæterorum principum electorum; &c.

Multa præterea hac aurea Caroli IIII bulla continentur cognitũ digna, & huic labori quam maximè apta, quæ nunc hic recenſere ſuperfluum eſſe iudico, præſertim quũ in huius opuſculi

opuſculi fine eius exemplum ad verbum exſcriptum ſubiicere propoſuerim. Hac igitur ratione rex Romanorum Francfordiæ electus, ſi præſens eſt, ſtatim, ſi abſens, poſt ſuum aduentum, Aquiſgranum proficiſcitur: vbi in eccleſia S. Mariæ virginis, quam Carolus magnus fundauit, in eiuſdem Caroli ſede collocatur: cuius quoque diademate, quod ibi ſeruatur, redimitus ab archiepiſcopo Colonienſi inungitur & conſecratur, qui adhuc hoc munus ſibi antiquitus conceſſum retinet. Conſecratione finita, electio Romano pontifici ſtatim inſinuatur, à quo etiam electi Imperatoris confirmatio poſtulatur, quod à Romanis pontificibus humaniter fieri ſolet. His finitis, ab Imperatore deſignato, Electoribus ipſis omnia priuilegia, quæ habent ampliſſima confirmantur: de quorum iure, auctoritate & excellentia multa videri poterunt in fine huius opuſculi, in bulla aurea Imp. Caroli IIII.

De ea corona Imperiali, quæ ferrea dicitur, & de ſuprema Rom. Pont. coronatione.

POſtquam vero rex Romanorum primo Aquiſgrani ab archiepiſcopo Colonienſi coronatus eſt, diademate regni Germanici, quod corona argentea dicitur: poſtea ſe præparat ad ſuſcipiendā Imperialem vnctionem à Romano pontifice. Nam coronam ſecundam, quam ferream vocant, Mediolani à poſterioribus Imperatoribus aſſumi ſolitam, ante Friderici II tempora in vſu nequaquam fuiſſe crediderim. Poſt cuius obitum, vſus hic (vt exiſtimo) inoleuit, vt Imperator deſignatus, antequam Imperii Romani diadema à pontifice maximo ſuſcipiat, Mediolanum primo proficiſcatur: vbi in baſilica S Ambroſii, vel Modoeciæ in baſilica S Ioannis Baptiſtę, iterū conſecretur & coronetur alia corona, quā ferream vocant, ab archiepiſcopo Mediolanenſi in regem Longobardorum vel Italiæ: quod ante Henrici VII. Lutzemburgenſis tempora nunquā (quod ſciam) factū fuiſſe legi. Ipſum enim Henricum VII. primum fuiſſe exiſtimo, qui Mediolani ea ratione coronatus ſit. quæ conſuetudo, cum cæteris quoq; eiuſmodi nouis ritibus, inuenta eſt poſt Fridericū II Imperatorē.

Rodulphum enim, Adulphum & Albertum, qui proxim ante Henricum Imperatores deſignati fuerunt, hanc coronam non ſuſcepiſſe, ſatis liquet, qui nunquam in Italiam venerunt, nec etiam Romæ pontificiam vnctionem habuerunt Idem dici poteſt de Chunrado IIII filio Friderici II, Henrico Lantgrauio Thuringiæ, Guillelmo comite Hollandiæ Ricardo & Alphonſo, qui poſt Friderici II mortem, in ſchiſmate reges creati fuerunt. Neminem præterea ſuperiorum Imperatorum ab Othone primo ad Fridericum II. hoc diademate coronatos fuiſſe, vnquam memini apud veteres auctores me legiſſe Quamobrem hoc inſtitutum nouum eſſe exiſtimaui, & ex aliqua obſcura maiorũ relatione acceptum. Siquidem legimus, Pipinum Imp. Caroli Magni filium ab Hadriano Papa I. & Hludouicum II Imperatorem, Hlotharii Auguſti filium, à Sergio Papa II coronas Italici regni vel Longobardorum, Romæ tamen ad S. Petrum, & non Mediolani ſuſcepiſſe.

In Sigeberto vero Gemblacenſi, hæc verba de Chunrado I Imp. leguntur: *Anno Do. ∞ xxxix, Chunradus Imp. Italiã adiit, vt rebellionem meditantes debellaret. Et quia omnes Longobardi coniurauerãt, vt non paterentur quemlibet dominum, qui aliud quam ipſi vellent contra ſe ageret, quoſdam epiſcopos in vincula coniecit: & quia epiſcopus Mediolanenſis fuga lapſus eſt, Imp. ſuburbia Mediolani incendit. Die vero Pentecoſtes, quum Imperator in parua Eccleſia ſecus vrbem coronaretur ad Miſſam, tam grauia fuerunt tonitrua & fulgura, vt aliqui mente excederent, aliqui exhalarent. Bruno vero epiſcopus qui Miſſam canebat, & Secretarius Imperatoris cum aliis tribus dixerunt, ſe inter miſſarum ſolennia vidiſſe S. Ambroſium Imperatori indignando comminantem. Tunc Imperator Italia diſceſſit.* Quæ ideo addidi, vt lectori diligentia mea ſpectata ſit nihil enim prætermiſi, quo ad huius operis editionem mihi opus eſſe exiſtimarem. Ex hoc autem Sigeberti loco, coronationem illam ſecundam intelligi non poſſe exiſtimo, tũ quod archiepiſcopus Mediolanenſis fugatus eſſet: tum quod non in S. Ambroſii baſilica celebrata ſit, nec Modœciæ: tum etiam quod eo tempore Chunradus iam diu ante coronatus fuerat à Romano pontifice Romanus Imperator: ante cuius benedictionem, quæ nouiſſima eſt, ſuſcipi debet coronatio Mediolanenſis. Illud vero verbum *Coronari*, ita intelligi debere exiſtim

exiſtimo, quod Miſſam Imperatoriis veſtibus indutus audierit, vt mos erat fieri his temporibus in magnis ſolennitatibus, perinde ac eſt dies feſtus Pentecoſtes.

Legitur etiam libro VII hiſtoriæ Othonis epiſcopi Friſingenſis capite XVII, Chunradum Sueuum poſtea regem Romanorum, qui poſt mortem Henrici IIII Imperatoris, in ſchiſmate contra Hlotharium II Saxonem, à maiore eligentium parte creatum, rex Germaniæ factus fuerat, in Italiam veniſſe, Imperiumque ſibi contra Hlotharium Auguſtum Longobardorum auxilio paraſſe: atque quum Mediolanum veniſſet, à Mediolanenſibus honorifice ſuſceptum ab eorum archiepiſcopo Anſelmo Modoeciæ, Italici regni regem vnctum & conſecratum eſſe, ob quam rem ipſum etiam archiepiſcopum à Papa exauctoratum fuiſſe. Quo tamen teſtimonio (quod ſolum de hac re quamuis curioſe inueſtigauerim, inuenire potui) coronationem ipſam Imperatorum quæ Mediolani fit, antiquam fuiſſe, minime affirmari poſſe crediderim: præſertim quum ex cæteris auctoribus non ſolum nõ habeatur, veteres Imperatores hoc diademate coronatos fuiſſe, ſed ne id quidem ex eorum ſcriptis elici poteſt. immo cõtraria dicere videntur, qui itinera ſingillatim deſcribentes, quæ inter primam & nouiſſimam coronationem fieri contigerant, ipſos nunquam nec Mediolanum modo diuertiſſe ſcribunt: quæ res nulla ratione ſilentio prætereunda tam conſtanti omnium cõſenſu fuiſſet, ab eis præſertim hiſtoricis qui rebus geſtis interfuerunt, omniaq; adeo accurate perſcribũt, vt faſtidium aliquando lectorib. nimia eorum diligentia parturiat. Bernardinus autem Corius, ſcriptor Hiſtoriæ Mediolanenſis, neſcio cuius hiſtorici auctoritate ductus (nullum enim huius rei teſtimonium citat) affirmare videtur, Chunradum Imperatorem primum, quem inepte tertio Othoni, tranſmiſſo primo Henrico, ſubiicit, primum hac corona Mediolani redimitum fuiſſe in templo S. Ambroſii. Henricum quoque tertium, quem ſecundum appellat, item Hlotharium II Saxonem, ac Othonem IIII Mediolani in baſilica S. Ambroſii ab archiepiſcopo Mediolanenſi coronatos fuiſſe ſcribit: verum vnde id acceperit, non ponit. Hoc autem ego non ſolum nunquam memini me legiſſe, ſed multos ſcriptores legi, qui etſi aperte non contradicant, ex eorum tamen (vt dixi) ſcriptis clare elici poteſt, hos Imperatores nunquam

Mediolani vel Modoeciæ coronatos fuiſſe. Idem confirmare poteſt, quod Corius ipſe in his enarrandis ſibi ipſi repugnare videtur, neq; multum ſibi conſtat. ſcribit enim, Chunradum II Othoni III ſtatim ſucceſſiſſe: Henricũ vero præteriit, quẽ longo tempore poſt fuiſſe tradit, eundẽ cum Henrico II Frãco confundens. Hlothariũ quoq; Saxonem ab Anſelmo archiepiſcopo coronatũ fuiſſe refert, qui per ea tempora à Romano pontifice epiſcopatu mulctatus fuerat, ſuffecto alio, quod Chunradum III Sueuum, Hlotharii ipſius acerrimum hoſtem, in eius odium & contemptum coronaſſet regem Italiæ: vt eorum temporum ſcriptor Otho Friſingenſis memoriæ mandauit, cui magis quam Corio credendum eſſe opinor. De Othonis IIII coronatione Mediolani, nihil vnquam apud illorum temporum hiſtoricos ſcriptum inueni.

Cur autem hæc ſecunda corona, quæ noſtris temporibus Mediolani ab Impp. electis aſſumi ſolet, *ferrea* appelletur, adhuc mihi incognitum eſt. Corius quaſdam prorſus ineptas refert rationes, quæ ab illo peti poſſunt. multi multa dicunt, quæ mihi non quadrant. Porro autem, primus quod ſciam hoc diademate coronatus fuit Mediolani Henricus VII Lutzemburgenſis, in baſilica S. Ambroſii à Caſſono Turriano archiepiſcopo Mediolanenſi, an. Do. ∞ CCCXI. Iterum in eodem loco Hludouicus IIII Bauarus, Guidone de Petramala epiſcopo Arretino, quod Mediolanenſis archiepiſcopus ei, anathemate grauiſſimo à Romano pontifice Iohanne XXII notato, cõmunicare noluiſſet, ferrea hac corona redimitus fuit. Tertius, Carolus IIII coronatus fuit hoc diademate, verum non Mediolani in baſilica S. Ambroſii, ſed Modoeciæ in templo S. Ioannis Baptiſtæ, à Roberto viceconmite Mediolanenſi archiepiſcopo. Nouiſſimus omnium Mediolani corona ferrea coronatus fuit ad S. Ambroſium, Sigiſmundus Imperator, Caroli IIII filius, à Bartholomæo Capra archiepiſcopo Mediolanenſi. nam Fridericus III. & Carolus V, Imperatores Auguſti bis eodem tempore coronati ſunt, ille Romæ, hic Bononiæ, ex pontificis Maximi diſpenſatione. primo enim vterq; eorum diademate regni Longobardici à cardinali legato, ob eam cauſſam creato, coronati fuerunt: mox aliquot diebus interiectis, in eodem loco benedictione imperiali donati ſunt à Romanis pontificib. Nicolao V, & Clemẽte VII. Cærimoniæ autem, quæ in hac conſecratione vel ſecunda

cunda coronatione fieri ſolent, conſulto omittuntur: quod hæ ex libris ritualibus abunde haberi poſſunt.

Secunda hac coronatione celebrata, poſtea rex Romanorum ad vrbem venire ſolet, vbi in baſilica S. Petri à Romano pontifice tertia corona, quæ Imperialis & aurea dicitur, redimitur, his conditionibus, & ea ratione, quas ſuperius expoſui: poſteaq; Imperator & Auguſtus appellatur, atque ab eo die annos Imperii ſui numerare incipit. Primus autem & ſolus omnium Imperatorum poſt Othonem Carolus v extra vrbem coronatus eſt, ad eam tamen formam omnib. Bononiæ compoſitis, ac ſi Romæ ad S. Petrum coronatus fuiſſet: cuius coronationis rationem, quum ea propria ſit quæ in libris ritualibus Romanæ eccleſiæ habetur, à multiſq; præterea noſtræ ætatis ſcriptorib. deſcripta fuerit, conſulto prætermittendam cenſui. Is autem optimus princeps, raro admodum exemplo, poſt omnia regna filio Philippo reſignata, primus quoq; poſt conditum Germanicū imperium, tanta maieſtate, qualis imperialis eſt, ſponte abdicauit, ad vitam priuatam feliciſſime colendam conuerſus, veramq; philoſophiam non verbis, ſed actionibus conſequendam. Sed de eius laudibus hic locus non eſt diſſerendi: inſtitutum nobis opus perſequamur.

Hic autem multa eſſent dicenda, videlicet quib. conditionibus aliquot Imperatores à Romanis pontificibus coronati fuerint: quæ fuerit olim in Germania, & Italia, & quæ nunc ſit eorum auctoritas, & conditio: Imperii varii caſus & mutationes: quibus rationibus Imperium in Germania exortum, auctum & confirmatum fuerit, quibus deinde caſibus ſenſim labefactari & debilitari cœperit: quomodo demum conſumptum & penitus conuulſum fuerit: ita vt nihil amplius præter inanis magni nominis vmbra remanſerit: à quib. potiſſimum diſciſſum & diſſipatum ſit: & alia eiuſmodi pleraq;. Sed quoniam hæc omnia proprium volumen requirerent, atque ad propoſiti nobis operis cognitionem multum præterea non adferrent, hæc omnia ad aliud tempus remittere decreui.

Harum enim rerum propriam hiſtoriam conſcribere animus eſt modo vires ſuppetant.

Quibus Imperatoribus imperium abrogatum fuerit, & de ſciſſuris vel ſchiſmatibus quæ in eo fuerunt.

IN Imperio autem, poſt Othonis primi tempora, VIII potiſſimum maxima ſchiſmata fuere: quorum tria in comitiis ipſis, quinq; extra comitiorum tempus exorta. Priora autem fuere his comitiis, quibus Philippus Sueuus, & Otho IIII, Ricardus Anglus, & Alphonſus Hiſpanus, Fridericus Auſtrius, & Hludouicus Bauarus, reges Romanorum renuntiati fuerunt. Quinque vero ſequentia fuere, Rodulphi Sueui contra Henricum III Imperatorem, Chunradi III Sueui contra Hlotharium II Saxonem: Henrici Lantgrauii Thuringiæ, & Guillelmi comitis Hollandiæ contra Fridericum II: Caroli IIII contra Hludouicum Bauarum, Gunčteri contra Carolum IIII. Quæ quibus de cauſis exorta, & qua ratione ſublata fuerint, ſatis ſupra demonſtratum eſt.

Imperatores vero vel reges Romanorum VI Imperio mulctati ſunt. In quibus quattuor à Romano pontifice: ex his vero duo à papa tantum, vt Fridericus II, & Hludouicus IIII Bauarus: & totidem à papa & omnibus electoribus ſimul, vt Henricus IIII; & Otho IIII: duo vero ab electoribus tantum, vt Adolphus de Naſſau, & Vuenceslaus Caroli IIII filius. Quum autem priuationis forma quæ à pontifice Maximo & Electoribus ſimul fit, alibi multis in locis demonſtrata ſit: nunc operæ precium me facturum exiſtimo, ſi rationem quoque demonſtrauero, qua Electores ſoli Imperium alicui abrogarint, Vuenceslaiq; abrogationem, quę memoratu admodum digna eſt, ſubiiciam.

Quum Vuenceslaus Imperator deſignatus, Caroli IIII Imperatoris filius, cuius ſtudio & profuſiſſima largitione, eo viuente & procurante ab Electoribus rex renunciatus fuerat, grauiſſima damna Imperio attuliſſe, & in dies adferre videretur: inter quæ illa præcipua fuerũt, quod eius incredibili ignauia & inertia, quæ Imperio nocentiſſimę erant, multæ & pręclariſſimæ Imperii vrbes in Italia amiſſæ, à diuerſis principib. occupatæ eſſent: ipſe quoq; accepta ingenti pecuniæ ſumma à tyranno Mediolanenſium Ioanne Galeacio vicecomite, qui

Imperii

Imperii Romani vicarius Mediolani & per omnem Lombardiam erat, eum ducem creauerat Mediolani, quod præcipuum Imperii membrum in Italia erat, in Imperii dedecus maximum & ruinam: tum ob has, tum etiam ob alias cauſas principes Imperii Electores in vnum congregati, Imperium ei abrogarunt. Quum nihilominus prius eum ſæpiſſime per litteras impenſiſſime rogaſſent, & admonuiſſent, vt & à vitiis & libidinibus abſtineret, & vitam Imperatore non indignam ageret: qui quum omnia eorum monita addicto mirum in modum libidini & laſciuiæ animo parui faceret: ideo anno Domini ∞ C D ab archiepiſcopo Moguntino reliqui v. electores per litteras congregati ſunt (nam VII erat rex ipſe, tanquam rex Boemiæ) qui omnes quum Moguntini archiepiſcopi litteris paruiſſent, ſtatim ſupra Rhenum loco qui eſt è regione Burbacenſis arcis, in diœceſi Treuerenſi, eodem anno conuenerunt, vbi XIII Cal. Septembris tribunali erecto, cum conſenſu & voluntate Romani pontificis, omnium ducum, marchionum, comitum, & cæterorum Imperii per omnem Germaniam procerum, Vuenceslaum ipſum regia Romanorum regis dignitate priuarunt: publiciſq; literis omnium ſignis obſignatis, per totum Imperium Rom. eiuſmodi abrogationē euulgarunt, vtq; ipſe Vuenceslaus à nullo deinceps pro Romanorum rege agnoſceretur vel diceretur. Eiuſmodi veroſententiæ exemplum hoc fuit.

Nos Iohannes archiepiſcopus Moguntinus, ſacri Romani Imperii per Germaniam archicancellarius, nomine dictorum Principum electorum ſacri Romani Imperii, modo propter multas prægnantes cauſas nos vrgentes, & intolerabiles exorbitationes, ammouemus ac deponimus hac noſtra ſententia, dictum Dominum Vuenceslaum, vt inutilem, ignauum, & penitus ineptum ad Romanum Imperium, ab ipſo Romano Imperio, atq; ab omni ſibi debita gloria, honore & maieſtate: denuntiantes omnib. principibus, proceribus, dominis & ſeruis, ciuitatibus & regionibus, ac populis ſacro Imperio ſubiectis, quod deinceps penitus abſoluentur, & abſolutos pronunciamus, ab omni homagio & iuramēto, memorato Vuenceslao nomine ſacri Romani Imperii præſtito: monemuſq; & requirimus eos per iuramentum, quo aſtricti ſunt ſacro Imperio, ne poſthac ſæpe dicto Vuenceslao, vllo pacto obediant, aut obſequantur, neq; illi vllum obſequium, cenſum, redditum, aut vllam ſubiectionem quocunque nomine tandem

appelletur, tanquã Romanorũ regi præbeant, aut exhibeant, vel permittant exhiberi: ſed omnia hæc reſeruent pro illo, quem Dei gratia, ceu vtilẽ & idoneum in Romanorũ regẽ eligi continget.

Hac itaq; ratione ab Electorib. Vuenceſlao ipſi Imperium abrogatum eſt, ſuffecto ipſi Roberto comite Palatino Rheni. Neque enim hic Vuenceſlaus primus fuit, qui tot laborib. & virtutibus Imperium à tribus Othonibus, ſex Henricis, quattuor Chunradis, Hlothario Saxone, & duobus Fridericis, ſtrenuiſſimis Imperatoribus partum & auctum, euerterit ac diſſipauerit. Statim enim poſt Friderici II mortem, quem nouiſſimum omnium Imperatorum iure appellandum cenſeo: eo enim vſq; Imperii Romani occidentalis maieſtas tam in Italia quam in Germania floruit, præſertim quum aliquot ſequentes Imperatores vel reges Romanorum diſſipatores potius & euerſores Imperii fuerint quam Imperatores. Guilielmus enim rex Rom. ex comite Hollãdiæ creatus, in ſchiſmate contra Fridericum II initia Imperii auſpicatus eſt ab impignoratione Nouiomagi Imperialis vrbis, quã Geldrenſi comiti pro viginti argenti puri marcharum millibus vectigalem fecit. Rodulphus quoq. Habſpurgenſis, quum ex paupere & tenuioris fortunæ comite, ſtudio Gregorii X pontificis Maximi rex Romanorum hac conditione creatus eſſet, vt ſtatim in Italiam pro obtinendo Imperii diademate veniret, Duxque eſſet ſacræ militiæ pro recuperandis Hieroſolymis congregandæ: ipſe regnum adeptus nihil minus cogitauit. Omne enim ſtudium ſuum, vires animumque intendit, relictis interim Imperii negociis grauioribus, ad augendum & ampliandum familiæ ſuæ ſplendorẽ, cui Auſtriam & Sueuiam primus intulit: pecunias quoq; per fas & nefas congregandas in maximum Romani Imperii detrimentum. omnib. enim vrbibus quæ iuris Imperii in Tuſcia erant, libertatem multis aureorũ millibus vendidit: quo mercatu eis paullatim ab Imperio deſciſcendi occaſionem dedit. Comitatum quoque Romandiolæ, qui à tẽpore primi Othonis ſub Imperii fuerat ditione, ſponte amiſit. Eius exẽplum optime imitati ſunt ſequẽtes Imperatores, & præſertim hi qui in Italiam venerunt, vt Hẽricus VII Lucẽburgenſis, qui multas Lõbardiæ, immo fere omnes vrbes tyrannis vẽdidit. Carolus vero IV. quum Wenceſlaum filium ſuum, ignauiſſimæ inertiæ hominem, in regẽ ſe viuente eligi procuraret, principeſque Electores ei aſſentiri minime

minime viderentur, quod virtute obtinere non potuit, precio comparauit, ſingulis electoribus multis aureorum millibus promiſſis: quos quum poſtea pendere non poſſet, publica illi Imperii vectigalia conceſſit, in perpetuum Imperii dedecus & malorum omnium ſeminarium: quibus toties miſera vexata fuit Germania. aliquot præterea Imperii oppida eiſdem aſſignauit, & præſertim Hludouico comiti Palatino Rheni, cui Oppenheym, Ingelheym, Keiſerslautern, oppida in perpetuam poſſeſſionem donauit, ſicque viſcera per Germaniam hauſit, quo ignauiſſimam pecudem, filium ſuum malo Imperii natum, ad regnum proueheret. Deinceps vero Romana poteſtas ad nihilum fere redacta eſt, neque poſtea extollere caput potuit, quum principes omnia ſibi iura Imperii retineant, nouoſq; Imperatores iureiurando adigant, ne pignora reuocent, vel antiqua eorum priuilegia aliquando abrogent. Maximam igitur Carolus IIII Romano Imperio iacturam fecit. ex cuius ſpoliis tanquam in bello captis Boemiæ regnũ genti ſuæ hæreditarium locupletauit. Quicquid præterea iuris Romanum Imperium in regno Arelatenſi habuerat, penitus amiſſum eſt: quo tempore Francorum occidentalium regno ceſſit: Hlotharingia quoque & Sabaudia, Imperii nobiliſſimæ prouinciæ, amiſſæ ſunt. ita vt Romani huius Imperii aquila adeo deplumata ſit, vt nunc pene nuda remaneat. Cæterum querelæ, ne tum quidem gratæ futuræ, quum neceſſariæ eſſent, abſint, ad noſtra reuertamur.

De Imperii cæteris principibus, & ciuitatibus liberis Imperialibus.

POſt VII Electorum ordinationem, poſterioribus temporib. præterea multæ in Romano occidentis Imperio factæ ſunt inſtitutiones, variaque pro Imperii maieſtate officia excogitata. Nempe poſt VII Electores ex veteribus Imperii principibus, quo comitiorum ius amiſſum, æquiore animo (vt exiſtimo) ferrent, in cæteris Imperii negotiis tranſigendis admiſſi ſunt, atq; in hanc formam & diſtinctos gradus redacti. ad augendum itaque Imperii maieſtatem ſic per gradus diſtincti ſunt, vt ſicut ſunt quatuor laici imperii Electores,

ſic eſſent quatuor Duces, quatuor Marchiones, quatuor Lãtgrauii, quatuor Burgrauii, quatuor Comites, quatuor deinceps Barones, Nobiles, Milites, Ciuitates, Villæ, & Ruſtici, & alia eiuſmodi officia. Nec his contenti Imperatores, aliquot Duces ex Marchionibus, ex ducibus Archiduces, ex comitibus Marchiones, & pleroſq; ſimiles dignitatum ordines excogitarunt. Qui autem ex omnib. ordinibus ſingulari quadam dignitate & excellentia ad Imperii Romani augendam maieſtatem, eiuſq; dignitatem tuendam quaternario numero poſt Electores laicos potiſſimum adſcripti fuerunt, hi ſunt

Quatuor duces,
Dux Brunſuicenſis
Dux Bauariæ
Dux Sueuiæ
Dux Hlotharingiæ.

Quatuor Lantgrauii,
Thuringiæ
Haſſiæ
Luchtenberg
Alſatiæ.

Quatuor Marchiones
Miſniæ
Brandiburgenſis
Morauiæ
Inferioris Baderſiac.

Quatuor Burgrauii,
Meideburgenſis
Noræmbergenſis
Renech
Stromburg.

Quatuor Militares Comites,
Flandriæ
Tyrolis
Aldemburgi
Ferrariæ.

Quatuor præcipui Mareſcalli,
Bappenheim
Iuliaci
Miſniæ
Vinſtingum.

Quatuor Barones,
Limpurgi in Franconia
Thuſis & Raroniæ in Thochenburg
Veſterburg
Aldenualden.

Quatuor Milites,
Andlauu
Meldingen
Strondech
Fronberg.

Quatuor Metropoles,
Auguſta Vindelicorum
Aquiſgranum
Metis
Lubecum.

Quatuor Villæ,
Bamberga
Vlma
Hagenoia
Seleſtadium.

Quatuor Ruſtici.
Coloniæ Agrippinæ.
Ratisbonæ.
Confluentiæ.
Saltzburg.

Quatuor viculi Imperii.
Ingelheim.
Altdorff.

Liechtenaw.

Liechtenaw.
Denchendorff.
Quatuor Domini terrarum.
Mediolani Vicecomites.
Veronæ Scaligeri.
Paduæ Carrarienſes.
Mirandulæ Pici.
Quatuor Abbates principales.
Fuldenſis.
Campidonenſis.
Viſſemburgenſis.
Murbacenſis.
Quatuor Montes Imperii.
Munſterberg.
Fridberg.
Heidelberg.
Nurimberg.
Quatuor Burga Imperii.
Aldenburg.
Meidenburg.
Potenburg.
Mechelburg.
Quatuor Venatores.
Vrn.
Vrach.
Schonburg.
Meſtz prope Curiam.
Quatuor officia hæreditaria ducatus Sueuiæ.
Dapifer à Valtpurg.
Pincerna à Redach.
Mareſcallus à Marchdorff.
Camerarius à Chemat.
Quatuor Serui.
Waldech.
Hirten à Fulchen.
Hornſperg.
Rabnaw.

Multæ vero ex his dignitatibus vel mutatæ ſunt, vel omnino interciderunt. Spirituales autem vel Eccleſiaſtici Imperij principes, qui omnes conuentibus Imperij, quos Diætas vocant, intereſſe poſſunt, ſunt hi:

Archiepiſcopi VII.
Moguntinus
Colonienſis.
Treuerenſis.
Saltzburgenſis.
Bremenſis.
Biſuntinus.
Rigenſis.
Epiſcopi XX.
Bambergenſis.
Herbipolenſis.
Leodienſis.
Wormacienſis.
Spirenſis.
Curienſis.
Tridentinus.
Eiſtatenſis.
Hildesheimenſis.
Friſingenſis.
Monaſterienſis.
Patauinus.
Argentinenſis.
Auguſtanus.
Brixinenſis.
Conſtantienſis.
Ratcemburgenſis.
Oſnaburgenſis.
Ratiſponenſis.
Baſilienſis.
Abbates.
Fuldenſis.
Hirſchfeldenſis.

Et quidam alii.

Magiſter ordinis Teuthonicorum, &c.

Vrbes autem quæ hodie vocantur Imperiales, ſunt hæ:

Aquiſgranum.
Alen.
Antuerpia.
Argentina.
Auguſta.
Baſilea.
Berna.
Bernheim.
Biberach.
Biſuntium.
Bopatrum.
Buchorn.
Boffingen.
Campenſis.
Curia.
Colonia.
Colmaria.
Confluentia.
Dauentria.
Dortmund in Weſtphalia.
Dunchelſpuel.
Durcheim.
Duera in Braband.
Egra.
Erdfordia.
Eslingen.
Francfordia ad Moganum.
Francfordia ad Oderam.
Fridberg in Verderoia.
Friburgum in Briſgoia.
Gelnhauſen.
Gengen.
Gottingen.
Gruningum in Friſia.
Gamund in Sueuia.
Goslar in Saxonia.
Hagenoia.
Hala in Sueuia.
Hala in Thuringia.
Helprun.
Hamberga.
Heidesfelt.
Iſſnem.
Ingelheim.
Kaufbuern.
Keiſerſperg.
Keiſers lautren.
Kempten.
Landaw.
Lindaw.
Leukirch.
Lubecum.
Lucerna.
Luneburgium.
Mecdeburgum.
Memmingen.
Metis.
Moguntia.
Mulnhuſen in Thuringa.
Mulnhuſen in Saxonia.
Nordhuſen in Thuringia.
Norimberga.
Neumagen.
Norlingen.
Odernheim.
Obernheim.
Offenburgum.
Oppenheim.
Pfulendorff.
Rauenſpurg.
Ratisbona.
Rotenburgum.

Roſſeim.

Roſſein.
Rotuilla.
Reutlingen.
Sangallus.
Schafuſia.
Seleſtadium.
Soloturum.
Strasburg, alias Argentina.
Spira.
Schwinfart.
Treueris.
Tigurum.
Vberlingen.
Vlma.
Vuangen.
Veid iuxta Drauum.
Veſel ſuperior.
Veſel inferior.
Vetztlar in Haſſia.
Vuyl in Sueuia.
Vueiſſemburg.
Vuiminia.
Vormacia.
Vuinsheim.

Ex his vero vrbibus, quædam noſtro tempore Imperatorem tanquam dominum venerantur, quædam minime: tamen in Imperij neceſſitatibus faciunt, quod ſibi præſcriptum eſt: & hæ potiſſimum ſunt confœderatæ Heluetiorum. Sunt etiam inter has vrbes nonnullæ ab Imperatoribus ipſis venditæ, quædam aliæ pignoratæ, aut alio quouis modo ab Imperij ditione ſubtractæ: vt ſatis ſupra demonſtratum eſt. Verum antequam ad huius laboris finem perueniam, hoc non omittendum duxi, quod Clemens Papa V. inſtituit, vt vacante Imperio, Papa ſit vicarius Imperij in eius ditione, quam in Italia potiſſimum habet. Item quod Imperator deſignatus, ius adminiſtrandi Imperij non habeat, antequam à Romano pontifice fuerit confirmatus. Quam conſtitutionem reuocare niſus eſt in conuentu Francfordienſi Hludouicus Bauarus imperator, in quo decretum eſt, vt Imperator à maiori & ſaniori parte Electorū deſignatus, ſtatim ratione electionis auctoritatem habeat adminiſtrandi Roman. Imperium, nulla Romani pontificis confirmatione expetita. Electus tamen creationem ſuam debet Pontifici nunciare, tanquam Princeps catholicus, & qui dignus ſit faſtigio Imperiali: ac deinde pro diademate Imperiali Pontificem maximum rogare. quod ſi deſignato Imperatori negetur, abſque iuſta & legitima cauſa, quod queat Imperij coronam ſuſcipere à quolibet Catholico Epiſcopo: quod decretum tanquam inſolens, non longe poſt antiquatum eſt.

MICHAELIS BEVTHERI DE SEPTEMVIRATV *Principum Electorum, quando is cœperit, Sententia certa.*

IMperium Romanum inde à Conſtantino Magno, qui illud primus in Græciam tranſtulit Byzantium, & cæteris Orientalibus Imperatoribus, ad Caroli Magni tempora, & poſt Carolum aliquanto longius in Ottonem vſque Tertium Saxonem, vt plurimum ſucceſſione conſtitutum fuiſſe, nonnunquam etiam Potentia, ex hiſtoriis notum eſt: nec per electionem ſiue ſuffragia definita, Imperatores deſignabantur Hic enim Otto Tertius ex Saxonum proſapia oriundus, vbi deprehendit perpetuos Gallorum Italorumque in transferenda Imperiali Maieſtate conatus, à Germanis vel ad ſuos vel alienos ſuo arbitrio, pernitioſo prorſus nimiæ libertatis, & amore & ſtudio: ac inter Germanos quoque propter Electionem nunquam diſſenſiones atque rixas eaſque grauiſſimas, apud maiores ſuos defuiſſe perpenderet: meminerat etiam, quomodo ex infeliciſſimis de Imperio contentionibus creuerit Tyrannis atq; opes illæ deteſtandæ Pontificum Romanorum, & licentia Principum Italiæ: imo cuncta hæc partim in Iohanne XVII. Papa, partim Henrico Bauaro cognato ſuo, partim denique Creſcentio Romano ſenſiſſet ipſe, ac proinde varios exiſtere circa Imperium fortunæ euentus animaduerteret, interim tamen tam potentem Monarchiam Chriſtiano orbi ad tutandum Romanorum Pontificem & Italiæ libertatem, denique ad conſeruandam Concordiam Religionis in tota Europa, perquam neceſſariam eſſe: his omnibus commotus, ne idem in poſterum crebrius accideret, verum ſeditioſis huiuſmodi conſpirationibus ſuperbæ gentis Italicæ aduerſus quemcunque Imperatorem, digladiationibus conſimiliter inter ipſos Italię Principes de imperio, nec non irruptionibus peregrinarum Gentium aſſiduis, aliiſque contentionibus finem tandem imponeret: frenos itidem Tyrannidi, auaritiæ atque ambitioni Pontificum, ne poſſent illi vt cœperant, quando vellent, aut reſcindere Decreta, aut turbare deliberationes

berationes inſtitutas de Electione, aut quos vellent amouere, iniiceret: ordinato in locum Iohannis X V I. pontificis defuncti anno Domini 9 9 4. Brunone conſanguineo ſiue agnato ſuo Saxone Germano, qui poſtea mutato nomine Gregorius quintus dictus fuit, Conſilium cum ipſo non multo ante mortem ſuam iniit, Romæque magna frequentia aſſentiente Pontifice, imo ſanciente & promulgante decretum tulit atque conſtituit, vt in futurum Ius omne & poteſtas eligendi Romanum Imperatorem eſſet penes ſolos Principes Germanos, nec liceret Romano Epiſcopo quenquam proclamare Imperatorem, niſi quem Proceres Germaniæ ad id faſtigium dignati eſſent, poſtulaſſent, euexiſſent: ſiquidem reprimi aut prohiberi diſceptationes de ſuprema illa obtinenda maieſtate, ac certamina hinc inde varia, itemque Germanis quod ſua virtute adquiſiuerunt ἀξίωμα Imperij confirmari aliter non poſſe, ſapientiſſimus Cæſar optime proſpiciebat, niſi hoc obtineretur, vt nec aliis quam Germanis, nec aliunde quam ex Germanis Imperatorem creare liceret: adeoque Germani certis Legibus imperarent, Itali vero parerent, quibus ad imperandum vires tum deerãt & neruí: qua de re nullibi extat controuerſia, ſed Hiſtorici vnanimiter conueniunt omnes. Quod vero ex iiſdem pleriq; tam exteri quam Germani Annalium ſcriptores, qui intra C C. plus annos vixere, vno quaſi ore tradunt vlterius, Septem in Germania Principes Electores ſimul eodemque tempore fuiſſe ab hoc Pontifice, & Ottone Tertio Imperatore deſignatos, & non alios quam qui iam ſunt, neque plures neque pauciores, minime recipiendum eſſe affirmo: ſiquidem ab huius temporibus inde à nato Chriſto annorum mille, ad Rudolphi Habſpurgenſis Romanorum Regis, vt ne dicam Caroli I V. Imperatoris vſq; electionem, reperiuntur paſſim in Hiſtoriis alij quoque Eccleſiaſtici & Politici ordinis Principes, qui Romanorum Regum ſiue Imperatorum electionibus interfuerũt, & ſuffragij Ius vna cum aliis habuerunt: prout ex iis qui ante annos ducentos, trecentos, quadringentos, quingentos etiam conſcripti ſunt Annalibus admodum manifeſtum eſt. Ac ſi conſideremus, quis tum temporis Palatinatus Rhenani & Marchionatus Brandeburgici Status atque auctoritas fuerit, & quæ illis regionibus Principum familiæ præfuerint, liquido conſtabit illas

tam potentes non fuiſſe, vt præ omnibus aliis Politicorum Germaniæ Principum familiis eligendi Romanorum Regis aut Imperatoris ius in ſolas ipſas conferretur: neque etiam Boiemia tum ad Imperium pertinebat, vt ex iiſdem Hiſtoriis animaduerti poteſt. Pari ratione conuellitur opinio eorum, qui ſeptemuiratus nomen, auctoritatem, ac etiam potentiam à tempore Friderici II. Imperatoris, vel certe non multo poſt, ſub Sueuorũ tamen Imperio, inclaruiſſe atq; inualuiſſe ſtatuunt: nam certum eſt, eo tempore plures quam VII. ſemper Electores extitiſſe, imo omnes quicunque aduenerant ex Illuſtrioribus, ad Electionem admittebantur: quod inde conſtat, quia poſt Fridericum II. Imperatorem Electorum ille numerus magis magiſque fuit diminutus, multumque propter bella quibus impediebantur ciuilia atq; inteſtina, quo minus ad electionem frequentes adparere potuerint, ſubſedit: ex quibus cum nonnulli permanſerint conſtantes, hi poſtea reliquos, qui per tempus Electionem deſeruere, ab eadem plane excluſerunt, adeoque ſibi præcipue Ius eligendi vendicaſſe: quod ego initium tenuioris alicuius numeri circa Principes Electores fuiſſe cenſeo: non tamen ſeptenarij, prout nunc in Imperio is obtinet Romano. Etſi enim minime negauerim circiter Friderici primi, vel ſaltem poſterorum Sueuorum Imperatorum tempora, Palatini ad Rhenum, Ducis Saxoniæ, Marchionis Brandeburgenſis, Regis etiam Boiemici hinc inde ſuffragia apud Hiſtoricos celebrari, tamen ideo non ſola, ſed paria habuerunt & alij Principes ſeculares: quod vel in ſolo Ludouico Boiariæ duce, Philippum Sueuiæ Ducem, Friderici Primi Filium, Henrici VI. fratrem, contra Fridericum II. Henrici VI. Filium, paucis quibuſdam aſpirātibus Proceribus aliis Imperatorem deſignante, anno Domini M. CC. confirmari licet: qui certe ex numero eorum non fuit: aut ſi ſola, vtique non eo ordine & præeminentia qua iam dicere ſolent ſententias in electionibus. de moderna namque Septemuiratus conſtitutione inquirimus, quæ hodie viget inter Germanos, quo nam auctore, vel quibus de cauſis vel quo tempore ea primũ cœperit: & cur in hunc laudatiſſimum Senatum hi ipſi adſciti ſint, & non alij nec plures nec pauciores. Et quidem ad auctorem quod attinet, nuſquã ante Carolum IV. Aureæ Bullæ fundatorem, ſeptem ſimul Electorum, ſecundum iſtam

ſeriem

ſeriem familiarum & ordinis, apud Hiſtoriographos mentionem fieri compertum habemus: ſed hic primus claſſes eorum tranſmutauit, atq; ex ſupremo Marchione Brandeburgico, quia filius erat, infimum, ex poſteriore viciſſim, Comite Palatino Rheni, primum conſtituit, medium locum Saxoni relinquens: eam ob cauſam, vt eo promptiores morem ſibi gererent Germani Electores in promouendo filio ſuo Wenceslao Boiemiæ Rege, quem arbitrũ Senatui, & imperij Archipincernam, hactenus incognitum, deſtinauerat: quod & Archiepiſcopis tribus Eccleſiaſticis Electoribus non ingratũ videbatur, verum magis honorificum, ſi regem haberent ſocium & collegam. Hoc vno conſilio Carolus IV. Imperator ductus ſeptimum adinuenit, exordiumq; dedit prim᷒ ſeptem Electoribus præſentis ſtatus ac conditionis: nec tantum accuratius diſtinxit. Quorſum igitur doleamus aut dubitemus in re tam certa, adeoq; perſpicua? ante Carolum IV. nullus omnino erat Boiemiæ Rex inter Electores: Ergo hic ſolus ſeptenarium primuſq; abſoluit, ſex reliquos fuiſſe, non inficior: neq; hic de ſexemuiris inſtituta eſt diſputatio, ſed vnde & quo tempore acceſſerit ſeptimus? videlicet vt arbiter eſſet, ſi forte æquales colligerentur ſententiæ: at vero quibus vel initiis vel cauſis illi & non alij ortum hauſerint, ſupra monui: potentia, qua ſibi ipſis hoc ius, negligentioribus quibuſuis ſecluſis, ita videntur acquiſiuiſſe: quamuis & aliæ quędam adferantur à recentioribus, huius inſtituti atq; conſilij rationes nequaquam inconuenientes. Itaq; quando Ducum, ſiue Regum Boiemiæ ſuffragia ante Caroli IV. Imperatoris memoriam, in hiſtoriis forte inueniuntur, non aliter accipienda ſunt ea, quam quorumlibet aliorũ Principum, qui vel ſponte vota ſua contulerunt, quatenus omnibus licuit, vel ex conſpiratione in gratiam communicarunt, vel etiam armis non rato confirmare tentarunt: nec vero ceu ordinarij, quia nondum ad numerum fuerat cooptatus: namque ſi de præſentibus quærimus rebus, à præſentis quoq; ſtatus cauſa, recte inſtituitur inueſtigatio: ſaltem in eo hæſitant qui hac de re dubitant, quod partim Ottonem ſimul Septemviratum modernum cum Conſtitutione ſua, conſenſu agnati ſui Gregorij V. Pontificis promulgata, inſtituiſſe exiſtiment: partim vero Carolum IV. Cęſarem eundẽ non tam ex nouo adinueniſſe, quàm aliquo modo conuertiſſe atq; tranſmutaſſe minus animad-

uertant: cum alterum ex eo confutetur, quod regnum nondum Boiemiæ extiterit illis temporibus, neq; ad Imperium Romanum pertinuerit Boiemia, ſed Duces tantum fuerint Gentis propriç: alterum vero inde ſatis perſpicuum ſit, quandoquidem de Archipincerna Imperij Germanici ante Carolum I V. nuſquam legimus. Neque ad rem faciunt quæcunque poſtremo loco à Simone Schardio Iuriſconſulto in contrarium afferuntur, ex diuerſis auctoribus: nempe illi omnes contrarium potius concludunt, ſuamque propriam mentem in totum conuellunt, ſiquidem vniuerſi ipſius Caroli I V. Imperatoris ætate, C C C L. annos poſt Ottonem I I I. ſcripſere, neque aliud tempus reſpexerunt. Quapropter his omnibus documentis conuicti, ſub Carolo I V. Romanorum Imperatorum ſeu Regum Electores ad Septenarium hunc numerum primum redactos fuiſſe, vtique fatebimur: ſicque concludimus. Quam meam hac de re ſententiam inde ab anno natiuitatis meæ X V I I. ex hiſtoriis depromptam, ac deinceps Iohannis Auentini auctoritate porro ſuffultam, Onuphrius quoque Panuinius Veronenſis, hac ipſa de materia paulo copioſius differens, in totum confirmauit.

INCI-

INCIPIVNT. LEGES ET CONSTITVTIONES IMPERIALES SVB AVREA BVLla Caroli IV. Romanorum imperatoris.

IN NOMINE SANCTÆ ET indiuiduæ Trinitatis feliciter, Amen.

CAROLVS IV. DIVINA FAVENte clementia Romanorum Imperator & Boemiæ Rex, ad perpetuam rei memoriam.

OMne regnum in ſe ipſum diuiſum deſolabitur: nam principes eius facti ſunt ſocij furum: ob quod Dominus miſcuit in medio eorum Spiritum vertiginis, vt palpent in meridie ſicut in tenebris: & candelabra eorum mouit de loco ſuo, vt cæci ſint, & duces cęcorum, & qui ambulant in tenebris, offendunt: & cæci mente, ſcelera perpetrant, quæ in diuiſionem contingunt. Dic ſuperbia, quomodo in Lucifero regnaſſes, ſi diuiſionem auxiliatricem non habuiſſes? Dic Satan inuide, quomodo Adam de paradiſo eieciſſes, niſi eum ab obedientia diuiſiſſes? Dic Luxuria, quomodo Troiam deſtruxiſſes, niſi Helenam à viro ſuo diuiſiſſes? Dic Ira, quomodo Romanam rempublicam deſtruxiſſes, niſi in diuiſione Pompeium & Iulium ſæuientibus gladiis ad inteſtina pręlia concitaſſes? Tu quidem, Inuidia, Chriſtianum Imperium à Deo ad inſtar ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis, fide, ſpe & charitate, virtutibus Theologicis roboratum, cuius fundamentum ſuper Chriſtianiſſimo regno feliciter ſtabilitur, an-

tiquo veneno, quod velut ſerpens in palmites Imperiales, & membra eius propinquiora, impio ſcelere vomuiſti, vt concuſſis columnis totum ædificium ruinæ ſubiiceres: diuiſionem inter ſeptem Electores ſacri Imperij; per quos (velut ſeptem candelabra lucentia in ciuitate Spiritus ſeptiformis) ſacrum illuminari debet Imperium, multotiens poſuiſti. Sane cum ex officio, quo Cæſarea dignitate potimur, futuris diuiſionum & diſſenſionum periculis inter Electores ipſos; de quorũ numero (vt rex Boemiæ) eſſe dinoſcimur, ratione duplici, tam ex Imperio quã electionis iure quo fungimur, occurrere teneamur: infra ſcriptas leges ad vnitatem inter Electores fouendam, & electionem vnanimem inducendam, ac deteſtandæ diuiſioni prædictę variiſq; periculis ex ea ſequentibus aditum præcludendum, in ſolenni curia noſtra Nurenbergenſi aſſidentibus nobis omnibus Principibus, Electoribus Eccleſiaſticis & ſecularibus, ac aliorum principum, comitum, baronum, procerum, nobilium, & ciuitatum, multitudine numeroſa, in ſolio Maieſtatis Cæſareæ Imperialibus infulis, inſigniis & diademate decorati, matura deliberatione præuia, de Imperialis poteſtatis plenitudine edidimus, ſtatuimus, & duximus ſanciendas, &c. ſub anno Domini milleſimo, trecenteſimo, quinquageſimo ſexto, Indictione nona, quarto idus Ianuarij: regnorum noſtrorum, anno decimo, Imperij vero ſecundo.

Qualis eſſe debeat conductus electorum, & à quibus.

DEcernimus, & præſenti edicto Imperiali perpetuo valituro ſancimus, ex certa ſcientia, & de Imperialis plenitudine poteſtatis, vt quotienſcunque & quandocunque futuris temporibus neceſſitas, ſiue caſus electionis, regis Romanorum in Imperatorem promouendi, emerſerit, & Principes electores ad electionem huiuſmodi, iuxta antiquam laudabilem conſuetudinem habuerint proficiſci, vnuſquiſque Princeps elector, ſi & quando ſuper hoc fuerit requiſitus, quoslibet Principes electores ſuos, vel ipſorum nuntios, quos ad electionem ipſam tranſmiſerint per terras, territoria & loca ſua & etiam vltra, ſicut longius poterit conducere, teneatur: & eis

& eis abſquè dolo præſtare conductum, verſus ciuitatem, in qua talis electio fuerit celebrata, & ab illa etiam redeundo, ſub pœna periurij ac perditionis (pro & illa duntaxat vice) ſuæ vocis, quam in electione huiuſmodi fuerit habiturus. Quas quidem pœnas, eos vel eum, qui in præſtando memoratum conductum rebelles, ſeu rebellem, negligentes ſeu negligentem ſe præbuerint, eo ipſo decernimus incidiſſe.

Statuimus inſuper & mandamus vniuerſis aliis principibus, feuda à ſacro Imperio Romanorum tenentibus, quocunque nomine cenſeantur, nec non comitibus, baronibus, militibus, clientibus, nobilibus & ignobilibus, ciuibus & communitatibus caſtrorum, ciuitatum, & locorum ſacri Imperij vniuerſis, vt eodem tempore, dum videlicet regis Romanorum in Imperatorem promouendi electio celebranda occurrerit, vnumquemque Principem electorem ab ipſis vel eorum aliquo conductum huiuſmodi poſtulantem, vel eiuſdem nuntios, quos ad electionem ipſam direxerit, vt præfertur, per territoria ſua & alias quanto potuit remotius abſque dolo modo præcedenti conducant. Si qui vero huic noſtræ conſtitutioni contraire præſumpſerit, ſubſcriptas ipſo facto pœnas incurrant. Omnes quidem Principes, & comites, barones, nobiles, milites, clientes, ac vniuerſi nobiles contrarium facientes, reatum periurij & priuationem omnium feudorum, quæ à ſacro Romano Imperio & quibuſcunque aliis obtinent, & etiam omnium poſſeſſionum ſuarum à quocunque habitarum incurrant. Omnes quoque ciues & communitates, contra præmiſſa facere præſumentes, ſimiliter ſint periuri. Et nihilominus vniuerſis ſuis iuribus, libertatibus, priuilegiis, & gratiis à ſacro obtentis Imperio, ſint omnino priuati; & cum perſonis, & bonis ſuis omnibus, bannum & proſcriptionem Imperialem incurrant. Et eoſdem ipſo facto exnunc, prout extunc, omni iure priuamus. Deinceps cuilibet hominum auctoritate propria, & ſine iudicio, ſeu inuocatione magiſtratus cuiuslibet, impune licebit eos inuadere, nullamque pœnam propter hoc inuadens ipſos debebit ab Imperio ſeu quouis alio formidare: præſertim cum contra Rempublicam ac ſacri Imperij ſtatum ac dignitatem, ac etiam contra honorem proprium, & ſalutem tantæ rei temerarij neglectores, tanquam rebelles, inobedientes

& perfidi, infideliter & peruerſe agere, conuincantur. Decernentes inſuper & mandantes, vt omnium ciuitatum ciues & communia, iam dictis principibus, electoribus, & eorum cuiuslibet hoc poſcenti, eorumq; nuntiis victualia in communi pretio atq; curſu, pro ſuis, ſeu nuntiorum prædictorum hominumq; ſuorum neceſſitatibus, dum ad prædictam ciuitatem cauſa celebrandæ electionis prædictæ acceſſerint, & etiam dum diſceſſerint ab eadem, vendere ſeu vendi facere teneantur, nullam in pręmiſſis fraudem quomodolibet adhibendo; alioquin contrarium facientes, pœnas illas volumus ipſo facto incurrere, quas in præcedentibus contra ciues & communitates duximus promulgandas.

Quiſquis inſuper ex principibus, comitibus, baronibus, militibus, clientibus, nobilibus ſeu ignobilibus, ciuibus ſeu communitatibus ciuitatum, principi electori ad electionem de rege Romanorum celebrandam eunti; vel ab ipſa denuo redeunti, hoſtiles cuſtodias tendere, ſeu inſidias parare præſumpſerit: aut ipſos, vel eorum aliquem, in ſua, vel ſuorum perſonis aut rebus, inuadere, vel turbare, ſeu ipſorum vel alicuius eorum nuntios ante dictos, ſiue conductum petierint, ſiue etiam non duxerint exigendum, hunc vna cum vniuerſis malitiæ complicibus, ipſo facto ſupra dictas pœnas decreuimus incurriſſe: ita videlicet, quod quæuis perſona pœnam incidat, ſiue pœnas, quas iuxta præmiſſa, pro qualitate perſonarum duximus infligendas.

Si vero aliquis Princeps elector, cum aliquo ſuo coelectore inimicitias gereret, & inter eos quæcunq; contentio, controuerſia ſeu diſſenſio verteretur, iis nequaquam obſtātibus, alter alterum, vel alterius nuntios ad electionem huiuſmodi deſtinandos, præmiſſo modo conducere ſit aſtrictus ſub pœna periurij ac perditionis (ea vice duntaxat) ſuæ vocis in electione, vt ſuperius eſt expreſſum.

Si qui vero alij principes, comites, barones, milites, clientes, nobiles ac ignobiles, ciues vel communia ciuitatum, cum aliquo Principe electore, vel pluribus ex eiſdem aduerſam gererent voluntatem, ſeu quæuis diſcordia inter ipſos ad inuicem, vel guerra ſiue diſſenſio verteretur, nihilominus omni contradictione & dolo ceſſantibus, Principi electori, vel principibus, ſeu eius, vel ipſorum nuntiis, ad electionem huiuſmodi deſtinandis, & redeuntibus ab eadem, talem debeant

præſtare

præſtare conductum: prout ſinguli pœnas iam dictas, per nos videlicet in ſe latas, voluerint euitare, quas eos qui ſecus fecerint incurriſſe decernimus eo ipſo.

Ad præmiſſorum autem omnium firmitatem & certitudinem ampliorem, iubemus & volumus, vt vniuerſi Principes electores, & cæteri principes, necnon comites, barones, nobiles, ciuitates, ſeu ipſarum cõmunitates, præmiſſa omnia literis, & iuramentis ſuis firmare, & ad ea bona fide, ac ſine dolo implenda efficaciter ſe debeant obligare. Quicunq; vero literas huiuſmodi dare renuerit, pœnas illas ipſo facto incidat, quas pro perſonarum conditione per præmiſſa ſingulis duximus infligendas.

Si quis autem Princeps elector alius, vel princeps cuiuſcunq; conditionis aut ſtatus, feudum vel feuda à ſacro tenens Imperio, aut comes, baro vel nobilis ſeu ſucceſſores talium, vel hæredes ſupra & infra ſcriptas Imperiales noſtras conſtitutiones & leges adimplere noluerint, aut eis contraire præſumpſerint: & ſi quidam talis Princeps elector extiterit, ex tunc cæteri ſui coelectores à ſuo ipſum deinceps excludant conſortio: ipſeq; voce electionis, & aliorum Principum electorum loco & dignitate careat, atq; iure: nec inueſtiatur de feudis, quæ à ſacro imperio niſus fuerit obtinere. Alius vero princeps aut vir nobilis (vt præfertur) in has noſtras leges committens, ſimiliter non inueſtiatur de feudis, quæ à ſacro Imperio, vel alias obtinet à quocunque. Et nihilominus, oẽs præmiſſas pœnas ſuam concernentes perſonam, incidat eo ipſo. Quamuis autem vniuerſos principes, comites, barones, nobiles, milites, clientes, ciuitates quoque, & communitates illarum, ad præſtandum cuilibet Principi electori, vel eius nuntiis præfatum conductum, vt prædicitur, indiſtincte volumus & decernimus obligari. Nihilominus eorum cuilibet ſingularis conductus, & conductores, pro regionum & locorum adiacentia cuilibet magis apto duximus deſignandos, vt ſtatim per ſequentia plenius apparebit.

Primo namque regem Bohemiæ, ſacri Imperij archipincernam conducent, Archiepiſcopus Moguntinus, Bamburgenſis & Herbipolenſis Epiſcopi, Burggrauij Nurenbergenſes, item illi de Hoenloch & Wertheym, de Brunech & de HanaWe: item ciuitates, Nurenburg, Rotenburg & Windesheym.

Deinde Archiepiſcopum Colonienſem ſacri Imperij per Italiam Archicancellarium conducent, & conducere tenebuntur Moguntinen. & Treuiren. Archiepiſcopi; Comes Palatinus Rheni, Lantgrauius Haſſiæ: item de Katzenellenbogen, de Naſſaw, de Dietz, comites: item de Iſenburg, de Weſterburg, de Runckel, de Limburg & Falckenſteyn: item ciuitates, Wertflar, Geylnhuſen, & Fridberg.

Item Archiepiſcopum Treueren. ſacri Imperij per Galliam, & regnum Arelatenſe Archicancellarium, conducent Archiepiſcopus Moguntinenſis, Comes Palatinus Rheni: item de Spanheym & de Feldentz, comites: item Rugrauen, Wildegrauen, de Naſſaw, de Iſenburg. & Weſterburg, de Runckel, de Lymburg, & de Ditz, de Katzenellenbogen: de Egeſteyn, de Falckenſteyn: item ciuitas Moguntinenſis.

Deinde Comitem Palatinum Rheni, ſacri Imperij Archidapiferum, conducere debebit Archiepiſcopus Moguntinenſis.

Ducem vero Saxoniæ, ſacri Imperij Archimareſcalcum tenebitur conducere, rex Bohemiæ, Moguntinus & Magdeburgenſis Archiepiſcopi: item Bamburgenſis & Herbipolenſis Epiſcopi, Marchio Miſnenſis, Lantgrauius Haſſiæ: item Fulden. & Hersfelden. abbates, Burggrauij Nurembergen. item illi de Hohenloch, de Wertheym, de Bruneck, de HanaW, de Falckenſteyn. Item ciuitates, Erffordia, Mulhuſen, Nurenberg, Rotenburg & Wyndesheym.

Et hi omnes proxime nominati, Marchionem Brandenburgenſem ſacri Imperij Archicamerarium, ſimiliter conducere tenebuntur.

Volumus autem, & expreſſe ſtatuimus, vt vnuſquiſq; Princeps Elector, qui talem voluerit habere conductum, his à quibus ipſum poſtulare decreuerit, hoc ipſum adeo tempeſtiue, viamq; qua fuerit tranſiturus, inſinuet: & talem conductum expoſcat, vt illi qui ad conductum huiuſmodi impendendum deputati, & qui fuerint requiſiti, ad hoc opportune ſe valeant & commode præparare.

Præmiſſas vero conſtitutiones circa materiam conductus editas, ita ſane debere declaramus intelligi, vt vnuſquiſque ſuperius nominatus, vel forſan non expreſſus, à quo in caſu præmiſſo conductum requiri contigerit, ad præſtandũ ipſum per ſuas duntaxat terras & territoria, ac etiam vltra, quanto

poteſt

poteſt remotius, abſque dolo, ſub pœnis contentis ſuperius eſt aſtrictus.

Præterea ſtatuimus, & etiam ordinamus, vt Archiepiſcopus Moguntinenſis, qui fuerit pro tempore ſingulis principibus coelectoribus ſuis, Eccleſiaſticis & ſecularibus, electionem eandem, per ſuos nuntios patentibus debeat literis intimare, in quibus quidem literis talis dies & terminus exprimatur, infra quem eædem literæ ad ſingulos eoſdẽ principes veriſimiliter poſſint peruenire: huiuſmodi vero literæ continebunt, vt à die in literis ipſis expreſſa, infra tres menſes continuos, omnes & ſinguli principes electores Frãckfort ſuper Moganum eſſe debeant cõſtituti, vel ſuos legales ad eundem terminum atq; locum nuntios deſtinare, cum plena & omnimoda poteſtate, ſuiſque patentibus literis, maiori cuiuslibet ſigillo eorum ſignatis, ad eligendum Romanorum regem, in Cæſarem promouendum. Qualiter autem, & ſub qua forma tales literæ confici debeant, & quæ in eis ſolennitas debeat immutabiliter obſeruari, & in qua forma & modo principes electores nuntios ſuos ad electionem huiuſmodi deſtinandos, ad poteſtatem, mandatum, ſeu procuratoria ordinare debuerint, ad finem præſentis libri ſcriptum inuenitur clarius, & expreſſum. Et eandem formam illic traditam, mandamus, & de Imperialis poteſtatis plenitudine, vſquequaque decernimus obſeruari.

Cum autem ad hoc peruentum fuerit, quod de Imperatoris, vel regis Romanorum obitu, in diœceſi Moguntinenſi conſt terit, extunc infra vnum menſem, à die notitiæ obitus huiuſmodi continue numerandum, ſingulis Principibus electoribus, obitum ipſum, & intimationem, de quibus præmittitur, per Archiepiſcopum Moguntinenſem iubemus & decernimus, ſuis patentibus literis declarari. Quod ſi idem Archiepiſcopus in executione & intimatione huiuſmodi negligens aut remiſſus fortaſſe exiſteret, extunc iidem principes motu proprio, etiam non vocati pro fidei ſuæ virtute (qua ſacrum proſequi tenentur Imperium) poſt hæc infra tres menſes, ſicut in conſtitutione ſupra proxime poſita continetur, in ciuitate Franckfort ſæpe dicta conueniant, electuri regem Romanorum in Cæſarem promouendum.

Debet autem vnuſquiſque Princeps elector, vel ſui nuntij prædictam ciuitatem Franckfort, cum ducentis equitibus

tantummodo præfatæ electionis tempore introire, in quorum numero quinquaginta tantum armatos, vel pauciores, introducere ſecum poterit, ſed non plures.

Princeps vero elector, ad electionem huiuſmodi vocatus & requiſitus, & ad ipſam non veniẽs, vel legales nuntios cum literis patentibus ſigillo ſuo maiori ſigillatis, plenamq; & liberam ac omnimodam poteſtatem continentibus, ad eligendum Romanorum regem, futurum Imperatorem, non dirigens, aut veniens, aut huiuſmodi nuntios fortaſſe tranſmittens: ſi poſtea princeps ipſe aut prædicti nuntij à prædicto electionis loco recederent rege Romanorum futuro Cæſare non electo, nec ad præmiſſa procuratore legitimo ſubſtituto, ſolenniter, & relicta electionis voce, ſeu iure, quod in eadem electione habuit, & tali modo deſeruit, careat ea vice.

Iniungimus autem ciuibus de Franckfort, & mandamus vt ipſi vniuerſos principes electores in genere, & quemlibet eorum in ſpecie, ab inuaſione alterius, ſi quid inter eos aduerſitatis emergeret, & etiam ab omni homine, cum omnibus eorum hominibus, quos ipſi & eorum quilibet in præfato ducentorum ſuorum equorum numero, ad præfatam duxerint ciuitatem in virtute iuramenti, quod ſuper hoc ipſos ad ſancta præſtare ſtatuimus Euangelia, fideli ſtudio & ſolerti diligentia protegant & defendant: alioquin periurij reatum incurrant: & nihilominus omnia iura ſua, libertates, priuilegia, gratias & indulta, quæ à ſacro obtinere noſcuntur Imperio omnino amittant: bannum quoq; imperiale cum perſonis & bonis ſuis omnibus incidant eo ipſo. Et liceat extunc omni homini auctoritate propria ac ſine iudicio, ciues eoſdem, quos eo caſu exnunc prout ex tunc omni iure priuamus, tanquam proditores infideles & rebelles imperij, impune inuadere: ita quod inuadentes huiuſmodi pœnam quamcunque à ſacro Imperio, vel quouis alio, nequaquam debeant formidare.

Ciues inſuper antedicti de Franefort per omne tempus illud, quo ſuper electione ſæpe dicta tractari & agi contigerit, neminem præfatam ciuitatem cuiuſcunq; dignitatis, conditionis vel ſtatus extiterit, intromittant, vel intrare quouis modo permittant: Principibus electoribus vel eorum nuntiis & procuratoribus ante dictis duntaxat exceptis, quorum

quilibet

quilibet cũ ducentis equis debebit (vt prædicitur,) intromitti. Si vero poſt ipſorum Principum electorum introitum, ſeu in ipſorum præſentia in præfata ciuitate aliquem reperiri cõtigerit, illius exitum ciues ipſi debebunt abſque mora, & cum effectu protinus ordinare ſub omnibus pœnis contra ipſos ſuperius promulgatis: & etiam in virtute iuramenti, quod ciues ipſi de Franckfort, ſuper eo virtute præſentis conſtitutionis præſtare debebunt, ad ſancta Dei Euangelia, vt in præcedentibus eſt expreſſum.

De electione Romanorum regis.

POſtquam autem ſępe dicti electores, ſeu nuntii, ciuitatem Franckforden. ingreſſi fuerint, ſtatim ſubſequenti diluculo in eccleſia Sancti Bartholomæi Apoſtoli, ibidẽ in omnium ipſorum præſentia, Miſſam de ſancto Spiritu faciant decantari ad finem, vt ipſe S. Spiritus corda ipſorum illuſtret, & eorum ſenſibus lumen ſuæ virtutis infundat, quatenus ipſi ſuo ſuffulti præſidio, hominem iſtum bonum & vtilem eligere valeant in regem Romanorum futurum Cæſarem, ac pro ſalute populi Chriſtiani expedientem. Peracta quoque miſſa huiuſmodi, omnes illi electores ſeu nuntii accedant ad altare, in quo miſſa eadem extitit celebrata: vbi principes electores eccleſiaſtici, coram Euangelio beati Iohannis, *In principio erat verbum*, quod illic ante ipſos poni debebit, manus ſuas pectori cum reuerentia ſupponant: ſeculares vero principes electores, dictum euangelium corporaliter manib. ſuis tangant, qui omnes cum tota ſua familia, tunc ibi debebunt inermes aſſiſtere. & archiepiſcopus Moguntinenſis formam iuramẽti eis dabit, & vna cum ipſis, & ipſi vel abſentium nuntii vna cum eo, iuramentum præſtabunt vulgariter in hunc modum. *Ego N. archiepiſcopus Moguntin. ſacri imperii per Germaniam Archicancellarius ac princeps elector, iuro adhac ſancta Dei Euangelia, hic præſentialiter coram me poſita, quod ego per fidem qua ego Deo & ſacro Romano Imperio ſum aſtrictus, ſecundum omnem diſcretionem & intellectũ meum, cum Dei adiutorio eligere volo temporale caput populo Chriſtiano: id eſt, regem Romanorum in Cæſarem promouendum, qui ad hoc exiſtat idoneus, inquantum diſcretio & ſenſus mei me dirigunt: & ſecundum*

fidem prædictam vocemq; meam, & votum ſeu electionem præfatam, dabo abſq; omni pacto, ſtipendio, pretio, ſeu promiſſo, vel quocunq; modo talia valeant appellari. Sic me Deus adiuuet, & omnes Sancti.

Præſtito denique per electores ſeu nuntios in forma & modo prædictis huiuſmodi iuramento, ad electionem procedāt: nec ammodo de iam dicta ciuitate Francfort ſeparentur, niſi prius maior pars ipſorum tēporale caput mundo elegerit, ſeu populo Chriſtiano, regem videlicet Romanorum in Cæſarem promouendum. Quod ſi facere diſtulerint infra triginta dies, à die præſtiti iuramenti præfati continue numerandos, extunc tranſactis eiſdem triginta dieb. ammodo panē manducent & aquam: & nullatenus ciuitatem exeant antedictam, niſi prius per ipſos vel maiorem partem ipſorum, rector ſeu temporale caput fidelium electum fuerit, vt præfertur.

Poſtquam autem in eodem loco, ipſi vel pars eorum maior numero, elegerit, talis electio perinde haberi & reputari debebit, ac ſi foret ab ipſis omnibus, nemine diſcrepante concorditer celebrata. Sique per tempus aliquod morari, abeſſe & tardare contingeret aliquem de electoribus ſeu nuntiis antedictis, dum tamen veniret, antequam prędicta eſt electio celebrata: hunc ad electionem iſtam, in eo ſtatu admitti debere decernimus, in quo ipſa aduentus ſui tempore conſiſtebat: & quia de antiqua, approbata & laudabili conſuetudine, tam inconuulſe quam immutabiliter ſemper extitit hactenus obſeruatum. Ideoq; & nos conſtituimus, & de electione Imperiali decernimus plenitudine poteſtatis, ꝙ is qui modo præmiſſo in regem Romanū electus fuerit, peracta ſtatim huiuſmodi, priuſquam in aliquib. cauſſis aliis, ſiue negotiis, virtute ſacri Imperii adminiſtret, vniuerſis & ſingulis principibus, electoribus, eccleſiaſticis & ſecularibus, qui propinquiora ſacri Imperii membra eſſe noſcuntur, omnia ipſorū priuilegia, literas, iura, libertates, conceſſiones, antiquas conſuetudines, & etiam dignitates, & quicquid ipſi ab Imperio vſq; in diem electionis ſuæ obtinuerunt, & poſſederunt, abſq; dilatione & contradictione confirmare & approbare debeat per ſuas literas & ſigilla, ipſiſq; præmiſſa omnia innouare, poſtquam imperialibus infulis fuerit coronatus. Confirmationem autem huiuſmodi electus ipſe cuilibet principi electori in ſpecie, primo ſuo regali nomine faciet: & deinde ſub Imperiali titulo innouabit,

uabit,& in his ipſos principes omnes in genere, & quemlibet eorum in ſpecie nullatenus impedire, ſed potius abſque dolo gratioſe tenebitur promouere.

In caſu denique quo tres Principes electores præſentes ſeu abſentium nuntii quartum ex ſe,ſeu eorum conſortio, videlicet Principem electorem præſentem vel abſentem in regem Romanorum elegerint,vocem illius electi, ſi præſens affuerit,aut nuntiorum ipſius, ſi eum abeſſe contigerit, plenum vigorem habere,& eligentium augere numerum,partemque maiorem decernimus conſtituere,ad inſtar cæterorum Principum electorum.

De ſeſsione Treueren. Colonien, & Moguntinen. archiepiſcoporum.

IN nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis feliciter, Amen. Carolus quartus,diuina fauente clementia, Romanorum Imperator ſemper Auguſtus,& Bohemiæ rex,ad perpetuã rei memoriã. Decor & gloria ſacroſancti Romani Imperii,& honor Cęſareus, & reipublicæ grata compendia venerabiliũ & illuſtrium Principũ electorum, concordi voluntate fouentur: qui velut columnæ proceres ſacrum ædificium circunſpectæ prudentiæ ſolerti pietate ſuſtentant,quorũ præſidio,dextra Imperialis potentiæ roboratur. Et quanto mutui fauoris ampliori benignitate ſtringuntur, tanto vberioris pacis & tranquillitatis commoda feliciter profluunt populo Chriſtiano. Vt igitur inter venerabiles Moguntinen. Colonien nec non Treueren.archiepiſcopos,ſacri Imperii Principes electores,omnium litium & ſuſpicionum mala, quem & qui de prioritate,ſeu dignitate ſeſſionum ſuarũ, in curiis Imperialibus & regalib ſuboriri valerent in poſterũ,perpetuis in antea temporibus amputentur & ipſi in cordis & animorum quieta conditione manentes & de opportunitatib. ſacri Imperii,concordi fauore,& virtuoſæ dilectionis ſtudio conuenientius meditari valeant pro conſolatione populi Chriſtiani; habita deliberatione cum omnibus Principibus electoribus tam eccleſiaſticis quam ſecularibus, & de ipſorum concilio, decernimus, & de imperialis poteſtatis plenitudine, hac edictali lege perpetuo valitura ſancimus,quod ſupra dicti venerabiles archiepiſcopi, Treuerenſis videlicet, ex oppoſito

& lineari directione, verſus Imperatoris faciem: Moguntinen. vero in ſuis diœceſi & prouincia, & extra prouinciam ſuam, in toto archicancellariatu ſuo Germanico, prouincia Colonien. duntaxat excepta: & demum Colonien. in ſuis diœceſi & prouincia & extra prouinciam ſuam in tota Italia & Gallia in dextero latere Romanorum Cæſaris ſedere poſſint, valeant & debeant in omnibus publicis actibus, Imperialibus puta iudiciis, collationibus feudorum, & in refectionib. menſarum ac etiam in conciliis, & in omnibus aliis agendis, propter quæ contingit, ſeu continget, eos pro honore ſeu vtilitate Imperiali tractandis, mutuo conuenire: & hunc modum ſeſſionis, ſub omni eo ordine, ſicut expreſſatur ſuperius, ad prædictorum Colonien Treueren. & Moguntinen. archiepiſcoporum ſucceſſores, perpetuo extendi volumus, vt nullo vnquam tempore ſuper his quæuis dubietas generetur.

De principibus electoribus in communi.

STatuimus inſuper, vt quotieſcunque imperialem curiam ex nunc in antea, celebrari contigerit, in qualibet ſeſſione videlicet tam in conſilio quam in curia, quam in menſa, & locis aliis quibuſcunque, vbi Imperatorem, vel regem Rom. cum principibus electoribus ſedere contigerit, à dextro latere Imperatoris, vel regis Romanorum, immediate poſt archiepiſcopum Moguntinen. vel Colonien. illum videlicet quem tunc temporis, pro qualitate locorum & varietate prouinciarum, iuxta priuilegii ſui tenorem dicto lateri dextro Imperatoris, aſſidere contigerit, rex Bohemiæ cum ſit princeps coronatus & vnctus, primum, & poſt eum continuo Comes palatinus Rheni, ſecundum ſedendi locum debet obtinere: ad ſiniſtram vero partem, immediate poſt illum, quem ex prædictis archiepiſcopis in latere ſiniſtro ſedere contigerit, primum locum dux Saxoniæ, & poſt eum Marchio Brandeburgenſis alterum obtinebit. Cæterum, quotiens & quando deinceps ſacrum vacare continget Imperium, ex tunc Moguntinenſis archiepiſcopus, poteſtatem habebit, ſicut poteſtatem habuiſſe dinoſcitur ab antiquo, cæteros principes antedictos ſuos, in dicta electione conſortes literatorie conuocandi. Quibus omnibus, ſeu his qui

poterint

potuerint & voluerint intereſſe, in electionis terminis inuicem congregatis, dictus archiepiſcopus Moguntinenſis, & non alter eorundem electorum ſuorum vota ſingulariter habebit inquirere ordine ſubſequẽti. Primo quidem interrogabit à Treuerenſi archiepiſcopo, cui primam vocem competere declaramus, ſicut inuenimus hactenus competiiſſe. Secundo à Colonienſi archiepiſcopo, cui competit dignitas nec non officium Romanorũ regi primum diadema regium imponendi. Tertio à rege Bohemiæ, qui inter electores laicos ex regiæ dignitatis faſtigio, iure & merito obtinebit primatum. Quarto, à Comite palatino Rheni. Quinto, à duce Saxoniæ. Sexto, à Marchione Brandeburgenſi. Horum omnium vota, præmiſſo iam ordine, dictus archiepiſcopus Moguntinenſis perquiret: quo facto, dicti principes ſui conſortes, ipſum viceuerſa requirent, vt & ipſe intentionem ſuam exprimat, & ipſis aperiat votum ſuum.

Præterea in celebratione imperialis curiæ, Marchio Brandeburgenſis aquam lauandis Imperatoris vel Regis Romanorum manibus miniſtrabit. Primum vero potum Rex Bohemiæ: quem tamen ſub regali corona, iuxta priuilegiorum regni ſui continentiam, niſi libera voluntate voluerit, non tenebitur miniſtrare. Comes etiam Palatinus Rheni cibum afferre tenebitur. Dux Saxoniæ marſchalcatus officium exercebit, vt ſolitum eſt fieri ab antiquo.

De iure Comitis Palatini, & etiam ducis Saxoniæ.

QVoties inſuper (vt præmittitur) factum vacare continget imperium, illuſtris comes Palatinus Rheni, ſacri imperii archidapifer, ad manus futuri Regis Romanorum in partib. Rheni & Sueuiæ, & in iure Franconico, ratione principatus ſeu comitatus palatini, priuilegio eſſe debet prouiſor ipſius imperii, cum poteſtate iudicia exercendi, & ad beneficia eccleſiaſtica præſentandi, recolligendi redditus & prouentus, & inueſtiendi de feudis, iuramenta fidelitatis vice & nomine ſacri imperii recipiendi. quæ tamen per Regem Romanorum poſtea electum, ſuo tempore omnia innouari & de

nouo, ſibi ipſa iuramenta præſtari debebunt, feudis principum duntaxat exceptis,& illis quæ *Vanleben* vulgariter appellantur,quorum inueſtituram & collationem ſoli Imperatori vel Regi Romanorum ſpecialiter reſeruamus. Ipſe tamen Comes palatinus omne genus alienationis ſeu obligationis rerum imperialium,huiuſmodi prouiſionis tempore expreſſe ſibi nouerit interdictum. Et eodem iure prouiſionis illuſtrem Ducem Saxoniæ ſacri Imperii Archimareſcalcum frui volumus,In illis locis vbi Saxonica iura ſeruantur, ſub omnibus modis & conditionibus,ſicut ſuperius eſt expreſſum. Et quãuis Imperator ſiue rex Romanorum ſuper cauſſis,pro quibus impetitus fuerit,habeat (ſicut ex conſuetudine introductum dicitur) coram comite Palatino Rheni, ſacri imperii archidapifero electore principe reſpondere: illud tamen iudicium comes ipſe Palatinus non alibi, præterquam in imperiali curia,vbi Imperator ſeu Romanorum rex præſens extiterit,poterit exercere.

De comparatione principum electorum ad alios principes communes.

DEcernimus, vt in celebratione imperialis curiæ, quotienſcunq; illam deinceps perpetuo celebrari contigerit, antedicti principes electores eccleſiaſtici & ſeculares iuxta præſcriptũ ordinem atq; modum à dextris & ſiniſtris immutabiliter teneant loca ſua,eiſq; vel eorum alicui in quibuſcunque actib.ad curiam ipſam ſpectantibus,eundo, ſedendo, vel ſtando,nullus princeps alius,cuiuſcunq; ſtatus,dignitatis,pręeminentiæ vel conditionis exiſtat, nullatenus præferatur: eo ſignãter expreſſo, quod nominatim rex Bohemiæ in celebratione curiarum huiuſmodi, in omnib. & ſingulis actib. antedictis quemcunq; regem alium quacunq; etiam ſingulari dignitatis prærogatiua fulgentem,quem quouis caſu venire vel adeſſe forte contingeret,immutabiliter antecedat.

De ſucceſſione Principum.

INter ſolicitudines illas innumeras,quibus pro felici ſtatu ſacri imperii, cui auctore domino feliciter præſidemus,

cor

cor noſtrum quotidie fatigatur, ad hoc præcipue meditatio noſtra dirigitur, qualiter deſiderata & ſalubris ſemper vnio inter ſacri imperii principes electores iugiter vigeat,&eorum corda in ſinceræ charitatis concordia conſeruentur. Quorum prouidentia ſuo tempore orbi fluctuanti tanto celerius, tantoque facilius ſubuenitur, quanto inter eos nullus error ſurrepſerit,& purior fuerit charitas cuſtodita,obſcuritate ſuccisa, & iure cuiuslibet dilucide declarato, ſane generaliter longe lateq; eſt publicum, & quaſi per totum orbem notorium & manifeſtum,illuſtres Regem Bohemiæ, nec non Comitem Palatinum Rheni, Ducem Saxoniæ,& Marchionem Brandeburgenſem virtute regni & principatuum ſuorum in electione Regis Romanorum in Cæſarem promouendi,cum cæteris principibus eccleſiaſticis,ſuis coelectoribus, ius, vocem & locum habere,& vna cum ipſis cenſeri & eſſe veros & legitimos ſacri imperii principes electores,ne inter eorundẽ principum ſecularium electorum filios ſuper iure, voce & poteſtate præfata, futuris temporibus ſcandalorum & diſſenſionum poſſit materia ſuſcitari, & ſic bonum commune periculoſis dilationibus impediri futuris, auctore Deo, cupientes periculis ſalubriter obuiare: ſtatuimus, & imperiali auctoritate,præſenti lege,perpetuis temporib. valitura decernimus, vt poſtquam iidem principes electores ſeculares, & eorum quilibet eſſe deſierint,ius, vox& poteſtas electionis huiuſmodi,ad filium ſuum primogenitum, legitimum laicum:illo vero non exiſtente,ad eiuſdem primogeniti primogenitum, ſimiliter laicum,libere& ſine contradictione cuiuſpiam deuoluatur. Si vero primogenitus huiuſmodi abſque hæredibus maſculis legitimis laicis, ab hac luce migraret, virtute præſentis imperialis edicti, ius, vox & poteſtas electionis prædictæ, ad ſeniorem fratrem laicum per veram paternam lineam deſcendentem,& deinceps ad illius primogenitum laicum deuoluatur: & talis ſucceſſio in primogenitis & hæredibus principum eorundem iure, voce & poteſtate præmiſſis,perpetuis temporibus obſeruetur:ea tamen conditione & modo,vt ſi principem electorem,ſeu eius primogenitum, aut filium ſeniorem laicum mori, & hæredes maſculos & legitimos laicos,defectum ætatis patientes, relinquere contigerit, tunc frater ſenior eiuſdem primogeniti,tutor eorum & adminiſtrator exiſtat, donec ſenior ex eis legitimã ætatẽ attigerit,

quam in principe electore octodecim annos completos cenſeri volumus,& ſtatuimus perpetuo haberi: quam dum attigerit,ius,vocem & poteſtatem,&omnia ab ipſis dependentia, tutor ipſe ſibi totaliter cum officio teneatur protinus aſſignare. Si vero aliquem ex huiuſmodi principatib.eorum,imperio ſacro vacare contingeret:tunc Imperator ſeu Rex Romanorum qui pro tempore fuerit, de ipſo prouidere debebit & poterit,tanquam de re ad ſe & imperium legitime deuoluta: ſaluis tamen ſemper priuilegiis,iuribus & conſuetudinibus Regni noſtri Bohemiæ, ſuper electione regis in caſu vocationis, per Regnicolas, qui ius habent eligendi Regem Bohemiæ, faciendi iuxta continentiam eorundem priuilegiorum,& obſeruatam conſuetudinem diuturnam, à diuis Romanorum Imperatoribus ſiue Regibus obtentorum, quibus ex huiuſmodi ſanctione imperiali in nullo præiudicare volumus: imo ipſa decernimus nunc & perpetuis futuris temporibus, in omni ſuo tenore & forma, indubiam tenere roboris firmitatem.

De Regis Bohemiæ & regnicolarum eius inmunitate.

CVm per duos Romanorum Imperatores & reges prædeceſſores noſtros illuſtribus Bohemiæ Regibus,&prędeceſſoribus noſtris,nec non regno Bohemiæ eiuſdem regni coronæ olim conceſſum ſit in regno eodem à tempore cuius contrarii hodie non exiſtit memoria,conſuetudine laudabili inconuulſe ſeruata diuturnitate temporum,& pręſcripta moribus vtentium ſine contradictionis aut interruptionis obſtaculo introductum,quod nullus princeps,baro, nobilis,miles,cliens,burgenſis,ciuis, nulla denique perſona eiuſdem regni & pertinentiarum eiuſdem vbicunque exiſtentium,cuiuſcunque ſtatus,dignitatis,præeminentiæ, vel conditionis exiſtat,ad cuiuſcunque actoris inſtantiam, extra regnum ipſum ad quodcunque tribunal,ſeu alterius, præterquam regis Bohemiæ,& iudicum regalis curiæ ſuæ iudicium citare poterint, ſiue trahi nec vocari debeat, perpetuis in antea temporibus, ſiue poſſit. Ideo priuilegium conſuetudinem & indultum huiuſmodi auctoritate imperiali,& de imperialis poteſtatis plenitudine,

nitudine, ex certa ſcientia innouantes, & etiam confirmantes ac præſenti noſtra conſtitutione imperiali perpetuis tẽporibus valitura ſtatuimus, vt ſi contra priuilegium, conſuetudinem, vel indultum præfatum, quiſpiam prædictorum, puta princeps, baro, nobilis, miles, cliens, ciuis burgenſis, ſeu ruſticus, aut alia quæcunque perſona præmiſſa, ad quodcunque tribunal, extra Regnum prædictum Bohemiæ, in quacunque cauſſa criminali, ciuili vel mixta, ſeu ſuper quocunque negotio citatus fuerit, quocunque tẽpore, vel citatus comparere, vel in iudicio reſpondere minime teneatur: & quod ſi aduerſus huiuſmodi non comparentes, vel non comparentem à quocunque iudice, cuiuſcunque auctoritatis exiſtat, extra Regnum ipſum Bohemiæ conſtituto, iudicialiter procedi, proceſſus fieri, ſeu ſententias interlocutorias vel diffinitiuas, vnam vel plures in quibuſcunque prænominatis cauſſis ſiue negotiis quouis modo fieri vel promulgari contingeret, auctoritate præmiſſa, de plenitudine inſuper antedictæ Imperatoriæ poteſtatis citationes, præcepta, proceſſus & ſententias huiuſmodi, nec non exſecutiones & omnia quæ ex eis vel aliquo ipſorum quomodolibet ſequi attentari poſſent, vel fieri, irritamus penitus, & caſſamus. Adiicientes expreſſe & edicto imperiali perpetuo valituro, eadem auctoritate, & de præmiſſæ poteſtatis plenitudine decernentes, vt quemadmodum in prædicto regno Bohemiæ à tempore, (cuius contrarii non habetur memoria) iugiter obſeruatum exiſtit, ita nulli prorſus principi, baroni, nobili, militi, clienti, ciui, burgenſi ſeu ruſtico, nulli demum perſonæ, ſeu incolæ regni Bohemiæ ſæpe dicti, cuiuſcunque ſtatus, præeminentiæ, dignitatis vel cõditionis exiſtat vel extiterit, à quibuſcunque proceſſibus, ſententiis, interlocutoriis vel diffinitiuis, ſiue præceptis regis Bohemiæ, aut quorumlibet ſuorum iudicum, necnon exſecutionibus eorundem, contra ſe in regali iudicio, ſeu coram regis, regni ſeu prædictorum iudicum tribunalibus, factis aut latis, habitis vel ferendis inantea, ſeu fiendis, liceat ad quodcunque aliud iudicium appellare: prouocationes quoque ſeu appellationes huiuſmodi, ſi quas contra hoc interponi contigerit, eo ipſo viribus non ſubſiſtant: & appellantes ipſi pœnam perditionis cauſſarum ipſo facto ſe nouerint incurriſſe.

De auri & argenti aliarumque ſpecierum mineris.

PRæſenti conſtitutione in perpetuum valitura ſtatuimus, & de certa ſcientia declaramus, quod ſucceſſores noſtri Bohemiæ reges, nec non vniuerſi & ſinguli principes electores, eccleſiaſtici & ſeculares, qui perpetuo fuerint, vniuerſas auri & argenti fodinas atq; mineras, ſtanni, cupri, ferri, plumbi, & alterius cuiuſcunq; generis metalli, ac etiam ſalis, tam inuentas quam inueniendas, in poſterum, quibuſcunq; temporibus in regno prædicto, ac terris, & pertinentiis eidem regno ſubiectis, nec non ſupra dicti principes, in principatibus, terris, dominiis & pertinentiis ſuis, tenere iuſte poſſint, & legitime poſſidere, cum omnibus iuribus nullo prorſus excepto, prout poſſunt, ſeu conſueuerunt talia poſſideri: nec non Iudæos habere telonia, in prçterito ſtatuta & indulta percipere. Quodque progenitores noſtri, reges Bohemiæ ferme, ipſique principes electores ac progenitores, & prædeceſſores eorum legitime potuerunt, vſque in præſens, ſicut hoc antiqua, laudabili & approbata conſuetudine, diuturniq; ac longiſſimi temporis curſu præſcripto noſcitur obſeruatum.

De monetis.

STatuimus prætereà, vt Regi Bohemiæ, ſucceſſori noſtro, qui fuerit pro tempore, ſicut conſtat ab antiquo illuſtribus Bohemiæ regibus noſtris prædeceſſoribus licuiſſe, & in poſſeſſione pacifica, continua ipſos fuiſſe iuris ſubſequentis: videlicet monetas auri & argenti, in omni loco & parte regni ſui, & ſubiectarum ſibi terrarum & pertinentiarum omnium, vbi rex ipſe decreuerit ſibi quæ placuerit cudi, facere & mandare ſub omni modo & forma in regno ipſo Bohemiæ, in his ad hæc vſque tempora obſeruatis: quodque futuris perpetuo Bohemiæ regibus hac noſtra imperiali conſtitutione & gratia perpetuo valituris à quibuſcunq; principibus, magnatibus, comitibus, ac perſonis aliis, quaſcunq; terras, caſtra, poſſeſſiones, prædia, ſiue bona liceat emere, comparare ſeu in donum ſiue donationem, ex quacunque cauſſa, aut inobligare, reci-

te, recipere, ſub talium terrarum, caſtrorum, poſſeſſionum, prædiorum, ſeu bonorum conditione conſueta, vt videlicet propria recipiantur vel comparentur vt propria, libera velut libera: & ea quæ dependent in feudum, ſimiliter emantur in feudum, ſeu comparata taliter teneantur: ita tamen, ꝙ ipſi reges Bohemiæ, de iis quæ hoc modo comparauerint vel recęperint, & regno Bohemiæ duxerint applicanda, ad priſtina & conſueta iura de talibus ſacro explananda & reddenda imperio ſint aſtricti. Præſentem nihilominus conſtitutionem & gratiam virtute præſentis legis noſtræ imperialis ad vniuerſos principes electores, tam eccleſiaſticos quam ſeculares, ſucceſſores & legitimos hæredes ipſorum, plene extendi volumus, ſub omnibus modis & conditionibus, vt præfertur.

De immunitate principum electorum.

STatuimus etiam vt nulli comites, barones, nobiles, feudales, vaſalli, caſtrenſes, milites, clientes, ciues, burgẽſes, nullæque perſonæ Moguntinenſis, Treuerenſis & Colonienſis eccleſiis ſubiecti, vel ſubiectæ, cuiuſcunque ſtatus, conditionis vel dignitatis exiſtant, ad cuiuſcunque actoris inſtantiam, extra territorium & terminos ac limites earundem eccleſiarum, & pertinentiarum ſuarum ad quodcunque aliud tribunal, ſeu cuiuſcunque alterius, præterquam archiepiſcoporum Moguntinenſis, Treuerenſis, & Colonienſis, & iudicium ſuorum iudicum citari poterunt, temporibus retro actis vel trahi ſeu vocari debeant, perpetuis in antea temporibus ſiue poſſint, ſicut in præteritis inuenimus temporibus obſeruatum. Quod ſi contra præſens edictum noſtrum prædictos eccleſiarum Treuerenſis, Moguntinenſis, ſeu Colonienſis ſubditos, vel eorum aliquem, ſeu aliquos, ad cuiuſcunque inſtantiam, ſeu ad cuiuſcunque tribunal, pro quacunque cauſſa criminali, ciuili, vel mixta, ſeu quocunque negotio, extra territorium, limites ſeu terminos dictarum eccleſiarum, vel alicuius earum citari contingeret, comparere vel reſpondere minime teneantur: & citatio & proceſſus & ſententiæ interloquutoriæ & diffinitiuæ contra non venientes, à talibus iudiciis extraneis latæ, vel factæ, fiendæ vel

ferendæ,nec non præcepta, & præmiſſorum executiones, & omnia quæ ex eis, vel aliquo eorum quomodolibet ſequi attentari poſſent, vel fieri,irrita decernimus eo ipſo. Adiicientes expreſſe,quod nulli comiti,baroni,nobili,feudali, vaſallo, caſtrenſi,militi,clienti,ciui,ruſtico, nulli demum perſonæ eccleſiis huiuſmodi ſubiectæ,ſeu eius incolæ, cuiuſcunque ſtatus,dignitatis vel conditionis exiſtant,à proceſſibus, ſententiis, interlocutoriis & diffinitiuis, ſiue præceptis archiepiſcoporum & eccleſiarum huiuſmodi, vel ſuorum officiatorum temporalium,aut exſecutionibus eorundem contra ſe, in archiepiſcopali ſeu officiatorum prædictorum iudicio factis, aut latis,habitis vel ferendis,in antea,ſeu fiendis ad quodcunque tribunal liceat appellare, quamdiu in archiepiſcoporum prædictorum, & ſuorum iudicio querelantibus, non fuerit iuſticia denegata, appellationes contra hoc factas non recipi ſtatuimus,caſſaſq; & irritas nunciamus.In defectum vero iuſtitiæ, prædictis omnibus ad imperialem duntaxat curiam & tribunal,ſeu iudicis immediate in imperiali curia pro tempore præſidentis audientiam, & etiam eo caſu non ad quemuis alium iudicem, ſiue ordinarium, ſiue etiam delegatum, his quibus denegata fuerit iuſticia,liceat appellare. Quidquid vero contra præmiſſa factum fuerit,ſit irritum,eo ipſo. Eandem conſtitutionem virtute præſentis legis noſtræ imperialis, ad illuſtrem comitem Palatinum Rheni, ducem Saxoniæ, & marchionem Brandeburgenſem principes electores ſeculares,ſiue laicos,ſucceſſores,hæredes,& ſubditos eorum,pleniſſime extendi volumus,ſub omnibus modis & conditionibus, vt præfertur.

De congregatione principum.

INter illas multiplices Reipublicæ curas,quibus aſſiduc mens noſtra diſtrahitur, multa conſideratione neceſſarium fore proſpexit noſtra ſublimitas,vt ſacri Imperii principes Electores,ad tractandum de ipſius imperii, orbiſque ſalute frequentius ſolito congregentur, qui ſolidæ baſes imperii & columnæ immobiles, quemadmodum per longinquas adinuicem terrarum conſiſtunt diſtantias, ita de incumbentibus regionum ſibi cognitarum defectibus referre ſimul & conferre

conferre nouerunt, ſaniſque prouidentiæ ſuæ conſiliis non ignorant, ac commodis talium reformationibus operam ſalubriter dare. Hinc eſt, quod in ſolemni curia noſtra in Nurenberg, cum venerabilibus, eccleſiaſticis, & illuſtribus ſecularibus principibus, electoribus, & multis aliis principibus, & proceribus per noſtram celſitudinem celebrata, habita cum iſdem principibus electoribus deliberatione, & de ipſorum conſilio pro bono, & ſalute communi, cum dictis principibus electoribus, tam eccleſiaſticis quam ſecularibus, duximus ordinandum: quod iidem principes electores de cætero per ſingulos annos ſemel tranſactis à feſto reſurrectionis Dominicæ quatuor ſeptimanis continue numerandis, in aliqua ciuitatum ſacri imperii perſonaliter congregentur: & ad idem tempus proxime affuturum, ſeu anno præſenti colloquium ſeu curia & congregatio huiuſmodi, in ciuitate noſtra imperiali Metenſi per nos & eoſdem principes celebretur: ac tunc & deinceps die quolibet congregationis huiuſmodi, locus per nos quo ſequenti anno conueniant, ipſorum conſilio ſtatuatur, hac noſtra ordinatione, ad noſtrum & ipſorum duntaxat beneplacitum duratura. Qua durante, ipſos ſub noſtro imperiali conductu recipimus, ad dictam curiam accedendo, ſtando, ac etiam recedendo. Præterea ne tractatus communis ſalutis & pacis, per tractum & moram ſolatii, ſeu exceſſiuam frequentiam conuiuii, retardetur, vt aliquando fieri eſt. conſuetum, concordi voluntate duximus ordinandum, vt deinceps curia, ſeu congregatione præfata durante, generales omnium principum celebrare alicui nō liceat inuitatas: particulares vero, quæ agendorū expeditionem non impediāt, cum moderamine ſint permiſſæ.

Reuocatoria priuilegiorum.

PRæterea ſtatuimus, & hoc imperiali perpetuo ſancimus edicto, quod vniuerſa priuilegia & literæ, quibuſcunque perſonis, cuiuſcunque ſtatus, præeminentiæ, vel dignitatis exiſtant, ſeu ciuitatum, oppidorum, & quorumlibet locorum, vniuerſitatibus, ſuper quibuſcunque iuribus, gratiis, immunitatibus, conſuetudinibus, ſeu rebus aliis, etiam proprio motu, ſeu alias à nobis, vel recolendæ memoriæ diuis

Romanorum imperatoribus, & regibus, prædeceſſoribus noſtris, ſub quibuſcunque verborum tenoribus conceſſa & conceſſæ, ſeu à nobis, vel ſucceſſoribus noſtris, Romanorum imperatoribus, & Regibus, futuris temporibus concedenda, ſeu etiam concedendæ, non debeant aut poſſint libertatibus, iuriſdictionibus, iuribus & honoribus, ſeu dominiis principum electorum ſacri imperii eccleſiaſticorum & ſecularium, aut alicuius ipſorum in aliquo penitus derogare. Etiam ſi in talibus priuilegiis, & literis quarumlibet perſonarum cuiuſcunque præeminentiæ, dignitatis, aut ſtatus extiterint, vt præfertur, ſeu vniuerſitatum huiuſmodi expreſſarum ſit, vel fuerit in futurum, quod reuocabilia, ſeu reuocabiles eſſe non debeant, niſi de ipſis, & toto in eis comprehenſo tenore, in tali reuocatione fieret de verbo ad verbum ſeriatim mentio ſpecialis. huiuſmodi nanq; priuilegia & litteras, ſi & in quantum libertatibus, iuriſdictionibus, iuribus & honoribus, ſeu dominiis, quæ ſuperius exprimuntur, dictorum principum electorum, aut alicuius ipſorum derogare, vel obuiare cenſetur, in aliquo, quo ad hoc reuocamus ex certa ſcientia, & caſſamus, reuocataque, & reuocatas intelligi, reputari & haberi decernimus de plenitudine imperatoriæ poteſtatis.

De his, quibus vt indignis, auferuntur bona feudalia.

IN pleriſque partibus vaſalli & feudatarii dominorum feuda ſeu beneficia quæ à dominis ipſis obtinent intempeſtiue, verbaliter, & in fraude renunciant ſeu reſignant eadem: & facta renunciatione huiuſmodi, dominos ipſos malitioſe diffidant, ſuaſque inimicitias eis denunciant, damna ipſis ſubſequenter grauia inferendo, & beneficia ſeu feuda ſic relicta prætextu guerræ, ſeu inimicitiæ rerum inuadunt & occupant, & detinent occupata. Ea propter præſenti conſtitutione in perpetuum valitura ſancimus, quod talis reſignatio ſeu renunciatio haberi debeat pro non facta, niſi libere & realiter facta fuerit per eoſdem, ita quod poſſeſſio beneficiorum & feudorum huiuſmodi, dominis ipſis corporaliter & realiter aſſigne-

aſſignetur intantum, quod nullo vnquam tempore diffidantes ipſi in bonis,feudis ſeu beneficiis reſignatis,dominos ipſos perturbent,per ſe aut alios, aut moleſtent, nec ad hoc conſilium præſtent auxilium vel fauorem. Contrarium faciens,ſeu dominos ſuos in beneficiis & feudis reſignatis, vel non reſignatis inuadens quomodolibet,perturbans, vel damna ipſis inferens, ſeu conſilium, auxilium præſtans talia facientibus, vel fauorem,feuda & beneficia huiuſmodi eo ipſo amittat,infamis exiſtat,& banno imperiali ſubiaceat,& nullus ad feuda vel beneficia huiuſmodi pateat ei de cætero quocunque tempore aditus vel regreſſus,nec de nouo concedi ſibi valeant vllo modo,& facta eis contra hoc illorum conceſſio ſeu inueſtitura ſequuta,viribus non ſubſiſtant. Poſtremo,omnes pœnas prædictas,illos vel illum, quæ prædicta reſignatione non facta contra dominos ſuos fraudulenter agentes,vel agens, ſcienter eos inuaſerint vel inuaſerit, diffidatione quacunq; præuia,vel obmiſſa, vigore præſentis ſanctionis incurrere decernimus ipſo facto.

De conſpirationibus.

DEteſtandas præterea, & ſacris legibus reprobatas conſpirationes & conuenticulas ſeu colligationes illicitas,in ciuitatibus & extra, vel inter ciuitatem & ciuitatem, inter perſonam & perſonam,ſeu inter perſonam & ciuitatem, prætextu parentelæ ſeu receptionis in ciues, vel alterius cuiuſcunque coloris coniurationes, inſuper confœderationes & pacta, necnon & conſuetudinem circa huiuſmodi introductam, quam cenſemus potius corruptelam, reprobamus, damnamus, & ex certa ſcientia irritamus, quas ciuitates ſeu perſonæ, cuiuſcunque dignitatis ſeu conditionis,aut ſtatus, ſiue inter ſe,ſiue cum aliis, abſque auctoritate dominorum, quorum ſubditi vel miniſteriales, ſeu in quorum diſtrictu conſiſtunt, eiſdem dominis nominatim non exceptis fecerint hactenus, & facere præſumpſerint in futuro, ſicut per ſacras diuorum Auguſtorum prædeceſſorum noſtrorum leges prohibitas non ambigitur, & caſſatas: illis confœderationib. & legib. duntaxat exceptis, quas principes

& ciuitates, ac alii ſuper generali pace prouinciarum atque terrarum inter ſe formaſſe noſcunt. Illas enim noſtræ declarationi ſpecialiter reſeruantes, in ſuo decernimus vigore manere, donec de his aliud duxerimus ordinandum: perſonam ſingularem, quæ de cætero contra tenorem præſentis conſtitutionis & legis noſtræ antiquæ, ſuper hoc editæ confœderationes, colligationes, conſpirationes & pacta huiuſmodi inire præſumpſerit, vltra pœnam legis eiuſdem, notam infamiæ, & pœnam decem librarum auri: ciuitatem vero vel vniuerſitatem in hanc legem noſtram ſimiliter committentem, centum librarum auri, nec non amiſſionis & priuationis libertatum & priuilegiorum imperialium, pœnas incurrere decernimus, eo ipſo medietatem pœnæ huiuſmodi pecuniariæ fiſco imperiali: reliqua vero domino diſtrictus, in cuius præiudicium factæ fuerint, applicanda.

De Pfalburgeriis.

CÆterum, quia nonnulli ciues & ſubditi principum, baronum & aliorum hominum, ſicut frequens ad nos querela perduxit, iugum originariæ ſubiectionis quærentes abiicere, immo auſu temerario contemnentes, in aliarum ciuitatum ciues ſæpe recipi ſe procurant, & frequentius in præterito procurarunt: & nihilo minus in priorum dominorum, quos tali fraude præſumpſerunt vel præſumunt deſerere, terris, ciuitatibus, oppidis & villis, corporaliter reſidentes ciuitatum, ad quas hoc modo ſe transferunt, libertatibus gaudere, & ab eis defenſari contendunt, qui in partibus Almaniæ *Pfalburgerii* conſueuerunt vulgariter appellari. Quoniam autem patrocinari non debent alicui fraus & dolus, de imperatoriæ poteſtatis plenitudine omnium principum Electorum eccleſiaſticorum & ſecularium ſano accedente conſilio, ex certa ſcientia ſtatuimus, & præſenti lege perpetuo valitura ſancimus, quod prædicti ciues & ſubditi, eis quibus ſubſunt, taliter illudentes, in omnibus terris, locis & prouinciis ſacri Imperii, à præſenti die in poſterum, ciuitatum in quarum ciues qui tali fraude recipi ſe procurant, vel hactenus procurarunt, iuribus & libertatibus in nullo potiantur: niſi ad huiuſmodi ciuitates corporaliter & realiter

tranſeun-

tranſeuntes, ibique larem fouentes, continuo, vere & non ficte reſidentiam facientes, debita onera & municipalia ſubeant in eiſdem. Si qui vero contra præſentis noſtræ legis tenorem recepti ſint vel fuerint, in futurum illorum receptio omni careat firmitate: & recepti cuiuſcunq; dignitatis, conditionis aut ſtatus exiſtant, in nullo caſu penitus ſine cauſa ciuitatum, ad quas recipi ſe procurant, iuribus aut libertatibus gaudeant quomodolibet, vel fruantur. Nō obſtantibus quibuſcunq; iuribus, priuilegiis vel conſuetudinibus obſeruatis, quantocunq; tempore, & obtentis: quas & quę, in quantum præſenti noſtræ legi obuiant, præſentibus ex certa ſcientia reuocamus, de prædictæ Imperialis plenitudine poteſtatis, omniq; carere decernimus robore firmitatis. Circa præmiſſa omnia principum, dominorum, & aliorum hominum, quos taliter deſeri contingit, vel continget in poſterum, iuribus circa perſonas & bona ſubditorum, quorumcunq; ipſos ſæpe dicto modo deſerentium ſemper ſaluis, hos nihilominus, qui ſæpe dictos ciues & ſubditos alienos recipere contra præſentis noſtræ legis diſpoſitionē præſumpſerint, vel recipere in præterito præſumpſerunt, ſi eos omnino non dimiſerint infra menſem, poſt intimationem præſentium eis factam, centum marcas auri puri pro tranſgreſſione huiuſmodi, totiens quotiens deinceps factum fuerit, incurrere decernentes; quarum medietas imperiali fiſco noſtro, reliqua vero dominis illorum, qui recepti fuerint, irremiſſibiliter applicentur.

De Diffidationibus.

EOs qui de cætero aduerſus aliquos in certam diffidationis cauſam ſe habere fingentes, ipſos in locis, vbi domicilia non obtinent, aut ea communiter non inhabitant, intempeſtiue diffidant, declaramus, damna quæcunque per incendia, ſpolia, vel rapinas diffidatis ipſis cum honore ſuo inferre non poſſe. & quia patrocinari non debent alicui fraus & dolus, præſenti conſtitutione in perpetuum valitura ſancimus, diffidentes huiuſmodi quibuſcunque dominis aut perſonis, cum quibus aliqui fuerint in ſocietate, familiaritate, vel honeſta quauis amicitia conuerſati, ſic factas vel fiendas in poſterum, non valere, nec licere, prætextu diffidationis cuiuslibet quempiam inuadi per incendia, ſpolia vel rapinas, niſi

diffidatio per tres dies naturales ipſi diffidando perſonaliter, vel in loco quo habitare conſueuit, publice fuerit intimata, poſſitque de intimatione huiuſmodi per teſtes idoneos fieri plena fides. Quiſquis ſecus quempiam diffidare & inuadere, modo præmiſſo præſumpſerit, infamiam eo ipſo incurrat, ac ſi nulla diffidatio facta eſſet. quem etiam tanquam proditorem per quoſcunque iudices pœnis legalibus ſtatuimus caſtigari. Prohibemus etiam & damnamus vniuerſos,& ſingulas guerras,lites iniuſtas,cuncta quoq; iniuſta incendia,ſpolia, rapinas, indebita & inconſueta telonia, & conductus, & exactiones, pro ipſis conductibus extorqueri conſuetas,ſub pœnis, quibus ſacræ leges præmiſſæ, & eorum quodlibet ſanciunt punienda.

Litera intimationis pro electione Romanorum fienda.

VObis illuſtri & magnifico principi N. marchioni Brandeburgenſi, ſacri Imperij Archicamerario Electori, & amico noſtro chariſſimo, electione Romanorum regis, quæ ex rationabilibus cauſis iam imminet, facienda præſentibus intimamus, voſq; ex officij noſtri debito ad electionem præfatam rite vocamus, quatenus à die tali, &c. infra tres menſes continue computandos, per vos,ſeu nuncios ,aut procuratores noſtros, vnum vel plures, ſufficiens mandatum habentes, ad locum debitum iuxta formam ſacrarum legum, ſuper hoc editarum venire iuretis, deliberaturi, tractaturi & concordaturi cum aliis comprincipibus coelectoribus veſtris, & noſtris,de electione futuri regis Romanorum in Imperatorem poſtmodum fauente Domino promouendi: in eodem manſuri,vſq; ad plenam conſummationem electionis huiuſmodi, & alias facturi,& proceſſuri,prout in ſacris legibus,ſuper hoc deliberate editis inuenitur expreſſum: alias non obſtante veſtra ſeu noſtrorum abſentia, in præmiſſis vna cum aliis comprincipibus & Electoribus veſtris & noſtris, prout legum ipſarum ſanxerit auctoritas, finaliter procedamus.

Forma

Forma procuratorij mittendi per eum principem Electorem, qui nuncios ad electionem faciendam duxerit deſtinandum.

NOs talis, Dei gratia,&c. ſacri Imperij,&c. notum facimus tenore præſentium vniuerſis, quod cum electio Romanorum regis ex rationabilibus cauſis imminet facienda, nos de honore & ſtatu ſacri Imperij ſolicitudine debita intendere cupientes, ne tam grauibus & diſpendiis periculoſe ſubiaceat, de fide, & circumſpectionis induſtria delectorum nobis talis, &c. fidelium noſtrorum obtinentes, vtrique præſumptionis indubiæ fiduciam ſingularem, ipſos & quemlibet ipſorum, in ſolidum, ita quod non ſit melior conditio occupantis, ſed quod per vnum eorum inceptum fuerit, per alium finiri valeat,& licite terminari,omni iure, modo, forma,quibus melius & efficacius poſſumus ſeu valemus,modos veros, legitimos procuratores, & nuncios ſpeciales facimus, conſtituimus, & ordinamus, ad tractandum vbilibet vna cum aliis comprincipibus & coelectoribus noſtris, tam Eccleſiaſticis quam ſecularibus: & cum ipſis concordandum, & conueniendum, & concludendum, de perſona quacunq; habili ac idonea in regem Romanorum eligenda, ac ipſis tractatibus ſuper electione talis perſonæ habendis. pro nobis loco & nomine noſtris intereſſendum, tractãdum & deliberandum, nec non vice & nomine noſtris eandem perſonam nominandum, & in ipſam conſentiendum, ac etiam in regem Romanorum promouendum ad ſacrum Imperium eligendum, ac in animam noſtram præſtandum quodcunque iuramentum neceſſarium, debitum ſeu conſuetum fuerit circa præmiſſa, & quodlibet præmiſſorum alium vel alios procuratores, in ſolium ſubſtituendum, & reuocandum: & omnia & ſingula faciendum quæ in præmiſſis, & circa præmiſſa etiam vſque ad conſummationem tractatuum, nominationis, deliberationis & electionis huiuſmodi de præſenti faciendæ neceſſaria, aut vtilia fuerint, ſeu etiam quomodolibet opportuna, etiam ſi præmiſſa, vel eorum quodlibet mandatum exigant ſpeciale, etiam ſi maiora, vel magis ſingularia fuerint ſupradictis & quæ noſmetipſi facere poſſemus, ſi huiuſmodi tractatuum, deliberationis, & electionis

futuræ negotiis præſentes,& perſonaliter adeſſemus, gratum & ratum habentes & habere volentes, & nos perpetuo habituros firmiter promittentes, quicquid per ante dictos procuratores, ſeu nuntios noſtros, nec non ſubſtitutos aut ſubſtituendos ab ipſis, ſeu eorum altero, in præmiſſis ſeu eorum quolibet actum, geſtum, ſeu factum fuerit, aut quomodolibet ordinatum.

De vnione principum electorum, & iurium eis connexorum.

CVm vniuerſi & ſinguli principatus, quorum virtute ſeculares principes Electores ius & vocem in electione regis Romanorum in Cæſarem promouendi obtinere noſcuntur, cum iure huiuſmodi, nec non officiis, dignitatibus & iuribus aliis eis & cuilibet eorum annexis, & dependentibus ab eiſdem, adeo coniuncti, & inſeparabiliter ſint vniti, quod ius, vox, officium & dignitas aliqua iura ad quemlibet eorum principatuum eorundem ſpectantia, cadere non poſſint in alium, præter illum qui principatum ipſum cum terra vaſallagiis, feudis, & dominiis, ac eius pertinentiis vniuerſis dinoſcitur poſſidere, præſertim edicto imperiali perpetuo valituro ſancimus, vnumquemque principatuum prædictorum, cum iure & voce electionis, ac officiis cæteris omnibus dignitatibus, iuribus & pertinentiis ad ipſum ſpectantibus ita perſeuerare, & eſſe debere vnitum perpetuis temporibus, indiuiſibiliter & coniunctiue, quod poſſeſſor principatus cuiuslibet, etiam iuris, vocis, officij & dignitatis, & pertinentiarum omnium ad illum ſpectantium, quieta debeat & libera poſſeſſione gaudere, & princeps electus ab omnibus reputari, ipſeque & nemo alius præter cæteros principes electores ad electionem & omnes actus alios pro ſacri imperii honore vel opportunitate gerendos, omni tempore aſſumi ſine contradictione qualibet, & admitti, nec aliquod præmiſſorũ ab altero, cum ſint & eſſe debeant inſeparabilia, diuidi, vel vllo tempore debeant ſeparari, aut in iudicio vel extra diuiſim repeti valeat, vel euinci, vel etiam per ſententiam ſeparari, nec aliquis vnum ſine alio impotens audiatur. Quod ſi per errorem vel alias auditus quis fuerit, aut proceſſum iudicium, ſententia,

tentia, vel aliqu od huiuſmodi contra diſpoſitionem noſtram emanauerit,ſe quomodolibet attentare contigerit; hoc totum & omnia ex his, & quolibet eorum ſequentia,eo ipſo viribus non ſubſiſtant.

De ordine proceſsionis inter Archiepiſcopos.

QVoniam autem ſuperius in principio conſtitutionum noſtrarum præſentium, circa ordinationem Eccleſiaſticorum principum electorum, in concilio & in menſa, & alias quotiens imperialem curiam celebrari, ſeu principes electores,deinceps cum Imperatore,vel rege Romanorũ congregari contigerit: ſufficienter duximus prouidendum,ſuper quæ priſcis audiuimus temporibus pluries diſceptatum: expedire credimus, etiam proceſſionis,& deambulationis inter eos ordinem diffinire. Quapropter hoc imperiali edicto decernimus, vt quotienſcunque in congregatione Imperatoris, vel regis Romanorum,& principum prædictorum, Imperatore, vel rege ipſo deambulante, inſignia ante faciem eius portari contigerit, Archiepiſcopus Treuerenſis in directa diametrali linea ante Imperatorem vel regem tranſeat, illiq; ſoli medij inter eos ambulent, quos imperialia vel regalia contingent inſignia deportare. Dum autem Imperator vel rex abſque inſigniis eiſdem inceſſerit, extunc idem Archiepiſcopus imperatorem vel regem præfato modo præcedat; ita quod nemo penitus inter eos medius habeatur, aliis duobus Archiepiſcopis electoribus loca ſua iuxta diſtinctionem prouinciarum ſuarum, circa ſeſſionem ſuperius declaratam, etiam circa proceſſionem perpetuo ſeruaturis.

De ordine proceſsionis principum electorum, per quos inſignia deportentur.

AD declarandum autem in Imperatoris, vel regis Romanorum deambulantis præſentia, proceſſionis ordinem principum electorum, (de quo ſupra fecimus mentionem) ſtatuimus vt quotienſcunq; in celebratione imperialis curiæ principes electores cum Imperatore ſeu rege Romanorum, in quibuſcunque actibus,vel ſolemnitatibus proceſ-

ſionaliter ambulare contigerit; & imperialia, vel regalia debuerint inſignia deportari: dux Saxoniæ imperialem vel regalem enſem deferens, Imperatorem ſeu Regem immediate præcedat, & inter illum & Archiepiſcopum Treuerenſem medius habeatur. Comes vero Palatinus pomum imperiale portans, à latere dextro, & Marchio Brandeburgenſis ſceptrum deferens, à ſiniſtro latere ipſius ducis Saxoniæ lineali ter gradiantur. Rex autem Bohemiæ Imperatorem, ſeu Regem ipſum immediate nullo interueniente ſequatur.

De benedictionibus Archiepiſcoporum in præſentia Imperatoris.

QVotiens inſuper, in Imperatoris, vel regis Romanorum præſentia, Miſſarum ſolennia celebrari, ac Moguntinenſem, Treuerenſem, Colonienſem Archiepiſcopos, vel duos ex eis adeſſe contigerit in confeſſione, quæ ante miſſam dici conſueuit, ac in porrectione Euangelij oſculandi, & pace poſt Agnus Dei portanda, nec non in benedictionibus poſt finita miſſarum ſolennia, ac etiam ante menſam faciendis, & in gratiis poſt cibum acceptum agendis, is inter eos obſeruetur, prout de ipſorum Concilio duximus ordinandum, quod prima die hæc omnia & ſingula à primo, ſecunda die à ſecundo, tertio vero à tertio peragantur, primum autem, ſeu ſecundum, vel tertium, hoc caſu ſecundum quod prius vel poſterius quilibet eorum conſecratus exiſtit debere intelligi declaramus, & vt ſe inuicem honore condigno præueniant, & exemplum aliis inuicem honorandi is, quem circa præmiſſa ordo tetigerit ad hæc alterum conuenientia, & charitatiua inclinatione inuitet, & tunc demum ad præmiſſa procedat, ſeu quodlibet præmiſſorum. Infra ſcriptæ leges promulgatæ ſunt in curia Metenſi, per dominum Carolum quartum Romanorum imperatorem & Boemiæ regem Auguſtum, anno Domini milleſimo trecenteſimo quinquageſimo ſexto, in die Natalis Chriſti, aſſiſtentibus ſibi omnibus ſacri Romani Imperij Electoribus, præſentibus dominis venerabili in Chriſto patre Domino I. Epiſcopo Albanenſi ſanctæ Ro-

ctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinali, ac Carolo regis Franciæ primogenito, Normandiæ duce illuſtri ac Delphino Viennenſi.

De crimine læſæ maieſtatis.

SI quis cum principibus, militibus, vel priuatis, ſeu quibuſcunque perſonis plebeis etiam ſceleſtam factionem, aut factionis ipſius inierit ſacramentum, vel dederit de nece conſilium venerabilium & illuſtrium principum noſtrorum & ſacri Romani Imperij, tam Eccleſiaſticorum quam ſecularium principum electorum, ſeu alterius eorundem, nam & ipſi pars corporis noſtri ſunt, (eadem enim ſeueritate voluntatem ſceleris, qua effectum puniri iura voluerunt) ipſe quidem (vtpote maieſtatis læſæ criminis reus) gladio feriatur, bonis eius omnibus fiſco noſtro addictis: filij vero eius quibus vitam imperiali ſpecialiter lenitate concedimus, paterno enim deberent perire ſupplicio, in quibus paterni, hoc eſt, hæreditarii criminis metiuntur exempla, à materna vel auita, omnium etiam proximorum hæreditate & ſucceſſione habeantur alieni: ex teſtamentis aliorum nihil capiant, ſint perpetuo egentes, & pauperes: infamia eos paterna ſemper comitetur; ad nullum vnquam honorem, ad nulla prorſus ſacramenta perueniant. ſint poſtremo tales, vt his perpetua egeſtate ſordentibus, ſit & mors ſolatium & vita ſupplicium. Deniq; iubemus eos eſſe notatos, ſine venia, qui pro talibus vnquam apud nos interuenire tentauerint. Ad filias ſane eorum, quolibet numero fuerint, Falcidiam tantum ex bonis matris ſiue teſtata, ſiue inteſtata defecerit, volumus peruenire, vt habeant mediocrem potius filiæ alimoniam, quam integrum emolumentum, aut nomen hæredis conſequantur. Mitior enim circa eas debet eſſe ſententia, quas pro infirmitate ſexus minus auſuras eſſe confidimus. Emancipationes quoq; quæ à prædictis, ſiue in filios poſt legem duntaxat latam, ſiue in filias fuerint collatæ, non valeant, dotes, donationes quarumlibet: poſtremo item alienationes, quas ex eo tempore qualibet fraude, vel iure factas eſſe conſtiterit, quo primo memorati de ineunda factione ac ſocietate, cogitauerint, nullius ſtatuimus eſſe momenti. Vxores ſane prædictorum recuperata dote, ſi in ea conditione fuerint,

vt quæ à viris titulo donationis acceperint,ſeu accipiunt,filiis debeant reſeruare, tempore quo vſusfructus abſumitur, omnia ea fiſco noſtro ſe relicturas eſſe cognoſcant, quæ iuxta legem filiis debebantur. Falcidia etiam ex his rebus, filiabus tantum, non etiam filijs deputetur, id quod de prædictis eorumque filiis cauimus,etiam de ſatellitibus, conſciis ac miniſtris, filiiſque eorum ſimili ſeueritate cenſemus. ſane ſi quis ex his, in exordio initæ factionis ſtudio veræ laudis accenſus, ipſam prodiderit factionem, vel cum incognita adhuc conſiliorum arcana patefecerit, abſolutione tamen ac venia dignus habebitur. Statuimus inſuper, vt ſi quid contra prædictos principes electores Eccleſiaſticos vel ſeculares,commiſſum dicatur, etiam poſt mortem rei id crimen inſtaurari poſſe In hoc item crimine,quod ad læſam in principibus electoribus ſuis maieſtatem pertinet, etiam in caput domini ſerui torqueantur. Volumus inſuper,& præſenti imperiali ſancimus edicto,vt etiam poſt mortem nocentium hoc crimen inchoari poſſit, vt coniuncto mortuo memoria eius damnetur,& bona ſucceſſoribus eius eripiantur. Nam ex quo ſceleratiſſimum quis cœperit cõſilium, exinde quodammodo ſua mente priuatus eſt. Porro,ex quo quis tale crimen contraxit,neq; alienare, neque manu mittere eum poſſe, nec ei ſoluere iure debitorem decernimus. in hac cauſa in caput domini ſeruos torqueri ſtatuimus, id eſt propter cauſam factionis damnandæ, contra principes electores Eccleſiaſticos & ſeculares, vt præmittitur: & ſi deceſſerit quis,propter incertam perſonam ſucceſſoris bona ſeruentur, ſi in cauſa huiuſmodi fuiſſe mortuus arguatur.

De integritate principatuum electorum ſeruanda.

SI cæteros principes congruit in ſua integritate ſeruari, vt corroborentur iuſtitia & ſubiecti, & fideles pace gaudeant & quiete: multo magis magnifici principatus, dominia, honores & iura electorum principum debent illæſa ſeruari. Nam vbi maius incumbit periculum, maius debet adhiberi remedium, ne columnis ruentibus, baſis totius ædificij collidatur. Decernimus igitur, & hoc perpetuis temporibus

valituro

valituro Imperiali ſancimus edicto, quod ex nunc in antea perpetuis futuris temporibus, inſignes & magnifici principatus, videlicet regnum Bohemiæ, Comitatus Palatini Rheni, ducatus Saxoniæ, & marchionatus Brandenburgenſis terræ diſtrictus, homagia, vaſallagia, & alia quæuis, ad ipſa ſpectantia ſcindi, diuidi, ſeu quauis conditione demembrari non debeant, ſed vt potius in ſua perfecta integritate perpetua maneant, primogenitus filius ſuccedat in eis, ſibiq; ſoli ius & dominium competat: niſi forte mente captus, fatuus, ſeu alterius famoſi & notabilis defectus exiſteret, propter quē non deberet ſeu poſſet hominib. principari: in quo caſu inhibita ſibi ſucceſſione, ſecundo genitum, ſi fuerit in ea progenie, ſeu alium ſeniorem fratrem, ſeu conſanguineum laicum, qui paterno ſtipiti in deſcendenti recta linea proximior fuerit, volumus ſucceſſurum. Qui cum apud alios fratres & ſorores ſe clementem & pium exhibebit, continuo iuxta datam ſibi à Deo gratiam, & iuxta ſuum beneplacitum & ipſius patrimonii facultates diuiſione, ſciſſione, ſeu dimembratione principatus, & pertinentiarum eius ſibi omnibus modis interdicta.

De curia imperiali, & ſeßione.

Die vero qua ſolenis imperialis, vel regia fuerit celebranda, veniant circa horam primam principes electores, eccleſiaſtici & ſeculares ad domum habitationis imperialis ſiue regalis, & ibi imperator vel rex ipſe omnibus inſigniis imperialibus induetur, & aſcenſis equis omnes vadant cum imperatore, vel Rege ad locum ſeſſionis aptatæ, & ibi quilibet eorū in ordine & modo, ſupra in lege de ordine proceſſionis ipſorum principum electorum plenius diffinito. Portabit etiam archicancellarius, in cuius archicancellariatu hæc fuerint, ſuper baculo argenteo omnia ſigilla & typaria imperialia & regalia: ſeculares vero principes electores, ſceptrum, pomum & enſem, ſecundum quod ſuperius exprimitur, deportabunt. Portabuntur etiam immediate ante archiepiſcopum Treuerenſem ſuo loco tranſeuntem, primo Aquiſgranenſis, ſecundo Mediolanenſis corona, & hoc ante Imperatorem duntaxat, qui iam imperialibus eſt infulis decoratus,

quas geſtabũt aliqui principes inferiores ad hoc per imperatorem iuxta placitũ deputandi. Imperatrix etiam, vel regina Romanorum ſuis auguſtalibus amicta inſigniis, poſt Regem vel imperatorem Romanorum, & etiam poſt Regem Boemiæ (quæ Imperatorem immediate ſubſequitur) competentis ſpacii interuallo ſuis aſſociata proceribus, ſuiſque comitata virginibus, ad locum ſeſſionis procedat.

De officiis principum electorum in ſolennibus curiis Imperatorum, vel Regum Romanorum.

STatuimus, vt quandocunque imperator vel rex Romanorum ſolennes curias ſuas celebrauerint, in quibus principes electores ſua deſeruire ſeu exercere debent officia, ſubſcriptus in his ordo ſeruetur. primo enim imperatore vel rege ipſo in ſede regia ſeu ſolio imperiali ſedente, Dux Saxoniæ officium ſuum agat hoc modo: Ponetur enim ante ædificium ſeſſionis imperialis vel regiæ aceruus auenæ tantæ altitudinis, quod pertingat vſque ad pectus vel ſellam equi, ſuper quo ſedebit ipſe dux: & habebit in manu baculum argenteum, & menſuram argenteam, quæ ſimul faciant in pondere duodecim marcas argenti: & ſedens ſuper equo, primo menſuram eandem de auena plenam accipiet, & famulo primitus venienti miniſtrabit eandem: quo facto, vigendo baculum in auenam recedet, & Vicemarſcalcus eius, puta de Pappenheim, accedens, vel eo abſente, mareſchalcus curiæ vlterius auenam ipſam diſtribuat. ingreſſo vero imperatore vel rege ad menſam, principes electores eccleſiaſtici, videlicet archiepiſcopi, ſtantes ante menſam cum cæteris prælatis benedicentes eandem ſecundum ordinem qui circa hæc eis in ſuperioribus eſt præſcriptus, & benedictione completa, iidem archiepiſcopi omnes (ſi adſint) aliquando duo vel vnus ſigilla & typaria imperialia ſiue regalia à cancellario curiæ recipient. eoque in cuius archicancellariatu curiam ipſam celebrari continget, in medio procedente, & aliis duobus ex alterutro latere ſibi iunctis ſigilla & typaria ipſa, omnes quidem

baculum, in quo ſuſpenſa fuerit manibus contingentes ea portabunt, & ante imperatorē vel regem reuerenter ponent in menſa. Imperator vero ſiue rex, eadem ipſis ſtatim reſtituat: & in cuius cancellariatu hæc fuerit (vt præfertur) is maius ſigillum collo appenſum, vſque in finem menſæ geſtabit, & deinceps donec ad hoſpitium ſuum perueniat, ab imperiali ſiue regali curia equitando. Baculus vero (de quo præmittitur) eſſe debebit argenteus, duodecim marcas argenti habens in pondere, cuius tam argenti quam precii partem tertiam vnuſquiſque archiepiſcoporum ipſorum perſoluet: & baculus ipſe protinus vna cum ſigillis & typariis debet cancellariis imperialis curiæ aſſignari, in vſus ſuos placitos conuertendo. Poſtquam autem is quem ordo tetigerit portando ſigillum maius, ab imperiali curia ad hoſpitium ſuum redierit (vt præfertur) ſtatim ſigillum ipſum per aliquem de ſuis familiaribus prædicto imperialis curiæ cancellario remittet ſuper equo, quem iuxta propr æ dignitatis decentiam & amorem, quem ad cancellarium curiæ geſſerit, ipſis cancellario tenebitur elargiri. Deinde marchio Brandeburgenſis archicamerarius accedat ſuper equo, habens argenteas pelues cum aqua in manib. ponderis duodecim marcarum argenti, & pulcrum manutergium: & deſcendens ab equo, dabit aquam imperatori vel regi Romanorum manibus abluendis. Comes Palatinus Rheni intrabit ſimiliter ſuper equo, habens in manibus quatuor ſcutellas argentas cibis impletas, quarum quælibet tres marcas habeat in ſtateras: & deſcendens ab equo, portabit & imponet ante imperatorem vel regem in menſa. Poſt hoc rex Bohemiæ archipincerna veniat ſimiliter ſuper equo, portans in manibus cuppam ſeu ſcyphum argenteum ponderum duodecim marcarum coopertum, aqua & vino permixtim impletum, & deſcēdens de equo ſcyphum ipſum imperatori, vel regi Romanorum porriget ad bibendum. ſicut autem hactenus obſeruatum fuiſſe comperimus, ita ſtatuimus, vt peractis per principes electores ſeculares prædictis ipſorum officiis, ille de Falckenſtein ſubcamerarius, equum & pelues Marchionis Brādenburgenſis pro ſe recipiat, magiſter coquinæ de Nortenberg equum & ſcutellas Comitis palatini, vicepincerna de Lymburch equum & ſcyphum regis Bohemiæ, vicemarſchalcus de Pappenheim, equum, baculum & men-

ſuram prædictam ducis Saxoniæ. Si tamen ipſi in tali imperiali curia præſentes exiſtant, & eorum quilibet in officio ſuo miniſtret: ſi vero ipſi vel eorum aliqui a præfata curia ſe duxerint abſentandos, extunc imperialis vel regalis curiæ quotidiani miniſtri vice abſentium, puta quilibet in loco eius abſentis, cui in vocabulo ſeu in officio communicat, ſicut gerit officium, ſic tollat in præmiſſis & fructum. Imperialis inſuper menſa vel regia ſic debet aptari, vt vltra alias tabulas aulæ ſiue menſas in altitudine ſex pedum ſit altius eleuata, in qua præter imperatorem duntaxat vel regem Romanorum die ſolennis curiæ nemo penitus collocetur. ſedes vero & menſa imperatricis ſiue reginæ à latere in aula, ita quod ipſa menſa tribus pedibus imperiali ſiue regali menſa ſit baſſior, & totidem pedib. eminentior, ſupra ſedes principū electorum, qui principes ſuas inter ſe in vna eademque altitudine ſedes habebunt, & menſas infra ſeſſionem imperialem, menſæ pro ſeptem principibus electoribus eccleſiaſticis & ſecularibus præparentur in tres, videlicet a dextris, & tres aliæ à ſiniſtris, & ſeptima directe verſus faciem imperatoris vel regis, ſicut ſuperius in capitulo de Seſſionibus & ordine principum electorum per nos eſt clarius definitum: ita etiam quod nullus alius, cuiuſcunque dignitatis vel ſtatus exiſtat, ſedeat inter ipſas vel ad menſas eorum. Non liceat autem alicui prædictorum ſecularium principum electorum, peracto officii ſui debito, ſe locare ad menſam ſibi paratam, donec alicui ſuorum comprincipum electorum eius officium reſtat agendum: ſed cum aliquis eorum, vel aliqui miniſterium ſuum expleuerint, ad præparatas ſibi menſas tranſeant, & iuxta illas ſtando expectent, donec cæteri miniſteria ſua expleuerint ſupradicta, & tunc demum omnes & ſinguli pariter ad menſas ſuas ſibi poſitas ſe locabunt. Inuenimus etiam ex clariſſimis relationbus & traditionibus antiquorum illud à tempore, cuius contrarii iam non habetur memoria, per eos qui nos præceſſerunt, feliciter eſſe iugiter obſeruatum, vt regis Romani, imperatoris futuri in ciuitate Franckofordiæ celebretur electio, & prima coronatio Aquiſgrani, & in oppido Nurenbergenſi prima ſeu regalis curia haberetur. Quapropter certis ex cauſſis etiam, præmiſſa ſeruari debere temporibus declarauimus, niſi præmiſſis omnibus, ſeu eorum alicui impedimentum legitimum obuiaret. Quantumcunque

cunque inſuper aliquis princeps elector eccleſiaſticus, vel etiam ſecularis iuſto impedimento detentus, ad imperialem curiam vocatus, venire non valens, nuncium vel procuratorem cuiuſcunque ſtatus vel dignitatis tranſmiſerit, miſſus ipſe licet loco mittentis, iuxta datum ſibi ab eo mandatum admitti debeat, in menſa tamen vel ſede, quæ illi, qui ipſum tranſmittit, deputata fuerit, non ſedebit. Præterea, conſummatis his quæ in imperiali qualibet curia vel regali fuerint pro tempore diſponenda, recipiet magiſter curiæ pro ſe totum ædificium ſiue ligneum apparatum imperialis ſiue regiæ ſeſſionis, vbi ſederit imperator ſiue rex Romanorum, cum principibus electoribus ad celebrandas ſolennes curias vel feuda (vt præmittitur) principibus conferenda.

DE IVRIBVS OFFICIALIVM, DVM principes feuda ab Imperatore vel rege Romanorum recipiunt.

DEcernimus hoc imperiali edicto, vt principes Electores eccleſiaſtici, vel etiam ſeculares, dum feuda ſeu regalia ab Imperatore vel rege recipiunt ad dandum vel ſoluendum aliquid, nulli penitus ſint aſtricti. nam pecunia quæ tali prætextu perſoluitur, officiatis debetur. Cum ergo ipſi principes Electores cunctis imperialis curiæ præſint officiis, ſuos etiam habentes in officiis huiuſmodi ſubſtitutos, datos ad hoc a Romanorum principibus, & dotatos: videtur abſurdum quod ſubſtituti officiales a ſuis ſuperioribus, quocunque quæſito colore encenia poſtularent, niſi forte ipſi principes Electores ſponte & liberaliter his aliquid largirentur. Porro cæteri principes imperii, eccleſiaſtici vel ſeculares, dum prædicto modo eorum aliquis feuda ſeu ab Imperatore Romanorum vel a rege ſuſcipit, dabit officialib. imperialis ſiue regalis curiæ ſexagintaſex marcas cum vno fertone argenti, niſi eorum aliquis priuilegio ſeu indulto imperiali ſeu regali ſe tueri poſſit, & probare ſe ſolutum, vel exemptum a talibus, aut etiam aliis quibuſcunque, quæ ſolui in ſuſceptione feudorum huiuſmodi conſueuiſſent, prædictarum inſuper ſeptuagintatrium marcarum & fertonis, diuiſionem faciet magiſter curiæ imperialis ſeu regalis hoc modo.

Primo enim decem marcas pro ſemetipſo reſeruans, dabit cancellario imperialis ſiue regalis curiæ, decem marcas magiſtris notariis, & dictatoribus tres marcas, & ſigillatori pro cera & pergameno vnum fertonem: ita videlicet quod cancellarius & notarii principis recipienti feudum, non ad aliud, quam ad dandum ſibi teſtimonialem recepti feudi, ſeu ſimplicis inueſtituræ literam ſint aſtricti. Item dabit magiſter curiæ pincernæ de Lymburch de præfata pecunia decem marcas, magiſtro coquinæ de Nottenberg decem marcas, ſiue marſchalco de Pappenheim decem marcas, & camerario de Falkenſtein decem marcas: tali tamen cum conditione, ſi ipſi & eorum quilibet in huiuſmodi curiis ſolennibus præſentialiter adſint in ſuis officiis miniſtrando. Si vero ipſi vel eorum aliqui abſentes fuerint, ex tunc officiales imperialis ſiue regalis curiæ, qui talibus præſunt officiis eorum, quorum ſupplent abſentiam, ſinguli ſingulorum ſicut vicem nomenq; & laborem ſufferunt, ſic lucra & commoda reportabunt. Dum autem princeps aliquis, equo vel alteri beſtiæ inſidens, feuda ſua ab Imperatore recipit vel rege, equus ille ſeu beſtia, cuiuſcunque ſpeciei ſit, debetur ſuperiori marſchalco, id eſt duci Saxoniæ, ſi præſens adfuerit, alioquin illi de Pappenheim eius vicemarſchalco, aut illo abſente, imperialis ſiue regalis curiæ marſchalco.

De Linguis quibus erudiri debent liberi Electorum.

CVm ſacri Romani celſitudo imperii diuerſarum nationum moribus, vita & idiomate diſtinctarum linguis habeat gubernacula moderari, dignum eſt, & cũctorum ſapientum iudicio cenſetur expediens, quod Electores principes, ipſius imperii columnæ & latera, diuerſorum idiomatum & linguarum differentiis inſtruantur, vt plures intelligant, & à plurimis intelligantur, qui plurimorum neceſſitatibus releuandis Cæſareæ maieſtati aſſiſtant, in partem ſolicitudinis conſtituti. Quapropter ſtatuimus, vt illuſtrium principum, puta regis Bohemiæ, comitis palatini Rheni, Ducis Saxoniæ, & Marchionis Brandenburgenſis Electorum filii, vel hæredes & ſucceſſores, cum veriſimiliter Theutonicum idioma ſibi natu-

bi naturaliter inditum ſcire præſumantur, & ab infantia didiciſſe, incipiendo à ſeptimo ſuæ ætatis anno, in grammatica, Italica & Slauica linguis inſtruantur, ita quod infra quartumdecimum ætatis annum exiſtant in talibus iuxta datam ſibi à Deo gratiam eruditi. cum illud non ſolum vtile, imo ex cauſſis præmiſſis ſumme neceſſarium habeatur, eo quod illæ linguæ, vt plurimũ ad vſum & neceſſitatẽ ſacri imperii frequentari ſint ſolitæ, vt his plura ardua ipſius imperii negocia ventilentur. Hunc autem proficiendi modum in præmiſſis poſuimus obſeruandum, vt relinquatur optioni parentum in filios, ſi quos habuerint, ſeu proximos quos in principatibus ſibi credunt veriſimiliter ſucceſſuros, ad loca dirigant, in quibus de huiuſmodi poſſint linguagiis edoceri, vel in propriis domibus pædagogos, inſtructores, & pueros conſocios in his peritos eis adiungant, quorum conuerſatione, pariter & doctrina in linguis ipſis valeant erudiri.

FINIS AVREÆ BVLLÆ CAROLI QVARTI ROMANI IMPERATORIS.

lampadibus accenſis continue illuſtretur. Cellulæ in ipſa capella maiori hinc inde conſtituantur, non muro, aut materia diſtinctæ, ſed cortinis lineis, aut laneis tenuioribus ſeparatæ. Eriguntur namque ipſæ cellulæ tignis quaternis à ſuperiore parte, à quibus cortinæ dependent, firmanturque ipſa tigna aliis lignis tranſuerſis ita, vt locus non maculetur, & inter cellulam & cellulam ſpatium dimittitur palmi vel circa, Famuli Cardinalium, vt primum diſtributio cellularum facta eſt, illas ornare properent, quæ per litteras alphabeti ſignãtur Inde non ordine, ſed ſorte Patribus diſtribuantur pridie, quam ingrediantur Conclaue: vt cortinis, lectis & opportuna ſupellectili in tempore poſſint ornari. Locus ipſe Conclauis ita vndique claudendus ac muniendus eſt, vt aditum nullum, niſi vnum tantum (vt diximus) habeat, nemoque incluſos alloqui, videre, ſeu quippiam ad eos clam mittere queat: ſed aduertendum eſt maxime, ne ſupra aut infra, ſiue à lateribus habitationum Conclauis ire, ſtare, habitareue quiſpiã poſſit, ne voce, ſigno, ſono aut aliquo alio ingenio perſcrutari quæ intus fiunt, valeat. Interea Patres crebro conueniant, vel in ſacriſtia Eccleſiæ, vbi exſequiæ defuncti Pontificis celebrantur, finita miſſa: vel in domo Domini Camerarii (ſi ea eſt idonea, & ſi is eſt ex numero Cardinalium) Nam & extra collegium poteſt eſſe Camerarius: Adminiſtratio enim temporalium, & vrbis, ac Romanæ curiæ gubernatio, vacante ſede, ad ſacrum Collegium, & præcipue ad ipſum Camerarium ſpectat, & ideo apud nullum alium Cardinalem, ſed apud eum tantum, aut apud aliquam ædem ſacram (ſi magis id libet) conuenire ſolent. Inter alia ibi conſtituunt quadruplices Cuſtodes futuri Conclauis. Primæ portæ palatii cuſtodia, alicui magno Prælato, vel nobili potenti, vt primum obiit Pontifex, committitur, qui armata cohorte die noctuque palatium, Patreſque tueatur, cui ducenti, ſiue trecenti pedites aſſignantur. Secunda cuſtodia eſt in prima porta, qua ad locum Conclauis aſcenditur, & hæc demandatur Conſeruatoribus & capitibus Regionum vrbis, qui adiunctis ſibi aliquibus nobilibus Ciuibus, portam ipſam cuſtodiant. Tertia cuſtodia in ſecunda porta aliquanto ſuperius demandari ſolet Oratoribus laicis, ſiue non prælatis Regum aut Principum, aut etiam aliquibus magnis, & potentibus Proceribus, numero ad id idoneo. Quarta au-

tem cuſtodia, quæ eſt in ipſo aditu vnico Conclauis, committi conſueuit Prælatis dignioribus Romanæ Curiæ, ſex aut octo, ſiue ſint Oratores ſiue non; & ſi commode fieri poteſt & alioquin idonei cenſeantur, curandum, vt ex diuerſis nationibus eligantur, vt omnium ſtudiis tractetur, quod ad omnes pertinet. Sed hæc omnia, quoad cuſtodiarum diſtinctionem, & Cuſtodum numerum & qualitatem, in arbitrio ſunt Sacri Senatus, qui pro tempore & loci commoditate & conditione opportune prouidere conſueuit. Cuſtodes primæ portæ Palatii cum armatis, vt primum obiit Pontifex, locum ſeruant, alii vero cum Patres intrant conclaue. Et hæc quidem porta, quatuor, vt diximus, ſerris munitur, extra vna, ſupra porticulum duabus, infra porticulum ipſum etiam vna, & ſimiliter interiore parte idem porticulum vna. Cuſtodes ipſius loci claues duas portæ, & clauem porticuli retinent, Clerici cerimoniarum aliam portæ clauem, & clauem porticuli interioris: ita vt neque porta, neque porticulum aperiri poſſit ſine conſenſu illorum, qui ſunt intus, & qui ſunt extra. Aulæ ſiue duæ ſint ſiue tres, reſeruãtur pro deambulatione Patrum, Et in vna ex eis, remotiori ſcilicet, aliquando ſimul conuenire ad ea ſtatuenda, quæ ſunt præter electionem Põtificis. Quanquam ſecundum ſacrorum Canonum conſtitutionem fas non ſit Patrib. aliud tractare in Conclaui, niſi de prouidendo manifeſto, & vrgenti periculo terris Eccleſiæ, & de ſubſtituendo pro tempore pœnitẽtiario ſummo, & Camerario S.R. Eccleſiæ, ſi interea vacarent: non eſt tamen inconueniens, & à maiorib. noſtris frequentatum eſt tractare aliqua, quæ etſi ipſum actum electionis præciſe non reſpiciant, tamen laudabile regimen futuri Pontificis concernunt, & ipſius Pontificis religioſam adminiſtrationem honeſtiori quodam vinculo temperant. Cæterum ſi aliquando contingeret, vt alibi celebranda eſſet Põtificis Electio, hinc eſſet ſumendum exemplum, & curãdum in primis, vt locus ipſe idoneus, & tutus, & fideli militum manu munitus ſit, deinde vt aditus ad Conclaue triplici cuſtodia firmari poſſit, tum aulam quandam ita capacem habeat, vt in ea cellulæ omnes pro Cardinalibus commode conſtituantur. Inde vt ſacellũ contineat pro re diuina, & Electione celebranda idoneum: demum aulas aliquas pro deambulatione, & latrinas ad partẽ. & ita claudendum eſt ipſum Conclaue, vt nemo inclusos videre, nemo eos alloqui, aut ad eos

quippiam

quippiam latenter tranſmittere,iacereue vllo modo queat In eum locum ſupellex oportuna conuehenda eſt pro Cardinalibus & eorum famulis,eſculenta & poculenta nulla,præter aquam & confectiones,&quæ ad medicinam pertinent,Quæ vero ad cibum & potum attinent, portantur veſpere & mane ſingulis diebus. Deſcripta ſummarie loci, in quo Electio celebrari debet, conueniente forma, ad ipſam Electionem deueniendum eſt, cuius modum & originem altius aliquantulum repetere non incongruit.

Ordo eligendi Pontificis & ratio

CAPVT II.

IVs itaque eligendi ſummi Pontificis à Christo domino deriuatum eſt. Ipſe enim Chriſtus primũ denominatione ſucceſſorem inſtituit,dicens Petro, Paſce oues meas. Et ea ratione Petrus Clementem etiam nominauit: quod tamen ita creditur, ſi à Senatu Eccleſiæ Romanæ admitteretur. Senatus autem Romanæ Eccleſiæ à Petro diuina inſpiratione inſtitutus eſt, cum quo omnia ardua Eccleſiæ negocia explicaret, ad quemue referret; videlicet collegium XXIV. Senatorum, ex Presbiteris & Diaconibus Romanæ vrbis, inſtar XXIV ſeniorum, quos agnus Dei Chriſtus ſaluator in Apocalypſi Ioannis aſtantes habere perhibetur. Hos enim Petrus loco aſſiſtentium Apoſtolorum, poſt eorum per orbem diuiſionem elegerat & deſignarat, ac conſiliarios Romanæ Eccleſiæ, coadiutoreſque, atque Romani Pontificis Electores inſtituit. Cognoſcentes igitur huiuſmodi denominationis formam grauiter in futurum Eccleſiæ poſſe nocere, Senatores non Clementem acceperunt, ſed Linum elegerunt, & illum poſt Petrum Pontificatui Romano præeſſe voluerunt, quamuis deinde Clemens, decedentibus Lino & Cleto, ab ipſo Senatu electus fuerit. Hic autem mos poſt Petrum longo tempore fuit obſeruatus: vt videlicet Senatores Romanæ Eccleſiæ ſummũ Pontificem eligerent. Ipſi autẽ

Senatores, Presbyteri ſcilicet & Diacones vrbis, temporibus Syluestri primi Papæ ſunt appellati S.R.E. Cardinales: Principes videlicet in Eccleſia, qui poſtea tempore Innocentii Papæ IV. quod ille in Concilio Lugdun, cauit pro inſigni ariſtocratiæ & maieſtatis in Eccleſia, pileum rubrum ſuſcepere. Interea vero orientibus (vt aſſolet in rebus humanis) ſcandalis & ſciſſuris inter eoſdem Senatores, reliquus Clerus Romanus, & populus, ad præſentiam ſolummodo exhibendam, in electione Pontificis, & eius corroborationem adiunctus eſt; inde (vt plerumque fit) inducta violentia, aut aliter quomodocunque, alii etiam à Senatoribus ipſis ad ipſum actum, & ius electionis actiue tantum cœperunt interuenire: licet paſſiue priſcis illis temporibus ſolis ipſis Senatoribus. i. Presbyteris & Diaconibus S. R. E. ius electionis in ſummum Pontificem conueniret, prout patet ex Concilio Stephani Papæ, & habetur in Decretis LXXIX. di. *oportebat*, cum duobus ſequentibus capitibus. Vnde ſatis liquet à Petro de Presbiteris & Diaconibus S.R.E. in ſummos Pontifices eligendis, qui ſemper fuerunt Senatores Eccleſiæ, & hodie, & Stephani temporibus Cardinales nominati. Procedente autem tempore ad ſedandas maiores contentiones & tumultus, qui ob eam rem ſæpe oriebantur, Romani Imperatores manus ita appoſuerunt, vt nemo in Pontificem canonice electus diceretur, niſi Principis decreto eſſet confirmatus. Liberata poſt hæc tempora Italia, ac Romana Eccleſia a Longobardorum duriſſimo iugo erepta, Hadrianus primus, vt LXIII. di.c. *Hadrianus*, ſiue Leo III. vt alii volunt, Romanum Imperium ex Græcis in Germanos tranſtulit, Carolumque magnum Auguſtum declarauit, cui electionem Romani Pontificis, & ius ordinandæ Romanæ Eccleſiæ conceſſit. Nec multo poſt Leo octauus Imperium Othoni Alemanorum Regi ex Saxonum proſapia primo confirmauit LXIII. di. *in Synodo*. Sed poſtea pientiſſimi Imperatores, quum experientia didiciſſent, aliis forſan non ita piis Principibus ſuccedentibus huiuſmodi auctoritatem Romanæ Eccleſię, & Reipublicæ Chriſtianæ pernicioſam fore, (præſertim quoniam Romanus Pontifex à Chriſto inſtitutus eſt, vt Imperatorem, & omnes oues paſceret, purgaret, atq; ſpiritualiter iudicaret) illa ſe poteſtate abdicarunt, Iuſque integrum ad Senatum Eccleſiæ, & Romanum

num Clerum,& populum rediit. Ludouico præſertim Imperatore ſtatuente atque volente. LXIII. di. *Ego Ludouicus*, ex quo pro vera Romani Pontificis ſuprema Monarchia ſatius oſtendenda, ad id res deducta eſt, vt Gregorius quintus, Othone III. conſentiente, Imperatores de cætero à nonnullis Principibus Spiritualibus & Secularibus fore eligendos ſanxerit, & ſic ad ſummum Pontificem Dei vices gerentem in terris, tanquam ad eum, per quem Reges regnant, ſupremum Chriſtianæ Monarchiæ Principem Romani Imperii moderationem pertinere ſignificauerit. Verum cum variis, contrariiſque vulgi ſeditionibus atque ſtudiis, & aliquando Principum violentia in electione Pontificis creberrimi tumultus, contentiones, rixæ, atque etiam cruentiſſimæ pugnæ committerentur, ſæpeque altero per vim deiecto, alter cathedram occuparet; res Romanæ Eccleſiæ in maximam perniciem deuenerat. Nam paruo annorum interuallo, decem diuerſorum meritorum viri Petri ſedem tenuerunt; Benedictus nonus, Silueſter tertius, Gregorius ſextus, Clemens ſecundus, Damaſus item ſecundus, Leo nonus; Victor etiam ſecundus, Stephanus nonus; Benedictus decimus. Cuius ſucceſſor Nicolaus ſecundus, Pontifex maximæ prudentiæ & ſanctitatis, vt tantis malis obuiaret, anno ſalutis, Quinquageſimo primo, ſupra annum milleſimum, in Concilio Lateranen. ſacram Legem dedit de electione Romani Pontificis per ſacrum ſenatum ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium peragendam eſſe, quam deinde in Concilio Senen. Alexander tertius, & in Lugdunen. Gregorius decimus, ac Vienen. Clemens quintus confirmauerunt: cuius quidem legis obſeruantia, Apoſtolicam Sedem ex maxima calamitate liberauit. Deinde vt ſchiſmata tollerentur, Alexander tertius in Concilio generali ſtatuit; vt ille demum canonice electus cenſeretur, in quem duæ collegii partes conſenſiſſent. Sed vetuit Symmachus cuipiam licere Pontifice adhuc ſuperſtite, verbo, ſcripto, vel promiſſionibus, Iuramento, aut aliquo alio modo agere de Succeſſore; Tranſgreſſores dignitate & communione priuans; Accuſanteſque & conſcios impunitate ac præmio afficiendos cenſens. Nicolaus inſuper præfatus, voluit Romani Pontificis e-

lectionem cum deliberatione Prædeceſſoris fieri debere. Poſt hæc autem, ne diutinæ vacationis incommodis, Romana Eccleſia premeretur; neue Patres variis ambientium ſtudiis corrumpi poſſent, Gregorius prælibatus eius nominis decimus, in Concilio Lugdunen. ſtatuit, Romano Pontifice vita functo, Cardinales præſentes decem tantum dies abſentes expectare debere, moxque cum illis, qui adeſſent, locum Conclauis in vrbe, in qua Pontifex cum ſua cura reſidebat, ſimul ingredi, cum vno tantum Miniſtro, vel ſi patens neceſſitas fuerit, cum duobus. Conclaue ipſum nullo pariete aut velamine ſeparandum, in communi habitandum, ita claudendum, vt nullus poſtquam conuenerit, egredi queat. Neminem ad colloquium admittendum, niſi forte re vrgente, & vniuerſo Collegio approbatum, & à nemine nuncios, ſiue literas accipiendas: feneſtram, ſiue porticulum vnum tantum dimittendum, quo ſubminiſtrari poſſint, quæ ad vitam pertinent. Si vero poſtquam Patres intrauerint, intra tres dies electionem non perfecerint, per quinque ſequentes dies, tam in prandio, quam in Cœna, vno tantum ferculo contentos eſſe oportere: quibus elapſis, ſi adhuc concordes non fuerint, panis tantum, vinum & aqua illis adminiſtrentur, quoad Pontificem rite eligant. Interim vero nihil de Camera Apoſtolica à Patribus percipiendum, nihil aliud omnino agendum, niſi communi conſenſu aliquid pro patrimonio Eccleſiæ neceſſario ſit prouidendum. Si quis ex Patribus ob aduerſam valetudinem egreſſus eſt, aut de nouo aduemiens, ingredi voluerit, re adhuc integra admittendum, ea conditione, vt eo vtatur, quo alii Patres tunc vtuntur. Si extra locum ſuæ curiæ Pontifex deceſſerit, conueniant Cardinales in ciuitate illius territorii, vbi deceſſit in Palatio Epiſcopali, vel alio condecenti loco, & omnia ſeruent, quæ ſuperius ſunt dicta. Statuit & alia plæraque Gregorius, quæ ad Dominos Conclauis, & Patrum tutelam ac ſecuritatem pertinent; hortatur Patres ad electionem rite faciendam pro Dei honore & publica vtilitate: & pactiones, iuramenta, obligationeſque omnes pro ea re factas, damnat atque irritat. Hoc Gregorii decretum Clemens confirmans, declarat, illudque per ſanctæ Roma-

na

næ Eccleſiæ Cardinales, vacante ſede, nullo modo immutari poſſe: nec licere Cardinalibus quicquam poteſtatis aut iuriſdictionis Pontificalis tunc exercere, niſi officio Camerarii & maioris Pœnitentiarii, ſi forte per id tempus vacarent pro tempore prouidere. Pro territorio autem diœceſim intelligi voluit, hac additione, quod ſi audientia cauſſarum & literarum Apoſtolicarum in aliquo certo loco, Pontifice moriente, remanſerit, electionem ibi, non autem vbi Papa deceſſerit, eſſe celebrandam, niſi prius per Papam ſtatutum fuiſſet de curia transferenda. Item, ſi electione non completa, Patres de Conclaui ſimul vel ſucceſſiue exierint, compellendos eſſe à Dominis ſeu Magiſtratibus locorum, rurſus ad Conclaue redire, & opus perficere. Demum abſoluit omnes Cardinales, ad effectum electionis ab omnibus cenſuris & pœnis. Extat & decretum Clementis ſexti, circa annum ſalutis quadrageſimum, ſupra mille & trecentos editum, per quod ſuperiora ſtatuta limitantur. Quod quia vltimum eſt, & in ſacrorum Canonum codicibus non adhuc deſcriptum, de verbo ad verbum duximus inſerendum.

Clemens &c. ad perpetuam rei memoriam. Licet in conſtitutione à fe. re. Gregorio Papa x. *Prædeceſſore noſtro, ſuper electione Romani Pontificis edita in Concilio Lugdunen. inter cætera caueatur expreſſe, quod ſi eundem Pontificem in ciuitate, qua cum ſua curia reſidebat, diem claudere contingat extremum, cardinales in palatio, in quo idem Pontifex habitat, omnes conueniant, & in eo ſinguli ſingulis, niſi illi, quibus ex patenti neceſſitate duo permittuntur, ſint contenti ſeruientibus Clericis vel laicis, prout elegerint: vnum Conclaue nullo intermedio pariete, vel alio velamine habitent in communi, Et quod, diebus certis, non facta prouiſione de paſtore decurſis, panis, vinum & aqua tantummodo eiſdem Cardinalibus, donec ſubſequatur prouiſio, adminiſtretur. Quia tamen, ſicut frequenti multorum aſſertione, & in Cardinalatu conſtituti percepimus, nonnulli ex Cardinalibus ipſis in obſeruatione conſtitutionis ipſius grauati nimiũ extiterunt, multiq; ex ipſis duos in dicto Conclaui habuerunt ſeruitores: non abſq; ſcrupulo conſcientiæ, propter ambiguitatem dictorum verborum, videlicet,* ex patenti neceſſitate, *duo permittantur, in dicta conſtitutione, vt præmittitur contentorum. Nos prouidere ſuper his*

cupientes, ex his & aliis certis cauſſis rationalibus, quæ ad in noſtrum animum induxerunt, rigorem conſtitutionis ipſius, & ad fratrum noſtrorum ſupplicationem; in hoc prouidimus temperandum. Statuentes, quod Cardinales, poſtquam Conclaue huiuſmodi; ſeu clauſuram pro dicta electione celebrãda intrauerint, ſinguli duos ſeruientes tantum Clericos, vel laicos, prout duxerint eligendos; ac inſuper ſingulis diebus; præter panem, vinum & aquam in prandio; & in Cena vnum duntaxat ferculum carnium, vnius ſpeciei tantummodo, aut piſcium; ſeu ouorum, cum vno potagio de carnibus, vel piſcibus principaliter non confecto; & decen. ſalſamentis vti valeant vltrà carnes ſalitas & herbas crudas, ac caſeum, fructus, ſiue electuaria. Ex quibus tamen nullum ſpecialiter ferculum conficiatur; niſi ad condimentum fieret, vel ſaporem: nullus vero eorum de alterius ferculo veſci poſſit: liceat etiam eis ex decentia honeſtatis habere in clauſura huiuſmodi, cum in lectis quieſcendi cauſa vel dormiendi eſſe voluerint, intermedia ſeu velamina ſimplicium tantummodo cortinarum, & fe. me. Clementis Papæ quinti Prædeceſſoris noſtri; & aliis conſtitutionibus Apoſtolicis contrariis, quibus propter hoc in aliis derogare nolumus, non obſtantibus quibuſcunque. Nulli ergo &c. Datum Auinioni. VIII. Id. Decembris; anno X. Hæc pauca ex decretis ſanctorum Patrum libauimus, pro ingenii noſtri imbecillitate. Sed hortamur Reuerendiſſimos D. Cardinales, vt cum electionis negocium imminebit; ſecundum Hoſtienſis in ſua Lectura Conſilium; diligenter reuideant Pontificum & Conciliorum Statuta; de Electione Romani Pontificis edita, & Doctorum ſuper ea re interpretationes. Et quoniam res eſt maxime ardua, indigetque magna diſcuſſione, fiet fortaſſis ſuper hac re ſpecialis Tractatus. Exſequiis igitur defuncti Pontificis per nouem dies completis, & Conclaui opportuno præparato; decima die Patres conueniunt in Baſilica ſancti Petri, vel alibi pro temporis & loci opportunitate, vbi per vnum ex eis Miſſa de Spiritu ſancto celebratur: & in fine per aliquem Prælatum, ſeu alium doctum Virum habeatur Sermo, in quo moneantur Patres, vt ſepoſitis omnibus priuatis affectibus; Deum tantũ præ oculis habentes, S. R. & vniuerſali Eccleſiæ de Paſtore idoneo prouidere curent. Eſtq; admodum conueniẽs, vt decreta

decreta ſummorum Pontificum, pro electione huiuſmodi ſtatuta ab ipſo Oratore ſummatim repetantur, & reducantur ad memoriam Dominorum Cardinalium. Re diuina peracta, ſi placet Patribus tunc intrare Conclaue, Clericus Cerimoniarum capiat Crucem Papalem, & procedat, quem Cardinales ſequantur, Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi. Crucem præcedunt Familiares Cardinalium laici, & immediate Cantores, cantantes Hymnū, *Veni creator ſpiritus*: & in Conclaui apud altare, prior Cardinalium dicit orationem, *Deus qui corda fidelium*. Poſt Cardinales ſequuntur Prelati, & alii curiales Clerici. Cardinales erunt cum ſuis cappis obſcuris. Si vero volunt differre introitum ad veſperam, conueniant de hora, & vadant domum ad prandium. vbi hora congrua fuerit, antequam diſcedant: ſi prius hoc non fecerint, quod facere conuenit, ſi poſt Miſſam ſunt ingreſſuri Conclaue, conuocent familiam ſuam vnuſquiſque, moneant, hortētur omnes primum ad orandum clementiſſimum Deum, vt Patribus inſpiret ea circa electionem futuri Pontificis agere, quæ ſuæ placita ſunt voluntati, & ſaluti ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, atque vniuerſæ Reipublicæ Chriſtianæ profutura. Tum vt domum die nóctuq; bene cuſtodiant, Magiſtro domus obediant, pacifice & quiete inter ſe viuant, & per vrbem non multum vagentur, noctu autem domi ſe omnino contineant. Deinde hora præſcripta, in nomine Domini vadant ad Baſilicam ſancti Petri, ſi Romæ, & in Palatio Apoſtolico ſit Conclaue: Sin alibi ad Eccleſiam, Conclaui proximam; & valde honeſtum, imo neceſſarium videtur, vt antequam Cōclaue ingrediantur, Patres omnes Deo ſe reconcilient, confiteantur peccata ſua, & qui non ſunt celebraturi, communicet, vt ſint capaces gratiæ Spiritus ſancti, in tanta re peragenda admodum neceſſariæ. Poſtquam vero omnes conuenerint, aſcendant ſimul ad Conclaue. Et quum ad altare Conclauis conuenerint, Prior Epiſcoporum Cardinalium omnib. aliis aſtantibus & præſente ac rogato aliquo Notario, exigat corporale Iuramentum, tactis ſacris Euangeliis à Cuſtodibus Conclauis, & à ſecundis ac tertiis Cuſtodibus, quod fideles & diligentes erunt ad cuſtodiendum palatium & Conclaue Reueren. D. Cardinalium: neque permittent Reuerendiſſimos D. Cardinales vllo modo grauari vltra conſtitutiones ſanctorum Patrū, de electione Romani Pontificis ſtatuentes, & ma-

xime Clementis Papæ ſexti, Quas, quantum ad eos pertinet, omni ſtudio & integritate ſeruabunt, & ab aliis pro viribus facient obſeruari. Quarti vero Cuſtodes, id eſt, portæ vltimæ introitus Conclaui præter hæc iurabunt, quód non permittent aliquem appropinquare ad portas conclauis, aut loqui, ſiue literas dare aliquomodo illis, qui ſunt intus, niſi de expreſſo conſenſu totius collegii, & ſcripta, quæ ad collegium pertinerent: Item quód perſcrutabuntur cibaria & vaſa, quæ intromittentur, omni ſolertia & fide, introſpiciendo epulas & fercula, ne forſan laterent aliquæ literæ: vinum & aquam in vaſis vitreis portari facient, & conſtitutiones præfatas integre obſeruabunt. Tum excluſis omnibus aliis, prior Epiſcoporum Cardinalium ipſos Cardinales verbis conuenientibus hortabitur, vt velint cogitare magnitudinem rei, de qua ſunt tractaturi, qua nihil inter eos excellentius eſſe poteſt. Electuri enim ſunt Ieſu Chriſti vicarium, Petri Succeſſorem, Paſtorem Dominici gregis, Aulæ cœleſtis Clauigerum, & omnium Chriſtianorum Principem: debere illos memoria repetere formam atque rationem à ſanctis Patribus traditas in electione ſeruandas, quas ſine grauiſſima Dei offenſa, & propriæ ſalutis diſcrimine prætermittere non poſſunt. Proinde dimiſſis omnibus animi affectibus, ſolum honorem Dei, ſalutem Reipublicæ Chriſtianæ, & Romanæ Eccleſiæ commodum ante oculos habeant, & talem eligere curent, qui Eccleſiæ Dei præeſſe & prodeſſe valeat & ſciat. His peractis, Reuerendiſſimi Domini Cardinales ad cellulas quiſque ſuas diuertunt: & Camerarius, aliique Officiales Cameræ Apoſtolicæ, omnes extra Conclaue abire iubent, præter eos, quos remanere oportet, vt infra dicemus. Tum omnibus prædictis expulſis, porta Conclauis, cum ſuo porticulo omnibus ſerris claudatur intus & extra: aſſignenturque claues duæ Clericis Cerimoniarum interioribus, & tres Prælatis cuſtodibus exterioribus. Deinde accenſis funalibus aliqui iuſſu Patrum ad hoc deputati, latebras, anguloſque omnes Conclauis diligenter ſcrutantur, ne quis extra ordinẽ inter clauſos remanere poſſit. In Conclaui ordinarie, ſi remanent omnes Reuerendiſſimi D. Cardinales; & vnuſquiſq; illorum pro ſuo ſeruitio retinet duos ſeruientes tantum, ſi quis autem aduerſa valetudine premeretur, conceditur ſibi tertius Miniſter, ex conſuetudine, non ex conſtitutione: Præterea Sacriſta

criſta ſacri Palatii ſolus, & duo Clerici cerimoniarum. Seruitores Dominorum Cardinalium quiſq; Hero ſuo famulatur. Sacriſta diuina celebrat in cõmuni coram Patrib. & veſtes, ac paramenta futuri Pôtificis ſeruat, præparatq;. Clerici cerimoniarũ celebrãti ſubminiſtrant, Subſellia pro Dominis Cardinalibus, vbi & quomodo illis placet, præparant, & in cõmuni omnib. Patribus ſeruiunt: conſueuitq; aliis ſuperiorib. temporibus inſtrumentũ de electione Pontificis confici. Cũ prandii, ſeu cœnæ tempore cibaria afferuntur, Familiæ Cardinaliũ cornutas (ita enim coffinos appellant, quibus illa portantur) vſq; ad ſecundam cuſtodiam deducunt. Tũ Præfectus Familiæ illius Cardinalis, cum duobus, qui cornutam portant, vſq; ad vltimam cuſtodiã accedunt, Prælati cuſtodes cornutam aperiunt, fercula & omnia, quę intus ſunt, diligenter perſcrutãtur, ne quid literarũ inſit. Tum aperto extrinſecus porticulo intrinſecus aperiri per Clericum Cerimoniarum, vocarique ſeruientes illius Cardinalis, cuius cornuta eſt aducecta, iubent, illique cornutam cum cibis aſſignant, & vinum, quod eſt in vitreis phialis allatum. Seruitores, qui extra aſtant ad portã Conclauis non accedunt, & qui intus ſunt, à Prælatis Cuſtodibus cornutas recipiunt, & qui primum venerint, primũ expediuntur: ante portam intus aliquantulũ remote ſuſpenditur Cortina quædã, ne per porticulũ cũ aperitur, videri poſſint, qui ſint intus. Et hoc ſemper ſeruatur cum cibaria portantur.

Primis tribus diebus miniſtrantibus Patribus, cibi libere pro eorum voluntate; illis elapſis panis, vinum & aqua, cum vno ferculo tantum carnium, piſcium, vel ouorum vnius ſpeciei, cum ſalſamentis, ſapore, caſeo, herbis crudis & fructibus. Neque ſecundum conſtitutionem Clementis, licet alicui ex patribus de ferculo alterius veſci. Dum Patres comedunt, aut aliquid aliud in cellulis agunt, cortinæ anteriores & collaterales apertæ ſemper eſſe debent, niſi cum in lecto interdiu ſiue noctu quieſcunt. Cum autem collegialiter à Patribus eſt aliquid agendum, vtuntur croceis obſcuris, & ſubtus paruo capucio ſupra rochettum. Eſt autem crocea genus chlamidis lõgæ ad terram vſque, à parte anteriori aperta, à ſummo ad imum circa collare rugoſa, in formam capparum Prælatorum, ſi demas cucullum. Quando autem ſunt in Cellis, aut per Aulas deambulant, poſſunt eſſe in rochettis, ſiue cum paruis mantellis deſuper, vt magis placet. Caueant dili-

genter Patres, ne cum horas canonicas ſoli vel cum alio legunt, ſeu quippiam aliud in Cella agunt, moleſtiam aut impedimentum inferant, & in primis, ne conuenticula noctu agitent, neue ambiendo per Cellulas, ſiue per Aulas immoderate diſcurrant. Idque multo magis curent ſeruiẽtes maxime, ne, dũ Patres quieſcunt, ſurſum & deorſum diſcurrendo ſtrepitum faciant. Noctu locis opportunis ardeant lãpades, & aſſidue in locis tenebroſis apud latrinas. Conſueuerunt noſtris temporibus Patres, antequam ad electionem deueniãt, ſtatuere quædam communi conſenſu à futuro Pontifice confirmanda, quæ poſtea ſinguli ſubſcribunt, iuramentoque aſtringunt ſe obſeruaturos; ſi ad Pontificatum aſſumantur. Hæc vbi perfecerunt, de electione agere incipiunt.

Quæ ſeruanda ne Electio poſſit impugnari.

SEd aduertendum eſt per Reuerendiſſimos D. Cardinales, vt in electione ſeruent ſanctorum Patrum canonicas conſtitutiones, Nicolai ſecundi, Alexandri tertii, Gregorii decimi, Clementis quinti & ſexti: & aliorum, ſi quę ſunt; ne impugnari poſſit electio. Sciantq; tã Epiſcopos, quam presbyteros, ſeu Diacones Cardinales, æqualem in eligendo poteſtatem habere: neq; fieri relationem meriti ad meritum, neq; zeli ad zelum, ſed numeri ad numerum, Ita vt ille, qui à duabus partibus Cardinaliũ, cuiuſcunq; ordinis ſit, ritè electus ſit, pro verò & indubitato Pontifice habeatur: & Cardinales nouos, vt primum creati & publicati fuerint, eandem habere poteſtatem in electione (niſi os fuerit eis clauſum à Pontifice, & non apertũ ante mortem, quia tunc non haberent poteſtatẽ) ſin autem nõ fuiſſet eis os clauſum, integra permaneat poteſtas. Poſt mortem Innocentii VI. in electione Succeſſoris, in qua fuit electus Vrbanus quintus extra collegium, tunc Abbas ſancti Germani Altiſiodorenſis de Rocha, Abbas Cluniacenſis aſſumptus in Cardinalem per Innocentium, primo venit ad curiã in die obitus dicti Innocentii; & quamuis inſtallatus non eſſet in cõſiſtorio, nec haberet titulũ, fuit admiſſus per alios Cardinales ad Cõclaue electionis, vt alii Cardinales antiqui: & ita duo ex Cardinalibus antiquis ex commiſſione collegii cauſa cognita iudicarunt eſſe faciendum, quia ſola aſſumptio ad Cardinalatum habet ius eligendi, & alia Cardinalibus conuenientia: & proptereà Papa in tempore clauſit os nouis, quod prius erat

aper-

apertum. Et quamuis Romanus Pontifex canonice inſtitutus nullo humano iudicio iudicari poſſit (niſi fiat Hæreticus) ſi tamen contra formam iſtarum conſtitutionum Papatum ſibi vſurpauerit, tam ipſe, quam ei adhærentes ſunt excommunicati, & ſimiliter electus per ſeditionem, impreſſionē, vel quodlibet aliud ingenium, videl per calliditatem & fraudem. Conſuetudo fuit apud ſuperiores, vt duæ Miſſæ ſingulis diebus in Conclaui dicerentur; vna de die currenti, altera propria, quæ ſede vacante dicitur, & ſcripta in fine huius voluminis: vna per Sacriſtam, altera per aliquem ex Capellanis Cardinalium, niſi ipſi Cardinales perſonaliter velint celebrare. Cum igitur de electione agere volunt, audita miſſa, Domini Cardinales ſoli in capella illa remanent, ſedentque ſuper ſcabella, ſiue ſcamna illis parata: ſuper altare reſtat calix vacuus & patina, ante altare menſa parua, rubeo panno cooperta ponitur; & ſuper eam pugillares & papirus. Inter concauum & altare iuxta menſam ponuntur ſcabella tria, In quorum medio Epiſcoporum, à dextris Presbyterorum, & à ſiniſtris Diaconorum Cardinalium, Priores ſedent. Sacriſta vero, familiares Cardinalium, & omnes alii, qui in Conclaui reperiuntur, in capella maiori, vbi cellulæ ſunt, clauduntur; ſoli Clerici Cerimoniarum ſolent extra portā capellæ paruæ, vbi Patres clauſi de electione tractant, expectare, præſto venturi, ſi à Patribus pro aliqua re vocarentur. Cum omnes ordine ſuo cōſederint, prior Epiſcoporum in loco prædicto ſedens, commodis verbis hortatur Patres ad prouidendum ſanctæ Romanæ Eccleſiæ de viro idoneo & ſufficienti, & qui tantum onus vtiliter ferre queat. Deinde proponit eis per quam viam ad electionē procedere placeat, per viam compromiſſi, ſiue per viam ſcrutinii: quod ſi forte aliquis Patrum diceret in hanc ſententiam: *Reuerendiſſimi Domini, perſpecta ſingulari virtute, probitate, &c. Reuerendiſſimi D. N. ego iudicarem ſine alio proceſſu ipſum eligendū ad ſummum Pontificatum, & ex nunc ego eligo ipſum in ſummum Pontificem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ.* Si alii, vel ſaltim duæ partes iſtius ſententiam ſequerentur, & viua voce ſimili modo illum talem eligerent, ille eſſet canonice electus, & verus Papa. Et vocatur per viam Spiritus ſancti talis electio ſine cedulis aut compromiſſo, ſæpeque apud Maiores noſtros fuit celebrata hæc via. Si Dominis Cardinalibus placuerit procedere per viam Compromiſſi, oportet quod omnes cō-

cordent ad compromittendum:aliter non tenet niſi forte duę partes tam diu in ſententia permanerent,quoad Cōpromiſſarii Electum nominarent,illumq; compromittentes comprobarent, tuncq; vt Electus a duabus partibus eſſet canonice electus.forma autem talis Compromiſſi,eſt huiuſmodi :

In nomine Domini Amen.anno eiuſdem &c.die &c.

NOS Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales,omnes & ſinguli in conſiſtorio exiſtentes, videlicet T. Oſtien. D. Portuen. & ſigillatim omnes alii nominentur Cardinales de electione tractantes ſummi Pontificis,elegimus,& eligimus per viam procedere compromiſſi,& vnanimiter & concorditer, nemine diſcrepante,elegimus Compromiſſarios Reuerendiſſimos Patres Dominos T. Epiſcopum,&c. A. tit. ſancti N. Presbyterum, & L. ſancti Hadriani Diaconum, Cardinales, quibus damus plenariam facultatem & poteſtatem prouidendi ſanctæ Romanæ Eccleſiæ de paſtore, ſub hac forma videl.quod duo ex ipſis poſſint eligere tertium de ſeipſis, & omnes tres concorditer de collegio vel de extra,poſſint Romanæ & vniuerſali Eccleſiæ prouidere.Et volumus,quod dicta poteſtas duret vſque ad conſumptionem candelæ,inibi ex conſenſu ſingulorum accenſæ:& promittimus, nos illum pro Romano Pontifice habituros,quem dicti Compromiſſarii in forma prædicta duxerint eligendum &c. Compromiſſarii vero ad partem in aliquo loco ſeparato ſe retrahant,& primum inter ſe proteſtentur, quod per quamcumq; prolationem verborum non intelligunt dare conſenſum ſuum, niſi in ſcriptis illum expreſſe ponant, vt inter ſe poſſint vti verbis humanis & reuerentialibus, ſine præiudicio. Alius modus eſt, & magis tritus procedendi per viam ſcrutinii : qui ſi magis placet, primo deliberandum eſt, an poſt ſcrutinium eadem die ſit attentanda via per acceſſum, Deinde omnibus in locis ſuis in capella conſedentibus, prior Epiſcoporum cum cedula ſua in manu accedit ad altare,& genu flexus aliquantulum orat:tū ſurgit,& cedulam prædictam, quam primo oſculatur, in calice reponit, Priore Diaconorum à ſiniſtra parte altaris vbi Epiſtola legitur,ſtante & patenam manu ſua eleuante. has cedulas, quæ vota eorum continent,ſcribere ſolent Reuerendiſſimi

mi Domini ad partem, quomodo eis placet, in hanc formam: *Ego A. Epiſcopus Oſtienſis, &c. Cardinalis &c. eligo in ſummũ Pontificem, Reuerendiſſimum Dominum meum D. S. titu. ſancti Marci Presbyterum Cardinalem*, Et eodem modo quiſque nominare poteſt duos, aut plures de Collegio in eadem cedula, & aliquem extra collegium à tergo ipſius cedulæ. Cedulam ipſam bene plicatam ſigillo ſuo annulari ſignat: & vt diximus, facta prius oratione illam deoſculatam quiſque in calicem ponit. Vt autem prior Epiſcoporum cedulam in calice poſuit, accedit ad dextrum cornu altaris, & ibi cum priore Diaconorum patenam eleuat, dum Patres votorum cedulas calici imponunt. Qui ordine ſuo omnes ſigillatim Epiſcopi, Presbyteri & Diaconi, eodem modo, vt de priore Epiſcoporum diximus, cedulas in calicem mittunt. Cedulis in calice depoſitis, ſedent Patres, & quiſque ante ſe ſcabellum habet cũ papyro & pugillaribus, in papyro ſcripta ſunt per ordinẽ Patrum omnium præſentium nomina cum aliqua diſtantia, ita vt vnum tantum nomen in quolibet verſu contineatur, in hunc formæ modum.

Reuerendiſſimus Dominus Nicenus habet.
Reuerendiſſimus Dominus Rothomagenſis habet. Et ſic de ſingulis. Et ſcribuntur nomina, quibus communiter appellantur, propter breuitatem, & non nomina titulorum. Tum prior Epiſcoporum calicem de altari ſimul cum Diaconorum Priore ſumens, illud ſuper menſam prædictam imponit: deinde & ipſe & Diaconus ſedẽt à dextris, Priore Presbyterorum ſedente, vt prædiximus. Prior deinde Epiſcoporũ ſedens, calicẽ manu dextra capiens, ac ſiniſtra patenam firmã retinens, calicẽ ipſum ſuper patenam immittit, ita tamen, vt nihil effundat: & iterum calicem erigens ſuper menſam, vt prius erat, illum conſtituit: tum ſiniſtra aliquantulum patenã eleuans, dextra cedulam vnam, quæ ſorte ad manus venit, palam digitis duobus extrahit, illamque primo Priori Presbyterorum oſtendens, legendam porrigit Diaconorum Priori, qui eam mox aperit, & voce, qua ab omnibus exaudiri poſſit, diſtincte legit. *Ego N. Cardinalis Papienſis eligo in ſummum Pontificem Reuerendiſſimum Dominum meum D. B. titu. ſanctæ Sabinæ Presbyterum Cardinalem &c.* vt ibi ſcriptũ inuenit. Cardinales omnes, tã ipſi tres priores, quã a-

lii, ſuper nomina in cedula nominatorum, eligentium nomina ſcribunt in papyris ſuis,vel ſignum aliquod faciunt. Omnibus cedulis perlectis, & votis eligentium deſcriptis tres priores vota computant, & alta voce habentes plures voces Diaconus nominat dicendo: *Reuerendiſſimus D. A. habet voces decem, & Reuerendiſſimus V. habet voces octo. Et Reuerendiſſimus D. habet voces ſeptem.* Deinde ſi non poteſt attẽptari via per acceſſum,& voces non ſufficiunt,re infecta,Patres diſcedunt,neq; per totum diem aliud agi poteſt circa actum electionis,quia non fit bis in die ſcrutinium.Sequenti die iterum ſummo mane in capella conueniunt,&re diuina peracta ſcrutinium,vt die præterita faciunt,cedulas in calicẽ mittunt, quæ à prioribus extrahuntur,leguntur & computantur, vt ſupra. Deinde ſi duæ partes in cedulis non conueniunt, procedunt ad electionem per viam acceſſus. Nam hoc pacto celerius ad finem electionis peruenitur,ad illos accedendo,quo in cedula non nominauerit;& poteſt fieri acceſſus ad vnum, vel plures, ſicut & nominatio in cedulis: ſed ex honeſtate & decore iuniores debent aliquantulum expectare,quoad antiquiores acceſſum incipiant. Illis vero diutius ſuperſedentibus, quilibet poteſt incipere:ſurgit qui vult incipere,& dicit. *Ego accedo ad Reuerendiſſimum Dominum meum talem*; & ſtatim omnes ſignant ſuper nomen Electi nomen accedentis: & ſimili modo & alii,qui volunt,accedunt,& ſignantur. ſi non concurrũt duæ partes,nihil factum eſt,& ſequenti die ad ſcrutinium reuertuntur. Si autem voces ſufficiunt, qui vltimo ex neceſſariis vocibus accedit, ſolet dicere. *Et ego accedo ad Reuerendiſſimum Dominum meum talem, & facio eum Papam.* Et notandum,quod ſi acceſſus fieret ad plures imperceptibilitet & inconfuſe,ita vt duo haberent duas partes, nemini ius acquiritur, & pro infecto habetur. Legimus ſuperioribus temporibus,cum duæ partes in electione concordabant, priorem Diaconorum conſueuiſſe induere Electum mantum Papale, dicendo: *Ego inueſtio te de Papatu, vt præſis vrbi & orbi.* Sed hodie non ſeruatur. Conuenientibus duabus partibus in vnum quempiam,ille verus & indubitatus eſt Pontifex:tamen conſueuerunt & alii accedere, & rurſus prior Epiſcoporum, omnibus ſedentibus,nomine totius collegii illum talem eligit in Romanum Pontificem, & eius aſſenſum requirit. Quo habito, omnes ſurgunt primo ad congratulandum,

dum, deinde eum exuunt crocea & caputio paruo, & ſic cum ſuo rochetto faciunt illum ſedere ſuper ornata ſede, quam locant ante menſam, vbi priores ſedebant. Imponunt illi annulum piſcatoris, & exquirunt quo nomine velit nuncupari: & tunc ſolet ſubſcribere conſtitutiones, ante electionem firmatas & iuratas, & ſignare aliquas Supplicationes.

Interim vero prior Diaconorum aperta Sacrarii feneſtrella, qua populus expectans videri poteſt, crucem profert alta voce clamitans: *Annuntio vobis gaudium magnum, Papam habemus, Reuerendiſſimus Dominus Cardinalis Malfectenſis, electus eſt in ſummum Pontificem, & elegit ſibi nomen Innocentius Octauus.*

De indumentis Electi, & prima veneratione à Cardinalibus.

HIs peractis, ducitur Electus in ſacrarium, & à Diaconis Cardinalibus exuitur veſtimentis communibus (quæ ex antiqua conſuetudine cedunt Clericis Cerimoniarum) induiturque Papali habitu, Toga ſcilicet lanea albi coloris, caligis rubeis, Sandaliis rubeis aurea cruce ornatis, cingulo rubeo cum aureis fibulis, birreto etiã rubeo, & demum mundo nitidoq; rocheto: deinde imponunt ei amictum Albã longam, cingulum, & Stolam ornatam cum perlis pendentem à collo, ſi eſt Presbyter aut Epiſcopus. Si autem eſſet Diaconus, Stola ſit ſuper humerum ſiniſtrum, in formam Diaconi: ſi ſit Subdiaconus, vel infra, non ponatur ei Stola: & ita indutum educunt, ac ſuper prædictam ſedem rurſus ſedere iubent: ibiq; ſupplicationes complures ſignat. Demum domini Cardinales depoſitis croceis, & paruis caputiis, cappas ſuas reaſſumũt. Imponunt nouo Pontifici pluuiale rubeum pretioſum, & mitram auro & gemmis ornatam, illumque ſedere faciunt ſuper altare, cui Cardinales omnes reuerentiam exhibent per ordinem, pedes, manus & os deoſculantes.

Dum hæc aguntur, portæ Conclauis omnes aperiuntur, repagula, murique oſtiorum, & feneſtrarum deiiciuntur, pulſantur campanæ, & ſigna lætitiæ omnis generis eduntur. Põtifex nouus, præcedente cruce & Cardinalibus, ad Eccleſiam

EEE 5

ſancti Petri deſcendit, & proſtratus ante altare ſine mitra aliquamdiu orat, agitque gratias Deo, & beatis Apoſtolis. Tum ſurgens à Cardinalibus ſuper altare ad ſedendum conſtituitur cum mitra: & prior Epiſcoporum genuflexus incipit: *Te Deũ laudamus*, quem hymnum Cantores proſequuntur. Interim Cardinales pedes Electi, manus & os deoſculantur, ſeruato ordine: quod & alii qui adſunt Prælati & Nobiles faciunt. Finito hymno, idem prior Epiſcoporum ſtans à cornu ſiniſtro altaris, vbi Epiſtola legitur, dicit ſuper Electum, *Pater noſter: deinde & nos &c. Sed libera &c. Saluum fac Domine Seruum noſtrum.* Reſp *Deus meus ſperantem in te*, Verſ. *Mitte ei auxilium de ſancto.* Reſp. *& de Syon tuere eum.* Verſ. *Domine exaudi orationem meam.* Reſp. *& clamor meus &c.* Verſ. *Dominus vobiſcum.* Reſp. *& cum ſpiritu tuo. Oremus, Omnipotens ſempiterne Deus miſerere famulo tuo N. electo in ſummum Pontificem, & dirige eum ſecundum tuã clementiam in viam ſalutis æternæ, vt te donante tibi placita cupiat, & tota virtute perficiat: per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.* His ſeruatis, deſcendit Electus de altari, & verſus ad populum, ſolemniter benedicit, dicens: *Sit nomen Domini benedictum.* Tum eodem ordine reuertitur ad cameram Papalem, & ibi quieſcit, & Domini Cardinales reuertuntur ad propria.

Quod ſi electus eſſet aliquis extra collegium, & tamen in vrbe vel loco vicino, antequam patres exeant è Conclaui; vocetur nomine collegii ab aliquibus Prælatis, & introductus in Conclaui, à priore Epiſcoporum intimetur ei electio, & requiratur eius conſenſus: quo habito, omnia fiant, quæ de Electo præſente ſuperius dicta ſunt. Si autem non cõſentiret, iterum ad nouam electionem faciendam procedant. Si autem canonice electus eſſet abſens, ita quod per aliquos dies eius præſentia haberi non poſſet, Patres publicata eius electione, & deſtinata ad electum idonea legatione, conclaui exeant, Legati cum mandatis, & authenticis documentis nominato electionem inſinuent, & conſenſum exquirant; acceptantem ſummum pontificem ſalutent, & habitu Pontificali exornent, referantq; Patribus; Deinde reliqua peraguntur, vt nouo Electo & Collegio videbitur: Si autem acceptare noluerit, iterum Domini Cardinales in Conclaue reuertantur, ad nouam Electionem peragendam. Ante coronationem ſuã electus Romanus Pontifex conſiſtoria tenere non conſueuit, neque

neque prouiſionis aliquas Eccleſiarum facere: Si tamen aliquo impedimento coronationẽ diutius differre oporteret, & vrgeret neceſſitas; Eccleſiis recte poſſet prouidere, & omnia quæ eſſent pro vtilitate Reipublicæ peragere: & hoc tempore Bulla plumbea literarum ſuarum ab vna tantum parte imprimetur, vbi ſunt capita Apoſtolorum, ab alia autem, vbi literæ ſui nominis imprimi ſolent, nihil erit. In principio, ſi prius erat Epiſcopus conſecratus, ſcriberetur, *Innocentius Epiſcopus ſeruus &c.* vt alias. Si autem non eſſet conſecratus Epiſcopus, ſcriberetur; *Innocentius electus, ſeruus ſeruorum Dei.* In fine autem literarum ante Datam adduntur hæc verba. *Nec mireris quod Bulla exprimens nomen noſtrum, non eſt appenſa præſentibus. Nam hi, qui fuerunt hactenus electi in Romanos Pontifices ante ſua conſecrationis & benedictionis ſolemnia, in ſuis bullandis literis modum huiuſmodi obſeruare conſueuerũt,* In Data autem dicitur loco, *Pontificatus noſtri; ſuſcepti à nobis Apoſtolatus officii anno primo.*

De Ordinatione & conſecratione ſummi Pontificis

CAPVT III.

CÆterum ſi electus in Romanum Pontificem, non eſſet in ſacris ordinibus conſtitutus, vt de Petro Morouco Anachoreta, & de quibuſdã aliis Patrũ noſtrorum memoria accidit, ſtatuta per eum die ante diem coronationis, per aliquẽ Epiſcopum Cardinalem vel alium, ſi magis placet, ordinetur: & ad omnes ordines, etiam Presbyteratum poterit in eadem die ſimul, vel interpellatis dieb. ꝓmoueri, vt placuerit. In promotione autẽ hæc ſeruabuntur. Cõuenient in loco, vbi Ordinatio fieri debet, electus Põtifex cũ duob. Diaconis, & aliquib. Presbyteris Cardin. Subdiacono & Acoluthis Apoſtolicis & omnes cõuenientib. ſibi & tẽpori paramẽtis ornentur. Deinde Epiſcopus Cõſecrator cũ ſuis miniſtris paretur: paretur etiam ante altare credencia pro Cõſecratore, & credencia pro Põtifice electo cũ rebus opportunis ad Ordinationẽ. Electus ordinãdus ad Subdiaconatũ, in ſede ſuo in loco cõuenienti cõſtituta primo lauet manus: tum ſupra rochettũ paretur amictu (ita tamen, vt poſſit imponi ſupra caput cum tempus erit, Alba)

& cingulo deinde pluuiale, quod poſt collum remittit, vt totum retro dependeat, tum mitram accipiat tempori opportunam. Cum omnia parata erunt, Electus accedit ad altare, procumbet ad orationem ſine mitra, & ſurgens faciet confeſſionem cum ordinatore, deinde reuertetur ad ſedem ſuam, & leget introitum, &c. vt alias. Et ordinator procedet in Miſſa more conſueto, vſque ad Collectam ante Epiſtolam excluſiue. Tunc Electus ſuper Faldiſtorium procumbet ſine mitra, ordinator autẽ in ſcabello ad eius ſiniſtram cum mitra, & alii omnes in locis ſuis ſine mitra & fiet litania per Subdiaconum, & cum peruentum fuerit ad locum conſuetum, ſurget Ordinator, & benedicet Electũ tertio, dicens. *Vt hunc Electum &c.* vt in ordinario. Deinde iterum procumbet, & finietur litania. Tum Electus ſumpta mitra, reuertitur ad ſedem ſuam, & Ordinator accedet ad eum, & ſedenti cum mitra, ipſe ſtans cum mitra, dat Electo Calicem vacuum cum patena, & mox vrceolos cum vino & aqua, baccale & manutergium. Quæ omnia Electus tanget ambabus manibus, ordinatore dicente; *vide huiuſmodi miniſterium, &c:* deinde ſucceſſiue etiam cum mitra ordinator dicit. *Oremus Deum patrem & Dominũ noſtrum, &c.* Tum depoſita mitra, dicit, *Oremus, flectamus genua, leuate*, Et interim etiam Electus ſurgit ſine mitra, & ordinator proſequitur: *Domine ſancte pater omnipotens æterne Deus, &c.* qua finita oratione, Electus ſedet ſine mitra, & ordinator accepta mitra imponit amictum ſuper caput Electi, dicens: *Accipe amictum, &c.* qui mox reaſſumit mitram, & ordinator imponit illi manipulum in brachio ſiniſtro, dicens: *Accipe manipulum, &c.* tum ſurgit Electus, extrahitur ſibi mitra & pluuiale, & Ordinator induit eum tunicella, dicens: *Induat te Dominus veſte, &c.* ſedet deinde Electus cum mitra, & Ordinator tradit illi librum epiſtolarum, dicens: *Accipe librum epiſtolarum, &c.* Finita ordinatione Subdiaconatus, ſi Electus non vult vlterius procedere, reaſſumit pluuiale, & finitur Miſſa more conſueto, Si vero placuerit ad Diaconatum procedere, Ordinator apud altare in ſuo faldiſtorio proſequitur Collectam dici, cum oratione pro ordinando, ſub eodem, *per Dominum*, & dicetur epiſtola ſuo ordine. Qua finita, ſi electus ante electionem erat ſubdiaconus, paretur in principio ſicut diximus; addito manipulo, & finita epiſtola, procumbat in faldiſtorio, & fiet litania, vt diximus. Si autẽ tunc ordi-

ordinatus eſt, finita epiſtola ſurgat, & deponat tunicellam, & iterum ſedeat cum mitra & pluuiali à collo: Ordinator autem ad eum accedit, & ſtans cum mitra, dimiſſis aliis rebus, dicit: *Oremus dilectiſſimi Deum patrem omnipotentem &c.* & cum peruenerit ad, *Per omnia ſecula*, in præfatione deponit mitram, & proſequitur præfationem vſque ad eum locum, vbi dicitur, *& quæ ſunt agenda concedere*: tunc Electo ſine mitra ſedenti imponet ipſe ſolus dextram manum ſuper caput, dicens: *Accipe Spiritum ſanctum ad robur &c.* Deinde perſequitur præfationem vſque in finem. Depoſito tunc pluuiali & mitra ab aſſiſtentibus, Electo ſtanti Ordinator cum mitra ponit illi Stolam ſuper humerum ſiniſtrum, dicens: *Accipe Stolam candidam &c.* deinde induit eum dalmatica, dicens: *Induat te Dominus &c.* & mox tradit illi ſedenti Euangeliorum librum, dicens: *Accipe poteſtatem &c.* Quo facto, Electo ſine mitra ſurgente Ordinator depoſita mitra verſus ad altare dicit, *Oremus*: & miniſtri, *Flectamus genua &c.* Et ipſe proſequitur verſus ad Electum, *Exaudi Domine &c.* & *Domine ſancte pater &c.* His completis, ſi noluerit ad vlteriora procedere, Miſſa ſuo ordine finitur. Si autem ad Presbyteratum tunc erit promouendus, Ordinator reuertetur ad ſuum faldiſtorium, & leget graduale, & alleluia ſiue tractum; & poſtea procedet ad ordinem ſacerdotalem, vt ſequitur. Quod ſi Electus erat prius Diaconus, parabuntur omnia, vt ſupra: & ipſi addetur Stola ſuper leuam, in formam Diaconi.

Electus Pontifex in ordine Diaconatus exiſtens, cum ad Presbyteratum voluerit ordinari, parabitur vt ſupra diximus, & in miſſa procedetur vſque ad *Alleluia*, ſiue tractum excluſiue, vt prædictum eſt: & tunc Pontifex electus paratus amictu albo, cingulo, manipulo, Stola in modum Diaconi, & pluuiali à collo retro pendente, procumbit ſuper faldiſtorium ad litaniam, ſi non eſt facta: & illa, vt præmiſſum eſt, in Subdiaconatu, finita, reuertitur ad ſedem ſuam: Ordinator vero cum mitra ad Electum ſedentem accedens, manus ambas ſuper caput Electi detectum imponit, nihil dicens. Et idem faciunt omnes Epiſcopi, ſiue Presbyteri Cardinales præſentes, accedentes tamen cum reuerentia, & detectis capitibus: deinde Ordinator ſtans cum mitra extenta manu ſuper Electum ſtantem, dicit: *Oremus, dilectiſſimi, Deum*

patrem omnipotentem, &c. vt in Ordinario: Deinde depoſita mitra: *Oremus miniſtri, flectamus genua, leuate*: & rurſum: *Exaudi nos quæſumus Domine.* Et in fine expanſis manibus, dicit præfationem: *per omnia ſecula ſeculorum.* & vſq; in finem. Deinde deponitur pluuiale Electi, & Ordinator accedens cum mitra, reflectit oratium Electo ante pectus in modum crucis dicens: *Accipe iugum Domini, &c.* & mox imponit illi Caſulam ad ſcapulas, à parte anteriori pendentem, dicens: *Accipe veſtem ſacerdotalem, &c.* poſt hæc depoſita mitra, Ordinator ſuper Electum dicit: *Deus ſanctificationum omnium auctor*: & finita oratione, genuflexus ad altare incipit hymnum; *Veni creator Spiritus*, & ſimiliter Electus genuflexus & dicto primo verſu, ſurgit, & alii proſequũtur, ipſe vero Ordinator accedit cum mitra ad Electum ſedentem etiam cum mitra, & inungit ei ambas manus de oleo ſancto cathecuminum, producens cum pollice ſuo intincto duas lineas à pollice dextræ manus Electi ad indicem ſiniſtrũ, & à pollice ſiniſtro ad indicem dextrum: & mox palmas; & reliqua intus perungit, dicens: *Conſecrare, & ſanctificare, &c.* Manus Electi ita perunctæ vna ſuper alteram imponuntur. Tunc Ordinator deterſo aliquantulum digito cum mica panis tradit in manus electi calicem cum vino & aqua, & patenam cum hoſtia: quæ omnia electus tangit, Ordinatore dicente *Accipe poteſtatem offerre ſa. &c.* Quibus peractis, Electus à ſua ſede, & Ordinator in ſuo faldiſtorio lauabunt manus cum mica panis & aqua. Deinde legatur Euangeliũ more ſolito & liber offeretur oſculandus Electo. Tum Ordinator dicit, *Dominus vobiſcum*, & offertorium: & mox accedet ad Electũ ſedentem cum mitra: & ipſe ſine mitra accipiat de eius manibus offertorium, intorticia accenſa panem & vinum, vt eſt moris, & per ſingula oſculatur manum Electi offerentis. Poſt hæc reuertitur ordinatus ad faldiſtorium, & iterum tam ipſe, quam Electus lauant manus. & ſtatim intrant ad altare. Electus accedit ad cornu altaris, vbi dicetur epiſtola, & Presbytero Cardinale miniſtrante & ſeruiente de libro: ſtans ſine mitra, voce ſubmiſſa omnia dicit cum Ordinatore, & cum ipſo cõcelebrat ſignando, & etiam verba conſecrationis cum ipſo proferendo, non tamen mouet ſe loco vſq; ad communionẽ: & proceditur in miſſa in omnibus, vt conſuetum eſt, & pro ſecreta de die, dicitur ſecreta pro ordinato, ſub eodem *per*

Domi-

Dominum. Poſtquã Ordinator ſumpſerit ſacrã Euchariſtiam, & partem ſanguinis Chriſti cum particula corporis, quæ erat intus, communicet Electo ſtanti in ipſo cornu de corpore & ſanguine Chriſti, & poſtea ambo purificentur cum vino, vt eis placuerit. His peractis, Electus reuertitur ad ſedem ſuam cum mitra, & Ordinator cũ mitra lauat manus, deinde accedẽs ad Electũ, ſtans ſine mitra, dicit ſuper Electum ſtantẽ ſine mitra: Reſp. *Iam non dicam vos ſeruos &c.* Quo finito, Ordinator imponit ambas manus ſuper eius caput dicens: *Accipe Spiritum ſanctum, quorum remiſeris &c.* & mox explicat Caſulam, quæ in ſcapulis erat Electi, dicens: *Stola innocentiæ induat te Dominus.* Quibus finitis, imponitur mitra Electo. Et tam ordinator, quam alii Cardinales & Prælati & aſſiſtentes recipiuntur ad oſculum manus, pedis & oris Electi. Poſt hæc Ordinator redibit ad altare & perficiet Miſſam cum oratione pro ordinato & dicto, *Ite miſſa eſt*, vel, *Benedicamus Domino*, Electus crucem ante ſe habens ſtans ſine mitra in medio altaris, benedicet omnibus, dicendo: *Sit nomen Domini benedictum &c.* & mox Ordinator accedens verſus Electum, tertio genuflexus cum diſtantia conuenienti ter dicet: *Ad multos annos*: & ſolus recipietur ad oſculum oris: & ſic expleta ordinatione exuet ſe veſtibus ſacris, cum orationibus conſuetis.

Et hic modus de benedictione, & ad multos annos ſeruatur, etiam ſi ordines acciperet in pluribus diebus ſigillatim. Si Electus nullum haberet ordinem, hæc ordinatio condecenter fieri poterit die ſabbati, præcedente diem Dominicum conſecrationis Epiſcopalis. Quod ſi forte electus in Papam eſſet merus Laicus (nam & Laicus eligi poteſt, dummodo ſit Chriſtianus & catholicus) accipiet primam tonſuram & minores ordines, vt alii inferiores, niſi quod erit indutus cum rochetto & manto poſt collum & mitra. Et in ſuo faldiſtorio recipiet inſtrumenta ordinum & habitum; & non dicuntur monitiones ſiue exhortationes, ſed a ſubſtantialibus incipitur.

Epiſcopalis conſecratio electi in Romanum Pontificem, ſi prius non erat Epiſcopus, fieri debet ſecundum maiorũ noſtrorum conſtitutiones eadem die, qua benedicitur & coronatur. Sed q̃m noſtris tẽporib. breuitatis ſtudio alio die facta eſt, vt in perſona fe. re. Sixti Papæ quarti, qui cum fuit electus, Presbyter tantum erat; primo ponemus ordinem ipſius con-

ſecrationis Epiſcopalis ſine benedictione & coronatione, deinde conſecrationem cum benedictione & coronatione.

Quomodo conſecretur in Epiſcopum.

SI gitur electo placet conſecrari ante ſolemnia coronationis, & priuatim hoc poterit fieri, quando ei placebit, ſed conuenientius die Dominico vel feſtiuo, & fiet hoc modo; Die ſtatuto & in loco ipſi Electo commodo, tam conſecrator, quã Electus parabuntur omnibus paramentis Pontificalibus cum Pſalmis, *Quam dilecta*, & aliis orationibus conſuetis. Electus chirothecas & annulum tantum non accipiet: alia autem omnia. Aſſiſtunt ad minus duo vel tres Diaconi, & vnus Presbyter Cardinalis; & cum ipſo conſecratore, ſi eſt Epiſcopus Cardinalis, vt decet, duo alii Epiſcopi Cardinales: aliqui Subdiaconi & Acoluthi Apoſtolici, & Prælati domeſtici omnes cum paramentis ſibi conuenientibus. De Prælatis tamen paratis, præter Cardinales, non eſt neceſſarium, ſed fiet ex ſententia Pontificis. Parentur duæ credentiæ, vna pro Electo, & altera pro conſecrante: & vnum altare tantum. Pro Electo paretur ſedes ornata in loco competenti: & faldiſtorium ante altare: pro Conſecrante faldiſtorium conſuetum in cornu epiſtolæ; pro aliis ſcabella conſueta. In credentiis parentur opportuna ad conſecrationem & ad celebrationem Miſſæ, candelabraque cum luminaribus opportunis in altari, & credentia. Paratis omnibus rebus, Electus accedat ad altare, & depoſita mitra procumbat ſuper faldiſtorium. Orabit & ſurget, & remoto faldiſtorio, faciet confeſſionem cum conſecratore à ſiniſtra ſibi aſſiſtente. Finita confeſſione, Electus cum mitra reuertetur ad ſedem ſuam: conſecrator accedet ad altare, oſculabitur; incenſabit, ſi placuerit; more ſolito: & reuerſus ad ſuum faldiſtorium leget *introitum & Kyrieeleiſon*; & alia vſque ad *Alleluia*, ſiue vltimum verſum Tractus excluſiue, & cum oratione diei, dicitur oratio pro Electo, vt ſupra. Idem faciet Electus in ſua ſede cum ſuis aſſiſtentibus verſus ad altare.

His dictis Electus procumbet cum mitra in faldiſtorio ante altare, Conſecrator ab eius ſiniſtris ſuper ali-

quo

quo ſcabello, alij autem in ſuis ſcabellis, & per vnum ex Subdiaconis fit litania; nam examinatio antiqua Sanctorum Patrum, & alia præcedentia omittuntur. Cum ventum erit ad locum, vbi dicitur; *Vt hunc Electum*, ſurgit Conſecrator, non tamen cum baculo, & verſus ad Electum, tertio dicit, ſignãs, *vt hunc Electum*; *&c.* Et alij omnes Epiſcopi Cardinales, cum ſuis libris procumbentes, tamen erecta aliquantulum facie idem faciant: finita litania, ſurgunt omnes, & Electus reuertitur ad ſedem ſuam, & ſedet cum mitra. Conſecrator venit ante eum, & aliis prætermiſſis, ſtans cum mitra ſimul cum adiuuantibus Epiſcopis Cardinalibus, imponit librum Euangeliorũ ſupra ceruicem Electi, ſine mitra ſedentis; nam tunc mitra ei abſtrahitur, quam duo Diaconi retinent vſq; in finem; & Conſecrator atq; aſſiſtentes Epiſcopi ponunt ambas manus ſuper caput Electi, dicentes: *Accipe Spiritum ſanctum*, quod tamen Conſecrator alte dicit, alij ſubmiſſe, vt alia omnia. ſi aderunt alij Epiſcopi parati, poterunt & ipſi manus imponere, & omnia legere, vt Cardinales aſſiſtentes. Deinde ſurgit electus & Diaconi aſſiſtentes retinent librum ſuper illius ſpatulis: Conſecrator autem ſine mitra dicit ſuper eum orationem: *Propiciare Domine ſupplicationibus noſtris, & inclinato ſuper hunc famulum tuum cornu gratiæ ſacerdotalis benedictionis tuæ, in eum infunde virtutem, per Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuũ, qui viuit & regnat in vnitate Spiritus ſancti Deus.* Deinde voce mediocri extẽſis manibus ante pectus, dicat hãc præfationem. *Per omnia ſecula ſeculorum.* Reſp. *Amen. Dominus vobiſcum*, Reſp. *& cum Spiritu tuo. Surſum corda.* Reſp. *Habemus ad Dominum, Gratias agamus Domino Deo noſtro.* Reſp. *Dignum & iuſtum eſt. Vere dignum & iuſtum eſt, æquum & ſalutare, Nos tibi ſemper & vbiq; gratias agere. Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus, honor omnium dignitatum, quæ gloriæ tuæ ſacris famulatur ordinibus. Deus qui per Moyſen famulum tuum ſecreti familiaris affatu inter cætera cœleſtis documẽta cultus, de habitu quoq; indumenti Sacerdotalis inſtituens, Electum Aaron Myſtico amictu veſtiri inter ſacra iuſſiſti, vt intelligentiæ ſenſum de exemplis priorum caperet ſecutura poſteritas, ne eruditio doctrinæ tuæ vlli deeſſet ætati. Cum & apud veteres reuerentiam ipſam ſanctificationum ſpecies obtineret, & apud nos certiora eſſent experimẽta rerum, quam ænigmata figurarum, illius namque Sacerdotii*

anterioris habitus noſtra mentis ornatus eſt; & Pontificalem gloriam iam non nobis honor commendat veſtium, ſed ſplendor animarum. Quia & illa, qua tunc carnalibus blandiebãtur obtutibus, ea potius, qua in ipſis erant intelligenda poſcebant, & idcirco huic famulo tuo N. quem Apoſtolica ſedis præſulē, & primatē omnium, qui in orbe terrarum ſunt Sacerdotũ, & vniuerſalis Eccleſia Doctorē dediſti atq; ad ſummũ Sacerdotii miniſterium elegiſti, hãc quæſumus Domine gratiã largiaris, vt quicquid illa velamina in fulgore auri, in nitore gemmarũ, & in multimodi operis varietate ſignabãt: hoc in eius moribus actibuſq; clareſcat: comple in Sacerdote tuo miniſterii tui ſummã, & ornamentis totius glorificationis inſtructum cœleſtis vnguenti rore ſanctifica.

Tunc Conſecrator genuflexus, & ſine mitra verſus ad altare, incipit hymnum. *Veni creator ſpiritus*, & tam Electus, quã alij genuflectunt eodē modo; Finito primo verſu, ſurgunt oẽs, & chorus proſequitur hymnum. Interim caput Electi ſedentis in ſua ſede circumligatur pãniculo lineo ſubtili per Diaconum, ne oleum fluat ſuper capillos, ita vt panniculi extremitates retro ſuper ceruicem pendeant. Deinde Conſecrator accedens ad Electũ cum mitra, & intincto pollice dextræ manus, in ſacro Chriſmate ſtans, vngit caput Electi ſedentis, formans primum ſignum Crucis, quo coronam totam amplectatur. Deinde vngat reliquum Coronæ, dicendo: *Vngatur & conſecretur caput tuum cœleſti benedictione in ordine Pontificali, In nomine Patris † & filii † & Spiritus ſancti. † Amen. Pax tibi: & cum Spiritu tuo*, & abſterſo aliquantulum pollice cum mica panis, depoſita mitra, proſequatur præfationem incipiens: *Hoc Domine copioſe in caput eius influat, hoc in oris ſubiecta decurrat, hoc in totius corporis extrema deſcendat, vt tui Spiritus virtus & interiora eius impleat, & exteriora eius circumtegat: abundet in eo conſtantia fidei, puritas dilectionis, ſinceritas pacis: ſint ſpecioſi munere tuo pedes eius ad euangelizandam pacem, ad euangelizanda bona tua. Da ei Domine miniſterium reconciliationis in verbo, & in factis in virtute ſignorum & prodigiorum, ſit ſermo eius vt prædic tio, non in perſuaſibilibus humana ſapientia verbis, ſed in oſtenſione Spiritus & virtutis. Da ei Domine claues regni cœlorum, vt vtatur non vt glorietur poteſtate, quam tribuis in ædificationem non in deſtructionem: quodcumque ligauerit ſuper terram, ſit ligatum & in cœlis, & quodcumque ſoluerit in terris, ſit ſolutum & in cœlis, quorum*

deti-

detinuerit peccata, detenta ſint, & quorum dimiſerit, tu dimittas. Qui maledixerit ei, ſit ille maledictus, & qui benedixerit, benedictionibus repleatur, ſit fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituas tu Domine ſuper familiam tuam, vt det illi cibum in tempore opportuno, & exhibeat omnem hominem perfectum: ſit ſolicitudine non piger, ſit ſpiritu feruens, oderit ſuperbiam: humilitatem ac veritatem diligat, neque eam vnquam deſerat, aut laudibus aut timore ſuperatus: non ponat lucem tenebras, nec tenebras lucem: non dicat malum bonum, neque bonum malum, ſit ſapientibus & inſipientibus debitor, vt fructum de profectu omnium conſequatur, Tribuas ei Domine cathedram Pontificalem ad regendam Eccleſiam tuam, & plebem tuā ſortis intra mundi limites vniuerſi; ſis ei auctoritas, ſis ei poteſtas, ſis ei ſecuritas, multiplica ſuper eum bene†dictionem & gratiam tuam; vt ad exorandam ſemper miſericordiam tuam, tuo munere idoneus & tua gratia poſſit eſſe deuotus, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus ſancti Deus, per omnia ſecula ſeculorum. Reſp. *Amen.* Poſt hæc Conſecrator inchoat ſchola proſequente Antiphonam: *Vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron, quod deſcendit in oram veſtimenti eius, mandauit Dominus benedictionem in ſeculum. Ecce quam bonum, & quam iucundum, habitare fratres in vnum; ſicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron, quod deſcendit in oram veſtimenti eius, ſicut ros Hermon, qui deſcendit in montem Syon. Quoniam illic mandauit Dominus benedictionem, & vitam vſque in ſeculum. Gloria patri & filio. Sicut erat, &c* Deinde repetatur Antiphona: *Vnguentum in capite.* Interim imponitur mappula ad collum Electi ſedentis, ſupra quam imponit poſtea manus, & Conſecrator inungit illi manus cum ſacro Chriſmate, vt fit aliis Epiſcopis, dicens: *Vngantur manus iſtæ de oleo ſanctificato, & Chriſmate ſanctificationis, ſicut vnxit Samuel Dauid Regem & Prophetam, ita vngantur & confirmentur. In nomine Dei Patris † & Filii † & Spiritus ſancti † facientes imaginem ſanctæ Crucis Saluatoris noſtri, qui nos à morte redemit, & ad regna cœlorum perduxit. Exaudi nos pie pater omnipotens æterne Deus, vt quod te rogamus, & oremus per Chriſtum Dominum noſtrum, amen Oremus. Deus pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui te ad Pontifica-*

tus ſublimari voluit dignitatem, ipſe, qui per Samuelem Dauid in Regem, & Prophetam inunxit, te noſtro miniſterio chriſmate & myſtica delibationis liquore perfundat, & ſpiritualis bene†dictionis vbertate fœcundet; vt quicquid benedixeris, benedicatur, & quicquid ſanctificaueris, ſanctificetur; & conſecrata manus iſta; per eundem Chriſtum Dominum noſtrum.

Electus manus inunctas, ſimul iunctas in mappula pendenti à collo reponit, baculus non datur, ſed mox conſecrator depoſita mitra, benedicit annulũ precioſum, imponendo Electo, dicẽs: *Creator & Conſeruator humani generis, Dator gratiæ ſpiritualis, largitor æternæ ſalutis, tu Domine emitte tuam bene†dictionẽ ſuper hunc annulũ, vt quicumq; hoc ſacro ſancto fidei ſigno inſignitus inceſſerit in virtute cœleſtis defenſionis, ad æternam ſibi proficiat ſalutem, per Chriſtum Dominũ noſtrum; Amen.* Elect⁹ etiam ſurgit, tum dicitur oratio, annulũ ipſum interea tenet manu dextra aliquis Acoluthus, ante Conſecratorem genuflexus. Conſecrator dicta oratione, aſpergit annulum aqua benedicta, & illũ imponit in digito annulari dextrę manus Electi ſedentis, dicens: *Accipe annulum, fidei ſcilicet ſignaculum, quatenus ſponſam Dei, Sanctam videlicet Eccleſiam, intemerata fide ornatus illibate cuſtodias, Amen.* Et dum imponit, oſculatur manum Electi, deinde adiuuantibus Epiſcopis aſſiſtentibus, librum Euangeliorũ ab eius ſpatulis remouens, dat ad manus Electi ſedẽtis, dicens: *Accipe Euangelium, & vade prædica populo tibi commiſſo. potens eſt enim Deus augere tibi gratiam ſuam. Qui viuit & regnat cum Deo patre in vnitate Spiritus ſancti Deus, per omnia ſecula ſeculorũ; Amen.* His peractis, Conſecrator redit ad ſuum Faldiſtorium, & lauat manus: Electo autem ſedenti in ſua ſede, Diaconus Cardinalis tergit caput cum medulla panis diligẽter, & cum panno mundo; deinde cum pectine mundat, & componit capillos, & imponit illi mitram, & tunc Electus lauat manus cum mica panis, & bene mundat. Quibus finitis, tam Conſecrator, quam alij omnes Cardinales præſentes oſculantur pedes, manum & os Domini Electi, alij autẽ Prælati parati pedẽ & manum, alij inferiores pedem tantum. Et mox Conſecrator proſequitur miſſam vſq; ad lectum offertorium. Et idẽ facit electus Pontifex in ſua ſede ſtans. dicto offertorio, Conſecrator accedit ad Electum ſine mitra, & de eius manu accipit offertorium. Intorticia panis & vini vaſa duo; & ad vnũ quodq; iſtorum

iſtorum oſculatur manum Electi, cum reuertitur ad ſuũ faldiſtoriũ, & lauat manus tam ipſe q̃ electus, & intrat ad altare & ſimiliter D. Electus accedit ad altare, & ponit ſe ad cornu epiſtolæ, Presbytero Cardinale miniſtrante librũ, & ibi ſine mitra ſimul cum Conſecratore celebrabit ſignando, & omnia dicendo ſubmiſſa voce, vt conſecrator; nõ tamen ſe loco mouebit vſq; ad cõmunionem, q̃ ſumet ſub vtraq; ſpecie, ſtans in ipſo cornu aliquantulũ procedens inclinatus. finita miſſa non imponuntur chirothecæ, neq; mitra, quam habet cum illis benedictionib. conſuetis, neq; intronizatur Electus, ſed ſtans in medio altaris ſine mitra, habens ante ſe crucem, populum benedicit, dicens: *Sit nomen Domini benedictum.* Et reſumpta mitra, vadit ad ſedem ſuam, & ſedet, & tunc Conſecrator accedit verſus Dominum electum, & tertio genuflectens, dicet: *Ad multos annos*, vt dictum eſt, in Presbytero. Et omnes deinde exuunt ſe ſacris veſtibus cum orationibus conſuetis.

Conſecratio, Benedictio & Coronatio ſimul Romani Pontificis.

QVod ſi electus in Romanum Pontificem, voluerit eadem die conſecrari Epiſcopus, benedici, & coronari, vt à ſuperioribus Pontificibus plerumq; ſeruatũ eſt, ita procedendum erit. Sed eadem ſeruantur etiam in Electo, qui prius erat Epiſcopus benedicendo & coronando, vſq; ad ſequens capitulum, vbi incipit, *cantores.* Primo ordinabuntur omnia ad huiuſmodi ſolennitatem opportuna. Infra ſcripta etiam ſeruantur in coronatione, & conſecratione Epiſcopali conuenienti tempore, quæ ex lectione huius ordinationis facile colligi poterunt. Et tandem conſtituto die Dominico, Pontifex è cubili ſummo mane ad cameram paramenti, q̃ *Papagalli* appellant, egreditur, ibi à Diaconis Cardinalibus, Subdiaconis, Acoluthis & aliis Officialibus conſuetis paratur amictu albo, & longo cingulo, ſtola, pluuiali rubeo, & mitra pretioſa. Cardinales alij circumſiſtunt, & omnes Prælati & officiales cũ ſuis cappis laneis. Sic Electus Pontifex paratus, cruce præcedente progreditur ad ſanctum Petrũ ordine alias conſueto: Diaconis Cardinalib. hinc, & inde fimbrias pluuialis ſuſtinentibus. Caudam autẽ pluuialis portabit nobilior laicus, qui erit in curia, etiã ſi eſſet Imperator, vel Rex: ſupra eum octo Nobiles

que Oratores portant vmbellam haſtilibus octo ſuſtẽtatam, quam hodie *baldachinum* appellant; ante eum duo ſeruientes armorum portant faldiſtorium cum magno cuſſino: forerius tapetum, & paruum ſcabellum & cuſſinum.

Cum Papa electus peruenerit ad portam vltimam palatij, quæ eſt in capite porticus Eccleſiæ ſancti Petri, in palatio apud portam extenditur tapetum, ponitur faldiſtoriũ, & ſuper illud cuſſinum magnum, & ad pedes paruũ ſcabellum: & ſedens ibi electus recipit ad oſculum pedis Canonicos, & capitulum Baſilicæ ſancti Petri. Deinde ſurgens intrat Eccleſiam per portã, quæ eſt in medio: & progreſſus vſq; ad ſecundum circulum porphyreticum, detracta mitra orat verſus ad altare ſupra faldiſtoriũ à ſupradictis ibi paratum: & tunc ſupra ſcabellum paruum ponitur paru⁹ cuſſinus. Facta ratione ſurgit, reaſſumit mitram, & pergit ad capellã S. Gregorij, & ſedẽs in ſede ſibi parata recipit oẽs Cardinales, & alios Prælatos cum ſuis cappis ad reuerentiã: Cardinales ad man⁹ ſub auri Phrygio: Prælatos ad pedis oſculũ. Tunc ſurgẽs ſine mitra aſtante cruce populo benedicit dicẽs. *Sit nomen Domini, &c.* Subdiaconus dicturus Epiſtolam depoſita cruce poſt benedictionẽ capit omnia ſua paramenta: & ſimul cum eo Acoluthi exuũt cappas, & induunt ſuperpellicia ſuper rochetũ ad partẽ ſe retrahentes: ſedet deinde electus aliquantulũ cum mitra: & iterũ ſurgens ſine mitra verſus ad altare ſub ſilentio dicit, *Pater noſter, &c.* Tum alte incipit ꝓ tertia, *Deus in adiutorium, &c.* & ſic ſtat quouſq; incipiatur Pſalmus, *Legem pone*: inde ſedet cum mitra, & aſſiſtentibus Epiſcopis cum libro: ac iuuantib. hinc inde Diaconis, vt moris eſt, incipit Pſalmũ, *Quam dilecta.* Interim Subdiaconus Apoſtolicus lecturus epiſtolã, vt diximus, paratus omnib. ſuis paramẽtis ex altari, ſubminiſtrante Sacriſta, accipit ſandalia, q̃ reuerenter portantur ad electũ, ſequentibus illũ Acoluthis cum ſuperpelliciis, & ea ſimul cum cubiculario cameræ imponit pedibus ſuæ ſanctitatis; Acoluthis circumcirca fimbrias pluuialis eleuantibus ſupra illorũ capita. Impoſitis ſandaliis, Diacon⁹ lecturus Euangeliũ cum duobus aliis Diaconis, qui aſſiſtent Papæ, capiunt paramenta ſua, ille amictum album, cingulum, ſtolã, dalmaticam, manipulum vero poſtea capiet in altari. Alij vero duo capient amictũ, & dalmaticas tantum. Induti reuerẽter ſimul ad electum accedent; qui finitis Pſalmis, cum dicitur capitulum pro tertia

tia ſurgit cũ mitra:& finitis verſiculis, depoſita mitra, & aſtantibus duobus Ceroferariis dicit, *Dominus vobiſcum*, & orationẽ pro tertia. librum, prior Epiſcoporum Cardinalium, qui ei aſſiſtere debet, ſuſtinet ſupra caput: Epiſcopi vero aſſiſtentes iuuant, & tenent candelam accenſam, dicto, *Dominus vobiſcum*. poſt orationem liber remouetur, Ceroferarij diſcedunt, & dicto à cantoribus, *Benedicamus Domino*, Papa ſedet cum mitra, & lauat manus, Epiſcopo Cardinali adiuuante, & reliqua, vt alias. Lotis manibus, Epiſcopus Cardinalis redit ad locũ ſuum, & Papa deponit mitrã, pluuiale, & ſtolam; & Diacono lecturo Euangeliũ ante ſe ſtante, induitur conſuetis paramentis, q̃ per Acoluthos hoc ordine portantur ex altari, & ipſi Diacono porriguntur. duo Diaconi aſſiſtẽtes, & poſt eos duo Subdiaconi, adiuuãt veſtientem. Primũ portatur cingulũ cum ſuccinctorio, Crux paſtoralis, dein ſtola, tunicella, dalmatica, chirothecę, planeta, mitra auri Phrygiata, annulus autem non datur ſi non eſt conſecratus Epiſcopus; quem, ſi eſſet conſecratus, Cardinalis Epiſcopus aſſiſtens imponeret.

In conſecrationibus vtuntur hodiernis temporibus albis paramentis, quamuis antiqui ſecũdum temporis exigentiam colore vterentur. Sed conueniens eſt, vt vtamur ſecundum quod exigit miſſa, quæ celebratur. In proceſſione autem eunt omnino albi coloris. Cum electus Papa incipit parari, Cardinales, & omnes Prȩlati, atque Officiales parantur. Epiſcopi Cardinales, Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, pluuialibus, & albis mitris, presbyteri, Cardinales planetis, & mitris ſimilibus: Diaconi, Cardinales dalmaticis & mitris albis, Subdiaconi omnes tunicellis Auditores & Clerici cameræ ſupercilis ſupra rocheta: Secretarij & Aduocati ſuper veſtes communes habeant pluuiale cum apertura ſuper humerum dextrum, & Almucia ſuper ſiniſtrum: alii, vt alias.

Conſecratio Romani Pontificis ſecundũ antiquas Patrum conſtitutiones ſpectare ſolebat ad Epiſcopũ Hoſtienſem qui ẽt pallio in ea conſecratione vtebatur: aſſiſtebant ei Portuen. & Albanẽſis Epiſcopi, & hi tres in benedictione Põtificis quãdo alias eſſet cõſecratus, tres ſpeciales orationes ſuper eũ dicebãt. Idẽ agebãt in coronatione Romani Imperatoris. Sed (vt arbitror) ad tollẽdas cõtẽtiones, iã pridẽ introductũ eſt, vt prior Epiſcoporũ Cardinaliũ, cũ duob. ex ſeniorib. Epiſcopis id munꝰ obire debeãt & in Põtifice, & in Cæſare: ſicq; noſtris tẽ-

poribus ſeruari videmus; vt non habeatur ratio Eccleſiarum, ſed prioritatis Epiſcopalis. Conſecratio noſtris tēporibus nō accidit niſi in Sixto quarto, quæ tunc fuit facta ſecrete, & per dominū Rothomagen. qui erat Epiſcopus Hoſtienſis, & non prior; ſed non publicum. Prior igitur Epiſcoporum Cardinalium, ſiue alius, quiſquis ille ſit, qui Electū Pontificē eſt conſecraturus, procedat ad altare maius S. Petri: ibiq; ad partem capiat ſandalia, & paramenta omnia Pontificalia ac ſi celebraturus eſſet cum pſalmis, & orationibus conſuetis, ibique expectet Pontificem. Interim Pontifici aſſiſtet ſubprior Epiſcopum Cardinalium.

Paratis omnibus ordinibus Pontifex incenſum mittet in turibulo, & prior Diaconorum cum ferula proceſſionē ad altare maius ordinabit hoc modo: Familiares Papæ, minores Nobiles, Cubicularij, Nobiles maiores & Barones, Conſeruatores & Oratores laici, & non Prælati, Secretarij & Aduocati mixtim, ita vt duo antiquiores ex vtroq; ordine ſint in digniori loco, Acoluthi, Clerici, Cameræ Auditores, Acoluthus turi ferarius, Acoluthi ceroferarij: qui ſeptē numero eſſe deberent, Subdiaconus cum cruce Papali, & aliis Subdiaconis: Subdiaconi duo Latini, & Græcus cum libris Euangeliorū; Diaconus Græcus, Et nota quod pro Epiſtola & Euāgelio in ligua Grçca ſolebāt vocari in hac celebritate monachi ex monaſterio Cryptæ ferratæ. Deinde Abbates forenſes, Epiſcopi, Archiepiſcopi, Oratores, Prælati, Abbates vrbis, qui in hoc die ſunt priuilegiati, Epiſcopi aſſiſtētes Papę, Patriarchę, Diaconi, Presbyteri, & Epiſcopi Cardinales. Diaconi duo aſſiſtētes: & inter eos medius Diaconus lecturus Euangeliū: demū ipſe Pontifex qui ſi pedibus ſuis incedet, Ipſi Diaconi aſſiſtentes fimbrias pluuialis portabunt; & maior Princeps caudam: octo nobiles, ſeu Oratores baldachinum ſupra eius caput ferent. Deinde ſequetur Auditor, qui mitram miniſtrat, medius inter duos cubiculares ſecretos, & inter eos eſt ſecretarius Papæ, ſi non eſt Prælatus, Deinde Protonotarij & curiales clerici non parati. Ante Pontificem immediate miniſter cerimoniarum præcedit cum duabus arundinibus, ſuper alterā ſtuppam, ſuper alteram vero candelam ardentem portās. Et cum Pontifex capellam ſancti Gregorij exierit, Cerimoniarius ad eum conuerſus ignē ſtuppæ mittit, & genuflexus alta voce dicit: *Pater ſancte, ſic tranſit gloria mundi,* quod tertio facit diſtincto

ſtincto æquali ſpacio, antequã perueniant ad portam capellę. Procedũt deinde oẽs per nauim ipſi⁹ capellæ ſancti Gregorij, vbi ſepulchra ſunt Romanorum Pontificum; & cum illam exierint, flectunt ad dextram: & per portam, quæ eſt ante altare ingrediuntur capellam, & aſcendunt etiam ad dexteram antequam Papa cancellos capellæ intret. Tres vltimi presbyteri Cardinales veniunt ei obuiam: & oſculantur os & pectus Pontificis à ſeniori incipientes: deinde ante Diaconos aſſiſtentes procedunt. Cum autem peruentum fuerit ad altare, Pontifex depoſita mitra facit orationem ſuper faldiſtorium, deinde ſurgens, remoto faldiſtorio, facit confeſſionem more ſolito: ſtans hoc ordine. A Pontificis dextera ſtat Epiſcopus Cardinalis, conſecrator, vel aſſiſtens ſi non eſt conſecrator, & poſt eum Diaconus Cardinalis aſſiſtens; à ſiniſtris ſtat Diaconus Cardinalis lecturus Euangelium, & poſt eum Diaconus Cardinalis aſſiſtens: poſt quem genu flexus manet Subdiaconus Latinus cum libro Euangeliorũ, & manipulo Pontificis, quem illi imponit dicto Indulgentiam &c. Interim cantores cantant Introitũ miſſæ, & Kyrieeleiſon. Et hęc quidem ſupra dicta circa deſcenſum ex palatio ad Eccleſiam, & quæ in capella ſancti Gregorii & vſq; ad factam confeſſionem ſuperius dicta ſunt, præterquam de parando Conſecrante, ſeruantur etiam quando electus Epiſcopus non eſt conſecrandus, ſed benedicendus, & coronandus tantum. Nunc de ipſa conſecratione ſubiungemus.

Hoc totum Caput prætermittitur, ſi Papa erat prius Epiſcopus conſecratus; in eo namque Conſecratio Epiſcopalis continetur.

CAntores, vt finierint Kyrieeleiſon, quieſcent. Electus procumbet ſuper faldiſtoriũ ante altare; ad eius dextram Conſecrator, & ad ſiniſtram Diaconus Euangelii ſuper ſcabella, Diaconi aſſiſtentes poſt Pontificem duo Epiſcopi, Cardinales ſeniores hinc inde ſuper ſcabella; alii omnes, vt commodum erit, genuflexi procumbent omnes cum mitris in capite: & Diaconus Euangelii incipiet ſine mitra Litaniam, & omnes reſpondent replicando. Cum peruentum fuerit ad lo-

cum vbi dicitur, *Vt hunc electum*, & etiam tertio dicitur ab eodem Diacono, & tam conſecrator quam omnes alii in Epiſcopali dignitate conſtituti præſentes, & parati erecto capite & extenſa dextra, non tamē mouentes ſe de locis ſuis benedicunt conſecrandum tertio, vt in ordinario, Finita Litania omnes ſurgunt: & Conſecrator ſtat ad infimum gradum ſedis Papalis, vertens faciem ad altare, medius inter duos ſeniores Epiſcopos Cardinales, qui etiam ſtolam habere debent, & librum Electus Pontifex ante eum ſtabit medius inter aſſiſtentes Diaconos, vertens faciem ſuam ad faciem Conſecrantis. Epiſcopi, Archiepiſcopi, Patriarchæ, qui aderūt parati cum ſuis libris omnes accedent, & circulum facient, & omnia cum Conſecratore dicent, voce tamen ſubmiſſa, depoſitis mitris, & omnibus ſtantibus. Epiſcopus Cardinalis à ſiniſtris ſuper Pontificem dicit hanc orationem: *Oremus, adeſto ſupplicationibus noſtris omnipotens Deus, vt quod humilitatis noſtra gerendum eſt miniſterio, tua virtutis compleatur effectu.* Deinde Epiſcopus Conſecrator dicit orationem cum nota *Oremus. Propiciare quaſumus domine ſupplicationibus noſtris, & inclinato ſuper hunc famulum tuum cornu ſacerdotalis gratia benedictionis tua infunde in eum virtutem, per dominum noſtrum &c.* qua finita vſque, *in vnitate Spiritus ſancti Deus*, ponit librum Euangeliorum apertum inter ceruicem, & ſpatulas electi: quem Diaconi, Cardinales retinent vſq; ad finem, & tam Conſecrator, quam alii duo Epiſcopi, Cardinales ponunt primo manus ſuper eius caput nihil dicentes, & ſimiliter faciunt omnes præſentes parati in Epiſcopatus ordine conſtituti. Conſecrator autem extenſis manibus dicit præfationem conſuetam: *Per omnia ſecula ſeculorum &c. Honor omnium dignitatum*, vt ſupra notauimus, quum electus Papa conſecratur alio die, quam iſto. Et vngit Electi caput, deinde manus. Tum imponit ei annulum, & demum dat ei librum Euangeliorum, & tandem ambo lauantur, & mundantur, vt diximus plene in eodem loco. Pontifex ſedet in faldiſtorio ſibi parato in plano inter ſedem eminentem, & altare dum lauat Conſecrator in alio loco ſibi commodo, & lotus deponit paramenta Pontificalia, & cum pluuiali, ac mitra aſſiſtit Pontifici, vt prius. His finitis non dicuntur illæ tres orationes, quæ dici ſolent, quando electus non conſecratur, quia erat Epiſcopus. Sed mox mundatis manibus, & capite ducitur ante altare, & de

re,& de manu prioris diaconorum accipit pallium de corpore,& altari beati Petri ſumptum,vt inferius dicemus. Et quidem omnia ab eo loco vbi incipit. Cantores, vt finierint Kyrieeleiſon,quieſcant.

Si Electus Pontifex iam Epiſcopus eſt tantum benedicendus,& coronandus hac die:hoc modo proceditur.

Seruatis omnibus,quæ ſupra diximus, vſque ad cantatum introitum, & Kyrieeleiſon, Papa facta confeſſione accipit immediate mitram,& ſedet in ſede, ſiue faldiſtorio ſibi parato, inter ſedem eminentem & altare, & tres primi Epiſcopi accedunt ad Pontificem,& faciem ante illius faciem tenentes ſine mitra, illorum iunior ſuper Pontificem ſtantem ſine mitra ipſe in medio duorum ſtans primam dicit orationem videlicet: *Deus qui adeſſe non dedignaris,vbicunque deuota mente inuocaris, adeſto quæſumus inuocationibus noſtris, & huic famulo tuo N. quem ad culmen Apoſtolicum inditium tuæ plebis elegiſti,vbertatem ſupernæ benedictionis infunde, vt ſentiat ſe tuo munere,ad hunc apicem perueniſſe.* Secundam dicit immediate ſecundus Epiſcopus Cardinalis, ſtans & ipſe in medio videlicet: *Supplicationibus noſtris omnipotens Deus effectum conſuetæ pietatis impende: & gratia Spiritus ſancti famulum tuum N. perfunde, vt qui in capite Eccleſiarum noſtræ ſeruitutis miniſterio conſtituitur, tuæ virtutis ſoliditate roboretur.* Et tertiam antiquior,id eſt prior Epiſcoporum Cardinalium in eodem loco ſtans,videlicet: *Deus qui Apoſtolum tuum Petrum inter cæteros Apoſtolos primatum tenere voluiſti, eique vniuerſæ Chriſtianitatis molem ſuper humeros impoſuiſti: reſpice quæſumus propicius hunc famulum tuum N. quem de humili Cathedra violenter ſublimatum in thronum eiuſdem Apoſtolorum principis ſublimamus; vt ſicut profectibus tantæ dignitatis augetur,ita virtutum meritis cumuletur, quatenus Eccleſiaſticæ vniuerſitatis onus te adiuuante digne ferat,& à te qui es beatitudo tuorum vicem meritam recipiat, per Chriſtum dominum noſtrum. Amen.*

Dictis orationibus, Papa etiam ſine mitra accedit ad altare, & prior Diaconorum ſecundo adiuuante capit pallium de altari: & imponit Pontifici, & dicit: *Accipe Pallium, ſanctam plenitudinem Pontificalis officii ad honorem omnipotentis Dei: glorioſiſſimæ virginis Mariæ eius*

Matris: beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, Et firmat cum ſpinulis.

Accepto pallio, Pontifex accedit ad altare ſine mitra, illud oſculatur primum, & deinde librum Euangeliorum, quem Subdiaconus à ſiniſtra parte offert; imponit incenſum in turibulo: Diacono Euangelii offerente nauiculam, incenſat altare more ſolito, & accepta mitra in cornu altaris ſtans, à Diacono incenſatur: & in os recipit Diaconus tunc oſculum, vt alias, ſed aſcendit ad Cathedram eminentem, & ſedens recipit ad reuerentiam Cardinales & Prælatos omnes paratos. Cardinales ad oſculũ pedis, manus & oris: alios paratos, ad oſculum pedis & manus. Finita reuerentia ſurgit Papa ſine mitra: & legit introitum & Kyrieeleiſon ſuſtinente librum Cardinali Epiſcopo, cum aliis aſſiſtentibus. Deinde in voce dicit: *Gloria in excelſis Deo. Pax vobis*, & orationes opportunas, videlicet de die, & de Spiritu ſancto: & vltimo dicit ſecrete orationem pro ſe, quæ habetur in conſecratione Epiſcoporum.

Dictis orationibus, ſedet Pontifex, & prior Diaconorum cum ferula: deſcendit ad confeſſionem beati Petri cum Subdiaconis, auditoribus, Scriniaribus (id eſt) Secretariis, & aduocatis, quibus in duas acies diſtributis, ita vt in qualibet acie ſint ex omniũ ordine, faciunt laudes Pontifici ſtantes capitibus detectis. Papa & omnibus aliis ſedentibus in locis ſuis, prior Diaconorum incipit ſolus alta voce quaſi legendo; *Exaudi Chriſte*, Subdiaconi, Auditores, Scriniarii, & Aduocati reſpondent, *Domino noſtro Innocentio à Deo decreto ſummo Pontifici, & vniuerſali Papæ vita*. Et ſic tertio dicitur per Priorem, & totiens per illos reſpondetur. Subſequenter idem prior diaconorum dicet: *Saluator mundi*, & illi reſpondebunt: *Tu illum adiuua*, & ſic ter dicetur & ter reſpondebitur. Deinde idem Prior dicit: *Sancta Maria*, & illi reſpondebunt: *Tu illum adiuua*, & bis dicetur & bis reſpondebitur. Inde Prior idem ſubiunget; *Sancte Michael*, & illi reſpondebunt, *Tu illum adiuua*. Et tunc deinceps ſemel dicetur, & ſemel reſpondebitur, ſequitur Prior.

Michael

Sancte { *Michael. / Gabriel. / Raphael. / Ioannes Baptiſta / Petre. / Paulle. / Stephane. / Leo. / Gregori. / Benedicte. / Baſili. / Sabba.* } *Tu illum adiuua.*

Sancta { *Agnes. / Cecilia / Lucia.* } *Tu illum adiuua.*

Finitis laudibus,dicitur epiſtola Latine, & deinde Græce, & proceditur in miſſa, vt alias,vſq; ad finem, Datur benedictio:Sed non publicantur tunc indulgentiæ. Sacris miſſarum ſolemniis rite peractis,proceditur ad coronationem. Pontifex reaſſumptis chirothecis, & annulis, cum omnibus paramentis ſuis,in quibus celebrauerat,& cum Cardinalibus, Prælatis, & Officialibus omnibus, vt in miſſa paratis, procedit ad ſuggeſtum ſupra gradus baſilicæ Apoſtolorum Principis ex materia conſtructum,& ornatum :ibique in ſede eminenti ſibi parata ſedet,& cum omnes Prælati conuenerint, & populus ex baſilica in Aream exierit, Diaconus à ſiniſtris deponit mitram conſuetam è capite Pontificis, & Diaconus à dextris tiaram, quod Regnum appellant, & triplici corona ornatum, Pontificis capiti imponit, populo acclamante *Kyrieeleiſon.* Et Diaconus à dextris Latine, à ſiniſtris vero vulgariter publicant plenarias indulgentias. tum paratur proceſſio ad Lateranum.

Sed quoniam plerumque, antequam hæc completa ſint, hora eſt ſatis tarda,& longa ad Lateranum reſtat via, multaque ibi adhuc ſunt peragenda: conſueuerunt aliquando Pontifices, & Patres ſuſtentationis gratia aliquantulum cibi ſumere paratur refectio in atrio domus Archipresbyteri baſilicæ pro Pontifice & Cardinalibus : pro aliis Prælatis in vicinis domibus Canonicorum. Coronato Pontifice veniunt ad

refectionem,& interim parantur, quæ ad proceſſionem ſunt opportuna. Sumpta refectione Pontifex & omnes deſcendunt ad equitandum, & hoc ordine proceditur ad Lateranum. Primi incedent Valiſarii Cardinalium ſuo ordine, & deinde eorum familiæ & omnes laici mixtim,vt eis placuerit. Tum per ordinem iſti ſequentur, tonſor & ſartor Papæ cum valiſiis rubeis,in quibus ſunt veſtes, quæ pertinent ad ſanctiſſimum dominum noſtrum Familiares & ſcutiferi Papæ;nobiles curiæ minores;& nepotes affineſque dominorum Cardinalium,ſcala Papæ panno rubeo cooperta, quam portat equus albus ductus per vnum ex Parafrenariis purpurea veſte indutum.

Qui, poſtquam Papa aſcendit equum, cum iſta ſcala vadit in ordine ſuo:dextra equi habenas, ſiniſtra rubrum ferens baculum: Hunc ſequuntur duodecim curſores Papæ,etiam rubris veſtibus induti, equeſtres, portantes duodecim vexilla rubra bini & bini, Inde tredecim vexilliferi capitum regionum vrbis cum ſuis vexillis cherubin aliquanto maioribus aliis vexillis, etiam veſtibus rubris, & equeſtres omnes vexilliferi. Tum Vexillifer populi Romani cum vexillo,&inſignis populi Romani Deinde vexillum album cum cruce nigra,quod portat Procurator ordinis beatæ Mariæ Teutonicorum: vexillum cum armis Papæ quod aliquis magnus nobilis portat:& demum vexillum ordinis Hieroſolymitani, rubrum cum alba cruce, quod Procurator eius portat. Iſti quinque Vexilliferi habebunt equos cataphractos, ſiue bardatos,& coopertos tela ſericea vſque ad talos equorum, cum inſignibus ſuis. Ipſi autem erunt armati, ac ſi prælium eſſent ingreſſuri; dempta galea, cum lacernis ex tela etiam ſericea cum inſigni: & ſinguli Vexilliferi habebunt quatuor Pedites cum lacernis bocaſinis cum inſignibus dominorum. Hunc ordinem Vexillorum inueni ſeruatum. Sed mihi non placet, neque videtur debitus ordo;nam non honoramus ſignum, nec ſigni figuram,ſed ſignati dignitatem. vnde ponimus vexillum ciuitatis,in qua eſt Pontifex,in principio, vt minus dignum, deinde vexillum ordinis beatæ Mariæ Teutonicorum, in quo eſt Crux nigra in albo. Tum vexillum Papæ, inde vexillum Eccleſiæ, & bene hactenus. Demum in loco honorabiliori vexillum ordinis militaris Hieroſolimitani cum alba cruce in rubro; quod mihi videtur præter omnem

omnem conuenientiam. nam ſignum crucis albæ in rubro non eſt ſignum vniuerſitatis Chriſtianorum; ſed illius tantum ordinis militaris; ſicut & nigra in albo, alterius ordinis eſt ſignum. Vniuerſitatis autem Chriſtianæ ſignum eſt crux rubra in albo. Ergo vexillum ordinis Hieroſolimitani non eſt præferendum ſigno Papæ, aut ſigno Eccleſiæ: locus igitur ſuus eſſet poſt vexillum ordinis Theutonicorum, & non poſt omnes. Si autem adeſſet vexillum cruciatæ, crux rubra in albo, quia eſt vniuerſale omnium Chriſtianorum; illud iure optimo ponendum eſſet in loco digniori, Poſt vexilla procedunt duodecim equi albi ſine ſeſſoribus phaleris aureis in ſtratis carmaſinis ornati, quos duodecim Parafrenarii ducunt rubra veſte induti, & baculum rubrum in ſiniſtra portantes. hos ſequuntur quatuor nobiles, pilea quatuor carmaſina ſupra baculos quoſdam deferentes, qui ſcutiferi honorarii vocantur. Cubicularii deinde ſequuntur equitantes in ſuo habitu, Oratores laici, & non Prælati, ſimul cum Baronibus & maioribus nobilibus. Tum Subdiaconus Apoſtolicus cum cruce Papali, & ſuis collegis parati, vt in miſſa, & apud crucem duo magiſtri oſtiarii cum ſuis virgis. Poſt hos duodecim familiares Papæ rubra veſte induti portantes duodecim intorticia accenſa ante ſacramentum corporis Chriſti pedites: inde duo familiares Sacriſtæ equeſtres etiam rubro induti portantes laternas argenteas cum lumine ante ſacramentum. Et poſt eos ducitur per familiarem Sacriſtæ rubro etiam indutum, & baculum in ſiniſtra habentem equus albus, manſuetus, ornatus, vt illi duodecim, portans ſacramentum, habens ad collum tintinabulum bene tinniens. Et ſupra portatur baldachinum cum inſignibus Papæ & ſacramento, per ciues Romanos qui inter ſe mutantur terdecies, vt vnaquæque regio habeat ſuam partem. Poſt ſacramentum equitat immediate Sacriſta: qui vt cæteri Prælati, habet equum totum coopertum bocaſino, & ipſe & omnes alii parati ſunt, vt in miſſa, cum paramentis, & mitris. Sacriſta in manu geſtat album baculum. Sequuntur deinde duo Præfecti nauales, & in eorum abſentia duo nobiles induti, vt Aduocati & Secretarii, & Aduocati cum Almuciis. Cantores deinde equitant cum ſuperpelliciis. Tum Acoluthi, Clerici cameræ, & Auditores cum ſuperpelliciis ſupra rochetum: Subdiaconus Græcus, & Latinus, & Diaconus Græcus, vt in miſſa.

Sequuntur dehinc Prælati cum equis coopertis & ipſi cum mitra,& pluuiali: Abbates forenſes,Epiſcopi, Archiepiſcopi,Abbates vrbis, Epiſcopi aſſiſtentes Papæ, Patriarchæ, Diaconi cum dalmaticis, Presbyteri cum planetis, Epiſcopi Cardinales cum pluuialibus,procedunt duo Diaconi aſſiſtentes Papæ,& inter eos medius prior Diaconorum, ſi ipſe dixit Euangelium, prior Diaconorum ferulam in manu portare debet & totam proceſſionem ordinare, & illa ordinata equitare in loco ſuo. Procedit tandem ſummus Pontifex ſuper equum album phaleratum,coopertum à parte poſteriori ſtragiola carmeſina ſub baldachino, quod octo magni nobiles, ſiue oratores portant. Cum Papa per ſcalam, quam ſuperius diximus,aſcendit equum, maior Princeps qui præſens adeſt (etiam ſi Rex eſſet,aut Imperator) ſtapham equi Papalis tenet,& deinde ducit equum per frenum aliquantulum. Si Imperator,aut Rex ſoli eſſent,id eſt, non eſſet alius Rex, ſoli equum ducerent cum dextra manu, Sin vero eſſet alius Rex, dignior à dextra,alius à ſiniſtra frenum tenerent. Si non ſint Reges digniores, ducant equum. Et poſtquam Imperator, Rex,ſiue alius magnus Princeps aliquantulum equum duxerit, ſubſtituantur alii duo magni nobiles eorum loco & mutentur. Si vero Pontifex non equo,ſed ſella veheretur,quatuor maiores Principes (etiam ſi inter eos Imperator, aut quiuis maximus princeps adeſſet) in honorẽ Saluatoris Ieſu Chriſti,ſellam ipſam cum Pontifice humeris ſuis portare aliquantulum debent. Sed aderunt etiam quatuor validi Pontificis familiares, qui pondus ſuſtinent; Ita vt Principes ipſi in ſignum pię religionis,ac reuerentiæ magis,quam ad onus ſubeundum manus appoſuiſſe videantur: qui etiam mutabuntur pro hominum, & itineris diſpoſitione. Similiter & octo nobiles,qui Baldachinum ſuper caput Pontificis ferunt, mutabuntur poſt aliquod ſpacium, & equos ſuos aſcendẽtes in ordine ſuo equitabunt :eorum loco nobiles ciues Romani vſq; ad Lateranum Baldachinum portabunt, mutabunturque per vices,ſicut de Baldachino ſacramenti diximus. Ante Pontificem conſeruatores, capita regionum,& alii magiſtratus, & nobiles vrbis pedites præibunt,& Prætoriani milites cum eis, accincti enſibus,circiter centum, & Baculum in manib. portantes ad cuſtodiam corporis Pontificis. Circa Pontificem, aliquando ante, aliquando poſt equitabit Mareſcallus, ſiue

Soldanus

Soldanus curiæ, cum duobus ſacculis pecuniarum ante ſellam: & ipſas pecunias proiiciet ſuper populum ad preſſuram dimouendam, vt infra dicemus. Primum iactum pecuniarum faciet, cum Pontifex incipiet ſe mouere: alium apud pontem Hadriani, tum in Area apud montem Iordanum; Inde in Area Parionis; deinde alium apud ſanctum Marcum; poſtea apud ſanctum Hadrianum, & demum vbicumque magnam preſſuram apud Pontificem viderit: & vt facilius poſſit pertranſire ad partem tranſuerſam iaciat pecunias. Poſt Pontificem immediate ſequuntur duo Cubicularii ſecreti, medium tenentes Auditorem rotæ decanum, qui ſeruit de mitra: Et deinde duo medici cum Secretario principali in medio, ſi ille non eſt Prælatus. Subſequitur deinde vmbella ſubri coloris, quam vnus ſeruiens armorum, præter galeam totus armatus, eques portat. Poſtremo equitant Vicecamerarius: ſi non eſt paratus, & omnes Prælati non parati, Protonotarii, Auditor contradictorum, ſi non ſit paratus, & ſimiliter Corrector literarum: qui ſi ſint parati, equitant in loco promotionis, & omnes togati: Vicecamerarius baculum in manu portat, & pertinet ad eum curare, vt ordo à priore Diaconorum datus ſeruetur in proceſſione. Et ſecundum antiquas conſuetudines, Camerarius Papæ non portat ferulam, ſi eſt Cardinalis, ſed eius Vicarius, & Vicecamerarius: quia non ad Cardinalem, ſed ad Camerarium id pertinet. Hoc igitur ordine ad Lateranum procedunt. Cum Pontifex peruenerit ad montem Iordanum, Iudæi illi obuiam veniunt, genuflexi legem Pontifici offerunt, lingua Hebraica legem laudantes, & hortantes Pontificem, vt illam veneretur, Pontifex vero illis auditis, in hanc ſententiam reſpondet: *Sanctam legem, viri Hebræi, & laudamus, & veneramur, vtpote quæ ab omnipotenti Deo per manus Moyſi patribus veſtris tradita eſt: obſeruantiam vero veſtram, & vanam interpretationem damnamus, atque improbamus, quia Saluatorem quem adhuc fruſtra expectatis, Apoſtolica fides iam pridem aduenisse docet, & prædicat dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui cum patre, & Spiritu ſancto viuit, & regnat Deus, per omnia ſecula ſeculorum.* Sed quoniam nonnunquam accidit, vt Iudæi, populi multitudine opprimantur, ſolent aliquando impetrare pro eorum ſecuritate, vt hoc faciant ſuper antemurali arcis ſancti Angeli in angulo ad viam, qua itur ad palatium.

Cum Pontifex ad Eccleſiam Lateranenſem peruenerit, deſcendit in porticum Eccleſiæ, & à Canonicis illius Eccleſiæ honorifice paratis, excipitur cum cruce. Deſcendit Pontifex ex equo; prior Canonicorum Lateranenſium offert crucem oſculandam Pontifici, quam Diaconus Cardinalis accipit, & ad os Pontifici, cui prius Tiaram extraxit, ponit: oſculata Cruce Pontifici ponitur mitra, & regnum datur in manibus auditoris: ipſe vero Pontifex à priore, & canonicis prædictis ducitur ad marmoream ſedem, ante portam principalem à ſiniſtra ſtantem, quæ *Stercoraria* appellatur, & ibi eum ſedere faciunt; qui ita tamen ſedet, vt magis iacere videatur, ad quem mox accedentes Cardinales eleuant eum honorifice, dicentes; *Suſcitat de puluere egenum, & de ſtercore erigit pauperē, vt ſedeat cum Principibus, & ſolium gloriæ teneat.* Surgens Pontifex accipit de gremio Camerarii ſibi aſſiſtentis, quantum pugno poteſt complecti pecuniarum, vbi tamen nihil prorſus ſit argenti, aut auri: & ſpargit inter populum dicens: *Argentum & aurum non eſt mihi: quod autem habeo hoc tibi do.* Pons ligneus recta linea à porta Eccleſiæ principali ad altare maius excitatur, cum pluteis hinc inde pectoribus tenus altitudo circiter quinque pedum, latitudo ſex, aut ſeptem qui altero ponti coniungitur ſimili modo conſtructo à porta, qua aſcenditur per Eccleſiam ad ſancta Sanctorum venienti: quod fit vt Pontifex à populi multitudine non opprimatur. Circa altare à gradibus, & ſupra omnia circumcirca tabulis clauſa eſſe debent, vt per pontem tantum capellam intrent. Præcedentibus igitur Canonicis & cantantibus, *Te Deum laudamus*: Pontifex cum Cardinalibus intrat eccleſiam, & ante altare maius ſupra faldiſtorium procumbens ſine mitra aliquantulum orat, Deinde ſurgens benedicit populo dicens, *ſit nomen domini benedictum &c.* Inde cum mitra aſcendens ad ſedem eminentem ſedens recipit ad oſculum pedis Canonicos Lateranenſes.

Deinde Pontifex, per ipſum pontem aſcendit ad palatium Lateranum per portam, quæ eſt in Eccleſia. Et cum peruentum fuerit in prima aula, quæ *aula concilii* appellatur, ſedet Pontifex in ſede ſibi parata apud tabulam lapideam in capite aulæ, quæ dicitur *menſura Chriſti*, Et hinc inde apud eum ſtant domini Cardinales. Prior vero Presbyterorum Cardinalium ſtans ante papam conuenienti interuallo cum

Subdia-

Subdiaconis, Auditoribus, Aduocatis,& Scriniariis facit laudes Domino noſtro, vt fecerat Prior Diaconorum in ſancto Petro, incipiens, *Exaudi Chriſte &c.* Prior presbyterorum prædictus,& alii qui faciunt laudes ſtant detecto capite. Pontifex vero ſedet cum mitra; alii Cardinales ſtant cum mitra. Hoc tamen fieri ſolebat in introitu ipſius portę in primo plano,antequam ad aulam prædictam veniatur.commode tamē in hunc locum translatus eſt hic actus, propter illius loci anguſtiam. Finitis laudibus, papa procedit ad capellam ſancti Silueſtri,ibi ante portam capellę ſunt duæ ſedes porphyreticę perforatæ & ibi ſedet Pontifex ſuper primam,ad quem Prior Eccleſiæ Lateranenſis accedit & genuflexus dat Pontifici ferulam in manu,in ſignum correctionis, & regiminis: & claues ipſius baſilicæ,ac palatii Lateranenſis, in ſignum poteſtatis claudendi,&aperiendi, ligandi atque ſoluendi. Surgit deinde papa cum ferula & clauibus & ſedet in altera ſede porphyretica ad aliam partem,& ibi reſtituit eidem Priori ferulam,& claues,& ab eodem præcingitur ſuper planetam, ſedens cum cingulo quodam ſericeo rubro : cum burſa etiam ſericea & rubra : in qua ſunt duodecim lapides precioſi cum muſco. Tum Pontifex præcinctus, & ſedens è gremio Camerarii, capit denarios argenteos omnifariam, quotquot poteſt manu continere, & ſuper populum ſpargens dicit : *Diſperſit dedit pauperibus; iuſticia eius manet in ſeculum ſeculi.* Et hoc tertio facit. In iſtis duabus ſedibus Pontifex ſedet : vt in prima ſtercoraria.

Ducitur deinde Pontifex ad ſancta ſanctorum, vbi ſuper faldiſtorium ſine mitra genuflexus orat : Inde ſurgens cum mitra reuertitur ad capellam ſancti Sylueſtri, in quam intrans ſedet ſuper ſedem ibi paratam : tum depoſit mitram, chirotecas, pallium, planetam, & aſſumit pluuiale, & mitram ſimplicem, & ſedens dat presbyterium hoc modo : Cardinalibus duos aureos, & duos groſſos argenteos. Veniunt Cardinales,& profunde caput inclinant [illegible] Pontificem, porriguntque & mitram apertam, in qua [illegible]ntifex immittit pecuniam : illi accepta pecunia manum Pontificis oſculantur : pecunias capit Pontifex è gremio Camerarii Alii prælati genuflectunt ante Pontificem&accipiunt in mitra vnum aureum,& vnum groſſum : & oſculātur

dextrum genu Papæ: alii vero Prælati & Officiales accipiunt in manu tantumdem,& oſculantur pedem. Dato Presbyterio,Pontifex cum Cardinalibus aſcendit ad palatium Lateranen. & ſi non facit ſolemne conuiuium, deponit paramenta ſua: intrat cameram:quieſcit,& prandet,ſeu cœnat. Cardinales ducuntur ad cameras ſibi ordinatas,quieſcunt,recreantur, & expectant Pontificem, ſi vult redire ad ſanctum Petrum eodem die, Sin autem,reuertuntur domum.

De Conuiuio ſolemni Pontificis cum Cardinalibus, & Prælatis,

CAPVT IV.

SED quoniam maiores noſtri conſueuerunt in die coronationis,& feria quinta in Cœna domini ſolemne conuiuium celebrare iiſdem ferme cerimoniis: aliquid etiam de ſolemni Papali conuiuio hoc loco dicemus. Maxime cum etiam noſtra ætate factum ſit à Pio ſecundo: & Paullo item ſecundo ſummis Pontificibus.

Parabitur igitur aula conuiuii: aulæis, & pannis ſericeis, aureiſq;,pro temporis, & loci conditione. In capite aulæ erit ſuggeſtus,ad quem triplici gradu aſcendetur,longus pro latitudine aulæ: in medio ſurget quadratus thalamus palmi altitudine:ſuper quo menſa paratur Pōtificis: apud parietem erit ſedes Papalis,ad quam paruo,& deinde magno ſcabello aſcēdetur,ornabiturq; ſedes cum panno aureo pendente ſupra caput: menſa erit alta ad iuſtam proportionem ſedentis. A ſiniſtra ſuper ſuggeſtum, parabitur alia menſa pro credentia Papæ cum vaſis aureis,& argenteis,vino,& aqua, & aliis conſuetis. *Credentiam* appellant menſam, ſupra quam vaſa argētea, ſiue aurea ad conuiuium opportuna præparantur. Et ſimiliter in diuinis,ſupra quam ad ſacrificandum neceſſaria cōtinentur. Dicitur & credentia actus ipſe prægustationis ciboriorum,& aliarum rerum. Hæc exponere volumus,quoniam crebro de credentia mentionem facturi ſumus. Antiqui cerimoniarum codices *Dreſſatorium* dixerunt. A dextra parte aulæ,infra ſuggeſtum parabuntur menſæ pro Epiſcopis,&Presbyteris

byteris Cardinalibus:& paullo inferius,pro aliis Prælatis: & pro Cardinalib.erunt aliquanto altiores, & ſedilia habebunt gradum vnum,ſuper quē tenebunt pedes Cardinales: A ſiniſtra è regione menſæ Cardinalium parabitur menſa pro Diaconis Cardinalibus eiuſdem altitudinis & cum gradu. Et inferius aliæ menſæ pro Oratoribus,nobilibus,& Officialibus: In fine aulæ,vel in aula præcedente,ſi erit commoda, parabitur magna credentia cum pluribus gradibus ad magnificentiam: & alia ſuper longam menſam cum vaſis, quibus in communi vtentur.

Si huic conuiuio intereſſet Imperator, paratur pro eo ſedes ad dextram Pontificis & menſa ſuper plano ſuggeſta,ſuper quā ſolus comedet Imperator. Sedes habebit ſcabellum paruum viride,& erit ornata panno aureo; non tamen habebit pendentem ſupra caput;ſimiliter parabitur pro eo credentia iuxta credentiam Papæ à ſiniſtris, & ibi erunt familiares Imperatoris pro ſuo ſeruitio. Si vero adeſſet Rex aliquis, paratur credentia pro eo paullo remotior ab ea. Sedes vero nulla paratur: quia ſedet in menſa poſt primum Epiſcopū Cardinalem. Imperator ſiue Rex habebūt tot ſeruitores, quot eis opportunum videbitur. Cardinalibus vero ſingulis ſufficiunt quaterni miniſtri, quorum vnus vinum propinet, alter carnes concidat,alter de cultello fercula inferat, quartus prægustet vinum,& aquam,& alia ſubminiſtret. Pontifici ſeruire ſolent nobiliores, qui ſunt in curia laici, etiam ſi ſint fratres, aut filii Regum;præſertim in illorum pręſentia. Pontifex igitur cum paramentis Pontificalib. ſi celebrauit illa die vſq; ad Dalmaticam incluſiue, & cum ſandalis indutus, ſupra Dalmatiam manto rubro aperto à parte anteriori,& mitram habens in capite ſupra fauonem, medius inter Diaconos ducitur ad menſam. Cardinales & Prælati omnes habent ſuperpelliceum ſuper rochetum,ſiue ſupra veſtes ſui ordinis, ſi ſint religioſi, & mitram albam in capite, ſupra ſuperpelliceum. Cardinales & Pręlati ſeculares habent mantellum ſine cauda apertū à parte ante,& coloris violacei ſiue obſcuri. Religioſi [illegible]ro coloris ſui ordinis,ſed eodē modo apertos. Cęteri omnes in ſuo habitu quotidiano. Aderunt familiares Pontificis & alii ſeruitores in copia. Aderunt etiam ſeruientes armorum bene ornati cum ſuis baculis argenteis, qui præire debent ante portantes fercula, & remouere multitudinem à via.

Magiſter ſacri hoſpitii, & magiſter domus, prouideant in tempore de modo & ordine ferculorum, De ſeruitoribus, qui prius, & qui poſterius: & ꝙ quælibet menſa habeat præfectos ſuos: quæ vero prius, quæ deinceps & ꝑ quos ferendá, & ſic de aliis reb. opportunis. Pōtifex remota prius menſa, ad partem, ſedeat in ſede cū mitra & mantū poſt collū apertū, vt nihil ante pectus dependeat. Cardinales, Principes, & Prælati & alii conuiuæ ſtent ante menſas paratas. Nobilior laicus, ēt Imperator, aut Rex, aq̄ ad lauandas Pontificis manus, primo ferat hoc ordine. Magiſter ſacri hoſpitii cū clerico cerimoniarum, quē adeſſe oportet in ordinandis his reb. omnib. aut Rex aq̄ ferre debet cum aliquib ēt Principib. ſociatis: Imperatorem aut Regē ad credentiā ducit. Si eſt nobilis inferior: ſolus erit, & in credentia aq̄ prius à miniſtris probatā accipit in peluib. fertq; conſuetis cerimoniis ad Pontificē, præeunte vno ex auditorib. cū mantili ad tergendū manus. Prior Epiſcoporum Cardinal ū, & duo Diaconi aſſiſtentes; depoſitis in manibus ſeruitorū mantellis & mitris, ſic in rochetto ſeruiunt Papæ dū lauat, Epiſcopus aq̄ cum portante infūdēdo: & Diaconi mātile, ꝙ ab auditore acceperāt hinc inde tenenda. Dū Papa lauat manus, Prælati & laici omnes genuflectunt, Cardinales & Prelati ſtant capite detecto Cū Papa lauerit, reaptetur mē ſa ante eū: & tres Cardinales qui illi ſeruierant capiunt ſuos mantellos, & mitras: & vadunt ad loca ſua, & Imperator apud ſedē ſuā primo ſtans lauetur ſuis cærimoniis, deinde domini Cardinales lauentur ſtantes ante menſam cū mitris in capite; poſt eos lauentur Prælati ſtantes ſine mitris, & ſeculares (ſi q ſunt) detectis capitibus. Stabunt ante menſas lauantes eo ordine, quo ſedere debent in menſa, Prior Epiſcoporū in capite ad dextrā: ſi aderit Rex aliquis, erit in ſecundo loco ſi plures Reges, mixti erunt cū primis Cardinalibus: primo Cardinalis, deinde Rex ſucceſſiue. Si erunt mixtim principes, aut filii, vel fratres regū, Si non ſeruiunt Papæ, debēt ſedere inter Diaconos Cardinales, vel poſt eos pro eorū dignitate, & conditione, Primogenitus aūt Regis, quia Rex futurus putatur, poſt primum Presbiterum Cardinalem erit, ſed nullo modo inter Epiſcopos Et hoc tam in conuiuiis, quam aliis publicis actibus: quamuis noſtro tempore aliquorum ſiue ambitione, ſiue ignorantia aliquando ſit ſeruatum contrarium.

Conſueuerunt antiqui ponere Patriarchas quatuor Eccle-

ſiarum

ſiarum principalium inter Epiſcopos Cardinales mixtim. noſtro tempore (credo propter declinationem, ſiue potius extinctionem illarum: cum ſint quodammodo titulares:) ponuntur immediate poſt Cardinales, Deinde aſſiſtentes Papæ, tum Oratores Prælati, inde Archiepiſcopi, Epiſcopi, Protonotarij, Abbates, Subdiaconi, Auditores, Clerici cameræ, & Acoluthi Ad ſiniſtram vero erunt & cum eis Principes, quos prius diximus (ſi aderunt) poſt eos autem ſi præſentes erunt alij principes inferiores illi tamen, qui ſolent præcedere Oratores Regum. Deinde erunt Oratores laici, & non Prælati, & cum eis Senator, & tres Conſeruatores vrbis. De aliis autem laicis, qui ſunt extraordinarii, nihil ponimus, nam admitti ſolent ad voluntatem Pontificis, & non ordinarie.

Aduertat tamen Magiſter domus, vt prius cum clerico cerimoniarum ponat in ſcriptis nomina, & ordinem inuitatorum ad conuiuium, & maxime laicorum: & ſi quæ ſunt contentiones de præſidentia, componantur prius: quod ſi ibi orirentur, ſi nolunt componi, ambo contendentes honeſte iubeantur exire: ſi tamen eſſet colorata contentionis cauſſa, & non temeraria, quia tunc ſolus temerarius eiiciendus eſſet.

Quod autem de Imperatore dicimus, intelligimus de Imperatore Romanorum, non autem Græcorum; nam ille vt Rex tractatur. Poterunt lauari poſt primos plures eodem tempore. Poſtquam omnes lauerunt, Pontifex benedicit menſam ſtans ſine mitra: & tunc Diaconi aſſiſtunt. Finita benedictione ſedet, Imponitur mitra, & Diaconi vadunt ad loca ſua, & ſedentibus omnibus ordine, quo ſteterant, portantur fercula. Primum ferculum portabit nobilior Princeps, ſiue Imperator, ſiue Rex ſit. Secundum alius dignior poſt eum, & ſic ſucceſſiue, etſi erunt ex illis qui debeant ſedere in menſa: portato ferculo ſedeant in loco ſuo. Et notandum quod Imperator, Rex, ſeu maximus Princeps capit ferculũ, quod portare debet ad pontificẽ extra portã aulç conuiuii ab aliquo familiari Põtificis illuc apportatum. Alii inferiores pro ferculo ad coquinam vadunt: magiſter ſacri hoſpitii, & magiſter domus baculos in manibus tenentes, & in habitu ſibi condecẽti deducunt portantes fercula, quæ quidem fercula, ad Pontificem & Imperatorẽ tantum cooperta portari debent: aliis au-

tem,etiã regib.detecta,& ſimiliter vinum. poſſunt tamẽ portari, & debent maximis Principibus vſq; ad aulam conuiuii, & deinde antequam appareant in conſpectu Papæ,detegi. Itẽ in præſentia Pontificis nulli omnino fit publice prægustatio, niſi ipſi Pontifici,& Imperatori tantum:pro Rege autem,aut maximo Principe poterit fieri à ſuis ſi voluerint in credentia, vel vbi capiunt fercula. Pro Pontifice & Imperatore fiet ibi, vnde capiuntur à dantibus,& in menſa à portãte,&de omnib. rebus. Cum primum conuiuium incipietur in loco conuenienti,ponatur pulpitum:& Subdiaconus, ſiue Capellanus Papæ aliquid de ſacra ſcriptura legat vſq; in fine conuiuii. Interim cum ſilentio,& ſine ſtrepitu omnia adminiſtrẽtur quam diligentiſſime. Cum Pontifex biberit, conſueuerunt omnes aſtantes propter Epiſcopos, & ſuperioris dignitatis viros genuflectere,quod ſeruari noſtris temporibus vidimus; quamuis in nullo cerimoniarum libro id legerimus. Epulis abunde ſubminiſtratis, fit ſecunda lotio manuum , & tunc ſecundus nobilis laicus portat aquam conſuetis ceremoniis:Prior Epiſcoporum Cardinalium & duo Diaconi dimiſſis mantellis,& mitris,vt ſupra, ſeruiunt: deinde reuertuntur ad loca ſua:lauantur & alii ordine ſuo, quo ſupra, ſedentes tamen. & dum Cardinales lauant, vnus ſeruit alteri de mantili illud explicãdo,& tenendo,dum alius lauat & ſic ſucceſſiue. Ponuntur deinde vinum & confectiones,ſiue ſpecies,vt habent antiqui codices & demũ finito conuiuio lector dicit: *Tu autem Domine miſerere nobis*,niſi ſit in cœna domini quia tunc nõ profertur, *Tu autẽ*. Surgit Pontifex ſine mitra, aſſiſtunt ei Diaconi, & redduntur gratiæ,vt in ordinario. Omnib. completis reducitur Pontifex ad cameram ſuam,&alii ad propria diuertuntur.

Si autem ſolemne conuiuium huiuſmodi fiet in die, quo Pontifex ſacra publice nõ celebrauerit, omnia,vt pdicta ſunt, ſeruabuntur, niſi de ſacris veſtib. Papa indutus amictu,alba, longa,cingulo,ſtola precioſa,& manto rubro, cum paruo caputio ſubtus: ſiue, ſi calores erunt, ſine manto cum caputio tantum ducetur ad menſam. Cardinales & Prælati erunt in mantellis conſuetis ſine ſuperpelliciis, & ſine mitris : alia omnia vt ſupra. Aduertendum tamen quod nunquam in conuiuio Pontificis admittuntur mulieres, etiam ſi Imperatrix, Regina,vel Pontificis conſanguinea eſſet.

Hactenus Liber Cæremoniarum.

Quando-

Quandoquidem autem ſæpe hic facta eſt mentio de Pallio, operæ pretium viſum eſt addere quomodo paretur.

PRomoti ad Metropoliticas ſeu Parochiales Eccleſias, etiamſi ſint conſecrati Epiſcopi, appellantur Archiepiſcopi: neq; Patriarchæ, niſi prius acceperint Pallium de corpore beati Petri ſumptum, ſed electi ad illas Eccleſias: & tranſlati de vna Eccleſia Metropolitana ad aliam non poſſunt vti Pallio, quod acceperat in prima ſua Eccleſia: & minus Pallio prędeceſſoris defuncti ſeu tranſlati, ſed oportet, quod de nouo petatur Pallium & obtineatur: & interim non poſſunt neque conſecrare, ſynodum celebrare, & alia pleraque Pontificalia exercere. Debent autem petere Pallium per ſe, vel Procuratorem intra tempus ſex menſium. Sunt & quidam Epiſcopi, qui ex indulto Apoſtolico Pallio vtuntur, vt Lucen. in Tuſcia, Papien. in Lombardia, Bambergen. in Germania. Et ſi qui alij, quo vti debent infra ſuas Eccleſias, diebus & modo in priuilegiis à ſede Apoſtolica illis conceſſis. Cura conficiendorum & conſeruandorum Palliorum ad Subdiaconos Apoſtolicos pertinet, qui ex lana munda & alba illa hoc pacto cōficiunt. Sanctimoniales monaſterij S. Agnetis, vel religioſi, qui ſunt in illa Eccleſia, offerunt quotannis Agnos duos albos ſuper altare illius Eccleſiæ in die feſtiuitatis S. Agnetis, dum in miſſa ſolemni cantatur, Agnus Dei. Qui Agni recipiuntur à duobus Canonicis Eccleſiæ Lateranen. & ab eis poſtea conſignantur Subdiaconis Apoſtolicis, qui Agnos ipſos in paſcua mittunt, quoad veniat tempus tondendi ipſos Agnos opportunum. Ex his Agnis lana tondetur, quæ mixta cum alia lana alba & pariter munda, reducitur in filum, ex quo Pallia huiuſmodi contexuntur, latitudine digitorū trium redacta in orbem, ita vt humeros præſulum ambiant, à pectore & renibus particulam pendentem habet Pallium longitudinis palmi & ſenis, & in eius extremitatibus laminas plumbeas tenues ad parem latitudinem in fine orbiculatas, nigro ſerico tectas, inſutas ſupra pendentes particulas antè & poſt & ſuper humeros vtroſque. Sic confecta Pallia per Subdiaconos Baſilicæ portant ad Baſilicam Principis Apoſtolo-

tum,& per Canonicos Baſilicæ ponuntur ſuper corpora Petri & Pauli Apoſtolorum ſub altari maiore; vbi factis ex more vigiliis, illa per noctem dimittunt, deinde reſtituunt Subdiaconis, qui in loco honeſto ea conſeruant. Vſus autem Pallij huiuſmodi, in quãtum potuimus explorare, antiquiſſimus eſt, & à Lino Pontifice Petri Apoſtoli immediato ſucceſſore habuit originem. Ita enim ſcriptum legimus à Maximo Epiſcopo in Homilia de veſte ſacerdotali: *In lege gratiæ antiquũ eſt illud noſtrum Ephoth, id eſt Pallium, quod noſtri Patriarchæ arbitrantur à Lino poſt Petrum Secundo Roman. Pontifice inſtitutum & in ſingulare poteſtatis priuilegium noſtris Deo plenis Præſulibus datum* Et Euſebius Cæſarienſis in ſermone de Epiphania ſcribit; *Nihil antiquius veſte illa ſacerdotali Præſulis noſtri, quæ illi veſti de veteri teſtamento ſucceſſit byſſo auroque contexta, quæ in ſignum pleniſſimæ poteſtatis primus Linus amictus eſt, cui & typum dedit & nomen, vt à veteribus accepimus ſcriptoribus, quam appellauit & Pallium.* Cum autem aliquis Prælatus indiget Pallio, illud primo per quempiam ex Aduocatis Conſiſtorialibus Procuratorem ab eo ad hoc ſpecialiter conſtitutum à ſummo Pontifice in Conſiſtorio, inſtanter, inſtantius, & inſtantiſſime petitur. Pontifex excluſo Aduocato exquirit Patrum ſententias, an dandum ſit Pallium: deinde committit Priori Diaconorum, vt Pallium Prælato vel eius Procuratori aſſignet. expediuntur ſuper ea re literæ Apoſtolicæ in forma cõſueta, & Prior Diaconorum Cardinalium imponit locum & diem, vbi & in quo Pallium cõſignare debeat. Id plerumq; fieri ſolet in domo ipſius Cardinalis in ſua capella: interdum autem in Eccleſia S. Petri & ſuper maius altare, & valde condecenter; maxime pro maximis Eccleſiis & vltramontanis. & ita vidi ſeruari à reuerendiſſimo domino Cardinali Senenſi priore Diaconorũ. Statuta die Prælatus, ſi eſt præſens vel eius procurator in abſentia cum ſpeciali mandato venit ad locum ordinatum. Adſunt dominus Prior Diaconorũ Cardinalium & Subdiaconus Apoſtolicus cum ipſo Pallio, qui Pallium explicat ſuper medium altaris. Prælatus ſi eſt præſens, indutus ſuper rochetum ſiue ſuperpellitium planeta genuflexus in gradu altaris ante priorem Diaconorum ſtantem in cornu dextro altaris Vbi legitur Euangelium, petit ſibi dari & conſignari Pallium his verbis:

bis: *Ego N. electus Eccleſiæ N. inſtanter, inſtantius, inſtantiſſime peto mihi tradi & aſſignari Pallium de corpore beati Petri ſumptum, in quo eſt plenitudo Pontificalis officii.* Tunc dominus Prior Diaconorum accipiens Pallium de altari, imponit illud ſuper humeros Prælati genuflexi dicens, *Ad honorem omnipotentis Dei & beatæ Mariæ ſemper virginis atq; beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, nec non Eccleſiæ N. tibi commiſſæ, tradimus tibi Pallium de corpore beati Petri ſumptum, in quo eſt plenitudo Pontificalis officii* (cum Patriarchalis vel Archiepiſcopalis nominis appellatione.) *vt vtaris eo infra Eccleſiam tuam certis diebus, qui exprimuntur in priuilegiis ab Apoſtolica ſede conceſſis. In nomine patris & filii & Spiritus ſancti, Amen.* Et illud cum Subdiacono aptat, non tamen infigit ſpinulas: & recipit illum ad oſculum pacis. Demum Clericus ceremoniarum extrahit illi Pallium, & aduocatis teſtibus, rogat ſe de illo actu: plicat Pallium, & illud portat ad dictum Prælatum, vel illud reſeruat in loco ſacro, quoad Prælatus recedat, & tunc dat illi Pallium cum publico inſtrumento. Vidi etiam cum eſſem magiſter ceremoniarum, Sixtum Papam Quartum manibus propriis dediſſe Pallium Patriarchæ Conſtantinopolitano, domino Hieronymo Laudo Veneto, tunc Archiepiſcopo Cretenſi: quod tamen, vt arbitror, non puto multum condecens eſſe, cum traditio Pallij proprie ad Diaconum ſpectet, & ipſi Romano Pontifici in ſua coronatione & conſecratione nemo imponat Pallium, niſi Prior Diaconorum. Si autem Pallium tradendum ſit Procuratori in abſentia Prælati, Procurator indutus ſuperpellitio genuflectat, vt de Prælato diximus, & petit Pallium & iurat in hanc formam: *Ego N. Procurator, & Procuratorio munere vel nomine & pro parte Reuerendi in Chriſto patris & domini domini N. electi Eccleſiæ N. inſtanter, inſtantius, inſtantiſſime peto mihi tradi & aſſignari Pallium de corpore beati Petri ſumptum, in quo eſt plenitudo Pontificalis officii, & promitto illud reuerenter portare eidem Reuerendo patri domino N. nec pernoctabo in aliquo loco niſi vna nocte tantum, niſi prepeditus fuero legitime, & tunc in Cathedrali ipſius, & ſi non fuerit Cathedralis, in collegiata, & ſi non fuerit collegiata, in parochiali Eccleſia remittam & honorifice reponam. Sic me Deus adiuuet & hæc ſancta Dei Euangelia.*

Diaconus autem Cathedralis accipiens Pallium de altari imponit illud ſuper humeros Procuratoris, dicens, *Ad honorem omnipotentis Dei, & beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, & domini noſtri Papæ, ac S. Romanæ Eccleſiæ, aſſigno tibi Pallium de corpore beati Petri ſumptum, in quo eſt plenitudo officii, cum Archiepiſcopalis nominis appellatione: nomine & pro parte Reuerendi in Chriſto patris domini N. & Eccleſiæ N. ad quam electus eſt vt eo vtatur infra Eccleſiam ſuam certis diebus: qui exprimuntur in priuilegiis ab Apoſtolica ſede conceſſis.* Et in fine Procurator oſculatur illi manum, & rogat Clericum ceremoniarum, & petit inſtrumentum: Clericus extrahit illi Pallium: plicat, & reportat, & conſeruat in loco ſacro quouſque Procurator ſit diſceſſurus, & tunc dat illi Pallium & inſtrumentum in publica forma.

Qui pallium ſunt accepturi, poſtquam fuit petitum in Conſiſtorio & conceſſum, componunt primum cum Subdiaconis, (nam illi vt diximus tenent Pallia) qui accipiunt ſecundum valorem, & taxam Eccleſiæ, aliquando plus, aliquando minus pro centenario. Et quia vidi varios vſus, & nihil firmi ſtatutum legi; de quota nihil dicam. Clerici Ceremoniarum, & ipſi ratione officij ſui & inſtrumenti mercedem ſuam exigunt etiam, ad proportionem taxæ & valoris Eccleſiarum; non tamen tantum quantum Subdiaconi. Solent etiam, qui Pallium accipiunt, Diacono Cardinali duo Bireta, & totidem ſuis Camerariis dono dare. antiquitus dabant, vt legi, vinum album, & ſpecies: portabant etiam duas Faculas cereas, quæ ardeant ſuper altare dum Pallium traditur, & ſericum ad induendum Pallium, cum quo illud ad Eccleſiam ſuam deferunt.

FINIS.

Digitized by Google

Google

Digitized by Google

Digitized by Google